

Ital. Prop.

CARȚILE POPORANE

ALE

ROMÂNILOR

IN

SECOLUL XVI.

DIRECȚIUNEA GENERALĂ A ARCHIVELOR STATULUĬ.

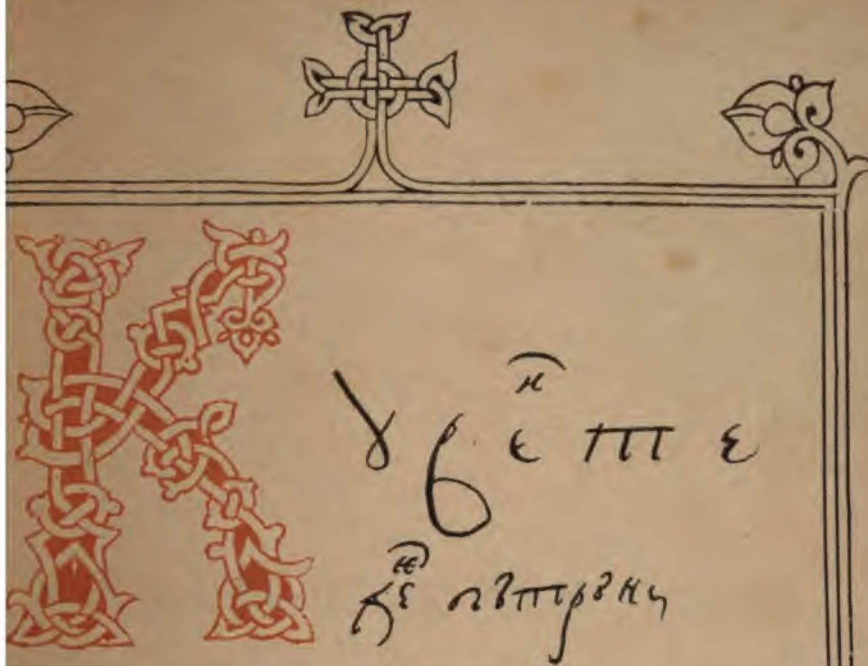
Publicațiunĭ istorico-filologice

LIMBA ROMÂNA VORBITA

ÎNTRE

1550 — 1600

TOMUL II.

CĂRȚILE POPORANE

ALE

ROMÂNILOR

IN SECOLUL XVI

N LEGATURA CU LITERATUR'A POPORANA CEA NESCRISA

TEXTURĬ ROMÂNE CU PARALELURĬ STRĂINE.—ORIGINEA LOR ŞI FILIAŢIUNILE TERNE ŞI EXTERNE.—INSEMNĂTATEA LOR ISTORICĂ ŞI LINGUISTICĂ.—BOGOMILISMUL IN ROMÂNIA.—CUCUL ŞI TURTURICA.—POVESTEA NUMERELOR.— SPECIMEN DE GRAMATICA ISTORICO-COMPARATIVĂ A LIMBEĬ ROMÂNE.

STUDIŬ DE FILOLOGIĂ COMPARATIVĂ

DE

B. Petriceicu-Hasdeu.

BUCURESCI

OUA TYPOGRAFIE NAŢIONALĂ C. N. RĂDULESCU STR. ACADEMIEĬ No. 24.

1879.

Domnului Dim. A. Sturdza

din partea autorului

STIMA—AMICIA

ale tale dintru ale tale.

PREFAȚA

D. Dim. A. Sturdza procurându-mĭ ocasiunea de a da la lumină cele maĭ vechĭ cărțĭ poporane ale Românilor, cela-ce m'a condus la un întins studiŭ asupra acesteĭ importante ramure a literatureĭ nóstre naționale, am fost silit a modifica planul, pe care mi-l propusesem în prefață la tomul I.

Excelentele observațiunĭ ale luĭ Schuchardt, relative la primele doă părțĭ din tomul precedinte, apar într'un Suplement la acel tom, unde figuréză de asemenea observațiunile analóge ale d-luĭ G. Barit, împreună cu întimpinările mele, cu unele îndreptărĭ și adaosurĭ.

Monografia cea promisă asupra genitivo-dativuluĭ român întră în partea III din volumul de față; cât pentru monografiele, anunțate tot atuncĭ, despre accentuațiunea și vocalisațiunea irațională în vechile nóstre monumente literare, le reserv pentru un Suplement la tomul II, unde voĭu publica în acelașĭ timp «Onomatologia română pînă la 1600».

Sintesa operei întregĭ, conspectul sistematic al consecințelor sale pentru istoria limbeĭ române din tóte puncturile de vedere, va face obiectul tomului III, prin care sper a încheia lucrarea.

Orĭ-cum ar fi, volumul, pe care'l publicâm acuma, deșĭ face parte dintr'o vastă colecțiune, totușĭ se póte considera ca ce-va întreg, complet, îmbrățișând un teren independinte și bine determinat: *Cărțile poporane ale Românilor în secolul XVI în legătură cu literatura poporană cea nescrisă.*

Cătră acest titlu special, noĭ am maĭ adaos: ‹Studiŭ de filologiă comparativă›.

Să ne explicâm.

Prin ‹filologiă comparativă› noĭ nu înțelegem, ca Whitney, ca d. Hovelacque, ca revista parisiană a d-luĭ de Rialle etc., comparațiunea analitică a maĭ multor limbe. O asemenea noțiune ar fi fost la locul eĭ numaĭ dóră atuncĭ, când filologia propriŭ ḑisă se mărginia în analisa linguistică a clasicitățiĭ. De când însă, dela Wolf pînă la Böckh, preocupațiunea filologică clasică s'a întins asupra tuturor elementelor culturale ale anticitățiĭ, fie ele linguistice saŭ numaĭ etice, acelașĭ accepțiune lărgită se cuvine pe deplin termenuluĭ corespunḑĕtor de ‹filologia comparativă›. Unica deosebire între cele doă sfere este, că una din ele studiază într'un mod isolat popórele antice în desvoltarea civilisațiuniĭ lor, pe când cea-l'altă urmăresce într'un mod comparativ manifestațiunea naturală, statică și dinamică, a spirituluĭ tuturor popórelor.

Pentru noĭ dară ‹filologia comparativă› cuprinde

întrunite ambele doctrine, pe carĭ revista berlineză a luĭ Steinthal le împreună ca: ‹Etno-psicologiă› și ‹Linguistică›. Linguistica, fie cea positivă saŭ analitică, fie cea transcendentală saŭ sintetică, fie cea descriptivă saŭ de clasificațiune, se referă la organismul limbelor. Etno-psicologia, pe de altă parte, cercetéză credința popórelor, depusă maĭ cu deosebire în literatura poporană. Ambele, linguistica și etno-psicologia, spiritul popórelor în l i m b ă și acelașĭ spirit în c r e d i n ț ă, sînt într'o correlațiune intimă, adesea indissolubilă, de exemplu în mitologiă saŭ în onomatologiă: ambele la un loc formézá ‹filologia comparativă›.

Iată în ce sens opera de față este în tótă puterea cuvîntuluĭ un ‹Studiŭ de filologiă comparativă›: limba română și literatura nóstră poporană ne preocupă aci d'o potrivă....

Terminând, constatâm că tomul I a fost apreciat fórte favorabil în presa străină de Gustav Meyer (*Beilage zur Allgemeinen Zeitung*, 1879, No. 42), de Angelo de Gubernatis (*Nuova antologia*, 1878, p. 723–4), de Dr. Jarnik (*Der Osten*, 1878, No. 44) și alțiĭ. De asemenea profesorul Miklosich l'a consultat nu o dată în noua sa cercetare *Ueber die Wanderungen der Rumunen*. Ne place a adăuga însă, că în acelașĭ timp d. Cihac a credut de cuviință a ne consacra în *Convorbirĭ literare* dela Iașĭ (1879, No. 3 și 4) o lungă diatribă, pe care tot d-sa a reprodus'o apoĭ franțuzesce în *Romanische Studien* (t. 4, p. 141—84). Ca ton, lucrarea d-luĭ Cihac este caracterisată cu pré-multă bună-voință: ‹d'un ton

quelque peu acerbe, de către d. Gaston Paris, care nu șĭ-a dat ostenéla de a o cerceta și 'n fond (*Romania*, 1879, No. 31, p. 466); ca sciință și metódă, ea a fost combătută cu o perfectă independință de spirit de către Dr. M. Gaster în *Zeitschrift für romanische Philologie* (t. 4, p. 468-76). In acest mod, ne putem scuti de a respunde noĭ înșine la tonul, sciința și metóda d-luĭ Cihac, pînă ce nu și-le va drege pe tóte.

B. P. H.

Bucuresci, 5 Decembre 1879.

OCHIRE

ASUPRA

CARȚILOR POPORANE

---

nnătatea lor.—Raportul cătră literatura poporană în genere.—Cărțile poporane ale Românilor.—

Codex Sturdzanus.

OCHIRE

ASUPRA

CARȚILOR POPORANE

---

§ 1. Renumitul Görres, spirit fantastic, dar profund, a fost cel întâiu, dacă nu ne înşelâm, căruĭ i se datoresce, de pe la începutul secoluluĭ nostru, împărțirea literatureĭ poporane în doă marĭ ramure: literatura poporană nescrisă şi literatura poporană scrisă, dând tot-o-dată acesteĭ din urmă epitetul de *cărțĭ poporane.*[1])

Vederile luĭ Görres despre correlațiunea ambelor ramure, silindu-se cu orĭ-ce preț a le da o origine comună, pe când în realitate ele curg ca doă rîulețe ce se împreunéză sosind din direcțiunĭ opuse, sînt nesce vederĭ strîmte şi 'n parte false; dar punctul de plecare era just şi fecund, maĭ ales atuncĭ când aprópe nimenĭ în lumea cea cultă nu înțelegea încă importanța literatureĭ poporane în genere, căcĭ pedantismul şi bontonismul, fie-care în felul seŭ, batjocoriaŭ d'o potrivă tot ce eşia din popor şi tot ce plăcea poporuluĭ.

---

1) Görres, *Die teutschen Volksbücher. Nähere Würdigung der schönen Historien- Wetter- und Arzneybüchlein, welche theils innerer Werth, theils Zufall, Jahrhunderte hindurch bis auf unsere Zeit erhalten hat.* Heidelberg, 1807, in-16, pag. X, 311.

A despreţui spiritul plebeĭ, «Pöbelwitz», fiind-că nu face cum facem noĭ şi ceĭa- ce facem noĭ înşi-ne, — ḑicea cu durere şi cu indignaţiune Görres — este ca şi când ne-am supĕra pe vermele de metasă, pentru că ne dă numaĭ metasă, ïar nu ne ţese nesce galóne gata saŭ nu ne cóse nesce haĭne de purpură!

Cartea luĭ Görres, pe lîngă o introducere şi un lung epilog, cuprinde analisa bine scrisă a 48 cărţĭ poporane germane. Se începe prin «Albertus Magnus»: despre puterea ïerburilor, a petrelor scumpe şi altor minunate lécurĭ; se încheiă prin faĭmosul apocrif despre copilăria luĭ Crist, respăndit în evul-mediŭ în tótă Europa occidentală sub titlul de «Liber de infantia Salvatoris»; între aceste doă extremităţĭ, una quasi-medicală şi cea-l'altă quasi-teologică, figurézà tot felul de cărţĭ poporane în proză şi 'n versurĭ, legende, romanţurĭ, biografie, prorocirĭ, visurĭ, călătorie etc. etc.

§ 2. Mult timp după Görres şi pe o scară mult maĭ întinsă, a descris Nisard în doă marĭ volume cărţile poporane ale Franţeĭ.[2])

Colecţiunea luĭ se împarte în 13 rubrice:

I. Almanacurĭ;
II. Sciinţe şi arţĭ:
  1. Magia négră, magia albă, cabbala;
  2. Vrăjirea;
  3. Prorocirĭ;
  4. Gospodăria;
III. Glume şi jocurĭ de cuvinte;
IV. Dialogurĭ şi catechismurĭ;
V. Discursurĭ, oraţiunĭ funebre şi predice comice;
VI. Tipurĭ şi caractere;
VII. Vieţele personagelor faĭmóse;

2) Nisard, *Histoire des livres populaires ou de la littérature du colportage depuis le XV-me siècle jusqu'à l'établissement de la Commission d'examen des livres du colportage (30 novembre 1852)*, Paris, 1854, in-8, t. 1 pag. XVI-580, t. 2 pag. 599.

VIII. Religiunea şi morala;
IX. Stihurĭ religióse şi legende versificate ale sfinţilor;
X. Epistolare: scrisorĭ de afacerĭ, de complimente şi de dragoste;
XI. Limba tălharilor;
XII. Pedagogia;
XIII. Romanţurĭ şi poveştĭ.

Fórte bogată ca adunare de material, nu maĭ puţin interesantă prin frumósa reproducere a gravurelor poporane, opera luĭ Nisard lasă departe în urmă pe a luĭ Görres sub raportul quantitativ, dar remâne departe în urmă ea-însăşĭ în privinţa qualitativă.

Criticul frances nu înţelege nicĭ importanţa intrensecă a cărţilor poporane, nicĭ legătura lor cu literatura poporană cea nescrisă, nicĭ măcar caracterul lor intern de „poporanitate", pe care'l confundă mereŭ cu împregĭurarea externă de a fi „colportate". El le descrie, căcĭ azardul l'a făcut „secretar al comisiuniĭ însărcinate a le examina"; le descrie, fiind-că acéstă muncă i s'a impus ca o sarcină oficială; le descrie, în fine, după cum descrie un profan după forme din afară un buchet de florĭ, fără a avé o umbră de noţiune despre viéţa, organismul şi relaţiunile plantelor.

§ 3. Cea maĭ nouă publicaţiune de acéstă natură, sînt cele treĭ tomurĭ apărute de curând, în carĭ s'aŭ reprodus textualmente, cu ilustraţiunĭ în fac-simile, ba chĭar cu frontispiciurĭ separate şi cu conservarea paginaţiuniĭ originale, vr'o şése-ḑecĭ de cărţĭ poporane englese ale Scoţieĭ, aşa numitele „chap-books", împărţite în treĭ rubrice:
I. Comice şi umoristice;
II. Religióse şi biblice;
III. Poveştĭ, romanţurĭ şi istoriórе.[3])

Acéstă consciinţiósă codificaţiune a cărţilor poporane ale

3) *John Cheap. The Chapman's Library: the scottisch chap literature of last century, classified. With life of Dougăl Graham.* Glasgow, 1877-1878, in-8.

Scoţieĭ, cu texturĭ întregĭ, reproduse cu o exactitate documentală, ĭar nu numaĭ extracte ca în Nisard saŭ analise ca în Görres, ar merita a fi imitată în tóte ţerile Europeĭ, oferind un teren complet şi sigur ulteriórelor cercetărĭ critice.

Editorul, a căruĭ individualitate abia apare într'o prefaţă de vr'o patru pagine şi într'o scurtă biografiă a luĭ Dougal Graham, celuĭ maĭ poporan scriitor scotlandes din secolul trecut, observă fórte just, că mult maĭ bune sînt, în orĭ-ce cas, cărţile poporane decât ḑiarele aşa numite poporane, foiţe polemice ce aŭ început a străbate pe la sate, căcĭ: «cartea poporană este oglinda opiniunilor şi obiceielor rurale, pe când ḑiarul «pretins poporan vine din afară pentru a desnatura adevĕratul «gust al poporuluĭ.» «Chĭar cărţile poporane de origine străină, «—adaugă el,—se naturaliséză astfel în limbă şi 'n caractere, «încât nu le maĭ recunósce cine-va dintre cele născute şi cre«scute pe pămîntul scotlandes.»

§ 4. Scriind cele de maĭ sus, noĭ n'am avut cât de puţin intenţiunea de a da o bibliografiă a cărţilor poporane din Occidinte, ci am voit numaĭ a constata însemnătatea, pe care a început şi va fi silită din ce în ce maĭ mult a le recunósce sciinţa modernă în totalitatea lor, fie unele din ele cât de insipide din punctul de vedere al claselor celor culte ale societăţiĭ, precum sînt, de exemplu, visurile, vrăjile saŭ minunile «mareluĭ Albert».

Unele categorie speciale ale cărţilor poporane, maĭ ales cea religiósă şi cea romantică, aŭ atras maĭ de de-mult asupră-le, într'un mod isolat, atenţiunea învĕţaţilor, ca şi când ele ar fi de o natură maĭ înaltă decât cele-l'alte. Ne ajunge a cita numerósele colecţiunĭ de aşa numite apocrifurĭ biblice, începênd dela Fabricius pînă la Tischendorf, pe carĭ nu o dată vom avé a le consulta în cursul studiuluĭ de faţă. Şi maĭ vestită este opera Englesuluĭ Dunlop despre cărţile poporane cele romantice, apărută aprópe în acelaşĭ timp cu scrierea luĭ Görres.[4])

4) In traducţiunea germană adausă a luĭ F. Liebrecht: *Geschichte der Prosadichtungen oder Geschichte der Romane, Novellen. Märchen* etc., Berlin, 1851, in-8, pag. XXX, 560.

Nu maĭ menţionâm nesce lucrărĭ de tot monografice, precum sînt cele de Benfey, Köhler, Wesselofsky, d'Ancona şi alţiĭ, împrăştiate maĭ ales în diferite publicaţiunĭ periodice.

Dar ce este o *carte poporană*? şi ce fel de loc o-cupă ea în *literatura poporană* în genere?

§ 5. Literatura poporană cea nescrisă, cântece, basme etc., se póte scrie, şi totuşĭ, fie chĭar tipărită, ea nu încetéză de a fi *nescrisă*, căcĭ se nasce şi trăesce într'un mod nescris. Scrisul o copiază; dar copia nu este originalul cel viŭ, original ce continuă a se mişca şi a se schimba după ce i s'a scos portretul, încât ajunge cu timpul, în bine saŭ în reŭ, a nu maĭ semĕna unul cu altul. Dacă reproducţiunea cea scrisă isbutesce a se respândi în popor, numaĭ atuncĭ, sub forma'ĭ cea petrificată, ea devine literatură poporană scrisă saŭ, maĭ precis, *carte poporană*.

Literatura poporană cea scrisă, chĭar când o învaţă cine-va pe din afară, nu încetéză totuşĭ de a fi *scrisă*, căcĭ se nasce şi trăesce într'un mod scris. Ea este o statuă, une-orĭ plină de plasticitate, de expresiune, de colorit, dar fără mişcarea cea reală a vieţeĭ. Trecĕnd în graĭul cel viŭ, dacă ea reuşesce a prinde rădăcină în popor, începĕnd a cresce ca ce-va noŭ şi adesea perdĕnd orĭ-ce urmă exterióră a fiinţeĭ sale de maĭ 'nainte, atuncĭ devine *literatură poporană nescrisă*.

Ambele categorie se pot contopi; însă originile lor, cea scrisă şi cea nescrisă, sînt diverse.

§ 6. Literatura poporană cea nescrisă este opera unuĭ întreg popor, saŭ chĭar a uneĭ ginţĭ întregĭ, a umanităţiĭ. Acela care a compus pentru prima óră o doĭnă, doĭna nu este a luĭ, căcĭ ea a sburat slobodă în aer, lipsită de vre-un semn individual, şi din aer, nepironită prin nemic, a prins'o în sbor un altul, apoĭ un al doilea, un al treilea şi aşa maĭ încolo, în acelaşĭ ţéră saŭ pînă la marginile pămîntuluĭ, fie-care adăugând saŭ suprimĕnd câte ce-va, fără a da sémă nimĕnuĭ

de ceĭa ce face, de vreme ce lucrul nu este al nimĕnuĭ. Lipsa'ĭ de orĭ-ce fixitate este atăt de pronunţată, încăt se întămplă adesea că acelaşĭ individ spune altfel bucata cea poporană de căte orĭ o repetă, ca acea căntăréţă italiană, care schimba mereŭ cuvintele cânteculuĭ, ḑicĕnd cu naivitate că aşa'ĭ convine: «così mi viene».

Literatura poporană cea scrisă, fie căt de anonimă, este o operă individuală. Din însuşĭ momentul nasceriĭ sale, ea se fixéză prin scrisóre. O dată încuĭbată în popor, ea va fi citită de miĭ de gure, dar numaĭ citită, póte încă abia silabisită, fără a se modifica, fără a căştiga saŭ a perde, fără a primi la tot pasul căte o nuanţă nouă, positivă saŭ negativă, dela fie-care dintre ceĭ ce o propagă, cel puţin în aceĭaşĭ ţéră din aceĭaşĭ epocă.

Colectivă prin origine, nestatornică în traĭul seŭ, acésta este literatura poporană cea nescrisă; individuală prin nascere, fixă în fond şi 'n formă într'un moment dat, acésta este cartea poporană.

Dar pentru ca ambele să fie p o p o r a n e: una — fiĭcă de sânge, cea-l'altă — fiĭcă de suflet a poporuluĭ; pentru ca ambele să se pótă substitui una alteĭa, să se pótă metamorfosa una într'alta, astfel că une-orĭ este a-nevoe a trage între ele o linie de demarcaţiune; trebuĭ ca ambele de o potrivă să oglindéscă poporul, ambele să fie popor el-însuşi, căcĭ poporul în realitate ĭubesce numaĭ pe sine-şĭ. Nicĭ o dată o carte nu va deveni poporană, dacă ea nu vorbesce în graĭul cel necĭoplit al poporuluĭ; dacă nu resfrânge credinţele poporuluĭ, speranţele luĭ, slăbiciunile luĭ; dacă scie ce-va maĭ mult decăt ce scie poporul în patriarcala luĭ nesciinţă.

§. 7. Literatura poporană cea scrisă, ca şi cea nescrisă călătoresc din limbă în limbă; dar ele nicăirĭ nu se traduc ci se t r a n s f o r m ă.

Orĭ-ce popor posedă o formă propriă a sa, primind ca să seŭ numaĭ ceĭa-ce corespunde aceleĭ forme specifice, care

modifică şi ea din epocă în epocă, provocând atuncĭ modificărĭ correlative în tot ce este poporan.

Literatura poporană cea nescrisă sufere astfel o triplă rotaţiune: 1° prin trecere din gură în gură; 2° prin trecere din ţéră în ţéră; 3° prin trecere din epocă în epocă. Ultimele doă din aceste rotaţiunĭ iĭ sînt comune cu cartea cea poporană. Şi ea se transformă de asemenea, când se împrumută dintr'o altă limbă, multe lucrurĭ adăugându-se, unele suprimêndu-se, o sémă prefăcêndu-se, pînă ce planta cea exotică capètă un aer indigen. Şi ea, pe de altă parte, se adaptéză din timp în timp la vederile momentuluĭ, prin copistĭ— dacă circulă în manuscript, prin editorĭ—dacă este tipărită.

De aci resultă mulţimea varianturilor ale orĭ-căriĭ cărţĭ adevĕrat poporane: varianturĭ externe şi varianturĭ interne, deşi maĭ puţine, negreşit, decât nenumĕratele varianturĭ ale literatureĭ poporane celeĭ nescrise, carĭ se datoresc maĭ cu deosebire treceriĭ din gură în gură.

§ 8. Literatura poporană cea nescrisă se nasce într'un mod spontaneŭ. Ea este efectul impresiuniĭ, nicĭ o dată a premeditaţiuniĭ. Un sentiment involuntar — şi ĭată o doĭnă; o întâmplare, o catastrófă—şi ĭată o baladă; un fenomen, o credinţă, un joc de cuvinte — şi ĭată o legendă, un basm; o păţélă — şi ĭată un proverb; o asociaţiune de ideĭ, o analogiă neaşteptată — şi ĭată o ghicitóre.

Cartea poporană, din contra, nu este şi nu póte fi spontaneă. Ea presupune tot-d'a-una o intenţiune, o tendinţă, o ţintă precisă din partea autoruluĭ. Scriitorul vrea ca alţiĭ să petrécă, să rîḑă, să créḑă, să înveţe, să imite saŭ să se ferescă. El v r e a. In casul cel maĭ bun, tot încă este ce-va silit.

In literatura poporană cea nescrisă predomnesce elementul liric; în cartea poporană — elementul didactic. Dintr'o parte, i n s p i r a ţ i u n e; de cea-l'altă, a s p i r a ţ i u n e.

Generalmente, cartea poporană nicĭ nu afectéză măcar de a fi tot una cu literatura poporană cea nescrisă. Ea pretinde a da poporuluĭ nu cela ce el are deja, ci cela ce'ĭ lipsesce, dar ca-

re să-ĭ convină, să-ĭ placă, să-ĭ fie pe înţeles. Pînă la un punct, ea se crede a fi superióră opereĭ proprie a poporuluĭ. Ea are aerul de a se pogorî pînă la popor.

§ 9. O trăsură comună importantă între ambele ramure ale literatureĭ poporane este anonimitatea lor.

O carte poporană cu numele autoruluĭ, e ce-va excepţional; şi chĭar când se întâmplă acésta, în cele maĭ multe casurĭ numele este fictiv. Adesea un personagĭu real ca «marele Albert» de exemplu, ca papa Leone III, ca împăratul Eracliŭ, ca Laensberg, ca Nostradamus, ca apostolul cutare saŭ cutare, ca însuşĭ Mântuitorul, devine un nume t i p i c, căruĭ i se atribue sute de apocrifurĭ disparate.

Din anonimitate, fie pentru literatura poporană cea nescrisă, fie pentru cărţile poporane, decurge o consecinţă fórte caracteristică.

Producţiunile poporane nescrise, sburând fără control din gură în gură, se întâlnesc, se 'ncrucişéză, se confundă. Dacă doă saŭ maĭ multe bucăţĭ separate sînt omogene saŭ analóge, dacă ele presintă unele puncturĭ de contact, dacă una ar puté să figureze ca început saŭ continuaţiune orĭ epizod la o altă, une-orĭ chĭar prin antitesă, ele se combină împreună, formând o singură bucată.

Câte cântece nu s'aŭ combinat astfel din fragmente poetice maĭ vechĭ! Câte basmurĭ, deosebite prin sorginţĭ, nu s'aŭ cusut cu dibăciă în câte un singur basm! Pînă şi proverbele saŭ ghicitorile, maĭ apĕrate de remaniare prin laconismul lor, sînt expuse la o asemenea «atracţiune moleculară».

Aceĭaşĭ lucrare produce anonimitatea asupra cărţilor poporane. Şi ele se amalgaméză. Fie-care copist saŭ noŭ editor are dreptul şi resimte chĭar un fel de ispită de a amesteca doă saŭ maĭ multe cărţĭ poporane într'una singură, dacă crede că va deştepta prin acésta maĭ mult interes în cititoriĭ seĭ, saŭ că'şĭ va ajunge maĭ bine la scop.

In cartea poporană, ca şi'n literatura poporană cea nescrisă, este fórte anevoe, une-orĭ aprópe peste putinţă, a dis—

tinge printr'o analisă minuţiósă diversele părţi constitutive ale unuĭ atare conglomerat.

Dificultatea este şi maĭ mare, când se întâmplă — un cas destul de obicĭnuit — amestecul aşa ḑicênd hibrid între ambele ramure ale literatureĭ poporane, fie-care amestecată deja maĭ de'naintea în propriul seŭ cerc. Bucata poporană nescrisă mixtă *A* s'a combinat din bucăţĭ poporane separate *k*, *l*, *m*; cartea poporană mixtă *B* s'a combinat în acelaşĭ mod din cărţĭ poporane distinse *r*, *s*, *t*. *A* şi *B* fiind egalmente impersonale, adecă aparţinênd tuturora de o potrivă, fără a fi a nimĕnuĭ în parte, se combină la rîndul lor într'un al treile corp de doă orĭ mixt: $A\ (k+l+m)+B\ (r+s+t)$.

Este o adevĕrată tortură pentru un critic!

§. 10. Orĭ-cum ar fi, cartea poporană represintă deja un pas făcut din sfera literatureĭ poporane în sfera literatureĭ culte: are şi ea un autor, are o tipografiă, are un editor.

In literatura cea cultă ea ocupă însă, retrasă departe la margine, un fel de mahală, despre care nu scie maĭ nemic şi nu vrea să scie centrul oraşuluĭ.

Autoriĭ cărţilor poporane sînt câte o dată maĭ-maĭ ómenĭ de geniŭ, după cum a fost Dougal Graham în Scoţia saŭ Anton Pann la noĭ; şi totuşĭ pe terenul literatureĭ culte eĭ n'ar fi fost în stare de a scrie un articolaş cât de mediocru într'o fóiă de a doua mână.

Tipografiĭ şi editoriĭ cărţilor poporane păstréză fórte adesea *incognito*, ca şi autoriĭ lor. Une-orĭ nu se arată pe frontispiciŭ nicĭ măcar locul unde s'a publicat misteriósa broşură, ba nicĭ măcar anul. Pentru culmea mistificaţiuniĭ, se pune câte odată pe titlu că „s'a tradus" dintr'o limbă din care nu s'a tradus. Poporul crede!

Unele localităţĭ în diferite ţerĭ îşĭ apropriaseră monopolul tradiţional de a tipări cărţĭ poporane. Aşa sînt Köln şi Nürenberg în Germania, Troyes şi Montbelliard în Franţa, adevĕrate oraşe-vechiture ale Europeĭ, pentru carĭ nu s'a sfîrşit încă vécul de mijloc.

Maĭ pe scurt, literatura cea cultă, chĭar când dă ce-va poporuluĭ, îĭ aruncă pe furiş numaĭ cela-ce lépădă ea-însăşĭ!

§ 11. Şi totuşĭ, înainte de a se desfăşura într'o limbă o literatură cultă, cartea poporană, în curs de secolĭ, este unica literatură a naţiuniĭ întregĭ, a tuturor claselor societăţiĭ, a boĭeruluĭ ca şi a ţeranuluĭ, nivelaţĭ prin lipsă de cultură.

Tot aşa se petrece atuncĭ, când literatura cea cultă a uneĭ naţiunĭ şĭ-a ales ca mijloc de expresiune o limbă străină, după cum a fost latina în Occidinte. Aprópe totalitatea scrierilor medievale în limbe naţionale, nu lătinesce, sînt nesce adevĕrate cărţĭ poporane.

§ 12. Alt-ceva nu maĭ puţin caracteristic.

Gusturile intelectuale ale copiluluĭ, fie chĭar un fiiŭ de prin cipe, nu se pré-deosebesc, pînă la o vrîstă óre-care, de gusturile intelectuale ale poporuluĭ.

Copilul din tóte straturile sociale ĭubesce literatura poporană cea nescrisă; copilul din tóte straturile sociale citesce cu pasiune cărţile poporane, maĭ ales cele romantice.

§ 13. Multe cărţĭ poporane, ca şi unele producţiunĭ nescrise ale poporuluĭ, deşi sînt fórte respăndite, mereŭ repetate saŭ mereŭ citite, par totuşĭ a fi—după cum am maĭ spus'o—absurde saŭ chĭar ridicole.

Sînt nesce nemicurĭ în tótă puterea cuvîntuluĭ, dar nemicurĭ importante.

Popularitatea lor — facem aci o deosebire dittologică între p o p o r a n şi p o p u l a r, termenul cel de'ntâĭu indicând ceĭa ce aparţine poporuluĭ, ĭar cel-l'alt denotând ceĭa-ce este ĭubit de popor — popularitatea lor nu diferă în fond de popularitatea unuĭ individ. Individul cel popular póte să fie un smintit saŭ un ignorant; el n'ar fi ajuns însă la popularitate, dacă nu era la nivelul societăţiĭ sale, dacă n'o represinta într'un punct óre-care maĭ fotograficesce decât ceĭ cu minte saŭ ceĭ învĕţaţĭ.

Aşa este şi cu popularitatea cea mare a unor secături scrise saŭ nescrise ale literatureĭ poporane.

Sub raportul istoric, ca oglindă socială, ele posedă o nespusă valóre.

Nu maĭ puţin sub raportul linguistic, ca unele ce cugetă şi vorbesc într'o cestiune dată întocmaĭ ca poporul.

§. 14. De când cu tiparul, cărţile poporane apar generalmente în broşurèle de format fórte mic, între 16-32 de pagine, afară numaĭ dóră de cele romantice, ce-va maĭ lungĭ. Ele se vînd atât de efteu, încât nu e ţeran saŭ muncitor care să nu-şĭ pótă cumpĕra şi el o cărtecică. Cu tóte astea, editura căştigă nepovestit, din causa immensuluĭ număr de exemplare ce se împrăştiă, retipărindu-se pe maĭ nemic în fiecare an, saŭ chĭar maĭ de multe orĭ pe an. Când cartea poporană este pré-scurtă, cuprinḑĕnd abia vr'o 2-3 pagine, ea se publică la un loc cu o altă saŭ cu alte, cu carĭ se înrudesce prin materiă saŭ prin tendinţă, une-orĭ din capriciul editoruluĭ.

O asemenea grupare a cărţilor poporane era şi maĭ obicĭnuită inainte de introducerea saŭ respândirea tiparuluĭ. Copiştiĭ le scrieaŭ adesea maĭ multe într'un singur volum, căcĭ cititoriĭ preferiaŭ a avé întrunită o mică b i b l i o t e c ă p o p o r a n ă, ce-va maĭ compact, în loc de nesce spulberate foiţe, expuse maĭ lesne a se strica saŭ a se perde. De aci urméză că vechile cărţĭ poporane în diferite limbe s'aŭ conservat pînă la noĭ maĭ cu sémă în aşa numiţiĭ *codices manuscripti miscellanei*.

Atarĭ *codices* sînt câte o dată de o varietate extremă, precepte religióse figurând alăturĭ cu recepte medicale şi romanţul alăturĭ cu astrologia. Maĭ adesea cuprinsul unuĭ *codex* e omogen: numaĭ religios, numaĭ astrologic etc. Este o raritate excepţională de a da cine-va peste o mică carte poporană scrisă a-parte, şi acésta numaĭ dóră în nesce condiţiunĭ éraşĭ excepţionale, bună-óră cusută la un volum, manuscris saŭ tipărit.

§ 15. Ca specimen romănesc de carte poporană manuscrisă conservată separat, deşi fórte mică, ne póte servi o bucată curiósă, d'o cam dată inedită: *Istoria tutunului*.

Reposatul meŭ părinte descoperise în biblioteca poetului basarabian Costache Stamate căte-va foĭ scrise de mână, legate la un loc cu Acatistul cel tipărit de către Samuil Klain în Sibiĭu la 1801 şi copiate, pe la începutul acestuĭ secol, după un exemplar maĭ vechĭu.

Iată bucata în cestiune, transcrisă întocmaĭ cu litere latine:

«Istorii pentru tĭutĭun. Ascultaţi ĭubiţii mei blagosloviţ, o învăţă-«tură foarte de folos pentru creştini, însă mai ales pentru care vor «fi căzut întru aćastă greşală ră ş' înşălăcĭune dĭavoléscă, însă di vor «fi băut tĭutĭun. Acĭastă carte este scoasă di pre limba letinéscă «prin limba moldovenéscă cu nevoinţa marelui dascal al Ierusalimu-«lui kir Silivestru, care au ales din multe cărţi a sfinţii părinţi din «Ierusalim, zăcănd: — Inchinăndu-se la sfăntul mormănt al Dom-«nului nostru Is. Hs. şi şăzănd şi eu pe o piĭatră şi vorbind de ale «noastre vorbe sufleteşti, o minune ca aćasta văzurăm şi auzirăm, «adică undi veniră un stareţ bătrăn şi să închină sfăntului mormănt «şi apoi să întoarseră către noi făcănd închinăciune; noi am zăs: «Dumnezeu să te erte, părinte! Ĭar el începu cu lacrămi a spune «zăcănd: — O minune ascultaţi, fraţilor; să vă spuĭu o întămplare «ca aćasta ce am văzut întru aćasta cale fiind; că eu, fraţilor, lă-«cuescu întru o peşteră de 75 de ani, ce să chiamă Aravila. Acu, «işind la lume să viu să mă închin sfăntului mormănt a Domnului «nostru Is. Hs. şi mergănd, am întălnit un om nalt şi cu o falcă «mare şi cu una mică şi cu nasul foarte mare, ĭar el trecu pe lăngă mine «şi tăcè; ĭar eu stătuĭu şi găndiĭu şi cunoscuĭu că nu-i creştin pă-«măntĭan, ce poate să fie un diĭavol; şi nu lăsaĭu lucru slab, ce în-«dată mă luaĭu după dănsul şi, fiind voĭa lui Dumnezău, îl găsăĭu «într'un munte înalt al Carmilului, şi făcè o grădină cu zădĭu de «piĭatră şi săpa în grădină şi sămăna; ĭar eu m'am apropiĭat de «dănsul şi am zăs: spune'mi, ce sapi şi ce sameni? ĭar el nu răs-«punsă nic ca cum; ĭar eu zăsăĭu că: te voĭu jura pe numele în-«păratului vostru Satana, parte de el să nu ai de nu-m vei spune «ce sameni acolo; ĭar el cu mare greu îm spusă aşa, adică printr'o «trestie lungă di-m şopti la ureche dintr'ănsa şi zăsă: — Părinte «sfinte, eu sănt Galaar, dimonul care sănt căpitan preste toţi dracii «şi sănt mai încredinţat la împăratul nostru Satana pentru slujbele

'care-i fac cu credință; și mai mult pentru aćasta am socotit noi
'toți pentru ca să facem și noi noao vre o mirodenie, și ni-am strâns
'toți în muntele acesta al Carmilului, și socotind aćasta adică am
'pus o tidvă și nî-am beșit într'ânsa toți, și am zăs, că ce va ieși
'dintr'ânsa să ne fie spre mirosul nostru; și am pisat'o și s'au fă-
'cut sămânța aceîa tîutîun, și va fi noao miros, că aceîa va trage
'oamenii pre nasuri și pre guri, și ântâîu vor tragi păgânii și apoîu
'Țiganii și apoîu creștinii, și se va înmulță dela răsărit până la
'apus, și să va îndemna boerii, încă și din cei bisăricești, că va fi
'mai cu prețu decât tămâîa; și întâîu va trage tîutîun, apoîu va
'mergi la biserică; și măcar de nu vor trage unii, dar cum vor ieși
'dela biserică după sfânta nafură, îndată vor trage tîutîun; și fără
'tămâi or putè trăi, iar fără tîutîun nu vor putè nici o ză; și gura
'lor vor pute ca cuibul pupăzăi, și dinței lor va avè smoală; și or-
'care va be, îndigrabă or-ce voe a noastră va face, și mai cinstit
'la înpăratul nostru va fi; măcar de trei ori de va trage cu totul
'la noi va fi, și mai cinstit âl vom face din plata sa, și parte di'n-
'părăței âi vom face. Deci cine s'ar întâmpla ca să cadă întru
'aćastă greșală și înșălăcîune dîîavoléscă, cu toată blagoslovenîîa
'ne rugăm ca să se lasă și să se părăsască de acel lucru dîîavo-
'lesc; iară cine s'ar întâmpla să nu créză sau să nu să părăsască
'de acel lucru înșălătorîu, unul ca acela să fie legat și afurisât de
'15 părinți de a Ierusalimului, di vremi ce să face prieten și prii-
'mitorîu tocmelelor dîîavolești; ce mai vârtos de acîasta să se fe-
'rćscă și cu totul să se lepede, și încă și pe alțăi să învețe a să lepăda;
'și pentru aćastă greșală datorîu este fiește-care, din cei care vor fi
'căzut întru acest păcat, tămâe bisericei să aducă în toată vremiîa:
'și care să va lepăda de acest păcat, acela să fii blagoslovit și fe-
'ricit în vecii vecilor, amin.,

§ 16. Textul nostru, scris cum se vorbesce în Basarabia, ḑice că s'a tradus din lătinesce în moldovenesce 'cu nevoința mareluî dascal al Ierusalimuluî kir-Silivestru,.

Prin urmare, acel 'kir-Silivestru, era Român, saŭ cel puțin sciea românesce.

Ne îndoim pré-mult să fi existat vre-o dată la Ierusalim, saŭ pe aîurî în Asia, un asemenea 'mare dascăl,.

Și apoî, chîar să fi existat, tot încă el nu putea să traducă pe cele câte-va pagine din 'limba letinéscă,, și 'n a-

celaşĭ timp să le compileze „din multe cărţĭ a sfinţiĭ părinţĭ din Ierusalim".

In fine, în Palestina fiind aprópe necunoscuţĭ Ţiganiĭ, este cu desăvîrşire neprobabil, ca un drac de acolo să fi spus că tutunul „întâiŭ vor trage păgâniĭ şi apoĭ Ţiganiĭ", cela-ce, din contra, se potrivesce fórte bine în gura unuĭ drac din România.

Părintele meŭ îşĭ deduse ostenéla de a urmări, dacă nu cum-va Ruşiĭ vor fi avênd vr'o istorióră analogă asupra tutunuluĭ, şi a constatat, în adevĕr, că posedă şi eĭ în acéstă privinţă o carte poporană, publicată de către contele Kuşelev-Bezborodko,[5]) dar care diferă cu totul de cea română.

În Rusia meridională se povestesce, că tutunul a crescut din cadavrul Herodiadeĭ, fiind-că tăiase capul luĭ Ion Botezătorul.[6])

La Serbĭ, tutunul s'a născut din intestinele ereticuluĭ Ariŭ.[7])

Se scie că la Spaniolĭ, din contra, tutunul e considerat ca o „iérbă sfântă".[8])

In scurt, *Istoria pentru tiutiun*, aşa după cum o vedem maĭ sus, este o invenţiune curat românéscă a vre-unuĭ călugăr nefumător, carele s'a credut dator, pentru a reuşi maĭ bine în cruciata sa contra tutungiilor, de a inventa tot-odată pe „un mare dascăl al Ierusalimuluĭ kir-Silivestru".

Este sigur, în orĭ-ce cas, că maĭ mulţĭ bunĭ creştinĭ aŭ renunţat la pipă din causa acesteĭ cărtecele, decât din îndemnul celor maĭ savante tractaturĭ igienice!

§ 17. D. S. F. Marian a cules în Bucovina doă legende poporane române fórte interesante, carĭ nu sînt fără legătură cu „Istoria tutunuluĭ".

---

5) Kostomarov, Памятники старой русской литературы, Petersburg, 1860, p. 427-34.

6) Dragomanov, Малорусскія народныя преданія, Kiev, 1876, p. 18.

7) Karadzić, Живот и обичаjи народа српскога, Beograd, 1867, p. 231.

8) De Gubernatis. *La mythologie des plantes*, t. 1, Paris, 1878, p. 109.

Una, audită în satul Horodnic-de-sus, sună în următorul mod:

"Doi draci aŭ voit o dată să ĭea de soţiă pe féta unuĭ boer. Insă 'preotul din loc n'a voit să-ĭ cunune cu dînsa. Supĕrându-se dracul 'cel maĭ mare că nu-şĭ póte împlini dorinţa, se duse şi se spînḑu-'ră de un plop. Insă acesta s'a clătinat o dată bine, şi a svîrlit pe 'dracul cine scie unde, de s'a prefăcut în sălitră şi pulbere când a 'picat la pămînt. Dracul cel maĭ tînĕr, care încă era de faţă, ve-'ḑênd acésta, se'nspăĭmîntă şi alergă în ruptul capuluĭ la ĭad. Cum 'ajunse aci, spuse celuĭ maĭ mare peste dînşiĭ ceĭa ce a pĭ.ţit făr-'tatul seŭ. Atuncĭ ḑise Scaraoţchi, maĭ marele dracilor: — Staţĭ, că 'eŭ am maĭ mult folos din el decât din noĭ. — Şi după ce rosti 'cuvintele acestea, eşi din ĭad şi se porni spre dracul cel mort, 'unde află o mulţime de tutun crescut din trupul luĭ. Veḑênd acésta, 'Scaraoţchi s'a întors înapoĭ la ĭad şi a trimis treĭ dracĭ în lume să 'semene tutun pretutindene, etc.„

Aci e locul de a observa, că însuşĭ numele de *Scaraoţchi*, epitetul moldovenesc al Sataneĭ, este de provenință c ă r t u-r ă r é s c ă, fiind aprópe fără nicĭ o modificare slavicul Искаріотски "Ἰσχαριώτης„, porecla vînḑĕtoruluĭ Iuda, carele, după ce-l luase dracul, a reuşit pe semne să-l restórne şi să-ĭ ĭea locul pe tronul Infernuluĭ.

§ 18. Cea-l'altă legendă, culésă în satul Mănăstióra, e maĭ lungă.

Intr'o mănăstire, condusă de sântul Vasile, s'a întrodus dracul, petrecênd călugăresc vr'o şése anĭ şi asistând regulat la serviciul divin, dar furişându-se din biserică din dată ce se începea cheruvicul. Observând acésta şi deşteptându-i-se o bănuélă, sântul Vasile a pecetluit într'o ḑi cu crucĭ tóte întrările şi eşirile bisericeĭ:

"Diavolul, care nicĭ nu visase de ceĭa-ce i s'a pregătit, când s'a 'început cheruvicul, a dat să ésă pe uşă afară, dar veḑênd uşa pe-'cetluită cu cruce, se întórse repede la ferestre; aicĭ încă eraŭ crucĭ, 'se repeḑi dar în vîrful turnuluĭ, însă, neputênd eşi nicĭ pe aci din 'causă că şi turnul era pecetluit cu crucĭ, pică de o dată în mijlo-'cul bisericeĭ şi se prefăcu în dohot. Veḑênd acésta St. Vasile, po-'runci celor-l'alţĭ clericĭ să rădice de grabă dohotul cu pétra unde 'a căḑut diavolul, să'l scóţă afară şi să'l arunce într'o rîpă mare

«care se afla in apropierea bisericeĭ. Clericiĭ făcură cum le-a po-
«runcit St. Vasile, luară adecă dohotul şi pétra, şi le aruncară in...
«ripă. Din dohotul acesta a crescut apoĭ o buruénă mare şi grasă,...
«adecă tutunul...»

Urméză după aceia cum un alt drac a intrat într'o fétă...
de împărat, care n'a putut să se vindice pină ce nu i s'a a-
dus foĭ de tutun, şi de atuncĭ s'a lăţit tutunul peste tótă faţa...
pămîntuluĭ.»

§ 19. D. Marian adaugă:

«Aceste legende, cred eŭ, vor fi fost causa de uniĭ preoţi...
«bătrinĭ predică fórte mult contra fumatuluĭ, condamnând pe...
«toţĭ fumătoriĭ şi spuindu-le că tutunul este érba dracu-
«luĭ.»[9])

Iată dară de unde s'a născut şi «Istoria tutunuluĭ». Cartea
poporană şi legendele poporane nu sînt în casul de faţă de-
cât treĭ varianturĭ ale aceluiaşĭ motiv, care s'a desfăşurat pe
de o parte pe cale scrisă, pe de alta pe cea nescrisă.

E greŭ însă a decide, dacă prototipul lor comun a fost o
carte poporană trecută în legendă, saŭ o legendă poporană
trecută in carte, atăt de strînsă este une-orĭ împletecirea ce-
lor doă ramure ale literatureĭ poporane.

§ 20. Nu atăt de rare, şi totuşĭ mult maĭ preţióse decăt
cărţile poporane isolate, cel puţin cele manuscrise, sînt codi-
ficările lor într'un singur volum, căte o dată fără nicĭ o ana-
logiă între diferitele bucăţĭ înşirate una după alta.

Un frumos specimen românesc de acéstă natură este ma-
nuscriptul de pe la finea seculuĭ trecut, descoperit de d. I.
C. Bianu.

Un «logofăt Ioniţă Giurescu», probabilmente Bucurescén,
s'a apucat la 1799 a copia împreună feĭ de feĭ de cărtecele,
carĭ circulaŭ pe atuncĭ în popor, şi anume:

1°. *Pentru a doua venire a luĭ Hristos*, 4½ foĭ;

9) Marian, *Botanica poporană română*, in *Albina Carpaţilor*, 1879, p. 311-12.

2°. *Trepetnic de semne*, pe $4^1/_2$ foĭ, explicând consecințele tuturor «clătirilor» posibile ale corpuluĭ uman, bună-óră: «De să va clăti vîrful capuluĭ, veĭ dobândi saŭ va dărui Dumnezău cocon fórte învățat, etc.»

3°. *Zilele cele rele ce au arătat Dumnezău luĭ Moisi*, urmate de: *Zile bune preste an*, pe 1 fóiă: de exemplu: septembre 3, 8, 24 — ḑile rele, pe când septembre 1, 4, 5, 8, 10 etc. — ḑile bune.

4°. *Gromovnic al luĭ Iraclie înpăratul care au fost numărător de stele*, de doă orĭ copiat în manuscript, o dată maĭ ne'ngrijit pe $6^1/_2$ foĭ, apoĭ maĭ caligrafic pe $8^1/_2$ foĭ, arătând consecințele tunetuluĭ după «zodiele» fie-căriĭ lune, de ex.: «De va tuna în numărul berbeceluĭ, despre răsărit, va fi robie și peire multă, fiarăle pământului vor fi sătule și spre stricare mare etc.»

5°. *Rojdanic*, pe $8^1/_2$ foĭ, prevestind viitorul fie-căruĭ om după «zodia» sub care s'a născut, de ex.: «Iulie. Leu. De va naște cocon într'acéstă lună, va fi gălbejos în față, și va avé cinste dela toți etc.»

6°. *Dohtoriĭ*, pe 11 foĭ, cu recete și formule cabalistice contra a tot felul de bóle, între carĭ figuréză și «îndrăcirea», și la carĭ se maĭ aplică «slovele de ciumă», scrise pe o pagină separată.

7°. *Calendar scos după limba unguréscă pă limba rumânéscă*, pe $11^1/_2$ foĭ.

8°. *Intrebări și răspunsuri trebuincióse și de folos spre învățătură celor ce vor citi*, pe 5 foĭ; o prescurtare de catechism în dialog între «dascăl» și «ucenic».

9°. O însemnare fără titlu, pe $1^1/_2$ fóiă, despre consecințele ḑileĭ în care cade Crăcĭunul, de ex: «Duminică de să va întâmpla crăcĭunu, ĭarna va fi înnoită și ré etc.»

10°. In fine, pe 64 foĭ, cam jumătatea manuscriptuluĭ întreg: *Viața și povestea și lucrurile mareluĭ înpărat Alexan-*

dru Machedon din cetatea lui Filip craiu, cum făcu războae cu tóte dihaniile pămăntului și fu înpărat a toată lumé.

§ 21. Afară de No. 7, unde se ḑice că s'a „scos după limba unguréscă", restul nu ne arată vre-o proveninţă străină, ca și când ar fi nesce lucrărĭ curat românescĭ.

Tóte cele ḑece bucăţĭ sînt anonime, căcĭ nimenĭ nu se va încerca, negreşit, a lua la serios pe „Iraclie înpăratul", pretinsul autor al N-ruluĭ 4.

NNo. 1 și 8 sînt de categoria religiósă; No. 6 e medical; No. 10 e romantic; NNo. 3, 4, 5 și 7 sînt astrologice; NNo. 2 și 9 sînt de asemenea profetice, dar fără intervenirea stelelor.

Este un *codex manuscriptus miscellaneus* în tótă puterea cuvîntuluĭ, îmbrăţișând o adevĕrată bibliotecă poporană localisată și anonimă, deși, după cum am maĭ spus, nu tot-d'a-una colecţiunile de acest fel sînt atăt de variate: în tesă generală, se specialiséză și ele pînă la un punct, ca și bibliotecele cele sciinţifice.

§ 22. Tóte cărţile poporane din manuscriptul logofĕtuluĭ Ioniţă Giurescu, scrise fórte românesce, sînt t r a n s f o r m a t e după originalurĭ din afară.

La unele abia titlul, devenit stereotip, maĭ vĕdesce originea exotică. Așa *trepetnic*, literalmente „tremurător", dela slavicul трєпєтъ „tremor"; *gromovnic*, dela sl. громъ „tonitru"; *rojdanic*=sl. рождєникъ „qui natus est".

Am ḑis că unele titlurĭ de cărţĭ poporane deveniseră la noĭ stereotipe.

Românul sciea fórte bine, de exemplu, ce însemnéză *trepetnic*, dar nu maĭ avea consciinţă de slavismul saŭ măcar de străinismul acestuĭ cuvînt.

Vechĭul „Trepetnic" s'a publicat într'o mulţime de ediţiunĭ în timpiĭ din urmă, dintre carĭ una, acum de'naintea nóstră, o broșurică de 30 pagine in-64, se intitulézǎ așa:

‘*Trepetnicul* cel mare, întru care se coprinde toate semnele ‘ce se fac la om, precum bătaia ochilor, a buzelor, și în scurt ‘de toate mișcările și încheeturile trupuluĭ omenesc ce sînt date ‘dela natură, tălmăcite *din limba Franțuzéscă* în limba Ro‘mănéscă de un ĭubitor de al seŭ ném Romănesc. A șése‘spre-ḑecea tipărire. Prețul 30 parale. Bucurescĭ, Tipografia ‘Națională a luĭ St. Rasidescu, 1863.„

Ni se spune că s'a tradus ‘din limba *Franțuzéscă*„. Dar atuncĭ cum s'ar chiăma ‘Trepetnic„, dacă acéstă vorbă, fie ea venită orĭ de unde, n'ar fi ajuns la Românĭ ca un fel de termen tecnic?

Tot așa *Gromovnic* saŭ *Rojdanic* s'ar fi putut pune ca titlurĭ stereotipe la o cărtecică poporană localisată din grecesce saŭ din turcesce, ba și la o composițiune curat romănéscă.

§ 23. O carte poporană póte să-șĭ atribue ad-libitum orĭ-ce proveninţă străină, alegênd'o după moda momentuluĭ. Intr'o ḑi ea va apare ca tradusă din slavonesce, într'o altă ḑi — din grecesce, apoĭ—din nemțesce etc., potrivit cu simpatiele internaționale ale poporuluĭ într'o epocă óre-care. Neminĭ nu are dreptul a o desminți, de vreme ce ea este impersonală, ĭar prin urmare și fără naționalitate precisă.

Am veḑut deja maĭ sus, că ‘Istoria tutunuluĭ„ s'a tradus din lătinesce numaĭ în imaginațiunea autoruluĭ.

Aci ni se presintă un al doilea cas de acéstă trăsură în caracteristica cărților poporane.

Trepetnicul dela 1863 ne asigură că s'a tradus ‘din limba Franțuzéscă„. Glumă! Francesiĭ nu aŭ nemic analog, căcĭ s'ar afla indicat în bogatul repertoriŭ al luĭ Nisard. Este absolutamente acelașĭ ‘Trepetnic„, pe care la 1799 îl copiase, neapĕrat după ce-va maĭ vechĭu, logofĕtul Ionĭță Gĭurescu; și probă — ĭată începutul ambelor:

1799:	1863:
De să va clăti vărful căpului, veĭ dobăndi saŭ va dărui Dumnezeu cocon, fórte învățat va fi;	Vîrful capuluĭ de se va clăti, dobândă spune, saŭ va dărui Dumneḑeŭ un cocon;

De să va clăti închietura capului, neşte striini neştinţi vor veni şi vor aduce dobândă:	Incheetura capului de se va clăti, neşte streinĭ neştinţĭ vor veni şi daruri iţĭ vor aduce;
De să va clăti chica, în oaste veĭ merge şi iar sănătos veĭ veni;	Chica de se va clăti, în oaste 7 anĭ veĭ merge şi veĭ veni sănătos la casa ta:
De să va clăti tâmpla capului despre drépta etc.	Tâmpla capuluĭ de drépta clătindu-se etc.

S'a schimbat construcţiunea sintactică şi s'a adaus—pentru conformitate cu legislaţiunea momentuluĭ — 7 anĭ la serviciul militar; altfel este tot una.

E fórte probabil, că Giurescu a copiat Trepetnicul după un exemplar românesc tipărit la 1743, pe care'l indică reposatul Iarcu.[10])

Redacţiunea românéscă nu póte fi decât o transformare, maĭ mult saŭ maĭ puţin depărtată, a uneĭ vechĭ redacţiunĭ slavice, prin care s'a introdus la noĭ însuşĭ titlul. La vecinĭĭ Serbĭ, deşi există un Трепетник fórte apropiat de al nostru, totuşĭ, prin fenomenul constatat maĭ sus în §-ful 9, el s'a amalgamat acolo cu aşa numitul Сановник, adecă "Explicaţiunea visurilor".[11])

§ 24. Tot dela Slavĭ nĭ-a venit *Rojdanicul*, iarăşĭ ca o transformare, cu supresiunĭ, adaosurĭ şi schimbărĭ necontenite, după cum lesne se póte convinge cine-va prin comparaţiunea următoruluĭ pasagiu românesc cu cel corespundĕtor dintr'o redacţiune serbă:

De va naşte fată într'acéstă lună, va fi frumoasă, şi cu ochii roşii, şi va fi mănioasă şi-şi va certa bărbatul; şi de tânără nu-i va fi ruşine de nimic, şi de un bărbat va avé o gréţă mare, şi	Роди се дѣвица красна лицемь, пльтію роумена, высока главою, зле очи имать, тѣломь срѣдьня, печаль не имать, люта, за млада дрьза и свадлива, нарочита моужа поиметь, и оу-

10) Iarcu, *Biblioteca chronologică română*, Bucuresci, 1873, p. 4.
11) Novaković, Примери књижевности и језика, Beograd, 1877, p. 527-9.

de fecĭorul dintăĭu va avé o grijă, ĭar de alții să va bucura, și va boli de o mână, va boli și de picere și de tóte încăeturile, ce să porte 72 de nume ale luĭ Hristos, adecă canonul luĭ Hristos, să nu să apropie duhul necurat, și va boli de cap etc.

битьвь еи боудеть или вь челяди или вь скотѣ. И о срѣдьнихь дѣтехь обрадоуеть се. Прѣмеждїе имать. г. лѣто. .е., .з., .аі., .л. Оскрьбить се оть бѣсна пса или оть змїе, нь не оумреть. Оть дрѣва свалить се и оть оурокь поболить. Оужась прїемлеть, нь да носи божїихъ словесь на оловѣ, и не овлобить се. Поболить главою etc.[12])

La sfîrșit redacțiunea română maĭ adauge acĭ o recetă medico-teologică, care lipsesce de tot în redacțiunea serbă:

«. . . ĭar de să va războli, lóc este rădăcină de turte cu unt-de-«lemn și lămâe albă, să le amestece toate la un loc și să să ungă «peste tot și să să afume, și să slujască muceniței Marina.»

§ 25. Cele «72 de nume ale luĭ Hristos adecă canonul luĭ Hristos», menționate în pasagĭul de maĭ sus din *Rojdanic*, ĭată încă o carte poporană, care se vede a fi fost pe atuncĭ atăt de respăndită între Românĭ, încăt Gĭurescu n'a credut de cuviință nicĭ măcar de a o copia.

Noĭ o cunóscem într'o mulțime de redacțiunĭ străine, dintre carĭ ne mărginim a cita una slavică și una francesă, ambele din secolul XVI.

In capul lor figuréză un fel de reclamă comercială despre eficacitatea doftorieĭ, care sună franțusesce așa: «Voici les «noms de Jésus-Christ; quiconque les portera sur soi en voyage, «tant sur la terre que sur la mer, sera préservé de toutes «sortes de dangers et de périls, qui les dira avec foi et dé-«votion.»

Ĭată acum cele 72 de numĭ:

Власть. Сила. Слово. Животь. Милость. Люби. Мудрость. Осотирь. Пандократорь. Пара-

Trinité †, Agios †, Sother †, Messie †, Emmanuel †, Sabaoth et Adonay †, Athanatos†, Jésus

12) Novaković, op. cit. p. 519.

клатъ. Свѣтъ. Трапеза. Пастырь. Овча. Цвѣтъ. Камень. Пѫть. Домъ. Риза. Основаніе. Слава. Чистъ. Женихъ. Владыка. Истина. Сынъ человѣчески. Еммонуилъ. Начатокъ. Пръворожденны. Мессиа. Отьць. Творець. Саваотъ. Кириосъ. Святы духъ. Милосерди. Заступникъ. Вождь. Слънце. Христосъ. Исцѣлитель. Богоутробны. Милостивы. Прѣвечны. Атанатосъ. Создатель. Агнець. Левъ. Тельць. Образъ. Слава. Азъ есмь иже есмь. Правда. Источникъ. Уста. Истинна. Радость. Началникъ. Елеонъ. Перѣи. Пророкъ. Дверь. Вѣчны. Оправдание. Богъ. Троица нераздѣлима. Царь надъ всѣми царьми.[13])

†, Pentagna †, Agiagon †, Ischiros †, Eleison †, ô Theos †, Tetragrammaton †, Ely †, Saday †, Aigle †, grand Homme †, Vue †, Fleur †, Source †, Sauveur †, Alpha †, et Oméga †, premier Né †, Sagesse †, Vertu †, Consolateur †, Chemin †, Vérité †, et Vie †, Médiateur †, Médecin †, Salut †, Agneau †, Brebis †, Veau †, Espérance †, Bélier †, Lion †, Ver †, Bouche †, Parole †, ou Verbe †, Splendeur †, Soleil †, Gloire †, Lumière †, Image †, Pain †, Porte †, Pierre †, Épouse †, Pasteur †, Prophète †, Prêtre †, Saint †, Immortel †, Jésus-Christ †, Père †, Fils †, Homme-Saint †, Dieu †, Agios †, Résurrection †, Mischios †, Charité †, Eternité †, Créateur †, Rédempteur †, Unité †, Souverain Bien †, Évam †.[14])

După acéstă excentricitate, urméză pe acelaşĭ calapod «les noms de la sainte Vierge», apoĭ «les paroles que dit Adam, şi cine maĭ scie ce!

Ce e maĭ curios decăt tóte, este că 'n Occidinte aceste galimatie se atribuiaŭ luĭ papa Leone III, amiculuĭ luĭ Carol cel Mare. Titlul edițiunilor latine este: *Enchiridion Leonis papae serenissimo imperatori Carolo Magno in munus pretiosum datum.*[15])

§ 26. După cum la noĭ o mare parte din cărțile poporane sînt de origine slavică, tot aşa la Slavĭ cele maĭ multe sînt de fabrică bizantină.

---

13) Tichonravov, Памятники отреченной русской литературы, Москва, 1863, t. 2, p. 339—44.
14) Ap. Nisard, op. cit. t. 1, p. 187—8.
15) Ibid. p. 183.

Gromovnicul, bună óră, respăndit într'o mulţime de redacţiunĭ slavice fórte diferenţiate,[16]) de unde el a trecut şi la noĭ, carĭ îl cunóscem cel puţin în doă manuscripte, unul din volumul luĭ Gĭurescu şi un al doilea din colecţiunea d-luĭ Cipar,[17]) afară de o ediţiune tipărită în Bucurescĭ la 1795, identică cu textul luĭ Gĭurescu, este pur şi simplu grecul *Brontologiŭ*, menţionat în scriitoriĭ bizantinĭ la un loc cu *Selinodromiŭ*, cu *Calandologiŭ*, cu *Apocalipsul apostolului Paul*, cărţĭ poporane trecute de asemenea la Slavĭ, parte şi la Românĭ.

Să se observe, că şi la Grecĭ aceste „Tunetare„, „Lunare„, „Calendare„ etc. circulaŭ pintre popor în redacţiunĭ divergințĭ, fiind numite generalmente la plural: τὰ λεγόμενα Βροντολόγια καὶ Σεληνοδρόμια ἢ Καλανδολόγια...[18])

Dacă nu tóte *Gromovnicele*, unul cel puţin se atribuĭa deja în Bizanţiŭ împăratuluĭ Eracliŭ.[19])

§ 27. Cea maĭ celebră însă din cărţile poporane, intrate în colécţiunea luĭ Gĭurescu, este *Alexandria*.

In secolul XVII ea se încuĭbase într'atâta la Românĭ, încât Miron Costin a credut de cuviinţă a o stigmatisa cu tot din-adinsul în Cronica sa:

„Scrie Plutarh, vestit istoric, la viaţa luĭ Alexandru Ma-„chedon, carele aŭ scris Alexandria cea adevĕrată, nu basme, „cum o scrie *o Alexandrie, din grecie orĭ dintr'alte limbe scósă „pre limba rumănéscă, plină de basne şi scornitur*ĭ.„[20])

Intre cărţile tipărite, pe carĭ le-a găsit Italianul Del Chiaro în România pe la începutul secoluluĭ trecut, figuréză şi o ediţiune a *Alexandrieĭ*: „Alexandrìe, o sia Storia di Ales-„sandro il Macedone, stampata in Lingua Valaca; ma detta „Storia è veramente curiosa per le molte favole che in essa

16) Novaković, op. cit. p. 524-7.—Tichonravov, op. cit. t. 2, p. 361—74.
17) Cipariŭ, *Principia*, p. 114.
18) Du Cange, *Glossarium mediae graecitatis*, Lugduni, 1688, p. 227.
19) Ibid. Supplem. p. 44.
20) *Letopisețe*, ed. 1, t. 1, p. 256.

‹vedonsi frammischiate.›[21]) Nu numaĭ acea ediţiune, dar nicĭ una pînă la cea scósă în Sibiĭu la 1794, identică cu textul luĭ Gĭurescu, nu se maĭ póte găsi nicăirĭ, necunoscêndu-li-se nicĭ măcar anul publicaţiuniĭ, tóte fiind de de-mult exterminate prin désă întrebuinţare.

In ediţiunile Alexandrieĭ, pe câte le cunóscem noĭ, se adauge tot-d'a-una la sfîrşit, ca un fel de apendice: *Vrednica de însemnare întîmplare a patru corăbierĭ rusescĭ, carĭ aŭ fost strîmtoraţĭ de ĭarnă în ostrovul Spitzberg la anul 1743.* Incă un exemplu de acea grupare la un loc a cărtecelelor poporane, despre care am vorbit maĭ sus în §-ful 14. Un om nedeprins cu apucăturele acesteĭ ramure a literatureĭ poporane, s'ar întreba neapĕrat: ce are a face marinarul rusesc Şarapov cu sublimul eroŭ al Alexandrieĭ? Apoĭ de!..

§ 28. Se scie, că prototipul acesteĭ ‹Alexandrie›, scris grecesce în secolul XI sub pseudonimul de Kallisthenes, s'a transformat în proză şi'n versurĭ, la tóte popórele din Europa, devenind r etutindenĭ una din cărţile poporane cele maĭ favorite.[22])

Nu este fără interes de a observa, că cel maĭ vechĭu exemplar bulgaresc cunoscut al ‹Alexandrieĭ› s'a scris în Moldova la 1562.[23])

§ 29. La Românĭ, în privinţa vechimiĭ, dintre tóte cărţile poporane cele romantice, ‹Alexandria› rivaliséză numaĭ dóră cu ‹Varlaam şi Iosafat›, o altă producţiune bizantină, de proveninţă indiană, dar atribuită sântuluĭ Ioan Damascen, fórte împrăştiată în diferite limbe şi pe care la noĭ, pe la începutul secoluluĭ XVI, o citĭa cu desfĕtare ilustrul Domn al Ţereĭ-Românescĭ Négoe Basarab...[24])

---

21) Del Chiaro, *Istoria delle moderne rivoluzioni della Valachia*, Venezia, 1718 p. 44.

22) Dunlop, op. cit. p. 183, 482.—Cfr. Snellaert, *Alexanders geesten van Jacob van Maerlant*, Brussel, 1861, I-II. — Despre redacţiunĭ paleo-slavice, Jagić *Historia knjizevnosti naroda hrvatskoga i srbskoga*, Zagreb, 1867, t. 1, p. 948 şi urm.—O veche redacţiune bohemă versificată, în Hanka, *Starobylá skládánie*, t. 2, Praha, 1818, p. 151—264.

23) Jireček, *Geschichte der Bulgaren*, Prag, 1876, p. 440.

24) *Invĕţăturele luĭ Négoe Basarab*, Bucurescĭ, 1843, p. 113, 121, 184, etc.

§ 30. Tocmaĭ atuncĭ când logofĕtul Ioniţă Gĭurescu codifica pe la 1799 vechile cărţĭ poporane ale Ţereĭ-Românescĭ, tóte în prosă, o nouă carte poporană, de astă dată în versurĭ, căuta a se introduce la noĭ din Transilvania, şi a şi reuşit, în adevĕr, a deveni astădĭ una din cele maĭ respândite. Este *Istoria pré-frumosuluĭ Arghir şi a pré-frumóseĭ Elena cea măiastră şi cu pĕr de aur, adecă o închipuire sub care se înţelege luarea ţereĭ Ardéluluĭ prin Traĭan cesarul Rîmuluĭ.*

Prima ediţiune romănéscă este cea din Sibiĭu la 1800. In prefaţă, Ioan Barac, "dascal normal în Braşov", mărturisesce că a tradus'o din unguresce: "Mulţĭ citesc istoria luĭ Arghir cea în limba unguréscă scrisă". Versificaţiunea în multe locurĭ se aprópiă de a poesieĭ nóstre poporane, cela-ce a concurs nu puţin la succesul cărţiĭ; de exemplu:

Tînărul dacă pornesce,
Departe călătoresce,
Singur numaĭ cu o slugă
Merge dând Domnuluĭ rugă.
O, Arghire! lungă cale,
Lungĭ necazurile tale!
Iea d'a-lungul délurile
Şi numĕră jghĭaburile....

D. Cipar posedă un manuscript în prosă, pe 13 foĭ, cuprindĕnd un fragment din *Istoria luĭ Archirie*, despre care dice că ĭ-a remas dela strămoşu-seŭ, adecă cam de pe la începutul secoluluĭ XVII.[25]) Nu va fi fost cum-va o primă încercare de a traduce romănesce cartea cea poporană unguréscă? Ori-cum, pînă la prelucrarea cea versificată a luĭ Barac, ea n'a isbutit a se respândi pintre Românĭ.

Ciudata ideă de a vedé în acest romanţ o alusiune la cucerirea Dacieĭ de către Traĭan nu este romănéscă, ci aparţine chiar Ungurilor. Póte tocmaĭ ea va fi îndemnat pe "dascălul

25) Cipariu, *Principia*, p. 116.

dela Brașov„, din patriotism, a traduce cartea romănesce. In catalogul Széchenian originalul maghiar este indicat așa:

„*Argirus nevü Király-firul, es egy tündér Szüz-leanyról* „*Historia*. Sine loco et anno, in-8, fol. 16. Auctor est Albertus „Gergei, qui ex Italico sermone in hungaricum traduxit. Fa„bella vero hac expressa esse dicitur subjugatae a Romanis „Daciae historia.„[26])

Pe la 1778, ḑicênd de asemenea că un Albert Gergej tradusese istoria luĭ *Argirus* din italianesce și că prin ea se representă cucerirea romană a Dacieĭ, renumitul Benkö adaugă că: „la țeraniĭ Ungurĭ din Transilvania acéstă carte este atăt de „căutată, ca și când ar fi ce-va sacru.„[27])

Cine va fi fost Albert Gergej și când va fi trăit, nu scim. În orĭ-ce cas, traducerea luĭ Arghir „din italianesce„ este o farsă, ca și maĭ sus traducerea Trepetniculuĭ nostru „din franțusesce„ saŭ a Istorieĭ tutunuluĭ „din lătinesce„.

Intre cărțile poporane italiane, vechĭ și noue, în versurĭ și'n proză, nicĭ un Arghir nu se află.

Misteriosul Albert Gergej a găsit originalul seŭ maĭ aprópe. Luând un basm romănesc, fórte popular la frațiĭ noștri de peste Carpațĭ, el l'a transformat într'o carte poporană unguréscă versificată, căriĭ — pentru maĭ multă véḑă — ĭ-a atribuit o origine italiană.

A susține că basmul cel romănesc l'am fi împrumutat órecând noĭ dela Ungurĭ, e peste putință; căcĭ dacă Unguriĭ ar fi avut la eĭ a-casă ce-va asemenea în gura poporuluĭ, ar fi fost absurd din partea luĭ Albert Gergej de a ḑice tocmaĭ poporuluĭ că a tradus din italianesce ceĭa ce poporul cunoscea maĭ de'nainte unguresce; pe când luând basmul dela Românĭ și dându-l Maghĭarilor sub o altă formă, ca o noutate în limba lor, mistificațiunea cea italiană se explică dela sine prin natura cea generalmente mistificativă a cărților poporane.

---

26) *Catalogus Bibliothecae Hungaricae Széchenyi*, t. 1, pars 1, Sopronii, 1799, p. 35.
27) Benkö, *Transilvania*, Vindobonae, 1778, t. 1, p. 16-17.

Basmul romănesc în cestiune, ĭată cum este resumat de cătră frațiĭ Schott: «Un băiat, gonit de o mamă-vitregă, nimeresce «într'o pădure la un urias, cu ajutorul căruĭa prinde o ḑînă, «răpindu-ĭ cununa în timpul scăldătóriĭ. Fugênd dînsa, el plécă «după ea, apucă prin viclenià treĭ darurĭ minunate dela treĭ «dracĭ, carĭ se certaŭ pentru posesiunea lor, și prin acele da-«rurĭ isbutesce a redobăndi pe ĭubita sa și se cunună a-«mîndoĭ.»[28])

Cele patru trăsure caracteristice: 1° «prinderea ḑîneĭ și perderea eĭ»; 2°. «protecțiunea unuĭ uriaș»; 3°. «surprinderea a treĭ darurĭ minunate dela treĭ dracĭ în cértă»; 4°. «regăsirea finală a ḑîneĭ»; acesta este fondul «Istorieĭ luĭ Arghir», cătră care transformatorul ungur a maĭ adaus, negreșit, unele particularitățĭ specifice maghĭare, de exemplu «Négra-cetate»=*Fekete-város*, apoĭ grădina unde petrecea frumósa ḑînă etc.[29])

Cu acéstă carte poporană s'a întâmplat dară ce-va, care se întâmplă adesea în Linguistică. Englesiĭ aŭ luat dela Francesĭ cuvîntul *bougette* «pungă», l'aŭ prefăcut în *budget* cu sensul de «punga regeluĭ»=«vistieriă», de unde cu timpul vorba s'a întors înapoĭ în Franța cu modificațiunea englesă cea materială și ideală, ca și când ar fi ce-va curat englesesc. Tot așa Unguriĭ transformă într'o carte poporană a lor propriă un basm romănesc, și acea carte poporană ungurécă, astfel transformată, revine de aci la Românĭ ca un lucru unguresc, necesitând o nouă transformare.

Ca tip, compus din doă motive esențiale: 1°. «prinderea ḑîneĭ și perderea eĭ», 2°. «regăsirea finală a ḑîneĭ», motive complicate în fie-care sub-tip cu nesce ingrediente secundare diferite, povestea nóstră e cunoscută, fie ca basm, fie ca carte poporană, în maĭ tóte limbele. Nu alt ce-va este faĭmósa rapsodiă sanscrită despre regele Purûravas și ḑîna Urvaçî. Nu

28) Schott, *Walachische Mährchen*, Stuttgart, 1845. p. 355.

29) Cfr. Wolf-Mannhardt, *Zeitschrift für deutsche Mythologie*, t. 3 (1855), p. 312.

alt ce-va balada germană medievală despre ducele Frederic de Svabia și ḑina Angelburg. Nu alt ce-va vechia istorióră persiană despre amorul vitézuluĭ cu ḑina în romanțul Bahar-Danuș. Nu alt ce-va poema francesă din secolul XIII despre Partenopex de Blois și ḑina Melior. Nu alt ce-va, în sfîrșit, pînă și la selbatecii din Australia, legenda despre regele Tawhaki și ḑina Tango-tango...[30])

Originalitatea sub-tipuluĭ românesc consistă în caracteristicul adaos la cele doă motive esențiale a altor doă subordinate: 1°. "surprinderea a treĭ darurĭ minunate dela treĭ dracĭ în cértă"; și maĭ ales 2° "protecțiunea unuĭ uriaș".[31])

Despre tóte acestea nicĭ nu viséză măcar d. Dr. At. Marienescu din Oravița, scriind un tractat întreg pe 50 pagine despre istoria luĭ Arghir; un tractat în care, deși avea la disposițiune interesante varianturĭ poporane ale basmuluĭ, totușĭ preferă a inventa ce-va propriŭ al seŭ, adăugând la original și maĭ ales suprimênd din el tocmaĭ părțile cele maĭ specifice, pentru a ne spune apoĭ cu gravitate, că Arghir este— *Apollo Argirotoxos*![32])

Unicul folos, pe care'l tragem din monografia d-luĭ Marienescu, este de a puté constata prin varianturile citate de d-sa, cum-că basmul nostru poporan, după ce devenise carte poporană ungurescă și s'a re'ntors astfel la Românĭ schimbat la față,

30) Cfr. Liebrecht, *Amor und Psyche*, in Kuhn's *Zeitschr. f. vergl. Sprachforschung*, t. 18 (1869), p. 57–66. – Karlowicz, *La belle Mélusine et la reine Vanda*, in *Archiv f. slavische Philologie*, t. 2 (1877), p. 595. — Cox, *The mythology of the aryan nations*, London, 1870, t. 1, p. 397 și urm. — Fiske, *Myths and mythmakers*, London, 1873 p. 95-*.—Dunlop op. cit. p. 174-7; etc.

31) Despre cele treĭ darurĭ din basmul român, cfr. Cox, op. cit., t. 1, p. 375 nota 3. — Benfey, *Pantschatantra*, Leipzig, 1859, t. 1, p. 269, și o mulțime de paralelurĭ adunate de Cosquin, *Contes populaires lorrains*, in *Romania*, t. 5 (1876), p. 363 — 6, tóte însă în altfel de combinațiunĭ. – Pentru protecțiunea uriașuluĭ nu ne aducem a-minte nicĭ o paralelă străină. Este cu totul alt ce-va uriașul din ciclul mitic Odysseus-Polyphem al luĭ Hahn, *Griechische und albanesische Märchen*, Leipzig, 1864, p. 60.

32) Marienescu, *Argir și Ilena Cosinzéna, poveste poporală, prelucrată și prevăḑută cu esplicațiunĭ pré-interesante pentru popor și pentru învețațĭ*, Pesta, 1872, ca extract separat din ḑiarul *Albina*.

de aci poporul—în conformitate cu cele spuse în §-ful 9 — a început a confunda ambele forme, cea scrisă şi cea nescrisă, dând nascere unuĭ al treilea tip, fórte amestecat.

Dar fiind vorba de d. Marienescu, ne maĭ aducem a-minte încă ce-va.

§ 31. Raritatea la Românĭ a cărţilor poporane în versurĭ dă Istorieĭ luĭ Arghir o deosebită însemnătate.

Noĭ bănuim, că tot carte poporană de acéstă natură, trecută apoĭ în poesia poporană cea nescrisă, va fi fost o dată balada bănăţénă, publicată de d. Marienescu sub titlul de: *Andronim şi Filana saŭ pétra dracului*, unde demonul pere prin dragostea sa pentru o fétă de om, ca şi 'n prima legendă bucovinénă despre tutun...

§ 32. Ca specimen românesc de un *codex miscellaneus* omogen, consacrat uneĭ singure categorie de cărţĭ poporane, este preţiosissimul manuscript, pe care mi l'a pus la disposiţiune mult-stimatul meŭ amic d. Dim. A. Sturdza. Deşi textualmente acest codice ocupă un mic loc în opera de faţă, totuşĭ el şi numaĭ el este acela care i-a dat nascere.

In fundul Transilvanieĭ, maĭ sus de Turda, pe malul drept al Murăşuluĭ, se află un sat românesc numit *Măhacĭu*, unguresce *Mohács,* în vechile documente latino-maghiare din evul-mediŭ *Muhach*.

Intre aniĭ 1580-1620, în curs de vr'o 40 de anĭ, a preoţit acolo un popă, care nu avea multă învĕţătură, dar cu atât maĭ bine: sciind maĭ tot atâta cât sciea şi poporul seŭ, el scriea pentru popor, după gustul şi'n graĭul poporuluĭ.

Pe la 1600, acest "popă Grigorie", — aşa se numĭa el — s'a apucat a face o colecţiune de cărţĭ poporane religióse în limba română, parte copiând pe cele vechĭ, parte traducênd el-însuşĭ din slavonesce, parte intercalând pe de'ntregul în volumul seŭ o colecţiune analogă gata, compilată de către un alt popă, de tot anonim, cam pe la 1550.

Acésta este Codex Sturdzanus.

§ 33. Manuscriptul, in-quarto, e legat în lemn îmbrăcat cu pele.

Dintr'o însemnare lătinéscă din dosul legătureĭ, se vede că la 1774 cartea aparţinea unuĭ óre-cine "in Alba Julia".

Hărtia este de calitățĭ diverse, dar de o potrivă grósă şi gălbuiă, fără semne de fabrică, afară de vr'o treĭ-patru locurĭ, unde însă ele sînt ascunse în mare parte prin îndoitura volumuluĭ. Numaĭ pe foile 124-125 şi 205-206 se recunósce bine semnul fabriceĭ dela Sibiĭu: "doă paloşe încrucişate", ĭar pe fóĭa 213-214 pare a fi "coróna", semnul fabriceĭ dela Braşov.

Cu o scrisóre cursivă maĭ nouă, dar din secolul XVII, pe hărtiă mult maĭ subţire, s'aŭ pus pe ultimele doă foĭ 248-250 nesce rugăcĭunĭ slavonesce.

Cu o altă mână, cu caractere semi-unciale, tot în secolul XVII, este scris pe pag. 20: Ѧ щирє сѫ вѫ фї[є] ѡменилѡр. кѫндь ворь фи празниче мари. сѫ веници ла бесѣ[рє]кѫ сѫ аскоультаци кѹвѫнтоуль лѹ доумнезєѹ etc.; un îndemn inspirat, probabilmente, prin lectura textuluĭ ce precede pe pag. 1-19 despre păzirea serbătorilor şi maĭ ales a duminiceĭ.

Afară de aceste adausurĭ posterióre şi afară de un Tatălnostru unguresce cu litere cirilice la pag. 153, restul manuscriptuluĭ cuprinde: pe de o parte, T e x t u r ĭ M ă h ă c e n e, aprópe tóte scrise de cătră însuşĭ popa Grigorie; ĭar pe de alta, codificaţiunea cea anterióră a cărţilor poporane, pe care — din motivul arătat maĭ jos — noĭ o vom numi T e x t u r ĭ B o g o m i l i c e.

Este, ca să ḑicem aşa, *codex miscellaneus geminatus*, compus din doĭ *codices miscellanei*, diferiţĭ prin epoce, prin localitățĭ, pînă şi prin tendinţe, pe lîngă deosebirea cronologică şi póte chĭar geografică între elementele constitutive ale fiecăruĭ în parte.

§ 34. Bucata cea maĭ veche din codicele Grigorian este de pe la 1580. Bucata cea maĭ nouă din codicele ante-Gri-

gorian trebuĭ să fie pe puţin cu vr'o doă-ḑecĭ de anĭ anterióră.

Codicele Grigorian s'a scris la nordul Transilvaniei; codicele ante-Grigorian, fără a presinta o indicaţiune literală a localităţiĭ, pare a proveni din Ţéra-Românéscă, saŭ cel puţin din Braşov.

Codicele Grigorian adună pe nealese cărţĭ poporane religióse în genere, orĭ-care ar fi natura lor respectivă specială; pe când codicele ante-Grigorian, mărginindu-se într'un cerc maĭ restrîns, culege numaĭ cărţile religióse cele relative la viaţa postumă, la migraţiunile sufletuluĭ, la Paradis şi maĭ cu deosebire la Infern.

In fine, codicele Grigorian se distinge printr'o nuanţă d i a l e c t i c ă fórte pronunţată; pe când codicele ante-Grigorian, din tóte monumentele literare române pînă acum cunoscute, póte fi considerat cu tot dreptul ca textul nostru cel maĭ vechiu în limba t i p i c ă.

§ 35. Unele din cărţile poporane, codificate în volumul luĭ popa Grigorie, aŭ remas la noĭ fórte respândite pînă în momentul de faţă.

Aşa este: "Legenda Duminiceĭ„, astăḑĭ *Epistolia Domnuluĭ Isus Hristos*; "Călătoria Maĭceĭ Domnuluĭ la Iad„, astăḑĭ *Epistolia Maĭceĭ Domnuluĭ*, ţesută la un loc cu *Visul Maĭceĭ Domnuluĭ*; "Ruga sântuluĭ Sisinie„, astăḑĭ *Minunile sfîntuluĭ Sisoe*, trecute şi'n descântec.

Acéstă persistinţă a lor ne permite a urmări cu un pas sigur schimbările introduse, în curs de treĭ secolĭ şi maĭ bine, în redacţiunea unuia şi aceluia-şĭ text poporan, carele avusese tot-o-dată, printr'o circulaţiune atât de îndelungată, destul interval pentru a se furişa şi chiar a se ramifica în literatura poporană cea nescrisă.

Am putut constata în acelaşĭ timp, că apocrifurile religióse la Românĭ, ca şi pe aiurĭ, circuléză maĭ tot-d'a-una în câte doă redacţiunĭ paralele, una maĭ lungă şi cea-l'altă prescurtată,

dintre carĭ una póte să dispară saŭ să ésă din us prin concurenţa celeĭ-l'alte.

§ 36. Fragmentul de sub No. II şi acel de sub No. VIII dintre «Texturĭ Măhăcene» nu sînt cărţĭ poporane. Noĭ le reproducem totuşĭ din causa importanţeĭ lor linguistice, maĭ cu sémă dialectice.

Căt privesce scurtul catechism de sub No. III şi cele doă predice de sub NNo. IV şi IX tot din «Texturĭ Măhăcene», ele sînt pe deplin cărţĭ poporane, fie prin tendinţă, fie prin limbă.

§ 37. Tóte bucăţile din «Texturĭ Bogomilice», afară numaĭ dóră de o parte a N-ruluĭ IV, şi unele bucăţĭ din «Texturĭ Măhăcene», aŭ fost óre-când cărţĭ poporane religióse favorite ale secteĭ Bogomililor, născute în Bulgaria prin transformarea doctrinelor asiatice pauliciano-manicheice şi care, pe la finea véculuĭ de mijloc, s'a respăndit nu numaĭ în România, dar încă străbătuse pînă la Provenţa, unde a concurs la desvoltarea sgomotóseĭ secte a Albigensilor.

Un alt curent eretic, pornit de astă dată din Occidinte, anume secta şi maĭ sgomotósă, ba chĭar scandalósă a Flagellanţilor, a propagat în tótă Europa bucata de sub No. I din «Texturĭ Măhăcene».

Tóte acestea ne-aŭ condus, în urma unor cercetărĭ fórte întinse, a recunósce nesce vechĭ cărţĭ poporane de origine eretică în balada «Cucul şi turturica» şi'n enigmele din «Povestea Numerelor»...

§ 38. Cele maĭ respăndite cărţĭ poporane religióse aŭ fost tot-d'a-una cele i n f e r n a l e.

O lectură favorită a ţeranuluĭ frances este pînă astădĭ o broşurică de 24 pagine in-12, întitulată: *Le Miroir du Pécheur, composé par les RR. PP. Capucins, missionnaires; très-utile à toutes sortes de personnes: le tout représenté par figures. Vous y verrez l'état malheureux de l'âme lorsqu'elle a eu le malheur de tomber dans le péché mortel* etc., urmând

apoĭ opt gravure orribile, maĭ ales: ‹Petit crayon de l'état malheureux d'une âme damnée,, unde dracĭ, șerpĭ, liliecĭ și șopîrle torturézǎ pe bĭetul om în flacǎre: ‹il est couché et ‹garroté sur un gril de fer rouge, au milieu des flammes ‹dont il est environné et pénétré; les diables le tourmentent ‹dans toutes les parties du corps; il a au cou une bourse, ‹ce qui marque qu'un de ses péchés est l'avarice et le bien ‹d'autrui qu'il n'a pas restitué: c'est un des péchés qui damne ‹le plus de monde.,

Tot de acest fel, fie prin text, fie prin gravure, fie prin respǎndire, este o cǎrtecicǎ poporanǎ englesǎ de 24 pagine in—16: *The Pilgrim's progress from this world to that which is to come.*

La Germanĭ, din evul-mediŭ și pînǎ 'n secolul nostru, a remas fórte poporanǎ o broșurǎ analogǎ în versurĭ: *Wahrhaftige Beschreibung des jüngsten Gerichts im Thal Josaphats.*

Nu maĭ vorbim despre națiunĭ maĭ puțin înaintate decǎt Francesiĭ, Germaniĭ și Englesiĭ pe calea cultureĭ.

Cǎte temerĭ și îndoĭele, cǎte grijĭ, cǎte palpitațiunĭ, nu deșteptǎ óre asemenĭ cǎrtecele în inima poporuluĭ, maĭ cu sémǎ în copiĭ, în femeĭ, în bǎtrînĭ, și acésta din generațiune în generațiune într'un lung șir de secolĭ!

Memoriele istorice ne spun cǎte-o datǎ, cǎ 'n ḑiua cutare saŭ cutare principele X saŭ ministrul Y a suferit de guturaiŭ orĭ șĭ-a scrintit un deget.

Ceĭa ce ar trebui maĭ bine sǎ înregistreze istoria, sînt bǎtǎile de inimǎ ale unuĭ popor întreg, chĭar atuncĭ când ele pornesc dintr'o secǎturǎ ca *Le Miroir du Pécheur.*

Influința, pe care aceste cǎrțĭ, unde se repetǎ la tot pasul teribilul *memento mori*, o exercitǎ asupra moralitǎțiĭ poporuluĭ, asupra cugetelor și faptelor sale, este immensǎ; și când resultatul e mare, fie-ĭ cǎt de micǎ causa, ea totușĭ meritǎ pe deplin de a fi bǎgatǎ în sémǎ.

Tocmaĭ de acéstă natură sînt cele maĭ multe cărțĭ pop din volumul luĭ popa Grigorie:

Legenda Duminiceĭ;
Legenda luĭ Avram;
Predica dela 1600;
Călătoria Maĭceĭ Domnuluĭ la Iad;
Apocalipsul apostoluluĭ Paul;
Cugetărĭ în óra morțiĭ . . .

PARTEA I.

TEXTURI MAHACENE

— 1580—1619 —

TEXTURI MAHACENE

INTRODUCEREA GENERALA.

§ 1. Texturile, publicate maĭ la vale, afară de No. IX, sînt scrise tóte în satul Măhacĭu din Transilvania, şi anume NNo. I, III, IV, V, VI, VII şi 'n parte II de către preutul Grigorie de acolo între aniĭ 1580-1619; o parte din No. II de către un alt Măhăcén, elev al popeĭ; în fine, No. VIII de către un al treilea Măhăcén din acelaşĭ epocă. N-rul IX nu s'a scris în Măhacĭu, dar nu departe.

Aprópe totalitatea texturilor aparţine dară luĭ popa Grigorie. Cele maĭ multe, ca NNo. I, II, IV, VI şi VII, sînt traduse de către el, saŭ bine ḑicênd prelucrate, d'a-dreptul din slavonesce. N-rul V s'a copiat după un manuscript de pe la 1580. N-rul III s'a transcris, cu o exactitate aprópe diplomatică, de pe o carte tipărită dela 1560.

§ 2. Cine să fi fost acel neobosit popă Grigorie?

La 1583 el era deja preut în Măhacĭu, căcĭ a scris atuncĭ pe 9 foĭ în limba paleo-slavică o bucată liturgică, care se află în manuscript pe paginele 162-179, purtând următórea adnotaţiune finală:

Пис поп. Григорїє. ѡт Мѫхачю. мсцꙗ. ген. ка. днь. влто. ҂зча. ѿ рож хсва. ҂а. ф. пг. вь да и простит. (A scris popă Grigorie

din Măhacĭu, ale luneĭ luĭ ianuariŭ în 29 ḑile, anul 7091, dela nascerea luĭ Crist 1583. Dumneḑeŭ să-l ĭerte!).

Inainte de a fi popă, prin urmare înainte de 1583, dînsul a scris românesce fragmentul de sub No. VI.

La 1619, după vr'o patru-ḑecĭ de anĭ, popa Grigorie maĭ trăia încă, scriind atuncĭ predica de sub No. IV.

Iată tot ce se scie despre acest personagĭu, căruĭ i se datoresce cea maĭ importantă colecţiune de texturĭ românescĭ din secolul XVI, nu numaĭ Texturile Măhăcene, scrise maĭ tóte cu mâna sa, dar şi Texturile Bogomilice, publicate în partea II a opereĭ de faţă.

§ 3. După ce am lămurit, bine-reŭ, individualitatea luĭ popă Grigorie, să trecem acum la localitatea, unde el a trăit şi a scris în curs de atâţĭa anĭ.

Părintele protopop Stefan Colcerĭu, actualmente preut în Măhacĭu, nĭ-a transmis în acéstă privinţă, prin bine-voitórea mijlocire a protopopuluĭ Beniamin Popp din Uĭóra, următórele interesante notiţe, cuprinse într'o epistolă din 2 maĭu 1879:

«Măhacĭu este primul sat românesc în fostul Scaun al A«rieşuluĭ, atât sub raportul situaţiuniĭ, avênd apă bună, aer «curat, pădurĭ multe—maĭ tóte de goron şi puţin mestécăn,— «precum şi prin vinul seŭ cel bun, grâul cel maĭ greŭ şi vite «frumóse. Aicĭ se produce cea maĭ bună calitate de crumpe«ne (cartofĭ), pe carĭ Măhăceniĭ le numesc *picĭoĭcĭ*, ĭar în «satul învecinat Dumbrăŭ se chĭamă *cucule*. Măhacĭul este «aprópe de calea cea veche a Transilvanieĭ, care astăḑĭ, ca «şi 'n trecut, primind tóte căile laterale, duce spre Urbea«Mare.

«Comuna are acum de abia 185 case cu 876 suflete, pe «când în anul 1864 avea 235 case cu aprópe 1000 suflete. «Numĕrul locuitorilor a scăḑut: parte, printr'un morb difte«ritic, care a secerat la 1866 maĭ toţĭ prunciĭ la 5 anĭ; «parte, printr'un teribil incendiŭ la 1867, arḑênd la 61 fa«milie tot ce a putut arde; în urma căruĭ flagel, venind o

'tómnă umedă şi aflând pe ómenĭ cu casele negata, o mulţi-
'me de tinerĭ s'aŭ îmbolnăvit de recélă şi mulţĭ aŭ şi murit.
'Să maĭ adaug, că la 1868 un pârîŭ, ce curge prin mijlocul
'satuluĭ, în urma uneĭ rumperĭ de nor a făcut daună în co-
'mună şi 'n ţarină. Tóte aceste lovituri aŭ scădut atât nu-
'mĕrul familielor, cât şi buna lor stare materială.

'Satul este curat românesc. Afară de vre-o 3 Ţiganĭ, nu
'se află aci nicĭ un străin. Ultimul Israelit a plecat dela noĭ
'la 1869, şi de atuncĭ încóce n'aŭ avut loc de a se maĭ în-
'cuĭba alţiĭ.

'Originea satuluĭ e obscură. Sînt însă doă părerĭ, trecute
'în tradiţiunea poporală.

'Prima părere este, că locuitoriĭ ceĭ de'ntâiŭ s'ar fi retras
'aicĭ în secolul XIV din Bogata, comună în câmpia Turdeĭ,
'acum constituind o parte însemnată din oraşul Baginuluĭ.
'Mongoliĭ devastându-le satele şi răpindu-le averea, eĭ şĭ-aŭ
'aflat aci un adăpost sigur, tot locul fiind îmbrăcat cu pă-
'dure pînă la drumul ţereĭ, ĭar şesul fiind cuprins de un lac
'mare ce împedeca întrarea în interiorul văiĭ.

'A doua părere este, că re'ntorcêndu-se oşteniĭ ţereĭ din
'bătălia dela Mohacs (1526) şi aflând Transilvania devastată
'de Turcĭ, 11 oştenĭ s'ar fi aşedat aicĭ, însă nu în satul ac-
'tual, ci maĭ la vale; căcĭ atuncĭ pe locul comuneĭ de astădĭ
'era o mănăstire catolică, ale căriĭ ruine se chĭamă *Biserică*
'*Unguréscă*, pe unde arând, adesea scóte plugul căpăţine şi
'óse de om. Se crede că aceĭ 11 oştenĭ ar fi fost: Mircea,
'Mirea, Stancă, Cordoş, Pocol, Şuşman, Raţ, Părduţ, Bărbos,
'Popa şi Hegeduş. Cel din urmă Hegeduş a murit la 1831;
'ceĭ din urmă Stancă, Pocol şi Cordoş, eŭ ĭ-am înmormîntat.
'Aceste familie tóte îşĭ aŭ cărţile lor nobilitare pe pergame-
'nă, câştigate pentru virtuţĭ militare dela Mihaĭu Apafy şi
'Francisc Rákoczy; şi le place a se făli prin diplomele lor de
'*nemeşug* cu slove de aur şi pe pelea de câne.

'Portul de astădĭ al Măhăcenilor puţin diferă de al locui-
'torilor din satul învecinat Dumbrăŭ, dar se deosebesce mult

«de al celor-l'alte sate din giur. Eĭ se disting prin curăţeniă «şi eleganţă. Sumanul e cernit negru şi cusut cu pănură fină «de culorĭ deosebite; cioreci albĭ; peptar la ceĭ bătrînĭ de «mĭel, la ceĭ tinerĭ — de pănură vînătă. In timpiĭ ceĭ bunĭ «pînă cătră 1840, Măhăceniĭ purtaŭ un cojoc frumos de pie-«le de mieĭ negri pînă la gresne, cu lână în afară, şi cuş-«mă lungă pînă şi de 2 urme, négră. Femeile îşĭ fac învăli-«tórea cea albă cu mult alaĭu; pentru încreţitul eĭ daŭ pînă «şi 2 fl., şi o aşéḑă pe cap cu multă graţiă.

«Pînă la 1849 Măhăceniĭ servĭaŭ ca grăniceri călărĭ în re-«gimentul *Székely huszár*.

«In popor circulă pînă astăḑĭ tradiţiunĭ despre Mihaĭu Vi-«tézul, a căruĭ catastrofă s'a întâmplat aşa ḑicênd sub ochiĭ «Măhăcenilor, la cóstele lor, în Mirăslâŭ. Există legende şi «despre Traĭan...»

§ 4. Intr'o altă scrisóre, părintele Colcerĭu ne comunică doă fragmente din poesia poporană dela Măhacĭu.

Iată despre Mihaĭu Vitézul:

De-ar da bunul Dumneḑeŭ
Să maĭ vĕḑ la Mirăslâŭ,
Heĭ! pe Mihaĭu suvulcat
Pe harmăsarĭu-ĭ turbat.
La strîmtórea rîuluĭ,
La gârla Murăşuluĭ,
Să vĕḑ cum îĭ îmbulḑesce,
Să vĕḑ cum îĭ prăpădesce!
Să vĕḑ Basta 'ngenunchĭat,
Care urît l'a 'nşelat,
Şi tabăra luĭ ca'n vînt
De Mihaĭu Vitéz fugênd...

Acéstă bucată are ce-va pré-artificial şi tot-o-dată pré-istoric: este o composiţiune a vre-unuĭ dascăl.

Nu maĭ puţin următorul fragment despre Traĭan:

Lîngă Turda, nu departe,
Traĭan se luptă pe moarte,

Face uliţĭ prin duşmanĭ,
Cu-a luĭ zdravenĭ căpitanĭ.
Las'să facă, c'al luĭ tiept
Hrănesce un suflet drept:
Ḑiua bate şi zdrobesce.
Nóptea răniţiĭ grijesce.
Şi nu-ĭ cótă ca'npărat,
Ci ca tată-adevĕrat:
Îşĭ spintecă haĭnele
De le légă ranele...

Frumóse *stihurĭ*, carĭ ar figura de minune într'o «carte poporană»; dar nu e cât de puţin p o e s i ă p o p o r a n ă. Nicĭ o dată poporul nu cunósce atât de bine amăruntele istorice; şi nicĭ o dată, maĭ cu sémă, el nu le reproduce cu atâta exactitate, chiar atuncĭ când le-a veḑut el-însuşĭ.

Ce-va maĭ preţios, adevĕrat poporan, este următórea comunicaţiune a părintelui Colceriu:

«La noĭ pînă şi pruncii aŭ un cântec de primăvéră, în care ḑic:

Vino, sóre,
Pe răzóre,
Că ţĭ-oĭu da o cingĕtóre!
Una mie,
Una ţie,
Una popeĭ Irimie;
Şi un paĭu,
Şi un maĭu,
Şi sabia luĭ Mihaĭu,
Capul Turculuĭ să-l taĭ!»

Iată popor în tótă puterea cuvîntuluĭ!

Acest «cântec de primăvéră», atât de interesant printr'o menţiune autentică despre Mihaĭu Vitézul, nu este însă propriŭ Măhăcenilor. El se aude şi pe aĭurĭ în Transilvania. Un variant de lîngă Sibiĭu sună în următorul mod:

Trecĭ, plóe trecĕtóre,
Că vine sórele

Şi'ţĭ taiă picĭórele,
Cu un maĭu,
Cu un paiu,
Cu măcĭuca luĭ Mihaĭu;
Sus pe cap,
După cap,
Curge sânge mohorît;
Dâ-mĭ căcĭula
Să prind murga:
Murga a fugit,
Plóĭa s'a risipit!

In Ţéra-Românéscă acest cântec a scădut la un fel de parodiă, în care plóia este ameninţată:

Cu căcĭula luĭ Mihaĭu,
Plină cu cojĭ de mălaĭu...

§ 5. Părintele Colcerĭu, din nefericire, nu nĭ-a procurat nicĭ o notiţă l i n g u i s t i c ă asupra Măhacĭuluĭ. Judecând totuşĭ după cele treĭ cântece, graĭul de acolo pare a presinta óre-carĭ particularităţĭ: *ĭiept*=‹pĭept›, *cótă*=‹caută›, aspiraţiunea iniţială în *hărmasarĭu*=lat. *admissarius, suvulcat* cu sens de ‹urcat›...

Nicăirĭ însă *n* între vocale nu trece în *r*: *bunul, îngenunchĭat, haĭnele, una* etc., nicĭ o dată *burul* saŭ *ura,* după cum se vorbĭa în Măhacĭu pe la 1600.

Constatând acest fenomen, lăsâm explicaţiunea luĭ pentru §-fiĭ următorĭ.

§ 6. Măhacĭul se menţionéză pentru prima óră sub acest nume în istoria Transilvanieĭ la anul 1291, într'o diplomă a regeluĭ maghiar Andreĭu III, unde figuréză tot-o-dată cele-l'alte localităţĭ învecinate: ‹Felvinch scilicet, Eurmenus, Hydusteluk, Medyes, Dumburou, M u h a c h...›[1])

Acest sat, prin urmare, n'are a face cu Mohacĭul din Ungaria, nicĭ cu faĭmósa bătăliă de acolo dela 1526.

1) Szabó K., *Székely oklevéltár*, Kolozsvártt, 1872, p. 26-7.

In diploma din 1291, ca şi 'n diferite documente transilvane din secolul XIV, ca locuitorĭ aĭ Măhacĭuluĭ ni se presintă Săcuiĭ, numaĭ Săcuiĭ, fără a se pomeni măcar elementul românesc.[2])

Ruinele aşa numiteĭ "Biserice Unguresci", probéză, că Săcuiĭ în adevĕr aŭ fost óre-când pe acolo, deşi astăḑĭ nu se maĭ află nicĭ unul.

După ambele tradiţiunĭ locale, Româniĭ aŭ venit la Măhacĭu de pe aĭurĭ, ceĭa-ce se maĭ confirmă, pînă la un punct, prin deosebirile lor în port, în obiceĭurĭ, în graĭu, de către cele-l'alte sate învecinate.

După una din cele doă legende, cuĭbul anterior al Măhăcenilor ar fi fost în satul Bogata din câmpia Turdeĭ.

Combinând tóte elementele, de carĭ putem dispune, immigraţiunea Românilor în Măhacĭu cată să se fi întâmplat în secolul XV, maĭ sporind — póte — printr'un noŭ continginte pe la începutul seculuĭ XVI, adecă cam pe timpul bătălieĭ dela Mohacĭu, ceĭa-ce va fi remas apoĭ în legendă ca un obscur punct cronologic, întărit în memoria poporană prin asemenarea de azard a numilor.

De'ntâiŭ puţinĭ la numĕr, Româniĭ s'aŭ îmmulţit cu încetul, reuşind a goni, saŭ a'şĭ asimila pe Săcuĭ.

In secolul XVII se maĭ vorbĭa în Măhacĭu şi unguresce, astfel că chĭar în volumul luĭ popa Grigorie, la pag. 153, nu scim cine din aceĭaşĭ epocă, póte vre-un copil al preutuluĭ, s'a apucat a transcrie cu litere cirilice, într'un mod fórte cĭudat, cu vocalismul cel trăgănat al Săcuilor, pe Tatăl-nostru unguresc: МИА ГАГАКА КИ ВАГИ МЕНЕГЕБЕНЕ СЕТЕЛЕШЕК Ы ТЕ НЕВЕДЕ ЮЮНЬ ТЕ WРЬСАГОДЬ etc.=*mi atyánk ki vagy a'mennyekben szenteltessék* [*meg*] *a'te neved*...

§ 7. Româniĭ, immigraţĭ în Măhacĭu pe la începutul secoluluĭ XVI, se distingeaŭ, între cele-l'alte, prin doă particula

2) Orbán B., *A Székelyföld leirása történelmi, régészeti, természetrajzi s népizmei szempontból*, Pest, 1871, t. 5, p. 118-9.

rități consonantice mai remarcabile ale fonetismului lor; particularități, cărora popa Grigorie le-a remas credincios pînă la mórte și cari, într'un grad ce-va mai scădut, caracteriséză de asemenea pe cei-l'alți doi Măhăceni contimpurani de sub NNo. II și VIII.

Și anume:

1°. Ei nu confundaŭ pe ӡ=*z* cu ѕ=*dz*;

2°. Pe *n* între vocale îl prefăceaŭ în *r*.

§ 8. Despre deosebirea între *z*(=ӡ) și *dz*(=ѕ) în fonetismul moldovenesc, noi am vorbit mai pe larg în tomul I, pag. 187-189.

Dintre vechii scriitori Moldoveni, singurul în care acest interesant fenomen se póte urmări într'un mod sistematic, este mitropolitul Dosofteiu.

Iată, de exemplu, un pasagiu de pe la începutul „Parimierului" dela 1672:

Дин пророчиѧ Захарией (=Zahariei) чтенїе. Ѧчаста ѕѫче (=*dz*ice) Домнȣль тот пȣтарникȣль. Постȣль чель а патра, ши постȣль ал чинча, ши постȣль ал шапта, фи-ворь касїи лȣй Iȣда ши касїй лȣй Иӡраиль (=I*z*railŭ) де бȣкȣрїе, ши де веселие ши де праӡнїче (=pra*z*nice) бȣне: Ши вець весели-вѫ. Ши адевъръта-та, ши пача съ юбиць. Ѧчаста ѕѫче (=*dz*ice) тоть пȣтарникȣль. Къ ворь вени нъроде мȣлте, лъкȣиторї де четъц мȣлте, ши съ вор стрѫнџе гъӡдȣиндь (=gă*z*duind) ȣнїи ꙟтралалц четъцѫле ѕѫкѫндь(=*dz*icînd), ꙟ'мбалц съ мерџемь съ не рȣгъм фацей Домнȣлȣй. ши съ черкъмь фаца Домнȣлȣй тот пȣтарникȣлȣй ꙟ Iерȣсалим. ши вор вени нърѡде мȣлте ши лимбї мȣлте, съ чарче фаца Домнȣлȣй тот пȣтарникȣлȣй ꙟ Iерȣсалим, ши съ милостивяскѫ фаца Домнȣлȣй тот пȣтарникȣлȣй. ꙟн ѕѫлеле (=*dz*ilele) ꙟн ачала апȣка-съ-ворь ѕѧче(=*dz*éce) бърбац де тоте лимбиле пъгѫнилор, ши съ вор принде де пола а бърбат Iȣдеȣ, ѕѫкѫндь (=*dz*icînd), марџе-вом кȣ тине, дрепче к'ам аȣѕѫт(=au*dz*it). къ Дȣмнеѕъȣ (=Dumne*dz*ău) кȣ тине асте...

Intocmai așa pînă astădi Moldovenii pronunță: *dzice, dzi-*

cînd, dzîlele, dzece, audzît, Dumnedzău etc., dar: *Zaharie, praznic, Israil, gazdă...*

Sub acest punct de vedere, ‹Texturile Măhăcene› se întălnesc pe deplin cu consonantismul moldovenesc.

Popa Grigorie scrie:

1°. cu ѕ=*dz*: Домнеѕеȣ, ѕеȣ, ѕисе, ѕиче, креѕȣт, къѕоу, ѕоуѡа, ѕиле, астъѕи, ботеѕацїи, ботеѕаю, лоуѕȣ, лȣѕици, лȣѕи, ѕаче, фъл-мъꙟѕїи, лъꙟцеѕїи, въѕȣрж, въѕȣю, въѕȣтеле, ѫнкиѕи, мїаѕѫноапте, шиѕѫндȣ, прѫꙟѕимȣ etc.

2°. cu ꙁ=*z*: иꙁвоаре, Наꙁаретолȣи, гьвоаꙁде, праꙁдничеле, ꙟдръꙁнире, ꙁмеȣл, иꙁбъвѣскь, ꙁементещи, треꙁвитȣлачи, събл-ꙁнитȣ etc.

Orî-unde scrie cu ѕ=*dz* popa Grigorie, tot aşa scrie şi mitropolitul Dosofteiŭ, tot aşa se rostesce pînă astădî în Moldova. Aceîa-şî perfectă identitate în privinţa luî ꙁ=*z*.

Coincidinţa e cu atăt maî remarcabilă, cu căt vechile cărţî tipărite în Transilvania, în epoca luî popa Grigorie şi maî încóce, precum şi tóte publicaţiunile luî Coresi, nu observă nicî o dată, dar n i c î o d a t ă, acéstă distincţiune fonetică.

Fără comparaţiune şi maî remarcabilă este trecerea măhăcénă a luî *n* între vocale în *r*.

§ 9. Transiţiunea uneî consóne óre-carî în *r* se numesce în Linguistică *rhotacismus*. Generalmente însă acest termen se aplică la trecerea luî *s* în *r*, ca lătinesce în *uro* din *uso* (cfr. *us*-tus) saŭ *naris* din *nasis* (cfr. *nas*-us), ca la vechiî Spartanî în τίρ pentru τίς, în μιργάβωρ pentru μισγήως etc.[3])

Trecerea luî *n* în *r*, atăt de legitimă sub raportul fisiologic, de vreme ce ambele sînt semi-vocale dentale, este totuşî de o raritate extremă în limbele ario-europee, şi chîar în totalitatea limbelor. De aceîa linguistiî aŭ şi uîtat'o aprópe cu desăvîrşire.

---

3) Cfr. Joret, *De Rhotacismo in indoeuropaeis ac potissimum in germanicis linguis*, Paris, 1875, passim.

După Benfey și Donaldson, sufixul primar *-ra* s'ar fi născut din sufixul primar *-na*. Casurĭ ca sanscritul *ûdhar-* lîngă *ûdhan-*, *ahar-* lîngă *ahan-* saŭ *yajvarî* lîngă *yajvanî,* latinul *femur* lîngă arcaicul *femen*, grecul κυδρός lîngă κυδνός saŭ pindaricul μάρη lîngă lat. *manus* și altele, ar păré a întări acéstă derivațiune,[4]) care ar indica un germene de *r=n* în epoca cea maĭ primordială a familieĭ linguistice ario-europee; orĭcum însă, un germene oprit în crescere.

Exemplele de trecerea luĭ *n* în *r*, vr'o doă-treĭ peste tot, aduse de Kuhn în latina și 'n germana, sînt nu numaĭ fórte sporadice, dar încă maĭ mult decât nesigure.[5]) Sanscrita, celtica, limbele slavice, nu cunosc de asemenea acéstă transițiune.

Din dialecte neo-latine, abia se citéză: vre-un specimen portuges, ca *sarar=sanare*, unde este efectul asimilațiuniĭ regresive; vre-un specimen catalan, ca *verema=venenum*, unde este efectul disimilațiuniĭ regresive; vre-un specimen languedocian, ca în *caral=canalis*, și alte câte unul de pe aĭurĭ, de aceĭașĭ natură ultra-excepțională.

Bine constatată este trecerea luĭ *n* în *r*, la Francesĭ și la Spaniolĭ, atuncĭ când *n* urméză după o altă consónă, saŭ maĭ ales după doă, precum sp. *sangre* din *sangne=sanguinem*, *hombre* din *hombne=hominem*, fr. *diacre* din *diacne=diaconus, ordre* din *ordne=ordinem*, *pampre* din *pampne=pampinus*, *timbre* din *timbne=tympanum* etc. Acest fenomen însă ocurge exclusivamente în *-cn-*, *-gn-*, *-rdn-*, *-ndn-*, *-mpn-* și *-fn-* la Francesĭ, în *-ngn-*, *-mbn-* etc. la Spaniolĭ; nicĭ o dată dară el nu

4) Donaldson, *The New Cratylus*, ed. 4, London, 1868, p. 243, 475, 677, și *Varronianus*, ed. 3, London, 1860, p. 363. — Benfey, *Orient und Occident*, t. 1 (1862), p. 191, 287 nota, 289. — Cfr. totușĭ o altă explicațiune a fenomenuluĭ de Hovelacque, în *Revue de linguistique*, t. 4 (1870), p. 1—14, precum și teoria luĭ Brugman în Curtius, *Studien zur griechischen und lateinischen Grammatik*, t. 7 (1875), p. 355-8, cumcă în forme reduplicative *r* se disimiléză în *n*, ĭar nu vice-versa.

5) Kuhn, *Zeitschr. f. vergl. Sprachforschung*, t. 10 p. 291, t. 12 p. 396, t. 15 p. 304.

constituă o transițiune individuală independinte a luĭ *n* în *r*, ci numaĭ o acomodațiune de grup consonantic.

Tot așa în interesantul dialect grec tzaconic noĭ găsim: ὕπρε=ὕπνος, λαφρία=δάφνη, κρῖπε=κνῖπες, ἔτρερι=ἔτνερι, πρίγγου=πνίγω, adecă πρ=πν. φρ=φν, κρ=κν, τρ=τν, dar de *r*=*n* nu există nicĭ un exemplu.[6])

Singurele limbe ario-europee, unde *r*=*n* ni se presintă ca ce-va regulat, normal, scutit de orĭ-ce influință a sonurilor învecinate, anume între vocale, sînt româna și albanesa.

§ 10. Din cele doă dialecte albanese, toskic și gheghic, cel de'ntâĭu fórte des, cel-l'alt mult maĭ rar, dar ambele în diverse gradurĭ, prefac pe *n* între vocale în *r*.

Din cele treĭ dialecte române, — daco-român, macedo-român și istriano-român, — primul maĭ puțin, al doilea maĭ obicĭnuit, al treilea aprópe tot-d'a-una, prefac pe *n* între vocale în *r*.

Latinul *venenum*, de exemplu, devine *vânêr* în gheghica, *vârêr* în toskica; *virin* în macedo-româna, *verin* în daco-româna dintr'o parte a Transilvanieĭ, *verir* în istriano-româna.

In privința limbeĭ albanese, fenomenul a fost de-mult observat, deși într'un mod astfel ca și când în gheghica n'ar exista de loc trecerea *r*=*n*, ci numaĭ în toskica.[7])

In privința româneĭ, studiele luĭ Ascoli[8]) și Miklosich[9]) asupra dialectuluĭ istriano-român aŭ scos maĭ la ivélă acéstă particularitate fonetică, care pînă atuncĭ se părea a fi pré-sporadică.

Eĭ bine, în «Texturile Măhăcene» ale luĭ popa Grigorie

6) Deville, *Etude du dialecte tzaconien*, Paris, 1866, p. 79. — Cfr. Curtius, *Studien*, t. 4, p. 249.

7) Hahn, *Albanesische Studien*, Jena, 1854, Gramm. p. 16. — Miklosich, *Die romanischen Elemente im Albanischen*, Wien, 1871, p. 86. — Camarda, *Saggio di grammatologia comparata sulla lingua albanese*, Livorno, 1864, p. 84-5.

8) Ascoli, *Studj critici* I, Gorizia, 1861, p. 61.

9) Miklosich, *Die slavischen Elemente im Rumunischen*, Wien, 1861, p. 58 și urm.

dintre 1580-1619 transiţiunea luĭ *n* între vocale în *r* este întocmaĭ ca la Istriano-românĭ; de exemplu:

вєрєрѣ «vinerĭ»=istr. *vireri*;
домєрєкь «duminică»=istr. *dumirecă;*
мѫроу, articolat мѫра «mâna»=istr. *mâră;*
а цирѣ, цирєци, цирѹт «ţiné»=*a ţiré*, *ţireţi*, *ţirut;*
лѹри «lunĭ»=istr. *luri;*
лѹра «luna»=istr. *lura;*
бирє «bine»=istr. *bire;*
оурѹл «unul»=istr. *urul;*
чирє «cine»=istr. *cire;*
ѡамєри «ómenĭ»=*omiri*, etc. etc.

Reposatul Ion Maĭorescu, în importanta sa excursiune la Istriano-românĭ, observă: «désa schimbare a luĭ *n* în *r*, ca «Moţiĭ în Ardél, ca Moldoveniĭ etc.»[10]); ĭar într'un alt loc: «Mu-«tarea luĭ *n* în *r* nu era pentru mine nemic noŭ, sciind ma-«rea aplecare a bravilor noştri Mocanĭ saŭ Moţĭ de a usa «acéstă permutare, care e usată şi în Moldova, d e ş i n u «a ş a d e d e s.»[11])

Măhaceniĭ dară din secolul XVI eraŭ nesce «Moţĭ» saŭ «Mocanĭ» în tótă puterea cuvîntuluĭ. Cum însă de nu maĭ vorbesc eĭ astădĭ tot aşa?

Ce-va maĭ mult. Maĭorescu exagerase de tot «aplecacarea bravilor noştri Mocanĭ saŭ Moţĭ» de a muta pe *n* în *r*. Nicăirĭ în Transilvania, deşi se dice pe a-locurĭ în munţĭ *iremă* saŭ *dumirecă,* totuşĭ ce-va ca *lură* nu se maĭ pomenesce; şi cu atât maĭ puţin veţĭ afla unde-va o propoşiţiune întrégă ca cea din «Legenda luĭ Avram» a luĭ popa Grigorie: чє-ци ва порє ꙟраинтє мѫрѫꙟкѫ=ce-ţĭ va pu*n*e î*n*ainte mă*n*âncă».

Tot acolo citim: р'апѹсѹл=«*în* apusul», ceĭa-ce întrece chĭar pe Istriano-românĭ!

---

11) I. Maiorescu, *Itinerar in Istria*, Iaşĭ, 1874, p. 16.
12) Ib. p. 30.

§ 11. Sînt cunoscute exemplele daco-române comune de *r=n*, ca în *mărunt=minutus*, *cărunt=canutus*, *feréstră=fenestra*, *părinc=panicum*, *nimărui* din *nimănui*, și alte câte-va, nu multe la numĕr.

Se scie iarăși, că Moldovenii, pe carĭ Ion Maiorescu îĭ punea pré-aprópe de Istriano-românĭ, pronunță tot-d'a-una *pîră* în loc de *pînă*; și totușĭ în tipăriturele moldovene din secolul XVII noĭ nu ne aducem a-minte să fi veḑut unde-va altfel decât пѫнѫ saŭ пѫнѫ orĭ пѫнѫ.

In Cazania moldovenéscă a mitropolitului Varlam dela 1643 ne-a întimpinat însă de maĭ multe orĭ un plural fórte interesant dela *nume*=‘nomen„: *numere*=‘nomina„, cu o adevĕrată trecere a luĭ *n* în *r*; de exemplu:

în partea II la fóia 111 verso: авѣ 4 фечори шин н ȣ м е р е л е лорь сѫмть ачаста...;

în partea I la f. 197 verso: ноу-и пȣтинцѫ а ле споуне н о у м е р е л е тȣтȣрорь...

Constatându-se o dată feréla vechilor scriitorĭ românĭ de a întrebuința forma cu *-r-* atuncĭ când le era cunoscută și forma cu *-n-*, devin cu atât maĭ prețióse casurile, în carĭ le scapă de sub condeiu, așa ḑicĕnd fără voe, câte un *r* pentru *n*.

Astfel între ‘Texturĭ Bogomilice„, scrise pretutindenĭ fără rhotacism, și anume în ‘Cugetărĭ în óra morțiĭ„, noĭ vedem la pag. 107 de doă orĭ: диралинте=‘dinainte„ și ꙟралинте=‘inainte„, iar la p. 86: пȣре, pe care scriitorul se grăbesce a îndrepta în пȣне, fără însă a fi putut ascunde pe р.

§ 12. Exemplele românescĭ d o c u m e n t a l e cele maĭ vechĭ de *r* pentru *n* se află în glose moldovenescĭ din secolul XV.

Intr'un crisov inedit dela Petru-vodă din 22 august 1447, aflător în Archivele Statuluĭ, m-rea Némț pach. XXI No. 6, se menționéză satele: *Jeminescĭ*=Жеминещии, și *Făntănele*=Фынтынѣле.

Intr'un alt crisov inedit dela acelaşĭ Domn, dın 8 decembre 1453, păstrat tot acolo, pach. XXI No. 7, în loc de *Făntănele* stâ *Făntăreli:* Фынтырѣли, ĭar în loc de *Jemenescĭ*, adecă *Gemenescĭ*, patronimic plural dela *Gémăn*, ne întimpină: где быль Барбъ Цамыръ, adecă: „unde a fost Barbŭ G é m ă r ŭ„.

Iată dară din *făntănă*=lat. *fontana* s'a făcut *făntără*, ca în istriano-româna *fontară;* şi din *gémăn*=lat. *geminus* — *gémăr*, probabilmente tot aşa în istriano-româna, deşi cuvîntul lipsesce în vocabularul luĭ Maiorescu.

In casul de'ntâĭu, este *r*=*n* între vocale; în casul cel-l'alt, între o vocală şi o semi-vocală.

Un al treilea exemplu este ce-va maĭ noŭ.

Pe timpul luĭ Stefan cel Mare, locuĭaŭ în vecinătate lîngă Prut doĭ ţeranĭ cu numele Bodea. Pentru a-ĭ distinge, poporul ḑicea unuĭa *Bodea Rumânul*, celuĭ-l'alt *Bodea Sărbul*.

Intr'un crisov din 13 martiŭ 1489 noĭ vedem dară: до селище Бодѣ С р ъ б о у л а, wттолѣ еще по берег Проута гори до селище Бодѣ Р 8 м ъ р 8 л а=„pînă la sălistea luĭ Bodea S ă r b u l, apoĭ tot pe malul Prutuluĭ pînă la săliştea luĭ Bodea R u m ă r u l„.[12])

Rumăr pentru *Rumăn*, aşa ḑic pînă astăḑĭ Istriano-româniĭ.

§ 13. Din cele de maĭ sus resultă, că nicăirĭ *r* n'a reuşit a usurpa într'un mod absolut locul luĭ *n*.

La Albanesĭ, chĭar în dialectul toskic, *n* a remas intact într'o mulţime de casurĭ. De asemenea la Românĭ, chĭar în dialectul istrian.

Deja Ascoli observă despre cele doă localităţĭ principale istriano-române: „Il paroco Micetich mi assicurava d'aver no„tato, in più esempj, che a Sejane si conserva la *n* origi„nale, fatta *r* in Valdarsa; come in *păne* „pane„, che in Val„darsa è *păra* (feminile, dat. *lu păre*). Anche Ireneo ha, colla „*n*, *puine*, ed ha *vino*, mentre in Valdarsa oggidì si dice *vir*;

12) Hasdeŭ, *Archiva istorică*, t. 1, part. 1, p. 155.

‹ma ci da *urra ova=una ovis*, e riferisce che: Chichi si ad-‹dimandino *Rumeri*. Nel valdarsese vedemmo colla *n* antica ‹l'*un* articolo indeterminato, ma il numerale è *ur*...›[13])

Popa Grigorie din Măhacĭu, orĭ-cât de rhotacist, are totuşĭ: скѧѹнѹѧ, нколне, мѫнїе, оунѹѧ lîngă оурѹѧ, лѹмннат lîngă лѹмнрат etc.

Acéstă persistinţă a luĭ *n* între vocale a avut, între altele, o consecinţă fórte originală.

Luptându-se *-n-* şi *-r-* în doă forme ale aceluĭaşĭ cuvînt, fără a se maĭ scie de către popor care anume din doă este cea maĭ corectă, s'a dat nascere prin confusiune uneĭ a treĭa forme cu *-nr-*, întocmaĭ precum în Moldova, ḑicêndu-se pentru ‹agnellus› *mĭel* şi *nĭel* tot-o-dată, s'a născut alăturĭ şi s'a propagat apoĭ a treĭa formă *mnĭel*.

Exemple de *-nr-* pentru *-n-* sînt fórte dese în Texturĭ Măhăcene: дѹменрекъ, пѫнрѫ, кѹнрѹрѧ, лѹмннра, бѹнрѫтате, венрнтъ etc.

Limba eranică a Afganilor ne oferă în acestă privinţă o neasteptată analogiă. Ea trece une-orĭ pe cerebralul *n* în cerebralul *r*; dar atuncĭ póte să se desvolte în acelaşĭ timp şi un *nr*. De exemplu, din *mangun* s'a făcut *mangur*, dar şi *mangunr*.[14])

§ 14. Alte doă consecinţe, nu maĭ puţin însemnate, ale persistinţeĭ luĭ *n* în luptă cu *r*, sînt:

1°. Posibilitatea, pentru o limbă saŭ un dialect, de a reveni cu timpul la sunetul cel organic, pe care se părea deja că'l perduse. Moldoveniĭ nu maĭ ḑic nicăirĭ *fântără*, ci *fântână;* nicăirĭ *Rumâr*, ci *Rumân*. In Măhacĭu, din dată ce pădurile din pregĭur s'aŭ rărit, devenind astfel maĭ uşor şi maĭ des contactul cu satele învecinate, aŭ despărut cu desăvîrşire *cire, bire, mâră* etc., re'ntorcêndu-se graĭul la *cine*, *bine*,

---

13) Ascoli, *Studj* I, p. 62-3.

14) Trumpp, *Die Verwandtschaftsverhältnisse des Pushtu*, în *Zeitschr. d. deutschen morgenländ. Gesellschaft*, t. 21 (1867), p. 29.

mână. Este teoria luĭ Ascoli despre însănătoşarea sunetuluĭ, ‘il *risanamento*„ teoriă pe care aŭ criticat'o uniĭ, fiind-că n'aŭ înţeles'o.[15]

2°. Posibilitatea, din dată ce s'a perdut consciinţa priorităţiĭ relative între *n* şi *r*, de a trece une-orĭ *r* în *n*, maĭ alles dacă acéstă transiţiune maĭ este ajutată într'un cuvînt prin asimilaţiune saŭ acomodaţiune. Aşa la noĭ în *cunună*=lat. *corona*, *venin*=lat. *venenum*, *senin*=lat. *serenus*, *suspin*=lat. *suspirium* etc. Este fenomenul numit de d. Le Marchant Douse compensaţiune încrucişată, ‘Cross-compensation„[16]), dar pe care—pentru a avé un termen tecnic—noĭ am preferi maĭ bine a'l numi *metadioxis*, ‘trans-revendicaţiune„, fiind în adevĕr un fel de victoriă parţială a sunetuluĭ celuĭ gonit contra asupritoruluĭ seŭ.

§ 15. Trecerea luĭ *n* între vocale în *r* este un rhotacism specific româno-albanes, de care s'ar găsi, póte, nesce slabe urme numaĭ dóră pe icĭ-colea în grupul linguistic eranic, judecând după casul afgan citat maĭ sus în §-ful 13.

Un cuvînt româno-albanes, remarcabil într'un grad extrem, respândit departe pe la vecinĭ şi'n care — de sigur dintr'o epocă de tot veche—a ocurs acest fenomen fonetic, este *raţă*, albanesce *rossă*, de unde apoĭ serbul раца, slovenul *reca*, maghĭarul *rétze*, ba şi'n dialectul friulén *razze*.

Ascoli se întreba, negreşit într'un mod fórte ipotetic, dacă nu cum-va *raţă* ar fi în vre-o legătură cu italianul *razza*, sp. *raza*, fr. *race* ‘ném„.[17]) Miklosich îl pune între cuvinte străine, furişate de pe aĭurĭ în limbele slavice,[18]) cela-ce nu va împedeca pe d. Cihac—ne remăşim maĭ de'nainte—a crede în ruptul capuluĭ că noĭ l'am luat dela Slavĭ. O etimologiă decisivă, saŭ cel puţin plausibilă, nu s'a propus încă. Tot ce s'ar fi putut afirma d'o cam dată, este natura româno-albanesă a vorbeĭ:

15) Pezzi, *Glottologia aria recentissima*, Torino, 1877, p. 10.
16) Le Marchant Douse, *Grimm's Law*, London, 1876, p. 38.
17) Ascoli, *Studj* I, p. 57 nota 3.
18) Miklosich, *Die Fremdwörtern in den slavischen Sprachen*, Wien, 1867, p. 49.

ea nu se află decât numai pe peninsula balcanică şi'n regiunile immediat limitrofe.

La noi, în graiul dela Slănic, nu se ḑice *raţă*, ci *naţă*. Tulpina numeluï acesteï păserï în limbile ariane din Europa este *anati-*, de unde latinul *anas* — *anatis*, vechiul german *anut*, anglo-saxonul *ened*, iar cu aferesă grecul νῆσσα=*nâtyâ*. *Raţă* se urcă dară dela sine-şi la prototipul *aratya*=*anatya*, cu perderea iniţialuluï *a-* ca în gréca; o perdere însă, întâmplată deja după trecerea luï *n* în *r*, de vreme ce condiţiunea esenţială a uneï asemenï trecerï este posiţiunea între doă vocale.

Formele cu medialul *-e-*: pluralul român *reţe*, slovenul *reca* şi magiarul *rétze*, pot fi tot atât de vechï, ca şi cele cu *a*: singularul român *raţă*, serbul рацa, friulanul *razze*. Latina avea de asemenea în acelaşï timp formele *anata* şi *aneta*, Germaniï *anut* şi *anit*, cu carï se alătură şi italianul *anitra*, vechiu *aneter*.[19])

§ 16. Elementul comun Românilor şi Albanesilor—întru cât nu este nicï latin, nicï slavic, nicï grec—represintă substratul t r a c i c, adecă poporaţiunea autoctonă a peninsuleï balcanice, împărţită din anticitatea cea maï depărtată în triburile omogene de Dacï, Mesï, Odrisï, Tribalï, Frigï etc.

In puţinele resturï ale diferitelor graiurï tracice, în numï proprie saŭ în cele câte-va glosse, nu se póte surprinde óre acea propensiune de a schimba pe *n* între vocale în *r*, care caracterisézà într'un mod atât de idiosincrasic pe Românï şi pe Albanesï?

Drept respuns, ne vom mărgini a indica în fugă câte-va licărirï în acéstă privinţă.

Când preţiosul glosar al luï Hesychius ne dâ ca numele dialectic grec al ‘auruluï, γλουνός, şi ne dâ tot-o-dată ca nume f r i g i a n al aceluia-şï metal γλουρός, simpla trecere a luï *n* între vocale în *r* lămuresce diferinţa ambelor cuvinte.

---

19) Pott în Kuhn's *Beiträge*, t. 4 (1865), p. 87.

Când Dioscoride, în glossele sale botanice, pune ca nume d a c i c al plantei ‹quinquefolium› *propedula*, iar ca nume celtic *pompedula*, forma dacică se póte explica numai printr'un tip intermediar *ponopedula*, trecut în *poropedula*.

Acelaşi oraş în M e s i a este numit *Laedenata* în ‹Notitia Dignitatum› şi *Laederata* pe Tabla Peutingeriană; o altă localitate tot de acolo se chiamă *Dinogetia* în Ptolemeŭ şi *Dirigothia* în ‹Notitia Dignitatum›....

I.

LEGENDA DUMINICEI

— 1600 —

LEGENDA DUMINICEI

INTRODUCEREA

§ 1. Manuscriptul luĭ popa Grigorie se începe, pe pag. 1-19, prin «Legenda Duminiceĭ».

O asemenea prioritate, în adevĕr, o merita pe deplin acéstă carte poporană, dacă nu de alt ce-va, cel puţin prin aceĭa că —dintre cele religióse—ea a ajuns, nu se scie cum, a fi cea maĭ respăndită la toţĭ creştiniĭ de orĭ-ce rit, în Europa, în Asia şi chĭar în Africa, sub fel de fel de redacţiunĭ, unele maĭ lungĭ, altele maĭ scurte, fie-care adaptată la împregĭurările locale ale momentuluĭ.

A scrie o istoriă completă a «Legendeĭ Duminiceĭ», s'ar cere un volum, deşi ţesĕtura'ĭ e fórte simplă. Printr'o scrisóre autografă, Crist ameninţă cu pedepsele cele maĭ energice pe toţĭ creştiniĭ, carĭ nu vor păzi duminica. In unele redacţiunĭ, scrisórea sosesce din cer d'a-dreptul; în altele, între carĭ şi în cea romănéscă a luĭ popa Grigorie, ea este băgată într'o pétră căḑută din cer...

§ 2. Un text grecesc al acestuĭ norocos aprocrif a fost cunoscut luĭ Fabricius după un manuscript de 8 pagine in-8 al Bibliotecel Bodleyane, din care el a reprodus însă numaĭ următorul început:

Ἐπιστολὴ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Αὕτη ἡ Ἐπιστολὴ ἔπεσεν ἐξ οὐρανοῦ εἰς Ἱερουσαλὴμ μηνὶ Σεπτεμβρίῳ ἡμέρα τετράδι.

Πρόλογος καὶ διήγησις θαύματος τοῦ γενομένου ἔντονα τῆς ἁγίας Βηθλεέμ.

Λίθος ὁ πεσὼν μακρὸς ἐν Βηθλεὲμ τῇ πόλει, καὶ ὁ λίθος μακρὸς ἦν, τὸ δὲ βάρος ἦν φοβερόν· οὐδεὶς γὰρ εἰς χεῖρας αὐτὸν κήλισε, εἰ μὴ ὁ πατριάρχης Ἰωαννίκιος σύναξιν ποιησάμενος μετὰ ἀρχιερέων καὶ ἱερέων ἡμέρας τρεῖς καὶ νύκτας. Καὶ τότε ἠκούσθη φωνὴ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ λέγουσα. Λάβε, πατριάρχη, τὸν λίθον εἰς τὰς χεῖρας σου. Καὶ λαβὼν αὐτὸν ὁ πατριάρχης εἰς τὰς χεῖρας, εὐθέως ἠνοίχθη ὁ λίθος, καὶ εὑρὼν τὰ αὐτὰ γεγραμμένα. Ἴδετε υἱοὶ τοῦ ἀνθρώπου, ὅτι ἐποίησα τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, τὴν θάλασσαν καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς. Ἐστειλάμην προφήτας καὶ ἀποστόλους εἰς τὸ ἐλέγχειν τὰς ἁμαρτίας ὑμῶν ἐπὶ τῆς γῆς· οὐδαμῶς ἠκούσατε ὅτι οὐδὲ ἐμετανοήσατε, οὐδὲ τοῦ εὐαγγελίου μου τὰ λόγια ἠκούσατε τοῦ λέγοντος· οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρελθῶσιν. Ἔστειλα πρῶτα τὴν ἐπιστολήν, καὶ οὐ μετανοήσατε, οὐδὲ ἐπιστεύσατε· καὶ πάλιν δευτέραν ἐπιστολὴν στέλλω πρὸς ὑμᾶς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ἐὰν οὐ μετανοήσητε, ποιήσω ἐγὼ χειμῶνας πλείστους, καὶ

Epistola Domnuluĭ nostru Isus Hristos.

Acéstă epistolă a cădut din cer în Ierusalim, în luna luĭ septembre. într'o miercurĭ.

Prologul și povestirea minuniĭ întâmplate în templul Sf. Vitleem.

O pétră lungă a cădut în orașul Vitleem; era lungă și de o grózniсă greutate. Nimenĭ n'a atins'o cu mâna, ci însușĭ patriarcul Ioanniciŭ, făcênd sobor de archiereĭ și de preoțĭ în treĭ dile și treĭ nopțĭ, ĭată că s'a audit un glas din cer dicênd: 'Ia, patriarșe, pétra cu mânele tale!, Și luând'o patriarcul în mână, îndată s'a deschis pétra și s'aŭ găsit scrise acestea: — Vedețĭ, fiiĭ omuluĭ, că am făcut cerul și pămîntul, marea și tóte cele dintr'însele. Trimis'am proroсĭ și apostolĭ pentru a mustra păcatele vóstre pe pămînt; dar voĭ nicĭ decum n'ațĭ ascultat și nu v'ațĭ pocăit, nicĭ cuvintele evangeliuluĭ meŭ n'ațĭ ascultat, când dice: cerul și pămîntul se vor trece, ĭar cuvintele mele nu se vor trece. Am trimis prima epistolă, și nu v'ațĭ pocăit, nicĭ ațĭ credut. Vě maĭ trimit ĭarăși, ómenilor, a doua epistolă; și dacă nu vě vețĭ pocăi, vě voĭu face eŭ ĭerne nenumĕrate, și ca-

παραλλαγμοὺς καὶ πῦρ καχλάζον ἐξ οὐρανοῦ, καὶ ἀκρίδας καὶ βρούχους, καὶ ποταμοὺς ἀτάκτους etc.[1])

tastrófe, şi foc clocotind din cer, şi lăcuste, şi rîurĭ desfundate etc.

§ 3. Se vede că la Grecĭ acest apocrif, a căruĭ origine— precum ne vom încredinţa maĭ jos — se perde în întunerecul véculuĭ de mijloc, se uĭta din timp în timp şi apoĭ ĭarăşĭ se aducea din când în când la lumină; căcĭ pe la 1578 el apare d'o dată la Constantinopole ca ce-va cu totul noŭ, în nesce condiţiunĭ cam cĭudate.

Stefan Gerlach, teolog şi elenist, care însoţise între aniĭ 1573—1578 ambasada austriacă la Stambul, lăsând descrise într'un preţios memorial tóte evenimentele petrecute sub ochiĭ seĭ în capitala imperiuluĭ otoman, ne dâ, cu ocasiunea consacrăriĭ unuĭ mitropolit de către patriarcul constantinopolitan, următórea relaţiune:

«La acéstă ceremonia, la 2 iuniŭ 1578, era faţă şi un călugăr 'care, cu puţine ḑile înainte, adusese vestea, cumcă nu departe de 'Ierusalim a căḑut din cer o mare pétră (ein grosser Stein vom 'Himmel gefallen), unde era scris, că la 15 ale acesteĭ lune va fi 'peirea lumiĭ. El îşĭ fabricase şi o scrisóre dela patriarcul din A'lexandria, atestând adevĕrul miracoluluĭ şi sfîrşitul lumiĭ scris pe 'acea pétră. Decĭ fie-care creştin trebuĭa să fie gata pentru judecata 'cea de pe urmă. Se maĭ făgăduĭa acolo iertarea tuturor pĕcatelor 'orĭ-cuĭ va cumpĕra cu preţ de un galben o copiă de pe acea scri'sóre. De aci, în ḑilele de duminică şi de serbătorĭ, acel călugăr 'se aşeḑa de'naintea bisericeĭ, vindea ómenilor miraculósa istoriă şi 'strîngea banĭ.»

Gerlach povestesce apoĭ, că patriarcul a cerut séma dela acel călugăr, a constatat că el n'are nicĭ o scrisóre dela vreun patriarcat, l'a desminţit de'naintea poporuluĭ, l'a silit să întórcă baniĭ ceĭ luaţĭ, ĭar exemplarele pretinseĭ epistole din cer aŭ fost arse.[2])

---

1) Fabricius, *Codex apocryphus Novi Testamenti*, t. 3. Hamburg, 1743. p. 511-12.

2) Gerlach, *Tage-Buch*, Frankfurt a. M., 1674, p. 504—5.

§ 4. Din cercetările luĭ Fabricius resultă, că prima mențiune positivă a Legendeĭ Duminiceĭ este din secolul VI, de pe la anul 584, când a stigmatisat'o într'o epistolă Licinian, episcopul Cartaginiĭ în Africa, ḑicênd: «epistola, care se începe «prin îndemnul de a serba ḑiua Duminiceĭ şi se pretinde că «s'ar fi pogorît din cer peste altarul luĭ Crist în templul sân«tuluĭ apostol Petru, să sciţĭ că este o născocire a dracu«luĭ.»[3])

«Biserica sântuluĭ apostol Petru» indică Roma în loc de Ierusalim.

In secolul VIII circula o altă redacţiune, în care s'aŭ pus deja ambele centrurĭ religióse tot-o-dată: Ierusalimul şi Roma. Un episcop frances, Adalbert, acusat de eresiă, propaga pe la anul 740 o Legendă a Duminiceĭ, unde se ḑicea că: «o scri«sóre a luĭ Isus Hristos a căḑut în Ierusalim, a găsit'o acolo «arcangelul Mihail, a citit'o şi a copiat'o preotul Leora, tri«miţênd'o apoĭ într'un alt oraş la preutul Talasiŭ etc.», pînă ce, la urma urmelor, «un înger al Domnuluĭ a adus'o la Roma, «depunênd'o pe mormîntul Sântuluĭ Petru.»[4])

Fabricius publică apoĭ in-extenso o Legendă a Duminiceĭ numaĭ cu Ierusalim, care circula latinesce în Francia pe la 788 şi'n care, deşi lipsesce epizodul «petreĭ», ca şi'n cele-l'alte doă de maĭ sus, fondul însă nu diferă màĭ întru nemic de al diferitelor redacţiunĭ posterióre.[5])

El maĭ menţionéză în trécăt o veche redacţiune anglo-saxónă a acesteĭ Legende, conservată în manuscript în Biblioteca Bodleyană; şi se întrébă, dacă nu cum-va de acelaşĭ natură ar fi o broşură nemţéscă in-8, apărută la 1613 în Goslar sub titlul latino-greco-german: *Epistolae συμφυγεῖς oder Klag- und Warnungsbriefe Jesu Christi des Heylandes der Welt an seine allgemeine Christenheit* etc.[6])

3) Fabricius, op. cit., t. 1, Hamburg, 1719, p. 308—9.
4) Ibid. p. 309 nota.—cfr. Collin de Plancy, *Dictionnaire infernal*, Paris, 1863, p. 6-a.
5) Fabricius, op. cit., p. 309-318.
6) Ib. t. 3, p. 511, 512.

§ 5. Intre manuscriptele Bibliotecei Imperiale din Viena se află patru exemplare latine medievale ale Legendei Duminicei:

1°. «Epistola Domini nostri Jhesu Christi, descendens de celo», în care se ḑice între altele: «Rogo vos omnes divites et pauperes ut per omnes dies sanctos dominicos etc».[7])

2°. «Incipit epistola in nomine Trinitatis Saluatoris Domini nostri Jhesu Christi, que de celo in Jherusalem cecidit».[8])

3°. «Incipit epistola de die dominico, quia nescitis...»[9])

4°. «Epistola de Christo et de die dominica, quia nescitis nec timetis...»[10])

§ 6. Respândirea cea mare a Legendei Duminicei se începe în secolul XIV. Secta Flagellanţilor, născută maĭ de'nainte, a luat atuncĭ un avînt deosebit în urma ciumei din 1348, reversându-se în tóte ţerile pentru a predica creştinilor lăsarea păcatelor şi sfîrşitul lumiĭ, iar ca mijloc de expiaţiune a trecutuluĭ — biciuirea în public peste pele gólă pînă la sânge, de unde însuşĭ numele sectarilor. Cartea cea sacră a acestor nebuni era — Legenda Duminicei.

Cronicarul medieval Albert Argentinensis, vorbind sub anul 1349 despre sosirea Flagellanţilor în Bavaria, ne spune că eĭ citiaŭ poporuluĭ o scrisóre, pe care un înger o adusese în templul sântuluĭ Petru în Ierusalim şi 'n care se ḑicea: «Christum offensum contra mundi pravitates, plurima exprimens crimina, violationem diei Dominicae, et quod non jejunetur feria sexta, blasphemias, usuras, adulteria; Christumque rogatum per Beatam Virginem et Angelos pro misericordia, respondisse etc».[11])

«Templul sântuluĭ Petru în Ierusalim», iarăşĭ un amestec al

7) *Tabulae codicum manu scriptorum*, t. 1, Vindobonae, 1864, p. 85 No. 510.
8) Ibid. p. 227 No. 1355.
9) Ibid.
10) Ib. p. 297 No. 1878.
11) Urstisius, *Germaniae historici illustres*, Francofurti, 1670, t. 1, f. 149.

Ierusalimuluĭ cu Roma, analog cu acela din Legen niceĭ a luĭ Adalbert.

§ 7. Fritsche Closener, cronicarul Strasburguluĭ 1384, ne-a conservat un text nemțesc flagellantic apocrif, care se începe în următorul mod:

Ir menschenkinder, ir hant gesehet unn gehoret, waz ich verbotten habe, unn habent daz nüt behuetet, darumbe daz ir ungerecht unn ungeloubig sint, unn habent daz nüt gebuszet und gebeszert, unn ouch von uwern sunden nüt enwoltent lon, die ir begangen hant, unn hant wol gehoret in deme ewangelio: himel unn erde mus vergan, e mine wort iemer vergant. Ich han üch gesant von korne, von wine unn olei genug, wol noch rehter mosze; unn daz hab ich uch alles genomen von uwern ougen, umbe uwere bosheit unn um uwere sünde unn umbe uwere hochfart, wand ir nüt behuetet habent minen heiligen sunnendag unn minen heiligen fritag, mit vasten unn mit firen. Darumbe gebüt ich den Sarracenen unn andern heideschen lüten etc.[12])

Voĭ, fiĭ omenescĭ, audit cele ce v'am face, și ațĭ nesocotit sînteți nedrepțĭ și ne și nu v'ațĭ pocăit, n dreptat, și nicĭ pent vóstre n'ațĭ primit vi se cuvenĭa; și ațĭ în Evangeliŭ: cerul tul se vor trece, l meŭ nu se va trece dat grâŭ și vin și cu îndestulare, și luat ĭarășĭ pe tóte vóstră, pentru reutat păcatele vóstre și n stră, căcĭ n'ațĭ păzit duminică și sânta postind și odihnind ceĭa am trimis eŭ și alte némurĭ păgâ

Epizodul «petreĭ» lipsesce și de astă-dată; rest incidă de minune cu Legenda Duminiceĭ cea gréc bricius, cu a luĭ popa Grigorie și cu altele, pe ca cerceta maĭ la vale.

§ 8. Coincidința este și maĭ remarcabilă cu o țiune flagellantică, reprodusă întrégă de către Stu un manuscript latin din secolul XIV, și pe care dem a fi sorgintea tuturor redacțiunilor «cu pétră».

12) Closener, ap. Hahn, *Geschichte der Waldenser und verwandter* gart, 1847, p. 540—44.

Ea se începe așa:

‹Haec est Epistola Domini nostri Jhesu Christi descendens super
‹Altare Sancti Petri in Jherusalem, scripta in t a b u l i s m a r m o-
‹r e i s...› [13])

‹Tablele de marmură cu epistola căḑută din cer›, amărunt pe care nu'l găsim nicăirĭ în redacțiunile anteriόre, a dat apoĭ nascere, printr'o transițiune atât de naturală ca *marmură=pétră*, redacțiunilor posteriόre cu ‹scrisόrea căḑută din cer într'o pétră›...

§ 9. Punerea lîngă ‹duminică› a ‹vinerii›, care ne întimpină în ambele texturĭ flagellantice, dar nu se vede a fi figurat în redacțiunile dela 584, 740 și 788, nu e fără interes; căcĭ vinerea, ca ḑiua patimeĭ luĭ Crist, ca ḑiua cea predestinată a suferințeĭ, era tocmaĭ ḑiua cea maĭ sacră a Flagellanților, astfel că intercalarea eĭ în redacțiunea românéscă și 'n cele-l'alte analόge, une-orĭ totușĭ maĭ adăugându-se și miercuria, par a indica o proveninţă anume flagellantică.

§ 10. Nu cunόscem Legenda Duminiceĭ în redacțiunile germane moderne, născute din cea veche, precum nicĭ pe cele englese, carĭ cată să se fi desfășurat din cea anglo-saxόnă. In Francia însă ea este fόrte poporană pînă astăḑĭ, reproducêndu-se mereŭ într'o cărtecică de 46 pagine in-24, întitulată: *Pratique de dévotion à Notre-Dame de Bon-Secours, avec des prières de chaque jour de la semaine, pour le soulagement des âmes du Purgatoire, une protestation d'amour à la sainte Vierge, et autres prières.*

Iat'o întrégă:

‹Les dimanches, vous ne ferez aucun travail. sous peine d'être
‹maudit de moi. Vous irez à l'église prier que Dieu vous pardonne

13) Stumpf, *Historia Flagellantium*, în Förstemann—Zacher — Opel, *Neue Mittheilungen aus dem Gebiete hist.-antiquarischer Forschungen*, Halle, t. 2 (1835), p. 9—15.

„vos péchés. Je vous ai donné six jours pour travailler et le sep-„tième pour vous reposer. Après avoir entendu le service de Dieu, „donnez de vos biens aux pauvres, vos champs seront remplis des „bénédictions du Seigneur; bien au contraire, si Vous ne croyez pas „à ma présente lettre, les malédictions tomberont sur vous et sur „vos enfants, et vos bestiaux seront maudits de moi. Je vous en-„verrai, pour marque de ma colère, un tremblement de terre, „pour toucher ces libertius qui mènent une vie déréglée. Vous „jeunerez cinq vendredis, en l'honneur de ce que j'ai souffert sur „la croix. Pour vous, vous donnerez copie de cette lettre à ceux ou à „celles qui n'auront d'autre intérêt que celui de ma gloire. Ceux „qui jureront et se moqueront de ma présente lettre, écrite de ma „main, et prononcée de ma propre bouche; ceux qui la tiendront „cachée sans la publier, seront maudits et confondus au terrible jour „du jugement. Ceux qui diront qu'elle a été écrite de ma propre „main et prononcée de ma propre bouche, s'ils avaient commis au-„tant de péchés qu'il y a d'atomes en l'air, ils leur seront pardonnés „étant marris de m'avoir offensé, avec une ferme résolution de se „corriger des méchantes inclinations, particulièrement satisfaire à „son prochain, si on lui a fait tort ou injustice. Ceux qui la gar-„deront soigneusement avec dévotion dans leurs maisons, jamais „l'esprit malin, ni feu, ni foudre, ni tempête ne pourront leur faire „aucun tort, et seront préservés de tout malheur. Toute femme en „travail d'enfant sera délivrée en la mettant sur elle.„ [14])

In introducere, redacţiunea francesă ne spune, că „scrisórea din cer„ s'a găsit în Ierusalim pe mormîntul Mântuitoruluĭ în timpul liturgieĭ, de'mpreună cu alte câte-va rugăciunĭ, învălite într'o cârpă, prin care se înlocuesce aci, într'un mod fórte prozaic, epizodul „petreĭ„.

Cele „cinq vendredis„ şi „ce que j'ai souffert sur la croix„, — să fie óre flagellantism?

§ 11. Redacţiunea francesă este o învederată prescurtare, cela-ce presupune existinţa anterióră în Francia a uneĭ redacţiunĭ lungĭ, care va fi eşit din us.

Nu scim, pînă la ce punct se înrudesce ea cu un alt apocrif, intercalat în aceĭaşĭ carte poporană *Pratique de dévotion*, dar pe care Nisard abia o menţionéză sub titlul de:

14) Nisard, *Histoire des livres populaires*, Paris, 1854, t. 2, p. 51-3.

„Copie d'une bénédiction envoyée du ciel, par la prière „du vénérable abbé Coloman, au roi Tibéry son père, contre „tous ses ennemis, en quelque lieu qu'ils fussent, et approu„vée par le pape Charles-Léon, qui l'envoya à son frère„.[15])

Din papa Leone III, favoritul stereotip al cărților poporane occidentale, căruĭ i se atribuĭaŭ pînă și fermece, și din contimpuranul seŭ împăratul Carol cel Mare, s'a croit aci un singur „papa Carol-Leone„, maĭ inventându-se apoĭ un rege „Tibéry„ cu fiĭul seŭ tot atât de imaginar „abbé Coloman„. Un asemenea talmeș-balmeș e cam rar chĭar într'o carte poporană!

§ 12. Redacțiunea unguréscă a Legendeĭ Duminiceĭ se publică într'o broșurică de 8 pagine in-16, fără loc și fără an, purtând lungul titlu de: *A hét mennyei sz. zárak i mádsága, melyet a mi Urunk Jézus Krisztus keserves kinszenvedésének és öt mélységes sebének emlékezetére, és a purgatoriumban szenvedő lelkek kiszabadulásukért lehet mondani.*

Intre rugăcĭunĭ, cuprinse în acéstă broșură, figuréză și „Visul Maĭceĭ Domnuluĭ„: *A boldogságos szüz Anyának álma.*

Iată acea redacțiune în traducere:

„Acéstă scrisóre s'a găsit in Bethania lîngă icóna Arcangeluluĭ Mi„hail; e trimisă de însușĭ Domnul nostru Hristos și e scrisă cu li„tere de aur, pe carĭ niciĭ un om nu le póte da jos, nicĭ nu le pó„te atinge; dar cel ce vrea să le copieze, acelua i se deschid „dela sine și presintă următórele cuvinte: Eŭ, Isus Hristos, porun„cesc și spun voă etc.„

§ 13. Redacțiunea ungurésca este interesantă prin amalgamarea cea dibace a doă cărțĭ poporane independințĭ: ea se începe prin Legenda Duminiceĭ, dar se sfîrșesce pe nesimțite prin cele „12 Vinerĭ„, un alt apocrif fórte respândit nu numaĭ în Occidinte, ci de asemenea la Grecĭ[16]) și la Slavĭ,[17]) atribuindu-se in genere unuĭ papa Clemente.

---

15) Nisard, op. cit., t. 2, p. 50.
16) Pitra, *Juris ecclesiastici Graecorum historia*, t. 1, Romae, 1864, p. 301.
17) Tichonravov, Памятники отреченной русской литературы, Moscva, 1863, t. 2. p. 324-38, unde sînt reproduse patru redacțiunĭ slavice ale acestuĭ apocrif, începênd din secolul XV. — Cfr. o redacțiune rutenă în Dragomanov, Малорусскія народныя преданія, Kiev, 1876, p. 144-5.

Nesciind despre ce fel de Clemente e vorba, fiind-că la Roma aŭ fost patru-spre-ḑecĭ papĭ cu acest nume, redacţiunea unguréscă declară pe ghicite într'o introducere, că tóte rugăcĭunile din *A hét mennyei sz. zárak*, adecă din „Cele şépte sfinte încuĭetorĭ cerescĭ„, aŭ fost comunicate papeĭ Clemente XII de către un sânt hagiŭ în óra morţiĭ: „a melyeket egy istenfélö zaráudok, halálának utolsó óraján, XII. Kelemen pápa ö szentségének megnyilatkoztatott etc.„

Papa Clemente XII a domnit între aniĭ 1730-40.

Acésta se chĭamă cronologia cărţilor poporane!

§ 14. Pînă aci, afară de cele doă redacţiunĭ grece, cea din Fabricius şi acea din Gerlach, noĭ n'am găsit nicĭ una care să se potrivéscă cu redacţiunea românéscă a luĭ popa Grigorie în privinţa epizoduluĭ „petreĭ căḑute din cer„.

Nu cum-va s'o fi avênd Slaviĭ?

Redacţiunea paleo-slavică din secolul XVI, care aparţine Academieĭ Teologice din Moscva, intitulată: „Epistola Domnuluĭ nostru Isus Hristos despre sânta pré-gloriósa piósa Duminică„, nu cade din cer în Ierusalim, ci drept în Roma pe altarul apostolilor Petru şi Paul, şi ĭarăşĭ fără „pétră„.

Prin fond, ea diferă pré-puţin de redacţiunile occidentale, începêndu-se cu:

Послоушаите сынове человѣчьсти ꙗкожь вы далхь вѣроу вѣровати. и погоубити грѣхы ваша. и вса прегрѣшенїа ваша сватыа ради недѣли. аще ми не вѣроуете ни ѡстанетеса ꙁлыхъ дѣлъ вашихъ. и несмь поганьскыхъ ꙗꙁыкъ престоупилъ на вы. и прольаша кровь вашю на ꙁемли. тако ми вѣры не асте и еvаггелїа моего не послꙋшаете глаголюща. небо и ꙁемла мимоидоуть etc. [18])	Ascultaţĭ, fiĭ omenescĭ, că v'am dat legea ca să o credeţĭ şi păcatele vóstre şi tóte retăcirile vóstre să péră prin sânta Duminică: dacă nu mê credeţĭ şi nu vê lăsaţĭ de faptele vóstre cele rele, eŭ trimit pe voĭ limbe păgâne ca să verse sângele vostru pe pămînt, căcĭ nu aveţĭ credinţă în mine şi nu ascultaţĭ evangeliul meŭ când ḑice: cerul şi pămîntul se vor trece etc.

18) Tichonravov, op. cit., t. 2, p. 314-22.

O redacţiune paleo-slavică fórte veche a Legendeĭ Duminiceĭ, póte cea maĭ veche, căcĭ menţionéză invasiunea Pecenegilor: «аще бы возбранили поганїи Печенегове, то вамъ было wставити все имѣнїе и їти было въ църковь», ĭar se scie că Pecenegiĭ dispar din istoriă deja în secolul XII, s'a păstrat —din nenorocire numaĭ într'un fragment inform — între manuscriptele Biblioteceĭ Sinodale din Moscva.[19]) Din cât a remas, nu se póte culege, dacă ea este din cele ierusalimitane orĭ din cele romane, şi'n ce mod anume se va fi pogorît pe pămînt.

Orĭ-cum ar fi, e sigur că există redacţiunĭ paleo-slavice şi cu epizodul «petreĭ», bună-óră acea din secolul XVII în biblioteca Societăţiĭ Istorico-archeologice din Moscva, întitulată: «Epistola dela nevedutul Dumnedeŭ şi mântuitor al nostru Isus Hristos», din care se citéză următorul pasagĭu:

Божїимъ повелѣнїемъ развалися камень на четыре части и wбрѣтохомъ сеи Богомъ писанный свитокъ . . .[20])	Din porunca luĭ Dumnedeŭ s'a spart pétra în patru bucăţĭ, şi am găsit acest sul, scris de Dumnedeŭ...

Popa Grigorie din Măhacĭu, în orĭ-ce cas, avea de'nainte'ĭ un text óre-care paleo-slavic, căcĭ din totalitatea lucrărilor 'sale se vede, că el nu sciea grecesce.

§ 12. Din dialectele slavice moderne, se află o redacţiune bohemă fórte veche, pe care, sub titluĭ *List s Nebe* «scrisóre din cer», a reprodus'o Hanka între monumente din secoliĭ XIII-XIV. Partea introductivă îĭ lipsesce de tot, începânduse cu:

Nevyerzyucy nechczete wyerzyty ze yaz sem pokoyny a czakayu aby sye obratyly kupokanyu wszesty den boh uczynyl	Necredincĭoşilor, nu voiţĭ a crede în mila mea şi că eŭ aştept pocăinţa vóstră! In a şesea di Dumnedeŭ a isprăvit tot

19) Gorski et Nevostruev, Описаніе славянскихъ рукописей, t. 2, part. 3, Moscva, 1862, p. 105, No. 231.

20) Библіотека Общества Исторіи и Древностей, Moscva. 1845, p. 101, MS. No. 217 in-8.

wsze swe dyelo a sedmy odpoczynul odewszeho dyela a takez wy czynte nebudetely cztyty nedyele od dewate hodyny w ssobotu az dopyrwe hodyny v pondyely budu wy klety etc.[21])

lucrul seŭ, şi'n a şeptea ḑi s'a odihnit de orĭ-ce lucru; şi voĭ să faceţĭ tot aşa, ĭar de nu veţĭ serba duminica dela óra 9 din sămbătă pînă la óra 1 din lunĭ, eŭ vĕ voĭu afurisi etc.

Acéstă redacţiune este interesantă din maĭ multe puncturĭ de vedere.

Mărginindu-se în serbarea duminiceĭ, ea nicĭ nu menţionéză măcar vinerĭa cea de predilecţiune a Flagellanţilor, şi cu atât maĭ puţin mĭercurĭa cea ortodoxă.

Fără a specifica modalitatea pogorîriĭ sale din cer, ea ne spune că Dumneḑeŭ a trimis'o apostoluluĭ Petru ‹în oraşul Galata›: ‹v myesto Galata›. Iată dară, pe lîngă Ierusalim şi Roma, un al treilea punct de revelaţiune: o mahala a Constantinopoliĭ, dacă nu cum-va prin ‹Galata› se va fi înţelegênd provincia Galatia din Asia-mică, ĭar în glumă ar puté să fie şi al nostru Galaţĭ.

§ 13. Mult maĭ nouă, dar importantă, este redacţiunea rutenă, care în Rusia meridională se pórtă la sîn, ca un fel de talisman, împreună cu ‹Visul Maĭceĭ Domnuluĭ›.

Iat'o întrégă în traducere, după textul publicat de d. Dragomanov:

‹Acéstă scrisóre a fost găsită în ţéra Britanieĭ (в земли Бритавськоѣ) pe muntele Maslinilor de'naintea icóneĭ sântuluĭ arcangel Mihail; şi cine voĭá s'o citéscă saŭ s'o prescrie, ea singură i se deschidea; şi era scrisă cu litere de aur aşa: Eŭ, Isus Hristos, fiĭul luĭ D-ḑeŭ, vĕ poruncesc vouă, ca să serbaţĭ ḑiua duminiceĭ şi cele l'alte serbătorĭ, şi să nu munciţĭ nicĭ un lucru, nicĭ să săpaţĭ rădăcinele în pometurile vóstre, şi să nu vĕ căutaţĭ de căştig, ci să mergeţĭ la biserică, bătrînĭ şi tinerĭ; căcĭ eŭ v'am dat şése ḑile pentru lucru, ĭar pe a şeptea am sfinţit'o pentru fapte bune şi pentru ca să vĕ odihniţĭ după munca vóstră; apoĭ să daţĭ de pomană, să nu despreţuiţĭ pe ceĭ săracĭ, să nu vĕ scârbiţĭ de ceĭ orfanĭ, să nu

21) Hanka, *Starobylá skládanie, památka XII a XIV wěku*, t. 3, Praha, 1818, p. 259—62.

uitaţi pe cei bătrînĭ, să nu părăsiţi pe cerşitoriĭ ceĭ orbĭ, să socotiţĭ pe tatăl, pe muma şi pe maĭ mariĭ voştri; şi dacă nu veţĭ face cum vĕ poruncesc eŭ, atuncĭ vĕ voĭu pedepsi cu fómete, cu cĭuma şi cu resboĭu greŭ, şi voĭu scula împărat pe împărat, craĭu pe craĭu, boier pe boier, oraş pe oraş, tată pe fiiŭ, mumă pe fiĭcă, frate pe frate, vecin pe vecin, unul pe altul, şi va fi între voĭ multă vĕrsare de sânge; şi aşa vĕ voĭu smeri pe toţĭ, şi măndria vóstră o voĭu nimici pentru păcatele vóstre. Şi dacă tot nu vĕ veţĭ pocăi, atuncĭ vĕ voĭu pedepsi cu pedépsă de foc: cu tunet grozav, cu fulger şi grindină; şi pomiĭ voştri nu vor da ródă; şi voĭu răpezi asupră-vĕ nesce păserĭ rele, carĭ sburănd vĕ vor mănca de viĭ, de unde se va întinde o cumplită pestilenţă; şi vĕ veţĭ isprăvi traĭul cu o mórte silnică, pentru ca să cunósceţĭ mânia mea şi dreptatea. Incă vĕ maĭ poruncesc de a nu mărturisi strîmb asupra cuĭ-va, ĭar sîmbătă de cu vreme să vĕ lăsaţĭ de muncă, şi acésta anume în onórea maĭceĭ mele, căcĭ dacă maĭca mea nu s'ar fi rugat pentru voĭ, de de-mult v'aş fi perdut pentru păcatele vóstre. In sfîrşit, vĕ maĭ poruncesc, ca să credeţĭ acesteĭ scrisorĭ şi cuvintelor mele; şi'n care casă se va afla acéstă scrisóre, să se dea şi altora s'o citéscă saŭ s'o prescrie. Omul care va face aşa, de ar avĕ el păcate cât năsip în mare, câtă frunḑă pe copacĭu, tóte i se vor ierta şi va merge în împărăţia ceruluĭ în vecĭ, amin.

Isus Hristos, născut din pré-curata fecĭóră Maria, amin„.[22])

Acéstă redacţiune nu este decât un al doilea variant al aceluiaşĭ tip, din care s'a desvoltat redacţiunea unguréscă.

Printr'o etimologiă poporană curiósă, oraşul *Bethania* în Palestina, conservat intact de către Ungurĭ, s'a prefăcut aci în *Bretania*.

§ 14. Acelaşĭ tip fără „pétră„, tot cu Muntele Maslinilor, ba chiar cu „Bretania„=„Bethania„: „list ten jest znaleziony w ziemi *Brytanskiej*„, se regăsesce la Polonĭ, într'un variant tocmaĭ din secolul XVI, reprodus în cronicuţa luĭ Ioachim Jerlicz.[23])

Ambele redacţiunĭ, pe lîngă aprópe identitatea lor textuală, se maĭ întâlnesc încă într'o trăsură semnificativă.

22) Dragomanov, Малорусскія народныя преданія, p. 168—9.
23) Jerlicz, *Latopisiec albo kroniczka*, Warszawa, 1853, t. 2, p. 41—44. — Despre cronica luĭ Jerlicz, cfr. Hasdeŭ, *Archiva istorică*, t. 2 (1865), p. 11-17.

Redacțiunea rutenă se copiază tot-d'a-una la un loc cu ‘Visul Maĭceĭ Domnuluĭ„, originea ambelor fiind explicată în următorul mod:

Тиї святиї слова післані на сей світ від самого Господа нашего Інсуса Христа Львови патриарсї ерусалимському. А Лев посвятивши послав його братові свому каролеви, що був на війні і тим поміг його ворога забрати...[24])	Insușĭ Domnul nostru Isus Hristos a trimis aceste sfinte cuvinte pe astă lume patriarculuĭ Leone dela Ierusalim, Iar acesta, sfințindu-le, le-a trimis apoĭ fratelui seŭ Regeluĭ, care era atuncĭ în resbolu și, cu ajutorul lor, a biruit pe vrăjmaș...

Intocmaĭ așa redacțiunea polónă, care și ea figuréză în Jerlicz lîngă “Visul Maĭceĭ Domnuluĭ„, spune că:

Te słowa Boże swiete na ten swiat zesłane od samego Pana Boga Lwowi Papieżowi, a Lew Papież posłał bratu swemu Królowi naprzeciwko nieprzyjaciołom onego...	Aceste cuvinte dumneḑeescĭ le-a trimis însușĭ Dumneḑeŭ papeĭ Leone, ĭar papa Leone le-a trimis frateluĭ seŭ Regeluĭ contra inamicilor...

Tótă deosebirea este, că în redacțiunea rutenă faĭmosul papa Leone III, din considerațiunĭ de ortodoxiă, s'a mutat din Roma la Ierusalim în calitate de patriarc! In ambele redacțiunĭ ‘Regele„, rutenesce король, polonesce *król*, este împăratul Carol cel Mare, din numele căruĭa s'a și format cuvîntul краль ‘rege„ la toțĭ Slaviĭ. Am veḑut maĭ sus în §-ful 11, că Francesiĭ, maĭ îndrăznețĭ decât Ruteniĭ și Poloniĭ, nu s'aŭ sfiit a turna din ceĭ doĭ amicĭ Leone și Carol un singur ‘papă Carol-Leone„...

§ 15. La Bulgarĭ Legenda Duminiceĭ a reușit a trece într'un cântec poporan fórte ingenios, unde ‘sânta Vinerĭ„ deștéptă din somn pe ‘sânta Duminică„, care îĭ povestesce apoĭ:

Сестро ми свѣта и Петко! Малко ми дремка фатила, Да чудни сонок сонвала!	Sora mea, sântă Vinerĭ! Puțin m'a furat somnul, Și minunat vis am visat.

24) Dragomanov, op. cit., p. 168.

... море дърво взрастло,	In mijlocul măriĭ crescu un arbure,
...тло дърво високо,	Crescu un arbore înalt,
...небо дърво крепеше,	Cu vîrful pînă la cer,
...д дърво-то две лискя.	Ĭar sub arbore doă foĭ,
...иста биля широки,	Doă foĭ eraŭ late
...а ѣ земя покриват:	De acoperĭaŭ tot pămîntul;
...е биле два листа,	Dar acelea nu eraŭ doă foĭ,
...си биле две книги,	Ci eraŭ doă cărţĭ.
...пеет попови	Pe carĭ le cântă popiĭ
...вѣрунат Рисяни:	Ca să crédă creştiniĭ:
... държѣт празници,	Să serbeze serbătorile,
...а Петка, Неделя.[25])	Pe sântele Vinerĭ şi Duminică...

...irea atât de intimă a Duminiceĭ cu Vinerĭa să fie óre ... un ecoŭ depărtat al Flagellantismuluĭ?

...te fórte probabil, că şi la ceĭ-l'alţĭ Slavĭ, ba póte şi'n ţe-... din Occidinte, Legenda Duminiceĭ va fi trecut în poesiă ...rană.

...ĭ bănuim, că ce-va cam de felul acesta trebuĭ să fie poema ...nă medievală, indicată între manuscriptele Bibliotecei ...riale din Viena sub titlul: ‹De diebus dominicis obser-...is›, cu atât maĭ mult că ea se începe prin: *Diz ist div vrone ...haft* ‹acésta e solia cea săntă›.[26])

16. Inainte de a ajunge la Românĭ, sîntem siliţĭ a ne ... pe o clipă tocmaĭ în Africa şi'n Asia.

...gata literatură teologică a Etiopieĭ posedă şi ea, sub tit-*...ômar*, adecă ‹Fóiă›, redacţiunea Legendeĭ Duminiceĭ ...u căderea epistoleĭ la Roma în biserica sânţilor Petru şi ... Acest apocrif este acolo atât de bine localisat, încât ...ul Ewald, descoperindu-l cel întâĭu, credea în primele ...nte că a dat peste ce-va original etiopic.[27]) Maĭ târḑiŭ ...cercetând împreună cu Larsow, el a maĭ constatat:

... O redacţiune in limba coptică;

... O redacţiune siriacă a bisericeĭ nestoriane.

...iladinovtzi, Български народни пѣсни, Zagreb, 1861, p. 34—5.
...abulae codicum, t. 1, p. 304 No. 1953.
...wald, *Aethiopische Handschriften in Tübingen*, in *Zeitschr. d. d. morgenl. ...haft*, t. 1 (1847), p. 16—22.

Ewald conchide apoĭ, cam à-priori, că patria primit Legendeĭ Duminiceĭ este Roma, de unde în secolul VI va fi străbătut în Etiopia.[28])

Pe lîngă redacţiunile etiopică, coptică şi siriacă, Pract maĭ cunósce în cincĭ manuscripte o redacţiune arabă,[29]) cu Roma şi tóte fără epizodul ‹petreĭ›.

§ 17. Din cele de maĭ sus resultă, că redacţiunile Leg Duminiceĭ peste tot se pot reduce la cincĭ tipurĭ, după rinţa localităţiĭ unde a căḑut miraculósa scrisóre:

DR: tipul cu Roma;

DRJ: tipul cu Roma-Ierusalim;

DJ: tipul cu Ierusalim;

DO: tipul cu Muntele Maslinilor;

DG: tipul cu Galata.

Tipul cu Ierusalim se împarte apoĭ în treĭ sub-tipurĭ:

DJ-P: sub-tipul fără ‹pétră›;

DJ+M: sub-tipul cu ‹tabla de marmură›;

DJ+P: sub-tipul cu ‹pétra căḑută din cer›.

Sub-tipul DJ+P se găsesce numaĭ la Grecĭ, la Slavĭ Românĭ, fiind cu desăvîrşire necunoscut în Occidinte, putem însă urmări sorgintea luĭ immediată în tipul DJ+I

Vom vedé maĭ departe, că Româniĭ posedă de asem tipul DO.

Tóte aceste tipurĭ şi sub-tipurĭ sînt absolutamente ide prin fond, provenind dintr'un prototip comun, ale căruĭ runte s'aŭ conservat în derivatele luĭ într'un mod aşa ḑ mprăştiat.

Un exemplu.

Nemic maĭ specific, ca prescripţiunea de a nu plivi de duminică, prin care se distinge tipul DO în tóte re unile sale: cea polonă, cea maghiară, cea rutenă, cea româ

28) Ibid. p. 337-8, unde se citéză Mai, *Collectio scriptt. veterum* t. 4, 312, 542. — *Catalogus codd. orient. Musei Brit.* t. 1, p. 110 (ed. 1838).—P *A residence of eight years in Persia*, p. 15.

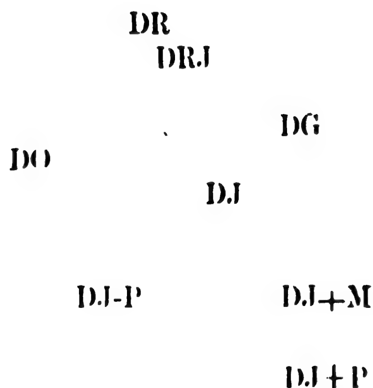
29) Ap. Steinschneider, *Apokalypsen mit polemischer Tendenz*, în *Z. d. d. Ges.*, t. 28 (1874) p. 656, şi t. 29 (1875) p. 165-6.

El bine, acest ingredient, deşi lipsesce în cele mai multe redacţiuni ale tipului DJ, ne întimpină totuşi în cea mai veche din ele, acea din anul 788: "nec ipsas oleras in hortibus vestris die Dominico colligatis."

§ 18. Nu-e cu neputinţă de a stabili, cel puţin pînă la un punct, genealogia celor cinci tipuri.

Numai în tipul DJ se menţionéză trimiterea mai de'nainte a unei alte epistole din cer: ἔστειλα πρῶτα τὴν ἐπιστολὴν după redacţiunea grécă din Fabricius, "quod *prius* mandavi vobis, după redacţiunea flagellantică din Stumpf. In redacţiunea lui popa Grigorie se pomenesc chiar doă scrisori anteriore: "ведеци, фїи wаменилwр, кѫ аинте тремеш w картѣ ла вои, іарѫ "вои нꙋ w' креꙋꙋть; тремешꙋ ши а дwа картѣ, іарѫ нꙋ ши вѫ "креꙋꙋт кꙋвѫнтꙋлꙋи меꙋ; тремеш ши а треа скрыптꙋрѫ..."

Inainte de tipul DJ se vede dară a fi existat tipul DR şi chiar DM, în cari ambele nu se vorbesce nicăiri despre existinţa unor epistole precedinţi. In adevĕr, redacţiunea latină dela 584, cea mai veche din cele cunoscute, este anume cu Roma: "memoria S. Petri apostoli". Pentru redactorii scrisorii cu Ierusalim, acea cu Roma era "primă epistolă". Apoi ca "a doua epistolă" în redacţiunea lui popa Grigorie nu se póte înţelege decât numai dóră cea cu Muntele Maslinilor. Cât pentru tipul DG, fiind pré-fragmentat şi pré-isolat, cată să'l lăsâm l'o cam dată afară din arborele genealogic, carele se resumă cam aşa:

In acest mod se verifică ipotesa luĭ Ewald, cumcă légănu Legendeĭ Duminiceĭ este Roma, probabilmente pe la jumătate secoluluĭ VI.

Din redacţinea cu Roma, prin intermediul celeĭ cu Roma şi Ierusalim tot-o-dată, se nasce pe de o parte redacţiunea cu Muntele Maslinilor, remasă fără posteritate, ĭar pe de alta o redacţiune numaĭ cu Ierusalim. Din acéstă din urmă, prin veriga flagellantică a "scrisoriĭ pe o tablă de marmură", trecênd apocriful din Occidinte în Oriinte, se desfăşură în fine la Grecĭ, la Slavĭ şi la Românĭ redacţiunea cea cu "pétra căḑută din cer cu o scrisóre într'însa".

§ 19. Venim acum la redacţiunile române în specia.

Cu treĭ secolĭ şi jumătate în urma luĭ popa Grigorie, Legenda Duminiceĭ a reapărut tot în Transilvania în ḑilele nóstre, respândindu-se de acolo peste întréga Românime cu o răpeḑiciune atăt de furiósă şi cu o isbândă atăt de covirşitóre, încăt nu credem să maĭ existe la noĭ vre-un alt specimen analog.

Englesul Boner, călătorind pe la 1863 prin satele române de lingă Murăş-Oşorheĭu, a auḑit că preuţiĭ anunţaŭ pretutindenĭ poporuluĭ cumcă: "a căḑut din cer o pétră, în care era închisă o scrisóre cătră mitropolitul Şaguna, poruncindu-ĭ "de a îndemna poporul ca să postéscă maĭ exact, să se închine maĭ regulat, să-şĭ îndrepteze traĭul, căcĭ altfel Dumneḑeŭ va trimite asupra holdelor nesce locuste cu ciocurĭ şi "ghĭare de fer, etc. etc." [30])

Este învederat Legenda Duminiceĭ, trecută printr'o nouă redacţiune. Să nu uĭtâm totuşĭ că vorbesce un turist, un călător fórte superficial, care credea fără control, şi une-orĭ nu inţelegea destul de bine ceĭa-ce'ĭ spuneaŭ amiciĭ seĭ Saşĭ şi Ungurĭ, căcĭ cu Românĭ el nu avusese de loc a face. In acest chip aserţiunea, cumcă "scrisórea din cer" era adresa-

30) Boner, *Transylvania, its products and its people*, London. 1865, p. 36

mitropolituluĭ Șaguna, este o curată glumă, după cum ne vom încredința îndată; ĭar anul 1863, când s'ar fi petrecut lucrurile, este o neexactitate, de vreme ce înainte de acest an pretinsa revelațiune fusese deja t i p ă r i t ă în Sibiĭu și, prin urmare, nu maĭ era o noutate. Luĭ Boner i se va fi povestit o întâmplare anterióră anuluĭ 1863, dar tot din timpul mitropolituluĭ Șaguna, carele se urcase pe scaunul archiepiscopal la 1848, și dînsul a prefăcut'o apoĭ — ca să fie maĭ interesantă — într'un eveniment contimpuran.

§ 20. Prima și unica edițiune transilvană—cel puțin așa'mĭ scrie d. consiliar Iacob Bologă, după ce luase informațiunĭ de pe la librariĭ de acolo—este din 1862, sub titlul de „Epistolie a Domnuluĭ nostru Isus Hristos ce a trimis'o Dumnedeŭ din ceriu„, cu litere cirilice, „tipografia eredeĭ de Closius„ dela Sibiĭu, 40 pagine in-32.

Tot la 1862, dacă nu și maĭ de'nainte in manuscript, Legenda Duminiceĭ a pĕtruns din Transilvania în Téra-Românéscă. Reposatul Iarca citéză o edițiune din 1862, fără arătarea loculuĭ și tipografieĭ, sub titlul de *Epistolă a Domnuluĭ nostru Isus Hristos*; apoĭ doă edițiunĭ bucurescene din 1866, una intitulată: *Epistoliele Domnuluĭ Isus Hristos*, tip. Rașidescu, 36 pag. in-12, ĭar cea-l'altă: *Epistola Mântuitoruluĭ Isus Hristos și rugăciunĭ la fulger, cutremur, trăsnete*, tip. Vaĭdescu, 33 pag. in-32. Pe cea din 1862, Iarca nĭ-o dă ca „editio princeps„.[1] Afară de cele treĭ edițiunĭ de maĭ sus, pe carĭ nu le avem la mână, noĭ maĭ cunóscem altele 9 bucurescene, toate sub titlul devenit stereotip de: *Epistolie a Domnuluĭ nostru Isus Hristos ce a trimis'o Dumnedeŭ din cer*, și anume:

d) fără an și loc, cu cirilica, 53 pag. in-32;
e) 1873, fără indicațiunea tipografieĭ, 32 pag. in-32;
f) 1876, tip. Carol Göbl, 33 pag. in-16;
g) 1876, tip. Radulescu (Rașidescu), 32 pag. in-32;
h) 1877, tip. C. Göbl, 28 pag. in-32;

---

1) Iarca, *Bibliografia*, p. 95, 114.

i) 1877, tip. Theod. Mihăescu, 32 pag. in-32;
j) 1877, tip. D. P. Cucu, 32 pag. in-32;
k) 1878, fără indicaţiunea tipografieĭ, 31 pag. in-32;
l) 1878, tip. Radulescu, 32 pag. in-16

In tóte ediţiunile, din dosul titluluĭ, este imaginea Mântutoruluĭ.

In ediţiunea dela Sibiĭu sînt puse la sfîrşit doă rugăciu pentru "scóterea dracilor", carĭ lipsesc în ediţiunile bucurscene.

Cată să maĭ adaugâm, că noĭ sîntem departe de a cunó tóte ediţiunile acesteĭ broşure. Unele trebuĭ să se fi făcut în provinciă. Din aceste din urmă, a ajuns pînă la scirea n stră numaĭ cea dela Craiova, 1878, tip. Benveniste, 32 pa in-32.

N'ar fi o exageraţiune de a dice, că 'n curs de 16 a dela 1862 pînă la 1879, ca avusese pe puţin 16 ediţiunĭ.

Aprópe fie-care s'a scos în 5000 exemplare, ceĭa-ce ar fa peste tot vr'o 80,000!

Doă ediţiunĭ în 1876, treĭ in 1877, ĭarăşĭ treĭ în 187 probéză că Legenda Duminiceĭ, deşi resădită din noŭ aşa curând, a reuşit totuşĭ a prinde adincĭ rădăcine în Ţér Românéscă. Nicĭ o dată o carte seriósă n'a fost la noĭ a de citită!

§ 21. In tóte ediţiunile, pe carĭ le avem la mână, "epis lia, propriŭ disă, adecă revelaţiunea cea găsită într'o pé căḍută din cer, este urmată de Călătoria Maĭceĭ Domnuluĭ Iad, în care s'a intercalat "Visul Maĭceĭ Domnuluĭ". Acé "epistoliă a Maĭceĭ Domnuluĭ", după cum o vedem intitula există şi'ntr'o redacţiune de pe la mijlocul seculuĭ XVI, care o vom reproduce maĭ jos în Texturĭ Bogomilice, unde pe lîngă cele-l'alte — o vom alătura şi cu redacţiunea'ĭ nouă. De o cam dată ne interesă în acéstă din urmă maĭ un fragment dela început, care lipsesce în redacţiu cea veche, unde lipsesce nu maĭ puţin şi "Visul Maĭ Domnuluĭ", şi care nu este în realitate decât tot Legen

Duminicei, dar după variantul cel trecut la Ungurĭ, la Polonĭ și la Rutenĭ, adecă DO.

Iată-o:

'Acéstă carte este arătată în fața bătrînilor, în munțiĭ Maslinilor, 'înaintea icónei sfîntuluĭ arhanghel Mihail. Acéstă carte a fost ani'nată în niște măslinĭ, și cine vrea să o citéscă saŭ să o isvodéscă, 'decĭ singură s'a fost deschis, și aceste cuvinte eraŭ scrise într'însa: 'Isus Hristos, fiĭul luĭ Dumnedeŭ cel dela Părintele cel din cerurĭ. 'Poruncesc vouă încă éră pentru puterea dumnedeiriĭ mele ceĭ sfinte, 'ca aceștia cărțĭ să-ĭ credețĭ; poruncesc vouă, creștinilor, să nu lu'crațĭ în sfînta duminică, că am sfințit duminica, ca nicĭ un lucru 'reŭ să nu lucrațĭ, nicĭ rădăcinile din grădină să nu le scótețĭ, pentru 'folosul sufletelor vóstre, și acésta să o țincțĭ și să o credețĭ, și în'tru acéstă lume deșértă să vĕ ferițĭ de reutățĭ, și să facețĭ faptele 'cele bune, că eŭ v'am dat vouă șése dile într'o săptămână de tot 'lucrul, dar a șéptea di o am sfințit pentru ca să facețĭ fapte bune; 'éră de nu vețĭ face ce v'am poruncit, vĕ voiŭ pedepsi pre voĭ cu fóme 'și cu cĭumă, și cu oștĭ, și cu lăcuste; éră care om va maĭ remâné 'după acela, cu mare mórte îl voĭu munci, de se va scula împărat 'peste împărat și domn peste domn, și între voĭ mare sânge se va 'arăta; atuncĭa pre toțĭ îĭ voĭ îmblândi, și mândria vóstră cea deșértă 'o voĭu lua dela voĭ, și vĕ voĭu certa cu tunet și cu fulger, pentru 'ca să cunóscețĭ. că este mâna mea spre voĭ pentru păcatele vóstre; 'că 'mĭ este pentru mila maĭceĭ mele, étă că v'am poruncit vouă pen'tru ca să vĕ sculațĭ, să mergețĭ duminica la biserică, de faptele 'vóstre cele rele să vĕ ferițĭ; și dacă nu vĕ vețĭ pocăi, voĭu trimite 'asupra vóstră paserile ceruluĭ cele rele, carĭ vĕ vor mânca pre voĭ 'de viĭ, și după mâncarea păserilor voĭu trimete cĭuma cea mare pre 'pămînt; și éră vĕ maĭ poruncesc sâmbăta după vecernié să vĕ fe'rițĭ de tot lucrul reŭ pentru cinstea maĭceĭ mele, că de nu m'ar fi 'rugat maĭca mea, de mult v'aș fi pierdut de pre pămînt; altmin'terea vĕ poruncesc și vouă, bătrînilor și tinerilor, să nu maĭ 'facețĭ reutățĭ, nicĭ să vorbițĭ de reŭ pre cine-va, că apoĭ eŭ 'voiŭ da vouă împărăția ceruluĭ și pace vecĭnică, și păcatele vó'stre iertate vor fi; și éră dic încă vouă, oh! creștinilor pravoslav'nicĭ, întru acéstă carte cine nu va crede, acela va fi proclet, și 'împărăția ceruluĭ nu va vedé; ci dacă vețĭ face poruncele luĭ 'Dumnedeŭ și să vĕ ispovedui țĭ cum se cuvine, pre acela îl va ierta 'Dumnedeŭ, de ar fi făcut păcate câte stele pe cer, saŭ cât nisip în 'mare, saŭ câtă frundă in codru, saŭ câtă iarbă pe pămînt; la cine

«va fi acéstă carte și nu o va arăta, acela să fie proclet, și pocă
«niă de păcate nu va avé; după aceĭa vĕ maĭ poruncesc vouă
«jurămîntul meŭ cel vecĭnic, să faceți aceste poruncĭ ale mele, pr
«cum vĕ poruncesc, că eŭ sînt adevĕratul Dumnedeŭ, care am sc
«acéstă carte.»

§ 22. Să ne 'ntórcem acuma la redacțiunea nouă cea ma
așa numita «Epistoliă». N'o vom analisa aice, de vreme
o reproducem întrégă maĭ la vale, în josul textuluĭ luĭ po
Grigorie. Nu numaĭ în economia totală și 'n cele maĭ mul
amărunte ele se potrivesc fórte bine, dar încă pe a-locu
«Epistolia» s'ar puté lua drept o simplă copiă modernisat
Cu tóte astea, divergințele nu sînt puține, și étă anume u
din cele maĭ interesante.

Popa Grigorie nu ne spune, cum se va fi numit ferici
patriarc al Ierusalimuluĭ, cu care Divinitatea credușe de c
viință a intra în corespondință epistolară, ci menționéză n
maĭ pe «călugărul Melintie». Redacțiunea cea modernă, d
contra, nu scie nemic despre acesta din urmă, dar pe patria
îl numesce fórte limpede: «eŭ Ioanichie patriarhul sfinteĭ c
tățĭ a Ierusalimuluĭ», adecă întocmaĭ ca în redacțiunea gréc
din Fabricius.

Din cele-l'alte divergințe în redacțiunea cea modernă, vo
maĭ aminti un indice sigur de proveninţa eĭ curat transilvan
este blăstemul contra acelora «ce n'aŭ credut în Sfânta Treime»
—adecă contra așa numiților *unitarĭ* saŭ *anti-trinitarianĭ*, ca
formézá una din cele patru religiunĭ privilegiate ale elementul
ne-român din Ardél, pe când în România eĭ nu există și —
prin urmare — nu puteaŭ să fie anatematisațĭ...

† Пов́ѣста сфинтее доумиречи.

† Скриптꙋра Домнꙋлꙋи нострꙋ а лꙋи Иic. Хс.*)

Скриптꙋра дин черю а д[ом-нꙋ]лꙋи нострꙋ а лꙋи Ісꙋс Хс. лоу лъсатꙋ. ден черю. ла Ірсамь. кꙋвънтꙋ. ши спꙋнерѣ. кꙋ фрикъ маре. ла чатат́ѣ Ірсамꙋлꙋи. ла скаꙋнꙋл сф́инть. къꙁоу ѡ піатръ. ден черю. микъ ера ши ꙟ ве-дѣре. ꙟсѫ ниме нꙋ ѡ пꙋта рѫдика. адонаръ-съ. патріаршіи, ши кълꙋгѫріи. ши преоуции. де стѫтꙋрѫ ꙟ треи ꙁилѣ ши ꙟ треи нопцї. спре роугъ. рꙋгаръ дꙋм-нъꙁъꙋ. ши гръи глас дин черю. де ꙁисъ аша: лꙋѡци пиатра. дечи ѡ лꙋѡ петра патріархꙋл чел марѣ, де ѡ десвѣче. ꙟтрънсъ.
1. афлѫ оу карте. кътарь. карте.

*) Acest titlu e scris tocmaĭ la pag. 126, dar tot cu mâna luĭ popa Grigorie.

Povéstïa sfintee dumireci

Scriptura Domnului nostru a luï Iis. Hs.

Scriptura di*n* cerïu a d[om-nu]lui no*st*ru a lu*i* Isu*s* Hs. Au lăsatu den cerïu la Ir*usal*im*ŭ* cuvăntu și spuneré cu frică mare. La ćatató Ir*usal*imului, la scaunu*l* sf*ă*ntŭ, cădu o piatră den cerïu; mică era și în vedére, însă nime nu o putïa rădica. Adonară-să patriarșii și călugării și preuți*i* de stătură în tre*i* dilé și în *t*rei no*p*ți spre rugă. Rugară Dumnădău, și grăi gla*s* di*n* cerïu de disă așa: luoți pi*a*tra! Deci o luo petra patriarhu*l* ce*l* maré de o desvéce. Într'ănsă află u carte. Căutară ca*r*te: ca*r*té dise așa: Vedeți, fii oaminilo*r*! că ai*n*te treimeș o cart*é* la voi, iară voi

EPISTOLIA

Ascultațĭ, creștinĭ blagosloviți, cu frică și cu cutremur. Adevĕrat să sciți, că a cădut o piatră din cer; mică era la vedere, dar grea la ridicare, cât nu putea să o ridice niminea; atuncĭ pré-sfințitul patriarhul sfinteĭ cetățĭ a Ierusalimuluĭ și a tótă Palestina a adunat toțĭ mitropoliții și vlădiciĭ, și aŭ făcut rugăciunĭ și deniĭ cu cântărĭ sfinte, treĭ dile și treĭ nopțĭ; atuncĭa veni glas din cer dicênd: luațĭ piatra cu blagoslovitele mâinile vóstre și o desfacețĭ; și dacă o des-

карт҃ѣ ѕисе аша. ведеци фїи ѡа-
минилѡр. къ анинте треімеш о
картѣ. ла вои. іаръ вои нȣ ѡ
кредȣть. тремешȣ. ши а дѡа
картѣ. іаръ нȣ ши въ ꙟкредȣт.
кȣвънтȣлȣи меȣ. треімеш. ши а
треа скрыптȣръ моуате лȣкрȣре.
ши сѣмнѣ лъсаю спре вои. е вои.
но ши въ ꙟкредоут. ши но вь
покъит. нече кȣвънтоуа. ꙟџерȣ-
лоуи меȣ нацї аскȣлтатȣ. нече
ꙟцелѣсетȣ. черюл ши пъмꙟн-
тȣл се ва скимба. іаръ кȣвънтȣль
меȣ но ва трече ꙟ вѣкȣ, къ
дерептȣ фаптеле вѡастре. челѣ
мȣлтелѣ. еȣ вою лъса. ши вою
тремете ерни. грѣле. ши џерȣ-
ры. ши фȣамете. ши лъкȣсте.
2. ши ѡмїде. ши тȣсе ра. ..... [де-
реп]тче нȣ авеци. миль, мишеии
плънгȣ. допъ вои. е вои но и ми-
лȣици. пре ѕеȣ. сꙟмтȣ лимбы
чала че наоу лѣџе. ачѣла ꙟкъ
даȣ мастенїе. е вои милостенїе

nu o credutŭ; tremeșu și a do… carté, ĭară nu și vă încredu… cuvăntului meu; treimeș și… treĭa scri*p*tură: mu*l*te lucru- re și sémné lăsaĭu spre voi… e voi no și vă încredu*t* ș… no vă pocăi*t*, ne*ć*e cuvăntu… îngerulu*i* meu n'ați ascu*l*ta- tu, nece înțelésetu. Cerĭu*l* ș… pământu*l* se va schi*m*ba, ĭar… cuvăntulŭ meu no va trece în… vécu; că dere*p*tu faptele voa- stre celé mu*l*telé, eŭ voĭu lăs… și voĭu tremete erni gréle ș… geruri și fuamete și lăcuste ș… omide și tuse rĭa*)... [Derept]- ce nu aveți milă? Mișeii plângu dopă voi, e voi no-i miluiți. Pre deu! sămtu li*m*bĭ cĭalĭa ce n'au lége, acélĭa încă dau mi- l*o*stenie, e voi milostenie n… aveți. Pre deu! lémneloru-v…

*) Aci fiind capĕtul primeĭ foĭ, … cea următóre incepêndu-se cu o lacu… cată a lipsi o intrégă fóiă la mijlo…

făcură, aflară într'însa aceste dumnedeescĭ cuvinte scrise și dicé… étă că v'am dat epistoliă maĭ întîĭu, și tot nu v'ațĭ maĭ întors d… fără-de-legile vóstre, nicĭ v'ațĭ pocăit precum v'am poruncit, nicĭ … ascultat cuvintele mele cele sfinte; pentru aceĭa am trimis asu… vóstră limbĭ păgânescĭ de v'aŭ robit fără de milă, și tot nu v'ațĭ p… căit de faptele vóstre cele rele și spurcate, și nu veniți la calea c… dréptă, și cuvintele sfinteĭ scripturĭ nu le ascultațĭ; că v'am dis, … cerul și pămîntul va trece, dar cuvintele mele nu vor trece; ia… cela ce a făcut bine, acel om nu va peri! Așa și acum, pentru p… catele vóstre și pentru dioa dumineceĭ ce nu o țînețĭ și nu o ci… stițĭ, trimis'am asupra vóstră iernĭ grele, gerurĭ luțĭ și gerόse. …

нȣ авеци. пре ȣеȣ лѣмнелорȣ-вѫ
дедȣ плод де родескȣ. дерептȣ.
фаптеле воастре чалѣ ралеле.
ꙟрѫ ле воꙋ сека. ши дерептȣ
грешалеле воастре чалѣ мȣлте-
ле. рѫоуреле ши ꙁвоареле воꙋ
сека. ши приꙟ фѫрѫделѣџа воа-
стрѫ. чаа мȣлта. ꙟцелѣџеци.
немѫндрилорȣ кѫ но семтеце
3. ꙟцеле|пци. дедо-вь лѣџе нече ѡ
ѕись дѣле мѣле нȣ фѣчетȣ ши
но ле цинꙟротȣ. ши нȣ ле аскȣл-
тат. нȣ щици неꙟцелепцилорȣ.
кѫ ꙟ верерѣ маре аинте фечȣ
ѡмоу ꙟтѫе Ядамȣ. де-л фечю
ꙟ кипоул міеȣ. нȣ щици неꙟ-
целепцилорȣ. кѫ сфнта дȣмеꙟ-
рекь мѣрсе архаггль Гаврилȣ ꙟ
четатѣ Назатолȣи де спȣсе чеии
фѣте прѣкȣрате кѫ ва наще Хс.
сфнта домерекь мѫ котеȣаю,
ла апа Iѡрданолȣи. кȣ сфнтȣл
Iѡань. ши мирȣ сфнтѫ. вѫ дедю
воаѡ лѣџе. е вои скриптȣра но

dedu plod de rodescu; dereptu
faptele voastre cIalé rIalele
Iară le voIu seca. Şi dereptu
greşalele voastre cIalé multele,
răurele şi izvoarele voIu se-
ca, şi priîn fărădelégIa voa-
stră éaIa multa! Inţelégeţi,
nemândriloru, că no semteţe
înţelepţi! Dedo-vă lége; ne-
ce o ḑisă d'éle méle nu fécetu
şi no le ţiînrotu şi nu le a-
scultat. Nu ştiţi, neînţelepţi-
loru, că în vereré mare ainte
feću omu întăe Adamu, de'l fe-
cIu în chipul mieu? Nu ştiţi,
neînţelepţiloru, că sfânta du-
meînrecă mérse arhaggelŭ Ga-
vrilu în cetaté Naza[re]tolui de
spuse ceii féte pré-curate că
va naşte Hs.? Sfânta domere-
că mă boteḑaIu la apa Iorda-
nolui cu sfântul Ioanŭ, şi mi-
ru sfântu vă dedIu voao lége;
e voi scriptura no ţiînreţi şi nu

vînturĭ marĭ, şi trăsnete, şi plóe gróznică şi fără măsură, cât aŭ
eşit apele din matca lor afară, şi fómete, şi mórte în dobitócele vó-
tre, şi cutremur mare pre pămînt, şi multe semne v'am arătat ca
să cunósceţĭ că este mănia mea asupra vóstră, pentru reutăţile
vóstre şi pentru a mea sfîntă duminică, care voĭ nu o cinstiţĭ cu
curăţiă şi cu paza bisericeĭ, ci vĕ indémnă diavolul de vĕ aflaţĭ la
te locurĭ, o! reilor şi împrilestiţilor şi pîngăriţilor ce sînteţĭ voĭ!
ar nu cunósceţĭ, că v'am dat pâne multă, şi vin, şi miere, întru sa-
ul vostru? iară voĭ nu vĕ lăsaţĭ de faptele vóstre cele rele şi spur-
ate! Pentru acela vrut'am să pierd pe toţĭ ómenil de pe faţa pă-
mîntuluĭ. ci m'am întors pentru ruga maiceĭ mele, care pururea stă

«va fi acéstă carte şi nu o va arăta, acela să fie proclet, şi p
«niă de păcate nu va avé; după aceïa vě maï poruncesc vouă
«jurămîntul meŭ cel vecînic, să faceţĭ aceste poruncĭ ale mele,
«cum vě poruncesc, că eŭ sînt adevěratul Dumneḑeŭ, care am
«acéstă carte.»

§ 22. Să ne 'ntórcem acuma la redacţiunea nouă cea n
aşa numita «Epistoliă». N'o vom analisa aice, de vreme
o reproducem întrégă maï la vale, în josul textuluï luï
Grigorie. Nu numaï în economia totală şi 'n cele maï n
amărunte ele se potrivesc fórte bine, dar încă pe a-l
«Epistolia» s'ar puté lua drept o simplă copiă moderni
Cu tóte astea, diverginţele nu sînt puţine, şi étă anume
din cele maï interesante.

Popa Grigorie nu ne spune, cum se va fi numit feri
patriarc al Ierusalimuluï, cu care Divinitatea creḑuse de
viinţă a intra în corespondinţă epistolară, ci menţionéză
maï pe «călugărul Melintie». Redacţiunea cea modernă,
contra, nu scie nemic despre acesta din urmă, dar pe patı
îl numesce fórte limpede: «eŭ Ioanichie patriarhul sfinteï
tăţĭ a Ierusalimuluï», adecă întocmaï ca în redacţiunea g
din Fabricius.

Din cele-l'alte divergințe în redacţiunea cea modernă,
maï aminti un indice sigur de provenința eï curat transilv
este blăstemul contra acelora «ce n'aŭ creḑut în Sfânta Treı
—adecă contra aşa numiţilor *unitarĭ* saŭ *anti-trinitarianĭ*,
forméză una din cele patru religiunĭ privilegiate ale element
ne-român din Ardél, pe când în România eĭ nu există şi
prin urmare — nu puteaŭ să fie anatematisaţĭ...

† Повѣста сфинтее доумиречи.

† Скриптȣра Домнȣлȣи нострȣ а лȣи Иіс. Хс.*)

Скриптȣра дин черю а д[ом-нȣ]лȣи нострȣ а лȣи Іисȣс Хс. лоу лъсатȣ. ден черю. ла Ірслмь. кȣвънтȣ. ши спȣнерѣ. кȣ фрикъ маре. ла чататѣ ірсалмȣлȣи. ла скаȣнȣл сфнть. къзоу ѡ піатръ. ден черю. микъ ера ши ꙟ ве-дѣре. ꙟсъ ниме нȣ ѡ пȣта рьдика. адонаръ-съ. патріаршіи. ши кълȣгърїи. ши преоуцин. де стътȣръ ꙟ трей зилѣ ши ꙟ трей нопцї. спре роугъ. рȣгаръ дȣм-нъзъȣ. ши гръи глас дин черю. де зисъ аша: лȣѡци пиатра. дечи ѡ лȣѡ петра патріархȣл чел марѣ. де ѡ дескѣче. ꙟтрънсъ. афлъ оу карте. кътарь. карте.

*) Acest titlu e scris tocmaĭ la pag. 126, dar tot cu mâna luĭ popa Grigorie.

Povéstĭa sfintee dumireci

Scriptura Domnului nostru a luĭ Iis. Hs.

Scriptura di*n* cerĭu a d[om-nu]lui nos*t*ru a lu*i* Isu*s* Hs. Au lăsatu den cerĭu la Ir*usal*imŭ cuvântu și spuneré cu frică mare. La éatate Ir*usal*imulu*i*, la scaunu*l* sf*â*ntŭ, cădu o pia-tră den cerĭu; mică era și in vedére, însă nime nu o putĭa rădica. Adonară-să patriarșii și călugării și preuți*i* de stă-tură în tre*i* ḑilé și în *t*rei no*p*ţi spre rugă. Rugară Dumnăḑău; și grăi glas di*n* cerĭu de ḑisă așa: luoţi pi*a*tra! Deci o luo petra patriarhu*l* ce*l* maré de o desvéce. Într'ănsă află u carte. Căutară ca*r*te: ca*r*té ḑise așa: Vedeți, fii oaminilo*r*! că ai*n*te treimeș o carté la voi, ĭară voi

EPISTOLIA

Ascultaţĭ, creştinĭ blagosloviţĭ, cu frică şi cu cutremur. Adevěrat sciţĭ, că a căḑut o piatră din cer; mică era la vedere, dar grea ridicare, cât nu putea să o ridice niminea; atuncĭ pré-sfinţitul atriarhul sfinteĭ cetăţĭ a Ierusalimuluĭ şi a tótă Palestina a adunat ţĭ mitropoliţiĭ şi vladiciĭ, şi aŭ făcut rugăciunĭ şi deniĭ cu cântărĭ nte, treĭ ḑile şi treĭ nopţĭ; atuncia veni glas din cer ḑicênd: luaţĭ atra cu blagoslovitele mâinile vóstre şi o desfaceţĭ; şi dacă o des-

4. цꙟреци. ши ноу аскоатаци.
нȣ щици кѫ сфита домерекь.
кою џюдека вїин, ши морцїи. нȣ
щици кѫ веꙟрерѣ маре. еȣ
мѫ рѫстигнїю приꙟтрȣ вои. кȣ
соулица мѫ ꙟпоунсерь ꙟ кѡасте.
кȣ трестїе мѫ оучидѣ пре капȣ.
е ꙟ мѫроу ши ꙟ пичюаре. еи
ми бѫтȣрь гьвоаѕде. е кȣ оцьт
ши кȣ фїаре мѫ адѫпарь. дерептȣ
сѫ ласȣ воаѡ лѣџе, ши мѫ саю
ꙟ тикаль. дерептче нȣ алѣџеци,
сфита домерекь. ши сѫ алѣџеци
сфита веꙟрери. че лȣкраци сфи-
та домерекь. пре ѳеȣ амь лѫ-
5. сатȣ воаѡ, шасе ѳи|ле де лȣ-
крȣ. ıарь сфита домерекь сѫ но
лȣкре. че сѫ сѫ чае де пѫкате
кѫте лȣ фаптȣ. ꙟр ачале шасе
ѳиле. ıарѫ чела че ва лȣкра сфита
домерекь. ачелȣıа се досащıе
фокȣл де вѣкь. оунде ворȣ
скѫршка кȣ денцїе. ши ꙟ вїер-
мїи, чеа неадормицїи. е чела че

asco*l*taţi. Nu ştiţi, că sf*ă*nta domerec*ă* voiu giudeca viii şi morţii? Nu ştiţi, că veînreré mare cu mă răstigniïu priîntru voi? cu suliţa mă înpunseră în coaste, cu trestie mă ucidé pre capu, e în mâru şi în piciuare ei mi bătură găvoaz*d*e, e cu oţă*t* şi cu fiiare mă adăpară, dereptu să lasu voao lége şi mă saiu în ticală (?). Dere*p*tce nu alégeţi sf*ă*nta domerec*ă* şi să alégeţi sf*ă*nta veinreri, ce lucraţi sf*ă*nta domerecă? Pre ḍen, amŭ lăsatu voao şase ḍile de lucru, iară sf*ă*nta domerec*ă* să no lucre, ce să să ciae de păcate căte au fa*p*tu înr aciale şase ḍile; iară cela ce va lucra sf*ă*nta domerec*ă*, aceluia se dosiaşte focu*l* de vécŭ, unde voru scârşca cu denţie, şi în viermii ceia neadormiţii; e cela ce va ţiînré şi va cesti şi va posti cu

---

şi se rógă pentru lume şi pentru săracĭ şi pentru mişeĭ şi văduvele cele sărace, ce strigă pre urma vóstră să le miluiţĭ, ca să vĕ miluesc şi eŭ pre voĭ şi să iert păcatele vóstre. Şi iară că vĕ ḍic, că de nu vĕ veţĭ pocăi, lua-voĭu róda de pre pămînt, pentru păcatele vóstre şi pentru ḍioa duminiceĭ; că pămîntul nu va rodi, şi pomiĭ voştri se vor usca; şi vielor voiŭ da rod mult, apoĭ le voĭu usca; apoĭ voĭu lua apele de pe faţa pămîntuluĭ; după aceĭa să sciţĭ că în munca iaduluĭ vĕ veţĭ munci în vecĭ, că v'aţĭ făcut reĭ, mozavirĭ, mincinoşĭ, şi nu vĕ iubiţĭ unul cu altul, ci vecin pre vecin purtaţĭ pizmă, şi ascultaţĭ pe la ferestrele altora, şi de rĕul altuĭa vĕ pare bine, iar nu-ĭ căştigaţĭ şi să-ĭ miluiţĭ, să faceţĭ milosteniă săracilor, şi

ва цирꙟрѣ ши ва чести. ши ва
пости. кȣ кȣрѫціе. ачелȣа се ва
да дȣлчаца раюлȣи. ши вою ше-
дѣ ꙟ скаоуноуа славеи меле.
ши вою блѫстѫма кȣ мѫра мѣ
чаа ꙟралта. ши кȣ скаȣноуа
міеȣ. чела сфнтȣла. че вои но
6. веци цирѣ. ши но веци чиꙟ-
сти сфнта домерекь, ши сфн-
ціи міеи чеа маріи. е еоу вою
лѫса дерептȣ некрединца воастрѫ
фіери юци. ши сѫрпи кȣ кѫте
доаѡ капете. ши гориле лѡр де
фокȣ вор фи. де ворȣ сȣџе трȣ-
пореле воастре. ши сѫ фіе блѫ-
стематȣ. ѡмоуа чела че нȣ-ш
ва лѫса лȣкрȣа сѫȣ симбѫть
де ꙟр ал ноаѡле час. пѫꙟрѫ лȣри
демеꙟреца. де сѫ маргѫ ла бе-
сѣрекь. кȣ тоать фомѣѫ. сѣра
ши демеꙟраца. де сѫ маргѫ
ла бесѣрекь. кȣ тоать фомѣѫ
сѣра ши демеꙟраца (sic). ши ла
летȣргіе. де сѫ се роаџе. кȣ фрикь

curăție, acelula se va da dulcéța raĭuluĭ. Și voĭu ședé în scaunu*l* slavreĭ mele și voĭu blăstâma cu mâra mé ciala înra*l*ta și cu scaunu*l* mieu cela sf*ă*ntu*l*. Ce voi no veți țiré și no veți ciinsti sf*ă*nta domerec*ă* și sf*i*nții miei cela marii, e eu voĭu lăsa dere*p*tu necredi*n*ța voastră fieri înți și sărpi cu căte doao capete; și gorile lo*r* de focu vor fi, de voru suge truporele voastre. Și să fie blăstematu omu*l* cela ce nu-ș va lăsa lucru*l* său sîmbâtă de înr a*l* noaole éa*s* păînră luri demeînreța de să mĭargă la besérec*ă* cu toată foméâ séra și demeinrĭața, de să mĭargâ la besérec*ă* cu toată foméâ séra și demeînrĭața, și la leturghie, de să se roage cu frică ceînre-și cu greșa-

biserica nu o păziți, și sînteți reĭ și păgânĭ, că înșelațĭ unul pe altul; că eŭ v'am dat lege sfântă, iară voĭ, reilor, nu o păzițĭ și nu ascultațĭ poruncile mele cele sfinte; și nu cunósceți, reilor și imprilestiților, că în sfînta duminică mĕ odihniĭ de tóte lucrurile mele; și duminica a trimis Tatăl pre arhanghelul Gavril de a dat veste bună pré-curateĭ maĭceĭ mele pentru nascerea mea; și duminica m'am sculat să judec tótă lumea, pre ceĭ viĭ și pre ceĭ morțĭ, și voĭu da fiecăruia după faptele sale; iar cine va fi făcut bine și va fi făcut poruncile mele, pe aceĭ om îl voĭu pune d'a-drépta mea întru împărăția mea, și'l voĭu trimite în raĭu de va moșteni acolo în vecĭ; iară

вь пречапеци. оунде но вою лъса еоу родѡ. пре пъмѫнть. вои но веци авѣ че сечера. ши веци мори тоци де фоаме. сека-вою, риоуреле ши вою сека марѣ кѕ тоать апа. де ѡ вою ѫтоарче кътрѫ черю. но веци ши. де спре пъмѫнть ѫкътроѡ веци скъпа де фаца ма. мишеилорѕ, сла-билорѕ. моулцеско-сь фаптеле воастре. де но ле почю ръбда. че но чинстици сфнта доме-рекь. ши праѕдничеле мѣле. ши
11, посторел сѫ ле цирец кѕ | маcтенїе. ши кѕ лакрѫми. ши кѕ фрикъ. ши кѕ роугѫчюре. мишеии милѕици. флъмѫѫнѕїи сѫтораці-и. ши сетошїи адъ-паці-и. ши лъѫцевїи къоутаци. ши кълъторїи фъгъдѕици. ла каселе воастре. де-и ръпъоу-саци. фачеци памеоь лѕи дом-неѕеѕ. ши сфнцилорѕ. кѕ дра-госте ши кѕ нбосте. ши кѕ весе-лїе. дѕпъ ачѣ дерептѕ морци-вь.

măntŭ, voi no veţi avé ce se-cera şi veţi mori toţi de foame, seca-voiu riurele şi voiu seca maré cu toată apa, de o voiu întoarce către cerïu; no veţi şti de spre pământŭ, încătro veţi scăpa de faţa mia. Mi-şeiloru, slabiloru! mulţesco-să faptele voastre de no le pociu răbda. Ce no cinstiţi sfănta domerecă şi prazdnicele méle, şi postorele să le ţireţi cu milostenie şi cu lacrâmi, şi cu frică, şi cu rugâciure? Mişeii, miluiţi; flămăindii, să-toraţi-i; şi setoşii, adăpaţi-i; şi lăiugeḑii, căutaţi; şi călă-torii, făgăduiţi la casele voa-stre de-i răpăusaţi; faceţi pa-metŭ lui Domneḑeu şi sfinţi-loru cu dragoste şi cu iboste şi cu veselie. După acé, de-reptu morţi-vă şi dereptu pă-rinţi-vă, curăţi la besérecă, luoaţi a-mente sfănta scriptoră,

maĭ putem răbda muncele, pedepsele ce ne-a trimis Dumneḑeŭ pen-tru păcatele nóstre! Iar eŭ îmĭ voiu întórce faţa de către voĭ, ca să nu vĕ auḑ, şi vĕ voiu părăsi în vecĭ, că v'aţĭ făcut rĕĭ, mozavirĭ, mincinoşĭ, nicĭ nu vĕ iubiţĭ unul cu altul, şi sînteţĭ curvarĭ, sodom-lenĭ, de luaţĭ banĭ cu camătă şi opriţĭ ostenéla săracilor şi nu-ĭ in-biţĭ. Legea o aţĭ lăsat, biserica nu o păḑiţĭ cu rugăciunĭ, cu litur-ghiĭ, carile vĕ sînt de spălarea păcatelor vóstre. Oh, dar cum nu vĕ este frică că se va deschide pămîntul şi vĕ va înghiţi? Apoĭ ce respuns vreţĭ să daţĭ în ḑiua judecăţiĭ? Decĭ pocăiţi-vĕ şi vĕ întór-ceţĭ dela fără-de-legile vóstre; nu fiţĭ mîndri, făţarnicĭ, ci fiţĭ sme-

ши деренте пэриници-вь. коурэ-
ци ла бесѣрекь. лешаци а мен-
те сфинта скрипторь. ши ваи де
де шмоул чела че доче прескера
12. ла бесѣрекь. ке оуриту | сау и
нпотат ке алтел. аинте де-те
де те ѩрть ке нсел. ши вь лэ-
саци грѣшалеле. оуроул ал-алте.
атонче де прескорѣ ла бесѣрекь.
ши алэможна. ши ваи де де
преоутоле чела че но-и достои-
никь. ши кэнтэ летергіе. коум
но се покэаще. че сэ ласьь фо-
кулуи де вѣке. пре зеу слежеске
чеи ангеріи нкэ ке фрикь.
ши ваи де де шмоул чела че дэ
аурe. ши арџинте н мить. ши
ваи де де шмоул чела немило-
стивел, ши ваи де | де кэсэто-
риул. чела че но-ш ва дещепта
фомѣа дин касэ сфинта доме-
рекь де ноапте. сэ маргь ла
бесѣрекь. ши ваи де де чела че
но-ш ва лэса грешалеле сале.
ши но сэ ва покэи. ши ваи де

Şi vai de de omul cela ce doce prescurĭa la beséreca cu uritu, sau-i înpotat cu altul. Aiute du-te de te ĭartă cu însul, şi vă lăsaţi gréşalele urul al-altu, atonce du prescoré la beséreca şi alămojna. Şi vai de de preutolu cela ce no-i dostoinicŭ, şi căntă leturghie; cum no se pocăĭaşte, ce să lasă focului de vécu? Pre ḑeu, slujescu co elu îngerii încă cu frică! Şi vai de de omul cela ce dă auru şi argintu în mită; şi vai de de omul cela nemilostivul; şi vai de de căsătorĭul cela ce no-ş va deştepta foméĭa diin casă sfănta domerecă de noapte să mĭargă la beséreca; şi vai de de cela ce no-ş va lăsa greşalele sale şi no să va pocăi; şi vai de de omul cela ce no-ş va da răpausu sfănta domerecă: au are détorĭu, sau sluj-

1. Oh, vaĭ de ceia ce sudue pe preuţiĭ şi călugăriĭ şi pe ceia ce slujesc bisericeĭ, că nu suducsc pe dînşiĭ, ci tocmaĭ pe Dumneḑeŭ, fiindcă ḑice că cel ce sudue pe sluga împăratuluĭ, aŭ nu pe împăratul sudue atuncĭ! Oh, vaĭ de ceia ce n'aŭ creḑut în sfânta taine! Oh, vaĭ de naşul ce va face păcat cu fina şi finul ce va face păcat cu naşă-sa! Vaĭ de cumnatul, ce face păcat cu cumnată-sa! Vaĭ de aceĭa ce apucă din viile şi moşiile altora, ca să se îmbogăţească! Vaĭ de ceia ce vorbesc în biserică şi nu ascultă sfînta slujbă! Vaĭ de preutul ce slujesce bét saŭ învrăjbit cu alt cine-va! Oh, vaĭ de ceĭ ce cuminică cu sfintele taĭne, cum nu i se aprinde gura, că

де шмоул чела че но-ш ва дѧ
ръпаоусѹ. сфнта домерекь. а8
аре дѣторю. са8 сл8жникь. де
но-л ва лъса съ ръ[па]оусе. че
л8 невоаще съ л8кре. са8 съ-и
плътѣскь, дѣторюл сфнта до-
мерекь. ши ваи де де чела ом
че но-ш ва лъса добиток8л. съ
14. ръпаоусе | сфнта домерекь. ши
съ мѣргж. шмоул ла бесѣрекь,
коу тоать фомѣа. съ се рωџе
к8 фрикь. ши к8 грижe. ши вли
де де шмоул чела че реде ѱ
бесѣрекь. ѡ ваи де де шмоул
чела че ва спарџе ачесть ко-
вьнт8 де но-л ва прїнми ла
сеѱре. съ фїе блъстемат8 ла
ѕоуωа де џюдец8 к8 дедевь[рь]:
—Ѩша-ми аџюте маика ма чеѫ
прѣк8рата. ши серафїмїи мїеи
чеа к8 къте шасе арепи де фок8.
ши херовїнмїи мїеи. чеа к8 ве-
15. дѣре м8лть. ши сфнтоул мїе8 |
Іωн. къ ачасть карте е скрись
де татьл мїе8. чела невьѕоутоул

nică, de no-l va lăsa să
pause, ce lu nevoîaşte să
cre, sau să-i plătéscă d
rîul, sfănta domerecă. Şi
de de cela om ce no-ş va l
dobitocul să răpause sfă
domerecă. Şi să mérgă o
la beséreca cu tótă fon
să se roge cu frică şi cu gr
Şi vai de de omul cela
rede în beséreca. O, vai
de omul cela ce va spa
acestŭ covăntu de no-l va
imi la seînre! Să fie blă
matu la ḑuoa de gîudeţu
dedevărŭ! Aşa-mi agîute n
ca mîa ceâ pré-curata,
serafimii miei ceîa cu
şase arepi de focu, şi h
viimii miei ceîa cu ve
multă, şi sfăntul mieu Ion!
acéstă carte e scrisă de
tăl mieu cela nevăḑutul
cerîu. Şi iară omul

---

nu este singur, ci cu sfinţĭ îngerĭ împreună! Vaĭ de călugăru
face curviă pe faţa pămîntuluĭ! Şi să sciţĭ că acéstă epistoliă nu
făcută din fire pămîntéscă, ci este din cer, şi o am trămis pe la
creştinilor, ca să vĕ părăsiţĭ de păcatele vóstre şi să faceţĭ voia
Dumneḑeŭ, ca să fiţĭ fiĭ lumineĭ. Iar vaĭ de preotul, saŭ călugă
saŭ dascălul, saŭ diaconul care nu o va citi înaintea ómenilor, ş
o scrie să o aĭbă tot omul în casa sa, şi să o trimiţă şi pre u
nu va fi, că de mare folos este în casa omuluĭ; iară vaĭ de cel
o va scri, şi va lipsi vre-un cuvînt dintr'însa; iară ferice de ce
o va cumpăra acéstă sfîntă epistoliă şi o va da de pomană, ac

деꙟ черю. ши ꙗрꙟ ѡмоул чела
че сꙟ ва афла де ва ѕиче. кꙟ
нȣ е де домнеѕеȣ фапть. че
ва ѕиче. кꙟ-и де мжꙟрꙟ де ѡм
де спре пꙟмꙟнть. ачела сꙟ фїе
блжстематȣ ла ѕоуѡа де џю-
деցȣ. ши сꙟ се спаргж ка со-
домȣль. ши ка гомороул. ши
сꙟ фїе датȣ софлетȣл лȣи ꙟ
мжꙟрȣле дракȣлȣи. де лȣ ворȣ
доуче ꙟ фокȣл. чела нестинсȣл.
ꙟ готовїрѣ драколȣи. ши ꙟџе-
16. рилорȣ лȣи. ши чела че но
ва асколта. ачесть кȣвьнтȣ. кȣ
фрикь ши кȣ ꙟдрꙟѯнире. ши
кȣ гриже маи бире, сꙟ но фїе
нжскȣт ачела ѡмь :—ши часть
карте сꙟ ѡ четѣскь. сꙟва преȣть.
сꙟва дїакь. ꙟтре ѡамеꙟри. ши
сꙟ ꙟвѣце. ши сꙟ ѡ тремѣць.
дела оуꙟрыи ал-алци. ши пре
ла четьци. ши пре ла домни.
фꙟрь фрикь. ши фꙟрь гриже.
ши сꙟ ѡ тремаць. ꙟ тоать
лȣма. роутесȣвѡ ачеа че ворȣ

ce să va afla de va ḑice că nu e de Do*m*neḑeu faptă, ce va ḑice că-i de mâinră de o*m* de spre *pă*mântŭ, acela să fie blâstematu la ḑuoa de gĭudeţu, şi să se spargâ ca Sodomulŭ şi ca Gomoru*l*, şi să fie datu sofletu*l* lui în măînrule dracului de-lu voru duce în focu*l* cela nestinsu*l*, în gotoviré dracolui şi îngeriloru lui. Şi cela ce no va asco*l*ta acestŭ cuvăntu cu frică şi cu îndrăznire şi cu grije, mai bire să no fie nâscu*t* acela omŭ. Şi ćastă carte să o cetéscă, săva preutŭ, săva diacŭ, între oameînri, şi să învéţe, şi să o treméţă dela uînrĭi al-alţi, şi pre la cetăţi, şi pre la do*m*ni, fără frică şi fără grĭje; şi să o treméţă în toată lumĭa. Rute su vo (?) aceĭa ce voru asculta şi voru priimi cĭastă carte de o voru învăţa, eu le voĭu da

---

menĭ li se vor ierta păcatele şi vor moşteni împărăţia ceruluĭ, de a face poruncile luĭ Dumneḑeŭ, cu Avram şi cu Isac şi cu Iacov; ară ferice de acela, cine o va asculta cu tótă inima; şi ferice de acei ce fac bine la săracĭ şi la călătorĭ, şi 'ĭ vor aduce în casele lor, aceia vor fi miluiţĭ întru împărăţia ceruluĭ; iară vaĭ de părinţiĭ aceia carĭ nu 'şĭ daŭ copiiĭ să înveţe carte şi să păḑéscă biserica, că vor să dea séma pentru dînşiĭ înaintea judeţuluĭ celuĭ drept, căcĭ aŭ murit ca dobitócele. Pentru acésta alergaţĭ la duhovniciĭ voştri de vě mărturisiţĭ păcatele vóstre, ca să vě încredinţaţĭ a vě çuminica cu pré

лскȣата. ши ворȣ прїими. часть
карте. де ѡ ворȣ ѫвъца. воу
17. ле вою да долчѣца. раюлȣи.
ѫ вечїе де вѣкь:- Кѫ ачасть
карте ѡ-оу тремесȣ. патриар-
хωл. дела їрслмь. пре ȣн кѫ-
лȣгърȣ. че лȣ кемл Мелинтїе.
скрыптȣрь сфнть. а домнолȣи
ностpȣ. а лȣи їс. хс. ѡаре кър-
толарю ва фи. ѡаре ва фи владко.
ѡаре ва фи преѹтȣ, ѡаре дїакь.
чела че нȣ ва повѣсти. ши но
ва споѫре тоутиндире. ачела сѫ
фїе блъстьмать. де домноул
ностpȣ дин черю. ши де т. иї.
18. де ѡци де ѫтрȣ Некею. | ѩръ
чела че ва споѫре. ши чела че
ва крѣде де ва прїими ла сиѫре.
бȣѫрътате ва фи дела татълȣ
ши дела фїюль їс. хс. ѫтрȣ
вечїе де вѣкь кȣ дедевърь:—
пыс. мсца мр. аї. днь въ днь.
Батрь Жикмωн кралю. егда оу-
бїеть. Михаю вод. ѡ Мирълаȣ.

dolcéța raiului în vecie de véc[i]
Că acéstă carte o-u tremes[u]
patriiarhol dela Ierusalimŭ pre
un călugăru ce-lu chema Me-
lintie, scriptură sfântă a dom-
nului nostru a lui Is. Hs. Oare
cărtolariu va fi, oare va fi
vladico, oare va fi preutu, oare
diacŭ, cela ce nu va povésti
şi no va spoinre tutindire,
acela să fie blăstămatŭ de
domnul nostru diin ceriu şi
de 318 de oți (părinți) de
întru Necheiu; iară cela ce
va spoinre şi cela ce va créde
de va priimi la siinre, bu-
inrătate va fi dela tatălu şi
dela fiiulŭ Is. Hs. întru vecie
de vécŭ cu dedevărŭ. (Scris
în luna luĭ martiŭ a 19 dĭ,
în dilele regeluĭ Bator Sigis-
mund, când fu bătut Mihaiu-
vodă la Mirislăŭ, anul dela
Adam 7108, dela nascerea luĭ

---

curatele taĭne ale luĭ Isus Hristos, carele vĕ este de folosul sufletelor vóstre, şi cu dragoste să luațĭ sfânta anafură.

Pentru acésta eŭ, Ioanichie, patriarhul sfinteĭ cetățĭ a Ierusalimuluĭ, cu ajutorul Tatăluĭ şi cu al Fiuluĭ şi cu al sfintuluĭ Duh, Troițeĭ cel de o ființă şi nedespărțită, m'am învrednicit de am deslegat aceste dumnedeescĭ cuvinte, carĭ aŭ fost întru acéstă. Mĕ rog luĭ Dumnedeŭ, creştinĭ blagosloviţĭ, ca să vĕ deschidă ochiĭ sufletelor vóstre, ca să o puteţĭ cumpăra acéstă epistoliă; iar de nu vi se va întîmpla a o cumpăra, să vindeţĭ ce-va din casele vóstre, şi să o cumpărațĭ, că de

влѣт. шт Адам ,ꙁ. ри. шт рож-ство хсво. ,а. х. помени ги дше раб бжїе призвитерь їреи Григорїе вз шставленїе грѣхшм 9. вз црство нбсное.	Crist 1600. Pomenesce, Dómne, sufletul robuluĭ luĭ D-ḑeŭ, presbiter iereŭ Grigorie, spre ĭertarea păcatelor în împărăţia ceruluĭ!)

ţină plată este, iar de mare folos va fi aceluĭ om în casa sa, şi 'ĭ dărui Dumneḑeŭ împărăţia sa, a căruia este stăpînirea şi puterea, Tatăluĭ şi a Fiiuluĭ şi a sfîntuluĭ Duh, în vecĭ nesfîrşiţĭ, amin.

NOTANDA

1. finalul *u* intreg : лъсатȣ (1,5), кȣвьнтȣ (17) ковьнтȣ (1 кȣвънтȣ (1), тремешȣ (2), аскȣлтатȣ (2), ꙟцелѣсетȣ (2), д рептȣ (2,5,7,12), плънгȣ (3), съмтȣ (3), родескȣ (3), немѫ дрилорȣ (3), неꙟцелепцилорȣ (4, de 2 orĭ), фѣчетȣ (4), фечȣ фечю (4), циꙟротȣ (4), омоу (4), Ꙗдамȣ (4), Гаврилȣ (4 мирȣ сфънтȣ (4), капȣ (5), мѫроу (5), ласȣ (5), блъстема (7,15), блѫстематȣ (16), фаптȣ (6), ворȣ (6,7,9,16,17), фо (7,15), циꙟрȣрьтȣ (8), морцилорȣ (9), пъмънтȣ тотȣ (9), ꙟт ꙟрѣрекȣ (10), доуѕȣ (10), пъгȣбиторылорȣ (10), кȣрварило (10), клеветничилорȣ (10), мишеилорȣ (11), слабилорȣ (11 лѣнешилорȣ (11), ꙟпȣцїцилорȣ (11), сфинцилорȣ (12), оури (12), преоутолȣ (13), преȣтȣ (18), вѣкȣ (13), слȣжескȣ (13 џюдецȣ (15,16), елȣ (13), лȣ (14,16,18), доурȣ (13), арџин (13), ръплоусȣ (14), датȣ (16), ꙟџерилорȣ (16), тр месȣ (18), кълȣгърȣ (18), татьлȣ (19), dar şi cu *u* jumăt ţit : блъстьмать (18), кȣвънтȣль (2) etc., afară de casuri unde vocala finală e dubiósă, consóna din urmă fiind scri d'asupra rîndului.

2. ꙟ întrebuinţat ca *nasală vocală* în interiorul cuvîntulu вешмѫꙟтȣл (8), плѫꙟџе (9). плѫꙟџериле (10). џюꙟгѣ (10 чиꙟсти (7, dar 6 : чести), чиꙟстици (10, dar 11 : чинстици флъмъꙟѕїи (12), лъꙟџеѕїи (12):

деѫ (16), диѫ (14,18), адеѫ [вои] (10), деѫтрꙋ (18), приѫтрꙋ (5), преѫче (10), dar şi дин (1,10) şi ден (1);
pentru grupul ѫр, vedĭ maĭ jos No. 13.

3. -ен- = actualul *-in-*: менте (12), денціе (6), верерѣ (4) =*venerè*, домерекь (4,5,6,7 etc.)=*domenecă*, демеѫрѣца (7)= *demenéța*, чеѫре (8) = *cene*, сеѫре (5, dar 19 : сиѫре) = *sene*, dar şi -ѫн = actualul *-in-* : мꙋрмѫнтеле (9).

4. confusiunea între *o* şi *u* :

допѫ (3), гориле (7), трꙋпореле (7), атонче (9,13), кѫндо (11), веци мори (11), Іѡрданолꙋи (4), моуацеско-сь (11), посторене (11), сѫтораці (12), скрипторь (12), доче (12), ѫпотат (13), преоутолꙋ (13), ко (13), ковьнтꙋ (15), Назаретолꙋи (4), прескорѣ (13, dar 12 : прескꙋрѫ), софлетꙋл (16), циѫротꙋ (4), драколꙋи (16, dar tot acolo : дракꙋлꙋи), асколтаци (5), асколта (17, dar tot acolo ; аскꙋлта), долчѣца (17), адонарѫ (1), патриıархꙋл (18), домнолꙋи (18), домерекь (4,5 etc., dar şi дꙋмеѫрекь, cf. maĭ jos No. 13), спoѫре (18,19, dar 1: спꙋнерѣ), домнезеꙋ (12, 16, dar 1: дꙋмнѫзѫꙋ), кѫртоларю (18), дедо-вь (4), но (2 etc., dar fórte des şi нꙋ, câte-o dată unul lîngă altul, de ex. 18: нꙋ ва повѣсти ши но ва..);
u pentru *o*: оу карте (2, dar tot acolo: ѡ картѣ), мꙋрмѫнтеле (9);
ua pentru *oa* : фꙋамете (2, dar 11 : фоаме);
iu pentru *io* după ч : пичюаре (5).

5. ѣ pentru finalul е : ꙋнлѣ (1), [чел] марѣ (1), [ѡ] картѣ (2), [а доѡа] картѣ (2), сѣмнѣ (2), челѣ (2), мꙋлтелѣ (2);
ѣ pentru medialul е : ва повѣсти (18), грѣшалеле (13);
е pentru ѣ saŭ ıа : петра (1, dar tot acolo : пиатра);
е pentru finalul *i* : денціе (6), семтеце (3);
і pentru finalul *e*: тꙋтиндири (10, dar 13 : тꙋтиндире);
е pentru finalul ю : [ѡмоу] ѫтѫе (4);
е în silaba accentată, urmată de o silabă cu finalul *-e* : меле (6, dar maĭ ades мѣле), тречe (2), челѣ (2, dar pe aĭurĭ чала, чѣла, чалѣ), тремете (2, dar 9 : тремѣте);

ci pentru *e* : треімеш (2 de 2 orĭ, şi tot acolo : тремешѣ

6. confusiunea între *e*, *é*, *a* după ч : дꙋлчеца (8), дꙋлча (6), долчѣца (17), часть şi чꙗсть (17), ачасть (18), чꙗ (3 чатаѣ (1, dar 4 : четатѣ) etc.

7. ѫ pentru ꙗ : чѥѫ (15), фомѣѫ (7 de 2 orĭ, dar 1 15 : фомѣꙗ).

8. ы pentru *i* : скрыптꙋръ (2), скрыптꙋрь (18), џерꙋры (3 лимбы (3), дешкыде (8), пасъры (9), пъгꙋбиторылорꙋ (10), о ⱥрыи (17), şi în slavicul пыс — писа;

i după *r* pentru *î* : оуритꙋ (12);

confusiunea între *i* şi *î* după *r* : риоуреле (11) şi ръоуре (3

î pentru *i* după *r* : лакрѫми (12);

e după *r* pentru *î* : реде (15).

9. *i* pentru *ă* după *s* : симбѫть (7);

e pentru *ă* după *s* ; семтеце (3).

10. contracţiunea luĭ міеꙋ (4, 6, 9 etc., dar 2 : меꙋ) і міꙋ : нꙋмеле міꙋ, вешмѫⱥтꙋла міꙋ, капꙋла міꙋ (8);

aferesa vocaleĭ pentru a înlătura hiatul : ѡ-оу тремесꙋ (1 = o au...

11. *oa* generalmente conservat : ноастре, воастре, плоаѥ, икоан ⱥтоарче, соаре, кѡасте etc., afară numaĭ în : съ се рѡџе (1 dar 7 : съ се рѡаџе) şi afară de фꙋамете, vedĭ maĭ s No. 4.

12. alte particularităţĭ vocalice :

ꙋоуѡа (15, 16);

дѣторю, дѣторюл (14);

дꙋмнъꙋъꙋ (1) şi домнеꙋеꙋ (12, 16);

нече (2);

[лꙋра лꙋи] прієре (9);

[ал] ноаѡле (7).

13. *n* între vocale trecut în *r* : херерѣ (4), домерекь (4,5 6,7,10,11,14,15), доумиречи (în titlu), мѫроу (5), мѫра (6) цирѣ (6), цирецн (11), лꙋри (7), лꙋра (9), тоутиндири (10)

тоутиндире (13), лȣмирл (10), ꙟтоурѣрекȣл (10), роугꙟчюре (12), оурȣл (13)), бире (17);

н în aceîașî posițiune și chîar în aceleașî cuvinte trecut în *нр*: дȣмеꙟрекь (4), циꙟрѣ (6), циꙟреци (4,8), циꙟрȣтȣл (9), ꙟротȣ (4), циꙟрȣретȣ (8), веꙟрерѣ (5), веꙟрери (5,8), ꙟр-нале (6), ꙟр ал нолwле (7), ꙟралта (6), пꙟꙟрꙟ (7), демеꙟрецꙟ (7), демеꙟрѣцл (7), чеꙟре (8), сеꙟре (15), сиꙟре (19), кȣꙟрȣра (8), ꙟтȣꙟрѣрекȣ (10), лȣмиꙟра (10), мꙟꙟрꙟ (16), мꙟꙟрȣле (16), ꙟмеꙟри (17), оуꙟрын (17), споꙟре (18,19), бȣꙟрꙟтате (19);

н între vocale conservat: адонарꙟ (1), спȣнерѣ (1), склȣнȣл (1,6), wаминилwр (2), Іwрданолȣи (4), пѣнеле (9), иколне (9), ꙟнїе (10), лѣнешилорȣ (11).

14. ѕ $=$ *dz*: дȣмнꙟѕꙟȣ (1), домнеѕеȣ (12,16), ѕеȣ (3,5,13), ѕисꙟ (1,4), ѕисе (2), ѕись (4), ѕиче (9,16), креѕȣт (2), ꙟкреѕоут (2), кꙟ-ѕоу (1), ѕилѣ (1), ѕиле (5,6), ботеѕлю (4) лоуѕȣ (10), шапта-ꙟꙟѕаче ѕи (9), флꙟмꙟꙟѕїи (12), лꙟꙟџеѕїи (12), ѕоуwа (15,16), ꙟѕоутоул (16);

ꙁ $=$ *z*: иꙁволре (3), Наꙁаретолȣи (4), гьволꙁде (5), праꙁни-челе (11), ꙟдрꙟꙁнире (17).

15. predilecțiunea pentru џ în loc de ж: џюрꙟтори (10), џюдецȣ (15,16), џюдекл (5), аџюте (15), џюꙟгѣ (10).

16. re'ntórcerea luî *ș* la *s* prin trecerea luî *e* ($=$*îe*) în *ă*: ꙟрпи (7) $=$*șerpi (sîerpi)*.

17. *o* din *vá*: лȣw (1), лȣwци (1), лȣwаци (12), ꙟкꙟтроw (11).

18. alte particularitățî consonantice:

sf între vocale trecut în *sv*: десвѣче (1);

-nt- trecut în *-mt-*: сꙟмтȣ (3), семтеце (3).

19. tripla articulare în construcțiunea substantivuluî cu adjectivul: фаптеле вwастре челѣ мȣлтелѣ (2), грешалеле воастре чалѣ мȣлтеле (3), фаптеле воастре чалѣ рꙟлеле (3), фꙟрꙟде-лѣџа воастрꙟ чаа мȣлта (3), вїермїи чеа неадормицїи (6), мꙟ-рмѣ чаа ꙟралта (6), склȣноул мїеȣ чела сфꙟнтȣл (6), сфин-

ції міеи чеа мрїи (7), кѫрѫра чаа сфѫнта (8), капѹл мїѹ чела прѣкѹратѹл (8) wмоул чела немилостивѹл (13), манка ма чеж прѣкѹрата (15), татьль міеѹ чела невьѹоутоул (16), фокѹл чела нестинсѹл (16). ceïa-ce nu se vede nicăirĭ în redacţiunea cea nouă.

20. *cel* întrebuinţat ca un quasi-articol de'naintea substantivuluĭ: спѹсе чени фѣте прѣкѹрате (4).

21. pentru articlul *al :*

cu preposiţiunea *de* : w ѹнсь дѣле мѣле (4);

cu *alt* : лѫсаци грѣшалеле оуроул ал-алтѹ (13), сѫ w тремѣць дела оуѫрыи ал-алци (17).

22. genitivo-dativul femeesc cu *-eei :* славеен (6);

idem cu *-ee* : сфинтее [доумиречи].

23. pluralul cu *-ure :* лѹкрѹре (2), рѫоуре (3), трѹпоре-ле (7), трѹпѹре-ле (9), риоуре-ле (11), посторе-ле (11).

24. conservaţiunea la singular şi la plural a tematiculuĭ *-u-* din latinul *manus :* ѫ мѫроу [ши ѫ пичюаре] (5), ѫ мѫрѹле [дракѹлѹи] (16), dar la singular articolat мѫра (6) şi chiar nearticolat : де мѫрѫ [де wм] (16).

25. ordinalul feminin : [а] шапта-спрѫ-ѹаче [ѹи] (9), nu a шапте-спрѫ-ѹача, ceïa-ce ar permite a construi seria ordinalelor analóge dela 11 pînă la 19 în modul următor : *a un-'a spre ḑece, a dou-'a spre ḑece, a treĭ-'a spre ḑece* etc., adecă cu articolul după unimĭ, pe când la ordinalele masculine : *al un-spre-ḑece-le* etc. articlul vine după ḑecimĭ.

26. ordinalul masculin fără amplificativul *-a* : ал ноаwле (7).

27. forma pronominală enclitică în loc de cea absolută : морци-вь (12), пѫринци-вь (13), лѣминелорѹ-вѫ (3), ceïa-ce nu figuréză nicăirĭ în redacţiunea cea nouă.

28. forme arcaice ale perfectuluĭ, despărute în redacţiunea cea nouă :

1-a pers. sing.: тремешѹ (2), треимеш (2 de orĭ), дедю (4), дедѹ (3), дедо-вь (4), фечѹ (4), фечю (4);

3-a pers. sing.: десвѣче (1);

2-a pers. plur. : фѣчетȣ (4), аскȣлтат (4), циѫротȣ (4), кре-
ѕȣть (2), вѫ ѫкреѕȣт (2), вь покѫит (2), ѫцелѣсетȣ (2).

29. tot aşa forme arcaice ale condiţionaluluĭ : се нȣ ле циѫрȣретȣ (8), сѫ но ѡ аскȣлтарет (8).

30. organicul *fapt* pentru analogicul *făcut* : де домнеѕеȣ фапть (16), кѫте аȣ фаптȣ (6).

31. reduplicarea preposiţiuniĭ *de* după *vaĭ*: вай де де омоул (12, 13 de 2 orĭ, 14, 15 de 2 orĭ), вай де де преоутолȣ (13), вай де де кѫсѫторюл (14), вай де де чела че (14), вай де де чела ѡм (14), unde în redacţiunea cea nouă vedem pretutindenĭ un singur *de* : *vaĭ de omul* etc.

32. *dedevăr*=‹de-de-verus›: цюдецȣ кȣ дедевьрь (15), вечїе де вѣкь кȣ дедевьрь (19).

33. condiţionalul *să* şi reflexivul *se* nu tot-d'a-una distinşĭ în scriere: сѫ се роаце (7, 15), се ва скимба (2), сѫ се спаргѫ (16), dar şi: сѫ сѫ чае (6), адонарѫ-сѫ (1) etc.;

aceĭaşĭ incertitudine în scrierea conjuncţiuniĭ *să* (=lat. *si*): сѫ но ѡ аскȣлтарет (8), dar pe aceĭaşĭ pagină: се нȣ ле циѫрȣретȣ;

tot aşa în privinţa flexionaruluĭ *-se*: ѕисе (2) şi ѕисѫ (1) etc.

34. nicĭ o deosebire grafică între conjuncţiunea *ci* şi pronumele relativ *ce*, ambele scrise tot-d'a-una d'o potrivă: че.

35. dissimilaţiune sintactică: с е к а-в о ю риоуреле ши в о ю с е к а марѣ (11), ѡаре к ѫ р т о л а р ю в а ф и, ѡаре в а ф и в л а д и к о (18).

36. е cu sensul de ‹ĭară›, *enim*: е вои вь лѫоудаци (11), е вои но-ши вѫ ѫкреѕоут (2), е вои но-и милȣици (3), вѫ дедю волѡ лѣце, е вои скриптȣра но циѫреци (4), е ѫ мѫроу ши ѫ пичюаре еи ми бѫтȣрь (5), е чела че ва циѫрѣ ши ва чести (6), е еоу вою лѫса (7).

37. *foméĭă*=lat. *familia*, cu trecerea luĭ *fam-* în *fom-* în-

tocmaĭ ca în *fóme*=*fames*: сѫ маргѫ ла бесѣрекь кѹ тоать фомѣѫ (7 de 2 orĭ), чела че но-ш ва дещепта фомѣа дин касѫ сфынта домерекь (14), коу тоать фомѣа сѫ се рѡще (15). Cuvîntul pare a fi perit din limbă prin confusiune cu *femeiă*, фемѣе, care în Transilvania — prin acelaşĭ acomodaţiune între *f-m* — se pronunţă în unele locurĭ *fomée*, *fomee*, după cum se şi scrie în gramatica luĭ Molnar (ed. din 1788 p. 10, 69).

38. *căsătorĭu*=‹om cu familiă›: кѫсѫторюл чела че но-ш ва etc. (14).

39. алѫможна=ἐλεημοσύνη, cf. sub raportul vocalismuluĭ paleosl. алмоужьно şi vechĭu-germ. *alamuosan*.

40. беѹ=*deus* în exclamaţiunea: пре беѹ! repetată de 4 orĭ (3, 5, 13).

41. *săva*=‹măcar, fie›: сѫва преѹть, сѫва дїакь (17), cf. t. 1, p. 300, No. 157;

cu acelaşĭ sens *oare*: ѡаре кѫртоларю ва фи, ѡаре ва фи владико (18).

42. *pre* cu sensul latinuluĭ *per*: ѡ-оу тремесѹ патриархѡл [картѣ] дела Iерѹсалимь пре ѹн кѫлѹгѫрѹ (18).

43. аинте (2, 4, 13).

44. *a făgădui* cu sensul de ‹a găzdui›, pe care'l are maghĭarul *fogadni*: кѫлѫторїи фѫгѫдѹици ла каселе воастре (12).

45. *a cură* cu sensul latinuluĭ *currere*: коурѫци ла бесѣрекь (12).

46. *a ucide* cu sens de ‹a lovi›: оучидѣ пре капѹ (5).

47. *aden voi*=‹între voĭ›: вѫ веци цюрѫгѣ адеѫ вои (10).

48. *prence*=‹pentru ce›: преѫ че нѹ чиѫстици (10).

49. *rute* saŭ *rutesu* saŭ *rutesuvo*, ce să fie? роуте-сѹ (saŭ: роутесѹ) вѡа, чеа (saŭ: вѡ ачеа) че ворѹ аскѹлта (17). Sens probabil: ‹ferice de....›

50. мѫсаю (saŭ: мѫ саю) ꙟ тикаль (5)...?

51. ȣ косіць де ара десплетить (9)...? să fie óre: „o cosiţă de *hidră* despletită„? adecă ара = ὕδρα?

52. slavisme maĭ insolite: готовіре (16), гьвоазде (5), пламеть 12), нкосте (12).

53. vocativul slavic владыко luat drept nominativ: ва фи адико (18).

54. плодȣла (9) cu sensul slavic propriŭ плодъ „fructus„ (Mik-ich).

55. *mândru* cu sensul slavic propriŭ мѫдрѫ „înţelept„: не-ѫдрилорȣ (3) = slav. немѫдри.

56. accentele sînt însemnate rar, fără o distincţiune strictă cel acut şi cel grav, deşi acesta din urmă maĭ ales pe silabă;

accentuaţiunea normală, ca cea de astădĭ: афл̀а (16), асȣ́пра), бра́целе (8), ка́селе (12), кȣрва́рилорȣ (10), коу́рѫци (12), ́сть (17), фо́кȣ (7), фо́кȣлȣи (13), фѫкѫто́ри (10), фа́чеци 12), ф̀ечю (4), го́риле (7), лѫс̀а (11, 14), лѫса́тȣ (5), лѫса́ци 13), лȣкр̀а (6), лȣкра́ци (11), мо́рцїи (5), ма́ре (5), на́ще (4), ерџел̀епцилорȣ (4), пѫри́нци (12), п̀ѫꙟрѫ (7), рѫбд̀а (9), ра́юлȣи 6, 8, 18), рѫпѫоуса́щи (12), соу́лица (5), сѡ́арелȣи (10), ска́-а (6), с̀имбѫть (7), ша́се (5), то́ци (11), цꙟро́тȣ (4), ве́ци 9), вед̀ѣ (9), во́рȣ (17), ꙟкѫтро̀ѡ (11), ȣи́че (9), ȣи́ле şi ȣ̀иле , 6);

accent scădut pe o silabă posterióră: ард̀е (9), ачелȣ̀ia saŭ елȣ̀а (6, 8), ботеза̀ю (4), ча̀е (=*céră*, 5), чела́ (6, 14, 17), ̀а plur. (6, 7), ча̀а saŭ ча̀а singul. (6, 8), чеꙟре́ши (=*cineşĭ*,), чер̀ю (10), дедо́-вь (4), дешкыд̀е (8), демеꙟрац̀а (7 de orĭ), фачец̀и (10), фѣт̀е (4), џюрѫтор̀и (10), лѫкр̀е (5), лȣр̀и =*luni*, 7), мѫроу́ (=*mânu*, 5), мїѐи (15), нолѡ́ле (7), ѡамеꙟр̀и 17), пасѫр̀ы (9), плоа̀е (8), прїер̀е (8), сѣр̀а (7 de 2 orĭ), шас̀е 5), ꙟџернило́рȣ (16), во̀и (=*voĭ*, 8 etc.) воꙟр̀и (9), ȣоу́ѡ̀а 16);

accent urcat pe o silabă anterióră : к'емъ (18), ч'инстищ (11), фóмѣкъ saŭ фóмѣкъ (14,15,7 de 2 orĭ), щю'ргѣ (10), [ва'] лъ'съ (14), ръ'паоусѫ (14), роу'гѫчюре (12), ръ'стигнїю (5), ро'дескѫ (3), скри'птора (8), ш'едѣ (6), [вою] с'екъ și с'екъ [-вою] (3 de 2 orĭ, 11 de 2 orĭ);

doă accente : ръ'бд'а (11), съл'бинóрѫ (11), тоу'тиндир'е тоу'тиндир'и (10,18), [веци] ц'ир'ѣ (6), ѳо'уѡ'ъ (15);

accent duplu pe aceĭașĭ silabă : ръ''оурене (3), р''алеле (3) р''иоурене (11), р''ъи (10), ръ''паоусе (14), ре''де (15), коу'ръ'' (12), prin urmare tot pe silaba cu r-, maĭ ales cu r inițial ceĭa-ce pare a fi în legătură cu cele constatate de către noĭ în t. 1, p. 249;

accentuațiune divergintе: ѳоуѡ'ъ (16) și ѳ'оуѡ'ъ (15), лъс' (11,14) și лъ'съ (14), ръбд'а (9) și ръ'бд'а (11), фа'чеци (12) și фачец'и (10), ша'се (5) și шас'е (5);

fórte des sînt accentate monosilabele нѫ saŭ но, коу, ла, са și maĭ tot-d'a-una ши, deși maĭ adesea cuvîntul maĭ lung ce urmézä după ele este lăsat fără accent, adecă un fenomen analog cu accentul nostru intențional în frasele: *nù'țĭ permit*, *vreaŭ șì aceasta*, *nu mĕ duc decât cù tine*, etc.

роу'тесѫѡ (17).

57. *paĭericul*, adecă semnul ca un apostrof cu colț—în loc de a fi rotunḑit în vîrf—, care represintă în paleografia slavică pe ъ și ь[1]) și pe care—din lipsă tipografică—noĭ îl vom înlocui aci prin apostroful ordinar, figurézä în interiorul cuvintelor, ca vocală irrațională între doă consóne, în următórele casurĭ : аскѫл'тъ (17), алъл'ци (17), ал'ть (8), атон'че (9), кър'толарю (18), кар'те (16,17,18), ковьн'тѫ și кѫвьн'тѫ (15,17), кѫр'варилорѫ (10), дереп'тѫ (5,12 de 2 orĭ), дещеп'тъ (14), деш'кыде (8), фап'те (3), летѫр'гїе (13), мѣр'се (4), мар'гѫ și мар'гь (7,14,15), мар'џе (9), мор'ци (9,12), мор'цилорѫ (9), мѫр'мѫнтеле (9), Мелин'тїе (18), неѫцелеп'цилорѫ (4 de 2 orĭ), ноап'те (14), нестин'сѫ (16), пѫрин'ци (12), пъмън'ть (16), ръб'да (9),

1) Cfr. Калайдовичъ, Іоаннъ экзархъ болгарскій, Москва, 1824, p. 72.

скрип'тȣра şi скрип'тора (1, 4, 8, 12), сън'џеле (9), сър'пи (7), спар'џе (15), спар'гж (16), шап'та (9), ѫцелеп'ци (4), вїер'мїи (6);

paĭericul la finea cuvîntuluĭ în loc de *ŭ*: де-л' фечю (4), ю-ш' ва (14 de 3 orĭ), нȣ-ш' ва (7), но-л' ва (14, 15), юр'фи (7, 9), prin urmare numaĭ după monosilabe;

doă *paĭericurĭ* într'un singur cuvînt: ар'џин'тȣ (13), скър'-ш'ка (6).

58. sub raportul curat ortografic, se confundă mereŭ:

ѣ, ꙗ şi а;

ъ, ь şi ж.

59. Maĭ remâne de lămurit o cestiune cronologică.

Popa Grigorie îşĭ termină lucrarea cu o adnotaţiune slavică, scrisă în opt şirurĭ, din carĭ cele de 'ntâiŭ cincĭ sînt:

пыс. мсца. март. ѳі днь

въ днь. батрь жикмѡн кралю.

егда оубїеть. михалю вод. ѡ ми-

ръслъȣ. влѣт. ѡт адам. ӡ. ри.

ѡт рожство хсво. а. х.

adecă:

‹Scris în luna luĭ martiŭ 19 ḑile,

‹în ḑilele regeluĭ Sigismund Bathori,

‹când fu bătut Mihaĭu-vodă la Mi-

‹rislăŭ, anul dela Adam 7108,

‹dela nascerea luĭ Crist 1600.›

Bătălia dela Mirislăŭ avusese loc la 18 septembre 1600,[1]) încât popa Grigorie nu putea s'o cunóscă la 19 martiŭ.

In luna luĭ martiŭ Mihaĭu-vodă se afla în Braşov, fórte de parte de Mirislăŭ.[2])

Cum óre să ne explicâm acéstă minune?

1) Kemény *Deutsche Fundgruben der Geschichte Siebenbürgens*, Klausenburg, 1839. p. 166.

2) Trauschenfels, *Deutsche Fundgruben zur Geschichte Siebenbürgens*, Kronstadt, 1860, p. 152.

Este învederat, că în ḑiua când îşĭ terminase manuscrisul, popa Grigorie l'a adnotat numaĭ cu şirul cel de 'ntăiŭ: «s'a scris în luna luĭ martiŭ 19 ḑile».

Tot aşa, după cum vom vedé maĭ jos în textul No. V, Legenda sânteĭ Parasceve este adnotată numaĭ cu ḑiua luneĭ, anume: «2 august», fără nicĭ o indicaţiune a anuluĭ.

In septembre însă se întâmplă bătălia dela Mirislăŭ, în care Mihaĭu Vitézul a fost învins prin dibăcia luĭ Basta.

Mirislăŭ fiind la o depărtare numaĭ de câte-va césurĭ dela Măhacĭu, un asemenea eveniment, petrecut chĭar în vecinătate, putea óre să nu impresioneze adînc pe un Român?

Iată de ce popa Grigorie s'a grăbit a adăuga către adnotaţiunea cea din luna luĭ martiŭ pe cele-l'alte şépte şirurĭ, cu carĭ ea pare a fi într'o contradicţiune cronologică.

Prin acésta se explică tot-o-dată anomalia de a se fi pus ḑiua luneĭ în şirul întăiŭ, ĭar anul abia în şirul al patrulea.

II

INCERCARI DE TRADUCERE DIN SLAVONESCE

— CIRCA 1600 —

SĂ NEŞTIRE BURU CREŞTIRU...

Introducere.

§ 1. Cele doă fragmente de maĭ jos traduc, după un text slavic, omilia εἴ τις εὐσεβὴς καὶ φιλόθεος, atribuită generalmente luĭ Ioan Crisostom, deşi nu se scie dacă 'ĭ aparţine în realitate.[1])

Bucata în cestiune a fost tradusă fórte adesea slavonesce, căcĭ se obicĭnuĭa a o citi în biserică la Pascĭ,[2]) din care causă o vedem trecută şi 'n Omiliarul cel dela 1580 al luĭ Coresi sub titlul de: "ꙟвъцѫтȣрѫ ꙟнтрȣ сфѫнта ши марѣ доумінека пцѣилѡр, скрисѫ е де сфѫнтȣль Іѡан Златооусть".

Acéstă împregĭurare ne permite a face aci următórea comparaţiune în trécăt între limba luĭ Coresi şi limba manuscrisuluĭ dela Măhacĭu:

Coresi:	Textul măhăcén:
кьци деꙟ часȣль де ꙟтьи лоукрат'аци, прїимици астъѕи че вѫ се каде плата;	с'лоу нещире де ꙟтѫа час лȣкратȣ, сѧ а астѫѕи платѫ дерѧптѫ;
кьци доупѫ аль тренлѣ часъ аци венить, моулцеминдь ши веселиндȣ-вѫ съ прѫѕнȣици;	с'аȣ нещире дȣпѫ ал тренле час веритȣ, сѧ благодараскѫ ши сѧ пръѕнȣѫскѫ;
кьци доупѫ аль шаселѣ часъ аци ꙟжоунсь, немикѫ сь вѫ сфїици;	с'лоу нещире дȣпѫ ал шаселе час ꙟжȣнсȣ, ниме сѧ нȣ се спѫмѫнте, къ ꙟтр'о немикь нȣ се ва дешерта;

1) *Io. Chrysostomi Opera omnia*, ed. Montfaucon, Paris, 1718—38, t. 8, p. 250.

2) Cfr. între altele: Калайдовичъ et Строевъ, Описаніе рукописей графа Толстова, Mosсva, 1825, p. 51, No. 106, 3.

ꙗрѫ кареи аци пестить пь-нѫ ла аль нолѡле чась, ап-ропїаци-вѫ ши немика роуши-нѫꙟд8-вѫ;	съ се-8 нещире д8пѫ ... ноѡле час лѫсат8, съ сѫ апро... пїе, немикѫ съ н8 се тамѫ...
ши кьци ши пънѫ ла аль оуꙟспрѫѕѣчелѣ чась аци пе-стить ши аѫоунсеть, съ ноу вѫ тѣмеци къ чѣци пестить...[3])	съ-оу верит8 нещире ꙟн а... оунспрѫѕѣчеле час, сѫ н8 ... тѣмѫ де пестѣлѫ...

Inainte de a ne opri asupra acesteĭ comparaţiunĭ, să obse... vâm o particularitate fórte importantă.

§ 2. Textul de maĭ la vale nu este scris de singurul pop... Grigorie, ci de dînsul şi de un alt óre-cine tot din Măhac... graĭul ambilor fiind caracterisat prin aceĭaşĭ trecere a luĭ ... între vocale în *r*. Ş'apoĭ acel altul a fost anume un co... timpurén, ba chĭar un elev al luĭ popa Grigorie, lucrând s... conducerea acestuĭa, carele a scris cu mâna sa fragmentul ... doilea întreg, dar în fragmentul de 'utâiŭ a făcut numaĭ p... mul şir, lăsând ca restul să fie continuat, firesce cu voĭa ... de o altă mână, maĭ puţin sigură şi maĭ puţin elegantă.

In acest mod cele doă fragmente de maĭ jos, prin conf... mitatea lor fonetică, cel puţin sub raportul rotacismuluĭ, pr... béză că noĭ avem a face aci cu un adevărat dialect, cu ... graĭu comun localităţiĭ, de vreme ce ele provin nu dela unu... ci dela doĭ indiviḑĭ.

Deşi traduse, aceste fragmente sînt fórte remarcabile chi... în privinţa sintactică. Ambiĭ scriitorĭ construesc frasele lo... într'un mod cu totul independinte de sintaxa originaluluĭ sl... vic, şi une-orĭ chĭar contra acesteĭa.

Aşa, de exemplu :

a. Adjectivul este pus după substantiv, pe când slavonesce substantivul se pune după adjectiv :

3) *Evanghelie cu învĕţătură*, Braşov, 1580—81, in-f., quaternionul VIII, pag. 1...

нинѣшнаго тьржжства = празник8 де астжѯи;
праведнии дльгь = платж дераптж.

b. Conjuncțiunea *et* se omite acolo unde e pusă slavonesce; iar se pune, din contra, acolo unde ea lipsesce în textul slavic:

благочестивꙁ и боголюбивꙁ = б8р8 крещир8 де д8мнеѯе8 юбить;
благодар да празн8еть = сꙁ благодараскж ши сꙁ празн8жскж;
дьнь почитета = ши ѯ8а чистици etc.

c. Posițiunea verbuluĭ diferă de acea din frasa slavică, punêndu-se la sfîrșit acolo unde slavonesce este la mijloc, saŭ la mijloc unde slavonesce e la sfîrșit:

аще кто оуслишить деветаго час = бꙁ се-8 нещире д8пж ал ноwле час лжсат8;
аще вꙁ едининадесете час приниде = сꙁ-оу верит8 нещире дни ла оунспрж8ѣчеле час.

d. Se adaugă cuvinte, carĭ nu există în textul slavic:
богатжствѣ благости = б8ржтата б8ржтжциеи де астжѯи, etc.

Departe de a fi suferit influința sintaxeĭ slavice, popa Grigorie și elevul seŭ s'ar puté ḑice că nicĭ nu scieaŭ slavonesce, căcĭ textul pretins slavic — așa cum l'aŭ copiat eĭ — este o adevărată caricatură, în care numaĭ cu multă bună voință recunósce cine-va limba luĭ Ciril și Metodiŭ.

§ 3. Revenim dară asupra comparațiuniĭ de maĭ sus.

Graiul luĭ popa Grigorie și al elevuluĭ seŭ este învederat maĭ arcaic decât al luĭ Coresi; maĭ arcaic chiar ca sintaxă română generală, fără a maĭ vorbi despre fonetismul lor cel dialectic, care demonstră pînă la ultima evidință, că eĭ scrieaŭ așa cum pronunțaŭ, ér nu așa cum se scriea în manuscrisele și tipăriturele din epoca lor, căcĭ — să n'o uĭtâm — românii aveaŭ deja o brumă de «limbă literară».

I.

аще ктѡ благочстивъ и бго- любивъ.	съ нещире бȣрȣ крещин дȣмнезеȣ юбить:·
да насладитса добраго ни- нѣшнаго тьржжства.	сж се ꙟдȣлчѣскж де празникȣ де астжзи:·
аще кто ѿ рабь благынж- равних.	съ нещире де шерби нжравь:·
да вънидеть радȣжтса въ радость га своего.	съ ꙟтре бȣкȣржндȣ- бȣ[кȣ]рию домнȣ-сеȣ:·
аще кто ѿ првва час да- лал ест.	с'аоу нещире де ꙟтжа лȣкратȣ:·
да приметь днес правед- 127. ни дльгь.	съ а астжзи платж д тж:· |
аще кто по третием час приидеть.	с'аȣ нещире дȣпж ал ле час веритȣ:·
благодар да празнȣеть.	съ благодараскж ши сж нȣжскж:·
аще кто по шестиемь час достиже.	с'аоу нещире дȣпж ал селе час ажȣнсȣ:·
ничтоже да оумнитса.	ниме съ нȣ се спжмж
ибо ничимже ѿтжщиеваетса.	кж ꙟтр'о немикь нȣ дешерта:·

I.

Să neştire buru creştiru de dumnezeu ĭubitŭ, să se îndulcés bunŭ praznicu de astăzi. Să neştire de şerbi cu bu năravŭ, să bucurându-se în bucuriă domnu-seu. S'au neştire de întâĭa éas l tu, să ĭa astăzi plată derĭaptă. S'au neştire după al treile éas v să blagodarĭască şi să praznuăscă. S'au neştire după al şasel ajunsu, nime să nu se spământe, că într'o nemică nu se va de

аще кто оуслишить деветаго час.	сѫ се-ȣ нещире дѹпѫ ал ноѡле час лѫсатȣ :.
128. да пристѫпит ничтоже босе.	сѫ сѫ апропїе немикѫ сѫ нȣ се тамѫ :. |
аще вѫ единиинадесете час прииде.	сѫ-оу веритȣ нещире ҥн ал оунспрѫѕѣчеле час :.
да не оустрашитса ȣкѫснѣнию лючбовствии бо сїи (?) владкѫ.	сѫ нȣ се тѣмѫ де пестѣлѫ кѫ-и бȣрȣ чинститорюл деспȣеторюлȣи :.
приимлѣте последнѣго іако же и прѫваго.	приимѣще чела де ҥтѫи ка ши чела де апои :.
оутешайте иже вѫ едининадесете годинѫ.	ҥблѫҥѕѣще чела че аȣ веритȣ ҥн ал оуспрѫѕѣчеле час :.
іакоже дѣлавшаго ѿт прѫваго часа.	ка ши чела че аоу лѹкратȣ ди ҥтѫа :.
129. и последнѣго милȣеть.	ши ачела де апои милȣаще :.
и прѫваго оутешаеть.	ши ачела де ҥтѫи ҥблѫѕѣще :.
и ѡномоу даеть.	ши ачелѹѣ дѫ :.
и семȣ дарȣеть.	ши ачела дѫрȣаще :.
и дѣланїе почитаеть.	ши лȣкрȣлȣ чинстѣще :.
и прѣдложенїе хвалить.	ши пȣнерѣ лаȣдѫ :.
тамже оубо вънидеть вѫ радость га своего.	дерептȣ ачѣа ҥтраци ҥ бȣкȣрїа домнȣлȣи востру :.
и прѫвїи и вторїи.	ши чеа де ҥтѫи ши аи доїи :.

Să se-u neştire după al noole ćas lăsatu, să să apropie, nemică să m se tlamă. Să-u veritu neştire în al unsprâḑécele ćas, să nu se émá de pestélă, că-i buru cinstitorïul despuetorïului: priiméşte cela le întâi, ca şi cela de apoi; înblâînzéşte cela ce au veritu în al usprăécele ćas, ca şi cela ce au lucratu diîntâïa; şi acela de apoi miluïaşte. şi acela de întâi înblâzéşte, şi aceluí dâ, şi acela dâruïaşte, şi lucrulu cinstéşte, şi punere laudâ. Dereptu acéïa întraţi în bucurïa domnului vostru: şi ceïa de întâi, şi ai doii, plată să luaţi; bogaţii şşi mişeii soţu cu

I.

ащє ктѡ благочстивъ и бго-
любивъ.

да насладитсѧ добраго ни-
нѣшнаго тържства.

ащє кто ѡт рабь благънѫ-
равних.

да вънидеть радȣѫтсѧ въ
радость га своего.

ащє кто ѡт пръва час да-
лал ест.

да приметь дънес правед-
127. ни дльгь.

ащє кто по третием час
приидеть.

благодар да празнȣеть.

ащє кто по шестиемь час
достиже.

ничтоже да оумнитсѧ.

ибо ничимже ѡттѫщиеваетсѧ.

съ нещире бȣрȣ крещирȣ
дȣмнезеȣ юбить:·

сѫ се ꙟдȣлчѣскѫ де бȣ-
празникȣ де астѫзи:·

съ нещире де шерби кȣ б
нѫравь:·

съ ꙟтре бȣкȣрѫндȣ-се
бȣ[кȣ]риѫ домнȣ-сеȣ:·

с'аоу нещире де ꙟтѫа ча
лȣкратȣ:·

съ а астѫзи платѫ дерап-
тѫ:·

с'аȣ нещире дȣпѫ ал трей-
ле час веритȣ:·

съ благодараскѫ ши сѫ праз-
нȣѫскѫ:·

с'аоу нещире дȣпѫ ал ша-
селе час ажȣнсȣ:·

ниме сѫ нȣ се спѫмѫнте:

къ ꙟтр'о немикь нȣ се
дешерта:·

I.

Să neştire buru creştiru de dumnezeu ĭubitŭ, să se îndulcéscă d[e] bunŭ praznicu de astâzi. Să neştire de şerbi cu bu năravŭ, să într[e] bucurându-se în bucuriâ domnu-seu. S'au neştire de întâĭa čas lucra[t]tu, să ĭa astâzi plată derĭaptâ. S'au neştire după al treile čas verit[u] să blagodarĭască şi să praznuâscă. S'au neştire după al şasele č[as] ajunsu, nime să nu se spâmânte, că într'o nemică nu se va deşerta

свободи бо нас спсва съмрти.	кѫ не лоу мѫнтȣитȣ мѫнтȣиторюл де морте:.
оугасибо иже ѿ нея дръжитса ми(?).	стиꙟсе че ера цирȣт де диꙟсȣ:.
2. оумѫчи | да съшедїи въ адъ.	мȣꙟчи ꙗдȣл чела че аȣ погоритȣ ꙟ ꙗдȣ:.
ѡгорчисѣ иже вакȣши плъти его.	амѫри-се кѫ ꙟбȣкѫ де трȣпȣл лȣ:.
и се прѣдвари въ галелеи възъпи.	ши адекъ аштептѫ ꙟ галелеи де стригѫ:.
адъ рече ѡгорчисе с трета дола.	ши ꙗдȣл се амѫрисе ши кѫзȣ џосȣ:.
оугорчисе оубо оупразнисе.	амѫрѫсе ши се дешертъ*):.
оугорчисе оубо нарѫганъ быст.	амѫрисе ши фȣ батжокȣрѫ:.
приать тало бȣ призисе(?).	ши трȣпȣл лȣи се типинѫ кȣ дȣмнезеȣ:.
3. възат земле.	лȣѡ пѫмѫнтȣ:. |
и стретенїе бо приать еже видѣаше.	ши тъꙟпирѫчю челȣа че ведѣ:.
и въпаде иже не видѣаше.	ши кѫзȣ ꙟтрȣ че нȣ џиа:.
где ти съмрти жело.	оунде цї-и морта аколѡ:.
где ти се побѣда.	оунде цї-и абирȣирѣ:.
въскрес хс.	ꙟвисе дȣмнезеȣ:.
и ти низложенъ быст.	ши тȣ погоритȣ фȣсе.
въскресе.	ши ꙟвисе дȣмнезеȣ:.

*) Inainte scris: афȣндѫ, apoĭ şters.

rte. Stiînse, ce era ţiru*t* de diînsu muînci Iadu*l*, cela ce au pogo-
u in Iadu. Amâri-se, că înbucă de *t*rupu*l* lu, şi adecă aşteptâ în
lelei de *strigâ*, şi Iadu*l* se amârise şi căzu g'osu, amârâ-se şi se
şertâ, amârise şi fu batjocurâ. Şi *t*rupu*l* lui se tipinâ cu dumnezeu,
o pâmântu, şi tâinpirăcĭu celuĭa ce vedé, şi căzu în*t*ru ce nu ştiĭa,
nde ţi-i mortĭa acolo, unde ţi-i abiruir*é*. Invise dumnezeu, şi tu
pogoritu fuse; şi înv*ise* dumnezeu, şi căzurâ dracii; înv*ise* dumnezeu,

и па[до]ше бѣсовѣ.	ши кѫꙁꙋрѫ драчїи:.
въскрес х҃с.	ꙟвисе дꙋмнеꙁеꙋ:·
и живет живи.	ши виацѫ вїе:.
и радисе агг҃ли.	ши се бꙋкꙋрарѫ ꙟџерїи:.
134. въскрес х҃с.	ꙟвисе дꙋмнеꙁеꙋ:· |
и мртвець ни единь въ гробѣ.	нече оунꙋл мортꙋ нꙋ-и ꙟ гроапѫ:·
х҃с. бѡг въста ѿ мртви.	дꙋмнеꙁеꙋ ꙟвисе деꙟтрꙋ морци
начетокь оумершим быст.	ꙟчепѫтꙋра морцилѡр фꙋ:
тѡмꙋ слава и држава въ 135. вѣки аминь.	ачелꙋа-и цирꙋтꙋл ши слава ꙟ вѣкꙋ адевѫрꙋ:· |

II.

иже въ ст҃ых ѡ҃ца нашего Іѡанна арх҃іеп҃кпа костантинѣграда ꙁлаꙋстаго.	ѡре-чире ера оум пѫринте аноме Іѡнь дин четата лꙋі костантин ꙟпѫрат. кꙋ ростꙋл де аꙋроу:.
аще кто бл҃гочистив и бг҃олюбив.	се-и нещире бꙋрь крещирь де домнеѕеꙋ юбыть:·
158. да насладитсѧ добра н|инѣшнѣго тръжьства.	се се ꙟдꙋлчаскь де бꙋрь празник де астьѕи:·
аще кто ѿ рабь бл҃гонравних.	се-и нещире де шербы кꙋ бꙋрь нѫравь:.

şi viĭaţâ vie, şi se bucurarâ îngerii; învise dumnezeu, nece unu*l* mortu nu-i în groapâ; dumnezeu învis*e* deîn*t*ru morţi, încépâtura morţil*or* fu; aceluĭa-i ţirutu*l* şi slava în vécu adevâru.

II.

Ore-cire era um părinte anome Ionŭ din cetatĭa lui Costanti*n* împ**ărat**, **cu rostul de auru. Se-i neştire burŭ creştirŭ de domneḑeu iubitŭ, se se îndulćască de burŭ praznic de astăḑi. Se-i neştire de şerbi**

да вънидет радѹисѧ въ радость га своего.	де се ꙟтре бѹкѹръндѹ-се ꙟ бѹкѹріе домно-сѣѹ:.
аще кто ѡт пръваго часа дѣлал ест.	с'аѹ нещире де ꙟтъюл час лѹкратѹ:.
да прїимет днес праведнїи дагъ.	де се а астъзы плать деректь:.
аще кто по третїемь часѣ прїиде.	с'аѹ нещире допѫ ал треиле час венрить:.
благодаре да празднѹеть.	сѫ благодара[скь]...*)

*) Maĭ departe lipsesce o fóiă.

a burŭ năravŭ, de se între bucurăndu-se în bucurie domno-său. S'au ştire de întăĭul ćas lucratu, de se ĭa astăḑî plată dereptă. S'au neştire dopâ al treile ćas venritŭ, să blagodarĭască....

NOTANDA

1. finalul *u* întreg : празникȣ (127), лȣкратȣ (127,129,1… веритȣ (128,129), ажȣнсȣ (128), лѫсатȣ (128), дерептȣ (13… сѡцȣ (131), постйтȣ (131), грасȣ (131), флѫмѫндȣ (13… мѫнтȣитȣ (132), диꙟсȣ (132), погоритȣ (133, 134), … (133), ѱосȣ (133), пъмѫнтȣ (133), мортȣ (135), вѣкȣ (13… адевѫрȣ (135), лȣроу (158).

2. ꙟ întrebuinţat ca nasală vocală în interiorul cuvîntul… ꙟблѫꙟѕѣще (129), стиꙟсе (132), диꙟсȣ (132), мȣꙟчи (13… тьꙟпиръчю (134), деꙟтрȣ (135), деꙟ (132, dar 158 : ди…

n despărut : оу-спрѫ-ѕѣчеле (129, dar tot acolo : оун-спрѫ… ȣѣчеле), ꙟблѫѕѣще (130, dar 129 : ꙟблѫꙟѕѣще), чисти… (131), типинѫ (133);

н pus după ꙟ : ꙟн ал оунспрѫȣѣчеле (129).

3. confusiunea între *o* şi *u* : аноме (158), домно-съȣ (15… dar 127 : домнȣ-сеȣ), допѫ (159), домнеȣеȣ (158, dar 13… 134,135 : дȣмнеѕеȣ).

4. е pentru ѣ : дерепть (159) = дерѣптъ;

confusiunea între finalul е şi ѣ : ниме şi нимѣ (132);

confusiunea între ѣ şi ѧ după ч : ꙟдȣлчѧскь (159) şi дȣлчѣскѫ (127);

medialul ѫ pentru ѧ : празнȣѫскѫ (128).

5. vocala lungă reduplicată : таамѫ (132) = *teaamă*.

6. ы pentru *i* : юбыть (158), шербы (159), астъвы (159), decă numaĭ în porţiunea scrisă de către însuşĭ popa Grigorie;

i pentru *î* după *r* : погоритȣ (133, 134), амѫри-се (133 e 3 orĭ, dar tot acolo : амѫрѫ-се).

7. aferesa vocaleĭ pentru a înlătura hiatul : съ-оу веритȣ 129), се-ȣ лѫсатȣ (128), ивитȣ-се-ȣ (132);

hiatul lăsat : се лȣ лȣминат (132), не лоу мѫнтȣитȣ (132), ѫ лȣ цирȣт (131);

hiatul înlăturat prin contracţiune : сѣȣ поститȣ (131).

8. *oa* bine păstrat, afară de : морте (132 de 2 orĭ), морта 34), ѡре-чире (158).

нече (135).

10. *n* între vocale trecut în *r* : нещире (127,128,129,158, 9), бȣрѫ (127, 129), бȣрѫтата (132), бȣрѫтѫциеи (132), ирȣ (127), веритȣ (128,129), цирȣт (131, 132), цирȣтȣл 135), депреоурѫ (132), тъпирꙟчю (134), ѡре-чире (158);

finalul *nŭ* trecut în *rŭ* : бȣрь крещирь (158), бȣрь [празникь] 59), бȣрь [нѫравь] (159), dar în porţiunea cea ne-grigoriană: празникȣ (127) şi бȣ нѫравь (127);

n între vocale trecut în *nr* : венрить (159), numaĭ în pornea cea scrisă de popa Grigorie;

n între vocale conservat : пȣнерѣ (130), лȣминат (132), пинѫ (133), оунȣл (135), ꙟн ал (129);

finalul *n* acomodat cu iniţiala cuvîntuluĭ următor : оум пѫте (158).

11. confusiune între ѕ (=*dz*) şi з (=*z*) în porţiunea cea grigoriană, cu preferinţă pentru з: оуиспрѫѕѣчеле (129) şi acolo оуспрѫзѣчеле, астѫзи (127, 131, 132), зȣа (131), зѣще (129), ꙟблѫзѣще (130), кѫзȣ (133,134), кѫзȣрѫ 134), дȣмнезеȣ (133,134,135), afară de з normal în празникȣ 127);

III.

INTREBAREA CRESTINÉSCA

ORIGINALUL: 1560. — COPIA: 1607.

INTREBAREA CREŞTINESCĂ

INTRODUCERE.

§ 1. Venerabilul canonic Cipariŭ, în fruntea tipăriturelor române transilvane din secolul XVI, ca pe cea maĭ veche dintre tóte, pune: „Invăţătura creştinéscă,, tipărită în Sibiĭu la 1546, fără însă a ne da din ea vre-un extract, saŭ măcar o lămurire cât de scurtă.[1])

La întrebarea nóstră asupra acestuĭ punct de nedomerire, eminentul filolog dela Blaj, într'o scrisóre din 26 ianuariŭ 1879, ne respunde următórele:

„Tot ce sciŭ este, că la anul 1847, fiind în Viena, un literat „maghiar mĭ-a arătat o carte în limba latinéscă, tipărită la „Braşov cu titlu: *Ephemerides*, în care la anul 1546 scrie, „că în acel an s'a tipărit romănesce la Sibiĭu o carte numită „*Doctrina christiana*. Acel literat însă a murit în 1849, şi „cărţile luĭ aŭ trecut prin multe mânĭ, pînă la biblioteca A„cademieĭ Unguresci din Buda-Pesta, în care la 1874 am „cercetat cu tot de adinsul după acea carte latinéscă, dar nu „o am putut afla.,

Acea carte *Ephemerides*, „tipărită la Braşov,, este ea vechiă saŭ nouă? D. Cipariŭ, din nenorocire, nu nĭ-o spune. Şi totuşĭ

1) Cipariŭ, *Crestomatia saŭ analecte*, Blaj, 1858, p. XIX.

ar fi trebuit s'o facă. In adevăr, numaĭ în casul de a prov
dela un scriitor tot din secolul XVI, o asemenea carte p
fi considerată ca o făntînă în cestiunea de faţă, ca o m
turiă seriósă în privinţa unuĭ eveniment din 1546.

Un catechism român dela Sibiĭu din 1546 remâne dară ı
mult decăt problematic. Insuşĭ d. Cipariŭ nu'l maĭ menţion
în ulteriórele sale scrierĭ.[2]) Cu tóte astea, o «învăţătură c
ştinéscă» în limba nóstră a existat în Transilvania în secc
XVI, cu mult înainte de publicaţiunile luĭ Coresi; şi este fó
probabil, că ea a fost anume cea de'ntâiŭ carte română tiı
rită, dar nu la 1546 şi nu la Sibiĭu.

§ 2. Pastorul săsesc Simon Massa, născut în prima jun
tate a secoluluĭ XVI şi reposat la 1605, în cronica sa, a
de importantă pentru istoria română, ne spune sub anul 155

«Eodem anno die 12 Martii Johannes Benknerus, Jud
«Coronensis, cum reliquis Senatoribus, reformavit Valachon
«Ecclesiam, *et praecepta Catecheseos discenda illis pro*
«*suit.*»[3])

Adecă:

«La 12 martiŭ aceluĭaşĭ an (1559), primarul Braşovu
«Ion Benkner şi ceĭ-l'alţĭ membri municipalĭ aŭ îmbunătă
«biserica Românilor şi ĭ-aŭ pus pe eĭ să înveţe precept
«catechismuluĭ».

Cine era acel Ion Benkner?

In ce anume se cuprindea acea «îmbunătăţire» a biser
române din Transilvania?

Iată primele doă cestiunĭ, ce ni se presintă la citirea
sagĭuluĭ de maĭ sus, înainte de a ajunge la punctul des
împunerea «de a învăţa preceptele catechismuluĭ».

---

2) Cfr. *Principie de limbă*, Blaj, 1866, p. 101.

3) *Chronicon Fuchsio-Lupino-Oltardinum*, ed. Trausch, Coronae, 1847, p. 6

§ 3. Dela 1547 pînă la 1562, Ion Benkner, pe care unele cronice săsescĭ îl scriŭ Hanes Benckner, fusese ales de 12 orĭ primar al Brașovuluĭ.[4])

El a murit la 1565.[5])

Cele maĭ multe amăruntе despre dînsul, ni le procură contimpuranul seŭ Ostermayer, din care aflâm, bună óră, pînă și căsătoria luĭ Benkner, saŭ—ce-va maĭ interesant—întâlnirea ce avusese el cu Petrașcu-vodă din Ţéra-Românéscă.[6])

Cela-ce ne preocupă însă maĭ mult în casul de faţă, este că la 1546 el a concurs la fundarea primeĭ fabrice de hârtiă în Brașov,[7]) dând astfel—negreșit—un maĭ mare avînt activităţiĭ tipografice de acolo.

Dar în ce mod Hanes Benckner, fiind luteran, amestecatu-s'a el în afacerile bisericeĭ române?

§ 4. O raritate bibliografică încurcă pînă acum nu puţin pe filologiĭ Slavĭ.

In biblioteca episcopală ortodoxă din Ungvár, în biblioteca imperială dela Petersburg și 'n biblioteca d-luĭ Lukaszewicz din Poltava în Rusia meridională, se află câte un exemplar—treĭ exemplare peste tot!—dintr'un Evangeliar, tipărit slavonesce, fără indicaţiunea anuluĭ, cu cheltuĭala unuĭ Sas din Transilvania, carele îșĭ dă numele de: азъ жупанъ Ханьшь Бенкерь ѿт Брашев, adecă: «eŭ, jupân Hanes Benckner din Brașov».

Slaviștiĭ sînt generalmente dispușĭ a crede, că este o tipăritură încă din secolul XV. saŭ cel puţin de pe la începutul seculuĭ XVI.[8])

---

4) Marienburg, *Die Oberbeamten zu Kronstadt*, în *Siebenbürgische Provinzial-blätter*, t. 2, 1806, p. 35—6.

5) Trauschenfels, *Fundgruben*, p. 24.

6) Kemény, *Fundgruben*, p. 33 seqq.

7) Ibid. p. 31—2.

8) Karatayev, Хронологическая роспись славянскихъ книгъ, Petersburg, 1861, p. 2, No. 9.

Numaĭ ilustrul Schaffarik, maĭ păzit, observă că epoca
cisă a luĭ Benkner, pe care 'l scrie Biegner, ar trebui cerc
în istoria specială a Transilvanieĭ.[9])

Din cele doă paragrafurĭ precedinţĭ resultă, că Evang
în cestiune n'a putut fi tipărit înainte de 1559, şi c
naţiunea luĭ era de a servi anume Românilor din Tran
‘Valachorum Ecclesiae„, pentru ca eĭ să aĭbă un text
în loc de a întrebuinţa, ca pînă atuncĭ, nesce manus
văitóre şi une-orĭ discordante.

Dar Benkner era luteran, ér usul limbeĭ naţiona
rică, nu a uneĭ limbe străine saŭ mórte, este unu
ceptele cele maĭ elementare ale Reformeĭ. Românu
se închine românesce. Traducţiunea pentru prima
Scripture întregĭ înfăţişa marĭ dificultăţĭ şi cerea
indelungat; se putea însă—drept început—a se d
d'o cam dată măcar un mic catechism, şi acésta
a şi făcut Benkner: ‘praecepta Catecheseos disc
posuit„.

Datul ‘12 martiŭ 1559„, pe care'l citim în
indică—după tótă probabilitatea—numaĭ ḑiua l
de către consiliul municipal săsesc al Braşovulu
pe Românĭ cu o ediţiune slavică a Evangelia
catechism în limba poporană; cât privesce î
lucruluĭ, ea cată să se fi făcut în anul 1560

§ 5. Cu doă-ḑecĭ de anĭ maĭ tărḑiŭ, s'a
luteranilor din Braşov în cărţile bisericescĭ al
publicarea la 1580 a Omiliaruluĭ luĭ Coresĭ
la tipar, érăşĭ cu cheltuĭala consiliuluĭ n
Lucas Hirscher: ‘ѥ8 жоупѫн8ль Хрѫжиль
Брашовѕлѕи ши а тоть цин8тѕль Брѫсеи„.

Să constatám însă, că Saşiĭ nu se vede
incercat vre-o dată de a furişa propriele

riturele cele religióse ale Românilor, astfel că ingerința luterană nu provoca din partea fraților nostri de peste Carpațĭ acele țipete, acele temerĭ și plângerĭ, carĭ resunaŭ de pretutindenĭ, de câte orĭ o carte românéscă eșĭa sub auspiciele cele calvine ale unuĭ Ungur.

In acest mod, de exemplu, autorul anonim al dissertațiuniĭ *De conversione Valachorum* vorbesce fără nicĭ o supărare despre Omiliarul dela 1580, „per Saxones editum„, dar pe aceiașĭ pagină el se aprinde și fulgeră, când menționéză „liberos pestilentos„ aĭ calvinilor.[10])

Peste un secol și maĭ bine după luteranĭ, calviniĭ aŭ scos și eĭ la lumină un catechism în limba română, în care însă, înfruntându-se pe față ritul oriental, sînt combătute sacramentele, icónele, posturile etc.[11])

O traducere românéscă a catechismuluĭ luĭ Luther n'ar fi fost atât de scandalósă, doctrina mareluĭ reformator, în genere, diferind pré-puțin de cea ortodoxă; și totușĭ este de credut, d'o cam dată à-priori, că „jupânul Hanes Benckner„ s'a abținut dela o asemenea perfidiă, mărginindu-se de a publica o simplă traducere românéscă după vre-un catechism în us la crestiniĭ resăritenĭ, întocmaĭ după cum a făcut maĭ tărdiŭ „jupânul Lucas Hirscher„ în privința Omiliaruluĭ.

§ 6. Intre numerósele catechismurĭ ale bisericeĭ grece, cel maĭ elementar, cel maĭ simplu și maĭ clar tot o dată, cel maĭ puțin supus controverseĭ, este o mică exposițiune a credințeĭ creștine: ἔκθεσις σύντομος τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, compusă după sânțiĭ Ciril de Alexandria și Anastasiŭ de Antiochia, probabilmente de către sântul Maxim în secolul VII, dar atribuită une-orĭ, póte pentru maĭ multă autoritate, luĭ Ioan Crisostom.

Ea există în diferite manuscrise grece cu variante. Unele se încep, bună óră:

---

10) Cipariŭ, *Acte și fragmente*, Blaj, 1855, p. 11.
11) Ibid. p. 9.

Ἐρώτησις. Ποίας θρησκείας εἶ;
Ἀπόκρισις. Χριστιανός etc.,
altele:
Ἐρώτησις. Ποίας θρησκείας εἶ ἄνθρωπε;
Ἀπόκρισις. Χριστιανός εἰμι....[12])

Acest catechism a fost cel întâiŭ, pe care l'aŭ ad
l'aŭ tradus Slaviĭ meridionalĭ în urma creştinăriĭ lor del
şi 'l conservă într'un preţios manuscris tocmaĭ de pe
1100.[13])

Dela Slavĭ, acelaşĭ catechism, ca cel maĭ lesne de
şi cel maĭ uşor de învăţat, a trecut în urmă la Ron
este maĭ mult decăt probabil, că el anume, ér nu al
care, a fost cel tipărit romănesce la 1560 în Braşov
Hanes Benckner, cu atăt maĭ vîrtos că nu se deosebe
de catechismul cel mic al luĭ Luther.

§ 7. Eĭ bine, în manuscrisul luĭ popa Grigorie, pe p
—216, noĭ găsim tocmaĭ catechismul luĭ Ciril şi A
pe care preutul din Măhacĭu l'a copiat la 1607 după un
scris în limba tipăriturelor române din secolul XVI.

Copia este mult maĭ elegantă decăt scrisórea cea o
a luí popa Grigorie; literele sînt maĭ marĭ, maĭ îngriji
ţialele, titlul general şi cuvintele ѫтрєкаре şi ръспоүнсь s
cu roşu; tóte imitéză, pînă la un punct, caracterele
şi ar fi interesant de a le compara cine-va în acéstă
anume cu Evangeliarul luĭ Benckner dela 1560.

Popa Grigorie îşĭ dâ tótă silinţa de a păstra intac
grafia şi fonetica textuluĭ copiat, astfel că—de exem
căirĭ nu figuréză ѕ, ci numaĭ ꙁ, şi nicăirĭ *n* între v
trece în *r*, afară numaĭ de cuvîntul нимєрилѣ=*nimen*

12) Nessel, *Catalogus Codicum MSS. Bibliothecae Vindobonensis*, V
1690, pars I, p. 243, 355.—Cfr. Fabricius, *Bibliotheca graeca*, Hambur
10, p. 597.

13) Sreznevskii, în Извѣстія Академіи Наукъ, t. 1, p. 89—96. —
Knjizevnik, t. 3, Zagreb, 1866, 137.—Cfr. Kalaidovicz et Stroev, Опис
писей гр. Толстова, p. 542, No. 16.

putea să fi fost scris aşa şi 'n prototip, căcĭ se întrebuinţéză şi pe aĭurĭ între Românĭ, ba şi la noĭ se ḑice *nimăruĭ=nimenuĭ*; în propria adnotaţiune însă, pusă la sfîrşit şi unde el nu copiază pe nimenĭ, Măhăcénul nostru revine la dialect, scriind *чпн=cine*, măcar-că şi aicĭ, sub influinţa originaluluĭ, în care se găsesce de loc ѕ, pune ѯнлѣлѣ pentru ѕнлѣлѣ.

§ 8. Să tragem conclusiunile din cele de maĭ sus.

Este sigur, pe temeĭul uneĭ mărturie istorice contimpurane, încă la 1560 s'a tipărit în Braşov, din iniţiativa autorităţilor săsescĭ de acolo, un catechism în limba română.

După tóte probabilităţile. expuse maĭ sus în §-fiĭ 5 şi 6, acel catechism era o traducere după exposiţiunea cea scurtă a credinţeĭ creştine de sânţiĭ Ciril şi Anastasiŭ.

Nu e de creḑut, că tot în secolul XVI şi tot în Transilvania, când exista deja un exemplar tipărit, se va maĭ fi făcut o altă nouă traducere după acelaşĭ catechism.

Resultă dară, că "Intrebarea creştinéscă" a luĭ popa Grigorie, care cuprinde tocmaĭ compendiul sânţilor Ciril şi Anastasiŭ, şi care, în acelaşĭ timp, nu este decât o simplă copiă, reproduce întocmai catechismul românesc cel dela 1560.

§ 9. S'ar maĭ puté nasce cestiunea secundară: ce nevoe să fi avut óre preutul din Măhacĭu de a copia o carte deja tipărită?

La 1607 ediţiunea din 1560 cată să fi devenit de o raritate extremă.

Acéstă sórtă a avut'o de asemenea catechismul cel dela Belgrad din 1642, care, deşi deochĭat prin calvinismul seŭ, totuşĭ nu se maĭ găsĭa pe la 1657, abia peste cincĭ-spre-ḑecĭ anĭ, încât a trebuit să se scóţă o a doua ediţiune: apoĭ astăḑĭ ambele ediţiunĭ sînt cu totul invisibile, mult maĭ rare decât Omiliarul dela 1580 şi chĭar decât Psaltirea luĭ Coresi.

Ajunge a spune, că d. Ciparĭu n'a fost în stare de a da un extract din acest catechism. căcĭ în deşert l'a căutat pretutindenĭ, după ce perduse la 1849 unicul exemplar cunoscut

din a doua ediţiune, ér pe cea din 1642 nicĭ a veḑut'o vre-
dată.[14])

Cu atăt maĭ rar, firesce, trebuĭa să fi fost la 1607 cate-
chismul cel din 1560, după o trecere de peste patru-ḑecĭ d
anĭ, şi—prin urmare—se înţelege dela sine că popa Grigori
apucase cea de'ntâiŭ ocasiune ce i s'a presintat pentru ca să-
tragă o frumósă copiă după vre-un exemplar străin.

§ 10. Dacă cercetările ce preced sînt corecte, atuncĭ text
publicat maĭ la vale posedă marea valóre de a ne oferi prim
carte tipărită romănesce, anterióră cu 17 anĭ faĭmóseĭ Psaltir
a luĭ Coresi.

Deşi vechĭu de peste treĭ secolĭ, acest catechism este scri
totuşĭ într'o limbă, care se apropie fórte mult, şi s'ar puté dic
chĭar că nu diferă de graĭul actual al sătenilor din Ţéra-
Românéscă şi din regiunile învecinate ale Transilvanieĭ.

El ne presintă fără comparaţiune maĭ puţine dificultăţĭ fo-
netice, morfologice, lexice şi sintactice, decât limba propri
luĭ popa Grigorie, măcar-că preutul din Măhacĭu trebuĭa s
fi fost încă copil în anul când acest text eşĭa la lumină di
téscurile Braşovuluĭ.

S'ar puté dară afirma în cunoscinţă de causă, că pe la ju-
mătatea seculuiuĭ XVI limba română înfăţişa diverse straturi
unele maĭ înapoĭate, altele maĭ înaintate, între carĭ exista dej
stratul cel devenit astăḑĭ, aprópe fără nicĭ o schimbare, limb
t i p i c ă a Românuluĭ.

In catechismul din 1560 pînă şi finalul *u* nu se maĭ ved
nicăirĭ, abia-abia persistând în *cumu* şi *cându*, dar şi aci nu
tot-d'a-una.

---

14) Cipariŭ, *Crestomatia*, p. XXI, XXII.

ꙟТРЕБАРѢ КРЕЩИНѢСКѪ.

ꙟтребарѣ. Крещинь ещи.

Рѫспоунсь. Крещинь.

ꙟ. Кареле ѡмѡл крещинь.

Р. Ѡмоуль крещинь асте ачела ѡмь чине ꙟ хс. крѣде. ши віаꙃѫ коумь сѫнть токмѣлеле. крѣде ертьчюнѣ пѫкателорь дела татѫль сфнть домнеꙃеоу кѫ и се ва да ꙟ харь прeꙟ іс хс.

ꙟ. Дела чине те кеми крещинь.

Р. Дела хс.

96. ꙟ. Коу че | вери адевѫра кѫ ещи крещинь.

ÎNTREBARÉ CREŞTIN*É*SCÂ.

Întrebaré. Creştinŭ eşti?

Răspu*n*sŭ. Creştinŭ.

Î. Carele omo*l* creştinŭ?

R. Omulŭ creştinŭ ĭaste acela omŭ cine în Hs. créde, şi viazâ cumŭ săntŭ tocmélele; créde ertăcĭuné pâcatelorŭ dela Tatălŭ sf*ă*ntŭ Do*m*nezeŭ că i se va da în harŭ preîn Is. Hs.

Î. Dela cine te chemi creştinŭ?

R. Dela Hs.

Î. Cu ce veri adevăra că eşti creştinŭ?

Р. Коу ачѣа кѫ м'ам ботезать. ꙟноумеле татьлоуи
фїюлоуи ши дхоулоуи сфнть. ши крезь. ꙟ іс хс.

Ꙟ. Коу маи моулть. коу че вери адевѫра.

Р. Коу ачѣа кѫ щїоу рѫдѫчина крещинѫтѫцїеи.

Ꙟ. Кѫте лоукроуре требоуаще сѫ щїи омоуль крещин

Р. Чинчи лоукроуре.

198* Ꙟ. Ка|реле-сь ачѣлѣ.

Р. Де ꙟтѫи зѣче порѫнчѣле але лоуи домнезеоу. Ꙗ
крединца крещинѣскѫ. Ꙗ треа татьль нострoу. Ꙗ п
ботезоуль. Ꙗ чинчѣ коуминекѫтоура.

Ꙟ. Пре чине шь дѣде домнезеѹ. зѣче коувинтеле сал
фарѫ.

Р. Пре Мѡvси пророкь пре доаѡ табле де пїатрѫ ꙟ вр
моунтѣлѹи де Синае.

Ꙟ. Зи чѣле зѣче коувенте.

199. [Р.] Де ꙟтѫи еоу сѫнть домноул | домнезеоу ал тѫоу
лѫнгѫ мене домнезеи стрїини сѫ наиби. Ꙗ доа ноу

*) Din scăpare de vedere, după pagina 196 pagina următóre s'a numero
manuscris; 198.

R. Cu acéla că m'*am* botezatŭ în numele Tatăluĭ și Fiĭuluĭ și
hului sf*ă*ntŭ, și crezŭ în Is. Hs.

Î. Cu mai multŭ, cu ce veri adevăra?

R. Cu acéla că știu rădăcina creștinătâției.

Î. Câte lucrure *t*rebuĭaște să știi omulŭ creștinŭ?

R. Cinci lucrure.

Î. Carele-sŭ acélé?

R. De întăi, zéce porâncéle ale lui Do*m*nezeu; a doa, cre
creștinéscă; a treĭa, tatălŭ-nostru; a patra, botezulŭ; a cincé,
necâtura.

Î. Pre cine-șŭ déde Do*m*nezeu zéce cuvintele sale afară?

R. Pre Moysi pro*r*ocŭ pre doao table de piatră în v
mu*n*télui de Sinae.

Î. Zi céle zéce cuvente.

R. De intăi: eu săntŭ Do*m*nu*l* Do*m*nezeu al tău; pre lângă
do*m*nezei striini să n'aibi. A doa: numele Do*m*nului Do*m*nezeulu

домнȣлȣи домнеѕеоулоуи тъоу ꙟ харь съ ноу-ль аи преꙟ гоура та къ невиновать ноу вери фи. Я треа съръѣѕѫ доуменека. Я патра тать-тъоу ши моумѫ-та чинстѣще-и съ вери съ аиби ѕиле моулте ши боуне пре пѫмѫнть. Я чинчѣ съ ноу оучиѕи. Я шасе съ нȣ фїи коурвари. Я шап-

). тѣ ноу фоура. | Я шпта съ ноу фїи мѫртоурїе стрѫмбѫ вечиноулȣи тъоу. Я нша съ ноу пофтещи каса вечиноулоуи тъоу. Я ѕѣчѣ съ нȣ пофтещи вечинȣлȣи тъȣ нече моуаре—и. нече фата—и. нече фечороул. нече боȣль. нече калоуль. нече немика че асте ал лȣи.

Ꙟ. Яни съ грѫимь депре хасна челѡр ѕѣче коувинте але лоуи домнеѕеȣ. дерепть че—ши дѣде домнеѕеȣ ѕѣче коу-

1. винтеле сале афарѫ съ не прентроу але | испѫсимь.

Р. Ноу дерепть ачѣа къ нимерилѣ ноу ле поате ꙟплѣ деплинь.

Ꙟ. Дарѫ дерепче лѣȣ дать афарѫ.

Р. Дерепть треи фолосȣре. фолосоул дѫꙟтѫи коум нои пѫкателе ноастре. съ ле потемь кȣноаще деꙟ еи пре нои съ не смеримь. ши съ мѣрџемь ла врачю ла іс хс. Яль доиле фолось. коумȣ не дѣде ѕѣче коувинтеле сале съ ꙟвѫцьмь

ιarŭ să nu-lŭ ĭaĭ preîn gura ta, că nevinovatŭ nu veri fi. A treĭa: ›ézâ dumeneca. A patra: tată-tău şi mumâ-ta cinstéşte-i, să veri ıibi zile multe şi bune pre pâmântŭ. A cincé: să nu ucizi. A ::: să nu fii curvari. A şapté: nu fura. A opta: să nu fii mâr-.e strâmbâ vecinului tău. A noa: să nu pofteşti casa vecinului . A zécé: să nu pofteşti vecinului tău nece mulare-i, nece fata-i, e fecorul, nece boulŭ, nece calulŭ, nece nemica ce ĭaste al lui.

Ĭ. Ĭani să grăimŭ depre hasna celor zéce cuvinte ale lui Domızeu, dereptŭ ce-şi déde Domnezeu zéce cuvintele sale afarâ, să ne ɛntru ĭale ispăsimŭ.

R. Nu dereptŭ acéĭa, că nimerilé nu le poate înplé deplinŭ.

Ĭ. Darâ derep-ce léu datŭ afarâ?

R. Dereptŭ trei folosure. Folosul dăintăi: cum noi pâcatele noa-e să le potemŭ cunoaşte, deîn ei pre noi să ne smerimŭ şi să ›gemŭ la vracĭu la Is. Hs. Alŭ doile folosŭ: cumu ne déde zéce

202. фапте боуне крещинилѡр. | ши виацѫ боунѫ. Ꙗ треа фолось. коум ѡамени фъкѫтори де рѫоу сѫ се ꙟтоаркѫ кътрѫ домнезеȣ.
ꙟ. Дѣка нѣȣ дать домнезеȣ кȣвентеле сале афарѫ сѫ не испѫсим пеꙟтрȣ але. дарѫ прен че не вѫмь испѫси.
Р. Преꙟ крединца дерѣптѫ.
ꙟ. Че не ꙟвацѫ пре крединца дерѣптѫ.
Р. Ѵvгліа.
ꙟ. Че е еvгліа.
203. Р. Боунѫ вестире ши веселіе дела татѫль сфить | домнезеȣ коум ноаѡ не ва ерта тоате пѫкателе дерепть іс хс.
ꙟ. Пре чине шь дѣде домнезеȣ еvгліа са афарѫ.
Р. Пре фїю-лȣи чель сфить. сѫ пре чине (?) порѫнчи ноаѡ боукоуріе ши милѫ ши ертѫчюнѣ пѫкателѡр.
ꙟ. Че е дарѫ крединца чѣа че ноаѡ требоуаще сѫ не испѫсим.
204. Р. Нѫдѣжде ꙟ мила татьлȣи сфить домнезеȣ дерепть моартѣ фїюлȣи чель сфить.

---

cuvintele sale să învâţămŭ fapte bune, creştinilo*r*, şi viaţâ bunâ. A treĭa folosŭ : cu*m* oameni făcâtori de râu să se întoarcâ cătrâ Do*m*nezeu.

Î. Déca néu datŭ Do*m*nezeu cuventele sale afarâ să ne ispăsi*m* peintru ĭale, darâ pren ce ne vămŭ ispăsi?

R. Preîn credinţa deréptâ.

Î. Ce ne învaţâ pre credinţa deréptâ?

R. Ev*an*gh*e*lia.

Î. Ce e ev*an*gh*e*lia?

R. Bunâ vestire şi veselie dela Tatâlŭ sfăntŭ Do*m*nezeu, cu*m* noao ne va erta toate pâcatele dereptŭ Is. Hs.

Î. Pre cine-şŭ déde Do*m*nezeu ev*an*gh*e*lia sa afarâ?

R. Pre fiĭu-lui celŭ sfăntŭ, să pre (?) cine porânci noao bucurie şi milâ şi ertâcĭune pâcatelo*r*.

Î. Ce e darâ credinţa céĭa ce noao trebuĭaşte să ne ispăsi*m*?

R. Nâdéjde în mila Tatălui sfăntă Domnezeu dere*p*tŭ moarté fiĭului celŭ sfăntŭ.

ꙟ. Зи крединца чѣȣ фъкȣтъ вı. апсль.
Р. Капъ диꙟтъи де фапта лоумїеи.:. Крезъ ꙟтрȣ доумне-
зеȣ ꙟ татъль поутѣрникоуль фъкъторюл черюлȣи ши аль
пъмѫнтȣлȣи възоутелѡръ ши невъзȣтелѡр. Кап ал доиле де
скȣмпаръл. Ши ꙟтроу оуноул домнъ іс. хс. фїюль лȣи дом-
205. незеȣ че-оу нѫскоуть диниѡрѫ. | ꙟсѫ де ꙟ татъль нѫскоут
маинте де тоате вѣкȣре. лȣминѫ дела лȣминѫ домнезеȣ
дерепть деꙟ домнезеȣ дерепть. нѫскоут ꙟсѫ нефъкȣть
оуноуль коу тать. преꙟ чине тоате фъкоуте сънть дерепть
нои ѡаменїи. ши дерепть испъсенїе ноастрѫ ве[ни]тав деꙟ
черю. ши лоу нѫскоуть деꙟ дхоуль сфнть. ши ꙟ Марїа
206. фать ѡмь фоу. ръстикнитоу-сѣȣ дерепть нои соупть Пи-
лать деꙟ Понть. киноуить ши ꙟгропать ши ꙟвисе а треа
зи. доупѫ скриптоуръ ши съ соуи ꙟ черю ши шъдѣ а де-
рѣпта татълȣи. ши іаръ вене-ва коу славѫ а жоудека вїии
ши морцїи. къ ꙟпѫрѫцїа лоуи ноу асте ѡбръшенїе. Капь
ал треиле де сфнцїе. Ши ꙟ дхоуль сфнть домнȣл че вїи
207. фаче. ꙟсѫ дела татъль вине ши ꙟ татъль ши | ꙟ фїюл съ
не ꙟкинѫмь ши съ слѫвимь. коумь лоу грѫить пророчїи

Ĭ. Zi credinţa céu făcutŭ 12 ap*ost*olĭ.
R. Capŭ diintăi de fapta lumiei: crezŭ întru Dumnezeu în tatălŭ
puterniculŭ făcătorĭu*l* cerĭului şi alŭ pământului, văzutelorŭ şi ne-
văzutelo*r*. Ca*p* al doile de scumpară*l*: şi întru unu*l* do*m*nŭ Is. Hs.
fĭulŭ lui Do*m*nezeu, ce-u nâscutŭ diniorâ, însâ deîn tatălŭ nâscu*t*
mainte de toate vécure, luminâ dela luminâ, Do*m*nezeu dereptŭ deîn
Do*m*nezeu dereptŭ, nâscu*t*, însâ nefăcutŭ, unulŭ cu Tată, preîn cine
toate făcute săntŭ; dereptŭ noi oamenii şi dereptŭ ispăsenie noastrâ,
venit'au deîn cerĭu şi au nâscutŭ deîn D*u*hulŭ sf*ă*ntŭ, şi în Marĭia
fată omŭ fu, răsticnitu-séu dereptŭ noi suptŭ Pilatŭ deîn Pontŭ,
chinuitŭ şi îngropatŭ, şi învise a treĭa zi dupâ scripturâ, şi să sui
în cerĭu şi şădé a-derépta Tatălui, şi ĭară vene-va cu slavâ a judeca
viĭ şi morţiĭ, că înpârâţiĭa lui nu ĭaste obrăşenie. Capŭ al treile de
sfinţie: şi în D*u*hulŭ sf*ă*ntŭ Domnu*l* ce vii face, însâ dela Tatălŭ
vine şi în Tatălŭ şi în Fiĭulŭ, să ne închinâmŭ şi să slâvimŭ, cumŭ
au grăitŭ prorocii, şi intr'una sf*ă*ntă a săborului ap*ost*olilorŭ besé-

ши ⰼтр'оуна сфнть а сзборȣлоуи апслилорь бесѣрека. м[...] тоурисѣще оуⰼ ботезь сж сз ꙗрте пжкателе. ащепт[...] скоулатоуль мωрцилорь ши вер фи віоу ⰼ вечїе аминь.

ⰼ. Че ꙗсте а треꙗ парте че требоуꙗще крещиноулȣи. щїе.

Р. Ꙗсте татьль ностроу че-оу ⰼвзцать ⰼсоушь іс. хс. пр[...]
208. апсли, Маѳеи. ѕі. ши Лукь не. |

ⰼ. Зи ωче-нашь рȣмжнѣще сз ⰼцѣлѣџемь.

Р. Татьль ностроу че ещи ⰼ черю. сфнцѣскж-се ноумеле тзоу. сз віе ⰼпзржцїе та фїе воꙗ та коум ⰼ черю. аша ши пре пжмжнть. пита ноастрж сзцїωсж дз-не ноаω астжȥи. ши ꙗртз ноаω грешалеле ноастре. коум ертз[мь] ши но[...] грешицилωр нощри. ши ноу не доуче ⰼ нжпасте че не из[...] бжвѣще пре нои де хиклѣноул. кж а та е ⰼпзрьцїе ши пȣтѣрѣ ши слава ⰼ вечїе аминь.

209. ⰼ. Кзте | рзндоуре де лоукроуре сз не коуприндемь ⰼ роугжчюне.

Р. Доаω.

ⰼ. Кареле-сь ачѣлѣ.

---

reca, mârturiséşte uîn botezŭ, să să ĭarte pâcatele, aşteptămŭ sculatulŭ morţilor, şi ver fi viu în vecie, aminŭ.

Î. Ce ĭaste a treĭa parte ce trebuĭaşte creştinului să ştie?

R. Ĭaste tatălŭ-nostru, ce-u învăţatŭ însuşŭ Is. Hs. pre apostoli, Mathei 16 şi Luca 55.

Î. Zi oce-naşŭ rumânéşte să înţélégemŭ.

R. Tatălŭ nostru ce eşti în cerĭu, sfinţéscâ-se numele tău, să vie înpărâţie ta, fie voĭa ta cum în cerĭu aşa şi pre pâmântŭ, pita noastrâ săţiosâ dă-ne noao astâzi, şi ĭartă noao greşalele noastre cum ertămŭ şi noi greşiţilor noştri, şi nu ne duce în nâpaste, ce ne izbâvéşte pre noi de hiclénul, că a ta e înpărăţie şi puteré şi slava în vecie, aminŭ.

Î. Căte răndure de lucrure să ne cuprindemŭ în rugâcĭune?

R. Doao.

Î. Carele-sŭ acélé?

Р. Милкоуитоура ши датоул де харь.

.ꙟ. Че асте милкоуитоура ши датоул де харь.

Р. Милкоуитоура. асте ачѣа кꙟндь черемь чева дела домнезеȣ ши авемь греоу ши невоиѫ ноастрѫ. сфинть ноумеле ал лоуи пре аџоуторю сѫ-ль кемѫм.

210. .ꙟ. Че е датоуль | де харь.

Р. Датоуль де харь асте ачѣа кꙟндоу не адоучемь аминте де тоате фаптеле боуне але лоуи домнезеоу ши дѫмь харь лоуи преꙟ хс.

.ꙟ. Кꙟте лоукроуре требоуескь сѫ фїе ꙟ роугѫчюне.

Р. Чинчи лоукроуре. Деꙟтѫи порѫнчѣлеле. кѫ домнезеоу. аоу порѫнчить ши аоу лѫсать сѫ роугѫмь. Ꙗ доаѡ фѫгѫ-
211. доуитоу-нѣоу кѫ не ва пре нои аскоулта. Ꙗ треа креди|нца кѫ тоате фѫгѫдоуитȣриле лоуи домнезеȣ коу крединцѫ. ноумаи сѫ ле поутемь коупринде ла нои. Ꙗ патра чѣрере греȣ ши невоие соуфлетоулоуи ши троупоулоуи. Ꙗ чинчѣ ꙟ ал коуи ноуме требоуаще сѫ чѣремь сѫ вери сѫ щїи ноумаи ноумеле лоуи іс. хс.

.ꙟ. Кꙟте чѣрери сꙟнть ꙟ татьль нѡстроу.

R. Milcuitura și datul de harŭ.

Î. Ce ĭaste milcuitura și datul de harŭ?

R. Milcuitura ĭaste acéĭa, căndŭ ceremŭ ce-va dela Do*m*nezeŭ, și avemŭ greŭ și nevoiă noastră sfăntŭ numele al lui pre ag'utorĭu să-lŭ chemă*m*.

Î. Ce e datulŭ de harŭ?

R. Datulŭ de harŭ ĭaste acéĭa, căndu ne aducemŭ aminte de toate faptele bune ale lui Do*m*nezeu și dămŭ harŭ lui prein Hs.

Î. Căte lucrure trebuescŭ să fie în rugăcĭune?

R. Cinci lucrure. Deîntăi porâncéleie, că Do*m*nezeu au porâncitŭ și au lăsatŭ să rugâmŭ. A doao, făgâduitu-nêu că ne va pre noi asculta. A treĭa, credința că toate făgâduiturile lui Do*m*nezeu cu credință numai să le putemŭ cuprinde la noi. A patra, cérere greu și nevoie sufletului și trupului. A cincê, în al cui nume trebŭĭaște să céremŭ să veri să știi, numai numele lui Is. Hs.

Î. Căte cereri săntŭ în tatălŭ-nostru?

212. Р. Шапте чѣрери сѫнть. трей-сь дiꙟ але де вïаца | де в
патроу чѣрере депре вïаца ачещïи лоуми
ꙟ. Че ꙗсте а патра парте че требоуꙗще сѫ щïе кре
ноул.
Р. Ботезоуль коум ау скрись сфнтоул. мѳ. евг. листь
капь май апои. оунде зисе домноул доумнезеоуль ностроу
пѫсаци ꙟ тоатѫ лоумѣ ꙟвѫцаци тоате лимбиле боте
ꙟ ноумеле татьлоуи сфнть. ши ꙗрѫ зиче ꙟ евглïе
213. Марко | капь май апои. чине ва крѣде ши ва фи боте
испѫсить ва фи. чине ꙗрѫ ноу ва крѣде перить ва ф
ꙟ. Че ꙗсте а чинчѣ парте че требоуꙗще крещиноулоу
щïе.
Р. Коуменекѫтоура дела прѣстоль. че ꙗсте скрисѫ де сф
еуглисти. мѳ. рѕ. мр. ѯд. лоук. рѳ. ши сфнтоуль П
апсль.
ꙟ. Зи чѣле коувинте.
214. Р. Домноул | домнезеоу іс. хс. доупѫ чинѫ лѡ ѡ пит
благослови. ши фрѫмсе ши дѣде оученичилѡр сѫи. ши
лоуаци ши мѫнкаци. кѫ ачеста ꙗсте троупоул мïеоу.

R. Şapte cereri săntŭ: trei-sŭ diin ĭale de viaţa de vécŭ,
cérere depre viĭaţa aceştii lumi.

Ĭ. Ce ĭaste a patra parte ce trebuĭaşte să ştie creştinul?

R. Botezulŭ, cum au scrisŭ sfăntul *Mathei* evanghelistŭ
mai apoi, unde zise Domnul Dumnezeulŭ nostru Is. Hs.: pă
toată lumé, învăţaţi toate limbile, botezaţi în numele Tatălui s
şi ĭară zice în evanghelie lui Marco cap mai apoi: cine va
şi va fi botezatŭ — ispăsitŭ va fi, cine ĭară nu va créde —
va fi.

Ĭ. Ce ĭaste a cincé parte ce trebuĭaşte creştinului să ştie?

R. Cumenecătura dela prestolŭ, ce ĭaste scrisă de sfinţii ev
listi *Mathei* 106, *Marco* 64, *Luca* 109, şi sfăntulŭ Pavelŭ ap

Ĭ. Zi céle cuvinte.

R. Domnul Domnezeu Is. Hs. după cină lo o pită şi blagos
frămse şi déde ucenicilor săi şi zise: luaţi şi mâncaţi, că acesta
trupul mieu, ce se déde dereptŭ voi; acasta faceţi căndŭ veţi

дѣде дерепть вои. ачаста фачеци къндь веци фаче помѣна мѣ. ашишдере ши пъхарь лоуѡ доупъ чинъ ши благослови. ши дѣде оученичилѡр съи. ши зисе бѣци тоци деѧтр'ънсь.
15. ачеста асте син|џеле мїеоу де лѣџе ноаѡ. че се ва върса дерепть вои. дерепть моулци съ вѫ се арте пъкателе ачаста фачеци поуроурилѣ. къндь веци фаче помѣна мѣ:·

Скрис'ам еѹ попа Григорїе диѧ Мъхачю. ѧ зилеле лѹи Батърь Боулдоужарю краю. карте чири съ ва ѧтреба коу алтоул съ щїе ръспѹнде. іаръ ноумъроул анилѡр. дела Ядам. ,з. р. еі.
16. ан. дела нащерѣ лѹи хс. ,а. х. з. ан.

…na mé; aşişdere şi pâharŭ luo dupâ cinâ şi bl*a*goslovi şi déde …cilor săi şi zise: béţi deîntr'ânsŭ, acesta ĭaste singele mieu de … noao, ce se va vărsa dereptŭ voi dereptŭ mulţi să vă se ĭarte …tele; aćasta faceţi pururilé căndŭ veţi face poména mé.

Scris'am eu, popa Grigorie diin Mâhacĭu, în zilele lui Bat*ă*rŭ Bul…riu craiu, carte: ciri să va întreba cu altu*l*, să ştie răspunde*;* ĭară …ru*l* aiilo*r* dela Ada*m* 7115 ai, dela naşteré lui Hs. 1607 ai.

NOTANDA

———

1. finalul *u* întreg numaĭ în коумȣ (202) şi къндоу căte o singură dată, ér pe aĭurĭ tot-d'a-una ь=*ŭ*.

2. ꙟ întrebuinţat ca nasală vocală numaĭ în *un*: оуꙟ şi 'n compusele cu *in*: деꙟ (202, 206, 207), дъꙟтъи диꙟтъи (205), деꙟтъи (211), деꙟтр'жнсь (215), преꙟн 200, 203, 206, 211), пеꙟтрȣ (203), dar şi прен (203), троу (201).

3. -ен-=actualul -*in*-: кȣвенте (199, dar 201, 214 винте), кȣвентеле (203, dar 198, 201, 202: коувинтеле менекѫтоура' (214, dar 199: коуминекѫтȣра), доуменека мене (200).

4. confusiunea între *o* şi *u*: доумнеꙁеȣ (205). доумни (213) şi домнеꙁеоу (196, 198 etc.). домнеꙁеи (200). ꙁеоулоуи (200), ѡмѡль şi ѡмоуль (196), потемь (202) : темь (212).

5. ѫ pentru *o*: [не] въмь [испѫси] (203).

6. ѣ pentru -*e*-: ꙟцѣлѣџемь (209)=ꙟцелѣџемь, моу (199);

e pentru -ѣ-: черемь (210, dar 212: чѣремь);

ε şi ж pentru -ѣ saŭ -ıа: невоинж [ноастрж] (210), невоне [соуфлетоулоуи] (212), испѫсеніе [ноастрж] (206), ꙟпѫржціе [тл] (209);

e pentru -i: вене-вл (207), [патроу] чѣрере (213, dar 212: чѣрери);

i pentru -e: [сѫ] цїи [wмоуль] (197), dar pe aiurĭ: [сѫ] цїе [крецинноул] (213).

7. i pentru ж după s: синцеле (215).

8. după ш:

ъ pentru e: шъдѣ (207);

ŭ pentru ĭ: [чине]-шь [дѣде] (199, 204, dar 201: че-ши дѣде), ꙟсоушь (208).

9. oa bine conservat, afară de съцїwсж (209) şi дининwрж (205);

a доаw (211), dar şi: а доа (198, 200), а нwа (201).

10. aferesa vocaleĭ pentru a înlătura hiatul: че-оу нжскоуть (205), че-оу ꙟвъцать (208);

hiatul înlăturat prin contracţiune: ръстикнитоу-сѣв (206).

11. alte particularităţĭ vocalice:

нече (201);

дѣка (203);

стрїинн (200);

апостоль (205) la plural, dar şi апостоли (208);

дерепть (201, 202 etc.), дерѣптж (203), дерѣпта (207), дерепче (202);

а шаce (200), dar tot acolo а шаптѣ etc.

12. în catechism n între vocale nu trece nicĭ o dată în r, afară de нимерилѣ (202), cfr. maĭ sus p. 96;

în adnotaţiunea finală a luĭ popa Grigorie: чири (216)=*cine*.

13. ѕ(=*dz*) nu se întrebuinţéză nicăirĭ, ci numaĭ з (=*z*), afară de cifra ѕ=6 (208, 213).

14. o din *va*: лоуw (215) şi tot acolo chĭar лw [w питж].

15. vocalisarea luĭ *n* prin următorĭul *i*: ãн, анãwр (2

16. nevocalisarea luĭ *r* în aceĭașĭ posițiune: вери [ла (197), вери [фи] (200) etc., ér o dată chiar disparițiune *i*: кер' (208).

17. alte particularitățĭ consonantice:
лшишдере (215);
жоудека (207), dar ащоуторю (210):
ржстикнитоу-сѣ8 (206) cu *-cn-* = *-gn-*.

18. сжнть la prima persónă singulară: [еоу] сжнть și la a treĭa plurală: [фжкоуте] сжнть (206):
pluralul сжнть redus la сь: трен-сь (212), кареле-сь

19. formă triplă: деꙑтжи (211), диꙑтжи (205), д (202).

20. nicăirĭ *lu*, ci numaĭ *luĭ*: лоуи домнезе8 (199 etc.).

21. pluralul cu *-ure*: ржндоуре де лоукроуре (210), ло ре (197 de 2 orĭ, 211 de 2 orĭ), вѣк8ре (206), фолос8ре

22. genitivo-dativul femeesc cu *-iei*: лоумїеи (205), нжтжцїеи (198).

23. dupla articulare în construcțiunea substantivuluĭ nitivul: нoуме-ле ла лоуи (210).

24. întrebuințarea corectă a articluluĭ *al*: аль домле а зѣкѣ (201), фжкьторюл черюл8и ши аль пжмьнтул8и коувинте але лоуи домнезе8 (201), фаптеле боуне ал (211), ла коуи ноуме (212) etc.:
articlul prepositiv *al* contopit cu substantivul ce p ca și când ar fi postpositiv: зѣче коувинте-ле сале (19 202) = *cuvinte ale sale*:
al cu sens neutral: немика че ѧсте ла л8и (201).

25. amplificativul *-a* lipsesce la ordinalul masculi домле (202, 205), ла тренле (207), dar se adaugă la: ꙑнѣ (202), а8тр8ꙑнѣ (216), nu însă la лшишдере (2

26. ordinalul feminin luat în sens neutral: а треа фолось (**203**).

27. *eĭ* pentru *ele*: пѫкателе ноастре сѫ ле потемь коуноаще ел ей *(sic)* пре нои сѫ не смеримь (202).

28. participiul substantivat: датоуль [де харь] (210. 211), фапта [лоумïеи] (205), скоулатоуль [мырцилорь] (208): скѫмпарьт (205), prin eróre grafică pentru скѫмпьрат?

29. perfect arcaic: ѫвисе (207), дѣде (199. 204), dar nicăirĭ фѣче, ci numaĭ лоу фѫкоуть.

30. substantiv nearticulat după *tot*: тоате кѣкѫре (206).

31. construcţiunea cu pronumele enclitic: нече моуаре-и, нече фата-и (201).

32. propaginaţiunea preposiţiuniĭ: ла врачю ла Іcоус (202).

33. propaginaţiunea pronumeluĭ: дѫ-не ноаѡ (209), не нѫскѫще пре нои (209), не ва пре нои аскоулта (211), ноаѡ не ва ерта (204).

34. кареле ѡмѡа (196) = *care e omul.*

35. elipsa verbuluĭ ajutător: киноуить ши ѫгроапать ши ѫвиже (207).

36. condiţionalul *să* nu e tot-d'a-una distins în scriere de reflexivul *se*: сѫ вѫ се арте (216) lîngă сѫ сѫ иарте (208).

37. *să* cu sensul latinuluĭ *si*: сѫ вери (200,216) = *dacă vreĭ.*

38. *pre* cu sensul ‹prin›: пре чине-шь дѣде? пре Моуси пре доаѡ табле (199), пре чине-шь дѣде домнезеу еуаггелїе (204);

pre cu sensul ‹pentru›: пре аџоуторю сѫ-ль кемѫмь (210);

pre de'naintea acusativuluĭ: не ѫваџѫ пре крединца (203);

pre cu preposiţiunea *de* în sens ‹despre›: чѣрере депре віаца ачещїи лоуми (213), сѫ грѫимь депре хасна челѡр зѣче (201).

39. сѫ пре чине.... =? (204).

40. *cum* cu sensul ‹că›: коум иоаѡ ие ва е

41. *a*=‹ad›: шѫдѣ а-дерѣпта (207).

42. *cine* cu sens ‹care›: асте ачела ѡмь чин
(196).

43. адевѫра = ‹adeverì› (197 de 2 orĭ).

44. маинте = ‹maĭ nainte› (206).

45. dativul pentru ablativ: [сѫ нѹ пофтещи] в
нече моуаре-и нече фата-и] (201).

46. inversiunea sintactică: сѫ не прентроу
(201), не ва пре нои аскоулта (211).

47. а та е ꙟпѫрьціє ши пѹтѣрѣ (209).

48. *iani*= lat. *en*, gr. ἠνί: ани сѫ грѫимь (2

49. slavisme maĭ insolite: прѣстоль ‹tron›
пита ‹pâine› (209,215), ѡче-нашь ‹tatăl-nostru

50. врѫхоул (199) = sl. врѫхѫ ‹vîrf›, dar deja
luĭ χ în *f*: пофтещи (201 de 2 orĭ) = sl. похо

51. милкоуитоура (210 de 2 orĭ) explicat prin
черемь чева дела домнезеѹ, dela *a milcui*, boher
wati ‹a desmierda, caresser›.

52. ungurisme:
hasna ‹folos› = ung. *haszna*: хасна челѡр ꙁ
(201), cfr. tom. 1, p. 17;
Боуадоужарю (216) = ung. *Boldizsár* ‹Baltasar

53. хиклѣноул (209), cfr. t. 1, p. 436, No. 9

54. mărturia că Româniĭ nu înţelegeaŭ limba
sericeĭ: ꙁи ѡче-нашь рѹмѫнѣще сѫ ꙟцѣлѣщемь (2

55. accentele sînt puse rar, generalmente cu
téză şi astădĭ;

accentuaţiune scădută: ачѣ'а (198), татьл'оуи (198), фїю-лоу'и (198), пїатр'ж (199), а до'а (200), домнезеоулоу'и (200), ан'и (201), ноумел'е (212), чѣрер'е plur. (213);

accentuaţiune urcată: ко'тезоуль (199, dar 213: коте'зоуль), к'оувенте (199), к'оувинте (201), б'оукоурїе (204), ꙟк'нижмь (208), р'оугжмь (211), р'оугжчюне (210,211), к'оуменекжтоура (214);

doă accente pe acelaşĭ cuvint: крещ'инноулоу'и (214), но'с-тр'оу (199), ск'оул'атоуль (208);

accentarea monosilabelor de'naintea altor cuvinte neaccen-tate: крѣде ш'и вїажж (196), з'и чѣле зѣче (199), ноу' фїи жртѣрїе (201), ноу' ле поате (202), сж л'е потемь (202), 'и чѣле коувинте (214) etc., cfr. maĭ sus p. 64, No. 56.

56. *paieric*:

după *r* şi *l*: моул'ть (198), моул'ци (216), моул'те (200), л'ави (201, 210), ал'коуи (212), ал'доиле (205), ал'тоул (216), скоул'та (211), мил'коуитоура (210 de 3 orĭ), Боул'доужарь 216), сжр'вѣзж (200), моар'тѣ (204), мор'цїи (207) мор'ци-лорь (208), поутѣр'никоуль (205), мжр'тоурисѣще (208), ар'-те (208), ар'те (216), ер'тьмь (209), вер'фи (208), пар'те (208), вжр'са (216);

după *n*: сжн'ть (196), чин'чи (198), а чин'чѣ (200), коу-вин'те (199,201,202), пren'че (203), кредин'ца (203), Пон'ть (207), ржн'доуре (210), мин'те (211), поржн'чѣлеле (211), мжн'-каци (215), кжн'дь (215), ꙟтржн'сь (215), син'џеле (215), şi după *m*: фржм'се 215);

după *p*: шап'те (212), шап'тѣ (200), шп'та (201), дереп'-ть (201, 202, 206, 207, 215, 216), дерѣп'тж (203), дереп'че (202), дерѣп'та (207), фап'та (205), фап'те (202,211), скрип'-тоурь (207), ащеп'тьмь (208), şi după *f*: поф'тещи (201);

după *c*: ржстик'нитѹ (206).

57. ortografia Catechismuluĭ, generalmente, este maĭ con-secinte decât a luĭ popa Grigorie;

multă predilecţiune pentru оу în loc de ѹ;

8

ь se întrebuinţéză d'o potrivă pentru *ă* şi *ŭ*, une-orĭ chi
în acelaşĭ cuvînt: татьль=tat*ă*l*ŭ* (196 etc.), ꙟвѫцьмь=învâţ*ă*
(202), аштептьмь=aştept*ă*m*ŭ* (208), dar la mijloc numaĭ ca
şi la capăt numaĭ ca *ŭ*, afară de фапть (206), ꙗрть (20
сфѫнть [бесѣрека] (208);

fórte rar ѫ alternéză cu ъ, ca în татѫль (203) lîngă тат
(196 etc.) saŭ ꙗрѫ (214) lîngă ꙗръ (207, 213), în gen
ѫ fiind preferit la finea cuvîntuluĭ, unde ъ apare numaĭ
cepţionalmente, dar figurând adesea şi la mijloc, bună-óră t
d'a-una în cuvîntul пѫкате etc.;

ꙗ şi ѧ sînt de tot rare, cel de'ntâiŭ întrebuinţându-se
stematic în ꙗръ şi cel-alt în ѧсте, ér ambele alternând în ꙗ
(208) saŭ ꙗрть (209) lîngă ѧрте (216).

58. o comparaţiune între ortografia Catechismuluĭ şi a
a luĭ Coresi, veḑĭ maĭ jos pag. 118—119.

IV.

O PREDICA

— 1619 —

O PREDICA.

INTRODUCERE.

§ 1. Textul, pe care'l publicâm maĭ la vale, ocupă la finea manuscrisuluĭ pag. 232—46.

Este cea maĭ de pe urmă din scrierile luĭ popa Grigorie, opera bătrîneţilor sale, după aprópe patru-ḑecĭ de anĭ de preuţiă.

Ca cuprindere, nu e ce-va noŭ. Literatura teologică grécă şi cea slavică sînt pline de fel de fel de predice, omilie şi comentare asupra oraţiuniĭ dominicale. Chĭar românesce, d. Cipariŭ posedă doă foĭ de Тат๙ъ ностръ кѫ тѫлк, într'un manuscris de pe la începutul seculuĭ XVII.[1]) De acelaşĭ natură e şi lucrarea de faţă a luĭ popa Grigorie.

Ca limbă însă, acest text este de o însemnătate nespusă. E maĭ important decât chĭar «Legenda Duminiceĭ». Afară de particularităţile proprie graĭuluĭ dela Măhacĭu, el se distinge prin nesce arcaisme române generale, pe carĭ nu le póte găsi cine-va, grămădite într'un spaţiŭ atât de restrîns, nicĭ într'un alt monument din trecutul nostru literar.

---

1) Cipariŭ, *Chrestomatia*, p. 114. — Cât pentru limba acestuĭ manuscris, cfr. *Archiv pentru filologia şi istoria*, Blaj, 1867, p. 433—6.

Deşi scrisă la 1619, acéstă predică ne presintă o lim-
mult maĭ veche decăt acea din publicaţiunile luĭ Coresi şi d
Catechismul dela 1560.

§ 2. Dâm aci pe "Tatăl-nostru" al luĭ popa Grigorie în com-
paraţiune cu cele treĭ texturĭ române, pînă acum cunoscute, al
oraţiuniĭ dominicale din secolul XVI:

1°. Din Catechismul dela 1560;

2°. Din Omiliarul luĭ Coresi;

3°. Scris cu litere latine de cătră marele logofăt moldov-
nesc Luca Stroicĭ şi comunicat la 1593 istoricului polon Sa-
nicki.

Din acéstă scurtă comparaţiune va resulta că:

1°. Coresi n'a făcut decăt a reproduce la 1580 pe Tată-
nostru dela 1560, modificându-l numaĭ în ortografiă;

2°. Textul luĭ Stroicĭ este o redacţiune moldovenéscă i-
dependinte, ce-va maĭ arcaică decât cea braşovénă;

3°. Textul luĭ popa Grigorie întrece pe tóte prin conse-
vatism linguistic, păstrând pînă şi pe *n* din вїре=*vinie*=l
veniat, pe care cele-l'alte texturĭ l'aŭ muĭat deja în вїе
care — pronunţat pînă astădĭ în Banat şi 'n Haţeg — ne î-
timpină, dintre vechile nóstre tipăriture, numaĭ în Palia cea d
Orăstia din 1582.[2])

CATECHISM 1560:

Татьлъ ностроу че ещи ꙟ черю. сфинцѣскъ-се ноумеле тъоу. съ вїе ꙟпърѫцїе та фїе воа та коум ꙟ черю. аша ши пре пѫмѫнть. пита ноастрѫ съцїωсѫ дъ-не ноаѡ астѫѯи. ши ꙗрть ноаѡ грешалеле ноа- стре. коум ертьмь ши нои гре- шицилѡр ноцїри. ши ноу не

CORESI 1580:

Татѫль ностр8 че ещи черн сфинцѣскъ-се ноумеле т съ вїе ꙟпърѫцїа та. фїе та коумь ꙟ черн аша ши пъмѫнть. пита ноастрѫ съ ωсѫ дъ-не ноаѡ астѫѯи. ꙗртѫ ноаѡ грешалеле ноаст коумь ертъмь ши нои греш цилѡр ноцїри. ши н8 не д

2) Cipariŭ, *Principie*, p. 144. — cfr. *Chrestomatia*, p. 79.

доучє ꙟ нъпасте че не избъвѣще пре нои де хиклѣноул. къ а та е ꙟпъръціе ши пꙋтѣрѣ ши слава ꙟ вечїе аминь.[3])

ꙟ нъпасте че не избъвѣще пре нои де хитлѣнꙋль. къ а та е ꙟпъръціа ши пꙋтѣрѣ ши слава ꙟ вечїе аминь.[4])

STROICI 1593 :

Parintele nostru ce esti in ceriu, swincaske-se numele teu: se vie inperecia ta, se fie voia ta, komu ie in ceru assa ssi pre pemintu. Penia noastre secioase de noai astedei. Ssi iarte noae detoriile noastre, cum ssi noi lesem detorniczilor nosstri. Si nu aducze pre noi in ispite, ce ne mentuiaste de fitlanul. Ke ie a ta inperecia ssi putara ssi cinstia in veczij vecilor. Amen.[5])

POPA GRIGORIE 1619 :

Татъль нострꙋ чел че ещи ꙟ черюре. се сфенцѣскъ-се нꙋмеле тъꙋ съ вїꙟе ꙟпъръціа та. ши се фїе воа та ка ꙟ черю ши пре пъмꙟнтꙋ. пъꙟрѣ ноастръ сꙟцишаса дъ-ѡ ноаѡ астъзи. ши ласъ ноаѡ грешалеле ноастре. ка ши нои лъсъмꙋ грешициалꙋрꙋ ноштри. нꙋ не дꙋче нои ꙟ нъпасти. [че не избъвѣще де][6]) хиклѣнꙋл. къ а та асте ꙟпъръціа ши сила. ши слава ꙟ вечїа вѣкꙋлꙋи аминь.

§ 3. Dar arcaismele cele maĭ prețióse, fonetice, morfologice, lexice și sintactice, sînt cuprinse nu în cele căte-va șiruri din Tatăl-nostru, unde ele nu puteaŭ să încapă, ci în explicațiunile luĭ popa Grigorie.

Le vom vedé maĭ jos în Notanda.

---

3) Maĭ sus p. 104.

4) Cipariŭ, *Chrestomatia*, p. 43.

5) Sarnicki, *Statuta y Metrica Przywiljeow Koronnych*, Cracovia, 1597, in f., p. 1223. — Cf. studiul meŭ: *Vița și scrierile luĭ Luca Stroicĭ*, Bucuresci, 1864.

6) Cuvintele din parentesĭ s'aŭ scăpat în textul orațiuniĭ dominicale, dar resultă din context.

FRAȚI DRAGI.....

фраци драци асколтаци сфнта їевглїе че сѫ грѫаще д
елȣрȣ вѡастре де бине сокотици ши лѡаци аменте че г
232. домнеѕеȣ. |
домноу їс хс аша ѕисе сѫ роугѫмȣ-не. їевглїе. ꙟтр
трȣ челарюль тѫȣ ши ꙟнкиде оуша та. тлѫкованїе
ѕиче ꙟцелѣцере аша ѕиче. се те ꙟнкиѕи ꙟнтр'ѫрел
де тоате кȣцетеле лȣмїеи дешарте. евглїе. ѕиче рѡ
татѫлȣи ден черю ꙟ фȣришȣ ши татьль тѫȣ ва ве
фȣришȣ да-ва цїе лаве. ачѣ ѕиче. ши домнеѕеȣ ва
ꙟрема та фѫрь де хикленишȣгȣ. ши да-ва цїе ꙟ в
тȣтȣрорȣ. евглїе. рѡагѫндȣ-вь. сѫ нȣ грѫици рѫȣ к
233. лимби паре-ле амȣ кѫ ꙟнтрȣ мȣлте кȣвенте але
лȣѕици ворȣ фи. нȣ вь асемѫрареци лорȣ. аша ѕиче
ирема сѫ кȣцеци алте. е кȣ лимба се грѫещи гѫнди
тр'аюре. ка чеа фѫцарничїи. кѫ нȣ вере добѫнди.

Frați dragi! Ascoltați sfănta iev*an*gh*e*lie, cẹ să grăĭaștе
nieluru-voastre, de bine socotiți și loați ame*n*te ce grĕĭaște Do*m*
Do*m*nu Is. Hs. așa ḑise să rugămu-ne, iev*an*gh*e*lie: ‘întră
celarĭuluĭ tău și închide ușa ta.„ Tlăcovanie, ce se ḑice înțe
așa ḑice: se te închiḑi într'ărema ta de toate cugetele lumiei d
—Ev*an*gh*e*lie ḑice: ‘roagă-te Tatălui den cerĭu în furișu, și
tău va vedé în furișu, da-va ție aĭave„. Acé ḑice: și Do*m*ne
vedé înrema ta fără de hiclenșugu, și da-va ție în vedéré tu
—Ev*an*gh*e*lie: ‘roagăndu-vă să nu grăiți rău, ca alte limbi;
le amu că întru multe cuvente ale loru auḑiți voru fi; nu v
mărareți loru„. Așa ḑice: nu cu irema să cugeți alte, e cu
se grăești găndindu într'aĭure, ca ceĭa fățarnicii, că nu vere

щи татѫль востръ че в'арѫ тревои аинте ꙟкѫ де чершо-
тѫл вострȣ. щи домнедеȣ иꙟрима та щи ꙟнцелѣџе тоате
кȣџетеле тале. щи вѣде тоате фѫцѫриле тале. щи плекатȣл
тѫȣ. аите ꙟнкѫ де кȣвънтȣл тѫȣ. еvгаїе. зиче. аша амȣ сѫ
вѫ рȣгаци вои. вои котезацїи че сеци ꙟ номеле татѫлȣи
щи фїюлȣи щи дȣхоулȣи сфнть. сѫ ꙟнцелѣџеци че грѫици.
34. щи чире кемаци. ꙟнтрȣ аџюторюль тѫȣ. | де нȣ кȣ ирима
се нȣ сокотеци ка чеа ꙟнтȣрекацїи. чее че аȣ ꙟнтȣ-
рекатȣ дȣпѫ часта лȣме дешартѫ де нȣ ворȣ се ꙟнце-
лѣгъ виꙟреле сѫȣ. еvгаїе. зиче. татъль ностръ чел че ещи
ꙟ черюре. а че щи(?) ꙟнцеленчȣрѣ сȣфлетȣлȣи. щи ꙟ ирема
се ꙟралци асȣпрѫ де черю. кѫ домнедеȣ. елȣ аȣ фаптȣ черюлȣ
щи пѫ[мъ]нтȣлȣ. вѫзȣтеле тоате щи невѫзȣтеле. елȣ цѣȣ датȣ
трȣпȣ. дин ꙟтр'о фѫрънемикъ. елȣ цѣȣ датȣ вѫртȣте. елȣ цѣȣ датȣ
35. окїи. щи мѫрȣ. щи пичоаре. спре сила лȣи стаи ꙟ пȣрѫнчита
лȣи се ꙟвели ꙟн лѣџѣ лȣи. кѫ елȣ цѣȣ датȣ вїаца щи зиле
кȣ самѫ. щи час де морте. щи ꙟвїере деꙟ морте. щи
ꙟтре елȣ сь стаи кȣ пелица щи кȣ софлетȣл сѫ даи рѫспȣнсȣ.
де чѣи лȣкрат кȣ пелица. нече кȣ оу кипȣ нȣ поци трѣче

— Evanghelie : "ști Tatălŭ vostru ce v'ară treboi, ainte încă de
[cer]șotul vostru,. Şti Domneḑeu iînrima ta, și înțelége toate cugetele
tale, și vède toate fățările tale și plecatul tău, aite încă de cuvăn-
tul tău.— Evanghelie ḑice : "așa amu să vă rugați voi., Voi, bote-
[z]ații ce seți în nomele Tatălui și Fiiului și Duhului sfăntŭ, să în-
[țe]legeți ce grăiți și cire chemați întru agiutorĭulŭ tău, de nu cu i-
[ri]ma se nu socotești ca cela inturecații, cee ce au înturecatu după éa-
[st]a lume deșartă, de nu voru se înțelégă biînrele său. — Evanghe-
[li]e ḑice : "Tatălŭ nostru cel ce ești în ceriure,. Ace și (?) înțelep-
[ciun]ă sufletului și în irema se înralți asupră de cerĭu, că Domneḑeu
[el]u au faptu cerĭulu și pămăntulu, văḑutele toate și nevăḑutele; elu
[ți]e datu trupu diintr'o fărănemică; elu țéu datu vărtute; elu țéu datu
[oc]hii și măru și piéoare; spre sila lui stai în purăncita lui, se în-
[v]eli în légé lui; că elu țéu datu viĭața și ḑile cu samă și éas de morte
și înviere dein morte; și între elu să stai cu pelița și cu sofletul să dai
răspunsu de céi lucrat cu pelița. Nece cu u chipu nu poți tréce dé acé.

дѣ ачѣ. татъл ѕиче. фїи бȣрȣ, ка ѕисе елȣ де се фїи
лȣи де се ꙟпли кȣвънтȣл лȣи ши фъгъдȣита та. че с
боwтеџюрѣ та. де се добъндеџи wчина ꙟн черю ши дȣ
рлюлȣи. ши каса татълȣи тъȣ. се те връжмашȣл. ꙟн
236. къ тотȣ | менчȣросȣл татъ-и е дракȣл. дече се те рȣ
дела татъл тъȣ деꙟ черю дȣче-те-вери кȣ елȣ. ꙟ ф
нестинсȣ. ши ꙟнтрȣ'нтȣрѣрекȣл дѣ афарь ꙟнтрȣ вїе
неадȣрмици. юw е скърчкарѣ динцилорȣ. ши плънџере
амарȣ. ши тоатъ мȣꙟка. къ елȣ кȣ пъкатȣл ꙟнтре
гъмбосѣще wмȣл. аинте пъха мъндрїа. трȣфа. лъкомїе б
ревнирѣ. лѣнѣ. корвїе. фортȣшаго. ши допъ ачѣа т
недерептатѣ. къ нȣ гръеџи татъл мїеȣ че татъл но
237. дерепче | тоци сфинцїи лȣи се ци фїе фраци дела ȣн
фечори мъдȣларе лȣи хс. елȣ нї-и капȣл нострȣ е лȣ
капȣл і-е ѕеȣлȣ. еvгаїе. ѕиче. се сфенцѣскъ-се нȣмеле
ачѣ ѕичѣ. фъ нȣи сфинци съ слъвѣскъ-се кȣ нои. н
славеей тале. къ'нтрȣ елȣ боwтеѕатȣ-м'амȣ. се сфинцѣс
ꙟн сȣфлетеле ноастре. ши ꙟнтрȣ боwтѣџюрѣ ноастр
але ноастрѣ бȣре лȣкрȣре съ прославѣскъ-се нȣмеле с
тале. нȣ лъса нои се фим ръи се нȣ се wкърѣскъ слъ

Tatăl̷ ḑice: fii buru, ca ḑise elu de se fii fiĭulu lui, de se împ
văntul̷ lui și făgăduita ta, ce se ḑice bootegĭuré ta, de se dobă
ocina în cerĭu și dulćața raĭului și casa Tatălui tău. Se te vrăj
înșlal*ă*, că totu-menćurosul̷ tată-i e dracul̷, dece se te rupser
Tatăl̷ tău deĭn cerĭu, duce-te-veri cu elu în focul̷ nestinsu și
'nturérecul̷ dé afară întru viermii neadurmiți, ĭuo e scărécaré din
și plăngere cu amaru și toată muînca, că elu cu păcatul̷ în
gă*m*bosé̦ște omul̷; ainte păha, măndria, trufa, lăcomie, bețiĭa, re
léné, corvie, fortușago, și dopă acéĭa toată nedereptaté. Că nu g
Tatăl̷ mieu, ce Tatăl̷ nostru, derepce toți sf*i*nții lui se-ți fie frați
un tată, fećori mădulare lui Hs. Elu ni-i capul̷ nostru, e lu
capul̷ i-e ḑeulu.—Ev*an*ghelie ḑ*ice*: «se sfențéscă-se numele tău,
ḑicé: fă nui sf*i*nți, să slăvéscă-se cu noi numele slaveei tale, c
elu booteḑatu-m'amu; se sf*i*nțéscă-se în sufletele noastre și
bootégĭuré noastră, cu ale noastrê bure lucrure să proslăvé
numele slaveei tale; nu lăsa noi se fi*m* răi, se nu se ocărésc

238. ȣмеле тъȣ | кȣ нoи че се лаȣде. ȣмеле ст҃ȣ ал тъȣ спре
нoи крещинїи. ѡ ферикатȣ пъринте че аре фечори ка ачеа
че се лаȣде ꙟн славъ кȣ еи ȣмеле лȣи:—еvгліе, съ вїꙟе
ꙟпъръцїа та. ꙟпъръцїа гръеще а доаѡ веꙟретъ кȣ славъ
маре. чѣремȣ се вїꙟе дȣхȣл лȣи. ши милȣи ꙟтр'ъремиле ноастре
се пȣтемȣ фаче пре воа лȣи. кȣ сфѣтȣ бȣрȣ. де кȣ бȣ[кȣ]рїе
се ащептъмъ веꙟретȣл лȣи. ши ꙟвїерѣ морцилорȣ. ши ꙟȣ-
децȣл. нъдъиндȣ-не спре мила славеи лȣи. ши спре слȣжба
239. ноастръ. еvгліе. ши се фїе воа та ка [ш]и ꙟ черю ши пре
пъмънтȣ;—кȣмȣ ꙟ черю ꙟџерїи воа та факȣ. ши ꙟпреоуръ
сънтȣ аша ши нои деспре пъмънтȣ воа та се фачемȣ.
домнедеȣ маре-и ши ꙟпреоуръ кȣ тоци сфенцїи тъи съ
фїимȣ. еvгліе. пъꙟрѣ ноастръ съцишаса дъ-ѡ ноаѡ астъзи.
сацїȣ гръеще чѣ че асте. фирѣ ноастръ че е ѡпȣ а фи
търие астъзи кȣвънтȣл лȣи домнедеȣ. а та-и къщига де
мъꙟре. пелица лȣи хс. асте пъꙟре стътȣтȣлȣи ностръ. ши
240. трезвитȣлȣи ностръ, ши сфтȣл ши лȣмиратȣл. | сънџеле лȣи
хс. пре спсенїе ноаѡ, ши спре вїаца де вѣчи. рȣгъмȣ-въ.
астъзи фъръ ѡсъндъ съ не кȣмерекȣмȣ, кȣ ст҃а пелица лȣи

-tul numele tău cu noi, ce se laude numele s*fân*tu al tău spre noi
-creștirii. O, fericatu părinte, ce are fećori ca aceĭa ce se laude în
-slavă cu ei numele lui!—Ev*an*ghelie: "să viine înpărăția ta.„ Înpă-
-răția grăĭaște a doao veinretă cu slavă mare, ćeremu se viine Du-
-hul lui, și milui (?) intr'ăremile noastre se putemu face pre voĭa lui cu
-sfătu buru, de cu bucurie se așteptămŭ veinretul lui și învieré morțiloru
-și gudețul, nădăindu-ne spre mila slaveei lui și spre slujba noastră.—
-Evanghelie: "și se fie voĭa ta ca și în cerĭu și pre pămăntu„. Cumu
-în cerĭu îngerii voĭa ta facu și înpreură săntu, așa și noi despre
-pămăntu voĭa ta se facemu; Do*m*nedeu mare-i, și înpreură cu toți
-sfenții tăi să fiimu.—Ev*an*ghelie: "păinré noastră sățioasa dă-o noao
-astăḑi.„ Sațiu grăĭaște cé ce ĭaste firé noastră: ce e opu a fi tărie
-astăḑi cuvăntul lui Do*m*nedeu, a ta-i căștiga de măinre; pelița lui
-Hs. ĭaste păinre stătutului nostru și trezvitului nostru; și sf*ân*tul și
-luminatul săngele lui Hs. pre sp*as*enie noao și spre viĭața de véci;
-rugămu-vă astăḑi fără osăndă să ne cumerecumu cu s*fân*ta pelița lui

ши кȣратȣл сѫнџеле лȣи се фимȣ гата кѫ доаѡрѫ пѫꙟрѫ
мѫꙟре времȣ трѣче де лȣме кѫ ѕисе домноул ꙟ тоате врѣми
сѫ фимь гата. еvглїе. ши ласѫ ноаѡ грешалеле ноастре, ка
ши нои лѫсѫмȣ грешицилȣрȣ ноцри. дерепче ши дȣпѫ копте-
џюре грешимь ши допѫ фѫгѫ[дȣ]итѫ не рȣгѫм се ласе ноаѡ
маи вѫртосȣ аратѫ ноаѡ ка времȣ рѫбдѫтори сѫ фимȣ. кѫ
241. аша ва лѫса елȣ ноаѡ ка нои времȣ | лѫса виновацилȣрȣ
ноцри. се помениремȣ реȣ нȣ ва лѫса ноаѡ. се дѣдеремȣ
рѫȣ дерептȣ рѫȣ. нȣ ва лѫса. аша нї-и ѕисѫ ноаѡ де дом-
неѕеȣ. ка времȣ фаче нои вечирилорȣ ноцри. аша ши елȣ
ва фаче ноаѡ нетрекȣтȣ. еvглїе, нȣ не дȣче нои ꙟ нѫпасти
нетаре семȣ нои ѡамерїи. дерепть ачѣ нȣ ни се каде с
не дѫмȣ нои кȣ воа-не ꙟ испити. кѫ испителе сѫнтȣ
еи ноастре крединце сѫ авемȣ рѫбдаре. де се не рȣгѫм
кѫндȣ времȣ кѫдѣ кѫ дѣꙟ испите се нȣ ꙟгиции фим
242. де нѫпасти. че кȣ аџюторюл лȣи домне|ѕеȣ рѫбдаре се авем
ши лȣкрȣ десесфѫршитȣ се прїимимȣ. кѫ чела че-ль ꙟвенче
испита каде ꙟ нѫпасте. ши ꙟгицитȣ ва фи ꙟтрȣ іадȣ.
чела че ва кѫдѣ ши-ль ва трѣче кȣ аџюторюл лȣи домнеѕ

și curatul sângele lui, se fimu gata, că doaoră păînră măînre vre[mu]
tréce de lume, că ḑise Domnul în toate vremi să fimŭ gata.—Ev[an]-
ghelie: «și lasă noao greșalele noastre, ca și noi lăsămu greșițilu[ru]
noștri». Derepce și dupâ bootegïure greșimŭ și dopă făgăduită [ne]
rugăm se lase noao; mai vărtosu arată noao, ca vremu răbdători [să]
fimu, că așa va lăsa elu noao ca noi vremu lăsa vinovațiluru no[ștri];
se pomeniremu reu, nu va lăsa noao; se déderemu rău dereptu r[ău]
nu va lăsa; așa ni-i ḑisă noao de Domneḑeu, ca vremu face [noi]
vecirilоru, așa și elu va face noao netrecutu.—Evanghelie: «nu [ne]
duce noi în năpasti». Netare semu noi, oamerii; dereptŭ acé nu [ni]
se cade să ne dămu noi cu voïa-ne în ispiti, că ispitele săntu [...]
ei noastre credințe; să avemu răbdare de se ne rugămu căndu vre[mu]
cădé, că déîn ispite se nu înghițiți fimu de năpasti, ce cu agïut[orïul]
lui Domneḑeu răbdare se avemu și lucru desesfărșitu se priimi[mu];
că cela ce-lŭ învence ispita cade în năpaste și înghițitu va fi [în]
ĭadu, e cela ce va cădé și-lŭ va tréce cu agïutorïul lui Domne[ḑeu]

кȣ ръбдарѣ ши де ва трѣче достоиникȣ-и. ши кȣрȣрѫ де
славѫ. че-и гътитъ де Домнеѕеȣ челорȣ че л'аȣ юбитȣ елȣ.
еуг҃ліе. хиклѣнȣл ꙟ дракȣл че кȣ хлиншигȣл сѫȣ кѫѕȣ деꙟ
черю. ши скоасе Ядам ꙟтѫи ѡмȣ деꙟ раю. ши Юда дела
13. хс. ши алци мȣлци де нȣ ꙃиче | се не иꙁбъвѣскъ нои
де ѡаме[ри] хиклѣне къ еи нȣ н'аръ фаче ноаѡ ниче ȣн
рѫȣ. че хиклѣноалȣ връжмашȣлȣ рѫдикъ ѡамерїи спре нои
ши фаче невое лорȣ ши ноаѡ. ка рѫдикъ шарпеле ши ꙟтрѫ
ꙟ елȣ ши прилъсти Ѥвва. ши Ѥвва ꙟшелѫ Ядам. ши къ-
ѕȣрѫ де бȣꙟрътатѣ лȣи Домнеѕеȣ. ши еи ши ꙁмеȣл. ши
рѫдикъ спре ꙟнсȣши хс. хиклѣнȣлъ ши ꙟтрѫ ꙟ Фарисеи.
14. ши ꙟшеларъ Іоуда | спре перирѣ са. ши алцїи мȣлци де-
рептачѣ нȣ де ѡамери не рȣгъмȣ се не иꙁбъвѣскъ. че де хи-
клѣнȣл връжмашȣлȣ че тоци не ꙁементѣщи. де се нȣ-лъ
фъгъдȣимȣ елȣ ꙟтрȣ немикъ. се нȣ перимȣ кȣ елȣ. че се
оурымȣ елȣ ꙟнтрȣ немикъ. ши ни се каде се лȣ бълъсте-
мѫмȣ елȣ кȣ кȣ[вѫнтȣлȣ] лȣи Домнеѕеȣ. къ а та ѩсте ꙟ-
пъръцїѧ ши сила. ши слава ꙟ вечїа вѣкȣлȣи аминь. ꙟраа-
цъ нои ачичѣ ꙟн дърнире съ авемȣ оуповъинцъ таре. къ ꙟм-

---

răbdaré, și de va tréce dostoinicu-i și curură de slavă ce-i gătită Domnedeu celoru ce l'au iubitu elu. — Evanghelie: *hiclénul, . ?) in dracul ce cu hlinșigul său cădu dein ceriu și scoase A-m întăi omu deiu raiu și Iuda dela Hs. și alți mulți; de nu gice ne izbăvéscă noi de oameri hiclénc, că ei nu n'ară face noao u un rău, ce hiclénolu vrăjmașulu rădică oamerii spre noi și face voe loru și noao, ca rădică șarpele și intră in elu și prilăsti Ev- și Evva înșelă Adam, și cădură de buinrătaté lui Domnedeu și ei zmeul, și [se] rădică spre insuși Hs. hiclênulŭ și intră în Farisei nșelară Iuda spre periré sa și alții mulți; derept acé nu de oa-ri ne rugămu se ne izbăvéscă, ce de hiclénul vrăjmașulu ce toți ne entéști, de se nu-lŭ făgăduimu elu intru nemică, se nu perimu elu, ce se urimu elu intru nemică, și ni se cade se-lu lemămu elu cu cuvăntulu lui Domnedeu. — [Evanghelie :] *că Iaste împărățiia și sila și slava in veciia vécului aminŭ,. lță noi acicé in dărnire, să avemu upovăință tare, că împăratul

245. пѫратȣл а тотȣ ıасте татѫль нострȣ деꙟ черю. ши | п
тѣрникȣ ши слѫвитȣ. де се ȣповѫнимь кȣ крединцѫ таре ı
гѫндиндȣ-не ши се щим кѫ хиклѣнȣлȣ времȣ ꙟвенче ı
врѫжмашȣл кȣ сила татѫлȣи нострȣ. ши не вемȣ прослѫ
кȣ елȣ. апои кѫндȣ ва веꙟри ꙟн слава са елȣ ва да кȣиı
дȣпѫ лȣкрȣлȣ лȣи ꙟ вечïа вѣкȣлȣи. аминь :— пис попь Гр
горïе ди Мѫхачю. влѣт. ꙁ҃. р҃. кꙁ҃. ѡт рожво. ꙗ҃. х҃.
246. мсцꙗ. маи. ı. днь. аминь.

---

a totu ĭaste tatălŭ nostru deîn cerĭu, şi putérnicu, şi slăvitu, de
upovăimŭ cu credinţă tare, negăndindu-ne, şi se ştim că hiclém
vremu învence şi vrăjmaşul, cu sila Tatălui nostru, şi ne vemu p
slăvi cu elu; apoi căndu va veînri în slava sa, elu va da cui-şi du
lucrulu lui în vecĭa véculuі, amin. (Scris'a) popă Grigorie di M
hacĭu (în anul) 7127, (dela Nascerea luĭ Crist) 1619, (luna ma
10 (ḑile), aminŭ.

NOTANDA

...nalul *u* este intreg aprópe t o t - d'a - u n a, afară ... când ultima consónă e aruncată d'asupra rîndului : ... (233 de 2 orĭ), тѕтѕроръ (233), тотѕ (236, 245), ... (244), χиклѣнѕлѕ (246), χикленшѕгѕ (233), черюлѕ ..., пѫмѫнтѕ (240), пѫмѫнтѕ (240), пѫмънтѕлѕ (235), лѕ ...) еѕ (235 de 4 orĭ, 236, 237 de 2 orĭ, 238 de ... 241, 242, 243, 244, 245 de 4 orĭ, 246 de 2 orĭ), ...234 de 2 orĭ), датѕ (235 de 3 orĭ, 236), дѫмѕ (242) ... (242), трѕпѕ (235), воръ (234, 235), времѕ (241 ... orĭ, 242 de 2 orĭ, 246), вемѕ (246), гѫндиндѕ (234), ... (235), [лѕ] фаптѕ (235), фачемѕ (240), факѕ a 3-a ...(240), семѕ (242), сѫнтѕ a 3-a pers. (240, 242), фимѕ ... de 2 orĭ, 242), фїимѕ (240), роугѫмѕ (233, 242, 245). ... (232), рѫспѕнсѕ (236), кипѕ (236), фїюлѕ (236), ... (236), диницилорѕ (237, 244), амарѕ (237), вѣѕлѕ (238), ... (239), ферикатѕ (239), чѣремѕ (239), пѕтемѕ (239), ... (239), кѕрѕ (239), мърцилоръ (239), фортѕшаго (237). ...(240), кѫндѕ (242, 246), дерептѕ (242), вечирилорѕ (242), ... (242), авемѕ (242, 243, 245), кѕмерекѕмѕ (241), ... (241), грешницилѕръ (241), грешимѕ (241), вѫртосѕ (241), ... (242), поменипремѕ (242), десесфѫршитѕ (243),

прїимимȣ (243), ꙟгиꙗитȣ (243), ꙗдȣ (243), челорȣ (243), юки (243), ѡмȣ (243), ѡпȣ (240), вржжмашȣлȣ (244), фжгждȣи (245), перимȣ (245), оурымȣ (245), блжстемжмȣ (245), пȣтѣ никȣ (246), слжвитȣ (246), лȣкрȣлȣ (246), ковтеватȣ-м'амȣ (23

une-orĭ frase întregĭ cu *u* întreg: елȣ лȣ фаптȣ черюлȣ пжмжнтȣлȣ (235), елȣ цѣȣ датȣ трȣпȣ (235), челорȣ че л'а юкитȣ елȣ (245), нȣ перимȣ кȣ елȣ, че се оурымȣ елȣ (245), лȣ блжстемжмȣ елȣ (245), etc.;

numaĭ noă casurĭ peste tot cu finalul ь=*ŭ*: грешимь (241), фимь (241), татжль (234, 235), аџюторюль (234), аџептжм (239), χиклѣнȣль (244), [нȣ-]ль (245), ѕповжимь (246), чел рюль (233), afară de дерепть лѵѣ (242), unde ambele cuvint sînt unite în дерептлѵѣ (245).

2. ꙟ întrebuințat ca vocală nasală în interiorul cuvîntulu мȣꙟкл (237), кїꙟе (239 de 2 orĭ);

деꙟ (236, 237, 243, 245), дѣꙟ (242), диꙟтр'о (235), dar și ден (233), ba chĭar cu vocalisarea totală: ди [Мжχлчю] (24 și дѣ [афарь] (237);

оу [кипȣ] (236, dar 238: ȣн тать, 244: ȣн ржȣ), анте (23 și tot acolo: аинте);

pentru ꙟ une-orĭ scris ꙟн: ꙟнтрȣ (233), ꙟнкиде (233), ꙟнџ лѣџе (234), ꙟнкж (234) etc., ér o dată prin acomodațiune ꙟм ꙟмпжратȣл (245);

pentru grupul ꙟр, vedĭ maĭ jos No. 12.

3. -ен- = actualul -*in*-: менчȣросȣл (237), кȣмерекȣмȣ (241 кȣвенте (233, 234), лменте (232), ꙟвенче (243. 246). сфенџ (240), сфенџѣскж (238), ѕементѣџи (245) = actualul *smin- tesce.*

4. confusiunea între *a* și *u*:

o pentru *u*: лсколтаци (232), требон (234), чершотȣл (23 номеле (234), софлетȣл (236), домнеѡеȣ (232, 233 etc.) домнелȣрȣ (232), коркїе (237), фортȣшаго (237), донж (23 241), χиклѣнолȣ (244), dar și χиклѣнȣлȣ (246), дȣпж (24 etc.;

u pentru *o*: грешницил8р8 (241), домнил8р8 (232), виновацир8 (242), п8ржнчита (236), н8и (238), dar şi нои etc.

5. *oa* pretutindenĭ conservat, afară de вѡстре (232) şi морте (236 de 2 orĭ);

oa de prisos: рѡагжнд8-вь (233);

доаѡрж (241)=*doară*, ‹pôte›.

6. ѡ=lungul *o*: коутеџюре (241), коутеџюрѣ (236, 238), коутеѕат8-м'ам8 (238), dar котеѕацїи (234);

їи=lungul *i*: [сж] фїим8 (240, dar 241, 242: фим8).

7. ѣ pentru -*e*: вичѣ la presinte (238, dar 236 etc.: виче), [але] ноастрѣ (238), дѣ [ачѣ] (236);

ѣ pentru -*e*- коутѣџюрѣ (238);

i pentru -*e*: испити (242, dar tot acolo şi испите), нжпасти (242 de 2 orĭ, dar 243: нжпасте), ѕементѣџи la a 2-a pers. (245);

e pentru -*i*: [н8] вере [добжнди] (234), [ѡамери] хиклѣне (244), нетаре [сем8 нои] (242);

e pentru -*i*-: веџретж (239), веџрет8л (239);

e pentra -а: чее [че] (235, dar 234, 235 etc.: чеа);

e pentru -*ă*: џнтре [ши гжмбосѣџе] (237);

e, nu ѣ saŭ а, în silaba accentată urmată de o silabă cu finalul ѣ saŭ а: џвїерѣ (239), ачеа (239), чеа (234 etc).

8. -8м- pentru -жм-: к8мерек8м8 (241);

-иг- pentru -8г-: хлинишиг8л (243)=хиклениш8г8 (233), cu remarcabila contracţiune: хлин-=хиклен-.

9. *i* după *r* pentru *î*: оурим8 (245).

10. *e* între *z* şi *m*: ѕементѣџи (245)=*smintesce* din slav. съмѧтити.

11. alte particularităţĭ vocalice:

нече (236), дече (237);

дерепт8 (242), дерепче (237) etc.

12. *n* între vocale trecut în *r*: [џнтр']жрема (233), џр']жремиле (239), ирема (234, 235), ирим (235), [вь] а-

семъраречи (234), чире (234), ꙟнтѫрек іть (235), ꙟнт... (235), ꙟнцелепчѫрѣ (235). мъръ [ши пичоаре] (235). кѫре... 239), кѫре (238), коутецюрѣ (236, 238), коутецюре... менчѫросѫл (237), [ꙟнтрѫ] нтѫрѣрекѫл (237), ꙟпреоуръ (2... 2 orĭ), лѫмиратѫл (240), крещирїи (239), кѫмерекѫмѫ ... вечирилорѫ (242), шамери (245), шамерїи (242, 244), ... (243);

n intre vocale trecut in *nr* : кѫꙟрътатѣ (244), ... (235), ꙟралцъ (245), ꙟралци (235), [ба] беꙟри (246), ... (239), беꙟретѫл (239), пъꙟрѣ (240), пъꙟре (240), мъꙟре... 241), пъꙟръ (241), ꙟрема (233), нꙟрима (234);

n intre vocale conservat : бине (232), мчина (236)... (237), поменирем (242), бинобацнаръ (242).

13. ѕ=*dz* : домн ѕеѫ (232, 233, 234, 235 etc.), ... (238), ѕиче (233, 234, 235, 236, 238), ѕичѣ (238)... (233, 241), ѕисъ (243), кѫѕѫ (243), кѫѕѫръ (244), ко... (238), ботеѕацїи (234), астъѕи (240, 241), астъѕи (240)... (236), бъѕѫтеле (235 de 2 orĭ), лѫѕии (234), ꙟнкиѕи ...

ȥ=*z* : ȥмеѫл (244), нȥкѫкѣкѫ (245), ȥементѣщи (... трезвитѫлѫи (240).

14. ѕ=*dz* trecut in ц=*dz* : циче (243) lingă ѕиче etc.).

15. цюдецѫл (239), дчкторюл (240), etc., nicăiri ... vocale saŭ urmat de vocală.

16. *o* din *ea* : лмаци (232).

17. alte particularităţi consonantice :

скърчкарѣ (237);

ȥементѣщи (245);

десесфършитѫ (243)=*desvîrşit*.

18. dupla post-articulare in construcţiunea substant... cu adjectivul : ... (244), ... мишѫлѫ (245), пъꙟрѣ ... (240);

acelaşĭ fenomen prin alipirea post-positivală ... tiv a articlului prepositiv ... dela ... ce ...

кита пелицъ [лѹи ши] крѹтѹл сънџеле [лѹи] (241), слъвитѹл меле [тъѹ] (238)=пелицъ а-, сънџе ал-, нѹме ал-, ceĭa-ce se întîmplă însă atuncĭ când pronumele e preces de adtiv: нѹмеле сфънтѹ ал тъѹ (239), nu: нѹмеле сфънтѹл ѹ.

19. adjectivul pre-articulat și post-articulat tot-o-dată: чеа ъпрекаці-и (235), чеа фъцарничї-и (234).

20. întrebuințarea corectă a articluluĭ *al*: нѹмеле сфънтѹ тъѹ (239), кѹвенте але лорѹ (234), а та-и къщинга (240), е ноастрѣ кѹре лѹкрѹре (238) etc.

21. substantiv nearticulat după *tot*: ꙟ тоате врѣмн (241).

22. nearticulat: домноу Iсѹс Христос (233).

23. genitivo-dativul femeesc cu *-eei*: славеен (238 de 2 orĭ, 39);
cu *-iei*: лѹмїен (233);
cu *-ei* deslipit și pus de'naintea cuvîntuluĭ: испителе сънтѹ е ен ноастре кредннце (242)=але ноастре-ен кредннце=але едннце-ен ноастре.

24. pluralul cu *-ure*: черюре (235), лѹкрѹре (238).

25. tematicul *-u-* din latinul *manus* conservat chĭar la plu-: мѫрѹ [ши пичоаре] (235).

26. люре (234), fără amplificativul *-a*.

27. forma pronominală enclitică în loc de cea absolută: тъ-и [е дракѹл] (237), [кѹ] воа-не (242) etc.

28. forma organică a persóneĭ a 3-a sing. *ști*=lat. *scit*, în de forma actuală analogică *știe*: щи тaталь (234), щи ннеѹеѹ (234).

29. [еаѹ] аѹ фаптѹ (235).

30. organicul *semu*, *seți*, pentru analogicul *sîntem*, *sînteți*: аѹ нои ѡамерїи (242), вои котѣѹацїи че сеци (234).

31. forme arcaice ale condiţionaluluĭ: се те рѕпсер татъл тъѕ (237), се помениремѕ (242), се дѣдеремѕ unde се=lat. *si*.

32. imperativ negativ cu *-re-*: нѕ вь асемърареџ (234).

33. reduplicarea negaţiuniĭ (?): нѕ н'аръ фаче (244) nu cum-va este pentru нѕ нѣръ фаче.

34. *ară*=actualul *ar*: аръ фаче (244), аръ требои

35. participie substantivate: [аша нї-и] ѕисъ [ноаѡ] чершотѕл (234), плекатѕл (234), а доаѡ ведретъ (239), ве (239).

36. propaginaţiunea pronumeluĭ: л'аѕ юбитѕ елѕ (24 въ рѕгаци вои (234), елѕ нї-и капѕл ностръ (238), лѕи X капѕл і е ѕеѕлѕ (238), съ нѕ-ль фъгъдѕимѕ елѕ (245), н нои (242), се лѕ блъстемъмѕ елѕ (245), нѕ не дѕче нои аша нї-и ѕисъ ноаѡ (242);

pronume pleonastic: домнеѕеѕ елѕ аѕ фаптѕ (235), алте паре-ле (233), пъмѣ ноастръ съциѡаса дъ-ѡ (240).

37. *vremu*, *vemu*, *veri* în formarea viitoruluĭ: дѕче-т (237), вемѕ прославви (246), времѕ мвенче (246), врем (241), времѕ ръбдъктори съ фимѕ (241), времѕ фаче времѕ трѣче (241), времѕ къдѣ (242).

38. pentru preposiţiunea *de*:

де=‹dacă›: де нѕ ѱиче (243);

де=‹ca›: де се фїи (236), де се мпли (236), де бъндещи (236), де се не рѕгъмѕ (242) etc.;

времѕ трѣче де лѕме (241).

39. maĭ tot-d'a-una se confundă în scriere condiţiona reflexivul *se* şi conjuncţiunea *să* ‹dacă›, scriindu-se de trivă се: се нѕ мгиници фимѕ (242), се кѕѱеци (234), рѕпсере (237), се те връжмашѕл мнишаль (236), се фимѕ acolo съ фимѕ (241), се фаче (240), се ѕиче (233) etc.

40. conjuncţiunea *ci* şi pronumele relativ *ce* se scriŭ d'o potrivă че.

41. accusativ fără *pre* : ꙟшелѫ Ӑдам (244), ꙟшеларь Іоу-да (244), оурымȣ елȣ (245), ꙟралцѫ нои (245), хиклѣнȣлȣ времȣ ꙟвенче (246), нȣ лѫса нои (238), л'ѧȣ ювитȣ елȣ (243) коаce Ӑдам (243), не дȣче нои (242), тоци не ѕементѣцiи (245), нȣ-ль фѫгѫдȣимȣ елȣ (245).

42. dissimilaţiunea sintactică : в а в е д ѣ ꙟ фȣришȣ ши д а - в а цїе лаве (233).

43. metatesa sintactică : сѫ прослѫвѣскѫ-се (238), се сфенцѣскѫ-се (238), сѫ слѫвѣскѫ-се (238), се те врѫжмашȣл ꙟншаль (236), дȣче-те-вери (237), сѫ роугѫмȣ-не (233), времȣ ꙟвѫдѫтори сѫ фимȣ (241).

44. specimen de fraseologiă : се те врѫжмашȣл ꙟншаль, кѫ тотȣ-менчȣросȣл татѫ-и е дракȣл, дече се те рȣпсере дела тателѫ тѫȣ деꙟ черю, дȣче-те-вери кȣ елȣ ꙟ фокȣл нестинсȣ (236-237)=ʻde te înşélă vrăjmaşul, căcĭ tatăl luĭ e dracul cel de tot minciunos, decĭ, dacă te va fi rupt dela tatăl teŭ din cerïu, te veĭ duce cu el în focul nestins.,,

45. фечори мѫдȣларе лȣи Христос (238).

46. *netare*=ʻslab,,, de unde prin augmentativul *-âŭ* actualul *nătărâŭ* ʻprost,, : нетаре семȣ нои (242).

47. *stătut*=ʻexistinţă,,, *trezvit*=ʻsusţinere,, : пѫꙟре стѫтȣтȣлȣи ностpȣ ши трезвитȣлȣи ностpȣ (240).

48. *op*=ʻtrebuinţă,, : е wпȣ а фи (240).

49. *a invence*=ʻa birui,, : ачела ꙟвенче испита (243), времȣ ꙟвенче (246).

50. *fericat* pentru *fericit* : ферикатȣ пѫринте че аре фечори (239).

51. *peliţă* cu sens de ʻcorp,, : кȣ пелица ши кȣ суфлетȣл (236), пелица лȣи Христос (240), пелица лȣи ши кȣратȣл сѫнџеле лȣи (241).

52. *celariu*=‘cămară‚ : ꙟтрꙿ ꙟтрȣ челарюль тъȣ (23

53. *intre*=‘de'nainte‚ : ꙟтре елȣ сь стаи (236).

54. *ca* cu sens de ‘cum‚ : ка ши нои лъсъмȣ (24
времȣ ръбдътори съ фимȣ (241), ка нои времȣ лъса (24
времȣ фаче нои (241), ка рꙿдикь шарпеле (244), ка ви
(236).

55. е cu sens de ‘éră‚ : кȣ нрема се кȣцеци алте,
лимба... (234), е чела че ва кꙿдѣ (243), елȣ нї-и капȣ
стрȣ, е лȣи Христос капȣла і е везлȣ (238).

56. везлȣ (238).

57. *iuo*=‘unde‚ : ѡѡ е скърчкарѣ динцилорȣ (237).

58. ачичѣ (245)=‘aice‚.

59. *amu* cu sensul ‘etiam, enim‚: алте лимби паре-
къ ꙟитрȣ мȣлте кȣвенте (233), аша амȣ съ бъ рȣгаци (2

60. фърьнемикь (235)=‘nemică‚.

61. анте, аинте (234)=‘înainte‚.

62. а че ши, saŭ: аче ши (235)=?

63. *plecat*=‘aplicațiune, tendință‚, *fățare*=‘simula
prefăcătoria‚ : вѣде тоате фꙿцърнле тале ши плекатȣ
(234).

64. *căștigă* în loc de *căștig* : а та-и къщнга де мъꙟре (

65. хиклѣнȣла (243, 244, 245), хиклѣнолȣ (244), хик
лȣ (246), хиклѣне (244), хикленшȣгȣ (233), хлиншигȣла (
cf. maĭ sus p 112 No. 53.

66. slavisme maĭ insolite : прилъсти (244), оуповъницъ (
ȣповъимь (246), нꙿдъиндȣ-не (239), тълкованїе че се ви
целѣцере (233), пꙿха (237)=sl. пыха ‘superbia‚.

67. *a gămboși* : кȣ пъкатȣла ꙟитре ши гꙿмбоcѣщіе (23

68. *dărnire* : ꙟралцъ нои ачичѣ ꙟ дърнире (245)=?

69. accentuaţiunea e fórte rară, şi generalmente cea normală: сѹ́флетѹлѹи (235), ѹ̀ниче (233, 236), то́ци (240), ч̀е-о (236) etc.;

accent urcat: рѹ́гъмѹ (241);

accent scădut: чѐа (235), съ ста̀и (236), съ да̀и (236), ю̀и (241, 242, 244), вецї̀а (237);

două accente: т̏а (233), во̏а (240);

maĭ des sînt accentate monosilabele: с̀е фимѹ (241), с̀е ...кли (236), с̀е дѣдеремѹ (242), ш̀и се фїе (239), вїаца ш̀и ...иле (236) etc.

70. *palleric*: ꙟцелеп'чѹрѣ (235), ръспѹн'сѹ (236) рѹп'сере (237), ...н'татъ (238), дереп'че (241), дереп'тѹ (242), дереп'ть (242, 245), сън'тѹ (242), кредин'це (242), дър'нире (245), ꙟн'сла-...а (246).

71. în privinţa ortografică, cfr. sus p. 65 No. 58.

V.

LEGENDA SANTEI VINERI

— CIRCA 1580 —

LEGENDA SANTEI VINERI.

ꙟINTRODUCERE.

§ 1. Legenda sânteĭ Vinerĭ, pe care o dâm maĭ la vale, este bucata cea maĭ lungă din tóte lucrările, originale şi neoriginale, ale neobosituluĭ preut dela Măhacĭu.

Ea ocupă în manuscris pag. 180—195, fiind scrisă cu litere marĭ şi îngrijite, în şirurĭ drepte şi îndesate, maĭ puţin elegant însă decăt Catechismul cel dela 1560, deşi titlul şi unele iniţiale sînt aci de asemenea făcute cu roşu.

§ 2. Prototipul acesteĭ legende e bizantin. Manuscrisul grec al Bibliotecei Imperiale din Viena pórtă titlul: Μαρτύριον τῆς ἁγίας Μεγαλομάρτυρος Παρασκευῆς, şi se începe întocmaĭ ca lucrarea luĭ popa Grigorie :

Ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, τοῦ ἑλληνισμοῦ σφοδρῶς κατακρατοῦντος, κατῴκει ἐν κώμῃ τινὶ ἀνὴρ θεοσεβὴς, ὀνόματι Ἀγάθων etc.[1])	ꙟтр'ачѣла ꙁиле ера оу ѡмь ꙟтр'ачѣ четате, крещинь доулче ши кꙋрат, ши роуга-се ꙟтрꙋ аскꙋнсꙋ кътръ Домноул, е чель ѡм кема-л Ꙗгатонь etc.

Cuvintele: τοῦ ἑλληνισμοῦ σφοδρῶς κατακρατοῦντος, prin carĭ pasagiul grec pare a se depărta de cel românesc, în realitate corespund în acesta din urmă ‹rugeĭ *întru ascunsu*›, adecă de frica păgânismuluĭ ce era la putere.

1) Nessel, op. cit., pars V, p. 128.

Cu tóte astea, traducţiunea română nu s'a făcut din gr
cesce, ci din slavonesce, ba încă anume după o redacţiu
bulgară saŭ serbă, precum resultă din însuşĭ numele ‹ce
Петка›, carele se dă sânteĭ Vinerĭ nu numaĭ în titlu, ceia
ar fi puţin important, de vreme ce un frontispiciŭ slavic, (
causa modeĭ, putea să figureze într'o operă curat română, d
se maĭ repetă necontenit chĭar în text.

Dacă redacţiunea serbo-bulgară s'a publicat unde-va saŭ
acésta nu scim, şi n'o cunóscem nicĭ în manuscris.

§ 3. O altă legendă a aceleĭaşĭ sânte Vinerĭ, cu mult maĭ
scurt, se găsesce în Vieţile Sânţilor pe luna luĭ iulĭŭ după
diţiunea bucurescénă din 1836, unde ea se începe în urm
torul mod :

‹Sfânta cuviósa muceniţă a luĭ Hristos Paraskevi s'au n
‹scut întru un sat din cele ce era în hotarăle Romeĭ c
‹vechĭ, din părinţĭ hristianĭ, cu numele Agathon›, etc.

Fără a urmări proveninţa acestuĭ variant, tradus d'a-dre
tul din Meneele grece, precum dovedesce *Paraskevi* şi *hr
stianĭ*, cată să observâm că hagiografia numeră vr'o cincĭ sâ
diferite cu numele de Παρασκευή, slavonesce Патька, după
netism serbo-bulgar *Petka*, românesce *Vinerĭ* : o sântă V
nerĭ dela Iconia, serbată la 28 octobre; o sântă Vinerĭ (
timpul luĭ Nerone, serbată la 20 martiŭ; sânta Vinerĭ ‹fi
luĭ Agaton›, aceĭa ce ne interesă acĭ şi care se serbéză la
iuliŭ; apoĭ o sântă Vinerĭ ruséscă, serbată în luna luĭ maĭ
şi'n fine, o sântă Vinerĭ dela Tîrnova, serbată la 14 oc
bre.[2])

Legenda celeĭ dela Tîrnova, care este fórte populară pe
Milcov, ca patrónă a Iaşuluĭ, s'a scris românesce în secu
XVII de către ceĭ doĭ celebri mitropoliţĭ aĭ Moldoveĭ, Varl
şi Dosofteĭu.

In cel de'ntâiŭ ea se începe aşa :

---

2) Martinov, *Annus ecclesiasticus graeco-slavicus*, Bruxellis, 1863, p. 263.

Ачаста свѫнтѫ ши прѣкѹвїωасѫ фечоарѫ Параскева ера де моши дин Епиват, нъскѹтѫ дин пѫринци крединчоши ши крещини бѹни, ѫтрѹ тоатѫ вїаца са кѹ милостенїе ши кѹ фапте бѹне etc.[3]).

In mitropolitul Dosofteiu, aceiaşi legendă se termină cu următórea anecdotă :

Динтр'о палмѫ а свинцїий сале асте ла свѫнта епископїе ла Рѹмань ѡ бѹкѫца, ши ла Бѹчюлещь оун дацеть, адѹс дин Цариград де Дѹмитрашко логофѫтѹль, прекѹмь миаѹ спѹс Іωрдаки спѫтарюль ла маса Дабижїй водѫ etc.[4]).

Ambele redacţiunĭ, a luĭ Dosofteiu şi maĭ cu sémă a luĭ Varlam, se întemeiază pe legenda cea bulgară a sânteĭ Vinerĭ dela Tîrnova, scrisă în secolul XIV de către patriarcul Eutimiŭ şi care se începe prin :

Сїа ѹбо сватаа прѣподобнаа Петкѧ ѡтчьство имѣюше Епїватн, родителе же благочьстивїи, ходещїихъ въ всѣхъ божїихъ за повѣдехъ etc.[5])

Să ne'ntórcem însă la sânta Vinerĭ „fiica luĭ Agaton„.

§ 4. Popa Grigorie n'a făcut alt ce-va decât a copiat o lucrare străină, ca şi maĭ sus cu Catechismul cel dela 1560. El conservă cu stăruinţă limba şi chiar ortografia originalului seŭ. Numaĭ în treĭ locurĭ îĭ scapă de a preface pe *n* între vocale în *r* : ѫтѹрекате=*întunecate*, мере=*mene* şi сѹра =*sună*; cât despre *s* însă, este maĭ puţin scrupulos, punêndu-l adesea acolo unde originalul trebuia să fi avut pe ȥ, de unde resultă scrierea neconsecinte : ȥисе şi зисе, домнеȥеѹ şi домнезеѹ, кѫȥѹ şi кѫзѹ etc., ceia ce nicĭ o dată nu ne întimpină în lucrările proprie ale luĭ popa Grigorie.

---

3) Varlam, *Carte românéscă de învăţătură*, Iaşĭ, 1643, in-f., part. 2, f. 12—16.

4) Dosofteiu, *A synaxarului carte*, Iaşĭ, 1683, in-f., t. 1, f. 64—6. — Cf. C. Negruzzi, *Pecatele tinereţelor*, Bucurescĭ, 1872, p. 264.

5) Гласникъ дружтва србске словесности, t. 8 (Bielgrad, 1856), p. 131—141.

§ 5. Originalul, copiat de cătră preutul din **Măhaciu**, ca să fi fost scris anume în regiunea Brașovuluï.

Un indice între maï multe ni se pare a fi decisiv în acéstă privință.

Textul de maï jos întrebuințéză cuvîntul *boerésă* în sens de ‹femeiă› saŭ ‹nevastă›, ceïa-ce — dacă nu mě înșel — este o particularitate aprópe exclusivă a graïuluï din partea cea bîrsénă a Transilvanieï, unde acéstă vorbă s'a contras astăḑï în *borésă*.

Se scie că nemuritorul nostru Anton Pann, voind să rîḑă de Brașovenï, le pune în gură următorïul dialog provincial despre fabricațiunea vinuluï:

—Măï sóțe, *văzt*'aï tu *ghie?*
—Am *văzt,* măï — ḑise — ș'o mie.
—*No* da cum îï? de'ï *văzt*, spune!
—*Da aŭ îï*, măï, v'o minune?
De n'aï *văzt*, cred *pot* să'țï pară;
No, mă, să-țï spun cum îï dară.
Îï albă și *stenchișóră,*
Răscăcănată la sóre...
—*No minț* tu, că n'aï *văzt ghine*,
Să 'țï spun *ïo*, cată la mine:
Ghia ae'ï *pï*-un dél pusă,
Tot cu țepï pin ea împunsă,
Și *cochile*, voïnicï *tună*
Póma eï de ï-o adună,
Și supt *chicïóre împarcă*,
Să-ï *cure* zéma o calcă.
Apoï *pï*-acea zémă, dragă,
O botez *ghin* și o bagă
În o scorbură întinsă,
Cu bete d'alun încinsă,
De-aci *mere* o *borésă*
Ce îï zice cărjmărésă....[6])

Ceïa ce putem afirma în cunoscință de causă, este că în Moldova, în Țéra-Românéscă și 'n munțiï apusenï aï Transil-

---

6) Pann, *Povestea vorbeï*, Bucurescï, 1852, t. 1, p. 115—6.

vaniei *borésă=boerésă* cu sens de "muiere„ nu există nicăirĭ, şi nu se vede a fi existat vre-o dată.

§ 6. Popa Grigorie nu ne spune anul, când a transcris Legenda sânteĭ Vinerĭ.

Din împregiurarea că ea se află legată în manuscris anume între bucata cea slavonesce din 1583 şi între Catechismul cel copiat la 1607, nu se póte conchide nemic, de vreme ce părţile volumuluĭ nu sînt aşeḑate într'o ordine cronologică.

Orĭ-cum ar fi, dacă nu copia, totuşĭ originalul trebuĭ să fie anterior anuluĭ 1600.

Limba diferă puţin de a luĭ Coresi, şi maĭ curând s'ar puté ḑice că e maĭ veche decât acea din Omiliarul dela 1580.

Din punctul de vedere curat linguistic, este un text de multă valóre, maĭ ales ca morfologiă şi ca sintaxă.

Nu e fără interes nicĭ sub raportul sociologic.

§ 7. Legenda sânteĭ Vinerĭ presintă tóte fantasticele peripeţie ale unuĭ basm, şi tocmaĭ de aceĭa era predestinată a deveni fórte populară, căcĭ orĭ-care ar fi religiunea cea n o m i n a l ă a unuĭ popor, religiunea sa r e a l ă va remâné tot-d'a-una mitologică.

Nu este dară de mirare, că dintre atâtea şi maĭ atâtea legende ale sfinţilor, una din cele de'ntâiŭ traduse în românesce a fost anume aceĭa în care ni se povestesce, bună-óră, cum : "sfânta Veneri apropie-se la zmeu, şi călcă cu picórul "spre falca zmeului, şi întră întro elu, şi trecu prin zgâul "lui afară, şi iară stătu înaintĭa zmeului.„

La acéstă popularitate a sânteĭ Vinerĭ a maĭ contribuit la Românĭ reminiscinţa sânteĭ celeĭ pagane cu acelaşĭ nume, a sânteĭ atât de v e n e r a t e la vechiĭ Romanĭ,[7]) a aceleĭ deiţe Venere, dela care s'a numit ḑiua *Vinerĭ* la tóte popórele neo-latine, şi pentru care par'că ar fi făcute într'adins cu-

[7]) Cfr. Ackner, *Die römischen Inschriften in Dacien*, Wien, 1865, No. 33, 227, 53 şi maĭ ales 352 : "Veneri victrici pro salute imperii...„

vintele din legenda nóstră : «mai frumósă fată de aćasta n'am vădut».

Inainte de a fi cunoscut hagiografia grécă, poporul român avea deja în poveştile sale pe *sânta Vinerĭ* cea transformată în prima epocă a creştinăriĭ din deiţa Venere, după cum avea — cu schimbarea sexuluĭ — pe *sânta Miercurĭ* din deul Mercuriŭ saŭ pe *sânta Joĭ* din deul Jove.

Sânta Vinerĭ, de exemplu, din basmul «Fata moşuluĭ», încungiurată de «puĭ de balaurĭ, şerpĭ, nevăstuĭcĭ, cĭuhureĭ, şopârle, năpârcĭ şi guşterĭ» şi păzită de o «căţeluşă cu dinţĭ de fer şi cu măsele de oţel»[8]), nu póte fi — negreşit — nicĭ sânta Vinerĭ dela Iconia, nicĭ acea dela Tîrnova saŭ de pe aĭurĭ, ci este curat antica deiţă Venere, născută printre monstriĭ oceanuluĭ, călătóre pe o bróscă ţestósă, amica tuturor animalilor, principiŭ al procreaţiuniĭ...

8) Ispirescu, *Legende şi basme*, t 1, Bucurescĭ, 1872, p. 95.

СТ҃Ꙗ ПꙊТКꙖ.

Ⱥтр'ачѣла ꙁиле. ера оу ѡмь Ⱥтр'ачѣ четате. крещинь
доулче ши кꙋрат. ши рꙋга-се. Ⱥтрꙋ аскꙋнсꙋ. кътръ домноул.
е чель ѡм кема-л Ꙗгатонь. е боерѣса лꙋи кема-ѡ Полфїа.
ши фꙋ вїаца лѡр. ши лькꙋирь еи. ле. де ан фъръ де фечѡри.
ши роуга-се еи. Ⱥтрꙋ аскꙋнсꙋ. Ⱥ тоть часоул. аша ꙁичѣ
дж мїе Хрстоасе. Ⱥпърате каоутж ши спре нои. ши дъ ши
нѡаѡ плод съ фїе ши съ наскж. деȺтрꙋ нои. фечорел. саꙋ
фечѡрицъ. нои да-л'ам. сфнцїе-тале. кꙋ тоать партѣ еи.
ши венила Ⱥџерѡл домнꙋлꙋи. спре еи ши ꙁисе лорь. аꙋꙁи
ши аскꙋлтж домнеꙁеꙋ. рꙋгъчюне воастрь. ши е съ наскж.
ѡ фечорѣ. диȺтрꙋ вои съ фїе. ноумеле еи сфнта Венери.
80. ши наще-ва венери. ши кънд ѡ веци | ботеꙁа аша съ-и

(SÂNTA VINERÌ)

Intr'acéllа zile era u omŭ într'acé cetate, creştinŭ du*l*ce şi cura*t*,
ruga-se întru ascunsu cătră Do*m*nu*l*. E celŭ o*m* chema-*l* Agatonŭ,
boerésa lui chema-o Po*l*fila; şi fu viaţa lo*r* şi lăcuiră ei 35 de ai
ră de fećori. Şi ruga-se ei în*t*ru ascunsu în totŭ ćasu*l*, aşa ḑicé:
mie, Hr*is*toase împărate! cautâ şi spre noi, şi dă şi noao plo*d*
fie şi să nascâ deîn*t*ru noi: fećore*l* sau fećoriţă; noi da-l'a*m*
sfinţie-tale cu toată parté ei. Şi venilа îngero*l* Do*m*nului spre ei şi
se lorŭ: auzi şi ascu*l*tâ Do*m*nezeu rugăclune voastră, şi e să nascâ
fećoré diîntru voi; să fie numele ei sf*â*nta Veneri; şi naşte-va veneri;
şi cândŭ o veţi boteza, aşa să-*i* fie nomele ei. Aşa zise îngeru*l* Do*m*-

фїе номеле еи. аша ꙃисе ꙟџероул домнȣлȣи. ши
дела еи. ши еи дѣачїи рȣга-се кȣ фрикъ. кътръ
ши нъскȣ фечоара сфнта Венери. ꙟ лоуна лȣи б
дї. ꙃиле ши котеварѫ сфнта Венери. ши-и поус
меле сѫмта Венери. ши ѡ дȣче ꙟ тоатѫ вр
ѡ ꙟкина кътрѫ бесѣрека домнȣлȣи. ши пѫнъ
ꙟцелѣсе ꙟ тоать лаџѣ домнолȣи. ши кѫндь ера
чи ани. гѫнди-сѫ. ꙟтрȣ синѣ. ши ѕисе нȣ ми
де нȣмаи ачичѣ съ фїоу ши съ лъкȣескȣ. че ми
съ мъ дȣкь. съ проповедȣескȣ лѣџѣ. домнеѕеȣлȣи
приꙟ тоате сателе. ши ꙟ тоате чьтъциле. ши еши
диꙟ кȣрта тѫтѫнесъȣ. ши сѫ дȣсе ꙟтрȣ ѡ четат
ѡ кема. Ꙗнтиѡхїе. ꙟтр'ънсъ лъкȣна. оу 'мпърат м.
181. кима Ꙗнтиѡх ꙟпърат. че ера Грек. ши ꙟтрь сфнт
ꙟ четате. че ера ꙟчепȣ а грѫи кътрь ѡаминни.
крѣдеци вои ꙟтрȣ свнта троицѫ. че е а татъл
фїюлȣи. ши дȣхȣлȣи сфнть іс. хс. кѫ ачела асте
домнеѕеȣ. лȣминьторю. ши сфнциторю. ши спсит
домнеѕеȣль домнеѕеилѡр. ши ꙟвъца пре еи ши моулц
ши крѣдѣ. ши алци ѡамени спȣнѣ алтора. ши ла

---

nului, şi să duse dela ei. Şi ei déacii ruga-se cu fric*ă* că*t*r
Şi născu fecoara sf*ă*nta Veneri în luna lui brumarĭu 15 z
teḑară sf*ă*nta Veneri, şi-i pusără nomele sămta Veneri, şi
toată vrémĭa de o închina că*t*ră beséreca Do*m*nului; şi pâ
înţelése în toată lĭagé Do*m*nolui. Şi căndŭ era de cinci ani
întru siné şi ḑise: nu mi se cade numai acicé să fiŭ şi să lă
mi să cade să mă ducŭ să propoveduescu légé Do*m*neḑeulu
priîn toate satele, şi în toate cătăţile. Şi eşi noapté diîn cur
său, şi să duse întru o cetate mare ce o chema Antiohie. In
cuĭa u 'mpăra*t* mare ce-lŭ chima Antio*h* înpăra*t*, ce era Gre
sf*ă*nta Veneri în cetate ce era, începu a grăi că*t*ră oamini şi
deţi voi întru sv*ă*nta troiţă ce e a Tatălui şi a Fiĭului şi D*u*h
Is. Hs.? că acela ĭaste dédevărŭ Do*m*neḑeu, luminătorĭu şi sf
sp*ă*sitorĭu şi do*m*neḑeulŭ do*m*neḑeilo*r*. Şi învăţa pre ei, şi m
şi crédé; şi alţi oameni spuné altora, şi la beséreca şi p

ши приꙟ четате. іарѫ алци ѡамени. спȣнѣ ла ꙟпѫратȣлȣ. ши
ꙁиче доамне ꙟпѫрате венит-аȣ. ѡ боерѣсь ꙟ четате. де
проповедȣеще ши спȣне де фіюль Маріеен. чела че лоу рѫ-
стигнить. пѫриꙟцїи ноцри ꙟ крȣче. ши дека аȣꙁи ачель
ꙟпѫрать. ель мѫние-сь спре ѧ. ши ꙁисе слȣџелѡр лȣи. сѫ
мѣргь сѫ ѡ адȣкь. ꙟнаинтѣ лȣи. ши кѫоута спре ѧ. челȣ.
32. пѫрат. ши мира-сь де фрѫмсециле еи. ши ꙁисе слȣџилѡр
сале сѫ-ми аџюте домнеꙁеȣл мїȣ. чела че креꙁȣ еȣ ꙟтрȣ
ель. кѫ маи фрȣмоась фать де ачаста н'ам вѫꙁȣт. ши
ꙁисе кѫтрь ѧ чель ꙟпѫрат. че самь де ѡмь ещи ши коум
те кеамь. ши ꙁисе ѧ. кѫтрѫ елȣ. еȣ сѫмть ѡ крещинѫ бо-
теꙁатѫ. ꙟ нȣмеле ми-е ста Петка. ши ꙁисе чель ꙟпѫрат.
кьтрь ѧ нȣ грѫи аша че маи бине те плѣкь домнеꙁеȣлȣи
мїеȣ. ши ꙟкинѫ-те лȣи. де фаче-те-вою домнѫ. ши ꙟ-
пьрьтѣсь спре тоате каселе меле. е сфнта Венири. рѫспоунсе
ши ꙁисе лȣи. анатима... меле ачелȣѧ. че ꙁиче аша ши
те... ши атȣнчи. мѫние-сь ачел ꙟпѫрат... слȣџилѡр лȣи.
преꙟдеци-ȣ де ѡ легаци. ши рѫстигни-ѡ-врем. ꙟ крȣче ка
ши домнеꙁеȣлȣ еи. ши ведѣ-вем че ва фолоси... атоꙟ-
33. чи сфнта Венери. рȣгѫ-сь ши | ꙁисе доамне домнеꙁеȣлȣ

ră alți oameni spuné la inpăratulu și zice: doamne inpărate! ve-
t-au o boerésă în cetate de propoveduește și spune de fiiulŭ Mariecі
la ce au răstignitŭ păriinții noștri in cruce; și deca auzi acelŭ
păratŭ, elŭ mănie-să spre ĭa, și zise slugelor lui să mérgà să o
hcă. inainté lui, și căuta spre ĭa celu pârat, și mira-să de frăm-
ție ei, și zise slugilor sale: să-mi agĭute domnezeul miu, cela
credu eu întru elŭ, că maĭ frumoasă fată de acésta n'am văḑut!
ḑise către ĭa celŭ inpărat: ce samă de omŭ ești și cum te chea-
l? Și ḑise ĭa către elu: eu sămtŭ o creștină botezată in numele
e (sânta Vinerĭ). Și zise celŭ inpărat către ĭa: nu grăi așa, ce
ai bine te plécă domneḑeului mieu și inchină-te lui, de face-te-
u domnă și înpărătésă spre toate casele mele. E sfânta Veniri
spunse și zise lui: anatima.... mele aceluĭa ce zice așa, și te...
atonci mănie-să acel inpărat [și ḑise] slugilor lui: preindeți-u
o legați, și răstigni-o-vrem in cruce ca și domneḑeulu ei, și vedé-
m ce va folosi.... Atoinci sfânta Veneri rugă-să și ḑise: Doamne

мїеȣ. каȣтъ ши спре мене, съ но лаȣде-съ, драчїи спре ме
ши тремате ꙟџероуа тъȣ. кȣ арѫтара силелѡр тале, ши
милȣаще сȣфлетȣлȣ мїеȣ. дѡамне чеа че ꙟкȣџȣръ-мъ ши
алѣџе чеа че лȣптъ-съ кȣ мене, ши ла сфрьшитȣл, рȣга
чюнеен ѱалѡм. . . скȣлѫ-съ ши зисе амин, ши аръ зи
апои, съ лаȣде-съ ши еи кȣ тине домне, ши атȣнчи
ачела час иви-се, оу ноѡръ диꙟ черю. ши еши оуꙟ ви
хоръ маре диꙟ ноѡръ ши лȣа ѡ пїатръ маре форте
елъ ши ѡ пȣрта вънтȣл, ка ѡ фрȣꙟзъ ши сȣра. ши
тȣꙟчи, иви-се ꙟџерȣл домнȣлȣи ꙟнаинтѣ еи. ши рȣ
легътȣреле, диꙟ мънȣле еи ши гръи кътръ а зисе нȣ
тѣме, че лаȣдъ сила домнȣлȣи, домнезеȣл тъȣ. ши ат
чи моунчиторїи че ѡ лега, къзȣръ џосъ ла пъмынтȣ.
скȣларъ-съ ши стригаръ тоци кȣ глас маре. ши
184. серъ маре | асте крединца крещинѣскѫ ши атȣꙟчи сфи
Венери, ръдикъ мънȣле сале кътръ черю. ши рȣга-се атȣн
ѡаменїи мȣлци еи стрига ши зиче нȣ-и алтȣ домне
маи маре, фъръ домнезеȣл сфинтееи Венери. ши тоате с
џиле ачелȣи ꙟпърат, къзȣръ џосъ ꙟнаинꙟте сфинтееи Вен
ши зича тоци милȣаще-не сфинтъ Венери. ши но оу

Do*m*nedeulu mieu! cautĕ şi spre mene, să no laude-să dracii
mene, şi tremĭate îngeru*l* tău cu arâtarĭa silelo*r* tale, şi miluĭaşte
ůetulu mieu, Doamne! [de] celĭa ce încug'ură-mă, şi alége celĭa
luptă-să cu mene! Şi la sfărşitu*l* rugăcĭuneei psalo*m*... sculă-să
ḑise ami*n*; şi ĭară ḑise apoi: să laude-să şi ei cu tine, Do*m*ne! Şi atu
în acela ća*s* ivi-se u noorŭ diĭn cerĭu, şi eşi uîn vihorŭ mare d
noorŭ, şi lua o piatră mare forte în elŭ şi o purta văntu*l* ca
fruînḑă, şi sura; şi atuînci ivi-se îngeru*l* domnului înaintĕ ei,
rupse legăturele diĭn mănule ei, şi grăi că*t*ră ĭa zise: nu te te
ce laudă sila Domnului Do*m*neḑeu*l* tău. Şi atuînci muncitorii ce
lega căḑură g'osŭ la pămăntu, şi sculară-să şi strigară toţi cu g
mare şi ziseră: mare ĭaste credinţa creştinéscâ! Şi atuinci sfăn
Veneri rădică mănule sale că*t*ră cerĭu şi ruga-se. Atunci oame
mulţi, ei striga şi zice: nu-i altu do*m*niziu mai mare, fără dom
zeu*l* sfinteei Veneri! Şi toate slugile acelui înpăra*t* căzură g'osŭ
aiinte sfinteei Veneri, şi zicĭa toţi: miluĭaşte-ne, sf*ă*ntă Veneri, şi

фърълеџиле нѡастре... че рѡгъ дерептъ нои ши аратъ ши ноѡа сѣмне съ фим ши нои крещинии ка ши тȣ. ши съ не ꙟкинъм. татълȣи. ши фїюлȣи. ши дȣхȣлȣи сфинтъ ши ѕисеръ тоци аминъ. ши скȣла-се ши ботеѕа еи. ши се дȣсе ши лъȣдѫ домноул домнеѕеȣ. ши де вѫѕȣ чель ꙟпърат. ачѣлѣ ши мъние-сь. ши кемъ алте слȣџи але лȣи. ши ѕисе прендеци-ѡ ши ѡ легаци. ши афлаци ѡ кълдаре. ши ардеци петри ши ле ѕмикȣраци ши | ле бъгаци ꙟ кълдаре ши бъгаци плȣмбȣ. ши сеȣ ши смѡалъ съ фїаркѫ ꙟ шапте ѕиле. ши ꙟ шапте нопци. ши а шапта ѕи бъгаци ача[с]тъ ꙟ кълдаре. ши акоперици кȣ ѡ пїатръ. пѫнѫ вою вени ши еȣ съ вѫѕȣ. ши аша ѕисе ачель ꙟпърат кȣ мънїе ши се дȣсе де ачиа. ши слȣџиле лȣи фѣчерь аша. ши а шаптѣ ѕи вене ꙟпъратȣл ши ѕисе дескоперици. кълдарѣ. ши ѡ дескоперирь. ши сфинта Венери скȣлѫ-се. ши стътȣ ꙟ пичоаре ꙟ кълдаре. ши ѕисе маре асте спре меꙟре. ши ачелȣ ꙟпѫрат вѫѕȣ. аче чюдъ маре. ши гръи кътрь сфинта Венери. ши ѕисе... лȣкрȣ-и де тине. че нȣ сь приꙟде де тине. ниче фокȣлȣ. ниче апа. ши атȣнчи гръи сфинта Венери. кътрь ачелȣ ꙟпърат. апропїе-те де веѕи сила дѣдевърȣлȣи домнеѕеȣ. ши нȣ сь

---

fărălegile noastre... ce rogă dereptŭ noi, și arată și nooa sémne fi*m* și noi creștini ca și tu, și să ne închină*m* Tatălui și Fiĭului Duhului sf*â*ntŭ; și ziseră toți amin*ŭ*. Și scula-se, și boteḑa ei, și duse, și lăuda Do*m*nu*l* Do*m*neḑeu. Și de văḑu celŭ inpăra*t* acélé, mănie-să, și *che*mă alte slugi ale lui, și zise: prendeți-o și o legați, și aflați o căldare, și ardeți petri și le zmicurați, și le băgați căldare, și băgați plu*m*bu și seu și smoală să fiarbâ în șapte zile în șapte nopți, și a șaptĭa zi băgați acĭastă în căldare și acoperiți o piatră, până voĭu veni și eu să văḑu. Și așa zise acelŭ înpăra*t* mănie și se duse de acila. Și slugile lui féceră așa. Și a șapté vene înpâratu*l* și zise: descoperiți căldaré. Și o descoperiră. Și [s]nta Veneri sculâ-se și stătu în piéoare în căldare, și zise: mare [...] spre meînre. Și acelu înpâra*t* văḑu ace cĭudă mare, și grăi că*t*ră [...]nta Veneri și zise: [ce] lucru-i de tine? ce nu să priînde de tine [...]e foculu, nice apa? Și atunci grăi sf*â*nta Veneri că*t*ră acelu în[pă]rat: apropie-te de veḑi sila dédevărului Do*m*nezeu. Și nu să putĭa

186. пȣта апропїа де дȣгорѣла фокȣлȣи. ши де вѫзȣ сфǐнта Венери. кѫ нȣ се поате апропїа ниче кȣтавѫ. а лȣѡ апа кȣ мѫна. диꙟ кѫлдаре ши арѫꙟкѫ ꙟ ѡбразȣл. челȣи ꙟпѫрат. ши оурби ачелȣ ꙟпѫрат. ꙟи ачела час. е сфǐнта Венери еши диꙟ кѫлдаре кȣратѫ ши фрȣмѡасѫ. ши атȣꙟчи ачелȣ ꙟпѫрат мерсе. ши се апропїе де а ши кѫзȣ ꙟнаинтѫ еи. ши рȣга-се милȣаще-мѫ шарка лȣи Хс. а лȣи Домнедзеȣ. ши рѫгѫ дерептѫ мене. доарѫ ми с'арѫ дешкиде ѡкии мїе сѫ фїȣ крещинȣ. ши еȣ ши тоате слȣџиле мѣле. ши цинȣтȣл ꙟпѫрѫцїеи мѣле. ши милостиви-се. сфǐнта Венери. ши кѫзȣ кȣ фаца ла пѫмѫꙟтȣ ши плѫꙟсе. ши балтѫ де лакрѫмиле се фѣче. ши скȣлѫ-се ши лѡа кȣ мѫна дерѣптѫ. де лакрѫмиле еи. ши ȣꙟсе ѡкии. челȣи ꙟпѫрат. ши зисе ꙟ нȣмеле татѫлȣи ши фїюлȣи. ши дȣхȣлȣи сфǐнтȣ. сѫ веѕи. ши атȣнчи ачелȣи ꙟпѫрат вѫзȣ. ши алци ѡамени. мȣлци неволничи
187. ведꙟдекѫ еи. ши ачелȣи ꙟпѫрат. лȣминѫ ши | ведѣре маи бине ши маи врѫтосѫ. декѫт маите. ши плекѫ-се ши лȣѡ сфǐнта Венери. де лакрѫмиле сале. ши лȣѡ апѫ ши ботезе ачелȣ ꙟпѫрат. ши тоате слȣџиле лȣи. ши тоци ѡаменїе диꙟ пѫрѫцїа лȣи :— ши іарѫ сфǐнта Венери гѫꙟди ши ѕисе дȣч-

---

apropiĭa de dugoréla focului. Și de vădu sf*ă*nta Veneri că nu se poate apropiĭa, nice cutĭadă, ĭa luo apa cu măna diĭn căldare și aruncă în obrazu*l* celui înpăra*t*. Și urbi acelu înpăra*t* în acela *ĉas*. E sf*ă*nta Veneri eși diin căldare curat*ă* și frumoasă. Și atuĭnci acelu înpărat merse și se apropie de ĭa, și căzu inaiintĭa ei, și ruga-se: miluĭaște-mă, șarba lui Hs. a lui Do*m*nedeu, și rogă dereptŭ mene, doară mi s'ară deșchide ochii mie, să fiu creștinu, și eu și toate slugile méle și ținutu*l* înpărăției méle. Și milostivi-se sf*ă*nta Veneri, și căzu cu fața la pămăintu și plăînse, și baltă de lacrămile se féce; și sculă-se, și ĭoa cu măna deréptă de lacrămile ei, și uinse ochĭi celui înpăra*t*, și zise: în numele Tatălui și Fiĭului și D*u*hului sf*ă*ntŭ, să vedzi. Și atunci acelui înpăra*t* vădu. Și alți oameni mulți nevolnici vedecă ei. Și acelui înpăra*t* lumină și vedére mai bine și mai vărtosŭ decă*t* maite. Și plecă-se și luo sf*ă*nta Veneri de lacrămile sale, și luo apă și botede acelu înpăra*t* și toate slugile lui și toți oamenie diĭn părățiĭa lui. Și ĭară sf*ă*nta Veneri găĭndi și dzise

мѫ-вою. ıарьши ꙟтр'алть четате. сѫ проповедȣеске. кȣвьнтȣл лȣи хс. ши сѫ спȣю лорь кѫ пѫгѫни-сȣ. коум сѫ се ботѣзе. ши сѫ се кȣнȣне. де ворь пери. ши сѫ дȣсе. ши мергьндȣ а пре кале. тьмпинѫ алть ꙟпѫрат. че-л кема. Атизма ꙟпьрат. ши ꙃисе кѫтрѫ а челȣ ꙟпѫрат. џюпьнѣсь че wмь еще. ши коумȣ те кемь. че нȣ те ꙟкинин домнеен меле. а грѫи кѫтрь ачела ꙟпѫрат. ши мира-сь де фрьмсециле еи. ши ꙟтребь-w ши ꙃисе де оунде еще. сфнта Венери рѫспоунсе кѫтрь ель ши ꙃисе. еоу сѫмтȣ w крещинѫ ботеꙃате. ꙟ нȣмеле мї-и ста Петка. ши ꙃисе кѫтрь а челȣ ꙟпѫрат. пась дȣпѫ мене. ши крѣде ꙟ дом-
88. невеȣл мїеȣ. ши | џюра-ци-мѫ-вою ꙟнаинтѣ домнеȣеоулȣи мїȣ. сѫ фїи доамнь мїе ши ꙟпѫрѫтѣсь тоутȣрорȣ полателwр мѣле. е сѫ ноу аскȣлтарет мене. да-те-вою спре маре мȣꙟкѫ. ши вїаць нȣ вере авѣ. ши атȣꙟчи сфнта Венери. грѫи кѫтрь елȣ. ши ꙃисе. дїаволе ꙟтȣрекате ши ıадȣле слȣга ıадолȣлȣи (sic). ши атȣꙟчи мѫние-сь ачель ꙟпьрат. ши ꙃисе слȣџилwр сале. приꙟдеци-w сѫ w дȣчемь. ꙟнаинꙟта челȣи ꙃмїеȣ. дин ꙟ четате. де сь w мѫнѫꙟчи. е сь бирȣире спре ꙃмїеȣ ши сѫ но перире. де ель плека-не-времь ши ꙟкин-

---

[D]uce-mă-voiu ĭarăși într'altă cetate să propoveduescu cuvântu*l* lui [Hs]. și să spuĭu lorŭ că păgâni-su, cu*m* să se botéḑe și să se cu[nu]nne, de vorŭ peri. Și să duse și, mergându ĭa pre cale, tâ*m*pină [a]ltŭ înpăra*t* ce-l chema Atizma-înpăra*t*. Și zise către ĭa celu în[pă]ra*t* : giupânésă! ce omŭ este și cumu te chemă? ce nu te în[c]hini do*m*necí mele? Ĭa grăi că*t*ră acela înpăra*t*, și mira-să de fră*m*[s]ețile ei, și întrebă-o și zise: de unde este? Sf*â*nta Veneri răspu*n*se [c]ătră elu și zise: eu sămtu o creștină botezate în numele mi-i (sânta [Ve]neri). Și zise că*t*ră ĭa celu înpăra*t* : pasă după mene și crede în [d]o*m*neḑeu*l* mieu, și gĭura-ți-mă-voĭu înainte do*m*neḑeu*lui* miu să fii [d]oa*m*nă mie și înpărătésă tuturoru polatelo*r* méle; e să nu ascultare*t* [m]ene, da-te-voiu spre mare muincă, și viĭață nu vere avé. Și atuînci [s]f*â*nta Veneri grăi că*t*ră elu și zise: diavole înturecate și ĭadule sluga [ĭa]dolui! Și atuînci mânie-să acelŭ înpăra*t* și zise slugilo*r* sale: priinde[ț]i-o să o ducemŭ înaiĭnțĭa celui zmieu diĭn cetate de să o mânâînci; e [s]ă biruire spre zmieu și să no perire de elŭ, pleca-ne-vre*m* și închina-

на-не-врѣмь ши нои еи. ши домнеѯеȣлȣи еи. кѫ ꙟтр'ачѣ
четате. оуꙟ ѯмеȣ форте маре лѫкȣиа ꙟтрȣ елȣ дїаволȣль.
ши тоате дȣхȣреле некȣрате. ши ачела лѫкȣиа ла еи. ши-л
рȣга еен ка ши домнеѕеȣ. ши ачелȣ ꙟпърат крѣдѣ ꙟтрȣ
ель. ши тоате слȣџиле лȣи. ши тоцн ѡаменїе лȣи. ши а-
189. тончи дȣсерь сфнта Венери ꙟ четате. ши дешкисерь пор-
таа. ши ѡ дȣсерь кътрь ѯмеȣ сѫмта Венери. вѫѯȣ ѯмеȣл.
ши-ши фѣче кȣ мѫна крȣче. ꙟ нȣмеле лȣи іс хс. ши а-
тоунчи фȣџи дїаволȣл. ди ѯмеȣ ши тоате дхȣреле некȣрате
ши атȣꙟчи сфнта Венери апропїе-се ла ѯмеȣ. ши кѫлкѫ
кȣ пичорȣл спре фалка ѯмеȣлȣи. ши ꙟтрѫ ꙟтро елȣ. ши
трекȣ при ѯгьȣл лȣи афарь. ши ıарь стьтȣ. ꙟнаинтѣ
ѯмеȣлȣи. ши атȣнчи стригѫ дїаволȣль, ши ѕисе ѡ мишеи
де нои кȣм не рȣшинѫм нои. ҂а. де бьрбаци чеа че ерам
ꙟ четате. де ѡ фать не рȣшинѫм нои, акȣм ши фȣџирѫ
афарь диꙟ четате. тоате дȣхȣреле. ши атȣнчи ачель ꙟпѫ-
рать. ши вѫѯȣ ачала. ши креѯȣ. ши плекарь-се тоци ꙟна-
инта сфнтеи Венери. ши ѕисе ачель ꙟпърат. милȣаще-не
сфнть Венери. сѫ крѣдем ши нои ꙟ хс. ꙟ домнеѯеȣл тѫȣ.
ши ботеѯь ачель ꙟпѫрат. ши тоате слȣџиле лȣи, ши тоци

---

ne-vrémŭ și noi, ei și domnezeului ei. Că într'acê cetaté uîn zmeu forte mare lâcuia, întru elu diavolulŭ și toate duhurele necurate, și acela lăcuiïa la ei, și-*l* ruga eei ca și do*m*neḑeu, și acelu inpărat crêdê întru elŭ, și toate slugile lui și toți oamenie lui. Si atonci duseră sf*ă*nta Veneri în cetate, și deșchiseră portaa, și o duseră cătră zmeu. Sămta Venerí văzu zmeulŭ și-și fêce cu măna cruce în numele lui Is. Hs., și atu*n*ci fugi diavolu*l* di zmeu și toate duhurele necurate, și atuinci sf*ă*nta Veneri apropie-se la zmeu, și călcă cu picoru*l* spre fa*l*ca zmeului, și întră întro elu, și trecu pri zgău*l* lui afară, și ĭară stătu inaintĭa zmeului. Și atunci strigâ diavolulŭ și ḑise : o, mișei de noi! cum ne rușină*m* noi 1000 de bărbați, ceîă ce era*m* în cetate, de o fa*tă* ne rușină*m* noi acu*m*! Și fugiră afară diîn cetate toate duhurele. Și atunci acelŭ înpârat și văzu acialla și crezu, și plecară-se toți înaintĭa sf*i*ntei Veneri. Și ḑise acelŭ inpărat: miluĭaște-ne, sf*ă*ntă Veneri, să crêde*m* și noi în Hs. în Do*m*nezeul tău. Și boteză acelŭ înpăratŭ, și toate slugile lui, și toți oamenii

10. ѡамєнїи лȣи. ача|а ꙟ тоатє. крєѕȣрь ши сꙋ ботєѕарь :—
ши атоуnчи сфнта Вєнєри. ѕисє. іарь ми сє кадє мїє сє
мь доук. ши сє дȣсє ꙟтр'ȣ чєтатє марє чє лꙋкȣиа. оуꙟ пь-
рат марє чє-л кєма Якли т ꙟпьрат. ши ꙟтрь сфнта Вєнєри.
ꙟ чєтатє. ши ꙟчєпȣ а грꙋи кꙋтрь ѡамєни. крѣдєци вои ꙟ
нȣмєлє татьлȣи. ши фїюлȣи ши дȣхȣлȣи сфнть а лȣи. Іс. Хс.
кꙋ ачєла астє дѣдєвьрь. ши аȣѕи чєл ꙟпьрат. дє а. ши
кєма-ѡ ши ѕисє. кꙋтрь а. чє ѡм єщи. ши коум тє кѣмь.
а ѕисє кꙋтрь чєл ꙟпьрат. єȣ сꙋмть ѡ крєщинь ботєѕатѫ
нȣмєлє мї-и Пєтка. ши крєѕȣ ꙟтрȣ сфнта троиць. ши ѕисє
чєл ꙟпьрат. кꙋтрь а. нȣ ѕичє кꙋ єщи ботєѕать. чє пась
дє рогь домнєѕєȣл мїȣ. чєла чє крєѕȣ єȣ. ши ꙉȣра-ци-мꙋ-
вою. ꙟнаинтѣ домнєѕєȣлȣи мїєȣ. коум адȣчє-вою ши понє-
вою слава мѣ. ши чинстѣ. мѣ спрє капȣл тꙋȣ. ши сꙋ фїи
11. домнѫ мїє ши ꙟпѫрьтѣсь. тоторорь полатєлѡр мєлє. є сꙋ
нȣ аскȣлтарє мєнє*). єȣ да-тє-вою. спрє марє мȣꙟкь. ши рѣ
мѡртє ѡмори-тє-вою. є сфнта Вєнєри ѕисє. лȣи анатима
фїюлȣ дїаволоулȣи. врꙋжиторю рꙋȣ. ши кꙋнє рꙋȣ. єȣ крєѕȣ

*) Aci cu o mână posterióră adaus вєи d'asupra luĭ нȣ, ér pє dela аскȣлтарє şters şi înlocuit cu дє, adecă: сꙋ нȣ вєи аскȣлата дє мєнє.

lui: aclaa în toate crezură şi să botezară. Şi atu*n*ci sf*ă*nta Veneri ḑise: Iară mi se cade mie se mă du*c*. Şi se duse într'u cetate mare ce lăcuila uîn păra*t* mare ce-*l* chema Aclit-înpăra*t*. Şi în*t*ră sf*ă*nta Veneri în cetate şi începu a grăi că*t*ră oameni: crédeţi voi în numele Tatălui şi Fiĭului şi D*u*hului sf*ă*ntŭ a lui Is. Hs., că acela ĭaste dédevărŭ? Şi auzi ce*l* înpăra*t* de ĭa. şi chema-o şi zise că*t*ră ĭa: ce om eşti şi cu*m* te chémă? Ĭa zise că*t*ră ce*l* înpăra*t*: eu să*m*tŭ o creştină botezatâ, numele mi-i (Vinerĭ), şi crezu în*t*ru sf*ă*nta troiţă. Şi zise ce*l* înpăra*t* că*t*ră ĭa: nu ḑice că eşti botezată, ce pasă de rogă domnezeu*l* miu cela ce crezu eu, şi g'ura-ţi-mă-voĭu înainté domneḑeului mieu, cu*m* aduce-voĭu şi pone-voĭu slava mé şi cinsté mé spre capu*l* tău, şi să fii do*m*nâ mie şi înpârătésă totu*ror*ŭ polatelo*r* mele; e să nu ascultare mene, eŭ da-te-voĭu spre mare muîncă, şi ré morte omori-te-voĭu. E sf*ă*nta Veneri zise lui: anatima, fiĭulu diavolu*l*lui, vrăjitorĭu rău şi căne rău! eu crezu în Do*m*nezeu*l* mieu, de dereptu

ꙟ домнезеꙋл мїеꙋ. де дерептꙋ домнезеоул мїеȣ. нȣ нꙋмаи
трꙋпоул. че ши соуфлетꙋл да-л-вою. спре мȣꙟкъ. проклеци
съ фїе мꙋнꙟчиторїи тъи. ши домнеѕеии тъи коу тине. ши
атꙋнчи мъние-сь ачел ꙟпърат коу амарь. ши атȣꙟчи ѕисе
мȣꙟчиторилѡр лꙋи. сѫ адꙋкь ѡ кълдаре. ши сѫ пїсеѕе петри.
ши сеꙋ ши се адꙋкь блоумбꙋ. ши смоаль ши*) баце аче
фать. ꙟ кълдаре съ фїарбь ꙟ треи ѕиле ши ꙟ треи нопци.
ши**) дꙋсерь сфнта Венери. кътрь фокь. ши кътрь кълдаре.
ши че ста ꙟнаинтрѣ. тоци ши еши ѡ парь дин фокь маре
192. динтр'ачел фок | ал лѡр. ши ꙟконцȣрь-и. ачеи мꙋнчитори
ши арсерь тоци ꙟтр'ачел час. ши сфнта Венери ста аче
ши рꙋга-се кȣ ѱалѡм дин сълтири. аша ѕичѣ милꙋаще-мъ
домне къ спре тине оуповъаще соуфлетȣл мїеȣ. ши ла сфръ-
шитȣл рꙋгъчюнїеи ѱалѡмлꙋи. ѕисе амин. ши въѕȣ ачель ꙟ-
пърат. мȣꙟчиторїи лꙋи къ перирь. ши спърие-сь. ши фрикъ
маре фꙋ спре ель. ши кемъ слȣџиле лꙋи тоате. ши ꙟтребъ
еи. ши ѕисе споунеци-ми че вою фаче чещїи мъгеницй. ши
ѕисерь кътрь елȣ. съ ноу-и тъере капꙋл. кȣрꙋндȣ ачещи ѡамени

*) Cu o mână posterióră adaus d'asupra: съ.

**) Idem: ѡ.

Domnezeul mieu nu numai trupul, ce şi sufletul da-l-voĭu spre muncă;
Procleţi să fie muîncitorii tăi şi domnezeii tăi cu tine! Şi atunci
mănie-să acel înpărat cu amarŭ, şi atuînci zise muîncitorilor lui să
aducă o căldare şi să piisedze petri şi seu, şi se aducă blumbu şi
smoală, şi bage acĭa fată în căldare să fiarbă în trei zile şi în trei
nopţi. Şi duseră sfănta Veneri cătră focŭ şi cătră căldare şi ce sta
înaintré toţi, şi eşi o pară diin focŭ mare diintr'acel foc al lor, şi
încong'ură-i acei muncitori, şi arseră toţi într'acel ćas. Şi sfănta Veneri
sta acii şi ruga-se cu psalom din săltiri; aşa dicé: miluĭaşte-mă,
Domne, că spre tine upovăĭaşte sufletul mieu! Şi la sfrăşitul rugă-
cĭuniei psalomului zise: amin. Şi văzu acelŭ înpărat muîncitorii lui
că periră, şi spărie-să, şi frică mare fu spre elŭ, şi chemă slugile
lui toate şi întrebă eĭ şi dise: spuneţi-mi, ce voĭu face ceştii ma-
gheniţi? Şi diseră cătră elu: să nu-i tăere capul, curundu aceşti

тоци кътрь домнезеоуа еи. фаче-е-ва де плека-се-вωр. ши атѹнчи зисе Акли́т ѫпърат. кътрь слѹџиле лѹи. тъаці-и капоуа***). ши сфнта Венери. рѹга-се ачелωр мѹѫчитори ши зисе лъсаци-мъ ши ωгоди[ци]-ми сѫ фак рѹгъчюни. сѫ мѫ рогѹ кътрь Хс. Домнезиоуа міеѹ. ши зисерь еи рωгъ-те кѹрѹндѹ.
193. ши атѹнчи сфнта Венери. рѹга-се кѹ лакрьми. ши плѫнџѣ. | ши зича Домне деспѹеторюл. пѫринтеле а тоут цинотоул. фѫкъторюл черюлѹи. ши ал пъмънтолѹи. аоуѕи-мъ ши аскѹлть-мъ. шарка та ѫтр'ачеста час рогѹ-те сѫ фачи месерѣрѣ та. ши сѫ даи. мъріа та. челора че ворь фаче. помѣнѫ міе. ши принос[ѹл]. ши летѹргїе. ши лѹмѫнаре. ши вωр чинст[и]. ачаста зи. благослѡвѣще-е Домне каселе лωр. ши фїчорїи лωр ши холделе лωр. ши добиточеле лωр тоате. ши фоугь де еи тоате дѹхѹриле рѣле ши фѫрмъкъторреле ши сѹфлетеле лωр сѫ фїе лѹминате. е чела че нѹ ω ва чинсти ачаста зи Венерѣ маре. кѹ милостенїе ши кѹ рѹгъчюне. ла бесѣрекь. ıарь чела че ва лѹкра ѫтр'ѫнса ачела сѫ фїе блѫстемат. е чела че ω ва чинсти ши ω ва пости шапте зиле. сѫ фїе лѹи сѫнътате.

***) Aci un semn, şi apoi adaos jos la margine cu aceîaşi mână: кѹрѹндо ши досерь сфнта Венери сѫ-и тае капоуа.

---

oameni toţi că*tră* do*m*neḑeu*l* ei face-e-va de pleca-se-vo*r*. Şi atunci ḑise Aclit înpăra*t* către slugile lui: tăîaţi-i capu*l* curu*n*do. Şi doseră sfănta Veneri să-i tae capu*l*. Şi sf*ă*nta Veneri ruga-se acelo*r* muîncitori şi ḑise: lăsaţi-*mă* şi ogodiţi-mi să fac rugăcîuni, să mă rogu că*t*ră Hs. Do*m*neziu*l* mieu. Şi ḑiseră ei: rogă-te curu*n*du. Şi atunci sfănta Veneri ruga-se cu lacrămi şi plă*n*gé şi ḑicîa: Do*m*ne despuetorîu*l*, părin*tele* a tu*t* ţinotu*l*, făcătorîu*l* cerîului şi al pămăntolui! auḑi-mă şi ascultă-*mă*, şarba ta, într'acesta ćas; rogu-te să faci meseréré ta şi să dai mărîîa ta celora ce vorŭ fa*ce* pomênâ mie şi prinosu*l* şi leturghie şi lumănare, şi vo*r* ci*n*sti aćasta ḑi, bl*agoslo*véşte-e, Domne: casele lo*r*, şi fićorii lo*r*, şi holdele lo*r* şi dobitocele lo*r* toate; şi fugă de ei toate d*u*hurile rêle, şi fărmăcătoare*le*; şi sufletele lo*r* să fie luminate; e cela ce nu o va ci*n*sti aćasta ḑi veneré mare cu milostenie şi cu rugăcîune la besérecă, îară cela ce va lucra într'ă*n*sa, acela să fie blăstăma*t*; e cela ce o va ci*n*sti şi o va posti şapte ḑile, să fie lui sănătate şi ertăcîune păcatelo*r*; şi cine nu o va ci*n*-

ши ертьчюне пѫкателѡр. ши чине нȣ ѡ ва чинсти сфнтѫ
Венери. че ѡ ва спȣрка де вое кȣ карне саȣ кȣ брѫꙟдь
194. фьрь де харци. саȣ кȣ кȣрвїе. саȣ фїе кȣ че лȣкрȣ | рѫȣ.
сѫ фȣре нетаре. е пѫринцїи лȣи сѫ нȣ сарь покѫи. сѫ фїе
истȣкан. ачела грȣмаѕȣ ши кȣ мѫнȣле сале. ачела ѡмь сѫ
нȣ бирȣаскь. кѫ сфнта Венери. рѫстигнитȣ-с'аȣ хс. де вое
ꙟ крȣче коу ѡцит. ши кȣ фере адьпарь-ль. ши коу сȣлицѫ
ꙟпȣсерѫ-л ꙟ костеле лȣи. приꙟтрȣ сѫ ласе ноаѡ лѣџе. дом-
ноул нострȣ іс. хс. ши дȣпѫ аче грѫи свнта Венери. ши
ѕисе мȣꙟчиторилѡр фачеци коум в'аȣ ѕис воа домнȣл во-
стрȣ. ши плекь капȣл џос. мȣꙟчито... ши тѫе кȣ спата ка-
пȣль еи. ши лȣѡ домноул кȣрать сȣфлетоул еи. ꙟ мѫнȣле
сале. ши-л дȣсе ꙟ черю. ши фост-аȣ тѫарѣ капȣлȣи еи
свнтеи Венери. ꙟ лȣна лȣи коуптෙрю. кѕ. де ѕиле ши ноу...
домноул сѫ-и фїе празникоул еи. атоꙟче... льсь се-и фїе.
кѫнд аȣ нѫскȣт. ꙟ лȣна лȣи брȣмарю ді. ѕиле. дерепть ачѣ
ѕи че блсви... ꙗсте каса. ачеа оуꙟде-и чете... сфнтеи Ве-
нери. сѫ ва чети ши сь... спȣне ѡаменилѡр: и пис попа
195. Григорїе ѡт Мѫхачю. мсца авгоуст. в. днь.— |

---

sti sfănta veneri, ce o va spurca de voe cu carne sau cu brăîndă
fără de harți, saŭ cu curvie saŭ fie cu ce lucru rău, să fure neta-
re, e pârinții lui să nu s'ară pocăi, să fie istucan acela [cu?] gru-
madu, și cu mânule sale acela omŭ să nu biruĭască; că sfănta ve-
neri răstignitu-s'aŭ Hs. de voe în cruce, cu oțil și cu fere adăpa-
ră-lŭ, și cu sulița înpuseră-l în costele lui, priîntru să lase noao lêge
Domnul nostru Is. Hs. Și dupâ ace grăi svănta Veneri și zise muîn-
citorilor: faceți cum v'au ḑis voa domnul vostru. Și plecă capul g'os.
Muîncito.... și tae cu spata capulŭ ei. Și luo Domnul curatŭ sufle-
tul ei în mănule sale și-l duse în cerĭu. Și fost-au tăĭaré capolui ei.
svintei Veneri, în luna lui cuptorĭu 26 de ḑile, și nu lăsâ Domnul
să-i fie praznicul ei atoînce, [ci] lăsă se-i fie când au născut, în luna
lui brumarĭu 14 ḑile; dereptŭ aĉa ḑi ce blagoslovi... ĭaste casa a-
ceĭa uînde-i cete[ște].. sfintei Veneri, să va ceti și să [va] spune oa-
menilor. (Și a scris popa Grigorie din Măhacĭu, în 2 ḑile ale lunei
luĭ august).

NOTANDA

---

1. finalul *u* întreg: ачелȣ (186, 187 de 2 orĭ, 188, 189), [illegible] (182, 188 de 2 orĭ), проповедȣескȣ (181, 188), мергъндȣ (188), коумȣ, кȣмȣ (188, 190), сѫмтȣ 1-a pers. (188), тоу-тȣрорȣ (189), елȣ (183, 189 de 2 orĭ, 190, 193), фїюлȣ (192), креѕȣ, креȣȣ 1-a pers. (183, 192), дерептȣ (192), блоумбȣ, плȣмбȣ (186, 192), кȣрȣндȣ, кȣрȣндо (193 de 3 orĭ), рогȣ (193), аскȣнсȣ (180 de 2 orĭ), лѫкȣескȣ (181), ꙟпъратȣлȣ (182), домне-зеȣлȣ (183, 184), сȣфлетȣлȣ (184), пъмьнтȣ, пъмъꙟтȣ (184, 187), алтȣ (185), фокȣлȣ (186), крещинȣ (187), вѫȣȣ, въѕȣ a 3-a pers. (185, 186 de 2 orĭ), въȣȣ 1-a pers. (186, 187).

2. ꙟ ca vocală nasală în interiorul cuvîntuluĭ: гьꙟди (188), мȣꙟкъ, мȣꙟкь (189, 192), мȣꙟчитори (193), мȣꙟчиторилѡр (192, 195), моуꙟчиторїи (192, 193), атȣꙟчи, атоꙟче, атоꙟчи (183, 184 de 2 orĭ, 185, 187, 189 de 2 orĭ, 190, 192, 195), приꙟде (186), приꙟдеци, преꙟдеци (183, 189), ꙟнаиꙟте, ꙟнаиꙟта, ꙟнаиꙟнта (185, 187, 189,) оуꙟде (195), мънѫꙟчи (189), бръꙟȣь (194), пъриꙟцїи (182), фрȣꙟȣь (184), арȣꙟкь (187), пъмъꙟтȣ (187), плъꙟсе (187), ȣꙟсе (187), веꙟдекь (187), iar şi: ꙟнаинта (190), атȣнчи (190, 192 etc.), прендеци (185), мȣнчитори (193), пѫринцїи (195) etc.;

оуꙟ [ѕмеȣ] (189), оуꙟ [пьрат] (191), оуꙟ [вихорь] (184);

диꙟ (181, 184, 187, 188, 189, 190, 192), диꙟтрȣ (180), приꙟ, приꙟн (181, 182), приꙟтрȣ (195);

vocalisarea totală a luĭ ꙟ: оу ѡмь (180), оу [мпьрать] (181), оу нoѡрь (184), ꙟпȣсерѫ (195). ꙟкȣцȣрь (184), маинте (188), [фȣци дїаволȣл] ди [ѕмеȣ] (190), при ѕгьȣл (190).

3. -ен- = actualul *-in-*: мене (184 de 3 orĭ, 187, 188, 189, 192), меꙟре (186)=*mene*, Бенери, венери (180, 181 etc.), Бенири (183), прендеци, преꙟдеци (183, 185), веꙟдекь (187).

4. confusiunea între *o* şi *u*:

o pentru *u*: но (184, 185, 189), ꙟтро (190), поне (191), тотȣрорь (191), домнеѕеȣл (190 etc.), домнолȣи (181), досерь (193), кȣрȣндо (193), ꙟконцȣрь (193), цинотоуꙋл (194), пьмьнтолȣи (194), капoлȣи (195), ꙟцерѡл (180), номеле (181), атончи (189), атоꙟче (195), атоꙟчи (183);

u pentru *o*: [ꙟтр']ȣ [четате] (191), [преꙟдеци-]ȣ [де ѡ легаци] (183), тоут (194), оурби (187)=*orbì*.

5. *e* pentru *-i*: [че ѡмь] еще (188, dar 191: че ѡмь ещи), [де оунде] еще (188), [нȣ] вере [авѣ] (189), фаче-е-ва (193)=*face-i-va*, благословеще-е (194), [тоци] ѡаменїе (188, 189);

e pentru *-i-*: домнееи (188)=*domniei*;

i pentru *-e*: сѫлтири (193)=*psaltire*, мѫнжꙟчи a 3-a pers. (189), петри (185);

i pentru *-e-*: фїчорїи (194, dar 180: фечори, фечорел, фечорицѣ), ѡцинт (195), ѡамини (182, şi tot acolo: ѡамени), ким (181, şi tot acolo: кема), Бенири (183, şi tot acolo: Бенери), домнеѕиȣ (185), домнеѕиоуꙋл (193);

e pentru -ѣ-: [те] кемь a 3-a pers. (188, dar 191: кѣм şi 183: кеамь), дека (182);

e pentru -ѣ la imperfect: дȣче (181)=*ducea*, ѕиче (182, 185)=*zicea*;

e pentru *-ie-*: петри (185), фере (195);

ѣ pentru *-e-* крѣдѣ (182, 189), [ꙟкина-не-]врѣмь (189, şi tot acolo: плека-не-врем);

ѣ pentru *-e*: [ꙟтрȣ] синѣ (181);

ea pentru ѣ: кеамь (183);

дѣ ачїи (181)=*de aci*;

e într'o silabă accentată urmată de o silabă cu *-e*: пропо-ювєдѹєщє (182), благословєщє (194), мєлє (183 de 2 orĭ, 188, 192), мєрсє (187), тьєрє (193), фєрє (195);

e pentru *-ă*, probabilmente numaĭ prin erόre grafică: [крє-щинѫ] ботєѕатє (188, dar 191: крєщинь ботєѕатѫ), [ши] бо-тєѹє (188)=ботєѹь.

6. confusiunea între *e*, ѣ, *a* după ч: ачє [чюдъ] (186), [дѹпѫ] ачє (195), ача [ѹи] (195), ача [фать] (192), чєа (184), ачаа (190) etc.

7. ы pentru *i* numaĭ în: ѡкыи (187, şi tot acolo: ѡкии); *i* după *r* pentru *î*: ѡмори (192);

-i întreg după *ş*: ıарьши (188), [ши-]ши [фѣчє] (190).

8. contracţiunea luĭ мїєѹ (183, 188, 191) în мїѹ (183, 189, 191).

9. *oa* adesea redus la *o*: домнѫ (183, 191), домнє vocat. (193, 194, 184), рѡгь (185, 187, 191, 193), мортє (193), фортє (189, 184), портаа (190), костєлє (195), добиточєлє (194);

нѡа (185), ноаѡ (195), dar боа (195).

10. аа=lungul *a*: портаа (190);

єє=lungul *e*: єєи (189)=*illi*, cfr. maĭ jos No. 24;

їи=lungul *i*: [съ] пїисєѹє (192).

11. alte particularităţĭ vocalice:

ничє (186).

сєѹ (186, 192)=*sebum*;

кънє (192) fără *-i-*;

псалѡм (193);

ѕмєѹ şi ѕмїєѹ (189);

чьтъцилє (181);

aferesa: [чєлѹ] пѫрат (182);

дєрєптѹ, дєрєпть (192, 195 etc.).

12. *n* între vocale trecut în *r*: ѫтѹрєкатє (189), сѹра (184);

trecut în *nr* : **меѫре** (186);
cfr. maĭ sus p. 141.

13. confusiune perpetuă între **ѕ** şi **ȥ** :

scris cu **ѕ** : **пĭнсеѕе** (192), **ѕиче** (191, 195), **ѕичѣ** (1[illegible] 193), **ѕича** (194), **ѕисе** (193 de 3 orĭ, 181, 183 de 2 [illegible] 190, 184 de 3 orĭ, 191), **ѕисерь** (193 de 2 orĭ), **ѕис** (1[illegible] **домнеѕеѹ** (182, 185, 187, 189), **домнеѕеоѵл** (188, 189, 1[illegible] 193), **домнеѕеѹлѹ** (183, 184), **домнеѕеѹлѹи** (181, 183, 1[illegible] **домнеѕеѹль домнеѕеилѡр** (182), **котеѕе** (188), **котѣѕе** (188),[illegible] **теѕарѫ** (181), **котеѕатѫ** (183), **лоѵѕи** (194), **ѕи** (186, 1[illegible] 195), **ѕиле** (194, 195 de 2 orĭ), **кръѫѕь** (194), **грѹмаѕѹ** (1[illegible] **креѕѹ** (183), **вѫѕѹ, вѫѕѹ** a 3-a pers. (185, 186 de 2 [illegible] **вѫѕѹ** 1- apers. (186. 187), **веѕи** (186, 187), **вѫѕѹт** (183), **ф[illegible] ѕь** (184), **кѫѕѹрь** (184), **кѹтаѕѫ** (187);

cu **ȥ** : **креȥѹ** 1-a pers. (191, 192), **креȥѹ** a 3-a pers. (19[illegible] **креȥѹрь** (191), **домнеȥеѹ, домнеȥиѹ** (180, 185, 186), **дом[illegible] ȥеоѵл, домнеȥиоѵл** (190, 191, 192 etc.), **домнеȥени** (19[illegible] **домнеȥеѹлѹи** (189), **ȥисе** (180, 181, 182, 183 de 3 orĭ, 1[illegible] etc.), **ȥиче** (182, 183, 185), **ȥисерь** (184, 185), **ȥича** (18[illegible] **ȥи** (186), **ȥиле** (180, 181, 186, 192), **вѫȥѹ** (190, 193), **теȥа** (181), **котеȥь** (190), **котеȥать, котеȥатѫ, котеȥате** (1[illegible] 191 de 2 orĭ), **котеȥарь** (191), **лѹȥи** (180, 182, 191), **л[illegible] ȥиа** (182), **кѫȥѹ** (187 de 2 orĭ), **кѫȥѹрь** (185);

cfr. maĭ sus p. 141.

14. predilecţiunea pentru **щ** : **щѹра** (191), **щюра** (189), **пѫнѣсь** (188), **щось** (184, 195), **ащюте** (183).

15. *o* din *va* : **лѹѡ** (187, 188, 195), **лѡа** (187, dar 1[illegible] **лѹа**).

16. vocalisarea luĭ *n* : **ан** (180), dar şi **ани** (189);

vocalisarea luĭ *r* : [**ведѣ**]-**вем** (183), dar tot acolo : [**стигни-ѡ**]-**врем** etc.

17. *-mt-* pentru *-nt-* :

[**еѹ**] **сѫмть** (183, 188, 191);

сѫмтл [**Ѳенерн**] (181, 190).

18. alăturĭ cu сѫмта (181, 190)=*sancta*, formele: сфѫнта (183, 187, 192) și свѫнта (195), afară de serbismul pur свѧта (188 etc).

19. alte particularitățĭ consonantice:
дїаволоуллȣи (192);
вихорь (184);
блюмеȣ (192), dar și плȣмеȣ (186);
ꙟнаинтрѣ (192);
сѫлтири (193)=*psăltire*.

20. fórte désă întrebuințare a demonstrativuluĭ *cel* într'un mod ropiat de articlul prepositiv: ачель ꙟпѫрат (183, 186, 189, 190 de 3 orĭ 192, 193), ачелȣ ꙟпърат (186 de 2 orĭ, 187 2 orĭ, 188, 189), челȣ ꙟпѫрат (188), чель ꙟпѫрат (183 2 orĭ, 185, 191 de 3 orĭ), ачела ꙟпърат (182, 188 de 2 , ачелȣи ꙟпърат (187 de 2 orĭ), челȣи ꙟпѫрат (187 de 2 , челȣи ѯміеȣ (189) etc., cela-ce însă — negreșit prin inmediul slaviculuĭ ть saŭ сь — pare a fi o reminiscință din iginalul grec, cfr. maĭ sus p. 139: ꙟтр' а ч ѣ л а ѯиле=ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις.

21. substantiv articulat după adjectiv nearticulat: кȣрать флетоуа (195).

22. articulare anormală: блать де л а к р ѫ м и л е се фѣче (187).

23. lipsa de articol: рȣгъчюне [волстрь] (180), ертъчюне пѫкателѡр] (194).

24. întrebuințarea corectă a articluluĭ *al*: фок ал лѡр 93), сȣци але лȣи (185), фѫкъторюл черюлȣи ши ал пъмън-юлȣи (194) etc.

25. genitivo-dativul femeesc cu *-eei*: рȣгѫчюнееи (184), интееи (185 de 2 orĭ, 195), свинтееи (190), ꙟпѫрьціееи 87), Маріееи (182);
cu *-iei*: рȣгѫчюнїеи (193);

cu -*ei* : свинтеи (195) etc.

26. nicăirĭ л8, ci numaĭ л8и.

27. тътъне-съ8 (181).

28. pluralul cu -*ure* : д8х8реле (189, 190, dar 194
х8риле).

29. conservaţiunea tematiculuĭ -*u*- din lat. *manus*: м
(184, 185, 195), мън8ле (195).

30. forma absolută în loc de cea enclitică : дъ міе (

31. *su* pentru *sînt* : пъгьни-с8 (188).

32. condiţional arcaic : съ ноу аск8ларет (189), съ н
к8лтаре (192), съ кир8ире спре ѕміе8 ши съ но перире (1
съ н8-и тьере капълъ (193), съ ф8ре (194), unde съ=lat.
съ н8 с'арь покъи (195).

33. perfect arcaic : фѣче (181, 187, 190), фѣчерь (1
вене (186)=*venit*.

34. imperfectul cu -*iea* dela infinitivul cu -*i*, dar cu
dela infinitivul cu -*e* : лоуѕиа ши крѣдѣ (182), лък8иа (
191) lîngă п8та (186), вениа (180) lîngă вичѣ (180) e

35. ablativ fără prepoziţiune : р ѣ м о р т е wмори-т
(192).

36. gerundiŭ cu -*und*- : к8р8нд8 (193 de 2 orĭ), к8
(193).

37. propaginaţiunea pronumeluĭ : преѧдеци-8 де w л
(183), прендеци-w ши w легаци (185), ми с'арь дешкид
кии міе (187), приѧдеци-w съ w д8чемь (189), ми се ка
се мь доук (191), ѧп8серъ-л ѧ костеле л8и (195);

pronume pleonastic : чель wм кема-л Ѩгатонь (180),
рѣсл л8и кема-w (180), четате маре че w кема (181),
пърать че-ль кима (181), соуфлет8л да-л-вою (192),
џ8рь-и ачеи м8нчитори (193), н8 w ва чинсти ачаста ви (
капол8и еи свинтеи Венери (195), wаменїи м8лци еи с
(185), м8лци неволничи веѧдекь еи (187), w д8серь кътрь

самтѫ (190), ѡ ва чинсти сфънта Венери (104), cfr. maĭ sus nota ** dela pag. 154.

38. *vrem*, *vem* in formarea viitoruluĭ: рѫстигни-ѡ-врем (183), ведѣ-вем (183), плека-не-врем (189) etc.

39. subjonctiv pentru viitor: е сѫ наскѫ (180)=*va nasce*, сѫ фіе (180)=*va fi*, сѫ фїи (191)=*veĭ fi*;
viitor pentru subjonctiv: че воѫ фаче (193)=*ce să fac*.

40. pentru prepoziţiunea *de*:
de=‹decât›: маи фрѹмоасъ фатъ де ачастѫ (183);
de=‹ca›, ‹să› ‹ca să›: де ѡ легаци (183), де съ ѡ мѫнгѫчи (189);
de=‹aşa că›: де плѫк..-се-вѡр (193), де дерептѹ домнеѕеоул меѹ (192)=‹aşa că pentru . . . .›, де фаче-те-воѫ (183), де проповедѹеще (182);
de=‹dacă›: де вѫѕѹ (185, 186);
de cu sens partitiv: лѹѡ де лакрѫмиле сале (188), лѡа ед лакръмиле еи (187);
exclamaţiunea: ѡ мишеи де нои! (190);
фъръ де харци (194), фърѫ де фечѡри (180);
перире де елъ (189);
фоугъ де еи (194);
аѹѕи чеа ѫпърат де а (191).

41. distincţiunea între condiţionalul *să*, reflexivul *se* şi conjuncţiunea *să* nu e strict păzită: сѫ котеѕаръ (191), сѫ ва чети (195), мѫние-съ (188, 189, 192), лѹпть-съ (184), скѹлѫ-съ (184) lingă скѹлъ-се (187) şi скѹлѫ-се (186), сѫ лаѹде-сѫ (184), се мъ доук (191), сѫ адѹкъ lingă се адѹкъ etc.

42. conjuncţiunea *ci* şi pronumele relativ *ce* se scriŭ d'opotrivă че.

43. accusativ fără *pre*: сѫ ноу аскѹлтарет мене (189), сѫ нѹ аскѹлтаре мене (192), котеѕъ ачелъ ѫпѫрат (190), вацѣ ача фатъ (192), дѹсеръ сфънтѫ Венери (192), досеръ сфънта (193), ѫконцѹръ-и ачеи мѹнчитори (193), ѫтребъ еи (193), котева еи

(185), веѫдекь еи (187), ши-л р8гаееи ка ши домнее8 (
д8серь кътрь ȥме8 съмть Венери (190).

44. *spre* cu sensul latinuluĭ ‘super,: ѫпьрьтѣсь спре
(183), кълкь к8 пичор8л спре фалка (190), чинстѣ мѣ сп
п8л тъ8 (191), кир8ире спре ȥміе8 (189);

spre=‘la,, ‘către,: да-те-вою спре маре м8ѫкъ (18
фрикь маре ф8 спре ель (193).

45. *ce*=‘în care, saŭ ‘unde,: четате маре че лък8и
пьрат (191).

46. composițiune incorporativă: да-те-вою (189, 192),
мори-те-вою (192), џ8ра-ци-мъ-вою (191), џюра-ци-мъ
(189), фаче-е-ва (193), д8че-мъ-вою (188), плека-не-врем (1
ѫкина-не-врѣмь (189), ръстигни-w-врем (183), да-л-вою (
etc., cfr. maĭ jos No. 50.

47. subjonctivul fără *să*: каџе ача фать (192), фо
еи тоате д8х8риле (194).

48. construcțiune de observat: котеѕатъ ѫ н8меле ми-е
Петка (183), котеȥатъ н8меле мї-и Петка (191), котеȥ
н8меле мї-и света Петка (188), cfr. de asemenea anor
în: ѫцелѣсе ѫ тоатъ лаџѣ (181).

49. dissimilațiune sintactică: прендеци-w ши w легаци (1
преѫдеци-8 де w легаци (183).

50. metatesă sintactică: съ но ла8де-сь (184), съ ла8
(184), че л8пть-сь (184), ск8ларь-се (184), мъние-сь (183,
192) și așa la tot pasul, fără a maĭ vorbi de exemplele d
sus la No. 46.

51. pleonasticul *ḑise*: ръспоүнсе ши ȥисе (183), ѫтре
ши ȥисе (193), гръи кътрь а ȥисе (184), еи стрига ши
(185), гръи кътрь сфьнта Венери ши ȥисе (186), стригъ
вол8ль ши ѕисе (190), гръи свьнта Венери ши ȥисе (195),
се ачелwр м8ѫчитори ши ѕисе (193).

52. construcțiunea imperfectuluĭ cu perfectul: кема-
ȥисе (191).

53. dativ pentru nominativ: ачелЂи ѫпърат кънв (187).

54. fraseologiă:

е сѫ бирЂире спре ȥміеѣ ши сѫ но перире де ель, плека-не-вреи ши ѫкина-не-врѣмь ши нои ей (189)=‹Iar dacă va birui pe zmeŭ şi dacă nu va peri de el, ne vom pleca şi ne vom închina şi noĭ eĭ›;

сѫ нѣ-и тьере капѣл, кѣрѣндѣ ачеши wамени тоци кътрь домнеоул ей фаче-е-ва де плека-се-вwр (193)=‹dacă nu-ĭ veĭ tăia capul, încurând pe toţĭ aceştĭ ómenĭ îĭ va face să se plece cătră dumneqeul eĭ›;

ши парь дин фокь маре, динтр'ачел фок ал лwр (192).

55. е cu sens de ‹Iară›: е сѫ ноу аскѣлтарет (189), е сѫ аскѣлтаре (192), е сѫ бирѣире (189), е сфънта (183, 187), е принціи лѣи (195), е чела че нѣ w ва чинсти (194), е ... че w ва чинсти (194), е чель wм (180), е боерѣса лѣи (180).

56. ocară: вржжиторю рѣѣ ши кѫне рѫѣ! (192).

57. деспѣеторюл (194)=‹stăpîn›.

58. мagеницъ (193) = ‹fermecătóre›, paleo-sl. магесьникъ ‹magicus› (Miklosich).

59. четате (180, 181, 182, 188, 189) tot-d'a-una cu sens de ‹oraş›.

60. *polată*, полателwр (189, 192)=‹curte princiară›, din lat. *palatium* prin slav. полата.

61. боерѣсь (180, 182)=‹muĭere›, dela *boĭer*=slav. боліарь, ban. *bujar* şi *bujareşă*, cfr. maĭ sus p. 142.

62. аичѣ (181)=‹aice›.

63. плод (180)=‹posteritate›, cfr. maĭ sus p. 63, No. 54.

64. *fecĭor*=‹copil în genere›: фьрь де феwри (180), de deminutive după sex: фечорел şi фечwрицъ (180) saŭ ...ѣ (180).

65. *dédevĕr*=‹adevĕrat›: дѣдевьрь домнезеȣ (182), върȣлȣи домнезеȣ (186), ачела асте дѣдевьрь (191).

66. numile lunelor: лоуна лȣи броумарю (181, 195)=bre›, лȣна лȣи коупторю (195)=‹iuliŭ›.

67. *meserére*=‹milă, graţiă›: рогȣ-те сѫ фачи месер (194).

68. шарба (187, 194)=‹sclavă›.

69. нетаре (195), cfr. maĭ sus p. 133, No. 43.

70. *istucan*=‹pétră, bolovan›: сѫ фїе истȣкан ачела (195), paleo-sl. истоуканъ ‹statua, simulacrum›.

71. *spată*=‹sabiă›: тѫе кȣ спата (195).

72. *harţi*=‹silă, violenţă›: фьрь де харцн (194), un ‹luptă, resboĭu›.

73. *ciudă*=‹miracol›: аче чюдѫ маре (186), slav. чо

74. фрѫмсециле (183, 188)=‹beauté›.

75. *ţinut* cu sens de ‹spaţiŭ, întindere›: цинȣтȣл ѫпѫ мѣле (187), şi chiar ‹lume, univers›: пѫринтеле а тоут тоул (194).

76. маинте (187)=‹maĭ 'nainte›.

77. *nevolnic*=‹bolnav›: мȣлци неволничи веѫдекь (18 leo-sl. неволıа ‹necessitas›, trecut la Slaviĭ meridionalĭ nificaţiunea de ‹morbus› (Miklosich).

78. alte slavisme maĭ insolite: оуповьащие (193), (193), дȣгорѣла (186), etc.

79. мѫние-сь коу амарь (192).

80. че самь де wмь (183).

81. cuvintele sînt fórte rar accentate, şi maĭ tot-d'a-accentul normal;

de observat doă accente pe ѧ=*ia*: вениѧ̏ (180), (182), ѧ̏ (182, 183 de 3 orĭ, 188, 191), ачиѧ̏ (186), (189) pentru ѧжкȣиѧ̏ etc.;

accentarea monosilabelor între cuvinte neaccentate: крѣдем ш'и нои (190), ачаста ѕ'и венерѣ (194), ш'и ӡисе (185), ш'и атѣце (184) etc.

82. *patericul* este indicat rar, şi anume:

după *r* şi *l*: пар'тѣ (180), ар'деци (185), ар'серь (193), ѹр'ви (187), пор'тал (190), вьр'баци (190), шар'ба (194), фър'мькьтоареле (194), кѹр'віе (194), ал'тѹ (185), ал'ть (188), ал'ци (182 de 2 orĭ), ал'тора (182), мѹл'ци (185), кѫл'даре (185, 186, 192 de 2 orĭ), кѫл'дарѣ (186), вал'ть (187), кѫл'кь (190), че-л' кема (188), да-л'-вою (192);

după nasală: ăн'тиωх (181), ѫтрьн'сѫ (181), крединн'ца (185), ѫтон'чи (189), атѹн'чи (190), ѫнаинн'та (190 de 2 orĭ), дин'-ѫлтири (193), сѫм'та (190);

după *p*: коап'тѣ (181), коп'ци (192), шап'те (186 de 2 orĭ, 194), а шап'тѣ (186), дереп'ть (185, 187), лѹп'ть (184), ...п'се (184);

деш'кисерь (190);

ӡ'меѹ (190).

83. sub raportul ortografic, cfr. maĭ sus p. 65, No. 59.

84. ar fi important de a constata, dacă partea finală a Legendeĭ sânteĭ Vinerĭ este tot aşa în prototipul grec saŭ în textul slavic, căcĭ ea presintă, în orĭ-ce cas, o coincidinţă fórte semnificativă cu Legenda Duminiceĭ, şi anume:

LEGENDA DUMINICEĬ (p. 46):	SÂNTA VINERĬ (p. 156):
‘Nu ştiţi, că veĭnreré mare ‘eu mă răstigniĭu priĭntru voi? ‘cu suliţa mă înpunseră în ‘coaste, cu trestie mă ucidé ‘pre capu, e în mâru şi în ‘piciuare ei mi bătură gă-‘voazde, e cu oţăt şi cu fiĭare ‘mă adăpară, dereptu să lasu ‘voao lége...›	‘Sfânta veneri răstignitu-‘s'au Hs. de voe în cruce, ‘cu oţit şi cu fere adăpară-lŭ, ‘şi cu suliţa înpuseră-l în ‘costele lui, priĭntru să lase ‘noao lége...›

de unde resultă—după noĭ —că Legenda Duminiceĭ s'a scris sub influinţa uneĭ próspete lecture a Legendeĭ sânteĭ Vinerĭ, astfel că s'a întrodus în ea un pasagĭu cu totul străin „duminiceĭ„, ba încă şi un altul: „Nu ştiţi, neînţelepţiloru, că în vereré mare feću omu întăe Adamu...„ (pag. 45), carĭ pasage lipsesc ambele în „Epistoliă„, unde vinerĭa nu e considerată decăt numaĭ ca o ḑi de post de o potrivă cu miercurĭa.

VI.

FRAGMENT DINTR'O CONJURAȚIUNE

— ANTE 1583 —

FRAGMENT DINTR'O CONJURATIUNE

INTRODUCERE.

§ 1. A scóte pe dracul, saŭ chiar un numĕr cât de mare de dracĭ, din corpul bietuluĭ om, prin nesce rugăciunĭ ad-hoc însoţite de impunerea mânelor, a fost tot-d'a-una o specialitate favorită a preutuluĭ creştin. Tertullian, în elocintea sa Apologiă, mustră pe păgânĭ de a nu cunósce acest meşteşug; constată că eĭ alérgă la exorcistul creştin, de câte orĭ vine draculuĭ gustul să se lege de dînşiĭ; şi-ĭ ameninţă că creştiniĭ ceĭ persecutaţĭ lesne şĭ-ar puté resbuna, dacă ar lăsa pe persecutorĭ în stăpînirea sataneĭ. Pînă şi muierile creştine făceaŭ să tremure infernul. Despre sânta Eufrasia ni se povestesce, de exemplu, că ea scotea pe dracul din om cu toĭagul stareţeĭ dela mănăstirea unde petrecea: «Nam si sumo baculum abbatissae, «flagellabo te; caeterum resistente daemone et exire nolente, «sumens Euphraxia abbatissae baculum, dixit ei: Exi!»[1])

Cată să mărturim însă, că nicĭ o dată clericiĭ occidentalĭ, nicĭ chiar renumiţiĭ franciscanĭ, n'aŭ fost în stare de a rivalisa în acéstă privinţă cu preuţiĭ din resărit; şi nicĭ o dată

---

1) Martigny, *Dictionnaire des antiquités chrétiennes*, Paris, 1865, p. 265. — Cfr. art. *Dämonische* in Herzog, *Real-Encyklopädie für protestantische Theologie*, t. 21, p. 218 sqq.

preuţiĭ din resărit, la rîndul lor, n'aŭ reuşit de a se rădic
atât de sus în opiniunea sataneĭ, ca popiĭ noştri de pest
Carpaţĭ. În Transilvania, când i se năzare unuĭ Sas saŭ U
gur că a întrat dracul intr'însul, el nu trimite după preot
seŭ confesional, ci alérgă în ruptul capuluĭ la popa românes
uĭtând că este de altă lege, întocmaĭ după cum făceaŭ păgâ
din anticitate. Venerabilul meŭ amic d. G. Bariţ, într'o e
stolă dela 13 aprile 1879, ne împărtăşesce din Sibiiŭ următór
câte-va fapte, fórte instructive sub raportul sociologic, desp
acéstă necontestabilă autoritate a popeĭ ardelén asupra d
culuĭ :

«1. Pe la 1837, pe când se ţinea Dieta aicĭ în Sibi
«preutul ortodox Climente Popoviciu din comuna vecină r
«mâno-săséscă Hristian, nemţesce Grossau, scosese dracĭ d
«maĭ mulţĭ Saşĭ, carĭ veniaŭ la el cu convicţiunea că ne
«ratul nu-ĭ lasă în pace, le ĭea puterile, nu-ĭ sufere să se
«propie de nevestele lor etc. etc. Popa săsesc se plânse
«episcopul seŭ, carele —din parte-ĭ— denunţă casul la guver
«Guvernul trase la respundere d'a-dreptul pe episcopul n
«stru Vasilie Moga, predecesorul mitropolituluĭ Şaguna. E
«piscopul chiămă pe popa Climente şi-ĭ ḑise năcăjit: Ve
«ticălosule, ce mĭ-aĭ făcut cu scóterea dracilor? să d
«înscris, că nu veĭ maĭ cuteza să scoţĭ dracĭ din Saşĭ!-
«Bĭetul popă Climente se rugă de iertare şi declară în scr
«cu jurămînt, că de ar sci el că aŭ întrat o mie de dracĭ
«Saşĭ, nu va maĭ scóte nicĭ unul din eĭ. Episcopul Moga tr
«mise declaraţiunea popeĭ în original la guvern, unde se c
«în consiliul de atuncĭ, compus din 12 membri, între ca
«treĭ eraŭ Saşĭ. A fost un rîs cu hohote, şi guvernul avu
«tăta minte ca să pună declaraţiunea *ad acta*.

«2. În Braşov era între aniĭ 1833—1842 paroc în ceta
«Vasilie Grecénu, socrul neuĭtatuluĭ nostru poet Andreĭu M
«reşénu. Şése anĭ, cât am locuit eŭ cu acel venerabil preut
«aceĭaşĭ casă, aveam destule ocasiunĭ de a vedé, cum veni
«a el Saşĭ, şi maĭ ales Săsoĭce, chĭar din burgesiă, ca s

‘vindece prin rugăcĭunĭ, pe eĭ saŭ pe vre-un membru al fa-‘miliei, căcĭ nicĭ un medic nu le póte ajuta, bóla fiind dela ‘diavolul. Aceĭaşĭ Saşĭ saŭ Săsoĭce dà şi liturghiĭ; uniĭ cereaŭ ‘să li se facă şi *maslu* cu 5 saŭ 7 popĭ; firesce pe ascuns, ‘ca să nu afle preuţiĭ săsescĭ. Popa Vasilie se apăra, refusa, ‘dar nu putea să scape.

‘3. Aci în Sibiiŭ era un advocat maghiar, ale căruĭ doă ‘fete suferĭaŭ de o bólă cumplită, încât n’o putură vindeca ‘nicĭ chĭar mediciĭ din Viena. În fine părinţiĭ, audind că ex-‘orcismele popilor românĭ — *oláh popak* — vindecă, se du-‘seră pe ascuns la parocul greco-catolic Antonie Vesteménu ‘ca să le citéscă, ba dederă şi liturghiĭ. Ambele domnişóre s’aŭ ‘vindecat perfect; una e deja măritată, cea-l’altă e voĭnică ca ‘un grenadir.

‘4. Parocul dela biserica orăşenilor din Blaj, Alimpiŭ Bla-‘şianu, ne spunea — în august 1877, cu ocasiunea adunăriĭ ‘generale a Asociaţiuniĭ Literare Transilvane — cumcă Saşiĭ ‘nicĭ acuma nu’l lasă în pace cu rugăminţile lor pentru ex-‘orcisărĭ. D-sa vrea să-ĭ scóţă pe uşă afară, dicêndu-le: ‘ ‘Mergeţĭ la popa vostru, că e om cu minte şi de trébă, ‘ ‘D-deŭ îl ascultă şi pe el, numaĭ voĭ să aveţĭ credinţă., ‘ Saşiĭ însă, năcăjiţĭ sărmaniĭ de bóla lor cea dela diavol, ‘ nu-l slăbesc, ci-ĭ replică cam asa: ‘Bun e popa al nost, ‘ ‘domnule porintĭe, da n’are *ce-ĭ trebuĭ.*, — ‘Bine, ce să ‘ ‘aĭbă *ce-ĭ trebuĭ?* Voĭ să aveţĭ credinţă!, — ‘Nu aşa, domnule ‘ ‘porintĭe; popa al nost nu are cruce se sporie pe dracu, ‘ ‘nu are cu ce să facă fum să fugă dracul, nu scie rugă-‘ ‘cĭunile potrivă de drac,.

‘5. Casul maĭ próspăt a fost cu popa ortodox Moldovanu ‘din comuna rurală româno-maghiară Sân-Mihaĭu de lîngă Turda. ‘Acel preut a vindecat şi maĭ vindecă pe mulţĭ bolnavĭ prin ‘rugăcĭunile sale. Vedênd Ungurii — calvinĭ şi socinianĭ anti-‘trinitarĭ — atâţĭ Românĭ vindecaţĭ, aŭ început şi dintre eĭ a ‘merge la popa Moldovanu. In 1876 óre-cine l’a denunţat.

‘Ḑiarele maghiare din Cluj aŭ cerut contra luĭ acţiune cri‑ ‘minală prin procuror. Eŭ l'am luat în apărare energică prin ‘*Gazeta Transilvanieĭ*. Intr'aceĭa fiĭul seŭ, advocat la Abrud, ‘iĭ alergă în ajutor. Procesul cel proiectat nu s'a intentat. ‘Orĭ-cum însă, eŭ creḑ că de aci înainte popa Moldovanu va ‘ḑice şi el, imitând pe popa Climente dela Hristian de sînt ‘acum 40 de anĭ, că nu va maĭ scóte dracĭ din Ungurĭ şi ‘Unguróĭce‚.

D. Bariţ maĭ adaugă cătră acéstă interesantă notiţă:

‘Acest exercițiŭ al *scóteriĭ dracilor* din ómenĭ nu este la ‘noĭ ce-va noŭ. Chĭar în legile Transilvanieĭ se află urme nu ‘numaĭ de exorcisare, dar şi de sorocirea dracilor ca să intre ‘în vrăjmaşiĭ Românilor. Legea dietală din ḑilele luĭ Rákoczi ‘opresce exorcismul prin cuvintele: *az oláh popak ne afuri‑ ‘száljanok*, adecă: popiĭ românescĭ să nu afuriséscă. Boieriĭ ‘calvinĭ, veḑênd că se grămădesc multe nevoĭ peste familiele ‘lor şi sciind, pe de altă parte, cum apăsaŭ eĭ pe preuţiĭ ‘românĭ, începuseră a crede că relele vin dela anatemele po‑ ‘pilor‚.

§ 2. Nemulţumirea, ba chĭar temerea, cu care ceĭ dela pu‑ tere privĭaŭ în Transilvania la exorcismele preuţilor românĭ, pare a fi singura causă, că în aşa numitul *Molităvnică*, pu‑ blicat de cătră popa Ioan din Vinţ în Bălgrad la 1689, ‘suptŭ ‘crăirĭa şi biruinţa pré-luminatuluĭ şi milostivuluĭ Domnŭ Mi‑ ‘hailŭ Apafi celŭ maĭ mare, din mila luĭ Dumneḑău craĭuluĭ ‘Ardéluluĭ‚, nu figuréză nicĭ o rugăcĭune de scóterea draci‑ lor, deşi s'ar fi cuvenit măcar una saŭ doă între ‘molitvele la tóte felĭurite de trebĭ‚, carĭ sînt aşeḑate la finea volu‑ muluĭ.

Tocmaĭ de aceĭa însă, conjuraţiunile de acéstă natură, si‑ lite a circula pe furiş, numaĭ în manuscris saŭ din memorie, cată să fi fost maĭ numeróse, înmulţindu-se ca orĭ-ce lucru oprit, şi în acelaşi timp cată să fi fost maĭ cĭudate, maĭ ex‑ centrice, ca tot ce nu se teme de control.

In cartea luĭ popa Grigorie din Măhacĭu sînt treĭ rugăcĭunĭ
ferite de scóterea dracilor.

Una din ele, scrisă de o altă mână, dar tot în prima ju-
tate a secoluluĭ XVII, e numaĭ slavonesce şi ocupă ultimele
gine 247-250. Ea este combinată de către un "iereŭ popă
meon„, póte tot din Măhacĭu, din fragmentele maĭ multor
njuraţiunĭ separate, şi are aerul de a fi servit la asigurarea
rsonală a acestuĭ preut contra draculuĭ, ér nicĭ decum pen-
u a apăra de Satana pe ceĭ-l'alţĭ creştinĭ.

Despre acéstă rugă, în parte, vom maĭ vorbi maĭ jos.

Nefiind scrisă românesce, ea ne interesă într'un mod indirect.

Ca probă că popa Simeon, ca şi popa Grigorie—veḑĭ maĭ
us p.77—şi ca ceĭ-l'alţĭ preuţĭ românĭ de pe atuncĭ, scrieaŭ o
avonéscă imposibilă, maĭ imposibilă decât lătinésca preuţilor
cidentalĭ din evul mediŭ, fără a se fi întărit bineşor mă-
ar în declinaţiunea şi conjugaţiunea limbeĭ pe care o torturaŭ,
tă începutul rugeĭ sale :

"Заклинаи *(sic)* те *(sic)* диаволе. т. ні. некыи *(sic)* сти
(sic) wць *(sic)*.

Cincĭ greşelĭ la şése cuvinte!

Cele-l'alte două ruge de scóterea dracilor, cuprinse în ace-
şi manuscris, ne privesc de aprópe, fiind scrise românesce,
anume :

1°. Un scurt fragment, pe pagina 152, eşit din mâna luĭ
suşĭ popa Grigorie;

2°. O lungă bucată, pe paginele 114—126, scrisă de un
onim în a doua jumătate a secoluluĭ XVI.

Pe acéstă din urmă o vom publica întrégă maĭ la vale, în-
e monumentele literatureĭ bogomilice în România.

§ 3. Din lucrarea luĭ popa Grigorie a remas numaĭ sfîr-
ul, fiindcă de 'nainte'ĭ lipsesce o fóiă.

Cuprinsul părţiĭ celeĭ perdute se póte cunósce, căcĭ origina-
slavic, după care s'a tradus ruga, s'a conservat pe pag.
9—151, lipsindu-ĭ însă, la rîndul seŭ, câte-va şirurĭ finale,

carĭ se aflaŭ pe aceĭașĭ fóiă unde era începutul traducțiu române.

Este o conjurațiune pentru gonirea unuĭ demon special, draculuĭ din ape‚ : ѡт рѣкы водных.

§ 4. Afară de limbă, care posedă tóte prețiósele particularit ale vechiuluĭ graĭu dela Măhacĭu, acest fragment, atât de sc din nenorocire, ne maĭ presintă interesul cronologic de a cea maĭ veche din scrierile cunoscute ale luĭ popa Grigori

In josul rugeĭ, traducĕtorul adnotéză slavonesce : ‘Să ‘menescĭ, Dómne, sufletul robuluĭ luĭ Dumnedeŭ Grigorie.

La 1583 — după cum ne-am încredințat maĭ sus în int ducerea generală—autorul nostru era deja preut în Măhacĭ și de atuncĭ încóce el nu uĭta nicĭ o dată de a precede mele seŭ cu epitetul de ‘popă‚ saŭ de ‘presbiter‚.

Fragmentul nostru, în care ne întimpină numaĭ ‘Grigori fără ‘popă‚ și fără ‘presbiter‚, este dară anterior anu 1583.

FRAGMENT

. . . . хωм. ши Мисахωм. ши Аведнаг. ωпреск8-те дїаволе. к8 челе дωа л8мири. че-8 фъкꙋт8 домн8л. сωареле ѳилееи. ши л8ра нопцїеи. съ наиби п8тѣре а стрика немикь ꙟ крещири. ωпреск8-те дїаволе сътан8. к8 херовимїи. ши к8 серафимїи л8и іс. хс. ши кънтарѣ нетъкꙋть. ши к8 ал нострꙋ глас8. сь не фїе де фол8с8. ши де исповеданїе. ши акоум ши п8рѹрѣ. ши ꙟ вечїе де вѣк8 амин.

помѣни ги дше рабь бжїе Григорїе въ ωставленїе грѣ-
2. хωм. въ црство нбснїи.— |

...[Sedra]ho*m* şi Misaho*m* şi Ave*d*na*g*, oprescu-te, diavole, cu cele a lumiri ce-u făcutu Do*m*nu*l* : soarele ḑileei şi lura nopţiei, să n'aibi tére a strica nemică în creştiri ; oprescu-te, diavole sătanu, cu rovimii şi cu serafimii lui Is. Hs. şi căntaré netăcută, şi cu al nostru usu, să ne fie de folusu şi de ispovedanie, şi acu*m* şi pururé şi în cie de vécu ami*n*. (Să pomenescĭ, Dómne, sufletul robuluĭ luĭ D-ḑeŭ igorie spre ĭertarea păcatelor în împărăţia cerului).

NOTANDA

1. **finalul** *u* întreg: гласȣ, фоловсȣ, вѣкȣ, фъкȣтȣ, сътан

2. челе, nu чѣле.

3. *u* pentru *o*: фоловсȣ.

4. дѡа.

5. contracţiunea: че-ȣ [фъкȣтȣ].

6. *n* între vocale trecut în *r*: лȣмири, лȣра, крещири
n între vocale conservat: сътанȣ.

7. genitivo-dativ cu *-eei*: ѕилеен;
cu *-iei*: нопціеи.

8. ѕ=*dz*: ѕилеен.

9. ablativul slavic remas intact: Сидрахѡм, Мисахѡм=
Sidrah„, „prin Misah„.

10. ал ностръ гласȣ.

11. *paleric*:ноп'цїеи, ал'ностръ.

VII.

LEGENDA LUI AVRAM

— ANTE 1600 —

LEGENDA LUI AVRAM

Introducere.

§ 1. Bucata de maĭ jos este una din numerósele legende biblice apocrife de fabrică bizantină.

Prototipul grec se află în manuscris în Biblioteca Imperială din Vienna, sub titlul de: Διήγησις περὶ τῆς θανῆς τοῦ Ἀβραάμ.[1])

Traducţiunea română însă, fiind de popa Grigorie, s'a făcut nu din grecesce, ci din slavonesce.

Un exemplar slavon se găsesce în biblioteca Archivelor Statuluĭ, într'un manuscris fórte remarcabil, care fusese al mănăstiriĭ Mihaĭu-vodă din Bucurescĭ şi asupra căruĭa, din causa importanţeĭ sale, ne vom opri ce-va maĭ pe larg.

§ 2. Este un volum de 140 foĭ in-16, pe hărtiă grósă, fără început şi fără sfîrşit.

După cuprins, aparţine la acea interesantă categoriă de manuscrise, pe carĭ bibliografiĭ slavĭ le numesc *Sbornik*, adecă adunare, de fel de fel de scrierĭ scurte, omogene saŭ eterogene, sincronice saŭ din epoce diverse.

Sbornikul nostru se compune din vr'o 30 bucăţĭ, şi anume:

1) Nessel, op. cit. pars V, p. 175, MS. No. CXXVI.

1. O botanică medicală, fără început, încheiată prin doă d[...] cântece;

2. Разоумникъ сеже есть оучитель въсѣмь словесемь госпо[...] нашего іс. ха (Inţeleptul saŭ învăţătorul tuturor cuvintel[...] Domnuluĭ nostru Is. Hs.), în întrebărĭ şi respunsurĭ;

3. Слово ѡ Ядамѣ ѡт зачала до конца (Cuvînt despre Ad[...] dela început pînă la sfîrşit);

4. Слово изьбранное свѧтаго Григорїа Богослова ѡ крестѣ чис[...] нѣмь и ѡ двою крестѹ разбойничю (Cuvînt ales al sântuluĭ Grig[...] Teologul despre crucea luĭ Crist şi despre cele doă crucĭ [...] tălharilor);

5. Ѡ дрѹзѣмь дрѣвѣ на немь же распатса разбойникь вѣрн[...] (Despre al doilea lemn, pe care fu restignit tălharul cel c[...] dincĭos);

6. Ѡ третїемь дрѣвѣ на немь же распатса разбойникь н[...] вѣрныи (Despre al treilea lemn, pe care fu restignit tălhar[...] cel necredincĭos);

7. Повѣсть ѡ главѣ Ядамовѣ (Legenda despre capul [...] Adam);

8. Исправленїе ѡ двою разбойникоу (Adaus despre cei [...] tălharĭ);

9. Слово ѡ прѣмѫдрости Соломонѡвѣ и женѣ его (Cuv[...] despre înţelepcĭunea luĭ Salomon şi despre nevésta luĭ);

10. Altă legendă sub acelaşĭ titlu;

11. Слово ѡ Давидѣ цари и пророцѣ господни како родис[...] како въцариса (Cuvînt despre David, împărat şi proroc al [...] Dumneḑeŭ, cum s'a născut şi cum a ajuns la domniă);

12. Слово како исписа Давидь ѱальтирь (Cuvînt despre c[...] a scris David psaltirea);

13. Слово како исписаса свѧтое еvглїе (Cuvînt despre cum [...] scris sântul evangeliŭ);

14. Слово како въздвижеса Прѣсвятаа (Cuvînt despre înălțarea Pré-sântei);

15. Слово како wсѫди Марьꙗ Пїлата прѣдь Царемь Кесаремь (Cuvînt despre cum a pârit Marta pe Pilat de'naintea împăratuluĭ Cesar);

16. Слово w Аврамѣ wт ꙁачала і до конца (Cuvînt despre Avram dela început pînă la sfîrşit);

17. Исправленїе w Саррѣ (Indreptare despre Sarra);

18. Слово како оучаше Сарра Авраама (Cuvînt despre cum învăța Sarra pe Avram);

19. Слово како гости Аврамь свѧтѫѧ троицѫ (Cuvînt despre cum ospetâ Avram pe Sânta Treime);

20. Слово w Исмаилѣ (Cuvînt despre Ismail);

21. Слово w Исаацѣ (Cuvînt despre Isac);

22. Слово w житїи и w съмръти Авраамовѣ како прїиде арангель въꙁати дѹшѫ его (Cuvînt despre viéța şi despre mórtea luĭ Avram, cum a venit arcangelul să ĭea sufletul luĭ);

23. Слово w Сивилѣ і w Давидѣ цари (Cuvînt despre Sibilla şi despre împăratul David);

24. Слово прѣмѫдраго Iwсѫпа како бысть жїтїе его (Cuvîntul Pré-înțeleptuluĭ Iosif despre viéța sa);

25. Дигинь царь (Împăratul Diogen);

26. Слово w ветхом Алеѯандрѣ, како оуби Iwга царѣ и Сїwна царѣ etc. (Cuvînt despre bătrînul Alexandru, cum a ucis pe împaratul Iog şi pe împăratul Sion);

27. Слово w царѣ Фwцѣ и w братїи его, како погоуби ихь едина кръчмърица Ѳеофана въ единѫ нощь (Cuvînt despre împăratul Foca şi frațiĭ seĭ, cum ĭ-a omorît cărşmărésa Teofana într'o nópte);

28. Слово w свѧтѣмь пророцѣ Ілїи како бѣжа wт жены (Cuvînt despre sântul proroc Ilie, cum a fugit dela nevéstă);

29. Слово w Gансонѣ и w женѣ его (Cuvînt despre Sa
și despre nevésta luĭ), fără sfîrșit;

30. O legendă, fără început, despre cum s'a vîndut d
luĭ Eladie, bărbatul Corasieĭ, și cum l'a scăpat sântul
silie;

31. Слово святаго Iwанна Златоуста w душевныхъ разк
(Cuvîntul sântuluĭ Ioan Crisostom despre grijile sufletescĭ),
maĭ câte-va șirurĭ dela început.

§ 3. Manuscrisul e scris întreg de aceĭașĭ mână, n
tărḑiŭ decât în prima jumătate a seculuĭ XVI, dar p
sale sînt copiate după nesce originalurĭ maĭ vechĭ, din d
epoce și de diferite redacțiunĭ.

Așa bucata No. 1, de exemplu, se depărtéză de cel
în limbă prin nuanțele sale r u t e n e.

Iată un specimen:

Также кто маеть раны, стол-ци кропивное листа змасломь старымь, раны вычищаеть вѫ-сѣ и оуздоровлаеть; также кого оукоусить скаженаа котю-га, кропивныи корень гризи, также оувариввши оу водѣ пїи здравь бѫдеть . . .	Iarășĭ cine are ra piseze frunḑă de urḑică vechĭu: curăță tóte ra însănătoșéză; érășĭ p va mușca un câne turb radă rădăcină de urḑic s'o bé fértă în apă, și sănătos . . .

In acest pasagĭu vom observa cuvîntul котюга 'câne,,
lipsesce atât în dicționarul paleo-slavic al luĭ Miklosich,
cum și 'n cel paleo-serbic al luĭ Danichich, și care n
decât al nostru *coteĭu*, analisat deja în t. 1, p. 274, No. 4

Bucata No. 2 este una din cele maĭ vechĭ. Ea s'a c
în secolul XII, saŭ cu puțin maĭ tărḑiŭ, și cuprinde în
între altele, acea interesantă caracteristică zoomorfică a
relor, pe care, după un alt manuscris, a cunoscut'o

k, şi care va fi aci la locul seŭ, de vreme ce ea n'a
a da un epitet şi Românilor:

ь: како сѫть чьсти
покѣждь ми? Ѡт-
раги есть левь. Ялл-
ic) wрель, Саракинннь
оурчинь ѯъміа, Ярме-
ерь, Индіанинь го-
іанинь рыка, Иввре-
ень, Татаринь агарь
8маннинь пардось, Р8-
а, Литва т8рь, Мрх-
едь, Грѣкь лисица,
ь быкь, Влахи котка,
влъкь, Оугринь рись.
ь ѯабрь, Рыхъ вѣвери-
ь елень, Сасинь конь
Лѣхь норець, Єврел-
ець, Ярбанасинь бе-
итѣнинь козель, Х8-
ць, Сакоулатинь канѣ,
бивоAь, Персинь жа-
ватинь аспида.

Intrebare: spune-mĭ, carĭ sînt particularitățile limbilor? Respuns: Italianul e leŭ, Germanul acuilă, Arabul vĭer, Turcul balaur, Arménul guşter, Indul porumbel, Sirianul pesce, Georgianul berbec, Tătarul ogar şi câne, Cumanul leopard, Rusul vidră, Litvanul taur, Mărca (?) urs, Grecul vulpe, Bulgarul boŭ, *Românul pisică*, Sărbul lup, Ungurul panteră, Germanul zîmbru, Rîhul (?) veveriță, Osetinul cerb, Sasul armasar, Polonul sobol, Evreul viedure, Albanesul castor, Egipténul țap, Hunavul (?) iepure, Săcuĭul caiă, Circasianul bivol, Persul cocor, Croatul aspidă.

larul luĭ Schaffarik presintă óre-carĭ variante. Aşa
urs, lipsesce acolo; în loc de Рыхь este Хїѯинь (?);
Лѣхь este Чехь (Bohem); în loc de Яламанинь ѯабрь
мьць сврака (Némțul — cĭóră); şi se maĭ adauge:
жь (Țaconul—aricĭu).[2])

upă acéstă caracteristică a némurilor, bieţiĭ Slavĭ meri-
„Bulgarul boŭ" şi „Sărbul lup", se află puşĭ la mij-
„Grecul vulpe" şi „Românul pisică", adecă între a-
cele maĭ deştepte şi cele maĭ norocóse în viclenia lor,
ica credinţă vulgară universală.

arik, *Slowanské starožitnosti*, Praha, 1837, p. 996.

Caracteristica Românului prin „pisică„ este maĭ cu semă remarcabilă, căcĭ pisica ne apare în metafórele poporane ca personificarea abilitățiĭ de:

a surprinde pe adversarul seŭ pe neașteptate: „guetter comme un chat„, „qui gatta ci cova„, „feles quidem quo silentio, quam levibus vestigiis obrepunt avibus„ (Plin.);

a se preface mórtă, când acésta ĭĭ vine la socotélă: „fare la gatta morta„;

a atrage printr'o părută desmerdare: „des manières chattes„, „pisică blândă„;

a scăpa tot-d'a-una téfără dintr'o cădere: „le chat retombe toujours sur ses pattes„, „cadere in piè come il gatto„ „eine Katze hat neun Leben„;

în fine, a sgăria reŭ, când se superă: „buen amigo es el gato, sino que rascuña„, „ne reveillez pas le chat qui dort„...

Nu maĭ adaugâm că pisica, adevărată antitesă a câneluĭ, ĭubesce casa, „patria„, de unde anevoe póte cine-va s'o scótă saŭ s'o alunge, dar nu devine nicĭ odată sclava unuĭ stăpîn.[3])

§ 5. La parentesa de maĭ sus, maĭ deschidem aci o altă parentesă.

Românii din Basarabia posedă și eĭ o caracteristică zoomorfică a némurilor, într'un proverb ritmic, deși nerimat, pe care'l audisem în copilăriă dela bătrînul boier Vasilie Cristea, unul din ceĭ maĭ de pe urmă g ĭ u b e l i ĭ de peste Prut:

„Léhu-ĭ vulpea,
„Turcu-ĭ lupul,
„Rusu-ĭ ursul,
„Dar săracul
„Moldovanul
„Cându-ĭ óiă,
„Cându-ĭ vacă„.

De aceĭașĭ categoriă sînt la noĭ epitetele de *cióră* și *lipitóre*, ce se daŭ Țiganilor și Evreilor.

3) Brinkmann, *Die Metaphern*, Bonn, 1878, t. 1, p. 392—427.

Caracteristica cea analógă din manuscrisul slavic ni se pare ...ă a fi o simplă amplificare literară a vre-uneĭ vechĭ ḑică-... poporane serbe saŭ bulgare, în care —negreşit— se men-... numaĭ popórele învecinate.

...ot aşa Saşiĭ din Transilvania aŭ un proverb ritmic de-... vecinii lor, dar fără zoomorfiă şi — tot-o-dată — fără ...pe:

«Der Eanger, Blôch och der Zegun,
«Da°ôt seny gor lastig legyt.
«Der jantschi fleacht den ga°ônzen da°ôg,
«Der Moi da°ônzt mät dem botu nôch,
«Der Kere der gît na°ktig»;

...dică:

«Fraţiĭ nostri: Ungurul, Românul şi Ţiganul, sînt ómenĭ ...aţĭ! Ungurul—*Janci*—vagabundéză tótă ḑiua; Românul ...—jócă cu bâta luĭ; Ţiganul—*kere*—umblă despoiat».[4])

Proverbele zoomorfice de **e t n o t i p i ă** sînt generalmente ... rare. Italianiĭ, de exemplu, n'aŭ nicĭ unul, deşi posedă o ...ime de ḑicătorĭ fórte muşcătóre, scurte şi lungĭ, în ver-... şi 'n proză, despre toţĭ veciniĭ lor, externĭ şi internĭ.[5])

Dar să ne 'ntórcem la Avram.

§ 6. Istoria acestuĭ patriarc ocupă cel maĭ mult loc în ...nik, anume NNo. 16—22, şépte bucăţĭ egalmente apo-... respândite pintre Slaviĭ de peste Dunăre, de'mpreună cu ... sute de fabule teologice, de către faĭmósa sectă a Bogo-...ilor, cărora vom consacra maĭ la vale o notiţă a-parte.

... casul de faţă ne preocupă numaĭ No. 22, pe care a ... de cuviinţă a'l traduce românesce laboriosul preut de... Măhaciu.

Textul slavic al acesteĭ legende, întru cât scim noĭ, fiind ... acum inedit, îl publicâm faţă 'n faţă cu cel româ-...ne.

...Borchgrave, *Essai sur les colonies belges en Hongrie*, La Haye, 1871, p. 110.
...Giusti, *Proverbi toscani*, Firenze, 1873, p. 269—278.

Ambele diferă în căte-va puncturĭ secundare.

Popa Grigorie şĭ-a permis şi aci, după obiceĭu, de a sc
şi de a adăuga, ceĭa-ce ce dâ tuturor traducerilor sale
ochiĭ unuĭ linguist român, o valóre cu atât maĭ mare su
portul sintactic.

In orĭ-ce cas însă, textul slavic e maĭ complet, căcĭ fi
luĭ a remas netradus.

(Cuvint despre viéța și mórtea lui Avram, cum a venit arcangelul să iea sufletul lui)

Кандо тремѣсе. домноул ар-
хаггль Михаиль. кътрж Явper.
шини

Слово ѡ житїи и ѡ съмрти авраамовѣ. како прїиде архггль въꙁати дшж его.

Явраам живѣше въ домоу своемь. и желаше видѣти въсѣ строжщжаса на свѣтѣ, и стл нл мттвѣ къ боу, и посла въ архаггла михаила да въꙁмет емоу дшж. въ то врѣмѣ не бѣ аль авраам хлѣбь. г. днїи понеже враг бѣ оудръжал въса гостѣ да никто непрїидет. архаггль сътворися ıак единь пжтник. и видѣ ег авраам иꙁдалече и въꙁрадовася и рече: приходит къ мнѣ гость. хощж бо и аꙁ сънѣсти хлѣбь. иꙁшед въ стрѣтенїе его и реч. добрѣ граджщоу ти пжтем твоим. ѡнже тъжде емоу

Cândo tremése Dom*nul* arhagghelŭ Mihailŭ cătrâ Avra*m* și cu bocorie să la sofleto*l* ĭubitorĭului la oaspeți Avra*m*, și deștinse arhaggelŭ suptu codru, și fu ca u călătorĭu; și avé Avra*m* poruré lége fără ospe să no mărânce; și într'acéĭa vrémĭa închise vrâjmașu*l* toate caile, să nu mérgă oaspe la casa lui Avra*m*, și fură 5 ḑile de no mâncâ nemicâ; și grăi fiĭului său lui Isacu: și eșimu, doarâ vrem vedé unde-va vr'u omu, să-lŭ aducemu elu la casa noostră, că

д8чем8 ел8 ла каса нowстрѫ.
кѫ ам8 ѧпоцинѫ-се софлетол
мїе8 ѧ мере. ши ешнрѫ. ши
вѫз8рѫ. архаггль Михаиль ка
8 кѫлѫторю wспе. ши ѧтре-
барѫ ел8. де оүнде еще. ар-
хаггль зисе де сос8 сѫмт8. Я-
врам зисе блѫм8 сѫ прѫѧзим8.
архаггль зисе. маре требѫ ам8.
ши оүстенит8 сѫмт8. зисе Я-
врам сѫ юбещи домнол т8. ар-
хаггль зисе слаб8 сѫмть пи-
чоареле мѫ дор8. ши зисе Я-
врам л8и Ісак8 фїюл8и сѫ8.
до-те акась. ши ад8 кал8л8.
155. сѫ д8чем8 чест8 wспе ко нои.
архаггль зисе но оүстени фе-
чор8л. че блѫм8 кѫтилир8. грѫ-
инд8 мѣрсерь. кѫтрѫ оүѧ ар-
б8ре. ши ѧкирѫ-се пѫрѫ ла пѫ-
мѫнт8. ши грѫи сфить. сфить.
сфить. грѫаще праведник8л8и.
Яврам ѧи пѫрѣ кѫ дерепт8
ел8 се ѧкирь лемн8л. ши грѫи
пѫнрѫ ачиѧ но щїѧ чире мѣр-

реч. авраам реч. брате прїидемь
кѫ дом мои да сѫнѣми хлѣбь.
wнь же реч брѫза ес мнѣ ра-
кота. авраам млащеса зовлщи
архаггль реч прїидѣмь сѫ радо-
стїѫ. и посла авраамь оүгото-
вати трапезѫ, и реч. приведѣті
ми кона да прїидем. архаггль
реч, легко спѣши и прїидем.
грѣдѫщим же wбѣма. прїидоше
кѫ дѫбоү амврїискомоү. дѫбоү
листвїе глаше. сть. сть. сть
праведником и вѣие дѫбоү
поклониса до земла. авраам
мнѣше его ради дѫбь тако
творить. понеже не вѣдѣше кто
ес грѣдыи сѫ ним. и доидw-
ста вѫ дом. и прїать сарра вwдѫ
wмыти ноѕѣ его. ıакоже бѣ
wбычаи. егда wсавл ноѕѣ реч.
w велїе чюдо и сего чака сѫть
ноѕѣ, ıакоже и тѣх. иже по-
гоубишѫ содом и гоморь. а-
врам вѫспрѣщлаше саррѣ сѫ

---

amu înpoţinâ-se sofleto*l* mieu în mere; şi eşirâ şi vădurâ arhagghelŭ Mihailŭ ca u câlâtorĭu ospe, şi întrebarâ elu: de unde eşte? arhagghelŭ ḑise: de sosu sămtu; Avra*m* ḑise: blâmu să prâînḑimu; arhaggelŭ ḑise: mare trebâ amu, şi ustenitu sămtu; ḑise Avra*m*: să ĭubeşti do*m*no*l* tu! arhagghelŭ ḑise: slabu sămtŭ, picoarele mâ doru; şi ḑise Avra*m* lui Isacu fiĭului său: do-te a-casă şi adu calulu, să ducemu cestu ospe co noi; arhagghelŭ ḑise: no usteni fecoru*l*, ce blâmu cătiliru. Grăindu, mérseră cătrâ uîn arbure, şi închiră-se pără la pâmântu şi grăi: sf*ă*ntŭ-sf*ă*ntŭ-sf*ă*ntŭ—grăĭaşte; prave*d*nicului Avram ĭi pârê că dereptu elu se închiră lemnu*l* şi grăi; pânrâ acîĭa no

џе. кȣ нѫꙟсȣ. ши ꙟтрарь ꙟ
каса лȣи Аврам. тремѣсе А-
врам. Ісакȣ сѫ адокѫ. оуꙟ бер-
бѣче. ши ѕисе. ши ѕисе Са-
реи. адȣ лѫоуторюл ши лѫ
ѡспеле ачестоа пичоареле. кѫ
асте оустенитȣ. ши лȣа лѫоу-
торюл, ши-и спѫлѫ пичоареле.
ши вѫѕȣ кѫ фѫрѫ пелицѫ а-
сте. ши ѕисе лȣи Аврам. а-
часте пичоаре но-соу де ѡм.
че сѫмтȣ де чеи треи че пер-
156. дорь Содо|молȣ ши Гоморȣл.
атонче Ісакȣ ѕисе кȣ мѫние.
ѡ кѫче кȣ фокȣл арсе ши кѫче
ѡспеле. че асте дела ꙟпѫра-
тȣл черюлȣи. Ісакȣ фѣче мѫ-
ꙟкаре. ꙟр ачела час архаггль
се досе ꙟ џерое р'апȣсȣл соа-
релȣи. кѫндо се адора ꙟџерїи.
ши се ꙟкирь домнолȣи. грѫи
домне Аврам ва сѫ дѣ мїе
карне де бербѣче. де сѫ мѫ-

гнѣвомь гла. почто причитаеши
грѣшника кѫ стымь. егда хо-
тахѫ асти, изыде архггль не-
видимо. и вѫзыде на нбса оу
прѣстола и реч ги велиши ли ми
глати прѣд славоѫ. гь реч ми-
хаиле гли. и реч михаиль, а-
враам инѣ масо прѣдлагает. гь
реч, еже того видиши адѫща
и ты аждь. вѫ тои же час
сѫниде, и сѣдше ꙗдѡша. егда
быс вѫзлеџи авраамоу сѫ гос-
тем. ꙗко бѣ емоу обычаи.
сарра же вѫ инои храминѣ.
исаакь сѫ ревекоѫ. вѫ полоу-
ноџи же вѫста ісаакь велми
плачаџи и рыдаѫџе. припаде
прѣд храминѫ кѫ ѡцȣ своемоу
глаше. ѡч ѡч, ѡтврѫзи ми да
са тебе наблюдѫ. понеже не
виждѫ тебе по сем. прїиде
сарра и ревека, и сѫниꙗдѡшаса

ţiia cire mérge cu nâînsu. Şi intrară în casa lui Avram; tremése Avram Isacu să adocâ uîn berbéce; şi ḑise şi ḑise (*sic*) Sareei: adu lâutorĭul şi lă ospele acestoĭa pióoarele, că ĭaste ustenitu; şi lua lâutorĭul şi-i spâlâ pióoarele, şi văḑu că fără peliţâ ĭaste; şi ḑise lui Avram: acĭaste pióoare no-su de *om*, ce sămtu de cei trei ce perdoră Sodomolu şi Gomorul. Atonce Isacu*) ḑise cu mânie: o, căce cu focul arse! şi căce ospele ce ĭaste dela înpâratul cerĭului? Isacu féce mâincare. Înr acela ćas arhagghelŭ se dose în geroe r'apusul soarelui, căndo se adora îngerii; şi se închiră Domnolui, grăi: Domne! Avram va să dé mie carne de berbéce de să mârăncu; ce-mi ḑici?

---

*) In textul slavic: Avram.

рънкȣ че ми ѕичи. домнȣл ѕи-
се лȣи че ци ва поре ꙟраинте
мѫрѫꙟкѫ. ꙗрѫшь дещиꙟсе ꙟ-
џерȣл. ши афлѫ маса гата. ши
мѫꙟкѫ Ꙗврам. кȣ ꙟџерȣл. ши
гътѫ патȣ де ѡспеци. ши се
колкаръ. ши ꙟ мїаѕѫноапте
сколѫ-се Ісакȣ. дин патȣл сѫȣ.
ши стѫтȣ ꙟраинтѣ ȣшиеи ка-
сеен. грѫи кȣ глас маре. пѫ-
157. ринте пѫринте, дешкиде сѫ
сѫрȣтȣ. фрѫмсециле фѣцїеи та-
ле. кѫ де акомȣ ниче дириѡрѫ.
но те вою ведѣ. аȣѕи мȣмѫ-
са кȣрсе ши дешкисе. ши ла
Ꙗврам ꙟтрѫ. ши лȣ сѫрȣта ши
плѫнџѣ. ѕисе Ꙗврам спȣре-ми
фѫтȣл мїеȣ. че плѫнџи. Ісакȣ
ѕисе. пѫринте пѫринте. ȣꙟ
висȣ вѫѕȣю. авѣ кȣрȣрѫ ꙟ
капȣ. ка соареле. ши-ми ѡ лȣа
ѡаспеле ачеста. вѫѕȣ пѫринте
ачеста ꙗсте ꙟџерȣл. ши е тре-
месȣ сѫ те ꙗ. ши лȣ стринџе

и множество людїи. авраам ѿ-
врѫзе им. исаакъ прїемъ а-
враама за выѫ плача и рыдаѫ.
ѡблобызаѫщи лице его. вѫ-
прашааше его авраам что толико
рыдаеши, исаакъ реч видѣхъ сън.
вѣнецъ ꙗко слнце бѣ на главѣ
моеи. и сїи гость взѧт ми
его. и ѿнесе на нбса. и тако
разоумѣх. ꙗко тъи ес ар-
хаггль и хощеть взѧти дшѫ
оца моего. и начат плакати.
и вси въсплакаахѫ. тогда и
архаггль въсплака. и падѡша
слъзы михаиловы. и быша ка-
менїе многоцѣнное. и припаде
авраам помолиса гла. повѣждь
ми ги, кто еси ты. что ли
пришел еси. и ѿвѣща емоу и
реч. азь есмь архаггль михаиль.
и послань есмь ѿ бга прїати
дхь твои. авраам оуколаса велико.
и помолиса кѫ бȣ и реч. не

Do*m*nu*l* ḑise lui: ce-ţi va pore înrainte, mărâîncă. Ĭarâşŭ deştiinse îngeru*l* şi aflâ masa gata, şi mâîncâ Avra*m* cu îngeru*l*; şi gătâ patu de ospeţi, şi se colcară. Şi în miaḑâ-noapte scolă-se Isacu diin patu*l* său şi stâtu înraintĭa uşiei caseei, grăi cu gla*s* mare: părinte! părinte! deşchide, să sărutu frămseţile fêţiei tale, că de acomu nice dirioră no te voĭu vedé! Auḑi mumâ-sa. curse şi deşchise; şi la Avra*m* întră, şi lu săruta şi plăngê. Ḑise Avra*m*: spure-mi, fătu*l* mieu, ce plăngi? Isacu ḑise: părinte! părinte! uîn visu văḑuĭu; avé cunună în capu ca soarele, şi mi o lua oaspele acesta; văḑu, părinte, acesta ĭaste îngeru*l* şi e tremesu să te ĭa. Şi lu stringe în braţe, şi

ꙟ враце. ши лꙋ сърота. ши а-
марꙋ плѫнџе. Ꙗврам ꙟкъ плѫн-
џе. ꙟџерꙋл ꙟкъ плѫнџе. Сара
ꙟкъ плѫнџе. лакрѫмиле ꙟџе-
рꙋлꙋи але се фѫче пїетри фъръ
прецꙋ. Ꙗврам ѕисе домне. спо-
ꙟре-ми чире ешти тꙋ. архаггль
60* ѕисе еоу сѫмтꙋ архаггль|михаил.
ши сѫмтꙋ тремесꙋ. сѫ лꙋ софле-
тꙋл тѫꙋ. Ꙗврам ѕисе доамне сѫ
фїꙋ дꙋсꙋ кꙋ трꙋпꙋл. ла домнꙋл
доамне. атонче ꙟџерꙋл сꙋи ꙟ че-
рю. ши кꙋ фрикъ грѫи кътрѫ
домноул. ши-и порѫнчи домнол.
сѫ а Ꙗврам кꙋ трꙋпꙋл. ши досе
елꙋ. ꙟџерꙋл ꙟ черю. ши мѣрсе
Ꙗврам. кътрѫ прѣстолꙋ. ши се
рꙋгѫ домнолꙋи. ши фꙋ дꙋс ла
прѣстолꙋл херꙋвимилорꙋ. акꙋлꙋ
амꙋ мира-се. тоате силеле че-
черюлꙋи. де Ꙗврам. ши ѕисе
домнол. кътрѫ ꙟџерꙋ до-те кꙋ

поими дшѫ моѫ нн҃ѣ. ѡслаби
ми владико и даждь ми видѣти
что творитсѧ по свѣтоу. тогда
ѡтпоусти емоу бь и реч ар-
хагглоу. да въꙁыдет на аерь
съ авраамомь да покажет емоу,
да видит всѣ строѫщѫаса по
въселеннѣи. и даст емꙋ власть
да еже хощет да творит. и
поат его архаггль, и въꙁыиде
на аерь. и ѡтверъꙁе гь авраамоу
срдчнѣи ѡчи и видѣ всѣ и
раꙁоумѣ. и видѣ на едином
мѣстѣ на четвръттѣмь нбси
члка велелѣпна, и по малоу ра-
довашаса а по многоу плачааше.
и въпроси авраамь архаггла и
реч. кто ест сьи члкь, что ли
си толико творих. архаггль реч
тои ест пръвоꙁданныи адам. и
проваждаеть праведныа въ раи

*) In manuscris s'a intervertit aci la legat ordinea foilor.

… sărota, și amaru plânge. Avra*m* încă plânge; îngeru*l* încă plânge; …ra încă plânge. Lacrămile îngerului ĭale se fâce pietri fără prețu. …vra*m* ḑise: Do*m*ne, spoînre-mi, cire ești tu? Arhagghe*l*ŭ ḑise: … sămtu arhagghe*l*u Mihailŭ, și sămtu tremesu să ĭau sofletu*l* …u. Avra*m* ḑise: Doa*m*ne! să fiu dusu cu trupu*l* la Do*m*nu*l*, …oa*m*ne! Atonce îngeru*l* sui în cerĭu, și cu frică grăi către Do*m*nu*l*. Și-i porânci Do*m*no*l* să ĭa Avra*m* cu trupu*l*. Și dose elu îngeru*l* în …rĭu. Și mĕrse Avra*m* către prêstolu și se rugâ Do*m*nolui, și fu du*s* … prêstolu*l* heruvimiloru. Aculu amu mira-se toate silele cerĭului de …vra*m*. Și ḑise Domno*l* către îngeru: do-te cu ĭubitorĭu*l* mieu cu

юбиторюл мїеȣ кȣ Аврам сѫ
ваѕь тоате фѫптȣра. ши фїе лȣи
ка ва грѫи аша. ши пȣрчѣсерѫ.
ши вѫѕȣ оу wмȣ ꙟтр'ȣꙟ ска-
оунȣ ꙟралтȣ. шиѕѫндȣ ꙟтрȣ
блѫꙟѕира раюлȣи. кȣ мȣлтѫ
фрѫмсѣце. ꙟтрȣ оу час. боу-
161. коура-се допѫ ач|ѣ моултȣ плѫн-
џе. ши ꙟтребѫ Аврам ꙟџерȣл
ѕисе доамне. чеꙟре ꙗсте а-
честа wмȣ че аша фаче. ар-
хаггль ѕисе ачеста-и фѫкотȣл
ꙟтѫи Адам. амȣ кѫндȣ вѣде
софлетеле. дерѣпте. трекѫндо
ꙟ раю атонче се весе[лѣ]ще.
кѫндȣ вѣде софлетеле греши-
цилорȣ. трекѫндȣ ꙟ мȣꙟкѫ.
атончи врѫтосȣ плѫнџе. ши ѕи-
се w феціе мїеи кȣмȣ в'аци
158. сѫблѫꙁнитȣ . . . . .

а грѣшныѧ вѫ мѫкѫ. да егд
видить праведныѧ идѫщѧ в
раи. тогда радоуетса. а егд
видит грѣшныѧ вѫ мѫкѫ, тог
плачетса. и пакы тоу вид
единого члка стара. и юно
сѫ ним. и расписȣет вѫсѣко
грѣхы. и видѣ двоа врата.
деснои великотѣснаа. а на л
великоширокаа. и прїиде ед
жена, и ста на срѣдѣ об
врат. и ни вѫ едина вр
вѫходѧщи. и вѫпроси авра
емоу. аблѫкѫ и голѫба л
и вѫꙁлюби авраам сагнѫ
прїимет. и прѣдаст дхь
боу. мца. мрт. ке боу
шемоу слава в вкы.

Avram să vadă toate fâptura, şi fie lui ca va grăi aşa. Şi purcés
Şi vădu u omu într'uîn scaunu înraltu şidându, întru blâîndiria
ĭului, cu multâ frâmséţe; întru u ćas bucura-se, dopâ acĭa m
plânge; şi întrebâ Avram îngerul, dise: Doamne, ceînre ĭaste ac
omu, ce aşa face? Arhagghelŭ dise: acesta-i fâcotul întăi Adam;
căndu véde sofletele derépte trecăndo în raĭu, atonce se veselé
căndu véde sofletele greşiţiloru trecăndu în muîncă, atonci vră
plânge. Şi dise: o, feţie miei! cumu v'aţi săblâznitu . . . .

NOTANDA.

finalul *и* întreg: калѹлѹ (155), дѹчемѹ (155), адѹчемѹ (155), (161), [мѫ] дорѹ (155], слабѹ (155), сохптѹ (154), Ісакѹ . 155, 156, 157, 160), честѹ (155), кѫтилирѹ (156), ндѹ (156), ешимѹ (154), ѡмѹ (155, 161, 162), елѹ (155, , 161), лѹ (160 de 3 orĭ), амѹ (155 de 2 orĭ, 158, 1), пѫмѫнтѹ (156), дерептѹ (156), нѫрсѹ (156), Содомолѹ 56), сѫмтѹ a 3-a pers. (156), сѫмтѹ 1-a pers. (155 de 2 , 160, 161), сох a 3-a pers. (156), блѫмѹ (155, 156), ѹимѹ (155), охстенитѹ (155, 156), кѫндѹ (158), кѫндо 4, 157), грешицилорѹ (158), трекѫндѹ (158), трекѫндо (158), ѫзнитѹ (158), херѹвимилорѹ (161), рцерѹ (161), скаохнѹ 1), фралтѹ (161), шизѫндѹ (161), мохлтѹ (162), брѫтосѹ 8), кѹмѹ (158), акомѹ (160), мѫрѫнкѹ (157), патѹ (157), тѹ (160), висѹ (160), капѹ (160), вѫзѹ 1-a pers. (160), месѹ (160, 161), амарѹ (160), прецѹ (160), сосѹ (155);

=*й* numaĭ în 5 casurĭ: сѫмть (155), архаггель (154, 155), [сѫ-]ль (155), сфѫнть (156), afară de ѩрѫшь (157), le ь=*ĭ*.

2. ꙟ întrebuinţat ca nasală vocală în interiorul cuvîntuluĭ: ꙟсѹ (156), мѫꙟкѫ (154, 157), мѫꙟкаре (157), мѫрѫꙟкѫ 7), прѫꙟѹимѹ (155), дешиꙟсе (157), блѫꙟѹира (161), мѹ- (158);

дині (157), 8ꙟ [скаоун8] (161), оуꙟ [вис8] (160), оуꙟ |
б8ре] (156), оуꙟ [бербѣче] (156);
vocalisarea totală a luĭ ꙟ: оу [кълъторю] (154), 8 [кı
торю] (155), [вр']8 [wм8] (155), оу [wм8] (161), оу [час] (1
ꙟ nenasal: ꙟи [пжрѣ] (156).

3. *-en-*=actualul *-in-*: мере (155)=*mene*, чеꙟре (16
cine.

4. *e* pentru *-i*: феціїе [мїеи] (158), [де оунде] еще (1
e pentru -ѣ-: требж (155);
i pentru *-e-* după *ș*: ши8жнд8 (161);
e la imperfect pentru -ѣ= și -ѣ8=: плънџе (158, 160,
=*plăngea*, стринџе (160)=*stringea*, фъче (160)=*făceaĭ*
мїа8жноапте (157), мїе8 (155 etc.), мїеи (158), п
(160) etc.;
e pentru *-ă* după *ţ*: фрѫмсѣце la singul. (161);
e pentru *-ă* din grăbire: тоате [фжп'т8ра] (161).

5. confusiunea între *o* și *u*:
o pentru *u*: Содомол8 (156), ачестоа (156), до-те (
161), досе (157, 161), адокж (156), къндо (154, 157),
корїе (154), софлетол (154, 155), софлет8л (161), соф
(158), пор8рѣ (154) но (154, 156, 160), ꙟпоцинж (155)
(155), домнол (155, 161), домнол8и (157, 161), ко (
пердорь (156), трекъндо (158), поре (157)=*pune*, споꙟре
=*spune*, атончи, атонче (157, 158 de 2 orĭ, 161),
(161), фжкот8л (158) колкарь (157), сколъ-се (157),
(160), сърота (160), адора (157)=*aduna*;
u pentru *o*: ак8л8 (161).

6. *oa* scădut la *o*: дириwрж (160), домне voc. (157,
dar 161: доамне), wспе (154, 155), wспеле (157, dar
wаспе, wаспеци);
ow pentru оа: ноwстръ (155).

7. alte particularitățĭ vocalice:
нече (154);
каиле (160), nu къиле.

8. *n* intre vocale trecut in *r:* мѫрѫнкꙋ (157), мѫрѫнче (154), мѫрѫ҆ѫкѫ (157), мере (155), чире (156, 160), кѫтилирꙋ (156), ѫнирѫ (156), ѫкирь (156, 157), пѫрѫ (156), адора (157), ...оре (157), спꙋре (160), кꙋрꙋрѫ (160), дирнорѫ (160), џерое (157), р'[апꙋсꙋл]=*în apusul* (157);

n intre vocale trecut in *nr:* ѫраинте (157), ѫраинта (157), ...р [ачела] (157), ѫралтꙋ (161), чеѫре (162), споѫре (160), ...лирѫ (165), unde este de observat şi нр pentru ѫр;

n intre vocale conservat: мѫине (157), скаоунꙋ (161), ѫ-...ѫцинѫ (155);

r=*n* de maĭ multe orĭ intr'o proposiţiune: че ци ва поре ...раинте мѫрѫ҆ѫкѫ (157)=„ce-ţĭ va *pune înainte, mănâncă*", ...ай: споѫре-ми чире еци (160)=„*spune*-mĭ *cine* eştĭ".

9. *ѕ*=*dz:* ѕиле (154), ѕисе (155, 156, 157, 160, 161), ...ѕичи (157), ѕѫсꙋ 1-a şi a 3-a pers. (156, 160, 161), ѕѫсꙋю (160), ѕась (161), ѕѫсꙋрѫ (155), прѫ҆ѫѕнмꙋ (155), ѕлѫѫѕира (161), мїлѕѫнопте (157), лꙋѕи (160), шиѕѫндꙋ (161);

ꙁ=ѕ: сѫблѫꙁиитꙋ (158).

10. *-mt-* pentru *-nt-*: сѫмтꙋ 1-a pers. (155 de 2 orĭ), сѫмтꙋ a 3-a pers. (156), сѫмть (155).

11. propaginaţiunea nasaleĭ: нѫѫсꙋ (156)=*însu*, cfr. t. 1, p. 411 No. 5-*a*.

12. genitivo-dativ femeesc cu *-eei:* клсеен (157), Сареен (156):

cu *-iei:* оушиен (157), фѣцїен (160).

13. соу (156)=*sînt.*

14. *vrem* la formarea viitoruluĭ: врем ведѣ (154).

15. *avea* pentru *aveam:* авѣ кꙋрꙋрѫ ѫ капꙋ ка соареле (160)= în textul slavic: вѣнець ꙗко слѫнце бѣ на главѣ моеи.

16. perfect arcaic: фѣче (157).

17. dissimilaţiune sintactică: асте ѫџерꙋл ши е тремесꙋ (160).

18. propaginaţiunea pronumeluĭ: сѫ-ль адꙋчемꙋ елꙋ (155
флетол мїеꙋ ꙟ мере (155);

pronume pleonastic: лакрѫмиле ꙟцерꙋлꙋи але се фѫче (1

19. reduplicarea conjuncţiuniĭ: кꙋ юбиторюл мїеꙋ кꙋ
(161).

20. pleonasticul *ḑice:* ꙟтребѫ Ѧврам ꙟцерꙋл зисе (16

21. acusativ fără *pre*: сѫ а Ѧврам (161), досе елꙋ
адꙋчемꙋ елꙋ (155), ꙟтребѫ Ѧврам ꙟцерꙋл (162), тремѣс
ноуа архаггель (154), бѫꙋꙋрѫ архаггель (155), ꙟтреба
(155), но оустени фечорꙋл (156), тремѣсе Ѧврам Ісакꙋ

22. subjonctiv fără *să*: фїе лꙋи ка ва грѫи (161).

23. omisiunea luĭ *şi:* стѫтꙋ ꙟраинта оушиеи касеі
(157), ꙟтребѫ Ѧврам ꙟцерꙋл зисе (162).

24. pentru *de:*
de=‘ca‚: де сѫ мѫрѫнкꙋ (157);
de=‘de când‚: фꙋрь 5 зиле де но мѫꙟкѫ (154).

25. pentru *la:* юбиторюлꙋи ла ѡаспеци (154).

26. *şi* pentru *să:* ши ешимꙋ (154).

27. concordarea acusativuluĭ cu dativul: лѫ ѡспеле
(156).

28. *peliţă*=‘corp‚: фѫрѫ пелицѫ асте (156).

29. *a descinde*=‘a se pogorî‚: дещинсе архаггель (15
щинꙟсе ꙟцерꙋл (157).

30. *a cură*=‘a alerga‚: кꙋрсе ши дешкисе (160).

31. *codru* cu sens de ‘munte‚, întocmaĭ ca la Alb
la Româniĭ din Istria: дещинсе архаггель соуптꙋ кодрꙋ
ḑicĕnd maĭ jos: де сосꙋ сѫмтꙋ (155);

cfr. din Omiliarul dela 1580 următórele pasage, in ca
vorba de ‘pogorîre‚, ‘urcare‚ şi ‘nălţime‚, este neco
bil că autorul înţelegea prin *codru* ‘munte‚, ér nu
dure‚:

деширжгжндь ель деж кодрѹ (XVI, 7);
соүи-се ж кодрѹ жсѹшь а се рѹга (XIX, 2);
сѹи-се ла кодрѹ сь се роаџе (XXXVIII, 3);
се соүи ж кодрѹ Домнѹль (XXXVIII, 4);
деширицемь деж кwдрѹль ачеста (XXXVIII, 5);
аре а не сѹи ши пре нои Домнѹль ла кодрѹль чела жналтѹль (XXXVIII, 7)...

32. *geroe*, vedĭ maĭ jos Excursul dela p. 201—9.

33. блжмѹ (155, 156)=‘să mergem,.

34. *arbure* tradus prin *lemn:* мѣрсерь кѫтрѫ оүж а р б ѹ р е . . . се жкирь л е м н ѹ л (156).

35. кѫтилирѹ (156)=‘cu încetul,, cu *-r-=-n-* din *cătilin*, în loc de unica formă pînă acum cunoscută *cătinel*, contrasă din deminutivul *cătilinel* (cfr. *nițel=neșchițel*, t. 1, p. 295 No. 129);

posteriorul *cătinel* ne întimpină deja în tipăriturele cele vechĭ, de ex.: пре кѫтинель пре кѫтинель сѫ депринсѫрѫ wаменїи, în Cazania mitropolituluĭ Varlam dela 1643, f. 188 retro;

primitivul *cătilin* distruge cu totul derivațiunea cea închipuită de d. Cihac *(Dict. étym.* p. 123*):* ‘*cătinel* écourté de *încetinel*,, imposibilă și altmintrea prin *că->ce-<quie-*;

etimologia cea veche, propusă în Lexiconul Budan (p. 106) din ital. *catellon catellone*, capătă maĭ multă probabilitate prin forma *cătilin*, dar totușĭ nu este fără o dificultate óre-care din causa luĭ *-in=-on*.

36. б л ж ж ѹ и р а раюлѹи (161).

37. *ca* pentru ‘cum,: фїе лѹи ка ва грѫи (161).

38. *amu*: акѹлѹ амѹ мира-се (161), амѹ кѫндѹ вѣде (158), сѫ амѹ жпоцинѫ-се (155), vedĭ t. 1, p. 268 No. 9.

39. авѣ лѣџе (154)=‘avea obiceĭu,, ‘era deprins,.

40. *căce*=‘pentru ce,: w, кѫче кѹ фокѹл арсе ши кѫче wспеле 157).

41. exclamaţiunea: cѫ юбeщи домнол тȣ! (155)=‘să acésta, dacă ĭubescĭ pe Domnul„.

42. фрѫмсецилe (160), cf. maĭ sus p. 166 No. 74, da la singular: [мȣлтѫ] фрѫмсѣцe (161).

43. дерептȣ елȣ (156)=‘pentru el„.

44. slavisme maĭ insolite: сѫблѫзнитȣ (158), прѣстолȣ (1(праведникȣлȣи (156).

45. cfr. maĭ sus p. 61 No. 33, 34.

46. accentare anormală scădută: аст`е (156), ачаст`е (1(ꙋис`е (155 de 3 orĭ, 157);

accentarea monosilabelor: ш`и вѫзȣ (156), ш`и фȣ (154) досе (157) etc.;

accentare duplă: щї``а (156), сѫ те ``а (160), сѫ ``а (1(сѫ `лȣ (161).

47. *pateric*:

după nasală: дещин’се (154), мѫрѫн’че (154), пѫрин’те (1(трекѫн’до (158), стрин’ꙋе (160), сѫм’тȣ (155), сѫм’ть (1(

după licuidă: пер’доры (156), кол’кары (157);

după *p*: фѫп’тȣра (161).

48. cfr. maĭ sus p. 65 No. 58.

EXCURS

LA «LEGENDA LUĬ AVRAM».

GENUNE. — GENOE. — GEROE.

PARADISUL LA ROMÂNI.

Următórele cuvinte din Legenda luĭ Avram, aşa după cum refăcut'o popa Grigorie din Măhacĭu: се досе а џ е р о е ꙟпѹсѹл сѡарелѹи, nu se pot explica prin originalul slavic, în care arcangelul se duce de asemenea, dar nu într'o *geroe* occidentală, ci se urcă drept la cer: възыде на небеса.

Este dară un adaus românesc, care merită pe deplin de a fi studiat de aprópe.

Vom avé aci treĭ întrebărĭ de deslegat:

1°. Ce însemnéză cuvîntul *geroe*?

2°. Care este originea luĭ?

3°. Cum trebuĭ să înţelegem întregimea pasagĭuluĭ, a căruĭ inserţiune cată să fi avut un motiv în consciinţa luĭ popa Grigorie?

I.

După fonetismul dela Măhacĭu, care preface regularmente pe între vocale în *r*, cuvintele: џерое р'ꙟпѹсѹл trebuesc transcrise prin: «genoe în apusul».

Dar ce să fie *genoe*?

Textul nostru ḑice maĭ departe, că acolo се адора џџерїн adecă—érăşĭ cu trecerea luĭ *n* în *r*,—locul unde „se adu naŭ îngeriĭ„.

Este, prin urmare, un fel de paradis, „o gură de raĭu„ după expresiunea cânteculuĭ poporan.[1])

Acésta forméză primul pas la constatarea semnificaţiun cuvîntuluĭ.

Genoe diferă numaĭ dóră prin sufix de *genune*, o vor despărută şi ea din graĭul poporuluĭ, dar care ne întimpi fórte des în psaltirea cea versificată a mitropolituluĭ Dosotte unde lesne putem urmări diferitele sale nuanţe de semnifi ţiune.

Şi anume:

1. Ирѫ пизмашїй вор да'н џ е н ѹ н е,
   Ѹрници де Домнѹл ꙟн пѹтреџѹне...,

acolo unde psaltirea cea în proză tot a mitropolituluĭ Dosoft ḑice: тѹ дарѫ, дѕѫѹ, пѹгорѫ-й-вей пре ꙟшь ꙟ п ѹ ц ѹ л ст кѫрїй, adecă—comparându-se texturile grec şi latin: *genun* φρέαρ=*puteus*.

2. Виворѹль апей сѫ нѹ мѫ трагѫ,
   Сѫ мѫ 'нгицѫ џ е н ѹ н а чѣ ларгѫ....,

unde psaltirea în proză: сѫ нѹ мѫ ꙟначе волбѹра апей ничі мѫ сорбѫ а д ѫ н к ѹ л, adecă: *genune*=βυθός=*profundum*.

3. Престе лѹчїѹ де џ е н ѹ н е
   Трек корабїй кѹ минѹне,
   Яколо ле вине тоанѫ
   Де фак кицїй џок ши гоанѫ...,

în psaltirea în proză: ачаста м а р е че-й маре ши латѫ, а ло-с жигѫнїй кѫрора нѹ асте нѹмѫр, вите мичй ши кѹ м аколѡ корабїиле ноатѫ, adecă: *genune*=θάλασσα=*mare*.

---

1) **Alexandri**, *Poesiĭ populare*, ed. 2, p. 1.

4. Карїй ѫмблъ 'н корабїй пре маре,
Де-ш фак лȣкрȣл престе џенȣний таре,
Ачеа їаȣ възȣт де минȣне
Чаȣ лȣкрат Дȣмнезъȣ ꙟн џенȣне...,

în psaltirea cea în proză: карїй дешиндь ꙟ маре ꙟ корабїй, фъкѫндь лȣкраре ꙟтр' апе мȣлте, ачеа възȣрѫ лȣкрȣриле Домнȣлȣй ши мирателе лȣй ꙟ џенȣне, adecă: *genune*=βυθός, ἐν ὕδασι πολλοῖς=*profundum, in aquis multis.*

5. Дѣȣ трекȣт прин џенȣне
Израил кȣ минȣне...,

unde psaltirea în proză pune: ача рошїе маре.[2])

De aci resultă, că sensul general al cuvîntuluĭ *genune* este: ‹mare adîncime›, ér sensul specificat: ‹vastă întindere de apă›, ‹ocean›.

In primul din aceste doă sensurĭ îl cunósce încă, chĭar în secolul nostru, dar póte numaĭ din cărţĭ, faĭmosul Prale în glosarul la comica sa psaltire: џенȣне, болболакъ, адѫнк нефȣндос.[3])

In acelaşĭ sens, un punct la Dunăre, unde se lua vama dela pescuit, se numĭa *Genune* deja sub Mircea cel Mare, care — printr'un crisov din 28 martiŭ 1415—hărăzesce venitul aceleĭ localităţĭ mănăstiriĭ Cozia: да ест томȣ сватомȣ храмȣ вама от Генȣне.[4])

Intr'un sens metaforic, Cantemir întrebuinţéză acéstă vorbă ca ‹mare mulţime›: Ласѫнд краюл ȣнгȣреск възѫнд, къ кȣ че съ стѣ ꙟнпотрива атъта џенȣне де Тътарй нȣ ва пȣте...[5]), c-va după cum Shakspeare, într'un celebru vers din Hamlet (III, I), pune ‹o mare de grijĭ› în loc de ‹o mulţime›:

‹. . . a sea of troubles.›

---

2) Dosofteĭu, *Psaltire pre versurĭ*, Uniew, 1681, ps. LIV,LXVIII, CIII, CVI, CXXXV.—*Psaltirĕ de 'nţăles*, Iaşĭ, 1688, f. 685, 84 v, 133 v., 141 r., 173 v.

3) Prale, *Psaltirĕ*, Braşov, 1827, f. 90 r.

4) Archiva Statuluĭ din Bucurescĭ. *Docum. Cozia litt. A.*—Cf. ibid. *Condica* MS de Vasilie Dascăl, 1757.

5) *Chronicul*, Iaşĭ, 1835, t. 1, p. 155.

Maĭ pe scurt, pasagĭul: архаггелъ се досе ꙟ џерое р'апѹ-сѹл солрелѹи — însemnéză: ‘arcangelul se duse în adîncul la apusul sóreluĭ„, saŭ chĭar maĭ d'a-dreptul: ‘a plecat în părţile oceanuluĭ atlantic„.

II.

Am spus maĭ sus, că *geroe*=*genoe* diferă de *genune* numaĭ dóră prin sufix.

Acéstă diferinţă póte să nu fie decât aparinte.

Lucrul s'ar limpeḑi fórte lesne, dacă noĭ am sci, cum anume pronunţa popa Grigorie un alt cuvînt cu acelașĭ final: *minune*, adecă dacă'ĭ ḑicea мироє, orĭ мирѹрє.

În casul de 'ntâiŭ, dacă pronunţa *miroe* pentru *mirure*, atuncĭ finalul *-oe*, maĭ corect *-oĭe*, ar fi și 'n *geroe* din *gerure*=*genune* un simplu resultat al muĭariĭ luĭ *r*, însoţit de trecerea luĭ *u* în *o* întocmaĭ ca în досе=*duse* și адора=*adura* din acelașĭ pasagĭu.

Dacă însă, din contra, popa Grigorie pronunţa *mirure*, nu *miroe*, atuncĭ nicĭ *geroe* nu maĭ póte fi pentru *gerure*, ci ar trebui considerat, aprópe nu siguranţă, ca o contracţiune dissimilativă din augmentativul *gerurόe*=*genunoe* ‘genune mare„; un augmentativ fórte potrivit pentru a exprime ideia de ‘ocean„.

Pînă la o probă contrariă, noĭ am fi dispușĭ a preferi casul al doilea: *genóe*=*genunóe*.

O contracţiune dissimilativă analógă ne întimpină adesea în Cazania mitropolituluĭ Varlam în privinţa cuvîntuluĭ *ascultoiu*=*ascultătorĭu*, de ex.: пре вна Домнѹлѹи стътѹрѫ асклѹтоӥ [6]). In *ascultoĭu* s'aŭ dissimilat $t+t=t$; în *geróe* saŭ *genóe* s'aŭ dissimilat $r+r=r$ saŭ $n+n=n$; în ambele casuri contracţiunea dissimilativă s'a întâmplat într'o posiţiune identică sub raportul accentuluĭ.

6) Varlam, *Carte de învăţătură*, Iașĭ, 1643, f. 311 r.

O a treia posibilitate, care nu trebuï niciï ea exclusă, este admiterea uneï scăpărï din vedere curat grafice: џєрѻє în loc de џєрѻрє=*genune*, cu *-or-* pentru *-un* ca în пѻрє=*pune* și адѻрѫ=*aduna* în aceïașï legendă a luï Avram (cfr. maï sus Notanda No. 8). O literă saŭ o silabă uïtată, nu este ce-va rar în scrierile luï popa Grigorie. Așa în Legenda Duminiceï a pus din grabă ржоүсє pentru ржпаоүсє (p. 52) saŭ дєдєвь pentru дєдєвьрь (ibid.), în Legenda sânteï Vinerï: ѡгодн-мн pentru ѡгодпцн-мн (p. 155) saŭ чинст pentru чинстн (ib.), în Legenda luï Avram: вєсєщє pentru вєсєлѣщє (p. 194) etc.

Nu cuteḑâm dară a ne rosti cu încredinţare, dacă *geroe* e simplul *genune* saŭ augmentativul *genunóe*. In orï-ce cas însă, nu póte a nu fi una din doă, ér prin urmare cuprinde aceïașï parte fundamentală.

Acuma, separând elementul formativ, fie *-oe,* fie *-une*, noï căpătâm fondul *gen-*, гєн- în crisovul luï Mircea cel Mare, care póte fi radicală, dar póte fi nu maï puţin și o vorbă, un cuvînt gata de formaţiune primară, cu sufixul *-n-*.

Acestuï *gen-*, ér nu elementuluï seŭ formativ secundar, orï-care ar fi, îï aparţine semnificaţiunea de „adîncime" saŭ „ocean".

Eï bine, la Elinï, într'un mod dialectic, exista cuvîntul γήν, ὠγῆνος, ὠγενός, într'un manuscris al luï Hesychius γῆν, cu sensul precis de „ocean".[7])

Apropiarea între românul vechïu *gen-une* „ocean", sub forma circiană nepalatalisată гєнѹнє, și între elenicul ὠ-γεν-ός „ocean" este ademenitóre sub tóte puncturile de vedere.

Iniţialul ὠ- în ὠγενός ar fi putut proveni la Grecï dintr'o etimologiă poporană a cuvîntuluï dela ὠκεανός, cu care el n'are a face etimologicesce, de vreme ce κ între vocale nu alterézä cu γ.

Chïar dacă am recunósce însă că ὠ- este organic, și tot încă el n'ar puté să împedece comparaţiunea metodică a luï ὠγενός cu al nostru *genune*.

---

7) Cfr. *Hesychius* ed. M. Schmidt, t. 4, p. 317.

In adevăr, să admitem cu Pott derivaţiunea luĭ ὠγένος din radicala *vagh*, de unde şi sanscritul *vahâ* „fluviŭ“ [8]). Atuncĭ vom avé pentru *genune* un prototip *vagen*–. In acéstă formă silaba iniţială *va*– se vocaliséză la noĭ în *o*–, ca în *oraş*=*város*, *o* fi=*va* fi, *orĭ*=*vare* în vechile texturĭ române etc. O dată trecut *va*– în *o*–, acest *o*– dispare apoĭ cu totul din *ogenune* prin confuşiune cu articlul feminin nedefinit *o*, întocmaĭ după cum a dispărut în *strachină*=*ostrachină*=ὀστράκινη.

Ipotesa adausuluĭ inorganic al luĭ ὠ- este însă maĭ probabilă, nu numaĭ din causa neregularităţiĭ γ=*gh* în loc de χ=*gh*, după cum vedem chĭar într'un derivat al radicaleĭ *vagh*: ὄχος=scr. *vahas*, dar maĭ cu sémă din causa caracteruluĭ aşa dicênd exotic al luĭ ὠγενός la Grecĭ. El nu ne întimpină nicăirĭ în monumente literare, saŭ măcar pintre arcaisme poetice, ci abia în vr'o glossă saŭ doă. Dacă am presupune dară, că Greciĭ l'aŭ împrumutat dela vecinĭ, bună-óră dela Tracĭ, atuncĭ nemic n'ar fi maĭ natural decât o modificare după o analogiă indigenă, precum se întîmplă maĭ tot-d'a–una în asemenĭ casurĭ.

Cuvîntul este el în adevăr tracic?

In limba albanesă actuală, întru cât o cunóscem, el nu există.

Acésta însă, negreşit, nu este o probă decisivă contra ipoteseĭ tracice, de óră ce astă-dĭ şi la Românĭ vorba *genune* s'a perdut de-mult, deşi în secoliĭ trecuţĭ se întrebuinţa în tóte provinciele Dacieĭ luĭ Traian.

Este interesant, că o localitate dacică, menţionată de Dione Cassiŭ şi pusă tocmaĭ lîngă Dunăre, ca şi Genunea luĭ Mircea cel Mare, se numĭa *Genucla*, Γενούκλα, ceĭa-ce ar puté érăşĭ să nu fie decât *genune*, dar cu un alt sufix.

Orĭ-care ar fi acuma neajunsul datelor de maĭ sus pentru obţinerea uneĭ soluţiunĭ positive, totuşĭ între românul *genune*

---

8) Pott în Kuhn's *Zeitschrift f. vergl. Sprachf.*, t. 5 (1856), p. 262.—cfr. Pictet, *Les origines indo-européennes*, Paris, 1878, t. 1, p. 138, t. 3, p. 383.

i grecul ὠγενός nu se póte contesta o coincidinţă remarcabilă, are nu se pare a fi datorită numaĭ azarduluĭ.

Dacă însă ar fi să renunţăm la etimologia tracică, maĭ ales din causa lipseĭ cuvîntuluĭ în albanesa, atuncĭ ni s'ar presinta o analogiă celtică fórte seriósă.

Orĭ-unde aŭ locuit Celţiĭ, găsim din anticitate numirĭ locale a: *Genabum*, *Genua*, *Geneva* etc.

Tóte aceste localităţĭ se află lîngă ape marĭ saŭ chĭar pe un ţerm maritim.

Linguistiĭ derivă cuvîntul dela celticul *genu* „gură„, celace se potrivesce de minune în privinţa uneĭ adîncimĭ„.[9])

Un lac, o mare, un ocean, se înfăţişéză naturalmente imaginaţiuniĭ poporane ca o „gură„ a pămîntuluĭ.

Românul *genune* să nu fie óre un vestigiŭ al amesteculuĭ Tracilor cu Celţiĭ pe teritoriul Dacieĭ?

Întrebarea e fórte legitimă.

Astfel *genune* stă şovăind la respânte între elenicul ὠγενός i celticul *genu*.

Ne grăbim a trece la un teren maĭ solid.

III.

Am veḑut maĭ sus, că misteriósa „genoe în apusul sóreluĭ„, colo unde „se adună îngeriĭ„, este un adaus propriŭ din partea ui popa Grigorie, fără nicĭ o legătură cu originalul slavic.

Paradisul creştin se află la resărit, după care—precum se scie—se o r i e n t é z ă înseşĭ bisericele nóstre.

Aşa cred toţĭ creştiniĭ, fără deosebire de rit saŭ chĭar de sectă.

„Des règlements—ḑice abatele Martigny—remontant, pense-t-on, à l'origine même de l'Eglise, et qui furent fixés par la suite dans les Constitutions apostoliques (II. 57), prescrivaient

9) Glück, *Die bei Caesar vorkommenden keltischen Namen*, München, 1857, p. 15.—Cfr. Le Gonidec, *Dict. breton-français*, ed. Villemarqué, Saint-Brieuc, 1850, 331.

"que les églises fussent disposées de façon que la port
"gardât l'occident, et que l'abside présentât sa convexi
"l'orient: ainsi les fidèles, en priant, avaient le visage to
"vers l'orient; et la principale des nombreures raisons
"stiques qu'on a données de cette disposition, c'est que
"devons diriger nos yeux vers le paradis terrestre, que
"avait placé à l'orient, afin d'entretenir en nous le regr
"l'avoir perdu, ainsi que le désir d'arriver au ciel, qui e
"véritable Eden.", [10])

Cum dară popa din Màhacĭu cutéză de a pune para
la apus?

La apus era numaĭ paradisul păgân.

Acolo, și anume în oceanul atlantic, "genoe în apusul
reluĭ", era după vechiĭ Grecĭ locuința fericiților, "unde s
duna îngeriĭ", οἱ Μάκαρες; acolo ne întimpină Hesperidele,
siul, Atlantida, în Homer, în Hesiod, în Platone. [11])

Este evidinte, că popa Grigorie nu s'a luat după clasicit
elenă, ci după o credință poporană curat românéscă.

Creștinismul, altoit abia pe d'asupra, n'a fost în stare,
ḑecimĭ de secolĭ, de a șterge din memoria străbunilor n
paradisul cel păgân.

Și acésta — observațĭ bine — numaĭ la Românĭ dintre
popórele neo-latine.

Iată de ce la noĭ, la noĭ exclusivamente, apusul se num
sfințit, adecă "consacrat", ceĭa-ce ar fi inexplicabil fără
sagĭul luĭ popa Grigorie.

In balada poporană "Inelul și năframa", ceĭ doĭ a
sînt îngropațĭ în direcțiunĭ opuse:

"Și 'n biserică ĭ-aŭ dus,
"Și 'n doă racle ĭ-aŭ pus,

10) Martigny, *Dict. des antiquités chrétiennes*, Paris, 1865, p. 487.

11) Cfr. Vinet, *Paradis profanes de l'Occident*, in *Revue de Paris*, 1856, 15
Die homerischen Phaeaken und die Inseln der Seligen, in Welcker, *Kleine S*
Bonn, 1845, t. 2.—Th. Martin, *Traditions sur le séjour des morts*, in *A*
l'association pour l'encouragement des études grecques, Paris, 1878, t. 12.

«Racle mândre 'mpărătescĭ
«Purtând semne letinescĭ,
«Şi pe dînsul l'a zidit,
«In altar la resărit,
«Pe ea 'n tindă la *sfinţit*...,»[12])

Ciudată contradicţiune! Altarul, porţiunea cea maĭ sacră a bisericeĭ, se află «la resărit»; şi totuşĭ nu resăritul, ci tocmaĭ apusul, partea contrariă, unde nu este decât modesta «tindă» a templuluĭ, se numesce *s f i n ţ i t*.

Este o eclectică fusiune între paganism şi creştinism în consciinţa poporuluĭ...

Şi ḑicênd acésta, noĭ nu avem în vedere paganismul grec saŭ latin, ci paganismul în genere, care—aprópe pretutindenĭ, în regiunile cele maĭ diverse şi la popórele cele maĭ eterogene —stă în diverginţă cu tradiţiunea creştină specifică asupra posiţiuniĭ paradisuluĭ.

Selbatecul din Australia, întocmaĭ ca bătrînul Homer, crede că edemul se află pe o insulă în oceanul dela apus.

Şi nu este greŭ de a ghici originea cea antropologică a acesteĭ credinţe pagane generale. Imaginaţiunea popórelor primitive, în orĭ-ce epocă şi 'n orĭ-ce ţéră, vede un intim paralelism între m ó r t e a s ó r e l u ĭ, când se isprăvesce ḑiua, şi între a p u s u l o m u l u ĭ, când se curmă viéţa. Ochĭul privesce luminosul glob dispărênd în undele oceanuluĭ. Tot într'acolo dară, spre o bine-cuvîntată insulă din sînul depărtatuluĭ occidinte, călătoresce şi sufletul reposatuluĭ:

Καὶ τοὶ μὲν ναίουσιν ἀκηδέα θυμὸν ἔχοντες
Ἐν μακάρων νήσοισι παρ᾽ Ὠκεανὸν βαθυδίνην.
Ὄλβιοι ἥρωες, τοῖσιν μελιηδέα καρπὸν
Τρὶς ἔτεος θάλλοντα φέρει ζείδωρος ἄρουρα..

(Hesiod., *Op. et dies* 165)

12) Alexandri, *Poesiĭ populare*, p. 21.

Tot aşa la Românĭ, paradisul ‹în genoe în apusul sóreluĭ› este un product indigen, un rest paganic, pe care creştinismul l'a gàsit înpetrit pe pămîntul Dacieĭ, şi pe care nu numaĭ n'a putut să-l restórne, dar a maĭ fost silit de a lăsa occidintelui caracteristicul nume de *sfinţit*...

VIII.

FRAGMENT LITURGIC

— CIRCA 1600 —

FRAGMENT LITURGIC

INTRODUCERE.

§ 1. Fragmentul, publicat mai la vale, nu este scris de popa Grigorie, și nici de către elevul seŭ de sub No. II, ci de un al treilea Măhăcén, saŭ cel puțin un Român din vecinătatea Măhaciuluĭ, căcĭ în limba luĭ ne întimpină acelașĭ fenomen dialectic al treceriĭ luĭ *n* între vocale în *r*.

Ḑic: „din vecinătatea Măhaciuluĭ„, fiindcă rotacismul *n*=*r* nu este aci atăt de consecinte ca în scrierile luĭ popa Grigorie; ș'apoĭ maĭ figureză în acest text o altă particularitate fonetică de tot nouă, așa ḑicênd *ne-grigoriană*, anume trecerea grupuluĭ *ft* între vocale în *șt*.

§ 2. La 1619 fragmentul aparținuse deja luĭ popa Grigorie, căcĭ pe pagina 221, unde el se termină, se începe immediat o altă bucată—veḑĭ-o maĭ jos sub No. IX—, care se sfîrșesce pe pagina 233, și apoĭ din dosul acesteĭ pagine urmeză predica cea scrisă la 1619 și reprodusă maĭ sus sub No. IV. De aci resultă nu numaĭ că predica s'a scris maĭ tărḑiŭ decât fragmentul, dar maĭ decurge încă consecința, că maĭ 'nainte de a fi aparținut luĭ popa Grigorie, fragmentul în cestiune, începênd dela pagina 217, aparținuse unuĭ alt individ, aceluĭa ce scri-

sese bucata cea intermediară şi care nu era Măhăcén, vreme ce nu preface nicăirĭ pe *n* în *r*.

Este dară cu putinţă, ca doxologia de maĭ jos, care—da ne-am informat bine—face parte din serviciul de diminéţă duminicele păresimelor—să se fi scris chĭar cu mult înainte 1600.

гласъ. и҃. слава.

слава тат҄лȣи ши фїюлȣи ши дх҃ȣлȣи сф҃нтъ. оуша де ...ѫкѫиницъ дескише-не. де вїаць дѫтѫтwаре. мѫрекѫ амȣ соуфлетолȣ мїеȣ. кѫтрѫ бесѣрека сф҃цїеей тале. бесѣрека нwастрѫ. трȣпорерwръ кȣрѫцирѣ. де тwате спȣркѫчюриле. ꙟсѫ кѫтъ ефтинь кȣрѫцитwрю. ши дȣлче wгwдитwрю. ши ми...wсирдȣ:— | ши акwм ши поурȣре ꙟ вечїа де вѣкȣ. ла спѫсѫнїе кѫраре дерѣсѫ-не. а лȣи домнедзеȣ нѫскѫтwре. ꙟ споуркѫчюне амȣ спȣркѫмȣ-не соуфлетоул ꙟ пѫкате. ши ꙟ пѫрѫсире амȣ лѫкоитъ. тwтъ чѣрем а та роугъчюнѣ сѫ не избѫвѣскѫ де тwатѫ некоурѫцїа:— глас ѕ҃. милȣаще-не домне дȣпѫ маре милостѣ та ши дȣпѫ моултоул ещинсоугълȣи тѫоу. милȣаще нои:—моултоул а лwрȣ мѣле лакрѫми. ...уетат-ам ꙟтроу ментѣ. тремораю ꙟ фрика та зи де ...ȣдецȣ. ꙟсѫ не нѫдѫждои[м] милостиеи доулче wгwдеей тале. ...кѫ Дедȣ стригъ. милȣаще-не домне допѫ маре милȣсте та ши дȣпѫ моултоул ещин[сȣ]гȣлȣи тѫоу. коурѫцаще моул-

---

...s 8, slava. Slava Tatălui și Fiĭului și D*u*hului sf*ă*ntŭ, ușa de ... deschiqe-ne. de viĭaață dătătoare; mărecă amu sufletolu mieu ... beséreca sf*in*ției tale, beséreca noas*t*ră, truporerorŭ curâțiré ... spurcăcĭurile; însă cătŭ efștinŭ curățitorĭu și ogoditorĭu și ...la, și aco*m* și purure în vecila de vécu la spăsănie cărare ... a lui Do*m*nedeu născătore; în [s]purcăcĭune amu spurcă... ...etu*l*, în păcate și în părăsire amu lăcoitŭ, totŭ cére*m* a ... să ne izbăvéscă de toată necurățila.—Gla*s* 6. Miluĭaș*te*-...ne, după mare milosté ta și după mu*l*tu*l* eștinsugului tău; ... noi, multu*l* a loru méle lacrâmi; cugetat'a*m* intru menté; ... în frica ta, di de gĭudețu; însă ne nădăjdoi*m* milostiei du*l*-... tale: ca Da*vi*du strigă: miluĭaște-ne, Do*m*ne, dopă mare ... ta și după mu*l*tu*l* eștin*s*ugului tău; curățĭaște mu*l*tu*l* gréșaleloru

тоул грѣшалелорȣ ноастре: —слава. глас. в. дерептȣ апслы
рѡгѫм моултоу милостивь домноул. коурѫцѣще моултȣл пѫ-
кѫтелорȣ ноастре: иннѣ. дерептȣ а лȣи домнеѕеȣ. нѫскѫ-
тѡарѣ рѡгѫм моултоу милостивь доноул. коурѫцѣще тѡате
грешалелорȣ ноастре. ши милȣаще нои: — милȣаще нои дом-
не. допѫ маре мила та ши допѫ моултолȣ ещинсоугȣлȣи
220. тъȣ коурѫцѣще тоате грешалеле ноастре. | ши милȣа[ще]
нои:. ісоус ꙟвисе*) деꙟ мормѫнтȣ. коум ѕисе маинте. ши
221. дѫрȣи лȣме коу маре месерѣре: |

*) Aci la margine adaus: глас.

noastre!—Slava, glas 2. Dereptu ap*osto*lî rogâ*m* mu*l*tu-milostivŭ Domnu*l*, curâţéşte mu*l*tu*l* pâcateloru noastre ниrѣ (şi acuma?). Dereptu a lui Do*m*neḑeu nâscâtoaré, rogâ*m* mu*l*tu-milostivŭ Donu*l*, curăţéşte toate greşaleloru noastre şi miluĭaşte noi; miluĭaşte noi, Do*m*ne, dopâ mare mila ta şi dopâ mu*l*tolu eşti*n*sugului tău; curâţéşte toate greşalele noastre şi miluĭaşte noi! Isu*s* învise deîn mormântu, cu*m* ḑise mainte, şi dărui lume cu mare meserére ....

NOTANDA.

---

1. finalul *u* întreg: милwсирдȣ (218), вѣкȣ (219), соуфлетолȣ (218), џюдецȣ (219), лмȣ [лъкоить] (219), Давидȣ (220), грѣшалелорȣ (220). грешалелорȣ (220), дерептȣ (220), моултȣ (220), вѫкатѣлорȣ (220), моултолȣ (220), мормѫнтȣ (221), лwрȣ (219).

2. confusiunea între *o* şi *u*:

o pentru *u*: соуфлетолȣ (218), акwм (219), треморлю (219), нѫдъждоим (219), допѫ (220, şi tot acolo: дȣпѫ), моултолȣ (220), рwгѫм (220 de 2 orĭ), трȣпорерwрь (218), лъкоить (219).

u pentru *o*: милȣсте (220).

3. *e* pentru -*i*: дескише-[не] (218):

ѣ pentru -*e*-: грѣшалелорȣ (220, şi tot acolo: грешалелорȣ);

i pentru *ă* după *s*: милwсирдȣ (218);

ы pentru *i*: апостолы;

ă pentru -*e*-: спѫсънїе.

4. *oa* redus la *o*: домне voc. (219. 220), нѫскѫтwре (219, dar 220: нѫскѫтwарѣ).

5. *aa*=lungul *a*: вїлаць (218)=*viïaaţă*.

6. alte particularităţĭ vocalice:

дєѧ (221);
мєнтѣ (219);
дєрєптꙋ (220):
дєрѣсъ (219):
мїєꙋ (218).

7. *n* între vocale trecut în *r*: мърєкѫ (218), спꙋркѫчюрилє (218);
n conservat: поурєкѫчюнє (219), роугъчюнѣ (219).

8. ѕ=*dz*: домнєѕєꙋ (219, 220), ѕи (219), ѕисє (221);
ꙁ=*z*: иꙁбѫвѣскѫ (219).

9. *-ft-* trecut în *-şt-*: єщинсоугꙋлꙋи (219, 220)=*eftinşugu-lui*, unde în acelaşĭ timp, prin dissimilaţiune cu *ş* din no-*şt*, anteriorul *ş* a trecut în *s*;
-ft- trecut în *-fşt-*: єфщинь (218);
cfr. trecerea luĭ *n* în *r* şi tot-o-dată în *nr*, adecă:

n: r: nr:: f: ş: fş.

aceste fenomene sînt absolutamente de aceĭaşĭ natură ca trecerea, la Moldovenĭ şi 'n unele graĭurĭ române din Transilvania, a luĭ *pi* în *ki* şi 'n *pki*, precum şi a luĭ *bi* în *ghi* şi 'n *bghi*, de ex.:

lupĭ=lukĭ=lupkĭ,
copil=cokil=copkil,
stupină=stukină=stupkină,
bine=ghine=bghine,
cerbĭ=cerghĭ=cerbghĭ etc.;

d. Lambrior s'a silit a petrunde, dar n'a reuşit a înţelege acest interesant fenomen, pe care 'l explică—nu scim cum—prin trecerea luĭ *ĭ* (*j*) în guturală şi apoĭ dispariţiunea labialeĭ;[1])
causa fenomenuluĭ este pur şi simplu co-existinţa în localităţĭ învecinate a formelor divergințĭ *copil* şi *cokil*, *bine* şi *ghine*

1) Lambrior, *Du traitement des labiales p, b, v, f dans le roumain populaire*, î *Romania*, 1877, p. 445—6. — cfr. Gaster, in *Zeitschr. f. romanische Philologie*, I 2 (1878), p. 190.

tc., de unde—prin incertitudinea de a sci, care din doă să e cea maĭ bună—poporul le împacă printr'o a treĭa formă e compromis: *copkil=copil+cokil*, *bghine=bine+ghine*; întindênd dară proporțiunea de maĭ sus, noĭ putem dice cu certitudine matematică:

n : *r* : *nr* : : *f* : *ș* : *fș* : : *p* : *k* : *pk* : : *b* : *g* : *bg*....

este absolutamente unul și acelașĭ fenomen;[2])

cf. maĭ jos p. 223—4.

10. alte particularitățĭ consonantice:

трȣпорерωрь (218);

юдецȣ (219);

оноул (220)=*domnul*, probabilmente printr'o scăpare din re grafică;

asemenea în поурка̃чюне (219)=*spurcăcĭune*.

11. omisiunea articluluĭ postpositiv femeesc: милȣсте [та] 0), [дърȣи] лȣме [коу] (221).

12. articulare de prisos: [а та] роугьчюнѣ (219), [а лȣи еȣ] нъска̃тωарѣ (220).

13. antipatia articluluĭ postpositiv pentru adjectiv: маре а та (220), милостивь домноул (220 de 2 orĭ).

14. genitivo-dativ femeesc cu *eei-*: сфинцїееи (218), ωгωдееи 9);

cu *-iei*: милостиеи (219).

15. perfect arcaic: ꙟвисе (221), дескише (218)=*deschișĭ*.

16. cuvinte compuse: доулче-ωгωдееи (219), моултоу-милоь (220 de orĭ).

17. acusativ fără *pre:* милȣаще нои (219, 221).

18. genitiv după *mult* și *tot*: моултоул ещинсоугȣлȣи (219,), моултолȣ ещинсоугȣлȣи (220), моултȣл па̃кателорȣ (220),

---

[2]) espre acest interesant fenomen, pe care'l numesc *syllexis*, eŭ vorbesc pe a mea *Enciclopediă linguistică*, actualmente sub presă.

O PREDICA

Introducere.

§ 1. Bucata de maĭ jos, fiind pusă în manuscris între doă bucăţĭ m ă h ă c e n e şi tot-o-dată—după cum ne-am încredinţat maĭ sus la pag. 213—fiind scrisă la mijloc între puncturile de timp când s'aŭ scris ele înseşĭ, adecă după fragmentul liturgic de pe la 1600 şi înainte de predica dela 1619, este maĭ mult decât probabil că s'a compus şi ea în vre-un sat nu tocmaĭ departe de Măhacĭu, căcĭ altmintrea ar trebui să presupunem o călătoriă pré-lungă înainte şi 'ndărît pentru bietul caiet de vr'o 15 foĭ, pe care popa Grigorie, umplênd paginele cele albe dela sfîrşit, l'a legat apoĭ la un loc cu alte manuscrise ale sale.

Iată de ce vom publica anume aci, între «Texturĭ măhăcene», acéstă bucată, deşi prin limbă ea diferă de ele cu desăvîrşire: nu preface nicĭ o dată pe *n* între vocale în *r*; nu cunósce pe ѕ=*dz*, ci numaĭ pe ꙁ=*z*; nu are preferinţă pentru џ, ci maĭ mult pentru ж; nu confundă pe *o* cu *u* etc.

Se va întreba cine-va, dacă nesce asemenĭ deosebirĭ fonetice puteaŭ exista între doă localităţĭ apropiate? Noĭ credem că nu *puteaŭ*, ci *trebuĭaŭ* să existe. In adevăr, numaĭ prin contactul Măhăcenilor cu sate românc fără *r*=*n* saŭ fără *dz* se explică transiţiunea de compromis *n*=*nr* saŭ conservarea luĭ

n în unele cuvinte ca *scaunul*, *mănie* etc., precum şi şovăirea între ѕ şi ꙁ, pe care o vedem la elevul luĭ popa Grigorie de sub No. II.

Maĭ pe scurt, regiunea Măhaciuluĭ formă ca un fel de oasis dialectic, apărat de suflul din afară în curs de secolĭ prin posiţiunea sa topografică, precum am constatat'o maĭ sus în Introducerea generală: dar care cu încetul, rărindu-se pădurile de'npregĭur, a fost adus pe nesimţite a se nivela şi el, din ce în ce maĭ mult, cu cea-l'altă Românime dintre rîurile Arieş şi Mureş.

Acéstă nivelare se pare a se fi început abia pe la finea secoluluĭ XVI.

§ 2. Orĭ-unde să se fi scris, textul de maĭ jos este fórte interesant.

Ca şi Catechismul dela 1560, el nu cunósce aprópe de loc pe finalul *u* întreg; dar alăturĭ cu acéstă modernisare ne întimpină pe neaşteptate arcaismele cele maĭ remarcabile, ca *iuo* 'unde, şi altele.

Apoĭ este de ajuns a arunca o cătătură asupra textuluĭ, pentru a ne convinge, că avem de'naintea ochilor nu o simplă traducere, ci o compunere originală, o predică improvisată, în care autorul, nu îndestul de cărturar, se repetă necontenit, deşi pe icĭ-colea o observă el-însuşĭ şi şterge ceĭa-ce scrisese.

Literele sînt fórte urîte. Forma luĭ ч séměnă maĭ mult cu francesul ç.[1]) Pentru н se pune pretutindenĭ latinul N, ca şi'n unele crisóve vechĭ din Moldova şi din Ţéra-Românéscă, ba une-orĭ şi 'n paleografia curat slavică.

Despre altele—vedĭ maĭ la vale Notanda.

---

1) Intocmaĭ ca al doilea ч dela 1143 in Episcopus Sabas, *Specimina palaeographica codicum slavonicorum*, Moscva, 1863, Supplem. tab. VIII.

ZISE DOMNUL...

Ꙁисе домнѡул. кынд̄ь ва вени фїюл ѡменескь. диꙟтроу
слава са. ши тоци сфнцїи. ꙟџеры коу ель. ꙟтрȣ щирѣ а
тоате лимбиле. ши а тоатѫ лоумѣ. ꙟтрȣ ѕȣа де жоудець.
атоунче коу трȣпоул̄. ши коу соуфлетоул сьнѫтошь ста-
ворь. ꙟнаинтѣ лоу х͠с. съ дѣ рѫспȣꙟсь. чинешь де пѫка-
теле сале де чѣлѫ че аȣ лоукрать коу трȣпоул сьȣ. дечи
чеѫ че аȣ юбить дȣмнезеȣ. асȣпрѫ де тоть кь порѫнчителе
лоу доумнезеȣ таре лѣȣ циноуть. ши воѫ кȣџетелорь сале.
1. бирȣитȣ | ꙟ сине. ши аȣ пьрѫсить тоате рѣлеле. ши по-
рѫнчителе лоу дȣмнезеȣ таре лѣоу циноуть ꙟ виѫца са
ꙟтрȣ тоатѫ лѣџѣ лȣ дȣмнезеȣ. ши аȣ сьврьшить крединцѫ
кȣратѫ. ши ньдѣждѫ дерѣптѫ ши ꙟ ибосте десьврьшить.
трекȣт-аȣ дин ачѫста лȣме. ачеѫ вѡр ста тоци дѣдерѣпта

Zise Domnul: căndŭ va veni fiĭul omenescŭ diîntru slava sa şi toţi
ţii îngerî cu elŭ întru ştiré a toate limbile şi a toatâ lumé, în-
zua de judeţŭ, atunce cu trupul şi cu sufletul sănâtoşŭ sta-vorŭ
nté lu Hs. să dé râspuînsŭ cine-şŭ de pâcatele sale de célĭa ce
lucratŭ cu trupul său. Deci ceĭa ce au ĭubitŭ Dumnezeu asu-
de totŭ, că porâncitele lu Dumnezeu tare léu ţinutŭ, şi voĭa
etelorŭ sale biruitu în sine, şi au părâsitŭ toate rélele, şi po-
citele lu Dumnezeu tare lėu ţinut în viĭaţa sa întru toatâ légé
Dumnezeu, şi au săvrăşitŭ credinţâ curatâ şi nădéjde deréptâ, şi
boste desăvrăşită trecut'au din aciasta lume, aceĭa vor sta toţi

лȣ хс. дечи ѕиче кь вѡр ста чине кȣм аȣ къщигать. кȣи
каци дать кȣ порѫнчитѫ ꙟтрȣ дхь. ачелора ва ѕиче хс.
веници блсвицїи татѫлȣи мїеȣ. де добѫндици чѣла че-с
гьтите воаѡ. ꙟпьрѫціа черюлȣи. ꙟкь диꙟ токмала лоумїеи.
ши ачїишь ꙟтроу клипитоул ѡкюлоуи. тѡци дерепцїи коу
222. сȣфлетоуль. ши троу[поу]ль ста-ворь. ꙟтроу ꙟпьрѫціа че-
рюлоуи. тоци вѡрь ста. чинешь коу месерѣрѣ са. че асте
гътить лѡр ꙟ вечїа вѣкоулȣи. ши амѡу дѣчїа кȣ боукȣрїе
несфрьшитѫ. бȣкȣра-се-ворь. ши амȣ дѣчїа грѣцѫ де ни-
менила нȣ ворь авѣ. нече ѡ мѫхнире. че ноумаи чѣла ꙟтр
чѣла боукȣрїи ши веселїи. ꙟтроу нетрекȣцїи вѣчи фьрѫ д
доурѣре. нече дьнѫѡарѫ. арѫ тѡци чеа че ꙟтр'ачѣста лȣм
де дȣмнеѕеȣ ноу сѣȣ темоуть. ши порѫнчителе лоу доумнеѕ
н'аȣ сокѡтить. оурѫте лаȣ (оурѫт ле аȣ?) фѡсть. ши а
аскоулта. ши лѣџѣ лȣ доумнеѕеоу н'лоу юбить ꙟи чѣст
лȣме. фьрѫ крединцѫ коуратѫ. ши фърѫ нѫдѣжде дерѣпт
223. ши тоате похтеле троупȣлоуи н'аȣ пърѫсить. | ачеа тѡ
коу сȣфлетоул. ши коу троупȣль ста-вѡр дѣстѫꙟга лȣ х
ачеа ѕѫчѣ-ворь жѡсь. ꙟтроу локоул чела де плѫꙟџере.
фѡкоуль чела мареле чела че ва арде ачѣста лоуме. ко

---

dédeʀépta lu Hs.; deci zice că vor sta cine cum au căștigatŭ; cui caț (?) datŭ cu porâncită întru d*u*hŭ, acelora va zice Hs.: veniți, bl*aga*-*lo*viții tatâlui mieu, de dobândiți célĭa ce-*s* gătite voao, înpărăția cerĭului, încă diîn tocmĭala lumiei. Și aciișŭ întru clipitu*l* ochĭului toți dereptii cu sufletulŭ și trupulŭ sta-vorŭ, întru înpărâțiĭa ceriu-lui toți vorŭ sta cine-șŭ cu meserérê sa, ce ĭaste gătită l*o*r în vecia vécului, și amu décia cu bucurie nesfrâșită bucura-se-vorŭ, și amu décia grêță de nimenilĭa nu vorŭ avé, nece o mâhnire, ce numai cé-lĭa între célĭa bucurii și veselii întru netrecuții vêci, fără de durére nece dănâoară. Ĭară toți ceĭa ce intr'acésta lume de Dumnezeu nu sêu temutŭ și porâncitele lu Dumnezeu n'au socotitŭ, urâte l'au (u-râ*t* *l*e-au ?) fostŭ și a le ascu*l*ta, și lêgê lu Dumnezeu l'au iubit în césta lume, fără credință curată și fără nădéjde derêptă, și toate po*h*tele trupului n'au părăsitŭ, aceĭa toți cu sufletu*l* și cu trupulŭ sta vor dé-stâînga lu Hs., aceĭa zâcê-vorŭ josŭ întru locu*l* cela de plâ-îngere, în foculŭ cela marele, cela ce va arde acésta lume cu toat

…ѫсирѫ тоци. ши тѣи ꙟплȣть плинь де амарȣл адоулȣи.
17. ши адекѫ доупѫ лȣкрȣреле тале | плѫтѣще-ци-се. ши ва
ѕиче соуфлетоул кътрѫ трȣпь блѫстематѫ фïе врѣмѣ чѣа
че нои ꙟтрȣ а нѣмь ꙟпреȣнать блѫстемаци сь фïе ши
пъринцïи ноштри чеа че нѣȣ нѫскоуть кȣмоу е[и] спре бȣнѫ-
татѣ лȣи доумнеѕеȣ нȣ нѣȣ ꙟвьцать. блѫстемате фïе тоате
ѕилеле чѣлѣ че нои ꙟтрȣ але амь вись депреоунѫ. атоунче
ва ѕиче троупоул кътрѫ сȣфлетоул сьоу. блѫстемать фïи
ши тȣ сȣфлете дерепть че тоу мïе ꙟгѫдȣиши а фаче рьоу
щïиндь тоу мïне стрьвь ꙟпоуцить ши поутрежоуне. блѫ-
стемате фïе тоате ѕилеле чѣла че нои ꙟтрȣ але амь вись
18. депреоунѫ. кь аȣ фость сь нȣ-ми ꙟгьдоуещи. че аȣ фѡсть
сь мѫ деспоуи коумȣ-ши деспоуне ѡ доамнѫ роба са. кȣ
фрикѫ ши аша нои депреоунѫ н'амь вроуть пери. атȣꙟче
драчïи апȣка-и-ворь ачеа че аȣ ꙟблать рѫȣ дѣȣ перить кȣ
кьють маре. ши кȣ кыноуль чела че е скрись маинте ши
коу кыноул адȣлоуи. кь тоть ѕикьндȣ-ле кȣ моулть амарь
сь-и батѫ ши дѣчеа-и ворь гони. спѫргѫндȣ-и коу киноуль
чела мареле. оучигѫндоу-и кȣ оучидериле чѣлѣ че н'аȣ
моарте. ши арѕѫндȣ-и кȣ кьркоуни вïи де фокь. не-

…inplutŭ plinŭ de amarul adului; și adecâ dupâ lucrurele tale
…ți-se. Și va zice sufletul cătrâ trupŭ: blâstematâ fie vrémé
…e noi întru ĭa némŭ înpreunatŭ! blâstemați să fie și pârinții
… ceia ce néu nâscutŭ, cumu ei spre bunâtaté lui Dumnezeu nu
…ățatŭ! blâstemate fie toate zilele célé ce noi întru ĭale amŭ
…preunâ! Atunce va zice trupul cătrâ sufletul său: blâstematŭ
… tu, suflete, dereptŭ ce tu mie îngâduiși a face rău, știindŭ tu
…râvŭ inpuțitŭ și putrejune! blâstemate fie toate zilele célĭa
… întru ĭale amŭ visŭ depreunâ! că au fostŭ să nu-mi îngădu-
… au fostŭ să mâ despui, cumu-și despune o doamnâ roba sa:
… și așa noi depreunâ n'amŭ vrutŭ peri! Atuînce dracii apu-
… acela ce aŭ înblatŭ râŭ, déu peritŭ cu kĭotŭ mare și cu
… cela ce e scrisŭ mainte și cu kînul adului, că totŭ zicăndu-
… multŭ amarŭ să-i batâ, și déceĭa-i vorŭ goni, spârgându-i cu
… cela marele, ucigându-i cu uciderile célé ce n'au moarte, și
…-i cu cărbuni vii de focŭ nestinși, mestecându-i în râșinâ cu

[illegible] деч зиче [illegible] стѫ чине кꙋм аꙋ [illegible]
[illegible] аче[illegible]
[illegible] аіеѣ. де докѫнд[illegible]
[illegible] [illegible]. ѧкь дин т[illegible]
ши [illegible] [illegible]. т[illegible]
224. [illegible] ши [illegible] ста—вѡрь. ѧтрѹ [illegible]
[illegible] чинешь [illegible] месерѣк са [illegible]
[illegible] ши амѹ дѣчїа [illegible]
нес[illegible]. [illegible] ши ам[illegible] дѣчїа гр[illegible]
[illegible] нече и мѫхнире. че ноумаи [illegible]
[illegible] ши [illegible]. ѧ[illegible] нетрекѹцїи вѣчи
[illegible] нече [illegible]. [illegible] чеа че ѧтрач
[illegible] ши порѫнчителе лоу
[illegible] (ѕѫѣнт ле лѹ?) фѡс
[illegible] ши [illegible] лоу Дѹмнезеоу н'аоу юбит
[illegible] фѫрѫ нѫдѣ[illegible]
225. ши [illegible] н'аѹ пѫрѫсить.
[illegible] ши [illegible] ста—вѡр ѧѣст
[illegible] чеа де
фѡкѹл чела мареле чела че ва арде ачѣст

[illegible] Hs. [illegible] sta cine cum au căș[illegible]
[illegible] va zice Hs.:
[illegible] gătite vo[illegible]
[illegible] Și acilișa intru cl[illegible]
[illegible] sta-voră. intru în[illegible]
[illegible] sa. ce laste gătit[illegible]
[illegible] décia cu bucurie nesfrășită bucura-se
[illegible] nu voră avé. nece o mâhnire
[illegible] și veselii intru netrecuții vèci.
[illegible] Iară toți ceia ce intr'acésta lume de
[illegible] porâncitele lu Dumnezeu n'au socotitŭ,
[illegible] și a le asculta. și légé lu Dumne[illegible]
[illegible] fără credință curată și fără nădéjde d[illegible]
[illegible] n'au părăsitŭ, aceia toți cu sufletul și [illegible]
vor de stânga lu Hs., aceia zâcé-vorŭ josŭ întru loc[illegible]
ingere, în focul cela marele, cela ce va arde acésta

пьрѫсирѫ тоци. ши тѣи ꙟплȣть плинь де амарȣл адоулȣи.
227. ши адекѫ доупѫ лȣкрȣреле тале | плѫтѣще-ци-се. ши ва
ѕиче соуфлетоул кътрѫ трȣпь блѫстематѫ фїе врѣмѣ чѣа
че нои ꙟтрȣ а нѣмь ꙟпреȣнать блѫстемаци сь фїе ши
пѫринцїи нощри чеа че нѣȣ нѫскоуть кȣмоу е[и] спре бȣнѫ-
татѣ лȣи доумнеѕеȣ нȣ нѣȣ ꙟвьцать. блѫстемате фїе тоате
ѕилеле чѣлѣ че нои ꙟтрȣ але амь вись депреоунѫ. атоунче
ва ѕиче троупоул кътрѫ сȣфлетоул сьоу. блѫстемать фїи
ши тȣ сȣфлете дерепть че тоу мїе ꙟгѫдȣиши а фаче рьоу
щїиндь тоу мїне стрьвь ꙟпоуцить ши поутрежоуне. блѫ-
стемате фїе тоате ѕилеле чѣла че нои ꙟтрȣ але амь вись
228. депре|оунѫ. кь аȣ фость сь нȣ-ми ꙟгьдоуещи. че аȣ фѡсть
сь мѫ деспоуи коумȣ-ши деспоуне ѡ доамнѫ роба са. кȣ
фрикѫ ши аша нои депреоунѫ н'амь вроуть пери. атȣꙟче
драчїи апȣка-и-ворь ачеа че аȣ ꙟблать рѫȣ дѣȣ перить кȣ
кыѡть маре. ши кȣ кыноуль чела че е скрись маинте ши
коу кыноул адȣлоуи. кь тоть ѕикьндȣ-ле кȣ моулть амарь
сь-и батѫ ши дѣчеа-и ворь гони. спѫргѫндȣ-и коу киноуль
чела мареле. оучигѫндоу-и кȣ оучидериле чѣлѣ че н'аȣ
моарте. ши арѕѫндȣ-и кȣ кърбоуни вїи де фокь. не-

și têi înplută plină de amarul adului; și adecâ dupâ lucrurele tale plătéște-ți-se. Și va zice sufletul cătrâ trupŭ: blâstematâ fie vrémé céĭa ce noi întru ĭa némŭ înpreunatŭ! blâstemați să fie și pârinții noștri ceĭa ce néu nâscutŭ, cumu ei spre bunâtaté lui Dumnezeu nu néu învățatŭ! blâstemate fie toate zilele célé ce noi întru ĭale amŭ visŭ depreunâ! Atunce va zice trupul cătrâ sufletul său: blâstematŭ fii și tu, suflete, dereptŭ ce tu mie îngâduiși a face rău, științdŭ tu mine străvŭ înpuțitŭ și putrejune! blâstemate fie toate zilele célĭa ce noi întru ĭale amŭ visŭ depreunâ! că au fostŭ să nu-mi îngădu-eşti, ce au fostŭ să mâ despui, cumu-și despune o doamnâ roba sa: cu fricâ; și așa noi depreunâ n'amŭ vrutŭ peri! Atuînce dracii apuca-i-vorŭ aceĭa ce aŭ înblatŭ râŭ, déu peritŭ cu kîotŭ mare și cu kînulŭ cela ce e scrisŭ mainte și cu kînul adului, că totŭ zicându-le cu multŭ amarŭ să-i batâ, și déceĭa-i vorŭ goni, spârgându-i cu chinulŭ cela marele, ucigându-i cu uciderile célé ce n'au moarte, și arzându-i cu cărbuni vii de focŭ nestinși, mestecându-i în râșinâ cu

229. стинши местекѫндȣ-и ꙟ рѫшинѫ кȣ пїатрѫ поу|чѡасѫ. ши топиндȣ-и ꙟ арџинть ши ꙟ лоурь ши ꙟ чюаи. ши ꙟ арame. адьпѫндоу-и коу ачѣла ꙟ лѡкь де бѣре ꙟ киноуль чела мареле. фьрѫ милѫ моунчиндоу-и кь пьнѫ аȣ фѡсть ꙟ воа са н'аȣ вроуть сь кȣноскѫ доумнеѕеȣ. ши лѣџѣ лȣи фостоу-в'аȣ оурьтѫ сь вь ꙟтоарчеци ши сь аци вроуть вїе ꙟ вечїа вѣкȣлȣи пре чѣстѫ лȣме. ꙟкѫ н'аци вроуть пьрѫси нѫравоуриле трȣпоулȣи. чѣла рѣлеле. кариле сьнть ньравоуриле трȣпȣлоу[и] чѣл[а] рѣлеле. мьрїиле троуфеле мѫнїиле. оучидериле. коурвїиле. ꙟкоуреле. сѫлтѫтоуриле. кьнтечеле.
230. коу чиꙟпои. гласȣриле. бец[ї]иле. оурџїиле. клеветеле. | ши тоате ересоуриле. чѣла рѣлеле. дескѫнтечеле. фармечеле. врѫжиле. м[и]нчюниле. ши фоуртоушагȣриле ши ꙟшьлѫчюниле. ши фьртѫчюниле недерѣпте. ачеѧ каде-ль-се. сь се моуꙟчѣскѫ коу маре кынь ꙟ вѣчи нетрекоуци. ши несльѡбѡѕици. нече диниѡарѫ дерепть ачѣа тѡци крещинїи сь се пречѣпѫ. коувьнтȣлȣи лȣ х҃с. чела че се ѕиче ꙟтрȣ сфнта еѵгаїе :.

231. ла Бȣлдȣрь Некола аȣ дать ма҃ к҃ л҃.

---

piĭatră pućoasă, şi topindu-i în argintŭ şi în aurŭ şi în cĭuai şi în arame, adăpându-i cu acĕlĭa în locŭ de bére în chinulŭ cela marele; fără milă muncindu-i, că pănă au fostŭ în voĭa sa n'au vrutŭ să cunoscă Dumnezeu, şi légê lui fostu-v'au urătă să vă întoarceţi, şi să aţi vrutŭ vie în vecĭla vécului pre céstă lume, încă n'aţi vrutŭ părăsi năravurile trupului céllĭa rélele. Carile săntŭ năravurile trupului céllĭa rêlele? măriile, trufele, mâniile, uciderile, curviile, încurele, săltâturile, căntecele cu ciînpoi, glasurile, beţiile, urgiile, clevetele şi toate eresurile céllĭa rélele, descântecele, farmecele, vrăjile, mincĭunile şi furtuşagurile şi înşălăcĭunile şi fărtăcĭunile nederépte, acela cade-lă-se să se muîncéscă cu mare kinŭ în véci netrecuţi şi neslobozîţi nece dinioară; dereptŭ acĕĭa toţi creştinii să se precépă cuvăntului lu Hs. cela ce se zice întru sfănta evanghelie.

La Buldurŭ Necola au datŭ . . . . . ?

NOTANDA

1. finalul *u* nu e întreg nicăirĭ, afară de: кѹмоу (228), гѹ (226), сьнтоу (227), бирѹнтѹ (221).

2. finalul ь=*ŭ* usurpéză locul luĭ *-i* după *ş:* сьнжтошь 21), чинешь (221, 223), ачїнишь (222), синешь (227), сеѹ-шь 27);
după *ţ:* [ю-]ць [сьнтоу] (227);
în patru casurĭ lipsesce chĭar ь=*ŭ*, deşi ultima consónă nu scrisă d'asupra rînduluĭ: дѣка-л [ва зиче] (225), [ꙟтѹнѣрега] алес (226), [маре] нелѹминат (226), кѹм [аѹ кыщигать] 22).

3. ꙟ întrebuinţat ca vocală nasală în interiorul cuvîntuluĭ: ꙟкжриле (227), пложꙟцере (228) диꙟтроу (221), ржспѹꙟсь 21), стжꙟга (228), приꙟсеть (224), моуꙟкж (227), моуꙟкж (231), атоуꙟче (229), чиꙟпои (230);
диꙟ (222, 227), dar şi дин (222).

4. ы pentru *i*: ꙟцеры (221), кыѡть (229), кынь (231), иоуль (229 de 2 orĭ, şi tot acolo: киноуль).

5. -їе-, -їа- din *-e-*: мїеѹ (222), збїаржтеле (225), фїерите (226), пїатрж (229), дезмїердать (225 de 2 orĭ), дезрзїиле (227), дезмїердаи (227).

6. confusiunea între -*e*- şi -ѣ-: чеа че (221) şi чѣа (227) etc.;

-*i*- pentru -*e*-: ѡмини (227).

7. *oa* redus la *o:* ѡмини (227), кѹноскѫ (230), роба (229

8. forme divergințĭ: дънѫжѡарѫ (223), диниѡарѫ (225, 2 динѫоарь (226);

дѣчїа (223) şi дѣчеа (229) etc.

9. alte particularitățĭ vocalice:

дѣка (225);

нече (223, 225 etc.);

сѣѹ [темоуть] (223);

дерѣптѫ (222, 223), дѣдерѣпта (222), дерепцїи (222 репть (228) etc.;

каде-ль-се (231)=‹cade-li-se›;

ѕѹа (221).

10. predilecțiune pentru ж, nu џ: жоудець (221), (224), поутрежоуне (228).

11. nicăirĭ ѕ, ci numaĭ ѕ, cfr. maĭ sus p. 223.

12. *vare* pentru actualul *orĭ:* варе-че (226 de 3 *orĭ-ce.*

13. *r* nemuĭat în вери (226 de 3 orĭ)=*veĭ.*

14. коу нѹшїи (227)=‹cu înşiĭ›, cfr. t. 1, p. 411.

15. *sînt* redus la *s*: че-с гътите (222).

16. dupla articulare în construcțiunea substantivuluĭ jectivul: ересѹриле чѣла рѣлеле (231), фѡкоуль чела мареле 225), бѹнѫтатѣ еи чѣа дешарта (224), веселїиле чѣла (227), сѡцїа та чѣа юбита (227), киноуль чела мареле 230), нѫравоуриле трѹпоулѹи чѣла рѣлеле (230 de 2 orĭ

17. pentru articlul *al:* але мѣле нъравоуре (225).

18. articularea luĭ ‹nemo›: нименила (223).

19. genitivo-dativ femeesc cu -*iei:* лоумїеи (222).

20. лоу доумнезеу (221, 222 de 2 orĭ), лоу Христос (221, !2, 224), şi numaĭ odată: лѹи доумнезеѹ (228).

21. pluralul cu *-ure:* нъравоуре (225), данцоуреле (225), ѹкроуреле (227).

22. dela infinitivul arcaic а вїе (230)=‹lat. *vivere*›, perfectul: амь вись (228 de 2 orĭ).

23. infinitivul cu *-ere-*: дѣ ноу ле пѹтѣрѣ спѹне (227).

24. imperfectul compus cu *vrut:* сь аци вроуть вїе ҭ вечїа ѣкѹлѹи пре ачѣстѫ лѹме, ҭкь н'аци вроуть пърѫси нѫравоурилe 230)=‹dacă *trăiaţĭ* (saŭ: *aţĭ fi trăit*) o eternitate în acéstă lume, totuşĭ *nu părăsiaţĭ* (saŭ: *n'aţĭ fi părasit*) năravurile›, de tot o-dată сь=‹daçă›;

н'амь вроуть пери (229)=‹nu periam› saŭ ‹n'am fi pe-t›;

cf. t. 1, p. 428 No. 79.

25. perfect arcaic: приҭсеть (224)=‹aţĭ prins›.

26. гътисе la 1-a pers. (224 de 3 orĭ)=*gătisem.*

27. conjunctivul *să* bine distins pretutindenĭ de reflexivul : сь се моуҭчѣскѫ (231), сь се пречѣпѫ (231) etc.

28. cfr. maĭ p. 61 No. 38.

29. omisiunea verbuluĭ ajutător: воа кѹцетелорь сале бирѹитѹ 21).

30. propaginaţiunea pronumeluĭ personal: те пърѫсирѫ тине 27), коумѹ-ши деспоуне ѡ доамнѫ роба са (229), юѡ-ць тоу цїе (227), cfr. maĭ jos No. 32;

maĭ remarcabil decât tóte: троупѹл сеѹ-шь (227)=‹corpus um-suum›, cu care cfr. сине-шь (227), lat. *sese.*

31. pronumele personal pleonastic: ачеста кѹвънть дѣка-л зиче (225), апѹка-и-ворь ачеа (229), фокоул доарь-ль гъсе (224), ачеа каде-ль-се (231) etc., cfr. maĭ jos No. 35.

32. pronumele relativ pleonastic: фѡкоуль чела мареле чела ва арде (224), фокоул де вѣкь чела че асте гьтить (224),

омулъ чела че аша фаче (225), де пъкателе сале де чѣла ч[illegible] ау лоукрать (221), кыноуль чела че е скрись (229), пъринцї[illegible] ноцри чеа че нѣу нъскоуть (228), unde este tot o dată pro[illegible] paginaţiunea pronumeluĭ personal;

cfr. maĭ jos No. 35.

33. prepoşiţiunea pleonastică: ꙟ льоунтру ꙟтру адь (226 de 2 orĭ), де пъкателе сале де чѣла (221).

34. acusativ fără *pre*: сь куноскъ доумнезеу (230), пьръсн ръ тине (227), тине пьръсиръ (227), щїиндь тоу мїне (228), апука-и-ворь ачеа (229), ау юбить думнезеу (221).

35. *ce*=‹în care›: врѣмѣ чѣа че нои атру а (228), зилел чѣлѣ че нои ꙟтру але (228 de 2 orĭ);

cfr. чѣа че тоу коу нушїи (227)=‹aceĭa cu carĭ tu›, şi: ꙟ тунѣрекь гросъ че те поци ръзима де ель (226)=‹întunere aşa de gros încăt...›

36. construcţiunea incorporativă: апука-и-ворь (229), ка-де-ль-се (231), бъкура-се-ворь (223), лепьда-се-вор (225), плъ-тѣще-ци-се (228), фостоу-в'ау (230) etc.

37. singularul *seŭ* pentru pluralul *lor*: виаца са (222), воа са (230).

38. *cele între cele* servind a exprime ideia de ce-va superlativ: чѣла ꙟтре чѣла боукурїи (223) мъꙟкъриле чѣла ꙟтре чѣла (227).

39. construcţiunea nominativuluĭ cu dativul: ачеа каде-ль-се (231).

40. dissimilaţiune sintactică: оуръзтоу-лѣци ши лѣци лепъ-дать (225).

41. fraseologiă: гласъ маре де оурцїе фъръ де мъсуръ (224), кинь коумплить ши дурѣре неспусъ (226), амарь фїербинте ши дурѣре фъръ сѣмъ (226), сыць ши ръпаоусь дракоулоуи (225), ꙟтунѣрекь гросъ че те поци ръзима де ель (226), acéstă din urmă frasă cuprinḑênd o admirabilă metaforă.

42. фьртжчюниле недерѣпте (231)=‹associaţiunĭ pernicióse›, fărtăciune dela fărtat, cfr. t. 1, p. 280 No. 63.

43. маинте (229)=‹maĭ nainte›.

44. e cu sens de ‹éră›: е тине пьржсирж (227).

45. a despune=‹a stăpîni›: сь мж деспоуи (229), коумѹм деспоуне ѡ дѡамнж роба са (229), cfr. maĭ sus p. 87 No. 6 şi p. 165 No. 57.

46. organicul араме (230)=lat. aeramen, nu analogicul aramă.

47. чюан (230)=‹bronz›, cfr. t. 1, p. 273 No. 36.

48. exclamaţiunea: де пре ѕеѹ! (227), cfr. maĭ sus p. 62 No. 40.

49. асѹпрж де тоть (221)=‹maĭ pe sus de tot›.

50. месерѣрѣ (223), cfr. maĭ sus p. 166 No. 67.

51. адекь амѹ акмоу (227)=literalmente: ‹enim-vero nunc›, cfr. maĭ sus p. 134 No. 59 şi p. 199 No. 38.
амѹ дѣчїа (223 de 2 orĭ)=‹éră d'aci›;
дни амоу (227 de 2 orĭ)=‹iată dară›, cfr. maĭ sus p. 112 No. 48.

52. derept=‹pentru›: дерепть че (228), дерепть ачѣа (231).

53. клипитоуа ѡкюлоуи (222) şi клипѣла ѡкюлѹи (226).

54. făţare=‹ipocrisiă›: минчюниле ши фьцжриле (225).

55. несп8нериле ши немилеле (225)=‹nesinceritate şi cruzime›?

56. au=interogativul ‹óre›: аѹ еѹ фокоуа доарж-ль гьтисе (224).

57. a prinde nărav=‹a contracta o deprindere›: прињсеть авѹдь дракѹлѹи (224);
a prinde=‹a începe›: ва принде аципа (227).

58. цивлете ши ципете (227).

59. *iuo*=‹unde›: юw-ць сынтоу ціе мжндрїиле (227), ці-е лжкомїа (227), cfr. maĭ sus p. 134 No. 57.

60. *glas* cu sens de ‹cântare din gură›: кынтечеле чињпои, гласȣриле, веціиле (230).

61. *încură*=‹întrecere la joc›: коурвїиле, ѫкоуреле, сжлтоуриле (230).

62. стрьвь (228)=*stărv*, paleosl. стръвь ‹cadaver›.

63. . . *aŭ fost*=trebuĭa›: ав фость сь нȣ-ми ѫгьдоуещи ав фость сь мж деспоуи (229)=‹*trebuĭa* să nu-mĭ îngădu ci *trebuĭa* să mě stăpânescĭ›.

64. *judeţ*=‹judecată›: ѯȣа де жоудець (221).

65. *gréţă*=‹greutate›: грѣцж де нименилж нȣ воръ (223).

66. slavisme: нвосте (222), похтеле (223) etc.

67. cuvintele nu sînt nicăirĭ accentate.

68. *patericul* figuréză numaĭ în дерѣп'тж (223), dar îl locuesce vocala irraţională în лъоунътроу (226)=*lăunătru*.

APENDICE

LA

„Texturĭ Măhăcene“

DOA FRAGMENTE DIN ARGEȘ

— 1626 —

DOA FRAGMENTE DIN ARGEȘ

INTRODUCERE.

1. Distinsul meŭ elev d. I. Bianu îmĭ comunică doă
mente fórte interesante, scrise romănesce pe Evangeliarul
ic manuscris de sub No. 258 al Bibliotecei Centrale din
urescĭ.

Ele îșĭ vor găsi aci locul cel maĭ potrivit, de óră-ce ne
intă un noŭ fenomen de *syllexis*, pe lîngă cele constatate
sus sub No. IX.

2. Primul fragment e scris chĭar pe scórța manuscrisu-
cel-l'alt este intercalat în întru după evangeliul luĭ Mateĭu.
Ambele sînt de aceĭa-șĭ mână, adecă tot de „popa Stan-
u ot Negrașŭ".

3. Satul Negraș se află în plasa Gălășescĭ din districtul
geș la cóstele Muscelululuĭ.

Nu e dară de mirare, că în aceste fragmente noĭ întâlnim
acelașĭ parasitic *h*, pe care în tomul I îl veḑusem deja în
multe texturĭ de proveninṭă muscelénă [1]).

Comunicațiunea d-luĭ Bianu, prin urmare, întăresce și 'n
ță privință conclusiunile nóstre de maĭ 'nainte.

---

1) t. 1, p. 98, 99, 230.

§ 4. Datul fragmentelor nu póte fi pus la îndoélă, cel pu-
ţin al celuĭ de 'ntâiŭ, care indică nu numaĭ anul 7134
(=1626), dar maĭ adaugă şi un eveniment istoric bine cuno-
scut, anume "aducerea trupuluĭ luĭ Radu-vodă din Moldova de
cătră fiĭu-seŭ Alexandru". [2])

§ 5. Ne vom opri acum un moment asupra fenomenuluĭ syl-
lexeĭ, pe care l'am menţionat maĭ sus în §-ful I şi 'n care s
cuprinde principalul interes al celor doă fragmente.

Popa Stancĭul preface pe iniţialul *fi* în *hvi:* хви, хвие.

Pe iniţialul *fo*, *fă* şi *fe*, el preface în *fv*-, şi odată în *hv*-
фвечорь, фверь, фвость, хвост.

In limba română în genere, *fi*- nu trece directamente în *vi*-
dar fórte des în *hi*-, ér *hi*- póte să trécă în *vi*-, ca în *viclén*
din *hiclén* [3]), adecă *fi*=*hi*=*vi*.

Trecerea iniţialuluĭ *f* în *v* de'naintea vocalelor dure este la
noĭ tot aşa fără exemplu, ca şi a luĭ *fi*- în *vi*-, dar şi așa
érăşĭ trecerea luĭ *f* în *h* de'naintea vocalelor dure nu este a
normală, întimpinându-ne în *hîd*=lat. *foedus*, *horn*=lat. *fur-
nus* etc., ér *h* în acéstă posiţiune lesne se confundă în gura
poporuluĭ cu *v*, ca în *hulpe*=*vulpe*, *hultóre*=*vultóre*, *hotru*=
votru, *holbură*=*volbură* etc., adecă *fo*,*fă*=*ho*,*hă*=*vo*,*vă*.

Maĭ pe scurt, *fi*- prin *hi*- póte să trécă în *vi*-; *fo*- saŭ *fă*-
prin *ho*- saŭ *hă*- pot trece în *vo*- saŭ *vă*-; aceĭaşĭ transiţi-
une devine admisibilă pentru *fe*-, dacă -*e*- va fi pronunţat în-
tr'un mod dur, aprópe ca -*ă*-, după cum îl şi pronunţa de
s i g u r popa Stancĭul, de vreme ce scrie фверь=*fără*.

Sciindu-se acuma că syllexa presupune neapărat co-existinţa
formelor fonetice divergințĭ în nesce localităţĭ învecinate — vedĭ
maĭ sus pag. 218—, noĭ putem afirma că 'n Argeş, în timpul
luĭ popa Stancĭul, se ḑicea d'o potrivă pentru "fie" *hie*
vie, de unde forma syllectică *hvie*; apoĭ se auḑia érăşĭ *fost*
vost şi *host*, de unde formele syllectice *fvost* şi *hvost*; de asemenea
făćor şi *văćor*, de unde *fvăćor*; *fără* şi *vără*, de unde *fvără*.

2) Cfr. Şincai, *Cronica*, t. 3, p. 16, ann. 1626.
3) Cfr. t. 1, p. 436 No. 92.

Formele intermediare *hăćor* şi *hără*, prin carĭ singure se explică *văćor* şi *vără*, dacă ele nu vor fi perit cum-va maĭ 'nainte de a se fi putut desfăşura din ele *hvăćor* şi *hvără*, totuşĭ nu ni le-a transmis popa Stancĭul.

Revenind acum asupra celor constatate la pagina 219, noĭ căpătâm următorul lanţ de forme syllectice:

n: r: nr:: f: ş: fş:: p: k: pk:: b: g: bg:: h: v: hv....

In acest lanţ nu póte să între numaĭ *fv*–, care este o syllexă s ă r i t ă:

$$\underbrace{f=h=v}_{fv.}$$

§ 6. Dacă noĭ însistâm atâta asupra syllexeĭ, causa este că acest important fenomen a scăpat pînă aci cu desăvîrşire din vederea linguistilor.

El constitue o varietate fórte originală a reduplicăriĭ fonetice:

$nr(r=n)=nn$;
$pk(k=p)=pp$;
$hv(v=h)=hh$ etc.

Cela-ce noĭ am verificat prin şése casurĭ sigure asupra limbeĭ române, s'ar puté descoperi, negreşit, şi 'n alte limbe, maĭ mult saŭ maĭ puţin, împlêndu-se astfel o însemnată lacună în fonologia generală.

Ne vom mărgini a da un singur exemplu.

Ţeraniĭ din Mehedinţĭ întrebuinţéză cuvîntul 'pétră' sub treĭ forme: *pĭatră*, *tĭatră* şi *ptĭatră*, dintre carĭ trépta cea intermediară *tĭatră* a început să disparâ. *Ptĭatră* este o învederată syllexă din *pĭatră*+*tĭatră*. Eĭ bine, în limba elenă ne întimpină formele omerice πτόλεμος şi πτόλις lîngă cele obicĭnuite πόλεμος şi πόλις[4]). De ce óre n'ar fi şi aci o syllexă

[4]) Cfr. Curtius, *Grundzüge d. griech. Etymol.*[3], p. 453—455, unde se află şi alte exemple analóge, tóte n e e x p l i c a t e.

din πόλις+*τόλις şi πόλεμος+*τόλεμος? Nicĭ în limba româ
trecerea cea prealabilă a luĭ *p* în *t* nu este ce-va normal,
forma mehedinţénă cea derivată *ptiatră* este un fapt posi
o r e a l i t a t e. Tot aşa în elena πτό- lîngă πό- nu
îndémnă óre de a recunósce perderea unuĭ τό-=πό-?

I.

✝ исписаχь попъ ст.нчюлȣ ѿт неграшь | съ си щиеи кь с'лȣ ірыстьвить прeѿтѣса | мариа ла пьрѣсими. ѧ ꙁȣѡал де крьто|поклоненіе. ши аѡ рьмасȣ попа сърарȣ | ши ꙁ коконн саχира де | ѕі аани ши добра де | гі аани ши воика де ѳ аани ши агтль де и лан ши добрѣ д ан ши марина ѕ ан ши ꙁахаріїи | де три лони много плачит на сего | врѣмѣ ,ꙁрлд | исписах ши а фвость домно алиꙁандрȣ воив[о]де ши аȣ морито ши радоло воиводе аточе | . . . оȣ адось морто дела молдова ш[и] χвост . . . ость рьȣχ фверь саме.

II.

✝ скрис-амь еȣ попа станч[ю]лȣ де рьдоулȣ ачещи крьци дȣпж морта мѣχь сь χви лȣ аггилȣ сь χвие поманж кь-ми асте фвечорь сь ꙁикж вечна емȣ памат.

I.

✝ (am scris) popă Stancĭulu (dela) Negrașŭ, să si știei că s'au prîstăvită preotésa Marĭa la părésimi în zuoaa de (închinarea crucii), și ao rămasu popa săracu și 7 coconi: Sahira de 16 aaii și Dobra de 13 aaii și Voica de 9 aaii și Agghelŭ *de 8 aai* și Dobré *4 ai și* Marina *6 ai* și Zahariii *de tri loni* (mult plânge pentru acésta). Vrémé 7134 (am scris), și a fvostŭ domno Alixandru voivode; și au morito și Radolo voivode atoce [de l'] ou adosŭ morto dela Moldova, și hvost . . . [hv]ostŭ răuh fveră same.

II.

Scris'am eu popa Stancĭulu de rădulu acești crăți: după mortĭa méhŭ să hvi lu Agghilu să hvie pomĭană că-mi ĭaste fvećorŭ, să ḑi-că: (fieĭ memoria eternă).

NOTANDA.

1. finalul *u* întreg: Станчюлꙋ (de 2 orĭ), рьмасꙋ, сꙟракꙋ, д но, морито, морто, Радоло, Ꙗггилꙋ, рьдоуlꙋ.

2. *o* pentru *u:* аѡ [рьмасꙋ], лони, домно, морито, мор Радоло, аточе, адось;

o pentru *a* prin acomodaţiune cu *u:* оꙋ [адось].

3. аа şi ии pentru *a* şi *i:* ꙁꙋѡаа, аани=*ani* de 3 orĭ, dată аан, de 2 orĭ: ан, cfr. t. 1, p. 34—6.

4. *-ei* pentru *-e:* [сꙟ си] цинеи;
-ii pentru *-e:* ꙁахарийи;
-i pentru *-ei:* три, ачеци [крьци];
-i pentru *-ie:* [сꙟ] хви;
-i pentru *-e* după *s:* [сꙟ] си [цинеи];
-e pentru *-ă:* воиводе (de 2 orĭ), саме;
-e- pentru *-ă-:* фверь;
ы=*i:* прыстьвить.

5. *n* vocalisat: аани, аан, ан=*ani*, аточе, рьдоуlꙋ.

6. metatesa luĭ *r:* крьци=*cărţi*.

7. parasiticul *-h:* рꙟꙋх=*rău*, мѣхь=*mé*, cfr. maĭ sus p. 2

8. trecerea luĭ *f-* în *fv-* şi *hv-*, vedĭ maĭ sus p. 240.

9. лꙋ Ꙗггилꙋ.

10. distincţiunea între conjunctivul *să* şi reflexivul *se:* си [цинеи].

11. *sărac*=‹văduv›: аѡ рьмасꙋ попа сꙟракꙋ.

12. *cocon*=‹copil›: 7 кокони.

13. numĭ proprie: Станчюлꙋ, Сахира=*Safira*, Докра (fem Воика, Добрѣ (masc.). . .

14. amestec de locuţiunĭ întregĭ slavice: исписахь (de 2 or крьстопоклоненїе, много плачит на сего, вечна емꙋ памат.

PARTEA II.

TEXTURI BOGOMILICE.

— 1550—1580 —

TEXTURI BOGOMILICE.

INTRODUCEREA GENERALA.

§ 1. O mare parte din prețiosul volum, care aparținuse luĭ popa Grigorie, anume intervalul dela pag. 21 pînă la pag. 126, cuprinde bucățĭ scrise cu o altă mână și 'ntr'o altă localitate.

La 1600 acest manuscris s t r ă i n se afla deja în mânile preutuluĭ din Măhacĭu, căcĭ pe ultima'ĭ pagină 126 el a înscris atuncĭ în códă titlul propriei sale lucrărĭ: "Поꙁѣста сфинтеє доумиречи„.[1])

Manuscrisul în cestiune datéză dară, în tótă puterea cuvîntuluĭ, din secolul XVI: ba chĭar—după cum ne vom încredința treptat maĭ la vale—el s'ar puté considera ca cel maĭ vechĭu text cunoscut în limba română, cam de pe la 1550, dacă nu și maĭ de'nainte, cel puțin în unele părțĭ ale sale.

În adevăr, acest manuscris este omogen numaĭ în privința grafică și a tendințeĭ generale, nu însă și sub raportul compuneriĭ. Diferitele bucățĭ, carĭ s'aŭ transcris într'însul de către unul și același individ înainte de 1600, sînt copiate după nesce originalurĭ compuse în diverse timpurĭ și—probabilmente—în

1) Cfr. maĭ sus p. 48 nota.

diverse locurĭ, deşi tóte provenind dela o singură direcţiu
religiósă.

§ 2. Intre lucrările proprie ale luĭ popa Grigorie, am veḑi
maĭ sus figurând în frunte «Legenda Duminiceĭ», care nu es
alt ce-va decât un apocrif favorit, un fel de stindart al sect
Flagellanţilor din secolul XIII.

De astă dată vom avé a face nu cu ereticiĭ pribegĭ d
Occidinte, ci cu un eres maĭ apropiat de noĭ, de o origine cur
orientală, născut în Persia, renăscut în Bulgaria, crescut pé
chĭar în România, respândit apoĭ din Balcanĭ şi Carpaţi pî
la pólele Pireneilor.

Este manicheo-pavlicianismul asiatic, deve
bogomilism lîngă Dunărea de jos şi transformat de a
în lunga'ĭ călătoriă spre Provenţa, în Catarĭ, în Pat
renĭ, în Albigensĭ etc.[2])

Româniĭ avuseseră a face numaĭ cu forma *bogomilică* pr
priŭ ḑisă, care însă diferĭa atât de puţin de formele cele c
cidentale, încât episcopiĭ ereticĭ din Bulgaria trimiteaŭ că
dogmatice celor din Italia şi din Francia [3]).

§. 3. In secolul XIII toţĭ sectariĭ neo-manicheicĭ din întré
Europă eraŭ cunoscuţĭ sub numele de «Bulgarĭ».

Deja Du Cange adunase în acéstă privinţă maĭ multe t
turĭ decisive.

Aşa călugărul Mateĭu Paris ḑice sub anul 1238: «Ip
«autem nomine vulgari Bugaros appellavit, sive essent Pa
«rini, sive Joviniani, vel Albigenses, vel aliis haeresibus n
«culati».

Un alt cronicar din acelaşĭ epocă sub anul 1207: «Pe
«dem tempus Bulgarorum haeresis execranda, errorum om
«um faex extrema, multis serpebat in locis, tanto nocenti

2) Despre istoria generală a secteĭ dualistice în Europa, cu diferitele eĭ s
secte, veḑĭ maĭ cu sémă pe Hahn, *Geschichte der neu-manichäischen Ketzer*, St
gart, 1845, in-8, şi pe adversarul seŭ Schmidt, *Histoire et doctrine de la s*
des Cathares, Paris, 1848—9, 2 vol. in-8.

3) Schmidt, op. cit. t. 2, p. 275.

‘quanto latentius, sed invaluerat maxime in terra Comitis To-‘losani et Principum vicinorum‚.

Guilelm de Nangis ḑice sub anul 1223 despre regele Filip-August: ‘Envoia son fils en Albigeois pour destruire l'he‘resie des Bougres du pays‚.

Un episcop catolic afirma chIar atuncI, că Albigensiĭ eraŭ supuşĭ unuĭ papă din Bulgaria: ‘quem haeretici Albigenses Papam suum appellant, habitantem in finibus Bulgarorum‚.[4])

Printr'o scădere semasiologică, fórte obicInuită în istoria tuturor limbelor[5]), cuvîntul *Bulgarus* ‘eretic‚ a ajuns în Occidinte, sub forma francesă contrasă de *bougre* şi *bougresse*, a însemna viţiele cele maĭ ruşinóse [6]).

Dar o sórtă analógă a avut tot acolo şi numele de *Vlachus*, *Blachus* ‘Român‚.

Spaniolesce, începênd din secolul XIV, cuvîntul *vellaco*, *vellaco*, *bellaco* însemnéză ‘maraud, coquin, fourbe‚: la Francesĭ acelaşĭ termen este *blaische*, *blesche*, *blêche*—‘trompeur, homme de mauvaise foie‚. Deja bătrînul Huet recunoscuse, că acéstă vorbă nu este alt ce-va decât o formă medievală a numeluĭ *Valaque*, cela-ce constată de asemenea Francisque Michel, maĭ adăogând că 'n argotul frances pînă astăḑĭ *blêche* vrea să ḑică ‘vagabond, gueux‚.[7])

Dacă *bougre*=*Bulgarus* datéză din epoca Albigensilor, de ce óre să nu fie tot de atuncĭ *blêche*=*Blachus*, cu atât maĭ mult că cuvîntul este popular numaĭ în Francia şi 'n Spania, de ambele laturĭ ale Provenţeĭ?

De aci ar resulta, că Româniĭ, în seculiĭ XII—XIII, vor fi luat o parte aprópe egală cu Bulgariĭ la respândirea bogomilismuluĭ în Europa.

Dar maĭ este ce-va.

---

4) Du Cange, *Gloss. med. Latin.*, ed. Firmin Didot, t. 1, p. 800—1, v. Bulgari.
5) Cfr. Marsh, *Lectures on the english language*, New-York, 1862, p. 180, 255.
6) Cf. Littré, *Dictionn.*. ad voc.
7) Fr. Michel, *Etudes de philologie comparée sur l'argot*, Paris, 1856, p. 52—4.

§ 4. Am spus maĭ sus, că doctrina bogomilică este o tr
formaţiune a manicheo-pavlicianismuluĭ.

Insuşĭ Schmidt, care se încércă din res-puterĭ a separa
alismul european de cel asiatic, este silit a nu ascunde c
secolul IX Paulicianiĭ din Armenia făceaŭ o activă propa
dă în Bulgaria [8]), că manicheismul a exercitat de timpuri
durabilă influinţă asupra mănăstirilor grecescĭ [9]), şi că 'n T
cia, în fine, tărîmul bogomilismuluĭ fusese bine preparat
cu sémă printr'o colonie arménă pavliciană, pe care împăr
Ion Tzimisces — Armén el-însuşĭ — o stabilise pe la 970
prejmetele Filipopoliĭ.[10])

Teologul rus Golubinskiĭ se rostesce fără şovăire, că e
sul bogomililor nu este decât o „continuare modificată„ (npo
женie и видоизмѣненie) a eresuluĭ Armenilor pavlicianĭ, a
ror aşeḑare în Bulgaria se începuse, cu mult înainte de T
misces, deja sub împăratul Constantin Copronim între a
741—775. [11])

Istoricul cel maĭ recinte al vecinilor noştri de peste D
năre, d. Jireček, nu vede de asemenea în bogomilism d
cel mult „o reformă a aceluĭ pavlicianism armén„, care
pe la secolul X era deja atât de înrădăcinat în Tracia,
cât poseda acolo şése centrurĭ bisericescĭ în diferite di
ţiunĭ. [12])

Nu maĭ puţin categoric se pronunţă, în acelaşĭ sens, cel
noŭ istoric al bogomilismuluĭ, d. Korolev.[13])

Maĭ pe scurt, acéstă provenință a r m e n é s c ă a d
trineĭ bogomilice ni se pare a fi maĭ pe sus de controve
resultând dintr'o înlănţuire firéscă a unor fapte istorice
contestabile.

8) Schmidt, op. cit. t. I, p. 8.
9) Ibid. p. 8.
10) Ib. p. 12.—cfr. ib. p. 113.
11) Golubinskiĭ, Очеркъ исторiи церквей болгарской, сербской и румын Москва, 1871, p. 155.
12) Jireček, *Geschichte der Bulgaren*, Prag, 1876, p. 155, 174, 175.
13) За Богомилство-то, in Периодическо списание, Braila, 1871, t. 4, p. 61, 66.

Dar propaganda pavliciană mărginitu-s'a ea numai d'a-drépta Dunării? Nu se găsesc óre, dacă nu probe, cel puţin unele indicï, óre-carï motive de bănuélă, despre trecerea eï în Dacia luï Traian?

Nu punem mult temeïu pe faptul, că pe la 1355 se menţionéză în Transilvania un «episcopus Armenorum de Tulmachy»[14]), căcï el nu era eretic, ci catolic, vicar al archiepiscopuluï unguresc dela Strigonia.

Există alt ce-va maï semnificativ.

Se scie că pavlicianiï aveaŭ o veneraţiune specială pentru apostolul Paul, considerându-se ca urmaşï direcţï aï celuï maï liberal dintre discipoliï luï Crist. Eï pretindeaŭ a fi «creştinï de aï sântuluï Paul», de unde —póte— însuşï numele de Pavliciani.[15])

Eï bine, întocmaï aceïa-şï pretensiune aveaŭ Româniï pînă 'n secolul XVI şi maï încóce, deşi altmintrea păreaŭ a fi fórte corecţï în credinţele lor religióse.

La 1527, venind în Moldova Sasul Georgiŭ Reicherstorffer, ca ambasador din partea regeluï unguresc Ferdinand,[16]) a aflat aci că Româniï se cred a fi conservat intactă religiunea anume a sântuluï Paul: «gens ista Moldavica— S. Pauli, ut «ipsi volunt, religionem hactenus iam inde ab initio non sine «summa veneratione et pietate coluit».[17])

Tot aşa un boier moldovenesc încredinţa pe la 1536 pe un diplomat german, că Petru-vodă Rareş este creştin de legea «Sancti Pauli».[18])

---

14) Eder, *Exercitationes diplomaticae*, Hermannstadt, 1802, MS. în Biblioteca Evangelică din Braşov, No. 26 *b*, in—4, copiă după un document aflător în original în Archivul Săsesc Naţional din Sibiïu, No. 12.

15) Gieseler, *Untersuchungen über die Geschichte der Paulicianer*, in *Theologische Studien und Kritiken*, Hamburg, 1829. — cfr. articlul *Paulicianer* in Herzog, *Real-Encyklopädie für protestantische Theologie*, t. XI, p. 225 etc.

16) Actele oficiale ale acesteï ambasade, vedï in Aretin, *Beiträge zur Geschichte und Literatur*, München, 1806, t. 6, p. 629—68. Acéstă fântână, din întâmplare, a remas necunoscută tuturor istoricilor nostri.

17) Reichersdorf, *Chorographia Moldaviae*, 1541, in Papiŭ, *Tesaur de monumente*, t. 3, p. 137.

18) *Monumenta Hungariae historica*, Diplomataria t. 1, Pest, 1857, p. 368.

Pînă pe la 1699 existaŭ în Transilvania Românĭ, carĭ ,
neaŭ pe apostolul Paul maĭ pe sus de toţĭ sfinţiĭ,[19]) ér
proverb săsesc ḑice pînă astăḑĭ în bătaiă de joc: "er hat ›
verlassen, wie Sanct-Paul die Bloch" (el ĭ-a părăsit, *ca să*
tul Paul pe Românĭ).

Acéstă extremă preferinţă pentru marele apostol al gin
lor, preferinţă care —la adecă— s'ar puté explica in mul
felurĭ, să nu fie óre o reminiscinţă a pavlicianismuluĭ în Da
luĭ Traian?

Orĭ-cum ar fi fost, saŭ că ideele dualistice se vor fi întı
dus la Românĭ deja în cursul evuluĭ mediŭ, orĭ nu,—să ar
câm acum o privire asupra fonduluĭ doctrineĭ bogomilice.

§ 5. Aşa numitele eresurĭ ne sînt cunoscute, în gene
numaĭ după apreciările adversarilor lor, căcĭ biserica domnit
avea tot-d'a-una grijă de a nimici orĭ-ce cărţĭ eterodoxe, n
ales pe cele dogmatice.

Cam tot aşa a păţit'o şi bogomilismul.

Principalele doă fântîne contimpurane despre fondul aces
eres, aş puté ḑice chĭar unicele fântîne, sînt Grecul Eutim
Zygadenos, care trăise pe la începutul seculuĭ XII[20]), şi pr
utul bulgăresc Cosma de pĕ la finea seculuĭ X.[21])

După aceştiĭa, bogomiliĭ credeaŭ că Dumneḑeŭ avusese (
fiĭ: pe cel maĭ mare, Satanail, carele s'a resculat contra T
tăluĭ şi a devenit astfel elementul cel reŭ, şi pe un fiĭu maĭ m
arcangelul Mihail, pe care dînşiĭ îl identificaŭ cu Crist. Satana
în urma căderiĭ sale, a zidit pămîntul şi întrégа natură v
ḑută. Numaĭ omul represintă în lume un fel de compromis înt
Dumneḑeŭ şi Satanail, datorind celuĭ de'ntâiŭ sufletul, ér c
luĭ-l'alt corpul.

19) Illia, *Ortus et progressus variarum in Dacia gentium et religionum*, Kla
senburg, 1764, p. 15.

20) *Narratio de Bogomilis*, ed. Gieseler, Gottingae. 1842.

21) Слово святаго Козмы на еретики, în Kukuljević Sakcinski, *Arkiv za povjes*
nicu jugoslavensku, t. 4, Zagreb, 1857, p. 69—97.

Predomnirea corpuluï asupra sufletuluï, adecă a luï Satanail asupra luï Dumnedeŭ, a durat pînă la întruparea arcangeluluï Mihail sub numele de Crist. Cea maï mare parte a Vechĭuluï Testament nu e decât apoteosa luï Satanail. Satanail, ér nu Dumnedeŭ, este acela pe care'l adora Moise.

Prins de către Crist, Satanail a fost aruncat în tartar şi despuiat de finalul *-il*, remănênd de aci înainte numaï Satană. Puterea Sataneï n'a încetat însă prin acéstă victoriă momentană a frateluï seŭ maï mic. Însăşï restignirea luï Crist a fost o machinaţiune a dracilor. Maï mult decât atâta, întréga biserică ortodoxă, cu icónele sale, cu móştele sfinţilor, cu sacramentele, cu ierarchia, cu totalitatea instituţiunilor, este opera Sataneï.

Provocând nesupunere contra orĭ-căriĭ autorităţĭ, eclesiastice saŭ civile, bogomiliĭ se privĭaŭ numaï pe sine ca adevăraţĭ creştinĭ. Afară de «Tatăl-nostru», pe care'l ţineaŭ în mare onóre, eĭ respingeaŭ cele-l'alte rugăcĭunĭ creştine, înlocuindu-le prin ale lor proprie. Nesocotĭaŭ liturgia şi serbătorile ortodoxe, dar postĭaŭ lunĭa, mĭercurĭa şi vinerĭa. Fie-care biserică se compunea dintr'un învăţător cu 12 «apostolĭ», şi tot-o-dată fie-care membru al secteĭ, chĭar ceĭ de sexul femeiesc, se consideraŭ ca preuţĭ saŭ diaconĭ.

Ca urmare morală rigurósă a dogmaticeĭ lor, bogomiliĭ condamnaŭ tot ce place corpuluĭ saŭ servă a întări acest element diabolic: căsătoriă, vin, carne, avuţiă.

Aprópe toţĭ purtaŭ haĭne călugăresci, şi eraŭ în fapt maĭ papĭ decât papa.[22])

Cela-ce deosebĭa maĭ cu sémă pe bogomilĭ de către fraţiĭ lor din Occidinte, era dreptul de a minţi la trebuinţă, pe când ramura albigensă, din contra, era celebră prin ura mincĭuniĭ. Eĭ atribuĭaŭ luĭ Crist monstruósa autorisaţiune de a înşela pe inamicĭ prin viclenià: «τρόπῳ σώϑητε, τουτέστι, μετὰ μηχανῆς

22) Ca resumat fórte consciinţios al doctrineĭ Bogomilice, vedĭ Догматическо-то учение на Богомилитѣ, în Периодическо списание, Braila, 1873, t. 7—8, p. 75—106.

καὶ ἀπάτης„.[23]) Acéstă maximă se unia la dînșiĭ cu cea maĭ nestâmpărată patimă de propagandă, de proselitism, fie-care bogomil voind cu orĭ-ce preț să fie dascăl, predicator, "apostol„: "не бо состоꙗтса рѣчи ихъ вкѹпѣ, но разновлекѹтса. ꙗко "гнила свита, дрѹгъ дрѹга прехитрити твораше са и своимъ ко„ждо оумышленїемъ има творатъ (învățăturele lor nu se împacă împreună, ci se risipesc ca o haĭnă putredă, unul pe altul dorind a întrece, și fie-care să-șĭ facă un nume prin propria sa născocire)[24]).

De aci a izvorît acea mulțime de cărțĭ bogomilice apocrife dintre carĭ unele atât de dibace, atât de mascate, încât au reușit a scăpa de obicĭnuita nemicire a literatureĭ eretice, și a-deveni chĭar cu timpul, precum vom vedé maĭ jos, cea maĭ favorită lectură a creștinuluĭ.

D. Jireček observă fórte bine, că bogomiliĭ se silĭaŭ in genere a se apropia în aparință de ortodoxĭ, pentru ca astfel să-ĭ pótă atrage maĭ cu înlesnire. Uniĭ dintre eĭ primĭaŭ chĭar Testamentul Vechiŭ întreg saŭ făceaŭ alte concesiunĭ, maĭ multŭ saŭ maĭ puțin importante.[25])

§ 6. Literatura apocrifă a bogomililor nu este tocmaĭ originală.

Eĭ s'aŭ mărginit, în cea maĭ mare parte, a preface după chipul lor din grecesce diferite apocrifurĭ de fabrică bizantină, alegênd maĭ de preferință pe acelea, în carĭ pe de o parte figurézâ arcangelul Mihail, ĭubitul secteĭ, ér pe de alta se cuprinde antagonismul între suflet și corp, saŭ lupta între bine și reŭ, saŭ contrastul între paradis și infern, maĭ în sfîrșit ce-va în spiritul doctrineĭ dualistice.

Pe unul din asemenĭ apocrifurĭ bogomilice greco-slavice, anume "Legenda luĭ Avram„, noĭ am studiat deja maĭ sus sub No. VII între "Texturĭ măhăcene„, unde am indicat totodată în Introducere, după Sbornikul paleo-slavic manuscris

---

23) Zygadenos, *Narr. de Bogomilis*, p. 30.
24) Kozma, ed. cit. p. 86.
25) Jireček, op. cit. p. 214.

Archivelor Statuluĭ din Bucurescĭ, maĭ multe alte bucățĭ babilmente de aceĭașĭ provenință.

). Golubinskiĭ, dând o listă a scrierilor apocrife de nuanța ;omilică, a scăpat din vedere o enumerațiune mult maĭ ıpletă, cuprinsă într'un Sbornik din secolul XVI al Bibliozeĭ Sinodale dela Moscva, sub titlul de: «Cărțĭ de ale Venuluĭ și Nouluĭ Testament, pe carĭ ortodoxiĭ nu trebuĭ să le ẹscă.»

Iat'o întrégă:

«Nu trebuĭ să le citéscă ortodoxiĭ, căcĭ ereticiĭ le-aŭ scris in mintea lor, ér nu din Duhul sfînt, după cum sînt:

«Povestea despre Enos, cum a fost în al cincilea cer și a cris 300 de cărțĭ:

«Cărțile luĭ Lamech;

«Rugăcĭunile luĭ Seth;

«Testamentul luĭ Moise:

«Psalmiĭ luĭ Salomon:

«Povestea luĭ Iacob;

«*Îmblarea Maĭceĭ Domnuluĭ pe la munce*;

«Despre fruntea luĭ Adam cu cele 7 biserice într'însa;

«Despre liturgia, la care a întârdiat preutul;

«Despre judecățile luĭ Salomon și enigme:

«Despre sórele, pe care'l învârtesc 300 de îngerĭ, și cocoșul e stâ în mare;

«Despre Chitovras (Centaur);

«*Rugăcĭunĭ de frigurĭ* și de buba cea rea (? w нежидехъ);

«Despre cele 7 frigurĭ;

«Apoĭ alte rugăcĭunĭ mincĭunóse de frigurĭ, pe carĭ le scriŭ e nafure și pe mere (на ıаблоцехъ), ca să scape de bólă;

«Și fel de fel de născocirĭ eretice de ale filosofilor, lecture, anóne, rugăcĭunĭ mincĭunóse, pentru a seduce pe ceĭ simpli, intre carĭ mulțĭ, necunoscênd bine Sânta Scriptură, pier din esciință, păstrând în casele lor din părințĭ și din moșĭ nesce crierĭ eretice, furișate în cărțĭ de predice și de rugăcĭunĭ,

«pe carĭ trebuĭa să le arḑă, căcĭ ele depărtéză dela Dumn
«şi aduc victime dracilor, precum sînt:

«Vrăjirĭ de noroc şi altele multe;

«Despre ḑilele luneĭ, şi că 'n ḑiua de'ntâiŭ a luneĭ fu
«creat Adam;

«Despre norócele şi césurile bune şi rele;

«Citirea în stele, în care cred ómeniĭ ceĭ fără minte, «
«tând în ele ḑiua nasceriĭ, şi căpătarea slujbelor, şi de
«traĭu şi mórte, şi despre semne de pe corp, şi despre c
«părăture şi vînḑărĭ, şi altele urîte luĭ Dumneḑeŭ şi blăstem
«de sfinţiĭ apostolĭ şi sfinţiĭ părinţĭ.

«Eresul este a doua idolatriă, semenată în dauna suflete
«şi acela ce ţine la sine scrierĭ eretice şi crede în vrăjile
«să fie blăstemat cu toţĭ ereticiĭ, ér cărţile acelea să se a
«pe fruntea lor.

«*Făptuitoriĭ cărţilor eretice aŭ fost în ţéra bulgăréscă p*
«*Ieremia şi popa Bogomil*, şi Isidor Italianul, şi érăşĭ Itali
«Iacov Tzentzal (?) şi alţĭ mulţĭ, însemnaţĭ în marele No
«canon, carĭ aŭ falsificat regulele sânţilor părinţĭ şi aŭ s
«lucrurĭ eretice, canóne, lecture şi rugăcĭunĭ.»[26])

Din lunga listă de maĭ sus, cam confusă pe a-locurĭ,
bucăţĭ, anume cele indicate prin cursivă, se regăsesc maĭ
românesce între «Texturĭ bogomilice».

O altă enumeraţiune analógă a scrierilor eretice, în n
parte bogomilice, sub titlul: «Despre cărţĭ adevărate şi f
şi despre superstiţiunĭ», se află într'un codice slavic, publ
deja în secolul XVII[27]), unde se menţionéză, maĭ pe d'asu
Visiunea luĭ Isaia, Intrebările luĭ Ion Teologul, Dialog î
sântul Bartolemeŭ şi Maĭca Domnuluĭ, Nomenclatura înge
etc. etc., şi se atribue personalmente luĭ «popa bulgăresc I
mia» (Еремїа попъ Болгарьскїй) o legendă a Cruciĭ şi—m

26) Gorskiĭ et Nevostruev, Описаніе славянскихъ рукописей, t. 2, se
Moscva, 1862, p. 640—1, No. 322, f. 265.

27) Сборникъ именуемый книга Кириллова, Moscva, 1644, in-f.—cf. Ka
vics, Іоаннъ екзархъ Болгарскій, Moscva, 1824, in-f., p. 208—12.

séni—acea rugăcîune de frigurî, pe care o vom publica maî la vale.[28])

§ 7. O imagine fórte poetică, dar nu mult exagerată, a totalităţiî literatureî bogomilice, religióse şi nereligióse, nî-o dă d. Lombard în cartea cea maî próspătă despre sectele dualiste din evul-mediŭ:

„De ce mouvement religieux naquit toute une littérature. „À l'origine elle revêt un caractère religieux, naïf et populaire. Peu à peu ce qu'elle a de spécialement bogomile s'efface, „les couleurs riches et variées, les fantaisies merveilleuses et „bizarres de l'Orient font irruption dans son sein; elle perd „de plus en plus les contours précis et nettement terminés des „récits bibliques. La littérature profane, ainsi graduellement „préparée et annoncée, paraît finalement sous la forme de traductions des romans byzantins du moyen-âge et d'oeuvres „originales telles que chroniques, lois expliquées par des exemples, etc. C'est à ce moment que la littérature atteint l'apogée „de son développement; elle s'émancipe à la fois de l'ancienne „langue slovaque et de l'influence grecque; par la Bosnie, elle „se répand chez les Croates, par la Roumanie chez les Russes; „elle devient ainsi le canal par lequel l'antique culture de „l'Orient et le monde fabuleux de l'Arabie et de l'Inde pénètrent chez les Slaves du sud et du nord; et tandis que la „doctrine des Bulgares remuait toute l'Europe occidentale, leurs „livres faisaient luire quelques rayons de lumière dans l'Europe „orientale„.[29])

Vom constata maî jos, în Apendice, că una din cele maî frumóse balade poporane ale Românieî a străbătut la noî tocmaî din Persia pe calea bogomilismuluî.

---

28) Cfr. despre literatura bogomilică: Jagić, *Historija knjizevnosti naroda hrvatskoga*, Zagreb, 1867, t. 1, p. 82—93: Jeremija pop bugarski i tako zvane lazne knjige.

29) Lombard, *Pauliciens, Bulgares et Bons-hommes*, Genève, 1879, p. 78.—cfr. Franzos, în *Beilage zur Allgemeinen Zeitung*, 1877, No. 297, 298, 299.

Acésta confirmă pînă la un punct entuziasticı de d. Lombard.

Ceĭa-ce se póte ḑice fără cea maĭ mică exa; că nicĭ o sectă, nicĭ un eres din vécul de mijloı atât de departe ca bogomiliĭ fusiunea în fond teorielor teologice cu credinţele vulguluĭ. De ac gomilică se apropiă în tóte de literatura poporı puncturĭ ambele se confundă chĭar, se identifiı indissolubil, astfel că ar fi peste putinţă a deci cutare saŭ cutare va fi trecut dela popor la bo versa.

Acuma însă, maĭ întâiŭ de tóte, să ne întrı să fi fost ceĭ doĭ "făptuitorĭ aĭ cărţilor eretice réscă", popa Jeremia şi popa Bogomil?

§ 8. Fântînele grece menţionéză numaĭ pe ı unele fântîne slavice atribue luĭ popa Jeremia ı se dâ luĭ popa Bogomil, pe când lista de maĭ eretice face din Jeremia şi Bogomil, după cum individualităţĭ separate; presbiterul Kozma îns maĭ importantă dintre tóte, nu cunósce de loc pe ci numaĭ pe popa Bogomil: "въ лѣта православн бысть попъ именемъ Богѹмилъ" (în aniĭ ortod Petru trăia un popă numit Bogomil).[30])

Criticiĭ aŭ ajuns de aci la conclusiunea, că gomil nu sînt decât unul şi acelaşĭ personagĭu, ca mirén şi Jeremia ca monac. Pentru a înlătuı ţiune, vom adăuga că slavonesce "popă" se ḑi lor, după cum românesce de asemenea "a popì cronice "a călugări". Vornicul Ureche, vorbind moldovenesc Alexandru Lăpuşnénul, ḑice: "дакъ с'аѹ възѫѹт кълѹгър, съ хїе ѫис, къ де се ва ск ши ел пре ѹнїи".[31])

30) Kozma, op. cit. p. 72.
31) *Letopiseţele Moldoveĭ*, t. 1, p. 189.

Acest eresiarc trăia dară sub împăratul bulgăresc Petru, *între* aniĭ 927—968. Un manuscris paleo-slavic dela 1210. așa ḑisul „Sinodic al tzaruluĭ Boris„, ne spune anume, că popa *Bogomil* „a respăndit în Bulgaria eresul manicheic„ (въспрїемшаго манихенскжа сїж ересь и въ блъгарстѣи земли разсѣавшаго), și ne maĭ dâ și numile primilor seĭ elevĭ saŭ „apostolĭ„: Mihail, Todur, Dobri, Stefan, Vasilie și Petru. carĭ vor fi înmulțit și eĭ, neapărat, literatura cea apocrifă a secteĭ.

§ 9. Intemeĭat în secolul X, bogomilismul a durat peste Dunăre maĭ pînă 'n ḑilele nóstre. Clerul bulgar nu poseda nicĭ libăcia grécă, nicĭ inquisițiunea romană, pentru a sci să pună capăt eterodoxieĭ. Guvernul turc, maĭ cu deosebire, nu avea nicĭ o rațiune de a o persecuta. Abia pe la 1650 un mare număr de bogomilĭ, carĭ își dedeaŭ eĭ-înșișĭ numele de Paulinĭ, aŭ fost convertițĭ la catolicism. Eĭ ocupaŭ Nicopolea și 14 sate de'mpregĭur, adecă locuĭaŭ tocmaĭ la cóstele nóstre.[32])

Dela 950 pînă la 1650, în curs de șése secolĭ, bogomilismul a putut să exercite o influință óre-care, maĭ mare saŭ maĭ mică, dar tot-d'a-una directă, asupra învecinaților Românĭ. Dacă acésta nu s'a resimțit la noĭ într'un mod sgomotos, causa principală este cunoscuta toleranță a cleruluĭ român, carele se prefăcea că nu vede abaterile cele mărunte. ér în parte și ignoranța dogmatologică a acestuĭ cler, carea nu-ĭ permitea a stabili o distincțiune precisă între eres și ortodoxiă, între „credendum„ și „non credendum„.

Popa Grigorie din Măhacĭu, care totușĭ nu era om prost și nu era nicĭ eretic, căcĭ n'ar fi copiat cu atâta îngrijire un catechism fórte ortodox, propaga tot felul de apocrifurĭ eretice. numaĭ și numaĭ din lipsa uneĭ solide instrucțiunĭ teologice.

Cu atât și maĭ lesne trebuĭaŭ să se alunece preuțiĭ ceĭ de rînd.

In acest mod, în cursul seculuĭ XVI. s'aŭ tradus românesce o mulțime de scrierĭ bogomilice.

32) Jireček, op. cit. p. 464.

Pe la 1580 un amator de lucrurĭ miraculóse, probabilment cleric, s'a apucat a le aduna, a le transcrie şi a le grup într'o singură colecţiune, din care o parte a nimerit apoĭ î mânile luĭ popa Grigorie.

Nicĭ traducătoriĭ, nicĭ colectorul, nicĭ preutul din Măhaci nicĭ unul din eĭ nu-şĭ închipuïa, de sigur, că respândesce c tot dinadinsul pintre aĭ seĭ afurisitul eres al luĭ Bogomil!

§ 10. După cum am făcut în privinţa 'Texturilor măhăcene, de asemenea şi aci vom indica la marginea textuluĭ pagine după manuscris, prevenind pe lectorĭ că la ele se referă cifre cele între parentesĭ din *Notanda*.

I.

RUGACIUNE DE SCOATEREA DRACULUI

RUGACIUNE DE SCOATEREA DRACULUI

INTRODUCERE.

§ 1. In „Texturĭ măhăcene„, sub No. VI, am vorbit pe larg despre exorcismul în genere, şi maĭ ales la Românĭ.

Ceĭa ce légă fragmentul de conjuraţiune, publicat acolo, cu întréga conjuraţiune, pe care o dâm aice, este nu numaĭ că ambele de o potrivă sînt menite a goni pe dracul, dar încă anume pe dracul cel maĭ periculos în România, cel maĭ destrugător: f r i g u r i l e.

Acolo, bietul creştin afurisesce pe „dracul din ape„ (p. 176), adecă —în limbagĭu maĭ prozaic— alungă dela sine *miazmele palustre*, nesecata sorginte a frigurilor şi chĭar —dacă ar fi să credem pe d. dr. Obedenaru— izvor aprópe al tuturor bólelor din România. Aice, vom avé a face érăşĭ cu frigurĭ, ba încă cu vr'o doă-ḑecĭ de varietăţĭ febrile, demonisate sub fel de fel de numĭ, care de care maĭ fantastic.

Intr'un studiŭ a-parte, noĭ ne-am încercat a demonstra, că Românĭĭ din Temeşiana, deja în epoca Gepiḑilor, considerau febra ca cea maĭ teribilă „drăcóică„, pe care de atuncĭ şi pînă astăḑĭ eĭ o personifică cu grózâ sub numele gotic de *Filma.*[1]) Cantemir ne spune, pe de altă parte, că—după credinţa Moldovenilor — dracul locuesce în bălţĭ, saŭ cel puţin o specie

1) Veḑĭ studiul meŭ: *Ḑina Filma, Goţiĭ şi Gepiḑiĭ în Dacia*, Bucurescĭ, 1877.

drăcéscă: „*dracul in valle*, daemones appellant, quos aquas habitare credunt,[2]).

Câmpia Bulgariei suferă însă de frigurĭ tot aşa de mult ca şi câmpia Românieĭ. Este o prerogativă a ambelor laturĭ ale Dunăriĭ de jos. Să nu ne mirâm dară, că marele reformator bulgar din secolul X, popa Bogomil, s'a socotit dator a înzestra el-însuşĭ pe sectariĭ seĭ cu o rugăcĭune specială contra acestuĭ puternic demon; şi acea rugăcĭune, prefăcută apoĭ şi reprefăcută, a trecut maĭ tărḑiŭ la Românĭ, ca un fel de recetă febrifugă.

§ 2. A doua din cele doă liste ale scrierilor slavice eretice, despre carĭ am vorbit maĭ sus în Introducerea generală (pag. 256-7), cuprinde, după unul din manuscrise, următorul pasagĭu:

„. . . Sînt fabule ale blăstematuluĭ Jeremia, popă bulgăresc, „care spune cum şedea sântul Sisinie pe muntele Sinaia, şi „menţionéză şi pe îngerul Mihail, ca să înşele maĭ bine mul„ţimea, şi bărfesce că frigurile sînt şépte fiĭce ale luĭ Irod, „deşi evangelistiĭ şi sfinţiĭ părinţĭ nu le pun şépte, ci numaĭ „pe una, care ceruse capul Botezătoruluĭ, ba nicĭ aceĭa nu „era fiĭca luĭ Irod, ci a luĭ Filip. Despre tóte acestea, marele „Sisinie, patriarcul de Constantinopole, ne spune în scrierile „sale: să nu credeţĭ că eŭ aş fi Sisinie cel mincĭunos, de„scris de nebunul popă Jeremia spre amăgirea ómenilor...,[3])

Pasagĭul e cam obscur. Este evidinte însă, că popa Jeremia, adecă eresiarcul Bogomil—veḑĭ maĭ sus p. 258—recurgea în acea „fabulă, la un sânt Sisinie pentru a goni prin el frigurile, personificate în cele pretinse şépte fiĭce ale luĭ Irod.

Străbătênd în Rusia, acéstă operă a luĭ Bogomil a luat forma următoruluĭ descântec, după un manuscris din secolul XVII:

2) *Descriptio Moldaviae*, ed. Bucur. 1872, p. 141.
3) Kalaydovicz, op. cit., p. 210, nota 8.

«Lîngă Marea-roşiă stă un stîlp de pétră. Pe stîlp şéde «sântul apostol Sisinie, şi privesce cum se turbură marea pînă «la norĭ, eşind din ea doă-spre-ḑecĭ muierĭ pletóse. Muierile «ḑiceaŭ: Noĭ sîntem frigurile, fetele împăratuluĭ Irod. Intrebă «atuncĭ sântul Sisinie: Dracĭ blăstemaţĭ, de ce aţĭ venit aice? «Respunseră ele: Am venit să muncim némul omenesc, pe a«celĭ ce se scólă tărḑiŭ, nu se închină luĭ Dumneḑeŭ, nu pă«zesc serbătorile, béŭ şi mănîncă de diminéţă. Se rugă atuncĭ «sântul Sisinie luĭ Dumneḑeŭ: Dómne! Dómne! măntuesce né«mul omenesc de aceştĭ blăstemaţĭ dracĭ! Şi ĭ-a trimis Crist «doĭ îngerĭ, pe Sihail şi Anos, şi pe ceĭ patru evangeliştĭ; şi «s'aŭ apucat eĭ a bate frigurile cu patru vergĭ de fer, făcên«du-le câte 4000 de rane pe ḑi. Şi aŭ început a se ruga fri«gurile: Nu ne chinuiţĭ, căcĭ orĭ-unde vom auḑi noĭ sfintele «numĭ ale vóstre şi orĭ-unde se cinstesce numele vostru, de «acolo noĭ vom fugi cale de treĭ poste. Şi le-a întrebat sân«tul Sisinie: Carĭ sînt numile vóstre cele drăcescĭ? Cea de'n«tâiŭ ḑise: Mĕ chĭamă Tremurice (Трѧсєѧ). Ḑise a doua: Mĕ «chĭamă Focósă (Огнєѧ), căcĭ ard corpul omenesc, ca şi când «ar arde lemne smolite. Ḑise a treĭa: Mĕ chĭamă Ghieţósă «(Лєдєѧ), căcĭ înghieţ némul omenesc, de nicĭ focul nu-l maĭ «încălḑesce. Ḑise a patra: Mĕ chĭamă Apăsătóre (Гнєтєѧ), «căcĭ mĕ las pe om la cóste şi la stomah etc.»[4])

Din acest vechĭu descântec s'a născut în Rusia un descântec noŭ, cu mult maĭ lung, în care însă a despărut la început «stîlpul de pétră».[5])

Intre prototipul luĭ Bogomil şi redacţiunea ruséscă cea veche, deosebirea în fond şi 'n formă trebuĭ să fie celĭ puţin tot aşa de mare ca şi deosebirea între cele doă redacţiunĭ rusescĭ.

---

4) Buslaiev apud Jagić, *Historija knjizevnosti*, t. 1, p. 85—6.

5) Veḑĭ Maykov, Великорусскія заклинанія, în Записки Русскаго Географ. Общества, secţ. etnograf., t. 2, Petersburg, 1869, No. 103, p. 462—64, unde citéză şi alte texturĭ rusescĭ ale acestuĭ descântec: Вѣстникъ географическаго общества, 1859, t. XXVI, secţ. V, p. 155; Библіотека для чтенія, 1848, t. XC, secţ. III, p. 51—2; Пермскій сборникъ, t. 2, apend. p. XXXVI etc.

Nu este de mirare de a găsi o deosebire și mai pronunțată între redacțiunile cele slavice și între redacțiunea românéscă saŭ — maĭ bine — redacțiunile românescĭ.

Nu avem trebuință de a maĭ repeta aice ceĭa-ce am desvoltat la începutul volumuluĭ de față: biblioteca poporană se modifică necontenit sub péna fie-căruĭ noŭ redactor, întocmaĭ după cum literatura poporană se modifică necontenit în gura fie-căruĭ noŭ cântăreț saŭ povestitor, astfel că une-orĭ, după un șir de generațiunĭ, abia se maĭ póte recunósce prototipul.

§ 3. Textul, pe care'l dâm maĭ la vale, conservă patru particularitățĭ caracteristice ale originaluluĭ bogomilic:

1. Pe sântul Sisinie;

2. Stîlpul de pétră saŭ „de marmure" pe malul mâriĭ;

3. Alungarea draculuĭ:

4. Promissiunea draculuĭ că: „orĭ-unde vom audi noĭ sfintele numĭ ale vóstre și orĭ-unde se cinstesce numele vostru, de acolo noĭ vom fugi..."

Tóte cele-l'alte elemente aŭ perit, pînă și mențiunea febreĭ, înlocuindu-se cu alte amărunte, fórte poetice.

Lunga nomenclatură a frigurilor: *Tremurice, Focósă, Ghiețósă* etc., n'a despărut însă cu desăvîrșire, ci numaĭ s'a deslipit de tulpina'ĭ primitivă pentru a forma un corp separat, după cum vom vedé maĭ jos în §-fiĭ 10—12.

Aci ne vom mărgini d'o cam dată numaĭ cu textul cel cuprins, pe pag. 114—126, în volumul luĭ popa Grigorie.

§ 4. Am spus că acéstă redacțiune este românéscă.

Cu tóte acestea, ea s'a tradus din slavonesce, și textul slavic figuréză în manuscris alăturĭ cu cel românesc, după fie-care frază slavónă urmând fraza română corespundinte, întocmaĭ ca în Psaltirea luĭ Coresi, saŭ în bucata cea publicată sub No. II între „Texturĭ măhăcene".

Va dice dară cine-va, cu drept cuvînt la prima vedere: redacțiunea nu este românéscă.

Ba este, şi iată cum.

Textul slavon, după care s'a făcut traducerea română, fu-se compus şi el de către un Român, şi anume de către un mân care nu sciea slavonesce, de unde a pro-nit că numaĭ vorbele sînt slavóne, numaĭ lexiologia, ér nicĭ cum morfologia şi sintaxa.

Slaviştiĭ aŭ constatat de-mult existinţa unor texturĭ slavi-scrise de către Românĭ contra regulelor celor maĭ elemen-e ale gramaticeĭ slavice, dar în deplină conformitate cu ritul limbeĭ române.

Cel maĭ celebru din asemenĭ texturĭ este o parte din aşa mitul «Texte du Sacre» dela Reims, căruĭa nu ne desplace a-ĭ consacra aci o notiţă a-parte.

§ 5. Un monument, a căruĭ istoriă este un romanţ întreg, n de complicaţiunĭ, de peripeţie, de epizóde, de elemente etice şi comice, şi presintând, în fine, un desnodămînt atât neaşteptat, încăt ar crede cine-va a citi pe Peter Schlemil luĭ Chamisseau!

In catedrala dela Reims se găsia un evangeliar, d'asupra ruĭa regiĭ Franciei depuneaŭ jurămîntul lor la ceremonia oronăriĭ, şi care de aceĭa căpătase numele de Textul Sa-ului, Texte du Sacre, deşi nemine nu sciea, nicĭ de de provine acea carte, nicĭ epoca apariţiuniĭ sale, nicĭ măcar ba în care este scrisă.

Tzarul Petru cel Mare, călătorind prin Francia, se dice a declarat cel de'ntâiŭ pe la 1717, cum-că monumentul este vic. De atuncĭ încóce s'aŭ scris sute de diferite monografie pra cestiuniĭ, dintre carĭ însă, tocmaĭ pînă la 1836, nicĭ a nu era basată pe inspecţiunea oculară a manuscrisuluĭ, căcĭ turburările revoluţiuniĭ francese el despăruse din catedrala la Reims, şi aŭ trebuit apoĭ decimĭ de anĭ pentru ca să se descopere tot acolo în fundul bibliotecei municipale.

La 1843 o superbă ediţiune în fac-simile, executată din dinea Curţiĭ Imperiale Ruse, permise filologilor a'l studia maĭ aprópe.

Kopitar, Berednikov, Hanka, Kunik, Miklosich, Paplonski, afară de Germanĭ, se aruncară cu aviditate asupra uneĭ prade atât de seducătóre, adresându'şĭ fie-care o seriă de întrebărĭ: când, unde, în ce dialect să fie scris preţiosul evangeliar, pe care juraŭ Burbonniĭ?....

O împregiurare maĭ cu deosebire servi a îngreuĭa óre-cum perspicacitatea specialiştilor.

Manuscrisul întreg se compune din doă porţiunĭ diferite, dar legate la un loc: o porţiune cu litere cirilice, şi o altă scrisă cu alfabetul propriŭ dalmatin, cunoscut sub numele de glagolitic, pe care nu l'aŭ întrebuinţat nicĭ odată decât numaĭ Slavĭ de rit catolic de pe litoralul Măriĭ Adriatice.

In acéstă ultimă porţiune, între altele, se vede următórea curiósă indicaţiune, tot cu litere glagolitice, dar în dialect boem:

«Anul Domnuluĭ 1390. Evangeliele şi epistolele de faţă «(adecă partea glagolitică), scrise în limba slavică, se cântă «la serbătorĭ marĭ de peste an, când egumenul servesce liturgia «în mitră, ér cea-l'altă parte a acestuĭ volum (adecă porţiunea «cirilică), scrisă după credinţa legiĭ rutene, a scris'o sântul «Procopiŭ egumen cu însăşĭ mâna sa, şi pe acest manuscris «ruten reposatul Carol IV, împăratul roman, îl dede spre gloria «acesteĭ mănăstirĭ şi celebrarea fericituluĭ Ieronim şi a sântului «Procopiŭ. Dómne, acórdă-ĭ o pace eternă! Amin.»

In presinţa acesteĭ inscripţiunĭ, atât de clare, slaviştiĭ s'aŭ desbinat în doă tabere antagoniste.

Uniĭ, cu Hanka în frunte, îĭ dederă încrederea cea maĭ absolută, afirmând că porţiunea cirilică a monumentuluĭ este scrisă de către sântul Procopiŭ, egumenul monastiriĭ de Sazawa în Boemia înainte de anul 1053, ér la 1347 a fost dăruită de către împăratul german Carol IV mănăstiriĭ Emmaus în Praga, încât este o proprietate boemă în tótă puterea cuvîntuluĭ: un evangeliar sazawo-emmausian.

Alţiĭ, sub conducerea luĭ Kopitar şi a luĭ Kunik, respunseră prin o mulţime de obiecţiunĭ, şi anume:

1. Adnotatorul din 1390 nu este o autoritate pentru cele petrecute înainte de 1053, adecă cu treĭ seculĭ și jumătate înainte;

2. El nu presintă nicĭ o probă despre adevărul asertiuniĭ sale, afară numaĭ de o gólă afirmare, care putea să fi fost o simplă consecință a patriotismuluĭ seŭ local boem;

3. Impăratul Carol IV, dăruind în 1347 acest manuscris mănăstiriĭ dela Emmaus, în credință că ar fi o reliquiă procopiană, putea să fi fost victima unuĭ înșelător;

4. Semnele paleografice și filologice ale evangeliaruluĭ în cestiune nu sînt nicĭ de cum din secolul XI, ci posteriόre cu treĭ saŭ cel puțin cu doĭ seculĭ;

5. Limbagiul porțiuniĭ cirilice nu înfățișéză nicĭ o umbră de dialectul boem, în care este scrisă numaĭ și numaĭ adnotațiunea cea din 1390, căcĭ chĭar porțiunea glagolitică este ără...

Lupta a remas nedecisă pînă la 1848, când un filolog rus, Petru Biliarski, scóse la lumină o disertațiune specială de 300 pagine despre porțiunea cirilică a evangeliaruluĭ dela Reims.

Academia din Petersburg o credu demnă de un premiŭ, ér ilustrul Vostokov, cea maĭ mare autoritate slavistă de atuncĭ, recunoscu justeța conclusiunilor autoruluĭ.[6])

Confruntând cu amănunțime ortografia și stilul fragmentuluĭ cirilic dela Reims cu ortografia și stilul tuturor monumentelor analóge de prin alte regiunĭ, pe unde va fi fost vre-o dată în us oficial limba paleo-slavică, ér în privința Românilor consultând maĭ în speciă crisóvele moldovene și muntene din colecțiunea luĭ Venelin, Biliarski a ajuns la conclusiunea că manuscrisul în cestiune este îndoit românesc, adecă o copiă făcută de către un Muntén pe la începutul seculuĭ XIV după un exemplar scris de către un Moldovén.

6) Семнадцатое присужденіе учрежденныхъ Демидовымъ наградъ, Petersburg, 1848, p. 103—106.

Nesciind romănesce, el n'a fost însă în stare de a arăta d'a-dreptul romănismele textuluĭ slavic.

Completând acéstă lacună, noĭ vom indica aci vr'o doă-treĭ maĭ remarcabile.

Biliarski citéză pasagele: памать стма безмьздникома ко-зьмы и демьана şi памать стма оцма афанасиа и курила, ob-servând că ele manifestă o învederată nesciinţă a scriitoruluĭ de a distinge casurile dativ şi genitiv, precum şi de a între-buinţa numărul dual.

Eĭ bine, confusiunea dativuluĭ cu genitivul este propriă gra-iuluĭ român, în care ambele se finesc egalmente prin *-luĭ* saŭ prin *-eĭ:* casa omuluĭ, dă omuluĭ, haĭna mameĭ, spu-ne mameĭ... La Slavĭ genitivul şi dativul nu se confundă nicĭ o-dată, avênd nesce desininţe cu totul diferite.

In căt se atinge de numărul dual, este lucrul şi maĭ firesc că Românul, scriind slavonesce, nu'l putea înţelege, de óră-ce nu'l are nicĭ în limba sa propriă, nicĭ în limbele surorĭ, nicĭ în limba latină...

Biliarski reproduce apoĭ următórele pasage, nu maĭ pu-ţin curióse: сьньмь стхь аггль Михаилу и Гаврилу... страсть стмоу истратиа... стхь г отрокь анaниа азариа и мисаилу и данилу..., în carĭ numile proprie Истратиа, Анaниа, Азариа, Михаилу, Гаврилу, Мисаилу, Данилу, sînt puse la nominativ în loc de a fi la genitiv, însă nu la nominativ slavic, ci cu-rat romănesce, adică *-u* şi *-ie*: Mihail-u, Gavril-u, Misail-u, Daniil-u, Azar-ie, Anan-ie, Istrat-ie, ceĭa-ce filologuluĭ ru-sesc i se părea a fi o galimatiă inexplicabilă, fiindcă nu cu-noscea limba română.

In dialectele slavice, ca şi grecesce saŭ lătinesce, tóte cu-vintele concordate se declină de o potrivă, ér nu numaĭ cu-vîntul cel de'ntâiŭ al fie-căriĭ serie, ca în graĭul nostru şi în cele-l'alte romanice. Aşa dară, frasele de maĭ sus trebuiaŭ să fie slavonesce cam aşa: chorus sanctorum angelorum Michaelis et Gabrielis... sanctorum tri-

um adolescentium Ananiae Azariae Misaelis et Danielis... passio sancti Eustratii, pe când scriitorul porțiunii cirilice a evangeliarului dela Reims, stăpînit de spiritul limbei sale naționale, ḑice: chorus sanctorum angelorum Michael et Gabriel, passio sancto (*sic*) Eustratius, sanctorum trium adolescentium Ananias Azarias Misael et Daniel. — fiindcă romănesce el nu putea să ḑică decăt numai: chorul sănților îngeri Michail și Gavriil, patima sântului Eustratiŭ, a sânților trei adolescinți Ananie, Azarie, Misail și Daniil...

Biliarski observă, că fragmentul cirilic dela Reims pune лоу, ноу, acolo unde regula cere: лю, ню, întrebându-se apoi, dacă acésta n'ar fi cum-va un fonetism serb.

Iarăși un pur romănism, ba încă anume din Moldova saŭ din Țéra-Românéscă, ér nu de peste Carpați saŭ de peste Dunăre!

Românul de ambe laturile Milcovului nu póte suferi sonurile *lu* și *nïu*, pe carĭ le móiă tot-d'a-una în *ïu*, atăt în cuvintele de origine latină, precum și în cele slavice: Iubi, muïere, cuïu, ïute, fiiŭ, aiŭ, întâiŭ etc. din люд, *mulier*, *cuneus*, лют, *filius*, *allium* și altele, în carĭ, de pildă, Bănățenii conservă pe *n*: *întâniu*, ér Macedonenii pe *l*: *hilïu*.

Astfel nu este de mirare, dacă scriitorul porțiunii cirilice a evangeliarului dela Reims, născut în România dunăréná, nu putea admite nicĭ măcar într'un text slavic sonurile nelocale лю, ню, preferind a le preface în лоу și în ноу, cela-ce se părea atăt de curios luĭ Biliarski.

O asemenea fonetică este cu totul imposibilă la Slavĭ, după cum a arătat'o deja Dobrowski.[7])

Pe lîngă cele de maĭ sus, am maĭ puté indica în Textul Sacrului unele contracțiunĭ, neobicĭnuite în limbele slavice, precum mărturesce însușĭ Biliarski; de exemplu: ащıєдиного în loc de аще єдиного saŭ ничимьньши în loc de ничимь мьньши, ca

7) *Institutiones linguae slavicae*, p. 30.

O asemenea ipotesă ar simplifica succesiunea celor treĭ mente cronologice: compunere, traducere şi copiare,—reducdu-le numaĭ la doă.

O inspecţiune atentivă a ambelor texturĭ, celuĭ slavic celuĭ român, probéză însă imposibilitatea identificăriĭ autolui cu traducătorul.

Vom da un singur exemplu.

Textul slavic ḑice: начет его ѹ б и т и=românesce: ä-л б а т е (122). Slavonesce оубити însemnéză numaĭ ‹a morĭ›, nicĭ o dată ‹a bate›. Unirea sensurilor ‹omorĭ› şi ‹bate› se găsesce însă în vechĭul român *ucide*=lat. *occid* Chĭar în texturile cele publicate de către noĭ am veḑut: мѣсе воиничїи тоци ши болрїи сѫ се ѹ ч и г ѫ кѹ Тѹрчїи (t. p. 379), saŭ: кѹ трестїе мѫ о у ч и д ѣ пре капѹ (t. 2, 46). Autorul dară dâ cuvîntuluĭ slavic оубити un sens nevic, ci curat românesc. Dar atuncĭ este învederat că traducerea româuéscă, dacă ar fi făcut'o tot dînsul după priul seŭ original slavic, n'ar fi pus: бате, ci ar fi lăsat: чиде.

Trebuĭ să admitem, prin urmare, că autorul şi traducrul aŭ fost doă individualităţĭ distinse, remănênd astfel tacte cele treĭ momente cronologice de maĭ sus:

1. Pe la 1580 *minimum*, s'a făcut copia cea ajunsă, inte de 1600, în mânile luĭ popă Grigorie din Măhacĭu;

2. Pe la 1550, *plus-minus*, s'a făcut traducerea romscă din slavonesce;

3. Redacţiunea, scrisă slavonesce de către un Român care de aceĭa noĭ o numim românéscă, ar puté să fie de pe la 1500.

§ 8. In prototipul luĭ Bogomil sântul Sisinie este unnic, ba încă ‹stylites›, petrecênd viaţa pe un stîlp de pca sântul Simeon, cu care—pótc—l'a şi confundat eresia bulgar din causa nasceriĭ luĭ Simeon într'o localitate numită *san*. Sântul Sisinie din redacţiunea românéscă, din contra,

un voinic, un armaş ca sânţiĭ Georgiŭ saŭ Demetriŭ, cela-ce se potrivesce maĭ bine cu datele hagiografice, căcĭ sântul Sisinie cel adevărat, născut în Armenia, fusese ostaş în armata împăratuluĭ Liciniŭ la 320. [9]) Numele luĭ se serbéză la 10 martiŭ. Să observâm însă, că maĭ există în calendarul creştin alţĭ vr'o cincĭ saŭ şése sfinţĭ cu acelaşĭ nume, afară de ceĭ doĭ sfinţĭ Sisoe, despre carĭ vom vorbi maĭ jos.

In redacţiunea românéscă stîlpul de pétră capătă o altă destinaţiune. El servă de locuinţă nu sântuluĭ Sisinie, ci surorеĭ sale Melantia, despre care prototipul luĭ Bogomil nu scie nemic. Sântul Sisinie, cavaler în tótă puterea cuvîntuluĭ: кали лꙋи вьпжи дихніа ши аве ꙟ мжнж ѡ сꙋлицж де фокꙋ, — merge a alunga pe dracul din casa surorіĭ sale.

Nu este maĭ puţin caracteristic în redacţiunea românéscă modul celor treĭ arborĭ: salce, rug şi maslin, ceĭ de'ntâiŭ afurisiţĭ, cel al treilea bine-cuvîntat de către sântul Sisinie.

Blăstemurĭ şi bine-cuvîntărĭ analóge se găsesc la tot pasul în legendarul paganic şi eretic al tuturor popórelor. Ne vom mărgini aci de a cita, avêndu-l maĭ la îndămână în momentul de faţă, următorul pasagiŭ din legenda medievală a sânteĭ Barbare:

« . . . duo pastores erant pascentes oves suas, et illi consideraverunt, quod beata Barbara a facie patris extra petram «fugeret. Pater autem ejus quaeritando discurrens venit ad «praedictos pastores inquirendo, utrum vidissent Barbaram fi«liam suam; *unus autem eorum cousiderans iram patris ju«ravit, se nescire, alter vero digito eam prodidit. Beata au«tem Barbara proditori suo maledixit, et subito ipse versus «est in statuam marmoream* etc.» [10]).

---

9) Pétin, *Dictionnaire hagiographique*, Paris, 1850, t. 2, p. 1033, in Migne, *Encyclopédie théologique*, t. 41.

10) Köhler în Wolf, *Zeitschrift für deutsche Mythologie*, t. 3, Göttingen, 1855, p. 299.

Intr'un cântec poporan bulgar, Maica Domnuluĭ afurisesce plopul 'ca să n'aibă umbră„, bradul 'ca să nu înflorescă„, iedera 'ca să facă roduri negre„[11]); ér amicul meŭ Angelo de Gubernatis ne spune, că într'o legendă poporană italiană, Fecióra Maria, din contra, bine-cuvintéză maĭ multe plante: 'Pour soustraire son fils aux sicaires d'Hérode, la Vierge le 'cache sous des plantes et des arbrisseaux que, naturellement, 'elle bénit. . . „[12])

§ 9. Maĭ pe scurt, redacţiunea românéscă se află într' legătură necontestabilă cu prototipul luĭ Bogomil—vedĭ maĭ sus §-ful 3—, dar în acelaşĭ timp este fórte independinte.

Dela acea veche redacţiune din secolul XVI trebuĭ să facem acum o săritură, peste treĭ vécurĭ, pînă la o redacţiune de tot nouă, care —cam între aniĭ 1860-70— s'a tipărit pentru prima óră în Iaşĭ, şi apoĭ —dela 1870 încóce— s'a reprodus în Bucurescĭ maĭ de multe orĭ de către tipograful Teodor Mihăescu.

Noĭ posedâm numaĭ ultima ediţiune bucurescénă, 1878, in-16, pagine 16, sub titlul: *Minunile sfîntuluĭ Sisoe*.

Afară de text, ea cuprinde la capăt o grosolană gravură, represintând pe 'Sft. Sisoe„, îmbrăcat călugăresce, răzimat de o stâncă şi arătând cu mâna dréptă la 'Satana„, sub forma tradiţională de ţap, pe care 'Arh. Mihail„ îl ţine cu o mână de chică, ér cu cea-l'altă îĭ împlântă în gît vîrful sabiei, curgênd din gura draculuĭ voluminóse picăture de sânge.

Intre cele-l'alte particularităţĭ ale aceteĭ noue redacţiunĭ, să constatâm maĭ întâiŭ de tóte schimbarea întâmplată chiar în numele sântuluĭ: din *Sisinie* s'a făcut *Sisoe*.

Calendarul creştin cunósce doĭ sfinţĭ *Sisoes*, ambiĭ Egiptenĭ de nascere şi ambiĭ serbaţĭ în luna luĭ iuliŭ.

Despre cel dela 6 iuliŭ, Sisoe supranumit cel mare, Me-

11) Miladinovtzi, Бѫлгарски народни пѣсни, Zagreb, 1861, p. 36, No. XXXVI.
12) Gubernatis, *La mythologie des plantes*, Paris, 1868, t. 1, p. 216.

...ele ne spun anume că: "putérnică era rugăciunea luĭ spre ...ure dracilor". [13]

Iată de ce, prin asemenare de numĭ și prin asociațiune de ... tot-o-dată, sântuluĭ Sisoe "gonitorul de dracĭ", ĭ-a fost ...ne de a înlocui în noua redacțiune românéscă pe sântul ...inie "gonitorul de dracĭ", din redacțiunea cea veche.

Între cele doă redacțiunĭ maĭ există și alte diferințe se...ndare, precum disparițiunea "stîlpuluĭ de marmure", și ada...ul "paltenuluĭ", pe lîngă "salce", "rug", și "măslin"; în ...alitate însă, identitatea ambelor este atât de învederată, în...ĭ noĭ ne-am credut datorĭ a reproduce pe cea nouă în jo...ul celeĭ vechĭ, întocmaĭ după cum am făcut în "Texturĭ mă...ene", la No. I în privința celor doă redacțiunĭ române a... Legendeĭ Duminiceĭ.

§ 10. Dar cărticica, intitulată "Minunile sfîntuluĭ Sisoe", ...nde nu numaĭ textul cel modernisat al vechiĭ redacțiunĭ ...mânescĭ. După acest text urméză în ea: "Visul Maĭceĭ Dom...ul", asupra căruĭa vom reveni maĭ jos la No. II; de aci ...ntință a luĭ Ponțiŭ Pilat contra Mântuitoruluĭ; și 'n fine, ...antastică enumerațiune a suspinelor, lacrimelor etc. etc. a... luĭ Crist: carĭ tóte ar merita de a fi studiate maĭ de a...pe, ca nesce apocrifurĭ fórte populare în tótă Europa, dacă ... în vre-o legătură cu texturile ce ne preocupă.

În casul de față, fără comparațiune maĭ importantă este ...ata cea pusă în cărticică chiar la început, înainte de ce...ce noĭ am numit redacțiunea românéscă cea nouă.

...t'o întrégă:

"Eŭ, robul luĭ Dumnedeŭ sfîntul Sisoe, pogorîndu-mĕ din muntele ...uluĭ, adecă din măgura Eleonuluĭ, vedui pe Arhanghelul Mi...il voevod îngeresc, întimpinând pe Avestița, aripa Sataneĭ, și e... perul capuluĭ eĭ lung pînă la călcâe, și ochiĭ eraŭ ca focul, și ... gura-ĭ eșia foc și din tot trupul eĭ, și mergea fórte strălucită ... trupul schimonosit. Și o întâlni Arhanghelul Mihail și o în-

[13]) *Vețiile sfinților din luna luĭ Iulie*, Bucurescĭ, 1836, in-f., f. 69.

"trebă: de unde viĭ tu, Satano, duh necurat, şi unde te ducĭ, ş
"cum îţĭ este numele? Ĭar ea ḑise: eŭ sînt duh necurat, aripa Sa
"taneĭ. Atuncĭ Arhanghelul o luâ de pěr şi o bâtu cumplit; ér ea
"striga cu glas mare, şi ḑicea ca să maĭ înceteze îngerul de bătae
"că i le va spune tóte pe rînd; şi încetând îngerul de bătae, ea
"începu a i le spune: — Auḑit'am de o fecióră Maria, fata luĭ Ioa
"chim şi a Aneĭ, pe care a vestit'o Arhanghelul Mihail prin tóte
"cetăţile, vrînd Maria să nască pe Isus Nazarinénul; şi eŭ merg
"cu ale mele diavolescĭ meşteşugurĭ ca s'o smintesc pe dînsa. Ĭar
"Arhanghelul a ḑis: pînă 'n ḑiua de astăḑĭ, aceste meşteşugurĭ ale
"tale să mi le spuĭ. Şi o luâ de pěrul capuluĭ, începu a o bate ră
"şi o junghia; ér ea ḑise îngeruluĭ: lasă-mě că ţi le voĭu spune
"tóte pe rînd: —Eŭ mě fac muscă, eŭ mě fac paĭanjene, eŭ mě
"fac ogar, şi tóte nălucirile věḑute şi nevěḑute, şi merg de smin-
"tesc femeile, şi ĭeaŭ copiĭ, şi smintesc feţile (fetele?) lor prin
"somn greŭ dormind; şi eŭ am 19 numĭ ale mele: Avestiţa, Nave-
"dar, Salomnia, Zurina, Nicara, Aveziha, Scarbola, Miha, Puha, Gr-
"pa, Zlia, Nevaţa, Pesia, Cilipina, Igra, Fosfor, Luţifer, Avie, Ber-
"zebuti; dar unde se vor găsi numile mele scrise, eŭ acolo nu mě
"voĭu apropia de 7 mile de loc de acea casă, nicĭ de nimenĭ căţi
"vor fi întru acea casă, pînă va fi cerul şi pămîntul, în vecĭ a-
"min.„

Noĭ scim —veḑĭ pag. 254 § 6— că bogomiliĭ aveaŭ o de-
osebită veneraţiune pentru arcangelul Mihail, şi avem tot-o-
dată o mărturiă positivă —maĭ sus § 2— cumcă acest "voe-
vod al îngerilor„ figura anume în rugăcĭunea luĭ Bogomil ce
cu sântul Sisinie. Cu tóte astea, nicĭ în redacţiunile rusescĭ,
pe câte le cunóscem, nicĭ în cele doă româneseĭ, despre cari
am vorbit pînă aci, arcangelul Mihail nu se află; şi ĭată că
pe neaşteptate noĭ îl găsim acum alăturĭ cu sântul Sisinie
devenit Sisoe, şi alăturĭ cu nomenclatura cea lungă din pro-
totipul luĭ Bogomil şi din redacţiunile rusescĭ.

Din acésta ar trebui să conchidem una din doă:

Saŭ că Bogomil va fi scris diferite rugăcĭunĭ contra fri-
rilor, tóte cu sântul Sisinie, dar numaĭ una cu arcange-
Mihail;

Orĭ că din prototipul luĭ Bogomil se vor fi desfăşurat

târdiŭ doă saŭ maĭ multe varianturĭ, din carĭ numaĭ într'unul s'a conservat arcangelul Mihail.

Prima ipotesă pare a fi întărită prin acea împregiurare, că în lista scrierilor bogomilice—mal sus pag. 255—figuréză alăturĭ: «rugăciunĭ de frigurĭ» şi «despre cele 7 frigurĭ», ca doă saŭ maĭ multe bucăţĭ deosebite; cea-l'altă ipotesă este totuşĭ nu maĭ puţin probabilă, de óră-ce în redacţiunea românéscă cea veche noĭ nu vedem nomenclatura cea diabolică, care ar fi trebuit să figureze şi acolo, după cum figuréză în redacţiunea cea veche rusésca, ambele redacţiunĭ fiind legate prin punctul comun al «stîlpuluĭ de pétră».

Orĭ-cum ar fi, mărginindu-ne în sfera variantelor românescĭ, «Sisinie cu Mihail», adecă redacţiunea cea scurtă, este tot atât de bogomilic ca şi «Sisinie cu stîlpul», adecă redacţiunea cea lungă.

§ 11. După cum în Rusia opera luĭ Bogomil a ajuns la trépta unuĭ simplu descântec poporan, tot aşa şi 'n România, cel puţin unul din cele doă varianturĭ.

D. S. F. Marian a publicat de-mult următorul descântec din Bucovina:

«Pogorîndu-se arhanghelul Mihail din muntele Eleonuluĭ, a întim-«pinat pe Avezuha, aripa Sataneĭ, şi era fórte grozavă. Pĕrul capuluĭ «eĭ era pînă 'n călcâe, şi ochiĭ eĭ eraŭ ca stelele, şi mânile de fer, «şi unghiile la mânĭ şi la piciόre eraŭ ca secerea, şi din gura eĭ eşia «pară de foc. Şi ĭ-a dis arhanghelul Mihail, maĭ marele voevod pu-«terilor cerescĭ:

«—De unde viĭ tu, duh necurat, şi unde te ducĭ?

«—Eŭ merg în Vifleemul Iudeeĭ, că am audit că are să se nască «Isus Hristos din Maria fecĭóră, şi merg ca s'o smintesc pe ea.

«Atuncĭ o luâ arhanghelul Mihail de pĕrul capuluĭ, şi o legâ cu «lanţurĭ de fer, şi ĭ puse paloşul în cóste, şi începu a o bate fórte «tare, ca să spună tóte meşteşugurile sale.

«Iară ea începu a spune:

«—Eŭ mĕ fac ogar, mîţă, muscă, păingăn, cĭóră, fată gróznică, «şi aşa intru în casele ómenilor de le smintesc femeile, şi le smintesc «pruncii, şi le aduc pripaşiĭ, şi eŭ am 19 numĭ: I. Vestiţa; II. No-«vadaria; III. Valnomia; IV. Sina; V. Nicozda; VI. Avezuha; VII.

„Scorcoila; VIII. Tiha; IX. Miha; X. Grompa; XI. Slalô; XII. Necausa; XIII. Hatav; XIV. Hulila; XV. Huva; XVI. Ghiana; XVII. Gluviana; XVIII. Prava; XIX. Samca. Și unde sînt aceste numĭ scrise, eŭ acolo de casa acéla nu mĕ pot apropia de 3000 de pașĭ.

„Atuncĭ îĭ ḑise arhanghelul Mihail, maĭ marele voevod puterilor cerescĭ:

„—Iată 'ţĭ ḑic ţie și te jur, să n'aĭ putere a te apropia de casa robuluĭ luĭ Dumneḑeŭ N. N., nicĭ de averea luĭ, nicĭ de dobitócele luĭ, nicĭ de tóte câte sînt ale luĭ, ci să te ducĭ în munţiĭ ceĭ pustiĭ, unde nime nu locuesce, acolo să 'ţĭ fie locuinţa ta. Amin.„[12])

Nu avem nevoe de a insista asupra perfecteĭ identităţĭ a acestuĭ descântec cu bucata cea introductivă la „Minunile sfîntuluĭ Sisoe„, cu acea deosebire fundamentală însă, că aci s'a perdut deja orĭ-ce urmă, directă saŭ indirectă, de sântul Sisinie din prototipul luĭ Bogomil.

§ 12. Acelașĭ variant, érășĭ fórte modificat și érășĭ fără sântul Sisinie, se află slavonesce între exorcismele luĭ popa Simeon, pe cele doă foĭ adause la finea volumuluĭ luĭ popa Grigorie din Măhacĭu, despre carĭ noĭ am vorbit în trécăt între „Texturĭ măhăcene„ la pag. 175.

Iată'l literalmente, cu lipsurĭ din causă că hârtia e rósă pe la margine:

Ѧзь архаггль михаиль ходих по горѣ елеѡнстѣи и ѡбрѣтох вѣщицѫ именим авизою и рекох ей ти еси злоплемен и проклетое вѣ.... ѡна бо бѣше простр҄ѣла власи свои до петѹ. и рече ей архаггль михаиль не имам поустити. аще ми са не кльнеши и повѣжди ми родѹ своемѹ. и	Eŭ, arcangelul Mihail, îmblat'am pe muntele Eleonuluĭ și am aflat pe Veştiţa numită Avizoe, şi I-am ḑis: tu eştĭ ném reŭ şi blăstĕmat... căcĭ ea îşĭ întinsese pletele pînă la călcâe. Şi-ĭ ḑise arcangelul Mihail: nu te voiŭ lăsa, dacă nu te veĭ jura şi

12) Marian, *Descântece din Bucovina*, în *Traian*, 1869, No. 87, p. 252.

ѣе рече емꙋ наш родмо	nu-mĭ veĭ spune némul teŭ
ле (?). а мора. в вѣ-	şi numile: éră dînsa a ḑis:
ахоха. д пладница.	numile némuluĭ meŭ sînt: 1.
. ѕ чакоу... дница. ӡ	Mora; 2. Véştiţa; 3. Ahoha;
ница. и свевела. ѳ дѣ...	4. De-mĭaḑi-ḑi; 5. Lecta; 6.
щa. і нерадостна. аі	A-omuluĭ... 7. De-mĭaḑi-nópte;
нигде да не сам бил	8. Svevela; 9. . . . . 10. Ne-
иса. архаггле михаиле.	bucurósa; 11. Négra........
стоит матви сїе въ	arcangele Mihaile, unde în
	casă va fi acéstă rugăcĭune....

ste putinţă de a nu vedé, dela cea de'ntâiŭ aruncătură , intima legătură a acesteĭ pretinse rugăcĭunĭ cu redac- ea din «Minunile sfîntuluĭ Sisoe» şi cu descântecul ro- din Bucovina pe de o parte, ér pe de alta cu cele cântece rusescĭ, tóte acestea izvorîte, pe diverse pogo- lin unul şi acelaşĭ prototip al luĭ Bogomil.

. Redacţiunea cea scurtă şi cele doă rusescĭ conservă istinţă nomenclatura dracilor, pe care a perdut'o redac- ea lungă, veche şi nouă.

desbinare însă în numĭ şi chĭar în numere!

ogomil sînt numaĭ 7 dracĭ, în redacţiunile rusescĭ—12; în exemplarul slavic al luĭ popa Simeon; apoĭ 19 în nea românéscă cea scurtă şi 'n descântecul din Buco-

rginţa numilor se póte constata maĭ bine prin următorul

...acţiunea ...mână:	Descântec:	Popa Simeon:	Redacţiunile ruse:
...tiţa	Vestiţa	Вѣщицѫ	Трясея
...iha	Avezuha	Авизоуа	Огнея
...nia	Valnomia	Мора	Ледея
...dar	Navadaria	Пладница	Гнетея
...ola	Scorcoila	Полонощница	Хрипуша

Miha	Miha	Лекта	Глухая
Puha	Tiha	Яхоха	Ломея
Cripa	Grompa	Чръна	Унея
Zlia	Slaló	. . . .	Желтея
Nicara	Nicozda	Свебела	Коркуша
Zurina	Sina	. . . .	Гледея
Nevaţa	Necauza	Нерадостна	Невея.
Fosfor	Hatav		
Luţifer	Hulila		
Berzebuti	Ghiana		
Avie	Huva		
Cilipina	Gluviana		
Igra	Prava		
Pesia	Samca		

Afară de *Avestiţă* (=*Vestiţă*=Вѣщица) şi *Avezuhă* (=*A zihă*=Явизоха), carĭ figuréză în treĭ liste; afară de *Salom* (=*Valnomia?*), *Miha*, *Tiha* (=*Puha?*), *Scarbola* (=*Scorcoil* *Năvodar* (=*Navadaria*), *Grompa* (=*Cripa*) şi *Zlia* (=*Slal* din cele doă liste românescĭ; afară de o apropiare posibilă tre românul *Nevaţă* şi rusul Невея; tóte cele-l'alte numĭ s în disarmonia cea maĭ infernală, astfel că nomenclatura d céscă se urcă nu la 7, nu la 12, nu la 19, ci la un mi mum de 50!

Să nu ne închipuim însă, că numaĭ Româniĭ şi Slaviĭ a nesce naşĭ atăt de darnicĭ în privinţa Sataneĭ.

In dosarele faĭmóselor procese de fermecătoriă din Germa dracul pórtă maĭ multe ḑecimĭ de numĭ: *Bickelhut*, *Breitk* *Bolomolo*, *Federbusch*, *Fröhlich*, *Gerlach*, *Grünwald*, *Hun kopf*, *Kehrauss*, *Limper*, *Lucifer*, *Moritz*, *Pompernickel*, *S tenfroh*, *Strule* etc. etc. Aprópe fie-care fermecătorésă cu scea pe acest gentleman sub un altfel de nume, când se nificativ, când cabalistic, când fără nicĭ un căpătâĭu [13].

In Francia, o demonologiă din secolul XVI ne spune de semenea, că statul major al infernuluĭ se compune din: *L cifer*, *Belzebut*, *Astarot*, *Lucifugé*, *Satanachia*, *Fleuretty*, I

13) Wolf, *Zeitschr. f. deutsche Mythol.*, t. 2, p. 64.

biros, *Baël*, *Agares*, *Marbas*, *Pruslas*, *Aamon*, *Barbatos*, *Buer*, *Gusoyn*, *Botis*, *Bathim*, *Pursan*, *Abigar* etc. etc.[14])

Incă o probă, că bogomilismul căuta să se identifice în tóte cu pornirile cele instinctive, așa ḑicênd antropologice, fie bune saŭ rele, ale poporuluĭ.

§ 14. Desvoltările de maĭ sus ne permit a stabili un paralelism fórte instructiv între apocriful eretic, cu care începusem „Texturile măhăcene", și apocriful cesta-l'alt, tot așa de eretic, cu care începem acuma „Texturile bogomilice", adecă între „Legenda Duminiceĭ" și între ceĭa-ce am puté numi: „Legenda Frigurilor".

Aci, ca și acolo, un singur prototip se bifurcă din capul locului în doă redacțiunĭ, diferite nu numaĭ prin scurtimea saŭ lungimea lor relativă, dar încă prin punctul de plecare, prin óre-carĭ amărunte și —pînă la un punct— chĭar prin intențiune.

Aci, ca și acolo, ambele redacțiunĭ, născute printr'o timpurià bifurcare dintr'una și aceĭașĭ sorginte, încep apoĭ a se încrucișa la o-l'altă, a se amesteca, a se împleteci, dar fără a se identifica, fără a perde fie-care propria sa existință separată, astfel că une-orĭ ele figuréză împreună în aceĭașĭ broșură, ca și când ar fi doă legende deosebite.

In fine, aci ca și acolo, după secolĭ de adîncă uĭtare, apocriful recăștigă d'o dată vechĭa'ĭ popularitate, re'noindu-se în limbă sub raportul formeĭ, și adaptându-se —în privința fonduluĭ— la situațiunea momentuluĭ. . . .

14) *Le grand grimoire ou l'art de commander aux esprits, sur un manuscrit de 1522*. Paris, 1845, in-12, passim.

Мл҃тва ст҃го Сїсина ѡт диавола проклета:	(Rugăciunea sântului Sisin contra afurisitului drac).
кто воинь бист ꙗкож ст҃и Сисинь.	кареле воиникь ф8 ка ст҃и Сїсинъ.
иже многимъ воемъ ѡдолеатъ.	че м8лте ощи бир8и.
пръво Сирианомъ, и втора Исмаилтеном, и три Тартаромъ.	ꙟтъю Сїриꙗнїи. аи дoff Т8рчїи, аи треїи Тътаръи.
114. егда мл҃тв8 твораше възвратись ст҃и Сїсинь ѡт въстока въ Равїю.	е дека-ш фѣпсе р8гъ, ꙟтоарсесѣ ст҃и Сисїнъ де ръсърит ла Равїа.
и прїиде къ нем8 агг҃ль, г҃спднъ вь сънe и рече ем8.	ши вине кътръ ел8 ꙟџер8л домн8л8и ꙟ вис ши зисе л8и.
иди Сисине къ сестри свое Мелинтию.	д8-те Сисине кътръ сор8та Мелинтїе.

Carele voinicŭ fu ca sveti Sisinŭ, ce multe oști birui? întâiu Siriianii, ai doii Turcii, ai treii Tătarăi. E deca-ș fépse rugă, intoarsesé sveti Sisinŭ de răsărit la Raviia; și vine cătrâ elu îngerul Domnului în vis și ḑise lui: Du-te, Sisine, cătrâ soru-ta Melintie, că ș'au

MINUNILE SFÎNTULUĬ SISOE.

Atuncea in vremea Sfîntuluĭ Sisoe, plecară cu un impărat la vinătóre și dimpreună cu frațiĭ mulțĭ; iar când fu intr'o pădure mare, cu voia luĭ Dumneḑeŭ dete o furtună mare, și se risipiră toțĭ pe fața pămintuluĭ, ne-sciind nimeuĭ care in cotro a apucat. Iar Sfîntul Sisoe, cu voia luĭ Dumneḑeŭ, nemeri drept la chilia sori-seĭ Meletia, in marginea Măriĭ. Și stând la ușă, striga cu glas mare ca să-ĭ deschidă ușa. Iară Meletia il intrebâ: cine eștĭ tu, că eŭ nu te cunosc pe tine? El érășĭ ḑise: deschide-mĭ ușa, soru-mea Meletia, că n'am unde să scap de furtuna Măriĭ; iar

понеж ест родила, е дети, и бꙋдел их ест дїаволъ. и в хо-щеть бꙋдети.	кь ш'аꙋ нъскꙋт чинчи ко-кони. ши юꙋ лꙋать дракꙋлъ ши аль шаселе ва се и-лъ ю.
не сътворити ловцꙋ дїаволꙋ томꙋ.	съ нꙋ фачи вънат ачелꙋ[ю] дракъ.
15. юко тебѣ | радї штженет гь дїаволꙋ того.	къ пентрꙋ тине гонеще дꙋм-нꙋл прѣ ачела дракь.
Мелинтїна же сестра своа роди сътвори стапь, мрамо-рень.	Мелинтїа сора лꙋи, нъскꙋ де фѫкꙋ стальпꙋ де мармꙋре.
и заковала гвоздїемъ. и w-ловомъ зилиюна (*sic*).	ши-л ферекѫ кꙋ пироане де фїерꙋ, ши коперит кꙋ плꙋмбꙋ.
и поет, в, штроковице на слꙋжбꙋ себе брашно за леть.	ши лꙋw доw фете съ-и слꙋ-жаскѫ кꙋ хранъ ꙟтрꙋ ань.
16. и прїиде сти Сїси[нъ] къ стальпꙋ и рече.	ши мерса сти Сисин | къ-тръ стальпꙋ ши зисе.
сестро Мелинтїе штвръзи ми стапь да внидꙋ.	соро Мелинтїе дешькиде-ми стальпꙋл съ ꙟтрꙋ.
wна же рече, не смеаю ти wтврасти, юкож колсе врага Вараха.	а зисе нꙋ кꙋтез съ-ци деш-киз. къ мѫ темꙋ де дракꙋл ꙟшельторюл.

...ai cinci coconi, și l-au luatŭ draculŭ, și alŭ șasele va se i-lŭ la, ...faci vânat aceluĭa drac; că pentru tine goneşte Dumnul pré a-... dracŭ. Melintia, sora lui, născu de făcu stlăpu de marmure, și-l ... cu piroane de fieru, și coperit cu plumbu, și luo doo fete să-i ... cu hrană întru anŭ. Și mersia sveti Sisin către stlăpu, și ... soro Melintie, deşăchide-mi stlăpul să întru. Ia zise: nu cutez ... deschiz, că mă temu de dracul înşelătoriul. El zise: soro Me-

... Meletia respunse dicénd: nu-ţi voiu deschide uşa, că më tem de Diavolul ... să'mĭ ia şi pe copilul acesta, ca încă n'aŭ implinit 40 de dile. Iar Sfîntul ... deschide uşa, că pe mine m'a orînduit Dumnedeŭ după vinătorii de diavolĭ. ... soro-sa, îndată i-a deschis uşa, şi intrând Sfîntul cu calul in casă, iar ... se făcu grăunte de meiŭ şi se lipi supt copita caluluĭ, şi intră şi el cu ... casă. Iar Meletia soru-sa, singură fiind fără de ajutor, cu o mână bu-... şi cu altă mână copilul ţinea; apoĭ cinară şi se culcară; iar când fu ... miedul nopţiĭ, se sculă Diavolul şi fură copilul din légăn şi fugi cu el. Iar

ѡнь же рече ѡтврьѕи ми стлъпь да вьнид8 ꙗк велїа ест вьн8 ѕима.

и велїа вълаица (*sic*), нест глав8 подклонити.

117. азь есмъ ловц8 дїавола том8, мене радї ѡтженет гь дїавол8 того.

тогда ѡана (*sic*) ѡврьѕи (*sic*) его стлпь.

и вьниде дїавол же подмичеса просеною лоспою под копитом коню Сисина.

и вьсхити ѡтрок и побеже къ морю.

ѡна же рече, ѡ брате мою еж ти рех се ми быст.

тогда сти Сисин вьседи на кон свою, и потече вь след дїавол8 того.

ел ѕисе, соро Мелинтие дешкиде-ми стьлп8л съ ꙟтр8, кѫ афарѫ маре фриг8 ꙗсте.

ши маре вихор, н'ам кап8л оунде-ми ꙟкина.

е8 синт8 вьнѫтор8л ачел8а драк, пентр8 мене гонеще домн8ль прѣ ачела драк.

ат8нче а дешкисе л8и стьлп8л.

ши ꙟтрѫ драк8л пит8ли ка ѡ грьнце де мею с8пт8 копита кал8л8и л8 Сисин.

ши рѫпи кокон8л ши ф8 кѫтрѫ маре.

а ѕисе ѡ фрателе ме8, к8 ци ѕиш аша ф8.

ат8нче сти Сисин ꙟкѫлекѫ прѣ кал8л л8и ши алергѫ прѣ 8рма ачел8ꙗ драк.

---

li*n*tie, deşchide-mi stlăpu*l* să întru, c*â* afarâ mare frigu ĭaste ş*i* mare viho*r*: n'a*m* capu*l* unde-mi închina; eu si*n*tu vănâtoru*l* aceluĭa drac: pe*n*tru mene goneşt*e* Domnulŭ pr*é* acela dr*ac*. Atu*n*ce ĭa deşchise lui stlăpu*l*. Şi întrâ dracu*l* pitulis ca o grău*n*ţe de meĭu suptu copita calului lu Sisi*n*, şi răpi coconu*l*, şi fugi cătră mare. Ĭa ḑise: o, fratele meu! cu*m* ţi ḑis, aşa fu. Atunce s*v*e*t*i Sisi*n* încâlecă pré calu*l* lui şi ale*r*gă pré u*r*ma aceluĭa dr*ac*. Calu*l* lu*i* văpăi dihniĭa;

---

copilul ţipând tare, Meletia îl auḑi prin somn şi se deşteptâ, şi puse mâna la légăn, şi găsi légănul gol şi începu a plânge cu glas mare, şi cu multă jale strigâ: scólă, fratele meŭ Sfinte Sisoe, că şi pre acest copil mi l'a furat Diavolul! Ĭar Sfîntul se deşteptâ şi ḑise: ce este acésta? iar soru-sa ĭ-a spus luĭ pricina. Deciĭ el îndată se sculâ şi încălecâ pe cal şi'şĭ luâ paloşul în mână, şi plecâ după Diavolul ca să'l găséscă. Şi mergênd pe drum, aflâ pe marginea Măriĭ o salce, şi stătu în loc şi descălecâ de pe cal jos, şi se rugâ luĭ Dumneḑeŭ cu lacrimĭ ca să'ĭ grăéscă salcea, şi începu a o întreba: sfîntă salce a luĭ Dumneḑeŭ, n'aĭ

). кои же его | пламеном ди-хаша имеєи вь рȣкахь пла-мено копїє.

и погна къ връбе.

и рече древо бжїи връбо. видѣли врага бежаща и wтрокȣ носеща.

и беше връба видела и рече не видех.

и рече сти Сисин, да цве-теш а плод да не сътвориш.

паки потече и виде иное древо кȣпино.

). и рече сти Сисинъ древо бжїе кȣпино, видели врага бе-жеща и wтроче носеща.

и кȣпино беше видел и рече не видех.

и рече имъ (*sic*) Сисин, да

калȣл лȣи вьпъи дихнїа, ши аве ꙟ мънѫ w сȣлицъ де фокȣ.

ши-л гони прѣ ла w салче.

ши ѕисе лемнȣл лȣ дȣмнеѕеȣ салче, вьѕȣш дракȣл фȣџиндȣ ши ꙟȣ коконȣ дȣкъндȣ.

ши салче-л фȣсеса вьѕȣт ши ѕисе нȣ л'ам вьѕȣт.

ши ѕисе сти Сисин, съ ꙟ-флȣрещи ꙗръ поаме съ нȣ фачи.

ꙗръши кȣрсе ши вьѕȣ алтъ лемнȣ рȣгь.

ши | ѕисе сти Сисинь, лем-нȣл лȣ дȣмнеӡеȣ рȣгȣле. вь-ѕȣш дракȣл фȣџиндȣ, ши ȣꙟ кокон дȣкьндȣ.

ши рȣгȣл фȣсеса вьѕȣт ши ѕисе нȣ л'ам вьѕȣт.

ши ӡисе лȣи съ фїи блѫ-

---

ave în mână o suliță de focu. Și-*l* goni pré la o sa*l*ce, și ḑi*se*: lemnu*l* lu Dumneḑeu sa*l*ce! văḑu*ș* dracu*l* fugi*n*du și înu coconu du-căndu? Și sa*lce*-*l* fuseĭa văḑu*t*, și ḑi*se*: nu l'a*m* văḑu*t*. Și ḑi*se* s*v*eti Sisin: să înflurești, ĭară poame să nu faci. Ĭar*ă*și cu*r*se, și văḑu altă lemnu, rugŭ; și ḑi*se* s*v*eti Si*s*i*n*ŭ: lemnu*l* lu Dumnezeu rugule! văḑu*ș* dracu*l* fugi*n*du și uîn coco*n* ducăndu? Și rugu*l* fuseĭa văḑu*t*, și ḑi*se*: nu l'a*m* văḑu*t*. Și zi*se* lu*i*: să fi*i* blâstema*t*! un*de*-ți e rădâ-

---

...ut pe Diavolul fugind cu copil în brațe? iar salcea vēḑuse, și ḑise că n'a vē-ḑut; deci Sfîntul, cunoscênd vicleșugul dintr'însa, ĭ-a ḑis: să fiĭ blestemată de Dumneḑeŭ, ce veĭ înflori să nu legĭ; și fu așa. Și Sfîntul tot alergă după Diavol, și vēḑênd în cale un rug, ĭĭ ḑise: rugule al luĭ Dumneḑeŭ, n'aĭ vēḑut pe Diavolul fugind cu un copil în brațe? Ĭară rugul vēḑuse, și ḑise că n'a vēḑut; și pe acesta, ca și pe salce, l'a blestemat ḑicênd: unde 'țĭ este rădăcina, să'țĭ fie vîrful, și să fiĭ împedecarea ómenilor; și fu așa. Iar Sfîntul tot alergă după dînsul, și vēḑu în marginea Măriĭ un paltin, și ḑise: sfinte paltine al luĭ Dum-

си проклета. гдеж ест корен҃ твои. т8 бѫдеть и врꙟх҃ твои.	стемат, 8нде цї-е рꙟдꙟчїна — аколе сꙟ-ци фїе врꙟх8л тꙟ-
кто хощет мимо ити к тебѣ, а ты потькнетї е, а себе на проклетїе.	чине ва тречe прѣ лънг- тине. т8 сꙟ-и ꙟпеадечи, ꙗ- ей сꙟ те бластемѣ.
и потече и виде маслин8 прї мора стоеща.	ши маи алергь ши вꙟз8 о- маслинꙟ стънд8 лънгъ маре.
и рече сти Сисинꙟ | древо бжїи маслино. видели врага бежаща, и ѿтроче носеща.	ши зисе сти Сисин, лем- н8л л8 д8мнезе8 маслин8, в- з8ши драк8л ф8гинд8, ши кокон д8кънд8.
и рече маслин8, видѣх҃ вь морю пориношасе.	ши зисе маслин8л, вꙟз8ю-л ꙟ маре афꙋньдꙟнд8-се.
и рече сти Сисин. да иси бласвенно и ѡсщенно древо бжїи маслин8.	ши зисе сти Сисин. сь фї- бласвит8 и ѡсветит. лемн8л л- д8мнезе8 маслинꙟ.
и б8деше вьсем црквам на просщенїе, а чаком на спасенїе.	ши сꙟ фїи ла тоате бесѣ- речилѣ де л8минꙟ; ши ѡаме- нилѡр де спсенїе.
тако быст.	аша ф8.

cina ta, ac*o*le să-ți fie vrăhu*l* tău! cine va trece pr*é* lăngă t*i*ne, tu să-i înpe*a*deci, iară ei să te blastemé. Și ma*i* alergă, și vădu un maslinŭ stân*d*u lăngă Mare, și ḑi*se* sv*e*ti Sisi*n* : lemnu*l* lu Dumneḑeu maslinu! vădu*și* dracu*l* fugi*n*du și u coco*n* ducându? Și ḑi*se* maslinu*l* : văḑuĭu-*l* în Mare afunădăndu-se. Și ḑi*se* sv*e*ti Sisi*n* : să fii bl*agoslo*vitu și osveti*t*, lemnu*l* lu Dumnezeu maslinŭ! și să fii la toate besérecilé de lumină, și oamenilo*r* de sp*a*senie. Așa fu. Ș*i* vine la

neḑeŭ, n'aĭ văḑut pe Diavolul fugind cu un copil în brațe? iar el spuse drept, că l'a văḑut, dară a și auḑit copilul țipând pe cale; deci Sfîntul îl ḑise: să fi blagoslovit de Dumneḑeŭ, și să staĭ înaintea biserice cu păcătoșiĭ la pocăință și cu drepțiĭ la spăsenie; și fu așa. Ĭar Sfîntul tot alergă după Diavolul, și văḑu în marginea Măriĭ un maslin și ḑise: sfinte masline al luĭ Dumneḑeŭ, n'aĭ văḑut pe Diavolul fugind cu un copil în brațe? Ĭar maslinul spuse drept: l'am văḑut, s'a afundat în Mare, și se juca cu pesciĭ Măriĭ și cu copilul împreună; iar Sfîntul ḑise: să fiĭ blagoslovit de Dumneḑeŭ, din tine să fie mirul, și fără de tine să nu

1. прїнде къ морю и вржже ѹ҆ндицѹ свою вь море, изблече мрежж врага на сѹхо.	ши вине ла маре ши-шъ арѹнкъ ѹ҆ндица лѹи ҄ мар҄ѣ, ши скосе дракѹл ла ѹскат.
и начет его ѹ҆бити, ѿв. палицю железною.	ши ҄чепѹ а-л бате кѹ. ѿв де бѹздѹгане де фїерѹ.
и гла емѹ даждь ми. ѕ. дети Мѣлинтїани сестре мои.	ши грьи лѹи, дь-ми ѕ фечори аи сѹрори-ме Мѣлинтїеи.
и рече дїавол, не им чесо дати изель их есмъ.	ши зисе дракѹл, н'ам че-ци да къ л'ам мънкат.
и рече Сисин. избѹ (*sic*) их проклете дїаволе.	шї-и зисе лѹи Сисинъ, бореще-и проклете драче.
дїавол же рече, изблю и ти млеко матерно на дланж, еж еси ссал млад.	дракѹль зисе. борацie-ци ши тѹ лаптеле мъни-та ҄ палмж чела че-и сѹптѹ ҄ тинерецеле.
тогда сти Сисин сътвори 22. матвѹ къ бѹ.	атѹнче сти Сисин, елѹ-ши фече рѹгж кьтрь ꙉ дѹмнезеѹ.
и зблѹва млеко матерно на длани.	ши бори лаптеле мъни-са ҄ палмж.
тогда дїаволь изблюва, ѕ. дѣти Мелинтианїи.	атѹнче ши дракѹл бори, ѕ фечори аи Мелинтїеи.

re și-șû aru*n*că undița lu*i* în mar*é*, și sco*se* dracu*l* la usca*t*, și în-pu a-*l* bate cu 802 (82?) de b*uzd*ugane de fieru; și grăi lui: -mi 6 fećori ai surori-me Mêli*n*tiei. Și ḑi*se* dracu*l*: n'a*m* ce-ți da, l'a*m* mănca*t*. Și-i ḑi*se* lu*i* Sisinû: borește-i, proclete dra*ce*! Dra-lă ḑi*se*: boraște-*ți* și tu laptele măni-ta în pa*l*mâ, cela ce-i suptu tinerețe*le*. Atunce s*v*e*ti Sisi*n* elu-și fe*ce* rugâ că*t*ră Dumneḑeu, și -i laptele măni-sa în pa*l*mâ. Atunc*e* și dracu*l* bori 6 fećori ai Me-

-boteze omul, și fu așa. Atuncea sfîntul Sisoe descălecâ de pe cal în marginea -rii și îngenunchiâ cu fața la pămint și se rugâ luĭ Dumneḑeŭ ca să-ĭ dea pe -avolul în mână. Și rugându-se sfîntul cu lacrimĭ de foc luĭ Dumneḑeŭ, a a-ncat cârligul în Mare, și îndată a prins pe Diavolul, și apucându-l de céfă l'a -a afară din Mare, și l'a bătut cu bătăĭ de usturime și cu paloșul de foc în -gul trupuluĭ. Și ḑicea Diavolul sfîntuluĭ: ce aĭ cu mine, sfinte Sisoe, de mĕ -ĭ? iar sfîntul ḑise: să daĭ, Diavole, copiiĭ soru-me Meletia carĭ i-aĭ luat; iar -e: n'am de unde să ți-ĭ daŭ, că i-am înghițit; iar sfîntul ḑise: dacă i-aĭ -țit, borasce-ĭ; Iar Diavolul ḑise sfîntuluĭ: borasce și tu laptele, care l'aĭ dela maĭcă-ta. Iar sfîntul se rugâ luĭ Dumneḑeŭ cu lacrimĭ, și îndată vĕr-

и рече им Сисин, живь гь бь наш нбсы и на ѕемле, не имами пѹстити (*sic*) дїаволе доклe ми съ не кльниши.

и начеть дияволь клети-се, тако ми сил страшнаго
123. прстола.

идеже мавa сїнia глетса име мое (?) въспоминанїе те тѹ дїавол не настигнет.

живь гь бь нашь нбсни и на ѕемле, не имам тебе пѹстити дїаволе. аще не кльниш ми съ.

и начет дїиаволъ съ сльѕами клетиса.

тако ми сил страшнаго пр̑е-
124. стола и мишца високаго.

шї-и ѕисе лꙋи Сиси
дꙋмнеѕеꙋ домнꙋл ност
черюлꙋи ши алъ пъмъ
н'ам а те льса драче
нꙋ те вери цꙋра.

ши ꙟчепꙋ дракꙋл а
съ мъ парде де търїа ꙟ
тꙋлꙋи ска|оунь.

юѡ рꙋга ачаста гръ
ши нꙋмеле тъꙋ помени
аколе дракꙋл съ нꙋ-л ако
вїꙋ дꙋмнеѕеꙋ домнꙋл
ал черюлꙋи ши ал пъмън
н'ам а те льса драче
те вери цꙋра.

ши ꙟчепꙋ дракꙋл кꙋ ла
а сѫ цꙋра.

съ мь парде де търїа ꙟ
катꙋлꙋ|и скаꙋнꙋл ши де в
ꙟналте.

---

li*n*tiei. Şi-i ḑi*se* lui Sis*in*: viu Dumneḑeu, Domnu*l* nostru a*l* c
şi alŭ pămăntulu*i*! n'a*m* a te lăsa, drace, până nu te veri g'u
începu dracu*l* a se g'ura: să mă pa*r*de de tăria înfricatului s
ĭuo ruga aċasta grăi-se-va ş*i* numele tău pomeni-se-va, acole
să nu-*l* acopere. Viu Dumnezeu, Domnu*l* nostru a*l* ceriu*lui* şi
măntului! n'a*m* a te lăsa, dra*ce*, să nu te veri g'ura. Şi încep
cu*l* cu lacrâmi a să g'ura: să m*ă* pa*r*de de tăria înfriicatu*lu*i s

---

să laptele care l'a supt dela maĭcă-sa. Atuncea Diavolul se speriă fórt
şi de frică bori şi el copiiĭ soru-seĭ pe câte şése. fiind nevătămaţĭ. Atunce
volul s'a rugat sfîntuluĭ Sisoe ca să'l lase, iar sfîntul iĭ ḑise: ba. Diavole
nu te veĭ jura ca să nu maĭ aibĭ putere asupra creştinilor, să le facĭ vr
utate. Atuncea Diavolul neputênd scăpa într'alt chip din măĭnele sfîntulu
dat zapis la mână, că unde se vor găsi aceste foiţe orĭ în ce casă, la orĭ-
şi în orĭ-ce loc, să nu se apropie Diavolul de şépte mile de loc. Atuncea
încă tot îl bătea şi 'l chinuia şi 'l tăvălĭa, şi l'a apucat cu cărligul de g
şi cu mâna de păr, şi'l bătea şi'l căsnĭa, şi ḑicea sfîntul: să te ducĭ în mu
vecĭ şi în pustiă, unde e dat ţie; şi i-a tăiat capul, şi i-a spintecat piept

и чистаго порфіра wсѫненщи прѣчистиа его врьх.	ши чинститѹа вешьмѫнтѹа че акопере чинститѹа капѹа лѹи.
и сиа тѫх, м, поповь иже wбстоить вишнии Іеросалим.	ши де тѫрїаѫ челор. м. де попи челора че цинѫ ꙟналтѹа Іерсамѹлѹи.
и матвѹ творит днѫ и нощ.	ши рѹгѫ фак ши ѕѹа ши ноапте.
идеж матва сїа гаѫце (*sic*) име твое вьспоминанїе те.	ют рѹга ачаста грѫи-сѫ-ва ши нѹмеле тьѹ помени-се-ва.
стое ти никоторїи дїаволь не настигнѫт, ни кѧ дѹмѹ (*sic*) бѫїю, мр.	свѫнтѹа ачела нѹ сокоти | прѣ дракѹа ниче-л амѫнѫ. ниче кѫтрѫ каса лѹ дѹмнезеѹ.
абїе посла его под мраком.	ачиеши-л тремесе елѹ сѹптѹ ꙟнтѹнерек.
а ѕде славитса име wца и сна, и стго дха и нинѣ и прсно и вь веки веком амин.	ıарь чича слѫвим нѹмеле тателѹи свнтѹлѫи дхь ши акмѹ ши пѹрѹре ши ꙟ вечии векѹлѹи. адѫвѫрат амин. |

bratele înalte, şi cinstitul veşământul ce acopere cinstitul capul
şi de târiaâ celor 40 de popi celora ce ţinŭ înaltul Ierusalimu-
rugâ fac şi ḑua şi noapte, ĭuo ruga acâsta grăi-să-va şi numele
pomeni-se-va. Svântul acela nu socoti prê dracul, nice-l amănâ,
cătrâ casa lu Dumnezeu, acieşi-l tremese elu suptu întunerec;
cicia slăvim numele Tatălui, Svântulăi duhŭ şi acmu şi purure
vecii vecului adăvărat, amin.

plnâ la buric. Şi atuncea l'a aruncat în Mare, şi l'a blăstemat ca să
de acolo. Atuncea sfintul Sisoe a luat copiiĭ sori-seĭ pe câte şése şi
la chilia unde şedea Meletia. Şi ḑise sfintul: ţine, soru-mea Meletio, co-
ţi-a furat Diavolul; iar ea cu multă bucuriă şi cu mare dragoste iĭ pri-
pe Dumneḑeŭ lăudâ.
unde se va găsi acéstă carte, fraţilor, să nu aĭbă putere Diavolul şi vrăş-
nicĭ o silă asupra creştinilor acelora; la carĭ se va găsi acéstă carte, să nu
nicĭ să se apropie de casa aceĭa, nicĭ de femeĭa omuluĭ aceĭa, nicĭ de
să nu se apropie de nimica ale creştinilor acelora; şi mila luĭ Dum-
fie cu dumné-vóstră în vecĭ, amin

NOTANDA.

1. finalul *u* întreg: єлꙋ (115), лемнꙋ (119), фꙋцинꙋ (1
120, 121), дꙋкьндꙋ (119, 120, 121), стьндꙋ (120), мас
(121), благословитꙋ (121), стьлпꙋ (116, 117), сꙋптꙋ pre
(118, 126), сꙋптꙋ particip. (122), фїєрꙋ (116, 122), [мѫ] т
(117), фригꙋ (117), [єꙋ] синтꙋ (118), фокꙋ (119), коконꙋ (1
плꙋмбꙋ (116);

finalul *u* întreg, băgat în textul slavic: ловцꙋ (115, 1
=paleo-sl. ловьць ‹venator›, și маслинꙋ (120, 121 de 2 or
paleo-sl. маслина ‹oliva›, cfr. maĭ sus p. 273, § 6;

finalul *u* jumătățit în ъ saŭ ь: воиникь (114), лꙋать (1
дракъ (115, 116), дракꙋль, дракꙋлъ (115, 122), аль [ша
(115), [и-]лъ [ю] (115), ань (116), домнꙋль (118),
(119), маслинъ (120, 121), склоунь (124), цинь a 3 pers.
(125).

2. *-en-* pentru actualul *-in-*: мене (118).

3. ѫ ca vocală nasală numaĭ în ꙋѫ [кокон] (120), оуѫ [
линъ] (120), într'un loc prin metatesă grafică ѫꙋ=ꙋѫ [ко
(119), și 'ntr'un alt loc prin vocalisare totală: ꙋ [кокон] (121

4. ѣ și ѧ pentru *-e:* прѣ [ꙋрма] (118), прѣ [дракꙋл] (1
прѣ [ачела] (116, 118). прѣ [калꙋл] (118), прѣ [ла ѡ са

119), прѣ [лънгъ] (120), ꙟтоарсесѣ (115), мерса (116), [сѫ 'е] бластемѣ (120), бесѣречилѣ (121), [ꙟ] марѣ (122), фѹсеса 119, 120).

5. *e* pentru vechĭul -ѣ- acolo unde şi astăḑĭ se pronunţă *e*-: гонеще (116, 118), фече (122), тинерецеле (122)=тинеѣцеле, бореще (122, şi tot acolo: бораще), фете (116), мерса 116), тремесе (126), тречє (120), ꙟнтѹнерек (126); [сѹрори-]ме (122); дека (114), векѹлѹи (126)=вѣкѹлѹи.

6. descompunerea luĭ ѣ în *ea*: ꙟпеадечи (120)=ꙟпѣдечи, r. maĭ sus p. 159 No. 65, şi t. 1, p. 40.

7. -їи- pentru -*i*-: ꙟфрїикатѹлѹи (124, dar 123: ꙟфрикатѹлѹи).

ă pentru *i* după *r*: Тътаръи (114), dar şi *i* pentru ж *r*: бори (123 de 2 orĭ); pentru *e* după *r*: бораще lîngă бореще (122).

9. ъ=*ŭ* pentru *i* după *ş*: (ши]-шъ [лрѹнкъ] (122), dar şi: ъши (119), вьѹши (121).

10. *i* pentru ъ saŭ ж după *s*: [еѹ] синтѹ (118).

11. *e* pentru ъ după *ţ*: [w] грьѹнце (118).

12. *oa* generalmente bine păzit: тоате (121), wаменилwр 21), ꙟтоарсесѣ (115), поаме (119), пироане (116) etc., a de: скосе (122);

oa pus pentru *o* în textul slavic: wана (118)=wна, cfr. maĭ p. 273 § 6.

13. contracţiunea: чела че-и сѹптѹ(122)=«*ce ai* supt».

14. alte particularităţĭ vocalice:

адъвърат (126);

съвнтѹлъи (126), probabilmente numaĭ prin scăpare din vegrafică pentru свънтѹлѹи;

мнѹа (116)=домнѹа;

ерѹ (116, 122), dar меѹ (118), nu мїеѹ;

търїаж (125)=търїа;

ѕȣа (125)=*ḑioa.*

15. predilecţiune pentru џ, nu ж: џȣра (1
de 2 orĭ).

16. confusiune perpetuă între ꙁ (=*z*) şi
ѕиш (115, 118 de 2 orĭ, 119 de 3 orĭ, 1:
122 de 3 orĭ, 123) şi ꙁисе (117 de 2 orĭ
дȣмнеѕеȣ (119, 121, 123 de 2 orĭ) şi дȣмн
124, 126), вьѕȣю, вѫѕȣ, вьѕȣши, вьѕȣт etc
120 de 3 orĭ, 121) şi вьꙁȣт (120), adecă
preponderinţă a luĭ ѕ;

numaĭ cu ꙁ: дешкиꙁ (117), кȣтеꙁ (117),
şi numaĭ cu ѕ: ѕȣа (125), dar fie-care din
întrebuinţéză o singură dată.

17. *o* din *v*–: лȣѡ (116).

18. metatesa: стльпȣ (116, 117), врѫхȣл

19. alte particularităţĭ consonantice:
вихор (117)=*vifor* şi врѫхȣл (120)=*vîrful*
вери (123, 124)=*veĭ*;
дешкиꙁ (117).

20. dupla post-articulare în construcţiun
cu adjectivul: дракȣл ꙟшельторюл (117), ꙟфі
(125, dar 123: ꙟфрикатȣлȣи скаоунь), чинст
(125), cfr. maĭ sus p. 130 No. 18;

în: чинститȣл капȣл лȣи (125) prin contra
ститȣл кап ал лȣи, reduplicarea articluluĭ pos
maĭ aparinte.

21. nearticulare anormală la feminin: [ѕȣа і
салче[-л фȣсеса вьѕȣт] (119).

22. pentru articlul *al:* домнȣл ностръ ал чі
мѫнтȣлȣи (123, 124), аль шаселе (115), феч
(123), фечори аи сȣрори-ме (122), аи дони
(114).

23. ordinalul fără amplificativul *-a:* [ал] шаселе (115), ca **adverbul** пурure (126).

24. лу думнезеу (120, 126), лу думнеаеу (119, 121), лу син (118).

25. genitivo-dativ femeiesc contras și apocopat: суrори-ме 22), мъни-та (122), мъни-са (123);
сору-та (115), dar сора луи (126).

26. duplul perfect dela *a face*: фъку (116) și фече (122);
maĭ-mult-ca-perfect: фѣнсе (114)=actualul *făcuse*.

27. alte perfecturĭ arcaice: вине (115, 121)=în textul **ivic** прїинде ‹venì›:
виш (118).

28. maĭ-mult-ca-perfect: фусеса възут, фусеса вьзут (119, **0**).

29. *-e* pentru *-ѣ* la imperfect: аве [ѫ мънъ] (119).

30. imperfectul cu *-iea* dela infinitivul cu *-i*: дихнїа (119).

31. viitorul cu ‹habeo›: н'ам а те ласа (123, 124)=‹nu **voĭu** lăsa›.

32. ва се и-лъ ıа (115)=‹i-l va lua›.

33. propagināțiunea pronumeluĭ personal: шї-и зисе луи 12, 123), ачиеши-л тремесе елу (126), съ-ци фїе връхул 8 (120), унде цї-е ръдъчїна та (120), ши-шъ арункъ ун-да луи (122).

34. pronumele personal pleonastic: свети Сисин елу-ши фе- (122).

35. propaginațiunea luĭ *cel:* челор 40 де попи челора че цинъ 25).

36. acusativul fără *pre:* скосе дракул (122), ръпи коконул 18).

37. infinitivul fără *a*: н'ам капул оунде-ми ѫкина (117) ам че-ци да (122).

aci faţă 'n faţă pasagele corespunḑĕtóre din textul de maĭ su şi din cântecul bulgar citat în trécăt la pag. 276 § 8:

да цветеш [връбо], а плод да не сътвориш...

да си проклета [древо кȣ-пино], гдеж ест коренѧ твои, тȣ бѫдеть и връх твои...

Тонка евла тонка да бидит,
Ни цȣт да цȣтит, ни род да родит...
Тонка асика тонка да бидит,
Тонка да бидит, сенка да немат...
Зелени бѫршлен ѕелен да бидит,
Зелен да бидит ѕиме и лете,
Цȣт да ми цȣтит, род да ми родит,
Род да ми родит цѫрни агленѣ...

unde e fórte caracteristic, din ambele părţĭ, că negaţiunea, adecă blăstemul propriŭ ḑis, este precésă de o întroducere afirmativă, care constată şi confirmă o calitate positivă a arboreluĭ în cestiune: «*să înflorescĭ*, dar...», «*să fiĭ verde*, dar...», «*să fiĭ subţire*, dar...»;

să se observe, că un variant al cânteculuĭ bulgar blastemă anume salcea, ca şi 'n textul nostru al rugăciuniĭ sântuluĭ Sisinie:

Крива-на бѫрба крива да бидит...

56. *a acoperi* cu sensul ‘a ajunge, a apuca,’: сѫ нȣ-л акоіере (124)=în textul slavic: не настигнет, diferit de *coperi:* оперит кȣ плȣмбȣ (116, dar 125: акопере чинститȣл капȣл ȣи).

57. slavism maĭ insolit: wсветит (121).

58. *să mă parde*=? сѫ мѫ парде де тѫрїа (123, 124), unde n ambele locurĭ luĭ *să-mă-parde* ĭĭ corespunde în textul slavic dverbuľ тако ‘aşa,’.

59. е cu sensul ‘éră,’: е дека-ш фѣпсе рȣгѫ (114).

60. sub raportul accentuaţiuniĭ, este de observat duplul ccent:

pe diftongĭ: ꙟтѫ‶ю (114), ‶ꙗ (115), ‶а (117, 118), ‶ꙗрѫ 119, 120, 126), ‶wаменилwр (121), ‶ю‶w, (124);

pe vocale graficesce lungĭ: ‶w салче (119), ‶wсветит (121), ‶w (125);

maĭ tot-d'a-una pe ꙟ=*în*, isolat saŭ în composiţiune;

pe vocale finale: ф‶ȣ (114, 121), ш‶и (123), бор‶и (123), ȣр‶а (124), лȣмин‶ж (121), ȣндиц‶а (122), акопер‶е (124).

61. *paĭeric*:

după *n*: ȣн'дица (122), Мелин'тїе (115, 116, 117), дȣкън'дȣ 120, 121), лън'гж, лън'гъ (120), стън'дȣ (120), лтȣн'че (122), ѫмѫн'тȣлȣи (123), чин'стнтȣл (125);

după *p*: фѣп'се (114), лап'теле (123), ноап'те (125);

după *r*: алер'гъ (120).

62. vocala irraţională:

după *n*: афȣнъдѫндȣ-се (121);

după *ş*: вешъмжнтȣл (125), дешъкиде (117, şi tot acolo: дешкиде).

63. fiind posibil, ca epizodul celor treĭ arborĭ (patru în redacţiunea ceà modernă) să fi existat deja în vre-un variant bogomilic bulgar al rugăcĭuniĭ sântuluĭ Sisinie, fără a fi neapĕrat o innovaţiune curat românéscă, este interesant de a pune

CALATORIA MAÏCEÏ DOMNULUÏ LA ÏAD

Introducere.

§ 1. Vom indica aïurĭ, sub No. III, cu ocasiunea aşa numitului «Apocalips al apostolului Paul», mulţimea legendelor antice şi medievale despre fel de fel de excursiunĭ în împărăţia iadului, dintre carĭ cea maĭ faĭmósă, fără îndoélă, este «Infernul» luĭ Dante.

Aci ne vom mărgini strict la ceĭa-ce se atribue Sânteĭ Fecióre.

§ 2. «Cuvântu de înblare pre la munci» ocupă în volumul al popă Grigorie din Măhacĭu paginele 31—73.

Este scris cu aceĭaşĭ mână ca şi cele-l'alte texturĭ bogomilice, adecă copiat tot pe la 1580 după un original maĭ vechĭu, pe la 1550 saŭ şi maĭ de'nainte.

§ 3. Sorgintea acestuĭ apocrif este bizantină.

Sînt cunoscute pînă acum patru exemplare grece: unul la Oxford, al doilea în biblioteca imperială din Viena, al treilea în biblioteca San-Marco la Veneţia, al patrulea la Paris în biblioteca naţională, fie-care diferind maĭ mult saŭ maĭ puţin

de cele-l'alte, astfel că d. Gidel are tot dreptul de a ḑice la privința lor:

‹Il était difficile que des ouvrages de cette nature demeu-‹rassent dans une forme rigoureusement la même. L'idée une ‹fois trouvée, chacun s'en servait à son gré, selon l'intention ‹présente qui le dirigeait. C'était un cadre commode où l'auteur ‹insinuait les conseils, les reproches, les paroles d'édification ‹que lui inspirait la nécessité du moment. C'est ainsi qu'au ‹moyen-âge toutes les nombreuses descentes aux enfers inven-‹tées par les moines avaient toujours, au milieu d'incidents ‹forcément semblables, quelques traits particuliers qui s'appli-‹quaient d'une manière plus précise. C'est ainsi que Dante, qui ‹résume et éclipse toutes ces élucubrations monacales, se ser-‹vait de cette machine commode pour satisfaire sa colère; ‹c'est ainsi que, de nos jours même, Lammenais, dans les ‹*Paroles d'un Croyant*, foudroyait le pape et les rois,. [1]

Ne-am convins adesea, în cursul opereĭ de față, că acéstă indefinită v a r i a b i l i t a t e a fonduluĭ primitiv este proprie tuturor *cărților poporane*, carĭ se modifică necontenit, din copiă în copiă și maĭ ales din limbă în limbă, întocmaĭ ca și pro-ducțiunile cele nescrise ale poporuluĭ.

§ 4. Afară de exemplarele bizantine, cunoscute d-luĭ Gidel și al cărora prototip se urcă cam până la secolul VIII, maĭ există o redacțiune grécă de tot modernă, în privința căreia iată ce ne spune d. Politês:

‹Acéstă cărticică este lectura cea maĭ favorită a poporului ‹grec și a exercitat o influință nespusă asupra concepțiunii ‹poporane despre viața după mórte. Când aud citindu-se căr-‹tecica Maĭceĭ Domnuluĭ, mi se rumpe inima în patru,—în-‹ḑicea o femee din popor. Noĭ nu cunóscem príma edițiune ‹a acestuĭ apocalips al Sânteĭ Fecióre, pe care nu-l menți-

1) Gidel, *Etude sur une apocalypse de la Vierge Marie*, in *Annuaire de l'as[sociation] pour l'encouragement des études grecques*, t. 5, 1871, p. 99.—cfr. Tischendorf, *[A]pocalypses apocryphae*, Leipzig, 1866, p. XXVII-XXX.

'néză de loc Papadopulos-Vretos în bibliografia sa neo-eleni-'că; scim însă, că el s'a tipărit într'o mulțime de edițiunĭ 'de câte 16 pagine în formatul 24,.[2])

§ 5. Exemplarul romănesc nu s'a tradus din grecesce, ci din slavonesce, după cum—la adecă—s'ar puté recunósce chĭar după titlu:

ꙋмбларе пре ла мȣнчи=хоженіе по мȣкамъ.

Apocriful bizantin a fost din cele de'ntâiŭ cărțĭ traduse slavonesce: pînă astădĭ s'a conservat un manuscris tocmaĭ din secolul XII, reprodus întreg de către Sreznevskiĭ fațâ 'n față cu textul grec dela Viena, pe care l'a revedut cunoscutul elenist Destunis.[3])

Intre exemplarul slavic și traducerea română se observă încă nesce deosebirĭ marĭ, cel puțin tot atăt de simțite ca și deosebirile între traducerea slavică și originalul bizantin.

§ 6. Una din particularitățile cele maĭ remarcabile ale textuluĭ slavic, este următorĭul pasagĭu mitologic:

. . . Троıана Хърса Велеса Пероуна. на бы ѡкратиша бѣсомъ ѕлымъ вѣроваша . . .	. . . pe *Troïan*, Hărs, Veles, Perun, șĭ-aŭ făcut deĭ, în draciĭ ceĭ reĭ credeaŭ . . .

Hărs saŭ Hors, Veles saŭ Volos și Perun sînt divinitățĭ slavice cunoscute, menționate nu o dată în străvechea cronică a luĭ Nestor.[4])

Ce caută însă pintre aceștiĭa, ba încă maĭ pe sus de ceĭalțĭ treĭ, numele luĭ *Troïan*, pe care nu'l descrie și nu-l scie nicĭ un mitograf al Slavilor?[5])

Un alt monument paleo-slavic, făcênd parte de asemenea din literatura teologică apocrifă: 'Cuvîntul și revelațiunea

2) Πολίτης, Νεοελληνική Μυθολογία, t. 2, Athenis, 1874, p. 374.

3) Извѣстія Академіи Наукъ по отдѣленію русскаго языка, t. 10, Petersburg-1863. p. 551—574.

4) Vedĭ texturile reproduse în Saharov, Сказанія русскаго народа, t. 1, Petersburg, 1841, part. 1. p. 11—12.

5) Cfr. ibid. p. 10—11 lista divinităților slavice cunoscute.

sfinţilor apostolĭ», după un manuscris din secolul XVI, as(pe acelaşĭ *Troĭan*, deşi nu la primul loc, între diferite di nităţĭ slavice:

...мнаще богы многы, Пероуна и Хорса Дыю и Трояна и инїи мнози...	...închipuindu-şĭ mulţĭ ḑ Perun şi Hors, Dĭĭu şi *Tr ĭan*, şi alţĭ mulţĭ...

şi maĭ adaugă:

...Пероунь въ Єлинѣхъ а Хорсь въ Кипрѣ, Троянь баше црь въ Римѣ...	...Perun la Elinĭ, Ho la Cipru, ĭar *Troĭan fus împărat la Roma*...[6])

Aci este deja de tot învederată identitatea saŭ—cel p ţin— identificarea ḑeuluĭ slavic *Troĭan* cu marele împărat *Tr ĭan*, «Trajanus», întemeiătorul Dacieĭ romane.

Archeologul rus Kotliarevskiĭ combină tóte acestea cu urm tórele patru puncturĭ:

1. numele luĭ *Troĭan* figuréză de maĭ multe orĭ în vesti poemă rusă medievală despre Expediţiunea luĭ Igor «la Du năre», dintre carĭ o dată ca «drumul luĭ Troĭan» (въ тро Троянѭ) şi o dată ca «ţéra luĭ Troĭan» (въ землю Троянѭ);

2. Serbiĭ şi Bulgariĭ conservă pînă astăḑĭ în legendele lor poporane memoria unuĭ «împărat Troĭan» (царь Тројан);

3. aşa numitŭl val saŭ şanţ «al luĭ Troĭan», care se în cepe la noĭ în România, se prelungesce apoĭ departe în Rosi sudică, unde poporul îĭ conservă acelaşĭ nume, maĭ existân acolo chĭar o tradiţiune că fundatorul acesteĭ immense construc ţiunĭ ar fi fost un «Troĭan împărat rîmlenesc» (Трояна цр Єрманаланскаго=Римлянскаго).

Kotliarevskiĭ trage de aci conclusiunea, că ḑeul *Troĭan* pót

---

6) Vostokov, Словарь церковно-славянскаго языка, Petersburg, 1861, t p. 232.

7) Матерьялы для археологическаго словаря, p. 13—14, în Древности, t Moscva, 1865—7.

să nu fie în realitate decât divinisarea de către Slavii meridionalî a împăratuluî roman *Traian.*[7])

O divinisare—credem noî din parte-ne—, pe care Slaviî o vor fi împrumutat, în cursul evuluî mediŭ, anume dela Românî.

În orî-ce cas. este românéscă de origine următórea tradiţiune din Bosnia, pe care a reprodus'o Vuk Karag'ić:

‹Craîul Troîan în fie-care nópte pleca în Sirmia, unde se ‹iubîa cu o nevéstă saŭ fată, şi se întorcea de acolo înainte ‹de zorî, căcî ḑiua el se temea a eşi la lumină, ca să nu-l ‹topéscă sórele. Cum sosîa la îubita sa, îndată dedea cailor ‹ovăs, şi apoî petrecea drăgostindu-se, pînă ce caiî isprăvîaŭ ‹intreţul şi pînă ce cocoşiî începeaŭ a cânta. Intr'o nópte ‹însă, fratele saŭ bărbatul aceleî mulerî a legat limbile tu‹turor cocoşilor, ca să nu pótă cânta, şi a dat cailor năsip ‹în loc de ovăs. Când dară craîul, simţind vremea de plecare, ‹întrebâ dacă caiî aŭ isprăvit ovăsul, sluga î-a respuns că nu. ‹Maî târḑiŭ, înţelegênd cursa în care a căḑut, craîul a încă‹lecat în pripă ca să fugă spre oraşul seŭ, dar în cale l'a a‹juns sórele. Ca să scape de raḑe, el s'a ascuns sub un stog ‹de fîn; însă vitele, din nenorocire, aŭ împrăştiat fînul, şi ‹astfel sórele a topit pe Troîan›.[8])

Peste Olt, în districtul Romanaţî, există la noî pînă astăḑî aceîaşî tradiţiune. Impăratul cel topit de raḑele sóreluî se numesce aci ‹Domnul-de-rouă›, şi poporul asigură că drumul cel roman de pétră, care duce dela Dunăre la Olt prin Caracal, fusese făcut anume de către dînsul, ‹ca să pótă merge maî iute la amanta sa›.[9])

Se scie că reposatul Bolintinénu a transformat acéstă tradiţiune olténă într'o frumósă baladă:

---

8) Karag'ić, *Lexicon.* p. 750 v. Тројан. — cfr. idem, Живот народа српскаго, Viena. 1867, p. 244, unde după *Troîan* urméză o legendă serbă despre un alt împărat roman: Дуклян=*Diocletianus.*

9) Bolintinénu. *Poesiile vechî şi noue.* Bucurescî, 1855. p. 80 nota.

. . . .
Cum se face nópte, dela Istrul mare
 Către Olt te ducĭ,
Ca să ștergĭ de lacrimĭ, cu o sărutare,
 Ochiĭ eĭ ceĭ dulcĭ!
Află că o dată sórele pe cale
 De te va găsi,
Intr'o rouă dulce cu ḑilele tale
 Te va răsipi!
. . . .

Tot așa cunoscutul scriitor rus Weltmann a compus din tradițiunea serbă o poemă întrégă sub titlul de «Troĭan și Angelița». [10])

In ce mod legenda română a putut să străbată în Bosnia, nĭ-o lămuresc ultimele cercetărĭ ale d-luĭ C. Jireček, carĭ demonstră, că acea țéră poseda în vécul de mijloc o numerósă populațiune curat românéscă, slavisată maĭ în urmă[11]): pe când nemic nu dovedesce, din contra, existința colonielor serbe în Oltenia.

Numele *Troĭan*, în care bogata imaginațiune a poporuluĭ se va fi legat de silaba *-ro-*, pare a fi dat nascere mituluĭ întreg despre «Domnul-de-*rouă*»: sórele sórbe roua; decĭ Domnul-de-rouă putea să trăéscă numaĭ nóptea, desmierdându-se pe 'ntunerec—amant fericit—pe sînul fraged al flóriĭ, și trebuĭa să péră vrênd-nevrênd la cele de 'ntâiŭ raḑe ale dimineței.

Orĭ-cine a luat ostenéla de a se familiariza cu noua sciință a mitologieĭ comparative, scie bine că tot așa, prin profusiunea sensurilor unuĭ singur cuvînt saŭ a unuĭ grup de sunete, adecă prin *homonymiă* și *polysemasiă*, s'aŭ desfășurat cele maĭ multe și cele maĭ frumóse miturĭ poporane....

§ 7. Ca și «Legenda Duminiceĭ» ca și «Rugăcĭunea de scóterea draculuĭ» a Sântuluĭ Sisinie, tot așa «Călătoria Maĭceĭ Domnuluĭ la Ĭad» ni se presintă în doă exemplare românescĭ:

---

10) Вельтманъ, Троянъ и Ангелица, Moscva, 1846.

11) Jireček, *Die Wlachen und Maurowlachen in den Denkmälern von Ragusa*, Prag. 1879, p. 7–8.

tul vechiu, din secolul XVI, cuprins în volumul luĭ popa Grigorie din Măhacĭu; cel-alt noŭ, chĭar din ḑilele nóstre.

Acesta din urmă se publică tot-d'a-una în aceĭașĭ broșură cu redacțiunea modernă cea lungă a Legendeĭ Duminiceĭ, figurând pe planul al doilea în tóte edițiunile eĭ, începênd dela ea transilvană din 1862.

In acest chip, s'a învrednicit și el de a avé pînă acum vr'o 20 de edițiunĭ!

In forma sa cea nouă, Călătoria Maĭceĭ Domnuluĭ este cusă la un loc—ca să ḑicem așa—și cusută anume într'un el fórte stângacĭu, cu redacțiunea cea scurtă a Legendeĭ Duminiceĭ, pe care noĭ am reprodus'o și am analisat'o pe larg Texturĭ Măhăcene„ sub No. I, și cu "Visul Maĭceĭ Domnu-, căruĭ îĭ vom consacra maĭ la vale un Excurs a-parte. Tóte a pórtă împreună un singur titlu de "Epistolia Maĭceĭ ului„, printr'un fel de paralelism cu redacțiunea cea lungă Legendeĭ Duminiceĭ, care se intituléză: "Epistolia a Domnostru Isus Hristos„. Sînt doă Epistolie: dela ă și dela Fiĭu.

parându-se fără nicĭ o dificultate de cele doă bucățĭ ete-, cu carĭ l'a înlănțuit bunul plac al nouluĭ seŭ redac-, textul modern al Călătorieĭ Maĭceĭ Domnuluĭ se deosebesce redacțiunea cea veche, sub raportul fonduluĭ, maĭ mult nu-dóră prin aceĭa că este fórte prescurtat, maĭ ales la în- și la sfîrșit, deși nu fără óre-carĭ adaosurĭ la mijloc.

, ca să nu dâm decât un singur exemplu, lungul șir de ă-te„ (=радꙋнса=χαῖρε), prin care se începe conver-a Sânteĭ Fecióre cu arcangelul Mihail în tóte redacțiu-grece și slavice și pe care d. Gidel îl numesce: "échange politesses graves et saintes„, a despărut cu desăvîrșire redacțiune română.

Pentru ca reproducerea de maĭ jos să pótă întruni condițiunile uneĭ edițiunĭ critice, noĭ publicâm textul ro-modern dedesuptul celuĭ vechĭu, după cum am maĭ fă-deja în privința Legendeĭ Duminiceĭ și a Rugăcĭuniĭ

Sântuluĭ Sisinie; dar tot-o-dată punem în fața lor textul s
vic cel din secolul XII, în care lipsurile sînt completate
către Sreznevskiĭ după un manuscris maĭ noŭ,[12]) apoĭ textul bi
zantin din recensiunea luĭ Destunis, și'n fine pe cel neo-gre
după edițiunea luĭ Politês.

§ 9. Să nu ne închipuim însă, că ideia călătorieĭ Maĭceĭ Dom
nuluĭ la Ĭad a fost prelucrată numaĭ în proză și numaĭ di
condeĭu.

Prin intima legătură a cărților poporane cu literatura p
porană, o legătură asupra căriĭ noĭ am insistat nu o dată
cursul acestor studie, pogorîrea Sânteĭ Fecĭóre în Infern s'
transformat la Serbĭ, póte și pe aĭurĭ, într'o curiósă balad
unde arcangelul Mihail, favoritul bogomililor, este înlocuit prin
apostolul Petru.

Ĭat'o întrégă, după cum o găsim în colecțiunea luĭ Karagi

«Pe Dumnedeŭ rógă luminósa Marià: — Dă'mĭ, Dómne, cheile r
«iuluĭ, — ca să deschid ale raĭuluĭ porțĭ — și prin raĭu să ajung
«ĭad, — să'mĭ vĕd pe bătrîna mea maĭcă, — dóră voĭu pute s
«scap sufletul. — Așa rugă pe Dumnedeŭ, și-ĭ fu ascultată ruga: —
«ĭ-a închinat Dumnedeŭ cheile raĭuluĭ — și a trímis cu dînsa pe a
«postolul Petru, — ca să-ĭ deschidă ale raĭuluĭ porțĭ. — Astfel prin
«raĭu eĭ aŭ sosit la ĭad. — In ĭad se plimbă treĭ tovarășĭ: — unuĭ
«din eĭ ardea picĭorul, — éră celuĭ-l'alt mâna pînă la umĕr, — é
«celuĭ al treilea îĭ ardea capul. — Și întrébă Maria pe apostol: —
«Cu ce, Petre, păcătuit-aŭ eĭ luĭ Dumnedeŭ — de se chinuesc cu mun
«atât de cumplite? — Să-țĭ spuĭu eŭ, luminósă Marià! — Dacă s
«nuĭa îĭ arde bălanul cap, — este că n'a dăruit pe nașă-sa, — pe ac
«ce-ĭ dede pe sântul Ion, — ĭar el nu ĭ-a dat nicĭ o para, nicĭ
«ban; — dacă celuĭ-l'alt îĭ arde mâna cea dréptă, este că tăĭa
«ea oile de pripas; — dacă celuĭ al treilea îĭ arde picĭorul, —
«că a isbit cu el în tată și'n mumă. — Aŭ trecut pe lîngă cei
«și s'aŭ dus înainte. — Ĭată șed doĭ moșĭ bătrînĭ, — cărora le
«și bărbile și capetele; — ĭar Maria întrébă pe Petru: — Spune'mĭ
«Petre, cu ce aŭ păcătuit aceștiĭa? — Îțĭ voĭu spune, dragă surió
«— Aceștiĭa fuseseră judecătorĭ pămintescĭ, — eĭ împăcaŭ resbun

---

12) Necompletat, acest text s'a publicat în Tichonravov, Памятники отреч
ной русской литературы, Moscva 1863, t. 2, p. 23—30, unde este reprodusă
o-dată, p. 30—39, o redacțiune serbă din secolul XV.

ntru morţĭ şi rănĭ, — dar judecaŭ cu strămbătate - - şi luaŭ blă-
mată mită, — încât tot încă nu sînt pedepsiţĭ cum s'ar cădé — unor
nătarĭ, surioro, şi celor ce se vînd, — căcĭ sînt, o Dumnedeule,
ĭ marĭ blăstemaţĭ! — Apoĭ trecură ce-va înainte, — acolo găsiră
nevesticâ, — căriĭ îĭ ardeaŭ şi mânile şi picĭórele, — ĭar limba
era eşită pintre fălcĭ — şi atârnaŭ şerpĭ de ţiţele eĭ. — Când
vědu luminósa Mariă, — întrêbă cu necaz pe apostol: — Cu
a păcătuit luĭ Dumnedeŭ acéstă căţea — de se chinuesce cu mun-
aşa de cumplite? — Îţĭ voĭu spune, dragă surióră! — Acéstă
cătósă a fost cărşmărésă, — şi tot amesteca apă în vin — de lua
uĭ pentru apă; — ea avea un bărbat cu cununiă, — dar trăia
alţiĭ pe d'alăturĭ; — şi când dînsa cu el s'a cununat, — făcuse
upră-şĭ fermece — ca să nu aĭbă copiĭ, — dar Dumnedeŭ ĭ-a scris
facă şépte feciorĭ — de-ĭ vedĭ, soro, atârnaţĭ de ţiţele sale,
şi cu dînşiĭ are să mérgă înaintea Domnuluĭ. — Apoĭ aŭ maĭ
rs ce-va înainte — de aŭ găsit o babă bătrînă, — care era mu-
luminóseĭ Marie: — acesteĭa îĭ ardeaŭ şi mâĭnele şi picĭórele,
-ĭ maĭ ardea şi pěrul în vîrful capuluĭ. — A stat Maria lîngă
mă-sa, — şi întrêbă pe bătrîna sa mumă: — Spune'mĭ, maĭcă,
ce aĭ păcătuit? — Óre n'aş puté eŭ să-ţĭ scap sufletul? — Îĭ re-
unde Marieĭ maĭcă-sa: — Nu e nicĭ un folos, dacă'ţĭ voĭu spune! —
nd ajunseĭ eŭ fată de măritat, — într'o diminéţă în dĭ de pascĭ
mumă-mea s'a dus la biserică, — lăsându-mě a-casă să gătesc
nţul; — când mumă-mea s'a întors dela biserică, — m'a găsit gólă
ră haĭne, — şi mě lovi cu mâna şi cu inelul, — ĭar eŭ am isbit'o
zidul tarleĭ! — Atuncĭ m'a blăstemat mumă-mea — de măritiş
n'am parte. — M'am măritat eŭ de treĭ-patru orĭ, — dar n'am
cinstită de'naintea luĭ Dumnedeŭ, — şi nicĭ de un bărbat n'am
ut parte; — apoĭ când m'am măritat, fă, d'al patrulea, — am gă-
la bărbat doĭ copiĭ vitregĭ, — unul era ca de doĭ anĭ, — cel-l'alt,
împlinise patru anĭ. — Aceştĭ copiĭ mě luară drept maĭca lor în
mnedeŭ. — Când veniră copiiĭ dela joc, — către mine amîndoĭ s'aŭ
ns; — plângênd cel maĭ mare, mĭ-a dis: — fă-mĭ, maĭco, o cămaşă
ă, — ĭar eŭ ĭ-am croit'o să nu maĭ crêscă; cel maĭ mic mĭ-a dis: dă-mĭ,
ĭco, o bucată de pâĭne, — ĭar eŭ ĭ-am dat o bucată de pămînt negru...
Încă baba voĭá să se maĭ plângă, — dar n'a lăsat'o apostolul
ru, — ci a apucat'o Petru de mânĭ — şi a împins'o pintre dracĭ:
Iat'o, diavole! ţineţĭ-o, dracilor! — Aşa s'a întâmplat, şi acum
mnedeŭ să ne ajute!» [13])

Karag'ić, Српске народне пјесме, Viena, 1845, t. 2, p. 11—14.

§ 10. Este învederat, că balada de maĭ sus a confundat, nu fĕ[...] dibăciă, călĕtoria Maĭceĭ Domnuluĭ la Ĭad, remasă ca fond[...] naraţiuniĭ, cu alte motive poporane, maĭ ales cu acela din [...]linda "Loc în raĭu", unde — după cum se cântă în Ardé[...] apostolul Petru ḑice mumeĭ sale:

"Loc în raĭu,
"Maĭcuţă, n'aĭ,
"Căcĭ săraciĭ ţĭ-aŭ lucrat,
"Séra plată nu lĭ-aĭ dat,
"Făr' neghina grâuluĭ
"De pe fundul cĭuruluĭ;
"Birtăşiţă când eraĭ,
"Cupa mică măsuraĭ,
"Vin cu apă aĭ vîndut,
"Nicĭ un bine n'aĭ făcut" etc.[14])

Acéstă colindă nu este necunoscută Slavilor de peste D[u]năre. Într'o redacţiune bulgară, ce-va maĭ scurtă decât cea românéscă, apostolul Petru respunde mameĭ sale:

Надзад, надзад, стара мале:
Ты не можешь у рай д'идешь:
Твоя душа грѣховита,
Че си была механджійка,
Ексик вино продавала
И водица придавала...[15])

Amestecul "Călătorieĭ Maĭceĭ Domnuluĭ" cu "Locul în raĭu", pe tărîmul literatureĭ poporane celeĭ nescrise, este paralel amesteculuĭ aceluĭaşĭ apocrif cu "Legenda Duminiceĭ" şi cu "Visul Maĭceĭ Domnuluĭ", în sfera cărţilor poporane: într'o parte ca şi'n cea-l'altă, poporul procede pe acelaşĭ cale a fusiuniĭ maĭ mult saŭ maĭ puţin intime a elementelor eterogene, îngreuind astfel peste măsură sarcina criticuluĭ, care—dacă nu-l vor ajuta nesce cunoscinţe prealabile tot atât de eterogene — este ameninţat a rătăci fără scăpare în complicaţiunile abirintuluĭ.

14) Marienescu, *Colinde*, Pesta, 1859, p. 74—6.
15) Чолаков, Българскый пароден сборник, Bolgrad, 1872, p. 341 No. 90.

Aci se aplică pe deplin admirabila comparațiune a luĭ Oza-
am:

"Comme des plantes touffues ne peuvent croître ensemble
ans se mêler, s'envelopper, se nuire peut-être; de même, dans
ette forte végétation poétique, chaque fable pousse des bran-
hes qui vont s'entrelacer avec les rameaux voisins". [16])

§ 11. Terminând, atragem tótă atențiunea asupra mareĭ
portanțe linguistice a vechĭuluĭ text românesc al "Călătorieĭ
aĭceĭ Domnuluĭ".

Observâm aci tot-o-dată, că copistul cel de pe la 1580
a transcris într'un mod maĭ ne'ngrijit decât pe Rugăcĭunea
ntuluĭ Sisinie, omițênd une-orĭ, din grăbire, litere și silabe
tregĭ, pe carĭ noĭ le restabilim în reproducerea cirilică în-
[ ].

Semnele ѫ și ѧ, ꙗ și ѩ, sint scrise astfel, incăt de multe
ĭ este a-nevoe de a le puté deosebi una de alta.

---

[16]) Ozanam *Les poëtes franciscains en Italie*, Paris, 1859, p. 370.

Коувзнтȣ де ꙟбларе пре ла мȣнчи сфнта маріа вра сз вазѫ коум се мȣнческȣ рωдȣль крещинескȣ ωче блсви. :—

Сфнта ши прѣ-слѫвитаа дωамна родитоарѣ нȣ аи митрече а лȣ дȣмнезеȣ маика лȣ христос ши мерсе сь вазз тоате мȣнчила. ши мерсе ꙟ мзгȣра елеωнȣлȣи ши сь рȣгь лоу доумнезеȣ. фїюлȣи сеȣ лȣ іс хс. ши зисе ꙟ нȣмеле татѫлȣи шї фїюлȣи ши ла сфнтȣлȣи духȣ. сз дещїнгѫ кзтрз мине архагель михаилз сз ми спȣе дин черȣ*) ши де пре пѫмѫнтȣ. ши ера ачела час дещинсз архаггле (*sic*)
31. михаил кȣ патрȣ сȣта де |
ꙟџерї кȣ елȣ. ω сȣтѫ деспре рзсзритȣ. алтз сȣтѫ**) деспре

Cuvântu de înblare pre la munci: sf*ă*nta Maria vrîa să va*d*î cu*m* se muncescu ro*d*ulŭ creştinescu. (Părinte bine-cuvintéză!)

Sf*ă*nta şi pré-slâvita*a* doamna roditoaré nu-ai-mi*t*rece a lu Dumnezeu, maica lu Hristosu [se sculâ?] şi merse să vază toate muncilla: şi merse în măgura Eleonului şi să rugă lu Dumnedeu fiĭului seu lu Is. Hs. şi *d*i*se*: în numele Tatălui şi Fiĭului şi a*l* Sf*ă*ntu*lu*i d*u*hu! să deştingă cătră mine arhagheliŭ Mihailŭ, să mi spue di*n* ceru şi de pre pâmântu. Şi era acela *c*a*s*: deştinsă arhagghele Mihai*l* cu patru sutĭa de îngeri cu elu: o sutâ despre ră*să*rit*u*. altă sută despre apusu, altâ sutâ despre amiadâdi, a*l*tâ sutâ despre meadânoapte. Şi săru-

---

*) D'asupra luĭ ȣ e pus ю, ca şi când scriitorul ar fi vrut să arate, că se póte dice d'o potrivă: черȣ şi черю.

**) După acésta a maĭ fost scris: альтз с[ȣтѫ], dar s'a şters cu aceeaşĭ mână.

Acéstă carte arată muncile creştinilor, ce le-a arătat arhanghelul Mihail Pré-sfinteĭ Născătóreĭ de Dumnedeŭ, ca să védă unde se muncesc creştiniĭ cu sufiete. Şi dise Maĭca Domnuluĭ: Spune'mĭ, Mihaile,

ожение пресвятыѧ бца по
мѫкамъ.
юво пресвятыя Богородицы
велми душеполезно. о
юкои (покаи? покании?)
іго мира. Ги блгви отче.

Хотѣ св. Богородица по-
итися къ гду бу наше-
на горѣ Еліоньстѣй.
Во имя оца и сна и св. дха.
сидеть архангелъ Михаилъ.
400 ангелъ съ нимъ. 100
востока. 100 отъ запада.
0 отъ полудня. 100 отъ
унощь.
И цѣлова благодатную Ми-
илъ со англы. и рече. Ра-
іся отче исполненіе. радуй-
сыновне пребаваніе. ра-
іся св. духа (....) похвало.
уйся Хви и утвержденіе.

Ἀποκάλυψις τῆς ὑπεραγίας θεοτόκου περὶ τῶν κολάσεων καὶ πῶς καὶ ὅποι (οἰπὶ) κολάζονται καὶ περὶ μετανοίας· δέσποτα εὐλόγησον.

Ἔμελλεν ἡ παναγία θεοτόκος πορεύεσθαι ἰδεῖν τὰς κολάσεις καὶ ἦλθεν ἐν τῷ ὄρει τῶν Ἐλαιῶν προσεύξασθαι· προσευχομένης δὲ αὐτῆς πρὸς κύριον τὸν θεὸν ἡμῶν εἶπεν:

ἐν ὀνόματι τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, κατελθέτω ὁ ἀρχιστράτηγος Μιχαήλ, ὅπως εἴποι μοι (μι) περὶ τῶν κολάσεων. καὶ ἅμα τῷ λόγῳ αὐτῆς κατῆλθεν ὁ ἀρχιστράτηγος Μιχαὴλ μετὰ τῶν ἀγγέλων τῆς ἀνατολῆς ἑκατὸν, καὶ τῆς μεσημβρίας ἑκα-

---

Ἀποκάλυψις τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου ἥτις κατέβη εἰς τὸν Ἅδην
καὶ εἶδε πῶς κολάζονται οἱ ἁμαρτωλοί.

Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ, ὅτε ἔμελε νὰ μετασταθῇ ἡ Ὑπεραγία Θεοτόκος, ἀνέβη τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν διὰ νὰ προσευχηθῇ, καὶ εἶπεν «Ἐν ὀνόματι τοῦ Πατρὸς τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, νὰ ἔλθῃ ὁ Ἀρχιστράτηγος Μιχαήλ, διὰ νὰ δείξῃ τὰς κολάσεις ὁποῦ κολάζονται οἱ ἁμαρτωλοὶ κάτω εἰς τὸν ᾅδην» παρευθὺς ἦλθεν ὁ Ἀρχιστράτηγος Μιχαὴλ μὲ τετρακοσίους ἀγγέλους καὶ

[illegible]

52. [illegible]

[illegible]

нан ꙟнаинте [illegible] та-
тълꙋи стаи. бꙋкꙋръ-те архагїеле
Михаиле къ єшї пꙋрꙋрѣ лꙋминъ
нестинсъ. бꙋкꙋръ-та архагеле.
къ тꙋ бери бꙋчина ла џꙋдецꙋ.
ши бери дешепта адꙋрмицїи
дин векꙋ. бꙋкꙋръ-те архагеле.
къ де тоци єши тꙋ май сꙋсь
ла скаꙋнꙋл лꙋ Дꙋмнезеꙋ. аша
тоци ꙟџерїи лъꙋдаръ прѣ маи-

[illegible] maica [illegible]
[illegible] bucură-ția, ci
[illegible] bucură-ția, viața
[illegible] bucură-ția, că la pa
[illegible] bucuri
[illegible] și ceriul s
[illegible] bucură-ția p
[illegible] ce se-u proro
bucură-ția, că la deschi
[illegible] la [illegible] lu Dumne
Și [illegible] pré-sfânta maic
Hs. cătră arhagghelu Mi
bucură-te, arhaghele Mih
că e povelenia sfântului d
bucură-te, arhagghele, cel
lăudatu cu ceia câte sun
rițuĭ, cu heruvimii și cu
rafimii! bucură-te, arhag
călcătoriu muncilor și [ca
stai nai[te], înaite despo
rului Tatălui stai! bucur
arhagghele Mihaile, că
pururé lumină nestinsă!
cură-tĭa, arhaghele, că tu
bucina la g'udețu și veri
ștepta adurmiții din ve
bucură-te, arhaghele, că
toți ești tu mai susŭ la
unul lu Dumnedeu! Așa
îngerii lăudară pré maic
Hs. Și se rugă maica lu

---

câte munce sint? Îară Mihail dise: ce voĭu spune, fără numĕr
Atuncea deschiseră îngeriĭ ĭadul, și vedură acolo mulțime de s
muncindu-se, noróde multe, bărbațĭ și muierĭ, și era plânsurĭ și c

Давидово прореченіе.
святое поклоненіе.
пророческое пропо-
радуйся превышняя
престола божія.
же благодатная ко
у Михаилу. Радуйся
:истратиже. радуйся
э первый воинства.
дха повелѣніе. радуй-
:тратиже. шестокрыль-
хвала. Радуйся Ми-
рхистратиже. мучите-
опраніе. а престолу
достойно стоиши.
Михаиле (свѣтиль-
росвѣщенія никако же
Радуйся архистрати-
зый воине хотя вос-
и убудити отъ вѣка
я. Радуйся Михаиле
зсѣмъ нбснымъ силамъ
же и до престола
ся англи прославль-

τὸν καὶ τῆς δύσεως ἑκατὸν καὶ τοῦ βορρᾶ ἑκατὸν (καὶ τῆς μεσημβρίας ἑκατόν).

καὶ ἠσπάσαντο (εἰσπάσαντο) τὴν κεχαριτωμένην καὶ εἶπον πρὸς αὐτήν· χαῖρε κεχαριτωμένη, τοῦ πατρὸς τὸ ἀπαύγασμα, χαῖρε τοῦ κυρίου ἡ κατοίκησις. χαῖρε τοῦ ἁγίου πνεύματος τὸ κέλευσμα. χαῖρε τῶν ἑξαπτερύγων ὁ ἔπαινος. χαῖρε τῶν ἑπτὰ οὐρανῶν τὸ στερέωμα. χαῖρε τῶν δεκατεσσάρων στερεωμάτων τὸ ὀχύρωμα. χαῖρε τῶν ἀγγέλων τὸ προσκύνημα. χαῖρε πάντων ὑψηλοτέρα ἕως τῶν θρόνων τοῦ θεοῦ.

εἶπε δὲ καὶ πρὸς τὸν ἀρχιστράτηγον ἡ παναγία· χαῖρε καὶ σύ, Μιχαὴλ ἀρχιστράτηγε. τῶν ἑξαπτερύγων ὁ ἔπαινος, χαῖρε Μιχαὴλ ἀρχιστράτηγε, ὁ τὸν τύραννον καταπατῶν καὶ τὸν φόβον τοῦ θεοῦ ἀξίως παριστάμενος, χαῖρε Μιχαὴλ ἀρ-

---

ν τὴν Παναγίαν καὶ εἶπασι τούτους τοὺς λόγους· «Χαῖρε τοῦ Πατρὸς ισμα. Χαῖρε τοῦ Υἱοῦ ἡ κατοίκησις· χαῖρε τῶν ἑπτὰ οὐρανῶν τὸ στεαῖρε τῶν δεκατεσσάρων ἀσμάτων τὸ ὀχύρωμα· χαῖρε τῶν ἑξαπτερύγων χαῖρε τῶν προφητῶν τὸ κήρυγμα· χαῖρε τῶν τοῦ Θεοῦ ποιημάτων καὶ πάσης κτήσεως τιμιωτέρα· χαῖρε καὶ ἕως τοῦ θρόνου τοῦ Θεοῦ » Καὶ ἡ Παναγία εἶπε πρὸς τὸν Ἀρχιστράτηγον· «Χαίροις καὶ σύ, Ἀρχιστράτηγε, καὶ τοῦ ἀοράτου Πατρὸς λειτουργέ. καὶ τοῦ υἱοῦ μου χαῖρε ὁ τὸν διάβολον καταισχύνας, καὶ τὴν ἁγίαν αὐτοῦ στολὴν ἀφεὁμοίως καὶ εἰς ὅλους τοὺς ἀγγέλους ἐχαιρέτησεν ἡ Παναγία καὶ εἶπε καὶ ἐσεῖς ἅγιοι ἄγγελοι καὶ λειτουργοὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ Θεοῦ μου·» καὶ

апȣсѫ алтѫ сȣтѫ деспре амїа-
зѫзи. алтѫ сȣтѫ деспре меа-
зѫноапте. ши сърȣтарѫ прѣ-
свнтаа маика лȣ хс ши зисерѫ
бȣкȣрѫ-та чинстита лȣмїеи.
бȣкȣрѫ-та вїаца фїюлȣи. бȣ-
кȣрѫ-та кѫ а порѫнка свнтȣ-
лȣи дхȣ. бȣкȣрѫ-та тѫрие че-
рюлȣи. ши черюл сѫ ꙟкинѫ цїе.
бȣкȣрѫ-та пророчествїеи че се-ȣ
пророчить. бȣкȣрѫ-та кѫ а деш-
кис цїа пѫнѫ ла скаȣнȣл лȣ
дȣмнезеȣ. ши зисе прѣ-сфнта
маика лȣи хс кѫтрѫ архаггль
михаил. бȣкȣрѫ-те архагеле ми-
хаиле. кѫ е повеленїа сфнтȣлȣи
32. дхȣ. бȣкȣрѫ-те арха|ггле кѫ ащи
лѫȣдатȣ кȣ чеїа кѫте шасе ари-
пи. кȣ херȣвимии ши кȣ се-
рафимии. бȣкȣрѫ-те архагеле
кълкѫторю мȣнчилорȣ. ши стаи
наи ꙟнаинте деспȣеторȣлюи та-
тѫлȣи стаи. бȣкȣрѫ-те архаггле
михаиле кѫ ещї пȣрȣрѣ лȣминѫ
нестинсѫ. бȣкȣрѫ-та архагеле.
кѫ тȣ вери бȣчина ла џȣдецȣ,
ши вери дещепта адȣрмицїи
дин векȣ. бȣкȣрѫ-те архагеле.
кѫ де тоци ещи тȣ маи сȣсѫ
ла скаȣнȣл лȣ дȣмнезеȣ. аша
тоци ꙟџерїи лѫȣдарѫ прѣ маи-

tară pré-svântaa maica *lu Hs.*
și ḑiseră: bucură-tĭa, cinstita
lumiei! bucură-tĭa, viaţa fiĭu-
lui! bucură-tĭa, că ĭa porânca
svântului duhu! bucură-tĭa,
tărie cerĭului, și cerĭul să în-
chină ţie! bucură-tĭa proro-
cestviei ce se-u prorocită!
bucură-tĭa, că ĭa deșchis ţĭa
până la scaunul lu dumneḑeu!
Și ḑise pré-sfânta maica lui
Hs. cătră arhagghelŭ Mihail:
bucură-te, arhaghele Mihaile,
că e povelenia sfântului duhu!
bucură-te, arhagghele, că ĭași
lăudatu cu ceĭa câte șase a-
ripi, cu heruvimii și cu se-
rafimii! bucură-te, arhaghele
călcătorĭu muncilorи și [care?]
stai nai[te], înaite despueto-
rulĭui Tatălui stai! bucură-te,
arhagghele Mihaile, că ești
pururé lumină nestinsă! bu-
cură-tĭa, arhaghele, că tu veri
bucina la g'udeţu și veri de-
ștepta adurmiţii din vecu!
bucură-te, arhaghele, că de
toţi ești tu mai susŭ la sca-
unul lu Dumneḑeu! Așa toţi
îngerii lăudară pré maica lu
Hs. Și se rugă maica lu Hs.

câte munce sint? Ĭară Mihail ḑise: ce voĭu spune, fără numĕr sint!
Atuncea deschiseră îngerii ĭadul, și veḑură acolo mulţime de suflete
muncindu-se, noróde multe, bărbaţĭ și muieri, și era plânsuri și chiote

хотящи дабы видѣ-
о ся душа мучать.
Михаилу архистрати-
овѣждь ми. яже суть
и всяческая.
че къ ней Михаилъ.
речеши благодатная.
ческая тебѣ исповѣмъ.
че къ нему св. бца.
эсть мукъ идѣ же му-
юдъ христіаньскіи.
че къ ней архистра-
эизрекомыи суть мукы.
же къ нему благо-
Исповѣждь ми на нбѣ-
ь земли.
,а повелѣ архистра-
итися ангеломъ отъ
. и отверзеся адъ. И
ь адѣ мучащаяся и
у множество мужь и
ı вопль многъ бяше.
проси благодатная ар-
'ига. Кто си суть.
эче архистратигъ. Сіи

χιστράτηγε, ὁ μέλλων σαλπίσαι καὶ ἐξυπνίσαι τοὺς ἀπ' αἰώνων κεχοιμημένους· χαῖρε Μιχαὴλ ἀρχιστράτηγε, ὁ πρῶτος πάντων τῶν ἐπουρανίων δυνάμεων ἕως τῶν θρόνων τοῦ θεοῦ.

ὁμοίως καὶ πάντας τοὺς ἀγγέλους εὐφημήσασα (εὐφημήσας) ἡ κεχαριτωμένη, ἐδέετο διὰ τοὺς ἁμαρτωλοὺς καὶ εἶπεν πρὸς τὸν ἀρχιστράτηγον. ἀνάγγειλόν μοι πάντα τὰ ἐπὶ γῆς.

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· ἐγώ σοι ἀναγγέλλω πάντα.

καὶ εἶπεν ἡ κεχαριτωμένη· πόσαι κολάσεις (κολασαὶ) εἰσὶν, ὅπου κολάζονται τὸ γένος τῶν ἁμαρτωλῶν.

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· ἀναρίθμητοι κολάσεις (κολάσαι) εἰσίν, παναγία.

καὶ εἶπεν· ἀνάγγειλόν μοι πάντα τὰ ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς.

..ιν ἡ Παναγία πρὸς τὸν Ἀρχιστράτηγον· «Χαίροις Μιχαὴλ, Ἀρχιστρά-
..πρεσβεύων ὑπὲρ τοῦ κόσμου καὶ πάσης τῆς κτίσεως· καὶ παρὰ τὸν θρό-
..θεοῦ ἀξίως παριστάμενος,» καὶ εἶπε· «δεῖξαί μου ὅλους τοὺς ἁμαρτω-
..ὶ κολάζονται κάτω εἰς τὸν ᾅδην·» καὶ ὁ ἀρχιστράτηγος εἶπε «Μετὰ
..ρᾶς εἶπ: μὲ ἐρωτήσεις Παναγία μου, ἐγὼ θὰ σοῦ τὰ εἰπῶ ὅλα·» καὶ
..α εἶπε «πόσαις κόλασαις εἶναι τῶν ἁμαρτωλῶν;» ὁ δὲ Ἀρχιστράτηγος
..λλαῖς καὶ ἀμέτρητες εἶναι· ἀμὴ εἰς ποῖον τόπον ὁρίζεις νὰ ὑπάγωμεν;»
..ναγία εἶπε· «εἰς τὸ δυτικὸν μέρος·» καὶ τότε ὥρισεν ὁ ἀρχιστράτηγος
..έλους, καὶ ἔφεραν τὴν Παναγίαν εἰς τὸ δυτικὸν μέρος· καὶ ἄνοιξεν ὁ
..στόμα του· καὶ ἐφάνησαν ἄνδρες καὶ γυναῖκες πλῆθος πολὺ, *

вѫзꙋ мꙋнка ачаста. ши зисе ар-
хагглъ нꙋ поци веде мꙋнка ача-
ста. ши зисе ꙟџерꙋл чела че стре-
35. жоуна мꙋнка ачеа. ѡпрїт'аꙋ
татъль невъзꙋт сѫ нꙋ вазѫ
ачаще лꙋминѫ. пънъ кѫндꙋ се
ва лꙋмина фїюл тъꙋ ꙟ черю.
врътосꙋ маи лꙋминосꙋ де шап-
те ѡрї декѫтъ соареле. ши
желꙋи пре-сфнта марїеѫ ши рѫ-
дикѫ ѡкїи ей кътрѫ черю. ши
зисе ꙟ нꙋмеле татѫлꙋи ши фї-
юлꙋи ши а сфнтꙋлꙋи дхъ сѫ
вѫзꙋ ачаста мꙋнкѫ. ши се лꙋѡ
ꙟтꙋнерекꙋл де прѣ мꙋнкѫ ши
акопери шапте черюре. ши зъче
ачии нѫрѡд мꙋлтꙋ бърбаци ши
мꙋери ши плънџере маре ашиа
дин ꙟ ей. ши лъкрѫмъ прѣ-
сфнта марїа ши зисе че аци
36. лꙋкрать мишеилѡр | ши ей нꙋ
аꙋзирѫ гласꙋл ей. ши зисе ꙟ-
џерꙋл чела че стрежꙋиа моун-
ка. кѫче нꙋ грѫици кътрѫ
сфнта маика лꙋ хс. къ дин векꙋ
се мꙋнчиа ей. ши нꙋ пꙋте
веде лꙋмина ши нꙋ пꙋтꙋръ къ-

culŭ acesta sà redice să
ḑu munca aćasta. Şi
arhagghelŭ: Nu poţi
munca aćasta. Şi ḑise
rul cela ce strejuĭa
aceĭa: Oprit-au Tatălŭ
ḑut să nu vaḑâ acĭaşte
minâ pănă cāndu se va
mina fiĭul tău în cerĭu
tosu, mai luminosu de
ori decātŭ soarele. Şi
pre-sfānta Marieâ, şi
ochii ei cātrâ cerĭu. şi
în numele Tatâlui şi
şi a sfāntului Duhŭ, să
ḑu aćasta muncâ! Şi se
întunerecul de pré
acoperi şapte cerĭure; şi
acii nârod multu, bărbaţi
mueri, şi plăngere mare
diin ei. Şi lăcrâmă pré-
Marila, şi ḑise: Ce aţi
cratŭ, mişeilor? Şi ei nu
ḑirâ glasul ei. Şi ḑise
rul cela ce strejuiĭa
Câce nu grâiţi cātrâ
maica lu Hs.? Că diin

jale mare. Şi veḑură în tartar întunerec mare, şi ḑise maĭca Domnul
Mihaile, ce le sînt păcatele acestora, de se muncesc într'atât în
nerec? Mihail ḑise: aceştia nu s'aŭ temut de Dumneḑeŭ, şi păc
aŭ făcut, şi trupul luĭ aŭ răstignit; şi ḑise Mihail: nu e învăţăt
la acéstă muncă să se ridice întunerecul să veḑĭ, că sînt de Ta
nevĕḑuţĭ (*sic*), şi i-aŭ băgat aicea ca să nu véḑă lumina lumiĭ.
se milostivi maĭca Domnuluĭ, şi căută la cer, şi se rugâ Fiĭuluĭ
Duhuluĭ sfînt; atuncea se ridicâ intunerecul, şi vĕḑură acolo mulţi

не вѣроваша въ
и стго дха. нъ
и вѣроваша. юже
рь бъ на рабо-
.ъ. то то они все
ша. слнце и мць
доу. звѣри и га-
ые и члвчьска ме-
ıа Гроѧна Хърса
оуна. на бы ѡ-
;омъ злымъ вѣ-
и доселѣ мракъмь
жими соуть. того
ко моучатьсѧ.
а друзѣмь мѣстѣ
у. и рече стаıа гжа.
ма си и кто соуть
ѧ въ иеи.
кистратигъ. многы
вають въ мѣстѣ

аѧ бцѧ. да ѡти-
ıа си. да быхъ
у моукоу.
ша англи стрѣгоу-

τότε ἐκέλευσεν ὁ ἀρχι-
στράτηγος τοῖς ἀγγέλοις τοῖς
ἐπὶ δυσμὰς καὶ ἔχανεν ὁ ᾅδης
καὶ εἶδεν ἡ παναγία τοὺς κο-
λαζομένους.

καὶ ἠρώτησεν ἡ παναγία τὸν ἀρχιστράτηγον καὶ εἶπεν· τίνες εἰσὶν οὗτοι καὶ τί τὸ ἁμάρτημα αὐτῶν;

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· οὗτοι εἰσὶν οἱ εἰς πατέρα καὶ υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα μὴ πιστεύοντες καὶ διὰ τοῦτο οὕτως κολάζονται.

καὶ εἶδεν εἰς ἕτερον τόπον σκότος μέγα καὶ εἶπεν ἡ παναγία· τί τὸ σκότος τοῦτο καὶ τίνες εἰσὶν οἱ κείμενοι εἰς τὸ σκότος;

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· πολλαὶ ψυχαὶ κατάκεινται ἐν τῷ σκότει τούτῳ.

καὶ εἶπεν ἡ παναγία ἀρθήτω τὸ σκότος, ὅπως ἴδω τὴν κόλασιν ταύτην.

ἤκουσε φωνὰς καὶ θρήνους πολλούς, καὶ ἡ Παναγία εἶπε· «ποῖοι
ιὶ τί τὸ ἁμάρτημά τους;» καὶ εἶπεν ὁ Ἀρχιστράτηγος «ἐτοῦτοι
ἐφύλαξαν τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ, καὶ διὰ
αι.» Καὶ εἶδεν ἡ Παναγία εἰς ἄλλον τόπον σκότος πολὺ καὶ μέγα
ιστράτηγος· «αὐτὸ εἶναι τὸ αἰώνιον σκότος, καὶ πολλαὶς ψυχαὶς εὑρί-
ς αὐτό·» καὶ εἶπεν ἡ Παναγία «σηκώσατε τὸ σκότος αὐτὸ διὰ νὰ ἰδῶ
ὺς πῶς κολάζονται·» τότε ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπε, «ἡμεῖς δὲν ἔ-
νὰ σηκώσωμεν τὸ σκότος αὐτό·» καὶ οἱ ἄγγελοι ὁποῦ ἐφύλα-
σαις εἶπαν· «ἡμεῖς ἔχομεν παραγγελίαν ἀπὸ τὸν Θεόν, διὰ νὰ
ἐτοῦτοι οἱ κολασμένοι ἕως εἰς τὴν δευτέραν παρουσίαν τοῦ Υἱοῦ

вѫѕȣ мȣнка ачаста. ши ѕисе ар-	culŭ acesta să redice să [illegible]
хаггль нȣ поци веде мȣнка ача-	ḑu munca aćasta. Și ḑ[illegible]
ста. ши ѕисе ꙟџерȣл чела че стре-	arhagghelŭ: Nu poți ve[illegible]
35. жоуна мȣнка ачеа. ѡпрїт'аȣ	munca aćasta. Și ḑise inge-
татъль невъѕȣт сѫ нȣ вадѫ	rul cela ce strejuĭa munca
ачаще лȣминѫ. пынь кѫндȣ се	aceĭa: Oprit-au Tatălŭ nevă-
ва лȣмина фїюл тъȣ ꙟ черю.	ḑut să nu vaḑă acĭaște lu-
врьтосȣ маи лȣминосȣ де шап-	mină până cându se va lu-
те ѡрї декѫтъ соареле. ши	mina fiiul tău în cerĭu vră-
желȣи пре-сфнта марїеѫ ши ръ-	tosu. mai luminosu de șapte
дикѫ ѡкїи еи кѫтрѫ черю. ши	ori decătŭ soarele. Și jelu
ѕисе ꙟ нȣмеле татѫлȣи ши фї-	pre-sfănta Marieă, și rădică
юлюи ши а сфнтȣлȣи дхь сѫ	ochii ei cătră cerĭu. și ḑise:
вѫѕȣ ачаста мȣнкѫ. ши се лȣѡ	în numele Tatălui și Fiĭului
ꙟтȣнерекȣл де прѣ мȣнкѫ ши	și a sfăntului Duhŭ, să vă-
акопери шапте черюре. ши ѕѫче	ḑu aćasta muncă! Și se luo
ачии нѫрѡд мȣлтȣ бьрбаци ши	întunerecul de pré muncă și
мȣери ши плѫнџере маре ашиѫ	acoperi șapte cerĭure; și ḑăce
динꙟ еи. ши лѫкрѫмѫ прѣ-	acii nârod multu, bărbați și
сфнта марїа ши ѕисе че аци	mueri, și plăngere mare iașiia
36. лȣкрать мишеилѡр | ши еи нȣ	diîn ei. Și lăcrămă pré-sfănta
аȣѕирѫ гласȣл еи. ши ѕисе ꙟ-	Mariĭa, și ḑise: Ce ați lu-
џерȣл чела че стрежȣиа моун-	cratŭ, mișeilor? Și ei nu au-
ка. кѫче нȣ грѫици кѫтрѫ	ḑiră glasul ei. Și ḑise inge-
сфнта маика лȣ хс. кь динꙟ векȣ	rul cela ce strejuiĭa munca:
се мȣнчиа еи. ши нȣ пȣте	Căce nu grăiți cătră sfănta
веде лȣмина ши нȣ пȣтȣрь кь-	maica lu Hs.? Că diîn vecu

jale mare. Și veḑură în tartar întunerec mare, și ḑise maĭca Domnului: Mihaile, ce le sînt păcatele acestora, de se muncesc într'atât întunerec? Mihail ḑise: aceștia nu s'aŭ temut de Dumneḑeŭ, și păcate aŭ făcut, și trupul luĭ aŭ răstignit; și ḑise Mihail: nu e învățătură la acéstă muncă să se ridice întunerecul să veḑĭ, că sînt de Tatăl nevĕḑuțĭ (*sic*), și i-aŭ băgat aicea ca să nu véḑă lumina lumiĭ. Și se milostivi maĭca Domnuluĭ, și căută la cer, și se rugă Fiĭuluĭ și Duhuluĭ sfînt; atuncea se ridică întunerecul, și vĕḑură acolo mulțime

цея м8коу. пручено вы iесть. да не видять свѣта. донъдеже явиться снъ твои блгыи паче. з. слнчь свѣтьлѣешь.

и прискърбьна быс стаꙗ бца. и къ англомъ възведе очи свои. и възрѣ на невидимыи прѣстолъ оца своiего и рече. въ имѧ оца и сна и стго дха. [да отъиме]тьсѧ тьма си. да бых̑ъ видѣла [сию м8к8].

и ѿтъѧсѧ тьма. и з. нбсъ явися и [т8 пребы]ваше множьство народъ моужь и женъ и вълль многъ быс. и гласъ великъ исхожаше.

и видѣвъши ꙗ пртаꙗ бца. и рече к нимъ. плачющися съ сльзами. что сътвористе бѣдьници оканьнии недостоини. како въ семь постигос-

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· οὐκ ἔστι δυνατὸν ἵνα εἰδῇς (ἤδεις) τὴν κόλασιν ταύτην.

καὶ ἀπεκρίθησαν οἱ ἄγγελοι οἱ φυλάσσοντες αὐτοὺς καὶ εἶπον· παραγγελίαν ἔχομεν ἐκ τοῦ ἀοράτου πατρός, ἵνα μὴ ἴδωσιν οὗτοι φῶς ἕως οὗ λάμψῃ ὁ υἱός σου ὁ εὐλογημένος παρὰ ἑπταπλάσιον τοῦ ἡλίου λαμπρότερος.

καὶ ἐν λύπῃ γενομένῃ ἡ παναγία ἀνέστησε τὸ ὄμμα αὐτῆς εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ εἶπεν· ἐν ὀνόματι τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, ἀρθήτω τὸ σκότος, ὅπως ἴδω τὴν κόλασιν ταύτην.

καὶ εὐθέως ἐπήρθη τὸ σκότος ἐκεῖνο καὶ τοὺς ἑπτὰ οὐρανοὺς ἐκάλυψεν καὶ ὀδυρμὸς μέγας ἐγένετο καὶ βοὴ μεγάλη ἀνήρχετο.

[illegible] τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.» καὶ τότε ἡ Παναγία ἐσήκωσε τὰς χεῖρας της εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ εἶπεν· «Ἐν ὀνόματι τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, νὰ σηκωθῇ τὸ σκότος αὐτό·» καὶ πάραυτα μὲ τὸν λόγον τῆς Παναγίας ἐσηκώθη τὸ σκότος αὐτὸ ὡσὰν σύννεφον καὶ ἐσκέπασε τὸν οὐρανόν, καὶ ἦσαν ἐκεῖ πλῆθος ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν· καὶ ἤρχετο πολὺς ἀναστεναγμὸς ἀπὸ τοὺς ἁμαρτωλοὺς καὶ βλέποντάς τους ἡ Παναγία εἶπε· «τί ποιεῖτε, [illegible], καὶ πῶς ἔχετε, ταλαίπωροι;» καὶ κανένας δὲν ἀπεκρίθηκε· καὶ οἱ ἄγγελοι λέγουσιν αὐτοῖς· «διατί δὲν ἀποκρίνεσθε εἰς αὐτὸ ὁποῦ σᾶς ἐρωτᾷ ἡ κεχαριτωμένη;» καὶ τότε ἀπηλογήθησαν οἱ ἁμαρτωλοὶ καὶ εἶπασιν, «ἡμεῖς ἀφ' [illegible] ἤλθαμεν ἐδῶ δὲν εἴδαμεν φῶς, ἀλλὰ εἴμεθα μέσα εἰς τὴν πίσσαν ὁποῦ βράζει καὶ κοχλάζει ἡμέραν καὶ νύκτα» καὶ λέγουσι πρὸς τὴν Παναγίαν· «ὁ Υἱός σου ὁ εὐλογημένος ἦλθε καὶ δὲν μᾶς ἐλυπήθηκε οὔτε ὁ Ἀβραάμ, οὔτε ὁ Μωυσῆς, οὔτε ὁ Ἰωάννης ὁ βαπτιστής· οὔτε ἄλλοι τινὲς ἀπὸ τοὺς προφήτας καὶ ἁγίους καὶ σὺ Θεοτόκε τὸ τεῖχος τῶν Χριστιανῶν, πῶς ἦλθες πρὸς ἡμᾶς;»

дѫ ꙟтȣнерекȣлъ ка ка (*sic*) ши
дените ши къѕȣ пре ꙗи ши
38. ѕисе архаггль. ꙟкътрȣѡ вери съ
мерџи прѣ-сфнть маика лȣ хс.
спре апȣс аȣ спре амеаѕѫѕи.
ши ръспȣнсе сфнта м;рїѧ ши
ѕисе. блѫмȣ спрѣ амїаѕъѕи.
ши венирѫ патрȣ сȣте де ꙟ-
џерї херȣвимїи ши сърафимїи.
ши лȣаръ прѣ-сфнта м;рїѧ
шї ѡ дȣсерѫ спре амїаѕеѕи.
оунде ера ȣнъ рѫȣ*) де фокъ.
ши ешиѧ парѫ де фокȣ ши ера
ꙟтр'ънсь мȣлтȣ нърод, бърбацї
ши мȣери. оунїи арде пънѫ ꙟ
бръȣ. альцїи арде пънѫ ꙟ пї-
ептȣ. алцїи пънѫ крещетȣ ал-
цїи ера акоперици ꙟ фок. ши
39. сȣсьпинѫ прѣ-сфнта маи|ка лȣ
хс. ши ꙟтребѫ чине синтȣ а-
чеще ши че пъкате аȣ фѫкȣт.
чеѧ че ардȣ пънѫ ꙟ бръȣ. ши
ѕисе архаггль михаил. ачеще
синтȣ карїи н'аȣ аскȣль[тать де]

*) Inainte era scris: ȣ нȣѡрȣ.

Şi ḑis*e* pre-sv*ă*nta Mariĭa să
caḑâ întunereculŭ ca şi de'inte.
şi căḑu pre ĭai. Şi ḑis*e* arhag-
gh*e*lŭ: Incătruo veri să mergi,
pré-sf*ă*ntă maica lu Hs.: spre
apu*s* au spre ameaḑâḑi? Şi
răspunse sf*ă*nta Mariĭa şi ḑise:
Blâm*u* spr*é* amiaḑăḑi. Şi ve-
ni*ră* pa*t*ru sute de îngeri, he-
ruvimii şi sărafimii; şi luară
pr*é*-sf*ă*nta Mariĭa şi o duseră
spre amiaḑeḑi, unde era una
r*â*ŭ (saŭ: u nuoru) de focŭ, şi
eşiĭa parâ de foc*u*, şi era în-
tr'ănsă multu năro*d*, bărbaţi
şi mueri: unii arde pănâ în
brău, alăţii arde pănâ în pi-
eptu, alţii pănâ [în] creşt*e*tu, al-
ţii era acoperiţi în fo*c*. Şi susi-
pinâ pré-sf*ă*nta ma*i*ca lu Hs.
şi în*t*rebâ: cine sintu aceşte,
şi ce păcate au fâcu*t* ceĭa ce
ardu pănâ în brău? Şi ḑise
arhaggh*e*lŭ Mihai*l*: Aceşte

de sînt întru atâta muncă de răşină şi de smólă cu foc? Şi respunse Mihail: aceştia n'aŭ creḑut în sânta Troiţă, şi cuvintele proorocilor n'aŭ ascultat că veĭ nasce pre Hristos din tine. Şi lăcrămâ maica Domnuluĭ şi ḑise: oh! săracilor, cum v'aţĭ înşelat de n'aţĭ creḑut că voiŭ nasce pre Hristos din mine! Şi atuncea éră căḑu întunerecul pre dînşiĭ. Şi ḑise Mihail: Dómnă, merge-vom la resărit saŭ la méḑă-nópte, unde 'ţĭ este voĭa? Şi o luară îngeriĭ şi o duseră spre 'aḑi-ḑi. Şi veḑu eşind rîul de foc, şi sta în el noróde multe, băr-
ĭ şi muierĭ, uniĭ pînă la grumaz în foc, éră alţiĭ pînă la brâŭ,

=како вы семо при-

ы гласа wт нихъ. ни

ıкоша англи стрѣгущеи
не глıете.

коша моучащеися *⁎*
гьнаıа. wт вѣка нѣсмь
зидѣли. да не можемъ
и горѣ.

зьрѣвъши на ниа стаıа
въсплакаса вельми. и
пе ю моучащаиса ре-
ъ ніеи. како ны іеси
ıла стаıа бце. нъ снъ
годатьныи. на землю
ı и не въпроси насъ.
Аврамъ прадѣдъ. ни
пррк. ни Иwанъ крь-
. то ни аплъ Павелъ.

καὶ ἰδοῦσα αὐτοὺς ἡ παναγία ἐδάκρυσεν καὶ εἶπεν πρὸς αὐτούς· τί ποιεῖτε, ἄθλιοι, καὶ πῶς ἐνταῦθα εὑρέθητε.

καὶ οὐκ ἦν φωνὴ καὶ οὐκ ἦν ἀκρόασις.

καὶ εἶπον οἱ ἄγγελοι οἱ φυλάσσοντες αὐτούς· τί οὐ λαλεῖτε τὴν κεχαριτωμένην;

καὶ εἶπον οἱ κολαζόμενοι· ἀπὸ τοῦ αἰῶνος οὐκ εἴδομεν φῶς καὶ οὐ δυνάμεθα ἀνανεῦσαι. καὶ κατέκειτο πίσσα κοχλάζουσα ἐπ' αὐτούς.

καὶ ἰδοῦσα ἡ παναγία ἔκλαυσεν, καὶ εἶπον πρὸς αὐτὴν οἱ κολαζόμενοι· πῶς ἡμᾶς κατηρώτησας, παναγία δέσποινα; ὁ υἱός σου ὁ εὐλογημένος ἦλθεν καὶ οὐκ ἐπερώτησεν ἡμᾶς, οὔτε

ησεν ἡ Παναγία «ποῖοι εἶναι τοῦτοι, καὶ τί τὸ ἁμάρτημά τους;» καὶ
ράτηγος εἶπε· «τοῦτοι εἶναι ὁποῦ δὲν ἐπίστευσαν εἰς Πατέρα Υἱὸν καὶ
εῦμα καὶ ἐσένα δὲν ὡμολόγησαν Θεοτόκον, καὶ πῶς ἐγεννήθη ὁ Χρι-
ἐσένα, καὶ διὰ τοῦτο κολάζονται»· καὶ ἡ Παναγία εἶπε πρὸς τοὺς ἀ-
ς· «διατί ἐπλανήθητε ταλαίπωροι; δὲν ἠκούσατε πῶς ἐγεννήθη ὁ Κύριος
οῦς Χριστὸς ἀπὸ ἐμένα, καὶ ὅλος ὁ Κόσμος τὸν τιμᾷ καὶ τὸν μακα-
αὶ πάλιν ἔπεσε τὸ σκότος ἐκεῖνο καὶ ἐσκέπασέ τους ὡσὰν καὶ πρῶτα.
Ἀρχιστράτηγος εἶπε· «ποῦ ὁρίζεις, Παναγία μου, νὰ ὑπάγωμεν;» καὶ
α εἶπεν «ἂς ὑπάγωμεν εἰς τὸ βόρειον μέρος· καὶ παρευθὺς ἐκίνησε
τὸ χερουβικὸν, καὶ οἱ τετρακόσιοι ἄγγελοι καὶ ἐπῆραν τὴν Παναγίαν
ρειον μέρος ἐκεῖ ὅπου εὔγαινεν ὁ πύρινος ποταμὸς· καὶ ἦτον ἐκεῖ πολὺ
ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, καὶ ἦτον ἐκεῖ μέσα εἰς τὸν πύρινον ποταμὸν
ἄλλοι ὡς τὰ γόνατα, ἄλλοι ὡς τὸ στῆθος, ἄλλοι ἕως τὴν μέσην,
ς τὸν λαιμὸν καὶ ἄλλοι ἕως τὴν κορυφήν· καὶ ὡς τοὺς εἶδεν ἡ Πα-
στέναξε, καὶ εἶπε· «ποῖοι εἶναι τοῦτοι ὁποῦ εἶναι ἕως τὰ γόνατα χω-
αὶ λοιποὶ, καὶ τί εἶναι τὸ ἁμάρτημά τους;» καὶ ὁ ἀρχιστράτηγος εἶπε·

ѕѫ ҂т8нерек8ль ка ка (*sic*) ши
деинте ши кьѕ8 пре ѧи ши
38. ѕисе архаггль. ҂кътр8ѡ вери съ
мерџи прѣ-сфнть маика л8 хс.
спре ап8с л8 спре амеаѕѫѕи.
ши ръсп8нсе сфнта м:рїѧ ши
ѕисе. блѫм8 спрѣ амїа8ъѕи.
ши венирꙟ патр8 с8те де ҂-
џерї херꙋвимїи ши сърафимїи.
ши л8аръ прѣ-сфнта м:рїѧ
шї ѡ д8серѫ спре амїаѕеѕи.
оунде ера 8нъ рѫ8*) де фокь.
ши ешиѧ парѫ де фок8 ши ера
҂тр'ънсь м8лт8 ньрод, бьрбацї
ши м8ери. оунїи арде пънѫ ҂
брь8. альцїи арде пънѫ ҂ пї-
епт8. алцїи пънѫ крещет8 ал-
цїи ера акоперици ҂ фок. ши
39. с8сьпинѫ прѣ-сфнта маи|ка л8
хс. ши ҂требѫ чине синт8 а-
чеще ши че пькате л8 фѫк8т.
чеѧ че ард8 пьнѫ ҂ брь8. ши
ѕисе архаггль михаил. ачеще
синт8 карїи н'л8 аск8ль[тать де]

Şi ḑise pre-svănta Mariĭa să
caḑâ întunereculŭ ca şi de'inte,
şi căḑu pre ĭai. Şi ḑise arhag-
ghelŭ: Incătruo veri să mergi,
pré-sfăntă maica lu Hs.: spre
apus au spre ameaḑâḑi? Şi
răspunse sfănta Mariĭa şi ḑise:
Blâmu spré amiaḑăḑi. Şi ve-
niră patru sute de îngeri, he-
ruvimii şi sărafimii; şi luară
pré-sfănta Mariĭa şi o duseră
spre amiaḑeḑi, unde era unŭ
râŭ (saŭ: u nnoru) de focŭ, şi
eşiĭa parâ de focu, şi era în-
tr'ănsă multu nărod, bărbaţi
şi mueri: unii arde pănâ în
brău, alăţii arde pănâ în pi-
eptu, alţii pănâ [în] creştetu, al-
ţii era acoperiţi în foc. Şi susă-
pinâ pré-sfănta maica lu Hs.
şi întrebâ: cine sintu aceşte,
şi ce păcate au fâcut ceĭa ce
ardu pănâ în brău? Şi ḑise
arhagghelŭ Mihail: Aceşte

*) Inainte era scris: 8 н8ѡр8.

---

de sînt întru atâta muncă de răşină şi de smólă cu foc? Şi respunse Mihail: aceştia n'aŭ creḑut în sânta Troiţă, şi cuvintele proorocilor n'aŭ ascultat că veĭ nasce pre Hristos din tine. Şi lăcrămâ maica Domnuluĭ şi ḑise: oh! săracilor, cum v'aţĭ înşelat de n'aţĭ creḑut că voiŭ nasce pre Hristos din mine! Şi atuncea éră căḑu întunerecul pre dînşiĭ. Şi ḑise Mihail: Dómnă, merge-vom la resărit saŭ la méḑă-nópte, unde 'ţĭ este voĭa? Şi o luară îngeriĭ şi o duseră spre miaḑi-ḑi. Şi veḑu eşind rîul de foc, şi sta în el noróde multe, bărbaţĭ şi muierĭ, uniĭ pînă la grumaz în foc, éră alţiĭ pînă la brâŭ,

възлюблениікъ бжіи. нъ ты прстаꙗ бце и застоупьнице. ты iеси родоу крьстьꙗньскоу стѣна. ты молїши ба. како iеси нась присѣтила бѣдьныхъ.

тъгда рече стаꙗ бца. къ архистратигꙋ [Михаилу]. что iесть съгрѣшениiе тѣхъ.

и [рече Михаилъ:] си соуть иже не вѣроваша въ [отца и сына и] стго дха. то ни въ та стаꙗ бца. и не хоташа проповѣдати имени твоiего. ꙗкоже ѿт тебе родиса гь нашь Іс Хъ. плъть приимъ ости землю крьщениiемь. да того дѣлꙗ томь мѣстѣ моучатьса.

и пакы просльзащиса стаꙗ бце. и рече къ нимъ. почто съблазнистеса. не вѣсте ли

ὁ Ἀβραὰμ ὁ προπάτωρ, οὔτε ὁ μέγας Μωϋσῆς, οὔτε ὁ ἀπόστολος Παῦλος, καὶ σύ, παναγία, τὸ τεῖχος τῶν χριστιανῶν (τῆχος τὸν χριστιανὸν) ἡ παρακαλοῦσα τὸν Θεὸν διὰ τῶν ἁμαρτωλῶν, πῶς ἡμᾶς κατηρώτησας;

καὶ εἶπεν ἡ παναγία πρὸς τὸν ἀρχιστράτηγον· τίνες εἰσὶν οὗτοι καὶ τί τό ἁμάρτημα αὐτῶν;

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· οὗτοι εἰσὶν οἱ εἰς (εἰσίν εἰς) πατέρα καὶ υἱὸν μὴ πιστεύσαντες καὶ σὲ Θεοτόκον μὴ ὁμολογήσαντες, ὅτι ἐκ σοῦ ἐτέχθη ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ σάρκα προσελάβετο, καὶ διὰ τοῦτο οὕτως κολάζονται.

καὶ εἶπεν ἡ παναγία· κατὰ

[illegible] ὁποῦ εἶναι ἕως τὰ γόνατα χωσμένοι, εἶναι ἐκεῖνοι ὁποῦ παρήκουσαν τὸ θέλημα τῶν γονέων των καὶ τοὺς ὕβριζαν καὶ τοὺς ἀντιλογοῦσαν· καὶ ἐκεῖνοι [illegible] εἶναι ὡς εἰς τὴν μέσην, εἶναι ὁποῦ ἐκληρονόμησαν τὸν βίον τῶν γονέων [illegible]. καὶ τὰ ἔφαγαν μὲ πορνείας καὶ ἀσωτείας καὶ δὲν ἔδωκαν ἐλεημοσύνην εἰς τοὺς πτωχοὺς διὰ τὴν ψυχὴν τῶν γονέων τους, οὔτε τοὺς ἐμνημόνευσαν καὶ διὰ τοῦτο κολάζονται· καὶ ἐκεῖνοι ὁποῦ εἶναι ἕως τὸ στῆθος, εἶναι ἐκεῖνοι ὁποῦ ὕβρισαν τοὺς συντέκνους τους καὶ τοὺς ὠνείδισαν· καὶ ἐκεῖνοι ὁποῦ εἶναι ἕως τὸν [illegible]. εἶναι ὅσοι ὕβρισαν τοὺς διδασκάλους τους, καὶ τοὺς ἔδειραν, ὁποῦ τοὺς [illegible]. λέγω τὰ θεῖα καὶ ἱερὰ γράμματα. καὶ ὁμοιάζουν τὸν προδότην [illegible]. καὶ διὰ τοῦτο κολάζονται· καὶ ἐκεῖνοι ὅπου εἶναι ἕως τὴν κορυφήν, εἶναι [illegible] ὅπου τρώγουν μετὰ ἀπίστων μαγαρισμένα φαγητά, καὶ ὅσοι ἐφάγασιν ἀν[illegible] κρέας·» καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπεν· «ἄκουσον Παναγία· ἐκεῖνοι ὁποῦ [illegible] τὰ παιδιά τους καὶ τὰ ρίπτουν καὶ τὰ τρώγουν τὰ σκυλία καὶ ὅσοι [illegible] τοὺς ἀδελφούς τους εἰς τὰ χέρια τῶν ἀσεβῶν καὶ τοὺς τιμωροῦν καὶ τοὺς βασανίζουν, ἐκεῖνοι εἶναι ὁποῦ τρώγουσιν ἀνθρώπινον κρέας· καὶ ὅσοι κρα-

ши пѫринте пре фечорȣ. ши
соцȣ пре соцȣл сеȣ де-лѫ вь-
 дескȣ ꙟнаинте доминилѡр. ши
41. наинте жȣдецелѡр. ачеа мѫн-
[ь]ꙟкѣ карне де ѡм. дерептȣ
аче се мȣнческȣ. ши ѕисе пре-
сфнта марїе. дарь чеа че сѫнтȣ
ꙟгрȣпацї пѫнѫ де тоат ꙟ фо-
кȣ чине синтȣ ачеа. шї ѕисе
архагел ачеа сȣ чеа че-ȣ џȣ-
ратȣ прѣ чинстита кроуче. ши
ѕикȣ аша-ми аџȣте дȣмнеѕѫȣ
ши сила крȣчией. атȣнче ꙟ-
џерїи тремȣрѫ ꙟнаинте крȣчїеи.
арѫ ѡменїи ѡ цинѫ а амѫнѫ
ши џȣрѫ прѣ а стрѫмбȣ. де-
рептȣ аче сѫ мȣнческȣ. ши вѫѕȣ
прѣ-сфнта маика лȣ хс. ȣꙟ
ѡм. спьнѕȣрат де пичоаре. ши-
42. лѫ | мѫнка вермїи. ши ѕисе
прѣ-сфнта чине а ачеста ши
че пѫкатѣ аре. ши ѕисе ар-
хаггль ачела аȣ коумпѫрат а-
ȣр стрѫмбȣ. дерептȣ ачеѫ сѫ
мȣнчеще. ши ıарѫ вѫѕȣ прѣ-
сфнта. ѡ мȣере спѫнѕȣратѫ де
ȣреки. ши ꙟтребѫ прѣ-сфн-
та че пѫкате аȣ фькȣт. ши
ѕисе архагел. ачаста асте чеа
че че(*sic*)-ȣ аскȣлтатȣ фȣришȣ

te pre frate, și părinte pre
feĉoru, și soțu pre soțul seu,
de-lŭ vădescu înaite domni-
lor și naite județelor, aceĭa
mănđîncă carne de om, de-
reptu ace se muncescu. Și
ḑise pre-sfănta Marie: Dară
ceĭa ce săntu îngrupați pănă
de toat (*sic*) în focu, cine
sintu aceĭa? Și ḑise arhaghel:
Aceĭa su ceĭa ce-u g'uratu
pré cinstita cruce, și ḑicu:
"așa-mi ag'ute Dumneḑău și
sila cruciei". atunce îngerii
tremurâ înaite cruciei, arĕ
omenii o ținŭ a-mână și g'ură
pré ĭa strămbu, dereptu ace
să muncescu. Și văḑu pré-
sfănta maica lu Hs. uĭn om
spănḑurat de piĉoare, și-lŭ
mănca vermii, și ḑise pré-sfăn-
ta: Cine ĭa acesta și ce păcate
are? Și ḑise arhagghelŭ: A-
cela au cumpărat aur strămbu.
dereptu aceâ să muncește. Și
ĭară văḑu pré-sfănta o mue-
re spănḑuratâ de urechi. și
întrebă pré-sfănta: Ce păcate
au făcut? Și ḑise arhaghel:
Aĉasta ĭaste ceĭa ce-u a-

---

aceĭa așa se vor munci în vecĭ. Și éră veḑu maĭca Domnuluĭ o mu-
iere spănḑurată de unghiĭ, și ḑise maĭca Domnuluĭ: acéstă ce a fă-
cut? Acésta a ascultat pe la ferestrele altora, și a învrăjbit pre
alțĭ de s'aŭ omorît, și așa se va munci în vecĭ. Și plânse maĭca

выи ıако же моıе имѧ чтеть все съзьданиıе.

то рекъши стаıа бцıа. и пакы тьма паде на нихъ.

и рече къ нıеи архистратигъ. коудѣ хощеши блгодатьнаıа. да изидемъ. на полоудне или на полоунощь.

и рече блгодатьнаıа. да изидемъ на полоудне.

и тъгда обратишасѧ хѣровими и серафими. и .у. англъ изведоша бцю на полоудне.

иде же рѣка исхожаше огньна. и тоу баще (=бѧше) множьство моужь и женъ. и бѧхоу погроужени. ови до поıаса. ови до пазоухоу. ови до шиıа. а дроузии до връха.

и видѣвъши стаѧ бцѧ. въ-

τὴν πίστιν αὐτῶν γενηθήτω αὐτοῖς. καὶ εἶπεν πρὸς αὐτούς· διατί οὕτως ἐπλανήθητε, ταλαίπωροι, οὐκ ἠκούσατε, ὅτι τὸ ἐμὸν ὄνομα ἐπικαλεῖται πᾶσα κτίσις;

καὶ ταῦτα εἰποῦσα ἡ παναγία, ἔπεσε τὸ σκότος ἐπάνω αὐτοῖς ὡς ἦν ἀπ' ἀρχῆς.

καὶ εἶπεν πρὸς αὐτὴν ὁ ἀρχιστράτηγος· ποῦ θέλεις ἡ κεχαριτωμένη ἐξελθεῖν, ἐπὶ δυσμὰς ἢ ἐπὶ μεσημβρίαν;

καὶ εἶπεν ἡ κεχαριτωμένη· ἐπὶ μεσημβρίας ὅπου ὁ ποταμὸς ὁ τοῦ πυρὸς ἐξέρχεται· καὶ εὐθέως παρέστησαν τὰ χερουβὶμ καὶ τὰ σεραφὶμ καὶ οἱ τετρακόσιοι ἄγγελοι καὶ ἐξήγαγον τὴν κεχαριτωμένην ἐπὶ μεσημ-

τοῦσι τὸν Τίμιον Σταυρὸν, καὶ ὀμνύουσι ψεύματα, καὶ διὰ τοῦτο κολάζονται·» καὶ εἶδεν ἡ Παναγία εἰς ἄλλο μέρος ἄνθρωπον ὁποῦ ἐκρέμετο ἀπὸ τὰ χέρια καὶ ἀπὸ τὰ ποδάρια, καὶ τὸν ἔτρωγον τὰ σκωλήκια τῆς κολάσεως· καὶ εἶπεν ἡ Παναγία· «ποῖος εἶναι τοῦτος, καὶ τί τὸ ἁμάρτημά του;» Καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπεν· «αὐτὸς εἶναι ὁποῦ ἔδιδε τὰ ἄσπρα του μὲ τόκον ἤγουν μὲ διάφορον καὶ διὰ τοῦτο κολάζεται»· καὶ πάλιν εἶδεν ἡ Παναγία γυναῖκα ὁποῦ ἐκρέματο ἀπὸ τὰ αὐτία, καὶ τὰ θηρία ἔτρωγαν τὰ βυζία της, καὶ ἡ Παναγία εἶπε· «ποία εἶναι τούτη, καὶ τί τὸ ἁμάρτημά της;» Καὶ εἶπεν ὁ Ἀρχιστράτηγος, «ἐτούτη εἶναι ὁποῦ ἐπαραφουγκράζετο εἰς τὰ σπίτια τῶν γειτόνων της, καὶ ἔπερνε λόγια ἀπὸ ἕνα ὀσπῆτι καὶ ἐπήγαινεν εἰς ἄλλο καὶ ἔβαλλε σκάνδαλα, καὶ διὰ τοῦτο κολάζεται·» καὶ ἡ Παναγία εἶπε, «κάλλιον νὰ μὴ ἤθελε γεννηθῇ»· καὶ εἶπεν ὁ Ἀρχιστράτηγος, «ἀκόμη δὲν εἶδες, Παναγία μου, ταῖς μεγάλαις κόλασαις·» καὶ ἡ Παναγία εἶπεν «ἂς ὑπάγωμεν νὰ ταῖς ἰδοῦμεν»· καὶ παρευθὺς οἱ τετρακόσιοι ἄγγελοι τὴν ὑπῆγαν καὶ εἶδεν ἐκεῖ σκαμνία πυρωμένα καὶ ἐκάθονταν ἐπάνω ἄνδρες καὶ γυναῖκες καὶ ἐφλογίζονταν, καὶ ἐδάκρυσεν ἡ Παναγία καὶ εἶπε· «πικρὰ κόλασις εἶναι αὕτη, καὶ τί εἶναι τὸ ἁμάρτημά τους;» καὶ εἶπεν ὁ Ἀρχιστρά-

ла вечинȣл сеȣ ши аȣ пȣртат кле-
ветеле фечорȣлȣи сѫȣ. дерептȣ
аче се мȣнȣчеще. ши лъкръмѫ
прѣ-сфнта. ши ѕисе бине аȣ
врȣт фї сѫ нȣ фїе нъскȣтȣ а-
43. честа ѡм. | ши ѕисе архагел
прѣ-сфнтѫ. ꙟнкъ н'аи въꙁȣт
мȣнчиле чале марї шї ѕисе ар-
хагел прѣ-сфнтѫ ꙟкѫтрȣѡ вери
сь ашимȣ. ши ѕисе прѣ-чин-
стита. сѫ ешим спре апȣс. ши
сѫ апропиꙗрѫ херȣвїнмїи ши
сърафимии патрȣ сȣте де ꙟџерї.
ши лȣаръ прѣ-чинстита маика
лȣ хс. ши ѡ дȣсеръ спре апȣс. ши
въѕȣ прѣ-сфнта. оуꙟ нȣѡрь
де фокȣ тинсȣ. ши прѣ миж-
локȣл нȣѡрȣлȣи ера патȣре ꙟ
парѫ де фокȣ ши спрѣ але
ѕъче нърѡд мȣлтȣ бърбаци ши
44. мȣерї. ши въѕȣ | прѣ-сфнта
ши сȣспинѫ ши ꙟтребѫ пре
архагел михаил. чине синтȣ а-
чеще шѝ че пѫкате аȣ фькȣт.
шї ѕисе архагел. ачеще сьнтȣ
чеа че нȣ се-ȣ скȣлат сфн-
та дȣминекѫ да диминецъ де

scultatu furişu la vecinul
seu şi au purtat clevetele fe-
ćorului său, dereptu ace se
inunuceşte. Şi lăcrămă pré-
sfănta şi ḑise: Bine au vrut
fi să nu fie născutu acesta
om. Şi ḑise arhaghel: pré-
sfăntâ! încă n'ai văzut mun-
cile ćale marĭ. Şi ḑise ar-
haghel: pré-sfăntâ! încătruo
veri să ĭaşimu? Şi ḑise pré-
cinstita: Să eşim spre apus.
Şi să apropiĭară heruviimii
şi sărafimii patru-sute de în-
geri, şi luară pré-cinstita maica
lu Hs. şi o duseră spre apus.
Şi văḑu pré-sfănta uĭn nuoră
de focu tinsu, şi pré mijlo-
cul nuorului era pature în
parâ de focu, şi spré ĭale
ḑăce nărod multu, bărbaţi şi
mueri. Şi văḑu pré-sfănta,
şi suspinâ, şi întrebâ pre ar-
haghel Mihail: Cine sintu a-
ceşte şi ce păcate au făcut?
Şi ḑise arhaghel: aceşte săntu
ceĭa ce nu se-u sculat sfănta

Domnuluĭ şi ḑise: maĭ bine de nu s'ar fi născut să védă aşa! Şi ḑise Mihail: încă nu aĭ văḑut muncele cele marĭ şi amare! Şi se duseră la apus; şi veḑu maĭca Domnuluĭ un nor alb şi luminat şi mare, şi în mijloc şi pre laturĭ zăcea mulţime de ómenĭ şi muierĭ, şi umbla şerpĭ peste eĭ, şi focul ardea peste eĭ; şi întrebâ maĭca Domnuluĭ: dar acestora ce le sînt păcatele? Ḑise Mihail: aceştia n'aŭ vrut să se scóle duminica să se ducă la biserică, şi aşa se vor munci în vecĭ. Şi ḑise maĭca Domnuluĭ: dar de vor fi bolnavĭ şi

гласъмь великъмь. и въ-
и архистратига. котории
оуть иже до поꙗса въ
погроужени.
рече къ нiеи архистра-
. си соуть иже оцю и
(ню) клꙗтвоу приꙗша.
а то сде моучатьсꙗ ꙗко
оклꙗтии.
пакы рече бцꙗ. иже
ь подъ пазоусѣ въ огни.
рии сѫть.
рече къ нiеи архистратигъ.
оуть иже присныꙗ кѫмы
кораще ꙗ. а блоудъ дроу-
творахоу. да за то ти
моучатьсꙗ.
рече прстаꙗ бцꙗ. а иже
до шиꙗ. въ пламени
котори соуть.

βρίας, κᾀκεῖ κατέκειτο πλῆθος ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, οἱ μὲν ἕως ζώνης, οἱ δὲ ἕως στήθους, ἄλλοι δὲ ἕως τραχήλου, ἕτεροι δὲ ἕως κορυφῆς.

καὶ ἰδοῦσα ἡ παναγία ἠρώτησε τὸν ἀρχιστράτηγον· τίνες εἰσὶν οἱ κείμενοι ἕως ζώνης;

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· οἱ κατάραν πατρὸς καὶ μητρὸς κληρονομήσαντες καὶ διὰ τοῦτο οὕτως κολάζονται.

καὶ εἶπεν ἡ παναγία· τίνες εἰσὶν οἱ κείμενοι ἕως στήθους εἰς τὸ πῦρ;

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· οἱ τοὺς ἰδίους συντέκνους ὑβρίσαντες καὶ εἰς πορνείαν ἐμπεσόντες.

καὶ εἶπεν ἡ παναγία· τίνες

«αὐτοὶ εἶναι ὁποῦ ἐδέρνασι τοὺς ἱερεῖς ἄδικα, καὶ χωρὶς πταίσιμον, καὶ
ῦτο κολάζονται·» καὶ πάλιν εἶδεν ἡ Παναγία εἰς ἄλλον τόπον κρεβάτια
υμένα καὶ ἐκοίτουνταν ἐπάνω πολὺ πλῆθος ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν· καὶ
σεν ἡ Παναγία «ποῖοι εἶναι καὶ τί τὸ ἁμάρτημά τους;» καὶ ὁ Ἀρχιστρά-
εἶπεν, «ἐτοῦτοι εἶναι ὁποῦ ἐκοιμοῦνταν τὴν ἁγίαν ἡμέραν τῆς Κυριακῆς
ἐν ἐπήγαιναν εἰς τὴν ἐκκλησίαν»· καὶ ἡ Παναγία εἶπεν· «ἀμὴ ἂν δὲν ἠ-
νὰ σηκωθῇ τότε πῶς νὰ κάμῃ;» καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπεν· «ἄκουσον,
ία· ἐὰν εἶναι ὁ ἄνθρωπος πολλὰ ἀσθενὴς ἔτι νὰ ἀνάψῃ τὸ σπῆτί του
ε καίεται ἀπὸ ταῖς τέσσαρες γωνίαις, καὶ νὰ μὴ δύναται νὰ σηκωθῇ νὰ
τὴν φωτίαν, ἔχει συμπάθειαν·» καὶ ἡ Παναγία εἶπε «καλὰ παθαίνουσιν
μελοῦσι τὴν ἡμέραν τῆς ἁγίας Κυριακῆς.» Καὶ πάλιν εἶδεν εἰς ἄλλον
δένδρα σιδερένια ἀμέτρητα, καὶ εἶχασι κλαδία σιδερένια καὶ ἐκρέμουνταν
εἶνα πολλοὶ ἄνθρωποι ἀπὸ ταῖς γλῶσσαις· καὶ ἠρώτησεν ἡ Παναγία «ποῖοι
καὶ τί τὸ ἁμάρτημά τους;» καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπεν «αὐτοὶ εἶναι οἱ
ημοι, οἱ καταλαλητάδες, οἱ πόρνοι, οἱ κλέπται, οἱ λησταί, οἱ φονιάδες, οἱ

ла вечинȣла сеȣ ши аȣ пȣртат кле-
ветеле фечорȣлȣи сѫȣ. дерептȣ
аче се мȣнȣчеще. ши лѫкрѫмѫ
прѣ-сфнта. ши ѳисе бине аȣ
врȣт фї сѫ нȣ фїе нѫскȣтȣ а-
43. честа wм. | ши ѳисе архагел
прѣ-сфнтѫ. ѫнкѫ н'аи вѫѕȣт
мȣнчиле чале марї шї ѳисе ар-
хагел прѣ-сфнтѫ ѫкѫтрȣw вери
сь ашимȣ. ши ѳисе прѣ-чин-
стита. сѫ ешим спре апȣс. ши
сѫ апропиıарѫ херȣвїимїи ши
сѫрафимии патрȣ сȣте де ѫџерї.
ши лȣарѫ прѣ-чинстита маика
лȣ хс. ши w дȣсерѫ спре апȣс. ши
вѫѳȣ прѣ-сфнта. оуѫ нȣwрь
де фокȣ тинсȣ. ши прѣ миж-
локȣл нȣwрȣлȣи ера патȣре ѫ
парѫ де фокȣ ши спрѣ але
ѳѫче нърwд мȣлтȣ бѫрбаци ши
44. мȣерї. ши вѫѳȣ | прѣ-сфнта
ши сȣспинѫ ши ѫтребѫ пре
архагел михаил. чине синтȣ а-
чеще ши че пѫкате аȣ фькȣт.
шї ѳисе архагел. ачеще сьнтȣ
чеа че нȣ се-ȣ скȣлат сфн-
та дȣминекѫ да диминецѫ де

scultatu furișu la vecinul
seu și au purtat clevetele fe-
ćorului său, dereptu ace se
mununcește. Și lăcrămă pré-
sfănta și ḑise: Bine au vrut
fi să nu fie născutu acesta
om. Și ḑise arhaghel: pré-
sfăntâ! încă n'ai văzut mun-
cile cĭale marĭ. Și ḑise ar-
haghel: pré-sfăntâ! încâtruo
veri să ĭașimu? Și ḑise pré-
cinstita: Să eșim spre apus.
Și să apropiĭară heruviimii
și sărafimii patru-sute de in-
geri, și luară pré-cinstita maica
lu Hs. și o duseră spre apus.
Și văḑu pré-sfănta uîn nuoru
de focu tinsu, și pré mijlo-
cul nuorului era pature în
pară de focu, și spré iale
ḑăce nărod multu, bărbați și
mueri. Și văḑu pré-sfănta,
și suspinâ, și întrebâ pre ar-
haghel Mihail: Cine sintu a-
cește și ce păcate au făcut?
Și ḑise arhaghel: acește sântu
ceĭa ce nu se-u sculat sfănta

Domnuluĭ și ḑise: maĭ bine de nu s'ar fi născut să vêḑă așa! Și ḑise Mihail: încă nu aĭ văḑut muncele cele marĭ și amare! Și se duseră la apus; și veḑu maĭca Domnuluĭ un nor alb și luminat și mare, și în mijloc și pre laturĭ zăcea mulțime de ómenĭ și muierĭ, și umbla șerpĭ peste eĭ, și focul ardea peste eĭ; și întrebâ maĭca Domnuluĭ: dar acestora ce le sînt păcatele? Ḑise Mihail: aceștia n'aŭ vrut să se scóle duminica să se ducă la biserică, și așa se vor munci în vecĭ. Și ḑise maĭca Domnuluĭ: dar de 'vor fi bolnavĭ și

и рече къ неи англъ се соуть иже маса юша члвча. да за то ти сде моучатьса тако.

и рече стаю аси до върха соуть въвържени въ пламени огньныи. котории соуть се.

и рече архистратигъ. соуть си гже иже крьстъ ченыи (= чьстьныи) държаще кльноутьса лъжами. тако ми силы четьнаго крьста. iего же англи зьраще трепещють. и съ страхмь покланюються iемоу. того же члвци държаще кльноутьса вь нь. не вѣдоуще какова моука ожидаiеть ихъ. того ради тако м8чатьса.

и оувидѣ стаю бца моужа висаща. за нозѣ. и чьрвыс юдахоу iего.

εἰσὶν οἱ κείμενοι ἕως τραχήλου εἰς τὸ πῦρ;

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· οὗτοι εἰσὶν οἱ κρέα ἀνθρώπων φαγόντες.

καὶ εἶπεν ἡ παναγία· καὶ πῶς ἐστὶν δυνατὸν ἄνθρωπος ἀνθρώπου κρέα φαγεῖν;

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· ἄκουσον, παναγία, κἀγὼ σοὶ ἀναγγέλλω περὶ τούτου· οὗτοι εἰσὶν οἵτινες κατέφερον (κατήφερον *п*) τὰ ἴδια τέκνα ἀπὸ τῆς κοιλίας αὐτῶν καὶ ἔρριψαν αὐτὰ βρώματα τοῖς κυναρίοις, καὶ οἵτινες παρέδωκαν ἀδίκως τοὺς ἀδελφοὺς αὐτῶν ἔμπροσθεν βασιλέων καὶ ἀρχόντων, οὗτοι ἔφαγον κρέα ἀνθρώπων καὶ διὰ τοῦτο οὕτως κολάζονται.

καὶ εἶπεν ἡ παναγία· τίνες

ψευδομάρτυρες· καὶ ἐκεῖνοι ὁποῦ χωρίζουν ἀνδρόγυνα, καὶ παιδία ἀπὸ τοὺς γονεῖς των, καὶ ἀδέλφια ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς· καὶ ὅσοι κάμνουσιν ἁμαρτίαν μὲ τοὺς συγγενεῖς αὐτῶν καὶ διὰ τοῦτο κολάζονται,» καὶ πάλιν εἶδεν ἡ Παναγία ἄνθρωπον κρεμάμενον ἀπὸ τὰ εἴκοσι ὀνύχια καὶ ἦτο δεμένη ἡ γλῶσσά του ὥστε δὲν ἠδύνατο νὰ εἰπῇ τὸ Κύριε ἐλέησον. καὶ ἐδάκρυσεν ἡ Παναγία καὶ ἐπαρεκάλεσε τὸν Θεὸν, καὶ ἦλθεν ὁ Ἄγγελος ὁποῦ εἶχεν τὴν γλῶσσαν του δεμένην καὶ τὴν ἔλυσε καὶ εἶπε τρεῖς φοραὶς τὸ Κύριε ἐλέησον· καὶ εἶπεν ἡ Παναγία· «ποῖος εἶναι τοῦτος, καὶ τί τὸ ἁμάτημά του;» καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπεν «αὐτὸς ἦτον οἰκονόμος εἰς τὰ πράγματα τῆς ἐκκλησίας, καὶ δὲν τα ἔσκαπτεν, οὔτε τὰ ἐκαλλιέργει, μόνον τὰ ἔτρωγε, καὶ τὰ ἐχαλνοῦσε, καὶ διὰ τοῦτο κολάζεται·» καὶ ἡ Παναγία εἶπε· «κακὸς δοῦλος καὶ κακῶς κριθήσεται·» καὶ πάλιν ἔδεσεν ὁ ἄγγελος τὴν γλῶσσάν του· καὶ εἶδεν ἡ Παναγία ἄνθρωπον ὁποῦ ἐκρέματο ἀπὸ τὰ εἴκοσιν ὀνύχια καὶ εὔγενεν πῦρ ἀπὸ τὴν κεφαλήν του, καὶ ἐκατάκαιεν αὐτόν· καὶ ἠρώτησε «ποῖος εἶναι τοῦτος καὶ τί τὸ ἁμάρτημά του;» καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπεν· «αὐτὸς εἶναι παπᾶς καὶ ἐλειτούργα ἀναξίως, καὶ ἐκαταφρόνει καὶ ἐμέλιζε τὸν ἅγιον ἄρτον καὶ ἔπεφταν οἱ μαργαρίται ἀπὸ τὰ χέρια του· καὶ ὁ φοβερὸς

сфнта оуи коначю де фїер8.
ши стъпзреле л8и де фїер8.
ши де стълп8риле ара спън8-
рацїи нарωд м8лт8. бърбацї ши
м8ерїи де лимби. ши лъкръмъ
пре-сфнта ши ꙟтребъ пре ар-
хагел михаил, чине синтъ а-
чеще ши че пъкатѣ л8. ши
47. зисе архагел. ачеще синт8 ω-
кърѫторни. ши блъстемъторїи.
ши клеветничїи. ши менчюно-
шїи. ши тълхарїи. ши чеа че
деспарт8 фраци де фраци. ши
зисе прѣ-сфнта. чине поа-
те деспъ[р]ци фрате де фра-
тѣ. ши зисе архагел. аск8лтъ
прѣ-сфнтѫ. де ва вени оунъ
ωм8 неботезат8 ши сп8ркат8
ши ва вени кътръ крещини.
ши арь врѣ съ сѣ ботезе.
ꙗрѫ крещиноуль ва зиче къ
ещи сп8ркат8. дечи чел небо-
тѣзат8 н8 ва прїими ботез8л
че-л ва ꙟтоарче ши н8-л ва
48. ботеза. ачела деспаръте | фра-
те де фрате. дерепт8 аче съ

dereptu ace se muncescu. Și
vădu pré-sfănta un copaciu
de fieru și stlăpurele lui de
fieru. și de stlăpurile Iara
spănḑurații nărod multu, băr-
bați și muerii, de limbi: și lă-
crâmă pre-sfănta, și întrebă
pre arhaghel Mihail: Cine sintŭ
aceşte și ce păcaté au? Și ḑi-
se arhaghel: Aceşte sintu o-
cărâtorii și blăstemătorii și
clevetnicii și menciunoşii și
tlăharii și cela ce desparțu
frați de frați. Și ḑise pré-
sfănta: Cine poate despărți
frate de fraté? Și ḑise arha-
ghel: Ascultă, pré-sfăntă! de
va veni unŭ omu nebotezatu și
spurcatu, și va veni cătră
creştini și ară vré să sé boteḑe,
Iară creştinulŭ va ḑice că ești
spurcatu, deci cel neboteḑatu
nu va priimi boteḑul, ce-l va
întoarce și nu-l va boteḑa.
acela despărăte frate de fra-
te, dereptu ace să muncescu.

mare, și avea dințĭ de fier, și de dințĭ eraŭ bărbațĭ și muierĭ spănḑurațĭ de limbĭ; și lăcrămâ maĭca Domnuluĭ și întrebâ pre Mihail: acestora ce le sînt păcatele? Aceştia aŭ fost volniciĭ de s'aŭ sfădit frate cu frate și vecin cu vecin, și așa se vor munci în vecĭ. Și veḑu maĭca Domnuluĭ într'alt loc ómenĭ spănḑurațĭ de unghiĭ și de limbĭ, și eraŭ toțĭ legațĭ, și le eșĭa foc din gure și nu puteaŭ ḑice: «Dómne, miluesce-ne»; și ḑise maĭca Domnuluĭ: ce le sînt păcatele acestora? Și ḑise Mihail: Aceştia nu s'aŭ închinat icónelor, ci aŭ rîs de ele, și de biserică n'aŭ gândit; și cum aŭ făcut, așa și plată își

и въпроси англа кто сь iесть. что ли грѣхъ сътворилъ iесть.

и рече к нiеи архистратигъ. сь iесть иже приклады имаше на злато своiе и на сребро. да за то на вѣкы моучиться.

и видѣ женоу висащю по зоубы. и различьныꙗ змiꙗ исхожахоу из оустъ iеꙗ и ꙗдахоу тѣло еꙗ.

и видѣвъши престаша въпроси англа что iесть жена си что ли грѣхъ iеꙗ.

и штвѣща архистратигъ и рече. та iесть гже iеже хожаше по ближьнiꙗ своꙗ и по соусѣдомъ послоушающи что глть. и слагающи словеса непрiꙗзнина. съважающи на

εἰσὶν οἱ ἕως (εἰσίν ἕως *n*) ἄνω κεχωσμένοι εἰς τὸ πῦρ;

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· οὗτοι εἰσὶν οἱ τὸν τίμιον καὶ ζωοποιὸν σταυρὸν κρατοῦσιν καὶ ὃ οὐκ οἴδασιν μαρτυροῦσιν, ὃν ἄγγελοι τρέμουσιν, οἱ ἄνθρωποι κρατοῦσιν καὶ ὀμνύουσιν, καὶ διὰ τοῦτο οὕτως κολάζονται.

καὶ εἶδεν ἡ παναγία ἄνθρωπον κρεμάμενον ἐκ τῶν ποδῶν καὶ σκώληκες κατεσθίουσιν αὐτόν.

καὶ ἠρώτησεν τὸν ἀρχιστράτηγον ἡ παναγία, τίς ἐστιν οὗτος καὶ τί τὸ ἁμάρτημα αὐτοῦ;

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· οὗτος ἐστὶν ὁ τόκον λαμβάνων ἐκ τοῦ χρυσίου αὐτοῦ.

καὶ εἶδεν γυναῖκα κρεμαμέ-

θρόνος τοῦ Θεοῦ ἐσαλεύετο, καὶ τὸ ὑποπόδιον αὐτοῦ ἔτρεμε καὶ διὰ τοῦτο κολάζεται·» καὶ πάλιν εἶδεν ἡ Παναγία ἄλλον ἄνθρωπον εἰς μεγάλα βάσανα, καὶ ἐρώτησεν ἡ Παναγία, «ποῖος εἶναι καὶ τί τὸ ἁμάρτημά του;» καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπεν· «αὐτὸς ἦτο διάκονος καὶ ἐδίδασκεν ἄλλους καὶ τὸν ἑαυτόν του δὲν ἐδίδασκεν, καὶ ἀγαποῦσε τὴν φυλαργυρίαν καὶ διὰ τοῦτο κολάζεται·» καὶ πάλιν εἶδεν ἡ Παναγία καὶ ἄλλους εἰς ἄλλα βάσανα καὶ ἐρώτησε ποῖος εἶναι, καὶ τί τὸ ἁμάρτημά του· καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπε· αὐτὸς εἶναι ἀναγνώστης καὶ δὲν ἐδίδασκε τοὺς ἀνθρώπους, οὐδὲ ἔκαμνεν ἐκεῖνα ὁποῦ ἔλεγαν αἱ γραφαῖς καὶ διὰ τοῦτο κολάζεται. Καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπεν· «ἂς ὑπάγωμεν καὶ εἰς ἄλλον τόπον·» καὶ ὅταν ἐπῆγασιν ἐκεῖ εἶδε πύργον μέγαν καὶ σκοτεινὸν πολλά, καὶ ἦτον ἐκεῖ πλῆθος ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν, καὶ τοὺς ἔτρωγαν τὰ σκωλήκια τῆς κολάσεως· καὶ ἐρώτησεν ἡ Παναγία «ποῖοι εἶναι τοῦτοι καὶ τί τὸ ἁμάρτημά τους;» καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπε· «τοῦτοι εἶναι οἱ καλόγεροι ὁποῦ δὲν ἐτίμησαν τὸ Ἀγγελικὸν σχῆμα, καὶ διὰ τοῦτο κολάζονται·» καὶ πολλοὶ Πατριάρχαι καὶ Μητροπολῖται εἶναι αὐτοῦ μέσα, καὶ πολλοὶ ἄδικοι βασιλεῖς καὶ κολάζονται, καὶ

мѹническѹ. ши вѫѕѹ пре-кѹрата
ши алѫте мѹлте мѹнчи ѡмени
спѫнѕѹрацї де оунги ши ле
кѹра сѫнџеле дин оунги. ши
лимба лорѹ ера легатѫ ꙟ парѫ
де фокѹ. ши нѹ пѹте грѫи
доамна милоуаще-не. ши пре-
сфинта сѫ рѹгѣ лѹ дѹмнеѕеѹ сѫ
сѫ деꙁлеџе лимбиле лѡр. ши
сѣ деꙁлегарѫ лим[би]ла лѡр.
ши ꙟтребѫ чине синтѹ ачеще
ши че пѫкате лоу. ши ѕисе
архагел ачеще синтѹ чеа че
н'аѹ фѫкѹтѹ вое лѹ дѹмнеѕеѹ.
ши мѹлт аѹ хѹлитѹ прѣ слѹ-
житоріи бѣсеречилѡрѹ. ıарѫ дин-
49. тр|ѫ|нсе сѣѹ адѫпатѹ слѹџиле
лѹ дѹмнеꙁеѹ. ши ѕисе. пре-
сфинта кѹм аѹ фѫкѹтѹ аша сѫ
ле фие. ши арѫ сѫ легѫ лим-
ба лѡр. ши ѕисе архагел блѫ-
мѹ пре-сфинтѫ сѫ-ци арѫтѹ
ıѡ се мѹнческѹ преѡціи. ши
вѫѕѹ пре-сфинта преѡціи спѫн-
ѕѹраціи де оунги. ши фокѹ ешіа
дин крещетѹлѫ лорѹ ші-и арде

Și vădu pre-curata și alăte
multe munci: omeni spănḑu-
rați de unghi, și le cura săn-
gele diîn unghi, și limba loru
era legatâ în pară de focu,
și nu pute grăi: „Doamnia,
miluĭaște-ne!„ și pre-sfănta să
rugă lu Dumneḑeu să sâ dez-
lege limbile lor, și sé dezle-
gară limbilĭa lor; și întrebă:
cine sintu aceşte și ce păcate
au? Și ḑise arhaghel: aceşte
sintu ceĭa ce n'au fâcutu
voe lu Dumneḑeu, și mult
au hulitu pré slujitorii bése-
reciloru, ĭară dintr'ănse séu
adâpatu slugile lu Dumnezeu.
Și ḑise pre-sfănta: cum au
făcutu, așa sâ le fie! și ară
să legâ limba lor. Și ḑise
arhaghel: Blămu, pre-sfăntâ,
să-ți arâtu ĭuo se muncescu
preoții. Și vădu pre-sfănta pre-
oții spănḑurații de unghi, și
focu eșiĭa din creștetulŭ loru
și-i arde. Și întrebâ pré-sfăn-

---

ieaŭ. Și ḑise Mihail către maĭca Domnuluĭ: Să mergem să vedem unde se muncesc preoțiĭ. Și merseră, și veḑură preoțiĭ spînḑurațĭ de limbĭ și de degete, și dedesupt îĭ ardea focul. Și ḑise maĭca Domnuluĭ: ce aŭ făcut aceștĭ preoțĭ? Mihail ḑise: aceștia aŭ spurcat liturghia, și le-aŭ căḑut fărămiturĭ printre degete pe pămînt, și așa se vor munci în vecĭ. Și veḑu maĭca Domnuluĭ într'alt loc un om de-l mânca o gadină mare, cu aripĭ și cu noŭă capete; cu doŭă capete era pre ochiĭ luĭ, éră cu patru era pre gura luĭ, și cu treĭ capete îl sugea de țîță. Și întrebâ maĭca Domnuluĭ: Ĭar acestuĭa ce sînt păcatele? Mihail ḑise:

сварь. да того ради сице моучитьсѧ.

и рече стаꙗ бца. добрь (=добрѣ) бы было члвкоу томоу да сѧ бы не ражаль.

и рече к нıеи Михаиль. и ıеще стаꙗ бце нѣси видѣла великыхъ моукь.

и рече стаꙗ кь англоу изидѣмъ да походимъ. да видимъ вса моукы. и рече Михаиль. коудѣ хощеши блгодатьнаꙗ. да изидемь. и рече стаꙗ на полоунощь.

и обратишасѧ хероувими и серафими. и. у. англь изведоша благодатьноую на полоунощь.

и бысе облакь огньнь. распростьрть по срѣдѣ ıего. и одрове ꙗко и пламень и огнь

νην ἐκ τῶν δύω ὠτίων αὐτῆς καὶ ἐκ τοῦ στόματος αὐτῆς ἐξήρχοντο θηρία καὶ ἔτρωγαν αὐτήν.

καὶ ἠρώτησεν ἡ κεχαριτωμένη τὸν ἀρχιστράτηγον· τίς ἐστιν αὕτη;

καὶ εἶπεν· αὕτη ἐστιν ἡ ἐπακροαμένη τῶν πλησίων (τὸν πλησίων *n*) καὶ συμβάλλουσα μάχας πρὸς τὸ ποιεῖν σκάνδαλα καὶ διὰ τοῦτο οὕτως κολάζεται.

καὶ ἰδοῦσα ἡ παναγία ἔκλαυσεν πικρῶς καὶ εἶπεν· καλὸν (καλ. *n*) ἦν τὸν ἄνθρωπον ἵνα μὴ ἐγεννήθη.

καὶ λέγει ὁ ἀρχιστράτηγος· ἀκμήν, παναγία, οὐχ ἑώρακας τὰς μεγάλας κολάσεις.

καὶ εἶπεν ἡ παναγία· ἂς ἐξέλθωμεν, ἵνα ἴδωμεν αὐτάς.

εἶδεν ἡ Παναγία γυναῖκα ὅπερ ἐκρέματο ἀπὸ τὰ χέρια καὶ ἀπὸ τὰ ποδάρια, καὶ ἔβγανε φωτία καὶ κατέκαιεν αὐτήν, καὶ ἐρώτησεν ἡ Παναγία, «ποία εἶναι ταύτη, καὶ τί τὸ ἁμάρτημά της;» καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπεν, «αὐτὴ εἶναι παπαδιὰ καὶ δὲν ἐφύλαττε τὴν τιμήν της, ἀλλὰ ἐπορνεύετο καὶ διὰ τοῦτο κολάζεται.» καὶ πάλιν εἶδεν ἡ Παναγία ἄλλην γυναῖκα ὅπου ἦτον εἰς μεγάλα βάσανα καὶ ἐρώτησε, «ποία εἶναι καὶ τί τὸ ἁμάρτημά της;» καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπεν· «αὐτὴ ἦτον διακόνισα, καὶ δὲν ἐτίμα τὸν ἄνδρα της, ἀμὴ ἐπορνεύετο καὶ ἔλεγεν. ὅταν γενῇ ὁ ἄνδρας μου παπᾶς τότε θέλω τὸν τιμήσει, καὶ διὰ τοῦτο κολάζεται.» Καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπε, «ποῦ ὁρίζεις, Παναγία μου νὰ ὑπάγωμεν;» καὶ εἶπεν ἡ Παναγία, «εἰς τὸ νότιον μέρος.» Καὶ παρευθὺς ἐκίνησε τὸ ἁμάξι τὸ χερουβικὸν καὶ οἱ τετρακόσιοι ἄγγελλοι καὶ ἐπῆραν τὴν Παναγίαν εἰς τὸ [illegible] μέρος ἐκεῖ ὅπου ἔβγαινεν ὁ πύρινος ποταμὸς καὶ ἐκόχλαζεν ὡσὰν φωτιά, καὶ ἔκαμνε κύματα ὡσὰν ἄγρια θάλασσα, καὶ ἐξεβύθιζε τοὺς ἁμαρτωλοὺς δέκα χιλιάδες ὀργυαῖς· καὶ ἐδάκρυσεν ἡ Παναγία καὶ εἶπε «ποῖοι εἶναι τοῦτοι καὶ τί τὸ ἁμάρτημά τους;» καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπεν· «αὐτοὶ εἶναι ὅπου ἐπαραμό-[illegible], ὅπου ἐπαραζύγιαζαν, καὶ οἱ κάπηλοι ὅπου ἔβαλλαν νερὸν εἰς τὸ κρασὶ

ши ꙟтребѫ прѣ-сфнта чине
синтꙋ ачеще ши че пѫкате аꙋ
фъкꙋт. ши ѕисе архагел аче-
ще сѫнтꙋ попїи чеа че-ꙋ стѫ-
тꙋ[т] ꙟнаинтѣ ꙟфрїкатꙋлꙋи
скаꙋнꙋлоуи [лꙋ] хс. ꙟнаинта та-
50. тѫлꙋи невѫѕꙋт. | кѫндꙋ ȥробе-
скѫ*) трꙋпꙋл лꙋи хс. шї чин-
ститꙋл синџеле лꙋи ши н'аꙋ
пѫѕїтꙋ че-ꙋ кѫѕꙋт фѫрьме
џосꙋ ка стелеле лꙋминате. ши
де фрика ачеѫ черюл сѫ ꙟнал-
цѫ сꙋптꙋ пїичоареле лꙋи хс
ши сѫ кꙋтремꙋра. іарѫ еи н'а[ꙋ]
ꙟцелесꙋ. дерептꙋ ачеѫ се мꙋн-
ческꙋ аша. ши вѫѕꙋ пре-
сфнта нещїе ѡамени мѫнкѫ-
дꙋ-и нещїе ферї кꙋ арепи ши
треи капете ши кꙋ доаѡ ка-
пете. шї-и мѫнка де ѡки, кꙋ
ал треиле де гꙋрѫ кꙋ парѫ де
фѡкꙋ. ши ѕисе архагел. аче-
щїѣ сѫнтꙋ четецїи чеа че-ꙋ
четитꙋ ши н'аꙋ ꙟцелесꙋ. ши
н'аꙋ фѫкꙋт кꙋм ѕиче сфнта

ta: cine sintu aceşte şi ce păcate au făcut? Şi ḑise arhaghel: Aceşte săntu popiĭ ceĭa ce-u stâtut înainté înfricatului scaunului lu Hs., inaitĭa Tatălui nevăḑut, cându zrobescu trupul lui Hs. şi cinstitul singele lui, şi n'au păḑitu, ce-u căḑut fărâme g'osu ca stelele luminate; şi de frica aceâ cerĭul sâ înalţâ suptu piiĉoarele lui Hs. şi sâ cutremura, ĭară ei n'au înţelesu, dereptu aceâ se muncescu aşa. Şi văḑu pre-sfănta neşte oameni măncădu-i neşte feri cu arepi şi trei capete, şi cu doao capete şi-i mănca de ochi, cu al treile de gurâ cu parâ de focu. Şi ḑise arhaghel: Aceşté săntu cetetţii ceĭa ce-u cetitu şi n'au înţelesu, şi n'au făcut cum ḑice sfănta evanghelie. Şi văḑu pré-sfănta neşte oameni spăn-

*) Inainte era scris din grăbire: ȥробитꙋ.

aceştia sînt cărturariĭ, carĭ aŭ cetit la evanghelie, şi cuvintele luĭ Hristos n'aŭ ascultat cum a spus la cărţĭ, şi-ĭ va mănca gadina aceĭa în vecĭ. Şi ĭară vĕḑu maĭca Domnuluĭ un cărturar muncindu-se, şi ḑise: dar acesta ce a greşit? Acesta n'a spus cum este scris în cărţĭ, ci a spus alte mincĭunĭ, şi aşa se va munci în vecĭ. Şi ḑise Mihail: să mergem, maĭca Domnuluĭ, unde se muncesc fraţiĭ apostolilor. Şi eşi într'alt loc, şi vĕḑu maĭca Domnuluĭ mulţime de ómenĭ, şi-ĭ măn-

на нихъ лежаше множьство моужь и женъ.

и видѣвъши стаꙗ и въздъше. и рече къ архистратигоу. кто сї соути (= соуть) что соуть съгрѣшили.

и рече архистратигъ. си соуть гже иже въ стоую недѣлю на заоутрьню не въставять. нъ лѣнащеса лежать. ако и мьртви. да за то ти моучатьса.

и рече стаꙗ бца. да аще кто не можеть въстати. что да створили.

и рече Михаилъ. послоуши прстаꙗ. аще комоу загориться храмина на четверо. и обидеть и огнь. и съгорить не мога въстати. то таковы не имать грѣха.

и видѣ на дроузѣмъ мѣстѣ столы огньны. и на нихъ множьство народа. и моужь и женъ. изгарахоу на нихъ. и въпроси архистратига прстаꙗ....

— иже поповъ не чьтоуть то ни въстають имъ. iегда приходать ѡт црквe бжиѣ. да того ради моучатьса.

и оувидѣ стаꙗ древо желѣзно. имѣющь отрасли и вѣтвие желѣзно (= желѣзныи).

καὶ εὐθὺς παρέστη τὰ χερουβὶμ καὶ τὰ σεραφὶμ καὶ ἐξήγαγον τὴν κεχαριτωμένην ἐπὶ δυσμάς.

καὶ εἶδεν νεφέλην πυρὸς καὶ ἐν μέσῳ αὐτῆς κλινάρια (κληνάρια) ὡσεὶ φλόγα πυρὸς καὶ ἐκεῖ κατέκειτο πλῆθος ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν καὶ πύρινοι δράκοντες ἐπάνω αὐτῶν καὶ φλὸξ πυρὸς κατέτρωγεν αὐτοὺς τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἀπάνω τῶν κλιναρίων (τὸν κλιναρίον).

καὶ ἰδοῦσα αὐτοὺς ἡ παναγία θεοτόκος ἀνεστέναξεν καὶ εἶπεν· τί τὸ ἁμάρτημα αὐτῶν;

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· οὗτοι εἰσὶν οἱ τὸν ὄρθρον τῆς ἁγίας κυριακῆς κοιμῶνται ὡσεὶ νεκροὶ καὶ διὰ τοῦτο οὕτως κολάζονται.

καὶ εἶπεν ἡ παναγία· ἐάν τις οὐ δύναται ἐγερθῆναι τί ποιήσει;

καὶ εἶπεν· ἄκουσον, παναγία, περὶ τούτου. ἐὰν τινος ἐξάψει ὁ οἶκος ἐκ τεσσάρων γονιῶν αὐτοῦ καὶ οὐ δύναται ἐγερθῆναι, ἔχει συγχώρησιν;

καὶ εἶδεν εἰς ἕτερον τόπον

καὶ ἀδικοῦσιν τοὺς ἀνθρώπους· καὶ ὅσοι μεθοῦν καὶ παραλογίζουν· καὶ ὅσοι κάμνουν ἀδικίες, καὶ τρώγουν τοὺς ξένους κόπους, καὶ ὅσοι ἔχουσι καὶ εἶναι πλούσιοι καὶ δὲν δίδουν ἐλεημοσύνας εἰς τοὺς πτωχούς, ἀλλὰ τρώγουν καὶ πίνουν ὡσὰν τὰ ἄλογα ζῶα· καὶ οἱ ἄδικοι βασιλεῖς, καὶ κριτάδες, καὶ ὅλοι οἱ ἀσεβεῖς ὅσοι ἔφθασιν ἁμαρτίαν μὲ παπαδιαῖς καὶ καλογριαῖς. καὶ διὰ τοῦτο κολάζονται»· καὶ

ши ꙟтребѫ прѣ-сфнта чине синтȣ ачеще ши че пъкате аȣ фькȣт. ши ѕисе архагел ачеще сънтȣ попїи чеѧ че-ȣ стѫтȣ[т] ꙟнаинтѣ ꙟфрїкатȣлȣи скаȣнȣлоуи [лȣ] хс. ꙟнаинтѧ та-
50. тълȣи невъѕȣт. | кѫндȣ ѕробескѹ*) трȣпȣл лȣи хс. шї чинститȣл синџеле лȣи ши н'аς пъѕїтȣ че-ȣ къѕȣт фърьме џосȣ ка стелеле лȣминате. ши де фрика ачеѫ черюл сѫ ꙟналцѫ сȣптȣ пїичоареле лȣи хс ши сѫ кȣтремȣра. іаръ еи н'а[ȣ] ꙟцелесȣ. дерептȣ ачеѫ се мȣнческȣ аша. ши вѫѕȣ пре-сфнта неще ѡамени мѫнкъдȣ-и неще ферї кȣ арепи ши треи капете ши кȣ доаѡ капете. шї-и мѫнка де ѡки, кȣ ал треиле де гȣрѫ кȣ парѫ де фѡкȣ. ши ѕисе архагел. ачещѣ| сънтȣ четецїи чеѧ че-ȣ четитȣ ши н'аȣ ꙟцелесȣ. ши н'аς фъкȣт кȣм ѕиче сфнта

ta: cine sintu aceşte şi ce păcate au făcut? Şi ḑise arhaghel: Aceşte săntu popii ceĭa ce-u stâtut înainté înfricatului scaunului lu Hs., înaitĭa Tatălui nevăḑut, căndu zrobescu trupul lui Hs. şi cinstitul singele lui, şi n'au păḑitu, ce-u căḑut fărăme g'osu ca stelele luminate; şi de frica aceâ cerĭul sâ înalţâ suptu piićoarele lui Hs. şi sâ cutremura, ĭară ei n'au înţelesu, dereptu aceâ se muncescu aşa. Şi văḑu pre-sfănta neşte oameni măncădu-i neşte feri cu arepi şi trei capete, şi cu doao capete şi-i mănca de ochi, cu al treile de gurâ cu parâ de focu. Şi ḑise arhaghel: Aceşté săntu cetetţii ceĭa ce-u cetitu şi n'au înţelesu, şi n'au făcut cum ḑice sfănta evanghelie. Şi văḑu pré-sfănta neşte oameni spăn-

*) Inainte era scris din grăbire: ѕробитȣ.

aceştia sînt cărturariĭ, cariĭ aŭ cetit la evanghelie, şi cuvintele luĭ Hristos n'aŭ ascultat cum a spus la cărţĭ, şi-ĭ va mănca gadina aceĭa în vecĭ. Şi ĭară vĕḑu maĭca Domnuluĭ un cărturar muncindu-se, şi ḑise: dar acesta ce a greşit? Acesta n'a spus cum este scris în cărţĭ, ci a spus alte mincĭunĭ, şi aşa se va munci în vecĭ. Şi ḑise Mihail: să mergem, maĭca Domnuluĭ, unde se muncesc fraţiĭ apostolilor. Şi eşi într'alt loc, şi vĕḑu maĭca Domnuluĭ mulţime de ómenĭ, şi-ĭ măn-

и вьршиıе вѣтвиıа того. имѣıаше оуды желѣзны. и баше тоу висащихъ множьство. моужь и женъ за ıазыкы.

и видѣвши стаıа просльзиса. и въпроси Михаила кто си соуть. что ли сългрѣшениıе ихъ.

и рече архистратигъ. се соуть клеветьници съвадьници. и ıеже разлоучиша брата ѡт бра[та] и моужѣ ѡт женъ своихъ.

и рече Михаилъ послоушаи пресгаıа. да ти азъ скажю о сихъ. аще кто хоташе крститиса. или покаıатиса грѣхъ своихъ. то ти разглахꙋ (=разглаголахꙋ) и не пооучахоу спсениıю. да того ради тако са моучать са (=сьдѣ) на вѣкы.

и видѣ стаıа на дроузѣмь мѣстѣ висаща моужа за четверо. за вса краıа ногьтии ıего. исхожаше кръвь вельми зѣло. и ıазыкъ ıего вазашеса ѡт пламене огньнаго. и не можаше въздъхноути ни рещи. ги помилоуи ма.

и видѣвъши ıего прстаıа бца и въсплакаса. и рече ги помилоуи .г. и створи млтвоу.

σκαμνία πύρινα καὶ ἐπ᾽ αὐτὰ ἐκάθηντο πλῆθος ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν καὶ ἐκαίοντο. καὶ ἠρώτησεν ἡ παναγία τὸν ἀρχιστράτηγον· τίνες εἰσὶν οὗτοι καὶ τί τὸ ἁμάρτημα αὐτῶν;

καὶ εἶπεν· οὗτοι εἰσίν, οἵτινες τῷ πρεσβυτέρῳ μὴ ἐπεγειρόμενοι (ἐπηγειρόμενοι) ὅτε εἰσέρχονται ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ καὶ διὰ τοῦτο οὕτως κολάζονται.

καὶ εἶδεν ἡ παναγία δένδρον σιδηρὸν καὶ ἐκρέμοντο ἐπ᾽ αὐτῷ πλῆθος ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἐκ τῆς γλώσσης.

καὶ ἰδοῦσα ἡ παναγία ἐδάκρυσεν καὶ εἶπεν· τί τὸ ἁμάρτημα αὐτῶν;

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· οὗτοι εἰσὶν βλάσφημοι, κατάλαλοι, ἐπίορκοι καὶ οἵτινες ἐχώρησαν ἀδελφὸν ἀπὸ ἀδελφοῦ.

καὶ εἶπεν ἡ παναγία· καὶ πῶς ἐστιν δυνατὸν ἀδελφὸς ἀπὸ ἀδελφοῦ χωρισθῆναι;

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· ἄκουσον, παναγία, περὶ τούτου· ἐάν τις ἀπὸ ἔθνους ἦλθεν βαπτι-

---

πάλιν εἶδεν ἡ Παναγία γυναῖκα καὶ ἐκαίετο εἰς τὴν φωτιά· καὶ ἐρώτησε «ποία εἶναι τούτη καὶ τί τὸ ἁμάρτημά της,» καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπεν· «αὐτὴ ἦτο καλογριὰ καὶ δὲν ἐφύλαξε τὴν παρθενίαν της ἀλλὰ ἐπορνεύετο κρυφίως καὶ διὰ τοῦτο κολάζεται» καὶ πάλιν ὑπῆγεν ἡ Παναγία εἰς ἄλλον τόπον, καὶ ἦτον ἐκεῖ ποταμὸς μέγας καὶ σκοτεινὸς πολὺ, ὁ λεγόμενος Τάρταρος καὶ ἦτον ἐκεῖ πλῆθος

еѵглїе. ши възȣ пре-сфнта не-
ще ѡамени спънѕȣрацїи. ши
ѫтребѫ прѣ архагел чине синтȣ
ачеще. ши ѕисе архагел ачеще
синътȣ чеꙗ че-ȣ ѫвѫцат прѣ
алъцїи, ꙗрѫ ѫшиші порънка
лȣ хс н'аȣ пъѕитѫ. дерептȣ
ачеѫ сѫ мȣнческȣ. ши ѕисе
архагел ѫблѫмȣ прѣ-сфнтѫ де
веѕи ю̑ съ мȣнческȣ кълȣгъ-
52. рїи. ши мер|се ши възȣ мѫн-
кѫндȣ-и вермїи неадȣрмици. ши
ѫтребъ пре-сфнта че пъкате
аȣ фѫкȣт. ши ѕисе архагел.
сънтȣ чеꙗ че-ȣ пȣртатȣ пре
пъмънтȣ ѡбраѕȣ ѫџерескȣ ши
апслѣскȣ. патриꙗршїи. слѫви-
цїи, ши слȣжиторїи черюлȣи,
с'аȣ аȣѕитȣ. ши н'аȣ фъкȣтȣ
кȣмȣ-и ѫџереще ши апслеще.

ḑuraţii, şi în*t*rebâ pr*é* arha-
ghe*l*: Cine sintu aceşte? Şi
ḑi*se* arhaghe*l*: Aceşte sinătu
ceĭa ce-u învâţa*t* pr*é* alăţii,
Ĭară însişi porănca lu Hs.
n'*a*u păḑitŭ, dereptu aceâ sâ
muncescu. Şi ḑi*se* arhaghe*l*:
Înbl*â*mu, pr*é*-sf*ă*ntâ, de veḑi
ĭuo să muncescu călugării. Şi
me*r*se, şi văḑu mâncându-i
vermii neadu*r*miţi, şi în*t*rebă
pre-sf*ă*nta: Ce păcate au fă-
cu*t*? Şi ḑi*se* arhaghe*l*: Săntu
ceĭa ce-u pu*r*tatu pre pămăntu
obraḑu îngerescu şi ap*osto*-
lescu, pa*t*riĭarşii slâviţii şi
slujitorii cerĭului, s'au auḑitu
şi n'au făcutu cumu-i înge-
reşte şi ap*osto*leşte. dereptu
ace să muncescu. Şi văḑu pre-

ca vermiĭ ceĭ neadormiţĭ, şi ḑise maĭca Domnuluĭ: dar aceĭa ce aŭ greşit? Şi ḑise Mihail: aceştia sînt patriarhiĭ, carĭ s'aŭ purtat ca apostoliĭ, şi în cinul lor nu s'aŭ chemat preoţĭ pe pămînt, şi n'aŭ purtat cinurile lor al călugărieĭ [?], şi aŭ făcut cum n'a fost la legea lor, pentru aceĭa aşa se vor munci în vecĭ. Şi éră vědu maĭca Domnuluĭ într'alt loc muierĭ multe, şi le mănca viermiĭ ceĭ neadormiţĭ, şi le eşĭa văpae din gurĭ, şi strigaŭ: miluesce-ne, maĭca Domnuluĭ, că ne muncim maĭ reŭ decăt tóte sufletele! Şi plănse maĭca Domnuluĭ cătră Mihail şi'l întrebâ: dar acestora ce le sînt păcatele? El

и приде къ нıем англъ. иже обладаше моуками. отрѣшв[ти] ıазъкъ (= ıазыкъ) моужеви томоу.

и въпроси прстаıа кто сь ıесть бѣдьныи члвкъ приıемлıаи сию моукоу.

и рече англъ сь ıесть иконамъ и црквы слоужитель. и не твора волıа божиıа. нъ да продаıаше съсоуды имѣниıе црквноıе и глше иже црквы работаıеть. то ѡт црквe питаıеться. и того ради моучиться сде.

и рече прстаıа ıако же ıесть сътворилъ тако и приıемлıеть.

и пакы ıемоу англъ съвазл ıемоу ıазыкъ.

и рече архистратигъ. поиди гсже. да ти покажю, кьдѣ моучать иıереи.

и видѣ попы висаща. ѡт краи ногътии исхожаше огнь ѡт тѣмене ихъ и опалıеше ıа.

и видѣвъши престаıа и рече. кто си соу[ть] что ли съгрѣшениıе ихъ.

и рече Михаилъ. се соуть литоургии слоужитıели. и престоıаще престолоу бжию. и достоини са твораще. да ıег-

σθῆναι καὶ εἴπῃ αὐτῷ· τίς εἶ σύ, μιαρόφαγοι ἔθνος ἄπιστον. ἀδιαλείπτως λήψεται τὴν τιμωρίαν.

καὶ εἶδεν ἡ παναγία ἄνθρωπον κρεμάμενον ἐκ τῶν ποδῶν, καὶ ἐκ τῶν ὀνύχων αὐτοῦ ἐξήρχετο αἷμα σφοδρῶς καὶ ἐκ τῆς γλώσσης αὐτοῦ πῦρ καὶ οὐκ ἠδύνατο εἰπεῖν· κύριε, ἐλέησόν με.

καὶ ποιήσας εὐχὴν ἡ παναγία.

ἦλθεν ὁ ἄγγελος ὁ ἐπὶ τῆς μάστιγος ἔχων τὴν ἐξουσίαν καὶ ἔλυσεν τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ.

καὶ ἠρώτησεν ἡ παναγία τὸν ἀρχιστράτηγον· τίς ἐστιν οὗτος καὶ τί τὸ ἁμάρτημα αὐτοῦ; ὁ ἐλεεινὸς οὗτος ὁ ἔχων ταύτην τὴν τιμωρίαν:

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· οὗτός ἐστιν οἰκονόμος τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἔτρωγε τὰ πράγματα τῆς ἐκκλησίας καὶ ἔλεγεν. ὁ δουλεύων ναὸν ἐκ τοῦ ναοῦ τραφήσεται· και διὰ τοῦτο οὕτως κολάζεται.

καὶ εἶπεν ἡ παναγία· ὡς

ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν· καὶ ἐκυμάτιζεν ὁ ποταμὸς ὡσὰν ἄγρια θάλασσα, καὶ ἐξεβύθιζε τοὺς ἁμαρτωλοὺς σαράντα χιλιάδας ὀργυιαῖς. καὶ δὲν ἐσώνασι νὰ εἰποῦν τὸ κύριε ἐλέησον· καὶ οἱ ἄγγελοι ὅπου ἐφύλαγαν τὰς κολάσεις, ὅταν εἶδον τὴν Παναγίαν εἶπον, «Χαῖρε κεχαριτωμένη Θεοτόκε παρθένε, χαίροις καὶ σὺ Μιχαὴλ Ἀρχιστράτηγε καὶ παραστάτα τοῦ Θεοῦ ἡμῶν» καὶ ἡ Παναγία εἶπε· «χαίρετε

ческȣ. ши ѕисе архагел пасѫ пре-сфнтѫ де веѕи оунде съ мȣнческȣ фър де нȣмърȣ нѫроаде пъкѫтоши. ши мерсъ ши възȣ нъроаде бѫрбаци ши мȣери. ши рѫȣ де фокȣ ши парѫ ешиа дин еи. ши арде ши пре фаца пъмѫнтȣлȣи. ши лъкрѫмѫ пре-сфнта. ши ѕисе чине синтȣ ачестѣ ши че пъкате аȣ. ши ѕисе архагел. а-
55. чеще си синтȣ (*sic*) светничїи ши хȣлиторїи. ши ѡкърѫторїи. ши клеветиторїи. ши свъдиторїи. ши кȣ клеветеле сале аȣ спартȣ касе. ши соци де соци аȣ деспърцитȣ. ш'аȣ спартȣ постȣриле. ши бецивїи. ши скȣмпїи. ши немилостивїи. ши џюдечїи. ши епискȣпїи. ши па-

Pasâ, pre-sf*ântâ*, de veḑi unde *să* muncescu făr de *nu*măru năroade păcâtoşi. Şi mersă, şi văḑu năroade, b*â*rbaţi şi m*u*eri, şi rău de focu şi parâ eşila diin ei, ş*i* arde şi pre faţa pământului; şi lăcrâmâ pre-sf*â*nta şi ḑi*se*: Cine sintu acesté şi ce păcate au? Şi ḑi*se* arhaghe*l*: Aceşte sintu sve*t*nicii şi hulitorii şi ocărâtorii şi cleve*ti*torii şi svăditorii, şi cu clevetele sale au spa*r*tu case, şi soţi de soţi au despă*r*ţitu, ş'au spa*r*tu posturile; şi beţivii, şi scu*m*pii, şi nemilostivii; şi giudecii, şi ep*is*cupii, şi pa*t*riarşii; şi înpăraţii cela ce n'a*u* făcu*t* voeâ lu Hs.; şi cu*r*varii, şi

carĭ n'aŭ vrut să facă voĭa luĭ Dumneḑeŭ, saŭ săracul saŭ bogatul saŭ ĭubitorul de argint şi care n'a vrut să facă milă. Şi ḑise maĭca Domnuluĭ: oh, vaĭ de voĭ, cum v'a înşelat lumea cea deşartă şi trecătóre! Şi ĭară vĕḑu maĭca Domnuluĭ într'alt loc, unde se munciaŭ Domniĭ şi ardeaŭ în foc ḑioa şi nóptea; şi lăcrămă maĭca Domnuluĭ pentru creştinĭ, şi ḑise cătră arhanghelul Mihail: dar acestora ce le sînt păcatele? Mihail ḑise: Aceştia sînt Domniĭ şi judecătoriĭ pămîntuluĭ ceĭ nemilostivĭ, carĭ aŭ judecat în făţărniciĭ, şi aşa se vor munci în veciĭ vecilor, amin.

да проскоумисахоу проскоуроу. и не хранахоу. и ронахоу кроупицѣ на землю. ıако и звѣзды бжиıа. тогда страшныї престолъ колѣбашеса. и подъножıе бжıе трепеташе. да того ради тако моучатьса.

и видѣ стаıа моужа и змии крилатъ имѣющь три главы. ıедина же бѣ глава къ очима моужю. а в. къ оустомъ ıего....

и рече [прстаıа] архистратигъ[=—оу. кто] сь ıесть бѣдьныи члвкъ. ıако не можеть ѡтдъхноути ѡт змиıа сего.

и рече архистратигъ. сь ıесть гже и[же] стыıа гнигы (=книгы) прочиташе и еуаглıа самъ не /послоушаше. люди оучаше а самъ не твораше волıа бжиıа. блоудъмь и всѣмь безаконıемь.

и рече архистратигъ силы гня. поиди престаа да ти покажю кде са моучить чинъ англьскыи и апсльскыи.

и оувидѣ стаа къ[дѣ лежахоу на пламени огненемь. и ядяше ихъ червь неусыпая.

И рече стаıа. Кто си суть.

И отвѣща Михаилъ. Си

ἐποίησεν, γενηθήτω (γεννηθήτω) αὐτῷ (αὐτό).

καὶ πάλιν ἐδέσμευσεν ὁ ἄγγελος τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ.

καὶ λέγει αὐτῇ ὁ ἀρχιστράτηγος· δεῦρο, παναγία, καὶ ὑποδείξω σοι, ποῦ κολάζονται οἱ ἱερεῖς.

καὶ ἐξῆλθεν καὶ εἶδεν ἐκεῖ πρεσβυτέρους κρεμαμένους, καὶ ἐκ τῶν εἴκοσιν ὀνύχων αὐτοῦ πῦρ ἐξήρχετο καὶ κατέκαιεν αὐτούς.

καὶ ἰδοῦσα ἡ παναγία ἠρώτησεν τὸν ἀρχιστράτηγον καὶ λέγει· τίνες εἰσὶν οὗτοι, καὶ τί τὸ ἁμάρτημα αὐτῶν;

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· οὗτοι εἰσὶν οἱ ἱερεῖς οἱ τῷ φοβερῷ θρόνῳ παριστάμενοι τοῦ ἀοράτου πατρὸς, καὶ ὅτε ἐμέλιζον τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐξέπευτον οἱ ἀστέρες κάτω καὶ ὁ φοβερὸς θρόνος τοῦ δεσπότου ἐσαλεύετο καὶ τὸ ὑποπόδιον τοῦ σωτῆρος ἔτρεμε καὶ αὐτοὶ οὐκ ἐσυνήκουσαν καὶ διὰ τοῦτο οὕτως κολάζονται.

καὶ σεῖς ἅγιοι Ἄγγελοι καὶ λειτουργοὶ τοῦ υἱοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν·» καὶ οἱ ἄγγελοι εἶπον· «ἡμεῖς δὲν ἤλθαμεν, Παναγία μου, πρὸς ἐσὲ, καὶ ἐσὺ πῶς ἦλθες πρὸς ἡμᾶς;» καὶ εἶπον οἱ ἄγγελοι τὸ Κύριε ἐλέησον τρεῖς φοραῖς καὶ παρευθὺς ἔπαυσεν ἡ φουρτοῦνα τοῦ ποταμοῦ, καὶ ἐῤῥάγησαν τὰ κύματα καὶ ἐφάνησαν οἱ ἁμαρτωλοί· καὶ ἐρώτησεν ἡ Παναγία «ποῖοι εἶναι τοῦτοι καὶ τί τὸ ἁμάρτημά

триаршїи. ши ꙟпъраціи чеꙗ че
н'а[ꙋ] фѫкꙋт воеѫ лꙋ хс. ши
кꙋрварїи. ши юбиторїи де ар-
џинтꙋ. ши чеа че-ꙋ кꙋмпъ-
ратꙋ мархѫ стрѫмбѫ. ши
некꙋраціи. ши аꙋѕи прѣ-кꙋрата·
56. ши лъкрѫмѫ | ши ѕисе. ѡ вай
де во[и] пъкѫтошилѡр. шї ѕисе
архагел аскꙋлтѫ прѣ-сфнтѫ ꙟн-
кѫ н'аи въѕꙋт мꙋнка чеа маре.
ши ѕисе пре-сфнта. блѫмꙋ ми-
хаиле џюдекъторю съ ведемꙋ
мꙋнчиле челе мариле. ши со-
сиръ херовимии ши сърафимии,
патрꙋ сꙋте де ꙟџерїи. ши ръ-
дикаръ пре прѣ-чинстита а лꙋ
хс маикѫ. ши ѡ дꙋсьрѫ ꙟна-
стънга. ши въѕꙋ аколо ꙋнъ рьꙋ
де фокꙋ ши ꙟнтꙋнерек маре.
ши виеръмии неадꙋрмиції. ши
смоаль клокотиндꙋ ка фо-

lubitorii de a*r*gintu, şi ceĭa ce-u cu*m*părătu marhâ s*t*rămbă, şi necuraţii. Şi auḑi pré-curata şi lăcrâm*â*, şi ḑi*se*: o, v*ai* de vo*i*, păcătoşilo*r*! Şi ḑi*se* arhaghe*l*: Ascu*l*tâ, pré-sf*ă*ntâ! încâ n'a*i* văḑu*t* munca ceĭa mare. Ş*i* ḑi*se* pre-sf*ă*nta: Blâmu, Mihaile gĭudecătorĭu, să vedemu muncile cele marile. Şi sosiră herovi*m*ïi şi sărafimii, pa*t*ru sute de îngerii, şi rădicară pre pré-cinstita a lu Hs. ma*i*câ, şi o dusără în-a-stănga; şi văḑu aco*l*o unŭ rău de focu şi întunerec mare, şi v*i*erămii neadurmiţi, şi smoală clocotindu ca focu*l* spr'inşii, şi ca mare sfrărăiĭa. Şi era acii năroa*de* şi s*t*rigare, şi se a-

τους;» καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπε· «τοῦτοι εἶναι οἱ Ἑβραῖοι ὅπου ἐσταύρωσαν τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, καὶ ὅλα τὰ ἔθνη τὰ ἄπιστα· καὶ ἐκεῖνοι ὅπου φαρμακεύουν ἀνθρώπους καὶ ἀποθαίνουν, καὶ γυναῖκες ὅπου πνίγουσιν τὰ παιδιά τους καὶ τὰ ρίχνουν· καὶ μαντεύουσι καὶ μαγεύουσι·» καὶ ἡ Παναγία εἶπε «καθὼς ἔκαμνον ηὗρον·» καὶ πάλιν ἤρχισεν ὁ πύρινος ποταμὸς καὶ ἔκαμνε τὰ κύματά του ὡς καὶ πρῶτα· καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπεν «ὅποιος βαλθῇ εἰς τούτην τὴν κόλασιν, δὲν βγαίνει πλέον ἀλλοίμονο, ἀλλοίμονον εἰς τοὺς ἁμαρτωλοὺς, ὅτι πάντοτε ἔχουσι τὴν κόλασιν.» Καὶ ἡ Παναγία εἶπεν «ἂς ὑπάγωμεν καὶ εἰς ἄλ-

суть. иже образъ англски носять и апостольски на земли. величающи(ся) патриархи и епсии славныи имены. и словяху благословити отцы святіи. но на небеси не звашася святіи. не сотвориша бо ѩко бо аггльскій и апельскій образъ носиша. да того ради тако мучаться.

И видѣ прстая жены висяща за вся ногти. и пламени исхожаше изъ устъ ихъ и опаляше вся. и змія исхожаше изъ пламени того. и прилѣпяхоу къ нимъ. и вопіаху. глагола(въ)ше. помилуйте насъ. яко мы едины мучимся паче всѣхъ мукъ.

И рече святая прослезившися. Что есть согрѣшеніе тѣхъ.

И рече архистратигъ. То суть попадьи иже поповъ своихъ не почьтоша. и по смерти ихъ идоша за мужь. да того ради мучаться.

И видѣ другія жены во огни лежаща. и различныя змія ядяху ихъ.

И рече святая. Что согрѣшеніе ихъ.

И отвѣща Михаилъ. То суть монастыря черницы. яже телѣса своя продаша на блудъ. да того ради здѣ мучатся.

И рече архистратигъ. Поди пресвятая. и покажу ти гдѣ (ся) мучитъ множество грѣшьникъ.

И видѣ святая рѣку ог-

καὶ εἶδεν εἰς ἕτερον τόπον ἄνθρωπον καὶ θηρίον πτερωτὸν ἔχοντα τρεῖς κεφαλὰς ὡς φλόγα πυρός· αἱ μὲν δύο κεφαλαὶ πρὸς τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ καὶ ἡ τρίτη κεφαλὴ πρὸς τὸ στόμα αὐτοῦ.

καὶ ἠρώτησεν ἡ παναγία τὸν ἀρχιστράτηγον. τί τοῦτο, ὅτι οὐ δύναταί τις ἐξελέσθαι αὐτὸν ἀπὸ τοῦ δράκοντος;

καὶ λέγει ὁ ἀρχιστράτηγος· οὗτος ἐστὶν ἀναγνώστης, ὅστις τὸν λαὸν ἐδίδασκεν, αὐτὸς δὲ τὰς ἐντολὰς τοῦ θεοῦ οὐκ ἐποίησεν.

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· δεῦρο. παναγία. καὶ ὑποδείξω σοι, ποῦ κολάζονται οἱ τὸ ἀρχαγγελικὸν καὶ ἀποστολικὸν σχῆμα φοροῦντες. ἐπὶ τῆς γῆς πατριάρχαι ἐκαλοῦντο καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ οὐκ ᾔδεσαν. ἐπὶ τῆς γῆς ἅγιοι ἐκλήθησαν καὶ ἐν τῷ οὐρανῷ ἅγιοι οὐκ ἐκλήθησαν· οὐ γὰρ ἐποίησαν. ὡς τὸ ἀγγελικὸν σχῆμα φοροῦντες. καὶ διὰ τοῦτο οὕτως κολάζονται.

καὶ εἶδεν γυναῖκας κρεμαμένας ἐκ τῶν ὀνύχων αὐτῶν. καὶ θηρία κατέτρωγαν αὐτάς. καὶ στενάζουσαι ἐβόουν· ἐλεήσατε ἡμᾶς, ὅτι ἡμεῖς μόναι (ὑμεῖς μόνη) κολαζόμεθα ὑπὲρ πάντας τοὺς χριστιανούς.

кѹл спр'иншїи. ши ка маре,
57. сфрьрѫна. ши ера ачии нъ-
рωаде ши стрїгаре. ши се а-
фѹнда пъкѫтошїи. ши нѹ пѹ-
те ѯиче милѹеще-не дωамне.
џѹдекъторю дирептѹ. шї-и мън-
ка вїермїи неадѹрмици. ши
скръшка кѹ динцїи. ши въѕѹ-
ръ пькѫтошїи дин мѹнкѫ. ши
стригаръ кѹ глас. ши ѕисерѫ
дωамне милостиве фїюлъ та-
тълѹи. н'ам вѫѕѹтѹ лоумина
деѧ векѹ. че акѹм ведемѹ ти-
не родїтоаре домнѹлѹи. ши стри-
гаръ тоци ѫџерїи кѹ глас бѹ-
кѹрѫ-те пре-бласловитѫ роди-
тоаре домнѹлоуи. пѹрѹре фе-
чюрице. бѹкѹрѫ-те лѹминѫ не-
58. стинсѫ. бѹкѹръ-те ши тѹ ар-
хагеле михаиле. рѹгъторюль де-
рептѹ сѹфлетеле тѹтѹрорѹ. ши

funda păcâtoșii și nu pute zi-
ce "miluește-ne Doamne. gu-
decătorĭu direptu", și-i mânca
viermii neadurmiți, și scrâșca
cu dinții; și vădură păcâtoșii
din muncâ și strigară cu glas
și disеrâ: Doamne milostive,
fiĭulŭ Tatălui! n'am vădutu
luminá deìn vecu, ce acum
vedemu tine, roditoare Dom-
nului! Și strigară toți înge-
rii cu glas: Bucurâ-te, pre-
blagoslovitâ roditoare Dom-
nului, purure fecĭuriţe! bu-
curâ-te, luminâ nestinsâ! bu-
cură-te și tu, arhaghele Mi-
haile. rugătorĭulŭ dereptu su-
fletele tuturoru! Și vădură
păcâtoșii și jâluiră; și vădu
pré-cinstita jelanĭa îngeriloru
printru păcátoșii, și lăcrămâ;

λον τόπον"» καὶ ὅταν ὑπῆγαν ἐκεῖ ἦτον ὅλο λίμναις πύριναις· καὶ εἶχον βρῶμαν μεγάλην καὶ ἔκαιον πίσσα, κατράμι, θειάφι· καὶ ἦτον ἐκεῖ μέσα πολὺ πλῆθος ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν, καὶ ἄλλοι ἐφαίνοντο, καὶ ἄλλοι μόνον ὅσον ἠκούοντο αἱ φωναῖς των· καὶ ἠρώτησεν ἡ Παναγία «ποῖοι εἶναι τοῦτοι καὶ τί τὸ ἁμάρτημά τους;» καὶ εἶπεν ὁ Ἀρχιστράτηγος· «τοῦτοι εἶναι ἐκεῖνοι ὅπου ἔκαμνον ἁμαρτίαν μὲ τὰς ἀδελφάς τους, καὶ μὲ ταῖς ἐξαδέλφαις καὶ μὲ ταῖς πενθεραῖς τους, καὶ μὲ ταῖς μητριαῖς τους καὶ μὲ ταῖς συντέκνισσαῖς τους, καὶ ἄλλοι ὅσοι πορνεύουν μὲ ξέναις γυναῖκες, καὶ πλέον σωσμὸν δὲν ἔχουσι· καὶ ὅσοι ἀκούωσι τὰς ἡμέρας

ю. и видѣніе рѣки тоя огнь текущи. и пояда зем.лю. и посредѣ волны множество грѣшьникъ.

видѣвши бця прослезися іче. Что есть согрѣшеніе

эче архистратигъ. То суть ници и любодѣицы татіе. послуша(ша) й о таи. что :ніи гть. свадници. и клеици. иже чужіе нивы у-ıху или урояху. иже брени эстани дожидають. иже ь труды чужи и мз(л)-ı и разлучають пьяницы. ілостиви князи. епископи тріарси. и цари. иже не эриша воля божія. сребібци. иже лихву емлють. ıконьници.

ıышавше то прстая бца лезися и рече. О лютѣ іникомъ.

рече ко архистратигу. ко согрѣшающимъ (лѣпѣ было) дабы ся не ражали.

рече къ ней Миха-Почто ся плачеши. свянѣси ли видѣла великъ ь.

рече пресвята]ıа. поведи да вижю всѧ моукы.

рече къ нıеи Михаилъ. ѣ хощеши блдатьнаıа да емъ на въстокъ ли. или ападъ. или въ раи. на о ли или на лѣво. иде юуть великыıа моукы.

рече прстаıа изидѣмъ ıѣвоу страноу....

καὶ ἰδοῦσα ἡ παναγία ἐδάκρυσεν καὶ εἶπεν· τί τὸ ἁμάρτημα αὐτῶν;

καὶ λέγει ὁ ἀρχιστράτηγος· αὗται εἰσὶν πρεσβυτέρισσαι (πρεσβυτέρησσαις), αἵτινες τοὺς πρεσβυτέρους αὐτῶν οὐκ ἐτίμησαν, ἀλλὰ καὶ μετὰ θάνατον ἔλαβον ἄνδρας, καὶ διὰ τοῦτο οὕτως κολάζονται.

καὶ εἶδεν τὸν αὐτὸν τρόπον ἀρχιδιακόνισσαν, καὶ θηρίον δικέφαλον κατέτρωγεν τοὺς μασθοὺς αὐτῆς.

καὶ εἶδεν ἕτερον τόπον γυναῖκας κρεμαμένας εἰς τὸ πῦρ, καὶ θηρία κατέτρωγαν αὐτάς.

καὶ ἠρώτησεν ἡ παναγία τὸν ἀρχιστράτηγον· τίνες εἰσὶν αὗται; καὶ τί τὸ ἁμάρτημα αὐτῶν;

καὶ λέγει ὁ ἀρχιστράτηγος. αὗται εἰσὶν μονάστριαι, αἵτινες εἰς τὴν πορνείαν ἔδωκαν ἑαυτὰς (ἑαυτοὺς) καὶ διὰ τοῦτο οὕτως κολάζονται.

καὶ λέγει ὁ ἀρχιστράτηγος· δεῦρο, παναγία, καὶ ὑποδείξω σοι, ποῦ κολάζονται τὸ πλῆθος τῶν ἁμαρτωλῶν.

καὶ εἶδεν ποταμὸν πυρὸς καὶ ἦν ἡ ἰδέα (εἰδέα) τοῦ ποταμοῦ ἐκείνου ὡς αἷμα, καὶ ἐξερχόμενος κατέτρωγεν τοὺς κειμένους ὑπὸ τῶν κυμάτων αὐτοῦ.

вьоѹръ пъкътошїи. ши жълѹ-
иръ. ши вьѹѹ прѣ-чинстита
желанїа ѫѹерилорѹ. прїнтрѹ пъ-
кътошїи ши лъкрьмъ. ши стри-
гаръ пъкътошїи ши ѕисеръ
бине а[и] венит. прїнтрѹ нои.
къ сем ѫтѹнерекѹл деѫ векѹ.
ши ѕисе пре-кѹрата ѡ ва[и]
де вои пъкъто[ши]лорѹ. ши
ѫтребъ пре архагел. че рѫѹ е
ачеста. ши чине есте ѫтрѹ елѹ.
ши ѕисе архагел. ачаста асте
смоалъ кѹ оунде де фокѹ. ши
се мѹнческѹ ѫтр'ѫсѹ жидовїи.
59. чеа че-ѹ ръстигнїт | прѣ дом-
нѹль ностру іс хс. ши тоци
чеа че н'аѹ креѕѹт. ѫ татъл
ши ѫ фїюл ши дхѹл сфнтѹ.
ши с'аѹ лепъдат де чинстита
крѹче ши де сфнтѹл ботеѕѹл.
ши аѹ фъкѹт кѹръвїа кѹ кѹ-

şi strigară păcâtoşii şi dise-
râ: Bine ai venit printru noi,
că sem [în] întunerecul dein
vecu: Şi dise pre-curata: O,
vai de voi, păcâtoşiloru! Şi în-
trebâ pre arhaghel: Ce rău e
acesta şi cine este întru elu?
Şi dise arhaghel: Aćasta la-
ste smoală cu unde de focu,
şi se muncescu într'însu Ji-
dovii ceĭa ce-u răstignit pré
Domnulŭ nostru Is. Hs. şi
toţi ceĭa ce n'au credut în
Tatâl şi în Fiĭul şi Duhul
sfăntu, şi s'au lepâdat de
cinstita cruce şi de sfăntul
botedul, şi au făcut curăvila
cu cumâtrâ-sa şi vecinĭĭ sei
şi cu apropele seu, şi otrâ-
vitorii, şi tălăharii, şi-u ne-
cat fećorii mici. Şi dise pré-

γραφὰς καὶ γελοῦν, καὶ ὅσοι ψευδομαρτυροῦν· καὶ ὅσοι ἀγαποῦν τὰ ξένα, καὶ ζημιόνουν τοὺς πτωχοὺς καὶ τὰς χήρας, καὶ ὅσοι ἀποθαίνουν ἀμετανόητοι καὶ δὲν ἀγάπησαν τὴν δικαιοσύνην, καὶ ὅσοι δὲν ἐλεοῦν τοὺς πτωχοὺς καὶ τοὺς ξένους καὶ διὰ τοῦτο κολάζονται. Καὶ ἡ Παναγία εἶπε· «νὰ συνάξω τὰς στρατιὰς τῶν Ἀγγέλων καὶ τῶν Ἀρχαγγέλων, καὶ ὅλων τῶν ἁγίων, ἵνα παρακαλέσωμεν τὸν Θεὸν διὰ τοὺς ἁμαρτωλοὺς» καὶ εἶπεν ἡ Παναγία ταῦτα πρὸς τὸν Ἀρχιστράτηγον· ὁ δὲ Ἀρχιστράτηγος εἶπεν· «ἡμεῖς, Παναγία μου, ὅταν τὸν Ἀρχαγ-
ν ποιοῦμεν ὕμνον ἀναφέρομεν καὶ διὰ τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἑπτὰ φορὰς τὴν

и слово рекши престѣи и обратишася хѣровими и серафими. и .у. англъ. изведоша пртоую. ѡт въстокъ на лѣвоую страноу.

.... близь рѣкы тоя баше тьма мрачьна. и тоу лежаше множьство моужь и женъ. и клокотахоу яко въ котьлѣ. и яко морьскыя вълны и образяютьсл надъ грѣшьникы. да егда вълны въсхожахоу и погроужах8 грѣшьникы тысащю лакътъ. и не можах8ть рещи. помилоуи ны правьдьныи соудии. ядаше же я чьрвь неоусыпаа и скрьжьтъ зоубомъ.

и видѣвъше пртоую англи стрѣг8щии [ихъ] възъпиша вси юединѣми оусты глюще стъ стъ стъ юеси бе. и ты бце благословимъ та и сна бжия родивъшаго та (=сл) ѡт тебе. яко бо ѡт вѣка не видѣхомъ свѣта. и днь видимъ свѣтъ тебе ради бце. и пакы възъпиша вси единѣмь гласъмь глюще. радоуисл блгдатьная бце. радоуисл просвѣщение вѣчьнаго свѣта. радоуисл и ты архистратиже Михаиле. молясл влдцѣ за вьсь миръ. мы бо видимъ грѣшьныя моучащаясл. и зѣло скърбимъ.

и видѣвъши бца англы скърбьны оуныли грѣшьникъ ради. и въсплакасл пртая.

καὶ εἶπεν ἡ παναγία· τί τὸ ἁμάρτημα αὐτῶν.;.

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος. οὗτοι εἰσὶν πόρνοι, μοιχοί, μάχιμοι, κλέπται, παρακροαταί, παραθερισταί, κατήγοροι, καταλαληταί, βλάσφημοι καὶ οἱ πρώτην ὥραν καταλύοντες τῆς νηστείας καὶ οἱ τρώγοντες ἀλλοτρίους καμάτους, οἱ χωρίζοντες ἀνδρόγυνα (ἀνδρώγινα), μεθυσταί, παρακαμπανισταί (παρακαμπανίσται), οἱ ἀνελεήμονες ἄρχοντες καὶ ἐπίσκοποι ἀμετάδοτοι (ἐπίσκοποι, ἀμετάδοτοι), καὶ οἱ πατριάρχαι καὶ οἱ βασιλεῖς οἱ μὴ ποιήσαντες τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ καταφρονοῦντες εἰς αὐτόν, οἱ φιλάργυροι, οἱ τόκον λαμβάνοντες ἐκ τοῦ χρυσίου αὐτοῦ.

καὶ ἀκούσασα ἡ παναγία ἐδάκρυσεν καὶ εἶπεν· οὐαὶ τοὺς ἁμαρτωλούς!

καὶ λέγει ὁ ἀρχιστράτηγος τί κλαίεις, δέσποινα, ἀκμὴ οὐκ ἑώρακας τὰς μεγάλας κολάσεις.

καὶ λέγει ἡ παναγία· δεῦρο, Μιχαὴλ ὁ μέγας ἄρχων, ὑπάγωμεν εἰς τὰς μεγάλας κολάσεις· (καὶ λέγει παναγία, δεῦρο, Μιχαὴλ ὁ μέγας ἄρχων, ὑπάγωμεν εἰς τὰς μεγάλας κολάσης).

καὶ λέγει πρὸς τὴν κεχαριτωμένην ὁ ἀρχιστράτηγος· ποῦ

мжтрж-са. ши вечинии сеи. ши
к8 апропеле се8. ши wтржви-
торїи ши тълъхарїи. ши-8 не-
кат фечорїи мичи. ши зисе прѣ-
сфнта. дыпъ крединца лор8 съ
ле фиа аша. ши се акопери
ѫт8нерек8лъ ıаржш. ши зисе
архагел кътрж сфнтжм (*sic*) ма-
рия. чине ѫтрж ѫн ачаста м8н-
кж н'аре ачела а веде л8минъ ѫ
60. век8, | ши зисе прѣ-свтна (*sic*)
w ва[и] де вои пъкжтошилор8
къ фжрж де съвръшире ве веці
м8нчи. ши зисе архагел бла̀м8
пре-чиститж съ-ци аржт8. оунъ
лѯер8. де фок8. оунде се м8нческ8
џинт8лъ wминеск8. крещинеск8.
ши зисе пре-сфнта. ѫблъм8
ам8 съ ведем8. ши възоу оун-
де арде ши се м8нчиа фжръ
самж м8лци. ши зисе прѣ-

sf*ă*nta: După credinţa loru
să le fiĭa aşa; *şi se* acoperi
întunereculŭ ĭarâş. Şi ḑise
arhaghe*l* cătrâ sf*ă*ntâ*m* Mariă:
Cine în*t*râ în aćasta m*u*ncă,
n'are acela a vede lu*mi*nă
în vecu. Şi ḑi*se* pr*é*-sv*ă*tna:
o, va*i* de voi, păcâtoşiloru,
că fârâ de săvrăşire ve veţi
m*u*nci. Şi ḑi*se* arhaghe*l*: Blă-
mu, pre-ci*s*tită, să-ţi arâtu
unŭ ĭazeru de focu, unde se
muncescu gintulŭ ominescu
creştinescu. Şi ḑi*se* pre-sf*ă*nta:
Înblâm*u* amu să vedemu. Şi
văḑu unde a*r*de şi *se* mun-
ciĭa fâră samâ mu*l*ţi, şi ḑise
pr*é*-sf*ă*nta: C'au greşitu a-
ceşte? Şi ḑi*se* arhaghe*l*: A-
ceşte sintu ceĭa ce s'au bo-
teḑa*t* şi séu făgăduitu cruci-

ἡμέραν, ἀλλὰ δὲν μᾶς ἀκούει» καὶ ἡ Παναγία εἶπε «πάρετέ μοι νὰ [illegible]μεν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ·» καὶ παρευθὺς τὴν ἐπῆραν καὶ εἶπεν· «ἐλέησον, Δέσποτα, τοὺς ἁμαρτωλοὺς, διότι πολλά τους ἐλυπήθηκα εἰς τὰ βάσανα ὅπου εἶδα [illegible] ἔχουν εἰς τὴν κόλασιν·» καὶ ἤκουσε φωνὴν ὅπου ἔλεγεν οὕτω· «Δὲν θέλω νὰ τοὺς ἐλεήσω, διότι δὲν ἔκαμον καλὸν εἰς ὅλην τους τὴν ζωὴν, δὲν ἐτίμησαν τοὺς ἀδελφούς των, πτωχοὺς δὲν ἐλέησαν· ἀλλὰ οὔτε εἰς ξένους ἔκαμαν ἐλεημοσύνην διὰ τὸ ὄνομά μου, δὲν ἐκρατοῦσαν τὰς παραγγελίας μου, δὲν ἐτίμησαν

и възьпиша вси иединѣмь гласмь глюще. добрѣ иесте прншли въ тьмоу сию. да ны видить како ны иесть мѹка.

и помолиса престаıа съ архангльмь. и слыша плачь грѣшьныихъ.

и възвигоша гласъ свои выпиюще и глюще. ги помилоуи ны.

да ıако опростиша млтвоу. оустависа боура рѣчьнаıа и вълны огньныıа. и ıавишаса грѣшьници. ıако и зрьна горюшичьна.

ї видѣвъши стаıа просльзиса и рече. что иесть рѣка си и вълны иеıа.

и рече къ нией архистратигъ. си рѣка вса смольна. а вълны иеıа вса огньны. а иже са моучать. то то соуть Жидове. иже моучиша га нашего Іеъ Ха сна бжиıа. и вси азыци. иже крьстишаса въ има оца и сна и стго дха. иже крьстиıане соуще ти вѣроують въ дѣмоны. и ѡтвергошаса ба ї стго крщениıа. и иеже блоудъ сътвориша о стѣм крьщении. съ коумы своими и съ мтерьми своими и съ дъщерьми своими. и отравьници (и)же ıадъшо оуморають члвкы. и ороужпемъ оубиваю(ть). иже давать дѣти своıа. и того ради моучатьса противоу дѣломъ своимъ.

и рече стаıа. по дѣломъ ихъ боуди тако.

θέλεις ἡ κεχαριτωμένη ἐξελθεῖν, ἐπὶ ἀνατολὰς ἢ ἐπὶ δυσμάς, ἢ εἰς τὰ ἀριστερά, ὅπου αἱ μεγάλαι κολάσεις εἰσίν;

καὶ εἶπεν ἡ παναγία πρὸς τὸν ἀρχιστράτηγον· ἂς ἐξέλθωμεν, ὅπου αἱ μεγάλαι κολάσεις εἰσίν.

καὶ ἅμα τῷ λόγῳ εἰποῦσα εὐθέως παρέστη τὰ χερουβὶμ καὶ τὰ σεραφὶμ καὶ οἱ τετρακόσιοι ἄγγελοι καὶ ἀπήγαγον τὴν κεχαριτωμένην ἐπὶ τὰ ἀριστερά, ὅπου αἱ μεγάλαι κολάσεις εἰσίν.

καὶ εἶδεν ἐκεῖ ποταμὸν πυρὸς καὶ ἦν ἡ ἰδέα (εἰδέα) τοῦ ποταμοῦ ἐκείνου σκοτεινοτέρα πίσσης καὶ ἐπ' αὐτῷ κατέκειτο πλῆθος ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν, ἐκόχλαζεν γὰρ τὸ πῦρ ὡς χαλκίον καὶ ὡς ἄγρια θάλασσα ἐβύθιζεν τοὺς ἁμαρτωλοὺς μυρίας (*sic*) πήχεις καὶ οὐκ ἠδύναντο εἰπεῖν· ἐλέησον ἡμᾶς, δίκαιος κριτής· ἔτρωγεν γὰρ αὐτοὺς ὡς σκώληξ ὁ ἀκοίμητος καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων.

καὶ ἰδόντες τὴν παναγίαν οἱ ἄγγελοι οἱ φυλάσσοντες αὐτούς, ἀνεβόησαν μίαν φωνήν, λέγοντες· ὁ σπλαγχνιζόμενος (ὡς πλαγχνιζόμενος) διὰ τῆς θεοτόκου.... ἐλέησον ἡμᾶς, ὅτι ἀπὸ τοῦ αἰῶνος οὐκ εἴδομεν φῶς.

сфнта чаȣ грешіт ачеще. ши
ѕнсе архагел. ачеще синтȣ чеꙗ
че с'аȣ ботеѕат ши сѣȣ фъ-
гъдȣитȣ крȣчіен. ꙗрꙗ еи лȣ
фꙗкȣтȣ лȣкрȣл дїаволȣлȣи. ши
ш'аȣ пїердȣтȣ време де покъ-
61. н|инцꙗ (*sic*). дерептȣ ачеꙗ съ
мȣнческȣ. ши ѕисе пре-чинстита
маика лȣ хс кътрꙗ архагел.
фаче-вою ѡ черерѣ дела тине съ
мъ ши еȣ мȣнческȣ кȣ крещї-
нїи къ се-ȣ грешитȣ фїии лȣ
дȣмнеѕеȣ, ши ꙗрꙗ грꙗи прѣ-
сфнта. кътрꙗ архагел. роагꙗ-
те ши те ꙟналцъ ꙟн ал шап-
теле черю. ши кȣ тоцн вои-
ничии ꙟџерещи. де те роагъ
дерептȣ пꙗкътоши. доаръ не
ва аскȣлта домнȣл нострȣ іс
хс. съ милȣꙗскꙗ пꙗкътошїи.
ши ѕисе архагел вїю дȣмнеѕеȣ

ei, ĭarâ ei au fâcutu lucrul
diavolului și *i*. ș'au pierdutu
vreme de pocăință, dereptu
aceĭa să muncescu. Și ḑise
pre-cinstita ma*i*ca lu Hs. că-
trâ arhaghe*l*: Face-voiu o
cerer*é* dela tine, să mă și
eu muncescu cu creștiinii, că
se-u greșitu — fiii lu Dum-
neḑeu. Și ĭarâ grâi pré-sfân-
ta cătrâ arhaghe*l*: roagă-te
și te înal*ț*ă în a*l* șaptele ce-
rĭu, și cu toți voinicii înge-
rești, de te roagă dereptu
pâcătoși; doară ne va ascu*l*-
ta Domnu*l* nos*t*ru Is. Hs. să
miluĭască pâcătoșii. Și ḑise
arhaghe*l*: viĭu Dum*n*eḑeu Hs.
a*l* lumiei mare numele lui,
și lau*du* de șĭapte ori în ḑi
și de șepte ori în nopté;

τὴν ἁγίαν Κυριακὴν, δὲν ἐτιμοῦσαν τὰς ἑορτὰς τῶν ἁγίων μου ἀλλὰ ἐδούλευαν, εἰς τὴν ἐκκλησίαν μου δὲν ἐπήγαιναν, μόνον εἰς τὰ καπηλεῖα, καὶ εἰς τοὺς χοροὺς καὶ παιγνίδια ἔτρεχον, καὶ διὰ τοῦτο δὲν θέλω νὰ τοὺς ἐλεήσω·» καὶ πάλιν εἶπεν ἡ Παναγία «ἐλέησον, Δέσποτα, τοὺς ἁμαρτωλοὺς τὸ πλάσμα τῆς χειρός σου, εἰ καὶ ἁμαρτωλοὶ εἰσὶ, συγχώρησέ τους διὰ λόγου μου ὅτι δὲν δύναμαι νὰ τοὺς βλέπω νὰ βασανίζωνται, διότι πᾶς χριστιανὸς τὸ ὄνομά μου ἐπικαλεῖται καὶ λέγει τὸ Παναγία Θεοτόκε βοήθει μοι·» καὶ πάλιν ἤκουσε φωνὴν

и пакы наиде на ню боурьнаꙗ рѣка и огньныꙗ вълны. и тьма покры ꙗ.

и рече Михаилъ къ бци аще са кто затворить въ тьмѣ сеи. нѣсть памати о ніемь ѡт ба.

и рече пр҃стаꙗ о лютѣ грѣшьникомъ. ꙗко не оусыпаемыи іесть пламы огнꙗ сего.

и рече къ ніеи архистратигъ. поіди пр҃стаꙗ да ти покажю езеро огньно. да видиши. кде са моучить родъ крстиꙗньскъ.

видѣ и оуслыша плачь и вьпль ѡт нихъ. а онѣхъ не бѣ видѣти.

и рече. котории се соуть что ли съгрѣшеніе ихъ іесть.

и рече къ ніеи Михаилъ. се соуть иже крьстишаса. и крстъ словъмь нарицахоу а діаволꙗ дѣла твораще. и погоубиша врѣма покаинію. и того ради тако сде моучатьса.

и рече пр҃стаꙗ къ архистратигоу. при іединои млтвѣ молю ти са. да вънидоу и азъ да са моучю съ крстьꙗны. поніеже чада нарекошаса сна моіего.

и рече архистратигъ. почивай въ раи.

и рече пр҃стаꙗ молю ти са подвігнии воиньства. ꙁ нбсъ и вса воиньства англ. да са молимъ за грѣшьныꙗ. не бы ли нась оуслышалъ гь бгъ. и помиловалъ ихъ.

καὶ ἰδοῦσα ἡ παναγία τοὺς ἀγγέλους τεταπεινωμένους καὶ στυγνοὺς ἐδάκρυσεν, καὶ ἐβόησαν οἱ ἐν σκότει, λέγοντες· καλῶς ἤλθατε δι' ἡμᾶς τοὺς ἁμαρτωλούς· καὶ ἰδοῦσα ἡ παναγία τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἦραν (εἶραν) μιᾷ φωνῇ λέγοντες· κύριε ἐλέησον· καὶ μετὰ τὸ ποιῆσαι τὴν ἐκτενήν, ἠρώτησεν ἡ παναγία τὸν ἀρχιστράτηγον· τίς ὁ ποταμὸς οὗτος καὶ τί τὰ κύματα ταῦτα; καὶ τίνες κατάκεινται ἐν αὐτῷ;

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· τοῦτο ἐστὶ τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον καὶ οἱ βασανιζόμενοι ἐν αὐτῷ εἰσὶν οἱ σταυρώσαντες τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος τὸν ἐκ σοῦ τῆς ἁγνῆς Θεοτόκου σαρκωθέντα καὶ πάντα τὰ μὴ πιστεύσαντα εἰς αὐτὸν καὶ οἱ ἐκ τῶν χριστιανῶν οἱ (*sic*) ἐξαγορασόμενοι τοὺς δαίμονας καὶ ἀρνούμενοι τὸν Χριστὸν καὶ τὸ ἅγιον βάπτισμα καὶ οἱ πορνεύοντες εἰς τὸ ἄφθεκτον τῆς συντεκνίας καὶ οἵτινες εἰς μητέρα καὶ θυγατέρα ἐπιβαίνοντες καὶ οἱ ἀποκτένοντες (*sic*) τοὺς ἀνθρώπους μετὰ ξίφους καὶ οἱ φάρμακοι καὶ οἱ πνίγοντες τὰ βρέφη.

сфнта чаȣ грешїтȣ ачеще. ши
зисе архагел. ачеще синтȣ чеѧ
че с'аȣ ботезат ши сѣȣ фъ-
гъдȣнтȣ крȣчїеи. ꙗрѫ еи аȣ
фѫкȣтȣ лȣкрȣл дїаволȣлȣи. ши
ш'аȣ пїердȣтȣ време де покъ-
61. инцѫ (*sic*). дерептȣ ачеѧ сѫ
мȣнческȣ. ши зисе пре-чинстита
маика лȣ хс кътрѫ архагел.
фаче-вою ѡ черерѣ дела тине сѫ
мъ ши еȣ мȣнческȣ кȣ крещї-
нїи къ се-ȣ грешитȣ фїии лȣ
дȣмнезеȣ, ши ꙗрѫ грѫи прѣ-
сфнта. кътрѫ архагел. роагѫ-
те ши те ꙟналцъ ꙟн ал шап-
теле черю. ши кȣ тоци вои-
ничии ꙟџерещїи. де те роагъ
дерептȣ пѫкътошии. доаръ не
ва аскȣлта домнȣл ностРȣ іс
хс. сѫ милȣꙗскѫ пѫкътошїи.
ши зисе архагел вїю дȣмнезеȣ

ei, ĭarâ ei au fâcutu lucrul diavolului ș*i*. ș'au pierdutu vreme de pocăință, dereptu aceĭa să muncesc*u*. Și ḑise pre-cinstita ma*i*ca lu Hs. că*tr*â arhaghe*l*: Face-voĭu o cerer*é* dela tine, să mă și eu munces*cu* cu creștiinii, că se-u greșitu — fiii lu Dumneḑeu. Și ĭarâ grâi pré-sfânta cătrâ arhaghe*l*: roagă-te și te îna*lț*ă în a*l* șaptele ceriu, și cu toți voinicii îngerești, de te roagă dereptu pâcătoși; doară né v*a* ascul-ta Domnu*l* nos*tr*u Is. Hs. să miluĭască pâcătoșii. Și ḑise arhaghe*l*: viĭu Du*m*neḑeu Hs. a*l* lumiei mare numele lui, și lau*du* de șĭapte ori în ḑi și de șepte ori în nopté;

τὴν ἁγίαν Κυριακὴν, δὲν ἐτιμοῦσαν τὰς ἑορτὰς τῶν ἁγίων μου ἀλλὰ ἐδούλευαν, εἰς τὴν ἐκκλησίαν μου δὲν ἐπήγαιναν, μόνον εἰς τὰ καπηλεῖα, καὶ εἰς τοὺς χοροὺς καὶ παιγνίδια ἔτρεχον, καὶ διὰ τοῦτο δὲν θέλω νὰ τοὺς ἐλεήσω» καὶ πάλιν εἶπεν ἡ Παναγία «ἐλέησον, Δέσποτα, τοὺς ἁμαρτωλοὺς τὸ πλάσμα τῆς χειρός σου, εἰ καὶ ἁμαρτωλοὶ εἰσί, συγχώρησέ τους διὰ λόγου μου ὅτι δὲν δύναμαι νὰ τοὺς βλέπω νὰ βασανίζωνται, διότι πᾶς χριστιανὸς τὸ ὄνομά μου ἐπικαλεῖται καὶ λέγει τὸ Παναγία Θεοτόκε βοήθει μου» καὶ πάλιν ἤκουσε φωνὴν

καὶ εἶπεν ἡ παναγία· κατὰ τὴν πίστιν αὐτῶν γενηθήτω αὐτοῖς.

καὶ εὐθέως ἔδωκεν ὁ κλύδων καὶ ἔπεσαν τὰ κύματα ἐπάνω αὐτῶν.

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος πρὸς τὴν παναγίαν· ἐάν τις βληθῇ ἐν τῷ σκότει τούτῳ οὐκέτι μνεία αὐτοῦ γίνεται ἐνώπιον τοῦ θεοῦ.

καὶ εἶπεν ἡ παναγία, ὅτι ἀτελεύτητος ἐστὶν ἡ φλὸξ τοῦ πυρός.

καὶ εἶπεν πρὸς αὐτὴν ὁ ἀρχιστράτηγος· δεῦρο παναγία, ὅπως ὑποδείξω σοι τὴν λίμνην τοῦ πυρός.

καὶ ἐξῆλθεν καὶ ἤκουσεν τὸν ὀδυρμὸν καὶ τὸν δὲ (*sic*) οὐκ ἤκουεν.

καὶ ἠρώτησε τὸν ἀρχιστράγον· τίνες εἰσὶν οὗτοι καὶ τί ἁμάρτημα αὐτῶν;

αὶ εἶπεν· οὗτοι εἰσίν, παναοἱ (ἡ) βαπτισθέντες καὶ όγῳ συνταξάμενοι, τὰ δὲ οῦ διαβόλου ποιήσαντες, όλεσαν τὸν καιρὸν τῆς

[illegible]

cându-i aducu cântecé dumneḑeĭaşti, rogu-mă şi derepta păcătoşi, şi nu mă ascultă Dumneḑeu. Şi ḑise pré-sfânta cătră arhaghel: Ḑi îngeriloru să mâ ia să mă pue înaité Tatâlui nevăḑutu. Şi ḑise arhagghel îngerilor, şi sosiră amu herovimii şi serafimii, şi luară pré pre-sfânta Maria de o puseră înainte Tatâlui nevăḑutu; şi-şi tinsă mâinile sale cătră scaunul înfricat, şi-şi ridică ochii săi cătră fiiulu seu Domnul ceriului şi alŭ pământului, şi să rugâ şi grâi: Miluieşte, Doamne despuĭatoare, creştinii! că văḑulu muncă de nu o poću răbda,—şi eu mă voiu

[illegible]

... живъ гь бъ има iего велико. ꙁ шды на днь. и ꙁ. нъ нощь. iегда хвалоу приносимъ влдцѣ. и за грѣшьникы гже гви покланꙗiемъса. да ни хоудѣ насъ послоушаiеть влдка.

и рече пр҇стаꙗ бца. молимъ ти са. повели воиньствоу англьскомоу. и възнесеть ма на высотоу нбсьноую. и поставите ма. прѣдъ невидимымь оцьмь.

и повелѣ архистратигъ. и предъсташа хѣровимъ и серафимъ (= херувими и серафими). и възнесоша блгодатьноую на высотоу нбсьноую. (=нбсьноую). и поставиша ю прѣдъ невидимымь оцмь оу прѣстола.

и възведе (= въздѣ) роуцѣ свои. къ блгдатьномоу сноу своiемоу. и рече. помилоуи вадко грѣшьныꙗ. ꙗко видѣхъ а и не могоу тьрпѣти. да са моучю и азъ съ крьстьꙗны.

и приде гласъ къ нiеи глꙗ. ꙗко хощю тыꙗ помиловати. а вижю гвоздиꙗ. въ дланьхь сноу моiемоу. да не имамъ ꙗко ꙗ тѣхъ помиловати.

и рече. влдко не молюса за невѣрныꙗ Жиды. нъ за крьстьꙗны молю твоiе млсрдие.

и приде къ неи гласъ глꙗ азъ вижю ꙗко братиꙗ моiеꙗ

καὶ εἶπεν ἡ παναγία· κατὰ τὴν πίστιν αὐτῶν γενηθήτω αὐτοῖς.

καὶ εὐθέως ἔδωκεν ὁ κλύδων καὶ ἔπεσαν τὰ κύματα ἐπάνω αὐτῶν.

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος πρὸς τὴν παναγίαν· ἐάν τις βληθῇ ἐν τῷ σκότει τούτῳ οὐκέτι μνεία αὐτοῦ γίνεται ἐνώπιον τοῦ θεοῦ.

καὶ εἶπεν ἡ παναγία, ὅτι ἀτελεύτητος ἐστὶν ἡ φλὸξ τοῦ πυρός.

καὶ εἶπεν πρὸς αὐτὴν ὁ ἀρχιστράτηγος· δεῦρο παναγία, ὅπως ὑποδείξω σοι τὴν λίμνην τοῦ πυρός.

καὶ ἐξῆλθεν καὶ ἤκουσεν τὸν ὀδυρμὸν καὶ τὸν δὲ (*sic*) οὐκ ἤκουεν.

καὶ ἠρώτησε τὸν ἀρχιστράτηγον· τίνες εἰσὶν οὗτοι καὶ τί τὸ ἁμάρτημα αὐτῶν;

καὶ εἶπεν· οὗτοι εἰσίν, παναγία, οἱ (ἢ) βαπτισθέντες καὶ τῷ λόγῳ συνταξάμενοι, τὰ δὲ γαρ τοῦ διαβόλου ποιήσαντες, καὶ ἀπόλεσαν τὸν καιρὸν τῆς

деспȣатоаре крещинїи. къ вѫ-
ȣю мȣнкѫ де нȣ ѡ почȣ ръб-
да. ши еȣ мъ вою мȣнчи кȣ
еи. ши вени глас ши гръи.
кȣмȣ-и вою милȣи. ши ѕисе
прѣ-сфнта. аȣ нȣ се-ȣ боте-
ѕатȣ ꙟ нȣмеле тъȣ. нȣ мъ
рогȣ деспȣаторю дерептȣ не-
крединчошїи жидовїи. ши ръ-
спȣнсѫ хс ши ѕисе. кȣм се
64. аибȣ еȣ а-и милȣи. къндȣ фра|
фрацїи (*sic*) съи ши мишеи
меи н'аȣ милȣитȣ. ши ꙗръ
ѕисе прѣ-сфнта марїе. милȣ-
еще доамне крещинїи. ши ка-
ȣтѫ прѣ фаптȣа мѫинилѡр
тале. къ ꙟ тоатѫ време с'аȣ
мъритȣ нȣмеле тъȣ прѣ пъ-
мѫнтȣ. аша ꙗръ гръи прѣ-
чинститаа. аџȣтѫ-ми доамне.
ши ѕисе дȣмнеѕеȣ кътрѫ а.

munci cu ei! Şi veni glas şi grăi: Cumu-*i* voĭu milui? Şi ḑ*ise* pré-sf*ă*nta: Au nu se-u boteḑatu în numele tău? nu mă rogu, despuĭatorĭu, derept*u* necredi*n*cóşii Jidovii. Şi răspunsă Hs. şi ḑ*ise*: Cu*m* se aibu eu a-i milui, căndu fraţii săi şi mişei mei n'au miluitu? Şi ĭară ḑ*ise* pre-sf*ă*nta Marie: Milueşte, Doamne, creşt*i*nii, şi cautâ pré faptul mâinilo*r* tale, că în toată vre*me* s'au măritu numele tău pré pămăntu. Aşa ĭară grăi pré-ci*n*stitaa: ag'utâ-mi, Doamne! Şi ḑ*ise* Dumneḑeu cătră ĭa: Nu ĭaste o*m* pre pămăntu cela ce mâ va chema, să nu-l *eu* ascu*l*tu; ĭarâ ei n'a*u* vrutu

---

κοντάρι· καὶ ἐποτίσασί με χολὴν καὶ ὄξος οἱ παράνομοι Ἑβραῖοι καὶ ἔθαψαν με εἰς τὸν τάφον, καὶ πάλιν εἰς τρεῖς ἡμέρας ἀναστήθηκα καὶ ἀνάστησα καὶ ἄλλους νεκροὺς καὶ ὕστερον πάλιν ἀπὸ σαράντα ἡμέρας ἀνέβην εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ ἔκαμα ἐγὼ ὅ, τι τοὺς ἔταξα· καὶ αὐτοὶ δὲν ἔκαμαν ἐκεῖνα ὅπου τοὺς ἐπαρήγγειλα καὶ διὰ τοῦτο δὲν τοὺς λυποῦμαι νὰ τοὺς ἐλεήσω.» Καὶ ὅταν ἤκουσε τούτους τοὺς λόγους ἡ Παναγία εἶπε μὲ μεγάλην φωνήν· «Ποῦ εἶναι τὰ τάγματα τῶν Ἀγγέλων καὶ τῶν Ἀρχαγγέλων καὶ ὅλων τῶν ἁγίων; ποῦ εἶναι

не помиловаша. да нѣсть ми како тѣхъ помиловати.

и рече пакы пртаꙗ. помилоуи влдк. грѣшьныꙗ. помилоуи ги тварь роукоу своiею. ꙗко по всеи земли. твоiе има нарицають. и въ моукахъ и на всакомь мѣстѣ. и по всеи земли глюще. пртаꙗ же бце помагаи намъ. и iегда ражаiетьса члвкъ и глеть. стаꙗ бце помози ми.

тъгда рече къ нiеи гь. послоушаи пртаꙗ бце влдчце. нѣсть того члвк иже не молить имене твоiего. азъ же не оставлꙗю тѣхъ. то ни на нбси ни на земли.

и рече пртаꙗ бца. кде iесть Моиси пррк. кде ли соуть вси пррци. и вы оци иже грѣха не твористе николи же. къде ли Павелъ възлюблiеникъ бжии. кде лї iесть недѣлꙗ. похвала крстьꙗньскаꙗ. кде ли iесть сила чьстьнаго креста имьже Адама и Iевъгоу ѿт клатвы избави.

тъгда Михаилъ архистратигъ. и вси англи рекоша. помилоуи влдко грѣшьныꙗ.

тъгда Моиси възъпи глꙗ. помилоуи влдко. ꙗко азъ законъ твои дахъ имъ.

тъгда Иѡнъ възъпи глꙗ. помилоуи влдко. азъ еуангелiе твоiе проповѣдахъ имъ.

тъгда и Павелъ възъпи

μετανοίας καὶ διὰ τοῦτο οὕτως κολάζονται.

καὶ εἶπεν ἡ παναγία πρὸς τὸν ἀρχιστράτηγον· δέομαί σου μίαν αἴτησιν· αἰτοῦμαι παρὰ σοῦ, ἂς ἐξέλθω κἀγὼ καὶ ἂς κολάζωμαι μετὰ τοὺς χριστιανούς.

καὶ εἶπεν αὐτῇ ὁ ἀρχιστράτηγος· σὺ παναγία ἐν παραδείσῳ ἀναπαύσει.

δέομαί σου, ἀρχιστράτηγε τῆς δόξης τοῦ θεοῦ, κίνησον τὰ δεκατέσσαρα στερεώματα καὶ τοὺς ἑπτὰ οὐρανούς, ὅπως ἐπακούσῃ κύριος ὁ θεὸς καὶ ἐλεήσει (*sic*) αὐτούς.

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· ζῇ κύριος ὁ θεός, τὸ ὄνομα τὸ μέγα ἑπτάκις τῆς ἡμέρας καὶ ἑπτάκις τῆς νυκτὸς τὸν τρισάγιον ὕμνον προσάδομεν τῷ δεσπότῃ ἀλλ' εἰς οὐδὲν λογίσεται ἡμᾶς ὁ κύριος.

δέομαί σου, κέλευσον τὰ στρατεύματα τῶν ἀγγέλων καὶ ἄρατέ εἰς τὸ ὕψος τοῦ οὐρανοῦ καὶ ῥίψατέ με ἔμπροσθεν τοῦ ἀοράτου πατρός.

καὶ εὐθέως ἐκέλευσεν ὁ ἀρ-

нȣ асте ѡм пре пѫмѫнтȣ. чела че мѫ ва кема сь нȣ-л еȣ аскȣлтȣ. іарѫ еи н'а[ȣ] врȣтȣ се кеме нȣмеле міеȣ. ши се ꙟтоарса прѣ-чинстита ши ѕисе.
65. оунде есте пророчествіа | лȣ мȣисіи пророкȣ. оунде сȣ пророчіи ши пѫринціи чае че н'аȣ грешитȣ нечe динѡрь немикѫ. оунде а сфнтȣл апостоль павел. юбитȣл лȣ дȣмнеѕеȣ. оунде а сфнта дȣменекѫ лаȣда крешинилѡр. оунде а пȣтерѣ чинститееи крȣчи. чеа че адамȣ ши ева изꙁбѫви деꙟ бльстемȣ. атȣнче архагел михаил ши тоци сфнціи ꙟџери стригарѫ ши грѫирѫ. милȣеще доамне крешиніи. ши ѕисе дȣмнеѕеȣ. н'аȣ ꙟблатȣ прѣ леџе
66. лȣ моисуи пророкь ши прѣ | еvглиа ма. ши пре ꙟвѫцѫтȣра лȣ павелѫ апостоль. ши ачеа џюдека-се-ворȣ. еи нȣ авȣрѫ че маи рѫспȣнде сфнціи. нȣмаи че ꙁисерь милȣеще крешиніи пѫкѫтошіи доамне кѫ леџе та ѡ-ȣ пѫѕитȣ че пѫкѫ-

se cheme numele mieu! Şi se întoarsĭa pré-cinstita şi *d*ise: Un*d*e este pr*o*r*o*ces*t*via lu Muisii pr*o*r*o*cu? unde su prorocii şi părinţii cĭae ce n'au greşitu ne*ce* di*n*oră nemică? unde ĭa sf*ă*ntu*l* ap*ostol*ŭ Pave*l*, ĭubitu*l* lu Dumneḑeu? unde ĭa sf*ă*nta Dumenecă, lauda creştinilo*r*? unde ĭa puteré cinstite*e*i cru*ci*, ceĭa ce Ada*m*u şi Eva izbâvi dein blăstem*u*? Atunce arhaghel Mihai*l* şi toţi sf*i*nţii îngeri strigară şi grăirâ: Miluește, Doamne, creştinii! Şi ḑise Dumneḑeu: N'au înblat*u* pré lege lu Moisy*i* pr*o*r*o*cŭ şi pré ev*ang*heliĭa mĭa şi pre învăţătura lu Pavelŭ ap*ostol*ŭ, şi *a*ceĭa gĭudeca-se-voru. Ei nu avură ce mai ră*s*punde sfinţii, numai ce ziseră: Miluește creştinii păcâtoşii, Doamne, că lege ta o-u păḑitu, ce păcâtoși sintu. Şi ḑi*se* Dumneḑeu: Ascu*l*tâ, pre-cinstită!

глꙗ. помилоуи влдко. како (= ꙗко) азъ iепистолиꙗ твоꙗ принесохъ црквамъ.

и рече гь бъ послоушаите вси вы. аще [iесть] по еунгълью моiемоу. или по законоу моiемѹ. и аще iесть по iеунгльскомоу проповѣданию. iеже проповѣда Иоанъ [и по] iепистолиꙗмъ. ꙗже принесе Павьлъ. то такъ соудъ примоуть.

. и оумѣшь (= не оумѣша) чсо ради рещи англи. толико. помiлоуи правьдьнь iеси ги.

и рече пртаꙗ бцꙗ. помилоуи влдко грѣшьныꙗ. ꙗко ти еунлiе твоiе приꙗша. и законъ твои съхраниша.

тъгда рече къ нiеи гь. послоушаи пртаꙗ. аще кто тѣхъ сътвори зло не покаꙗса. нi ѡт работы да добрѣ глiеши. ꙗко же законѹ твоiемоу пооучишаса. и пакы сътвориша зло iегда не ѡтдаша злаго. азъ что да рекоу ꙗко iесть речено: дасть тѣмь противоу злобѣ ихъ.

тъгда и вси стии слыша-

χιστράτηγος καὶ παρέστησαν τὰ χερουβὶμ καὶ οἱ τετρακόσιοι ἄγγελοι καὶ ἦραν τὴν κεχαριτωμένην εἰς τὸ ὕψος τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἔστησαν αὐτὴν ἔμπροσθεν τοῦ ἀοράτου πατρός.

καὶ ἐξέτεινεν τὰς χεῖρας αὐτῆς εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ εἶπεν· ἐλέησον, δέσποτα, τοὺς ἁμαρτωλούς, οἵτινες τὴν σφραγίδα ἔλαβον τοῦ ἁγίου βαπτίσματος καὶ ἔπιδε (ἔπηδε) ἐπὶ τὰς κολάσεις.

ὅτι πᾶσα κτίσις ὀνομάζεται διὰ τοῦ ὀνόματός μου, ὅτι ὅταν ἄνθρωπος γεννᾶται, λέγει· παναγία δέσποινα, βοήθει μοι· καὶ ἐπὶ παντὸς πράγματος λέγουν (*sic*) κύριε βοήθει μοι.

καὶ λέγει αὐτῇ ὁ κύριος· ἄκουσον, παναγία, ὅστις τὸ ὄνομά σου ἐπικαλεῖται (ἐπικαλῆται), ἐγὼ αὐτὸν οὐκ ἐγκαταλείπω οὔτε ἐν τῷ οὐρανῷ, οὔτε ἐπὶ τῆς γῆς.

ὁ Ἰωάννης ὁ βαπτιστὴς καὶ ὁ Πρόδρομος; ποῦ εἶναι οἱ δώδεκα Ἀπόστολοι, καὶ οἱ ἄλλοι ἑβδομήκοντα; ποῦ εἶναι οἱ προφῆται καὶ οἱ μάρτυρες, καὶ ὅλοι οἱ ἅγιοι ὅσοι ἔχουσι παρρησίαν εἰς τὸν Θεόν; Ἐλᾶτε νὰ προσπέσωμεν καὶ νὰ παρακαλέσωμεν τὸν Θεὸν μήπως εἰσακούσῃ τῆς δεήσεώς μας διὰ τοὺς ἁμαρτωλούς, καὶ μὴ ἀποδώσῃ αὐτοῖς κατὰ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν, ἀλλὰ κατὰ τὰ ἐλέη του ἐλεήσῃ αὐτούς·» καὶ ἤκουσαν φωνὴν ὁποῦ ἔλεγεν ἔτσι· «διατί μὲ παρακαλεῖτε;» καὶ ἀπελογήθηκαν καὶ εἶπον, «διὰ τοὺς ἁμαρτωλοὺς νὰ τοὺς ἐλεήσῃς·» καὶ ὁ

тоши синтȣ. ши зисе дȣмнезеȣ.
аскȣлтѫ пре-чинститъ. сѣȣ фѫ-
кȣтȣ рѫȣ рѫи синтȣ. нȣ ли се'рѫ
да дȣпѫ противa лорȣ. че пре
дирептȣ ле ꙗсте къ пъкътоши
синтȣ. къ грѫиції къ ꙟ леџе
лȣ моѵисї сaȣ ꙟвѫцат. ши кȣ-
вънтȣл еѵгліе-мела н'аѹ пъ-
67. зитȣ. че сѫ ли сь де рѫȣ де|-
рептȣ рѫȣ. аша сѫ грѫꙗскȣ къ
пѫкѫтоши синтȣ. акмȣ ли сѫ
дѫ дȣпѫ лȣкрȣлъ лорȣ. ши
сфинції аскȣлътарѫ кȣвънтȣл
лȣ хс. ши нимикѫ нȣ кȣте-
зарѫ грѫи. ши вѫзȣ прѣ-
сфнта марїе кѫтѫ рȣгѫчюне
фȣ а сфинційлорȣ. ши зисе ꙗтѫ
вѫзȣ деспȣеторю къ се ѡпри
рȣгъчюнѣ. ши се ꙟторса кѫ-
трѫ сфинції. ши зисе ѹнде
ꙗсте архагел гаврил. чела че-ми
спȣсе бȣкȣрїе ши дȣлче весте.
къ се ва наще фїюлȣ тaтѫлȣи.
акмȣ нȣ се роагѫ дерептȣ пѫ-
кѫтоши. ши зисе венициї тоцї
68. | ꙟџерїи чеꙗ че виꙗ ꙟ че-
рюре. ши тоци дерепцїи чеꙗ
че сȣ дерепцїи лȣ хс. ꙟпѫрѫ-

séu fâcutu râu, râi sintu: nu li se'râ da după protiva loru, ce pre direptu le ĭaste, că păcătoşi sintu; că grăiţi că în lege lu Muisi sĭ-au învâţat şi cuvăntul evanghelie-melĭa n'au păḑitu, ce să li să de rău dereptu rău, aşa să grăĭascu, că păcătoşi sintu; acmu li să dâ după lucrulŭ loru. Şi sfinţii ascultară cuvăntul lu Hs. şi nimică nu cuteḑară grâi. Şi văḑu pré-sfănta Marie, câtă rugâcĭune fu a sfinţiiloru, şi ḑise: Ĭată văḑu, despuetoriu, că se opri rugăcĭuné! Şi se întorsĭa cătră sfinţii şi ḑise: Unde ĭaste arhaghel Gavriil, cela ce-mi spuse bucurie şi dulce veste, că se va naşte fiĭulu Tatâlui? acmu nu se roagâ dereptu păcâtoşi. Şi ḑise: Veniţi, toţi îngerii, ceĭa ce viĭa în cerĭure, şi toţi dereptii, ceĭa ce su dereptii lu Hs. [în] înpărâţia lui şi au îndrăznire a se ruga dereptu

въше владкоу. не съмѣша что ѡтвѣщати.

и видѣвъши прстаꙗ. ꙗко вси не оуспѣша ничсо же. и гь стыхъ не послоуша. нъ оудаляѥть мисть свою ѡт грѣшьникъ. и рече прстаꙗ кде ѥсть архистратигъ. Гаврилъ же (= иже) възвѣсти мнѣ. радоуися. ꙗко же прѣже всѣхъ вѣкъ въиемлꙗше оца. и нынѣ на грѣшьникы не призираѥть. кде ѥсть великыи. иже градъ носить на върсѣ своѥмь. и на ѥдиной земли. за неприꙗзнинна дѣла члвча съкалꙗна быс землꙗ. и посла гь бъ [сына] своѥго. и оутвьрди плодъ земьныи. кде соуть слоужители престолоу. кде ѥсть Иѡанъ бословьць. почто не ꙗвистеса съ нами. мольбоу вадцѣ за крьстиꙗныꙗ грѣшьникы. не видите ли мене плачющюса за грѣшьныꙗ. придѣте вси англи соущии на нбсьхъ. придѣте вси правьдьнии: ꙗже гь оправьди. вамъ дано ѥсть молитиса за грѣшьныꙗ. приди и ты Михаиле. ты ѥси

καὶ εἶπεν ἡ παναγία· ποῦ ἡ προφητία Μωϋσέως, ποῦ εἰσὶν πάντες οἱ προφῆται, ποῦ ὁ ἅγιος Παῦλος ὁ ἠγαπημένος τοῦ θεοῦ, ποῦ ἡ ἁγία κυριακή, τὸ τεῖχος τῶν χριστιανῶν, ποῦ ἡ δύναμις τοῦ τιμίου σταυροῦ, ὁ τὸν Ἀδὰμ καὶ τὴν Εὔαν λυτρωσάμενος ἐκ τῆς ἀρχαίας κατάρας;

τότε Μιχαὴλ ὁ ἀρχιστράτηγος καὶ πάντες οἱ ἄγγελοι ἦραν μίαν φωνὴν λέγοντες· ἐλέησον, δέσποτα, τοὺς ἁμαρτωλούς.

τότε ἐλάλησεν καὶ ὁ προφήτης Μωϋσῆς· ἐλέησον, δέσποτα, τοὺς ἁμαρτωλούς, ὡς ἐγὼ τὰς ἐπιστολάς σου ἔφερον ταῖς ἁγίαις σου ἐκκλησίαις.

καὶ εἶπεν κύριος ὁ θεός· (θεός· ἐάν) κατὰ τὸν νόμον, ὃν ἔδωκεν Μωϋσῆς καὶ κατὰ τὸ εὐαγ-

Πανάγαθος Θεὸς εἶπε· «διὰ τὴν ἄχραντόν μου Μητέρα, καὶ διὰ τὰ πλήθη τῶν Ἀρχαγγέλων καὶ ὅλων μου τῶν ἁγίων, δίδω ἀνάπαυσιν εἰς τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἡμέρας πεντήκοντα ἑπτά· ἤγουν ἀπὸ τὴν Λαμπρὰν ἕως τῶν ἁγίων Πάντων». Καὶ ὅταν ἤκουσαν οἱ ἅγιοι ταύτην τὴν φωνήν, εὐχαρίστησαν καὶ εἶπον· «εὐχαριστοῦμεν σοι Υἱὲ καὶ λόγε τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος ὁποῦ μᾶς ἐχάρισες τέτοιον ζήτημα, καὶ ἔδωκες ἀνάπαυσιν εἰς τοὺς ἁμαρτωλούς· καὶ πάλιν ἤκουσασι φωνὴν ὅπου ἔλεγεν οὕτως· «ἐπάρετε τὴν Παναγίαν, καὶ ὑπάγετέ την εἰς τὸν Παράδεισον,

ција лȣи. ши аȣ ꙟдрѫзнире а
се рȣга дерептȣ пѫкѫтоши. ши
зисе вино ши тȣ архагеле ми-
хаиле. чела че ешти ма[и] сȣсȣ
де тоате силеле черȣлȣи. ши зи
тȣтȣрорȣ се кѫдемȣ ꙟнаинте лȣ
хс. ши се нȣ не скȣлѫм пѫнѫ нȣ
се ва милостиви дȣмнезеȣ. ши се
аскȣлте прѣ нои. ши архагель
зисѫ тȣтȣрорȣ. ши кѫзȣ ꙟсȣши
прѣ фаца са. ши кȣ тоцї ꙟџерїи.
ши кȣ тоате чинȣреле сфнцилорȣ
сфнте ши кȣ милѫ маре. ши зисе
прѣ-лȣмїната фиюлȣи сеȣ. фиюол
69. меȣ че|ла пре-юбитȣл. дещинџе
ши везї рȣгѫчюне дерептȣ пѫкѫ-
тоши. ши дещинсѫ фїюль татѫ-
люи домнȣлѫ хс. дела сфнтȣль
(*sic*) престолѫ. ши вѣзȣрь ши
мȣнчицнии дин ꙟ мȣнкѫ. ши стри-
гарѫ кȣ глас ши грѫирѫ. ми-
лȣеще-не фїюль лȣ дȣмнезеȣ ми-
лȣаще-не ꙟпѫрать вечниникȣ
(*sic*). ши зисе дȣмнезеȣ аша. а-
скȣ[л]тацї тоци оаменїи. кѫ фе-
чю адам ꙟ кипȣл меȣ ши-л пȣш
ꙟ раю. ши-и дедȣ вигаца де векȣ.
ꙗрѫ ель кѫлькѫ порѫнка ме, ꙟ

păcâtoşi! Şi ḑise: Vino şi tu arhaghele Mihaile, cela ce eşti mai susu de toate silele cerului, şi ḑi tuturoru se câdemu înaite lu Hs. şi se nu ne sculâm pănâ nu se va milostivi Dumneḑeu şi se asculte pré noi. Şi arhagheli ḑisâ tuturoru, şi căḑu însuşi pré faţa sa şi cu toţi îngerii şi cu toate cinurele sfinţiloru, sfinte şi cu milă mare. Şi ḑise pré-luminata fiĭuluĭ seu: Fiĭuluĭ meu cela pre-ĭubitul! deştinge şi veḑi rugăciune dereptu păcâtoşi. Şi deştinsă fiĭulŭ Tatâlĭui Domnulŭ Hs dela sfăntul prestolŭ. Şi viḑură şi munciţii diĭn munci, şi strigară cu glas şi grăiră: Milueşte-ne, fiĭulŭ lu Dumneḑeu! miluĭaşte-ne, înpăratŭ većnicu! Şi ḑise Dumneḑeu aşa: Ascultaţi, toţi oamenii! că fecĭu Adam în chipul meu şi-l puş în raĭu, şi-i dedu viĭaţa de vecu, ĭară elŭ că lăcâ porănca me în păcatel

пьрвыи беспльтьныимъ. до прѣстола бжиꙗ. повели и всѣмъ да припадемъ предъ невидимымь оцьмь. и не подвижимь себе. дондеже послоушаіеть насъ бъ. и помилоуіеть грѣшьныꙗ.

тъгда падеса Михаилъ ниць лицьмь своимь предъ престольмь и вса лилы (= силы) нбсьныꙗ. и вси чини беспльтьныихъ.

и видѣ влдка мольбоу стыихъ. и оумїлосьрдиса сна ради своіего іединочадаго. и рече. сьниди сноу мои възлюблеиыи. и вижь мольбѹ стыихъ. и ꙗви лице своіе на грѣшьникы.

и съшьдъ гь. ѡт іевидимаго престола. и оувидѣша и въ тьмѣ соущии. и възъпиша вси іединѣмь гласьмь. глюще. помилоуи ны сне бжии помилоуи ны цьсарю всѣхъ вѣкъ.

и рече влдка. слышите вси. раи насадихъ и члвка съзьдахъ по образоу своіемоу. и поставихъ и гна раіеви. и

γέλιον, ὃ εὐαγγελίσατο Παῦλος καὶ κατὰ τὰς ἐπιστολάς, ἃς ἔφερον οὗτοι, οὕτως καὶ ἂς κριθῶσιν.

καὶ οὐκ ἔχων τι εἰπεῖν, εἰ μὴ δίκαιος εἶ σύ, κύριε.

τότε ἰδὼν ὁ δεσπότης τὴν δέησιν των ἁγίων καὶ τῆς θεοτόκου λέγει· κάτελθε υἱέ μου ἀγαπητὲ καὶ ἴδε τὴν δέησιν τῶν ἁγίων καὶ ἐπίφανον τὸ πρόσωπόν σου ἐπὶ τοὺς ἁμαρτωλούς.

τότε κατῆλθεν ὁ δεσπότης ἐκ τοῦ ἀχράντου αὐτου θρόνου καὶ εἶπεν· ἀκούσατε πάντες τῆς φωνῆς· παράδεισον ἐφύτευσα καὶ ἄνθρωπον ἔπλασα κατ᾽ εἰκόνα ἡμετέραν, αὐτὸς παρέβη καὶ τοῖς ἰδίοις ἁμαρτήμασι θανάτῳ παρεδόθη, ἐγὼ δὲ οὐκ

διὰ νὰ ἰδῇ τοὺς ἐκλεκτοὺς καὶ ἁγίους μου νὰ χαρῇ.» Καὶ παρευθὺς ἐκίνησε τὸ ἁμάξι τὸ χερουβικὸν καὶ οἱ τετρακόσιοι Ἄγγελοι, καὶ ἐπῆγαν τὴν Παναγίαν εἰς τὸν Παράδεισον· καὶ εἶδεν ἐκεῖ Πατριάρχας καὶ Μητροπολίτας, ἱερεῖς καὶ διακόνους, καλογέρους καὶ καλογριάδες, ψάλτας καὶ ἀναγνώστας ὅπου ἔλαμπαν ὑπὲρ τὸν ἥλιον· εἶδε βασιλεῖς καὶ αὐθεντάδες, καὶ ἄρχοντας, ὅπου ἔφεγγαν ὡς τὸ φῶς· καὶ ἐρώτησεν ἡ Παναγία· «ποῖοι εἶναι, καὶ τί ἀρεταῖς ἔκαμαν ὁποῦ ἔχουσι τέτοιαν χάριν;» καὶ ὁ ἀρχιστράτηγος εἶπεν· «αὐτοὶ εἶναι ὁποῦ ἐκάμασι τὰ καλὰ

пѫкателе сале. ши морцїи сѫ
дедѣрѫ ꙗдꙋлюи. ꙗрѫ еꙋ вьѕꙋю
ши нꙋ пꙋтꙋю рѫбда фаптꙋл
мѫинилѡр меле сѫ-и мꙋн-
70. чл|скѫ дїаволꙋлꙋ. че венїю, ши
лꙋаю пелицѫ ди прѣ-чинстита
фечꙋрице марїа. ши ла їѡр-
данꙋ мѫ ботеѕаю. ши изѯѫ-
вїю адам, динꙟ мꙋнкѫ ши мѫ
рѫстигнию прѣ крꙋча. врꙋю
сѫ вь слобоѯескꙋ де блѫсте-
мꙋль дин ꙟтѫю. апѫ черꙋю
ши-ми дедерѫ ѡцетꙋ. кꙋ фере
местекатꙋ. кꙋ мѫна ма ѯидїю
ѡмꙋ. е вои ꙟ гроапѫ мѫ пꙋ-
сетꙋ. ꙗрѫши, сꙋ мершꙋ ла ꙗ-
дꙋл врѫжьмашꙋл кьлкаю. ши
алешии меи ꙟвишꙋ. дедꙋ-ле
сь сѫ ботеѕе. ши ꙟ кꙋвѫнтꙋ
71. сѫ фьгѫдꙋаскѫ нꙋмаи | ꙗрь
лꙋкрꙋ нꙋ факꙋ. ачеа сѫ торѫнѫ
ꙟ мꙋнка ачаста. дерептꙋ ачеа
н'ам а вь милюи. че дерептꙋ
мила маичеи мѣле. ши дерептꙋ
а ꙟџерилорꙋ рꙋгѫчюне кь мꙋлтꙋ
мѫ рꙋгарѫ пинтрꙋ пѫкѫтоши.
ꙗтѫ да-вою воаѡ ши алтора
а мꙋлци. дела ꙟвиере мѣ. динꙟ
ѕꙋа де пацꙗи пѫнѫ ла дꙋми-

sale, și mor*ț*ii sâ dedérâ ĭadulĭui; ĭarâ eu văḑuĭu și nu putuĭu răbda f*a*ptu*l* mâinilo*r* mele să-i munć*a*scă diavolulu, ce veniĭu și luaĭu peliță di pr*é*-cinstita feću*r*ițe Mariĭa, și la Io*r*danu mă boteḑaĭu, și izbâviĭu Ada*m* diĭn m*u*ncâ, și mă răstigniĭu pr*é* crucĭa: vruĭu să vă slobozescu de blâstem*u*lŭ din *în*taĭu. Apâ cer*u*lu, și-mi deder*ă* oțetu cu fere mestecatu; cu mân*a* mĭa zidiĭu omu, e voi în gro*a*pâ mâ pusetu; ĭarâși cu me*r*șu la ĭadu*l*, vrăjămașu*l* călcaĭu și aleși*i* mei învișu: dedu-le sâ sâ boteḑe, și în c*u*văntu sâ făgâduĭască num*ai*, ĭară lucru nu facu. Aceĭa sâ t*o*rănâ în munca aćasta. Dereptu aceĭa n'a*m* a vă milĭui; ce dereptu mila maicei méle ș*i* dereptu a îngeriloru rugâcĭune, că mu*l*tu mâ rugarâ pin*tru* pâcâtoși, ĭatâ da-voĭu vo*a*o și altora a mulți: dela înviere m*é* diĭn ḑua de p*a*ști pânâ la dumineca mar*é*, du-

животъ вѣчьныи дахъ имъ.
они же ослоухоу створиша.
и въ своieмь хотѣнии съгрѣ-
шиша. и предашаса съмьрти.
азъ же не быхъ хотѣлъ об-
оузьрѣти дѣла роукоу сво-
ieю моучима ѡт диꙗвола. и
сънидохъ на земл(ю) и въ-
пльтихъса двци. възнесохъса
на крєтъ. да свобожю а ѡт
работы. и ѡт пьрвыꙗ клатвы.
водыи просихъ. и даша ми
жлычї (=зълъчи) размѣше-
ны съ оцьтъмь. роуцѣ мои
създаста члвк(а). и въ гробъ
вложиша ма. да и въ адъ
сънидох(ъ) и врага своieго
попьрахъ. избраныꙗ своꙗ въс-
крѣсихъ. и Iерданъ блгосло-
вихъ. да вы прощю ѡт пьр-
выꙗ клатвы. и вы не брего-
сте са покаꙗти своихъ грѣхъ.
нъ крстьꙗне са твораще сло-
вьмь тъчию. а заповѣди мо-
ихъ не съблюдосте. да того
ради обрѣтостеса въ огнї не-
гасимѣмь. да не имамъ васъ
помиловати. нынѣ же за мл-
срдие оца моiего. ꙗко посла
ма к вамъ. и за млтвы мтре
моieꙗ. ꙗко плакаса много за

ἔφερον (ἤφερον) ὁρᾶν τὸ πλάσμα
τῶν χειρῶν μου τυραννούμενον
ὑπὸ τοῦ διαβόλου, κατῆλθον
ἐπὶ τῆς γῆς καὶ σάρκα ἐφόρεσα
ἐκ τῆς παρθένου Μαρίας καὶ
ἐβαπτίσθην καὶ ἐσταυρώθην,
ὄξος ἐποτίσθην καὶ ἐτάφην καὶ
ἀνέστην, πάντα ταῦτα ἔπαθον
διὰ τῆς τῶν ἀνθρώπων σω-
τηρίας, ἀλλὰ καὶ οἱ βαπτισθέν-
τες μόνῳ λόγῳ συνετάξαντο,
τὰ δὲ ἔργα τοῦ διαβόλου ἐποίη-
σαν καὶ οὐκ ἔχω πῶς αὐτοὺς
ἐλεῆσαι, νῦν δὲ διὰ τὴν κατά-
νυξιν τῆς μητρός μου, ὅτι ἔ-
κλαυσεν πολλὰ καὶ διὰ Μιχαὴλ
τὸν ἀρχιστράτηγον τῆς διαθή-
κης μου, ὅτι ἐδυσώπησέν με
πολλὰ καὶ διὰ τῆς τῶν προ-
φητῶν μου δεήσεως, ἰδοὺ δίδωμι
ὑμῖν τοῖς κολαζομένοις ἔχειν
ἀνάπαυσιν τὴν ἁγίαν μου πεντη-
κοστὴν ἕως τὸ δοξάζειν πα-
τέρα, υἱὸν ἅγιον πνεῦμα.

ἔργα εἰς τὸν κόσμον, καὶ ἐμίσησαν τὸ ψεῦδος καὶ τὴν ἀδικίαν καὶ ὅλα τὰ κακὰ ὁποῦ γίνονται εἰς τὸν κόσμον καὶ μὲ λόγον καὶ μὲ ἔργον καὶ ἀλλοίμονο εἰς τοὺς ἁμαρτωλοὺς καὶ εἰς τοὺς πόρνους, ὅτι τιμωροῦνται αἰωνίως· ἀλλοίμονο εἰς ἐκείνους ὁποῦ δὲν τιμῶσι τὴν ἁγίαν ἡμέραν τῆς Κυριακῆς καὶ τὰς ἑορτὰς τῶν ἁγίων· ἀλλοίμονο εἰς ἐκείνους ὁποῦ ὑβρίζουν τοὺς γονεῖς, ὅτι αἰωνίως θέλουν τιμωροῦνται.» καὶ μετὰ ταῦτα ἔφερον τὴν Παναγίαν οἱ Ἄγγελοι πρὸς τοὺς Ἀποστόλους, οἵτινες συνέγραψαν ὅσα ἤκουσαν καὶ τὰ ἄφησαν εἰς τὸν κόσμον πρὸς

нека марѣ думинека. а тоци
сфнцїи. сѫ лькуици ꙟ раю.
дуп'аче іарѫ се мергь ꙟ мун-
кѫ. ши сфнцїи тоци сльвирь
ꙟ думнезеу. ши аще[п]та-
72. рѫ ꙟвїерѣ | лу хс, слава та-
тѫлуи ши а фїюлоуи ши а дху-
луи сфнтѫ. ши акмоу ши поу-
рура ꙟ вечїна векулуи аде-
73. върѫ :—:.—. |

mineca a toţi sfinţii, să lăcuiţi [illegible] i
în raiu; dup'ace iară se mer-
gă în muncă. Şi sfinţii to[illegible]i
slăvirà în Dumneḑeu şi a[illegible]-
teptară învieré lu Hs. Sla[illegible]a
Tatălui şi a Fiiului şi a D[illegible]-
hului sfăntu, şi acmu şi pu-
ruria în veciila vecului, a-
devărŭ.

васъ. и за Михаила архистратига. завѣтоу. и за множьство мчникъ моихъ.. іако много троудишаса за васъ. і се даю вымъ (=вамъ). поучающиимъса день и нощь. ѿ великаго четвьрътка до стыіа пантикостіа имѣти вы юкои. и прославити оца и сна и стаго дха.

і ѿтвѣщаша вси. слава мі-лосрдию твоіемоу. слава оцю и сноу и стомоу дх8. ныіа и присно и въ в.:.

Τότε οἱ ἅγιοι πάντες ἦραν μίαν φωνὴν λέγοντες· δόξα τῇ βασιλείᾳ σου, δόξα τῇ οἰκονομίᾳ (τῆς οἰκονομίας) σου, δόξα τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰώνας τῶν αἰώνων.

νουθεσίαν ἐδικήν μας καὶ καλότυχοι ἐκεῖνοι ὁποῦ τὰ ἀκούουσι καὶ φυλάγονται καὶ δὲν κάμνουσιν ἁμαρτίας καὶ ἀτυχίας εἰς τὴν ζωήν τους, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνοι ὁποῦ ἔχουσιν αὐτὴν τὴν ἁγίαν Ἀποκάλυψιν, καὶ τὴν ἀναγινώσκουσι μετὰ φόβου καὶ τρόμου, θέλουν πάρει ἄξιον μισθὸν ἐν τῇ δευτέρᾳ καὶ φρικτῇ παρουσίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα τιμὴ καὶ προσκύνησις, σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρί, καὶ τῷ Παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ αὐτοῦ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

NOTANDA

---

1. **finalul** *u* **întreg:** апȣсȣ (32), аȣзитȣ (38, 53), анеȣ (64), ардȣ (40 de 3 orĭ), аскȣлтȣ (65), аскȣлтатȣ (43), адѫпатȣ (50), арѫтȣ (50 61), апостолѣскȣ (53), арџинтȣ (56), Адамȣ (66), адȣкȣ (63), бѫсеречилорȣ (49), блъмȣ, бльмȣ, блѫмȣ (50, 57, 61), ꙟблѫмȣ (52, 61), ꙟблатȣ (66), бльстемȣ (66), ботезатȣ (64), неботеѕатȣ, неботѣзатȣ (48 de 2 orĭ), дȣхȣ (31, 32 de 2 orĭ), дерептȣ, дирептȣ, дирѣптȣ, adv. şi adj. (33, 35, 40, 41 etc.) деспартȣ (48), деспьрцитȣ (56) датȣ (55), дïаволȣлȣ (71), елȣ (32, 59), лорȣ (49, 50, 54, 60, 67, 68), ашимȣ (44), фокȣ, фwкȣ (39, 40 de 2 orĭ, 44, 46 de 3 orĭ etc.), фокȣлȣ (45), фечорȣ (41), фȣришȣ (43) фостȣ (45) фïерȣ (47 de 2 orĭ), факȣ (72), фѫкȣтȣ, фькȣтȣ (49, 50, 53, 61, 67), фïюлȣ, фïнюлȣ (64, 68), фъгъдȣитȣ (61), грешïтȣ, грешитȣ (38, 62, 66), гръаскȣ (68), грѫитȣ (40), џȣдецȣ (33), џинтȣ (34), џȣратȣ (42), џосȣ (51), Христосȣ (31), хȣлитȣ (49) юдȣ (34), Іwрданȣ (71), аѕерȣ (61), ивитȣ (37), ꙟтоүнерекȣ (35 de 2 orĭ), ꙟцелесȣ (51, 52), ꙟсȣ (59), ꙟџерескȣ (53), ꙟџерилорȣ (59, 63, 72), кȣвънтȣ, коүвънтȣ (31, 71), кѫндȣ (36, 47, 51, 64), крещинескȣ (31, 61), крезȣтȣ (38), кȣмȣ (37), крещетȣ (39, 40), кȣмпъратȣ (56), клокотиндȣ (57) кѫдемȣ (69) четитȣ (52), лаȣдȣ (63), лъȣдатȣ (33), лȣминосȣ (36), лȣмȣ (46), милȣитȣ (65), мъритȣ (65), местекатȣ (71), мȣнчелȣ (31, 34, 35, 40 de 2 orĭ, 41, 42 de 2 orĭ etc.), мȣ-

лор8 (33), м8лт8 (36, 39, 44, 72), мъритат8 (54), н8wр8 (39), н8мър8 (34, 55), нъск8т8 (43), wм8 (41 de 2 orĭ, 44, 48, 71), wменеск8, wминеск8 (34 de 2 orĭ, 61), wцет8 (71), wкрав8 (53), поч8 (64), пъмѫнт8, пъмѫнт8, пѫмѫнт8 (31, 34, 53, 65 de 2 orĭ), пророк8 (66), пъвїт8, пъвит8 (51, 67 de 2 orĭ), пъкѫтошилор8 (59, 61), пїерд8т8 (61), пїепт8 (39, 40), прїимит8 (40), пъринцилор8 (40), п8ртат8 (53), рог8 (64), ръсърит8 (32), сънт8, сьнт8, синт8, синът8 (34 de 3 orĭ, 41 de 3 orĭ, 42 de 2 orĭ, 67 de 3 orĭ etc.), сфънт8 (60, 73), сфинцилор8 (69), сфинцїилор8 (68), слобоѕеск8 (71), с8с8 (37, 69), соц8 (41), стръмб8 (42, 43), с8пт8 (46, 51), ск8лат8 (47), сп8ркат8 (48 de 2 orĭ), спарт8 (56 de 2 orĭ), тот8 (38, 41), т8т8рор8 (59, 69 de 2 orĭ), тинс8 (44), вор8 (40, 67), вр8т8 (65), век8 (58, 59, 60, 70), вечник8 (70), вѫв8, във8 (35, 36), във8т8 (58), некъв8т8 (63 de 2 orĭ), ведем8 (57, 58, 61), въдеск8 (41), връточ8, врьтос8 (36, 54), вънд8 (41), вис8 (55), вик8 (42), ѕробеск8 (51), вак8 (35), вѫк8т8 (45), векѫнд8 (54);

adesea finalul *u* e privit ca atăt de esenţial, încăt scriitorul îl adauge d'asupra şiruluĭ, anume în: бльстем8 (66), ӂблат8 (66), синт8 (67), ӂблъм8 (61), ла8д8 (63), м8ческ8 (62 de 2 orĭ), фок8 (39), ѫшим8 (44), бѣсеречилwр8 (49), wм8 (48) etc., unde — după pronunciaţiunea actuală — ajunge consóna finală: ла8д, ӂблъм etc.;

une-orĭ o frasă întrégă presintă maĭ de multe orĭ pe finalul *u* întreg, de ex.: блъм-8 пре-чиститѫ сь-ци арѫт-8 оунъ аѕер-8 де фок-8 оунде се м8ческ-8 џинт8лъ wминеск-8 ши крещинеск-8 (61), saŭ: п8ртат-8 пре пъмънт-8 wврав-8 ӂџереск-8 ши апостолѣск-8 (53) etc.;

ne intimpină totuşĭ şi *u* jumătăţit, expres prin ь şi ъ: алъ (64), Павелъ апостоль (67), л8кр8лъ (68), фїюлъ, фїюль (35, 58, 70), домн8лъ, домн8ль (59, 70), престолъ (70), ӂпѫрать (70), ель (70), блѫстем8ль (71), оунъ (39, 48, 57, 61), џинт8лъ (61), рwд8ль (31), архангель (31, 32 etc.), пророчить (32), с8сь (33), фwкъ (39), татъль (36), декът (36), д8хь (36),

лѹкрать (36), ҆ѫтѹнерекѹлъ, ҆ѫтѹнерекѹль (35, 38, 60), ҆ѫтр'ънсь (39), сфѫнть (35), мѹнческъ (35), цинъ (42), де-лъ (41), ши-лъ (42), нѹѡрь (44), синтъ (47), крещиноулъ (48), крещетѹлъ (50). пѫвитъ (52), рѹгъторюль (59), адевьръ (73), ceĭa-ce însă revine la fórte puţin faţă cu profusiunea finaluluĭ *u* întreg, care ne apare, bună óră, de 19 orĭ în фокѹ lîngă un singur фѡкъ de 22 de orĭ în мѹнческѹ lîngă un singur мѹнческъ, de 41 d orĭ în синтѹ saŭ сѫнтѹ lîngă un singur синтъ, de unde resultă pînă la ultima evidinţă, că scriitorul nu pronunţa întreg saŭ chĭar de loc pe finalul *u* numaĭ într'un mod excepţional;

finalul *u* perit, fără ca ultima consónă să fie scrisă d'asupra şiruluĭ: кѹм [аѹ фькѹтѹ] (50).

2. ѫ întrebuinţat ca vocală nasală: мънь҆ѫкѫ (41, 42), ѹѫ [ѡм] (42), оуѫ [нѹѡрь] (44), dar şi оун (47), оунъ (48);

деѫ (58, 59, 66), диѫ (36, 37, 49, 54, 55, 70, 71, 72), dar şi дин (31, 37, 50, 58, 71);

динтрѹ (38), принтрѹ (38), прїнтрѹ (59 de 2 orĭ), пинтрѹ (72);

vocalisarea totală a nasaleĭ: ѫнаитѣ (63, şi tot acolo: ѫнаинте), ѫнаита (50, şi tot acolo: ѫнаинтѣ), ѫнаите (33, 41, 42, 69), наите (41), мънкъдѹ-и (51, dar 53: мѫнкѫндѹ-и), мѹческѹ (34, pe aĭurĭ: мѹнческѹ), ѫтр'ъшїи (46), чиститѫ (61), ди (71);

după ѫ, de'naintea vocaleĭ şi de'naintea consóneĭ tenue, adaos н: ѫн ал [шаптеле] (62), ѫнастънга (57), ѫн ачаста (60), ѫнкѫ, ѫнкъ (44, 57), ѫнтѹнерек (57)...

3. -ен- = actualul *-in-*: дѹменекъ (66, dar 72: дѹминека, 45: дѹминекѫ, şi tot acolo: диминецѫ), менчюношїи (48).

4. nicăirĭ nu se confundă *o* cu *u*, afară de епискѹпїи (56), херовїмїи (63) = херѹвїнмїи (44) şi numele propriŭ Мѹисїи (66), Моисуи (66), Моуисї (67);

oa e pretutindenĭ bine păzit, afară de: нопте (63), меазънопте (32), [се] ѫторса (68), дѡрѫ (41), ѡменїи (42), ѡмени (49), морте (54);

тѹте (45) = *toate*, dar *oa* de prisos: де тоат (42);

нwa ‘nobis’ (37), dar воaw ‘vobis’ (72), cfr. доaw (51).

5. fórte adesea se pune -e- în grupul e+cons.+e saŭ e+cons.+ѣ, după cum se pronunţă astădĭ, dar unde cărţile vechĭ pun generalmente -ѣ-: вecтe (68), леџe (66, 67 de 2 orĭ), пѹтерѣ (66), меле (70), мела (67), милѹеще (54, 58, 65, 66, 67, 70 şi tot acolo: милѹаще), милѹиеще (64), котеѹе (48, 71), време (61, 65), есте (35, 59 şi tot acolo: асте, 65 şi tot acolo: асте), шепте (63, şi tot acolo: шапте, ér 36: шапте, cfr. 33: шасе), кеме (65), мерсе (31 de 2 orĭ, 52, ér 55: мерсъ), креде (38), ꙟнтѹнерек, ꙟтоунерекѹ (35 de 2 orĭ, 57), ꙟтѹнерекѹл (35, 36, 38, 60), мѹнчеще, мѹнѹчеще (43 de 2 orĭ), деѕлеџе (49), пресѹтеселе (54), апостолеще (53), ꙟџерещe (53), стелеле (51), челе (57), челѣ (54), ачеле (41), бесерекъ (45, dar 46: бесарекъ), бесерека (47), бѣсеречилорѹ (49), ꙟвїерѣ (72), ꙟвиер: (72), фетеле (41), еле (46, dar 44: але), фере 71) etc.;

-e- anormal pentru -ѣ-: [се] мергь, [съ] мергъ (45, 72), векѹ (33, 37, 58, 59, 60)=*vécu*, векѹлѹи (73), диминецъ(54);

[съ ли сь] де (67)=‘să li se *dea*’;

[поръмк.] ме (70) lîngă: [евглия] ма (67), ꙟ[виере] мѣ (72);

la superlativ пре: пре-юбитѹл (70), пре-сфънта (33, 34 de 2 orĭ, 35 etc.), dar maĭ adesea прѣ.

6. ѣ saŭ a pentru -e: прѣ [маика] (33), прѣ [леџе] (66), прѣ [евглїа] (66), прѣ [нои] (69), прѣ [фаца] (69), прѣ [крѹча] (71), прѣ [слѹжиторїи] (49), прѣ [пъмънтѹ] (65, şi tot acolo: пре пъмънтѹ), прѣ пре-сфънта (63), прѣ [алъцїи] (52), прѣ [фаптѹл] (65), прѣ [мѹнкъ] (36), прѣ [архагель] (34), спрѣ [амїаѕъѕи] (39), спрѣ [але] (44), [ꙟ] ноптѣ (63), кънтечѣ (63), [w] черерѣ (62), дешкиса (34), [дешкис] цїа (32), мела (67, dar 70: меле, 72: мѣле), бѹкѹръ-та (32 de 5 orĭ, 33 şi tot acolo: бѹкѹръ-те), [тоате] мѹнчила (31), [патрѹ] сѹта (31), пъкатѣ (43, 47), [чеа че] виа (69), лимбила (49), доамна vocat. (49), [фрате ѩ] фратѣ (48, dar 49: фрате де фрате, cu doă accente grave pe -е), [съ ле]· фиа (60), [се] ꙟторса (68, dar 65: ꙟтоарсъ), [мѹери] спьнѹѹратѣ (53), [чеа че] виа [ꙟ черюре] (69);

maĭ rar ѣ saŭ ѧ pentru -*e*-: дєдѣрж (70, dar 71: дєдєрж), дєрѣптѹ (45, pe aĭurĭ дєрєптѹ, дирєптѹ), дѹмнєѕєацїи (63, unde însă se póte citi şi: дѹмнєѕєжцїи), вѣсєрєчилѡрѹ (49), дєспѹаторю, дєспѹатоарє (64, dar 37: дєспѹитоарє, 68: дєспѹєторю, 33: дєспѹєторѹлюи), гржаскѹ (67), нєботаѕатѹ (48, şi tot acolo: нєботєѕатѹ), апостолѣскѹ (53);

ѧ pentru *e*-: ѧшиѧ (36, dar 53, 55: єшїѧ, єшиѧ), ѧшимѹ (44, şi tot acolo: єшим), ѧщи [лѹѹдатѹ] (33, şi tot acolo: єщї, єщи), [прє] ѧи (38), ѧра [спьнѹѹрацїи] (47, pe aĭurĭ: єра);

ѧ=*e* din *este*: ѧ [дєшкис] (32), ѧ [поржика] (32), [чинє] ѧ [ачєстѧ] (43), [оүндє] ѧ [сфжнтѹл] (66), [оүндє] ѧ [сфжнтѧ] (66), [оүндє] ѧ [пѹтєрѣ] (66);

сѣ=*se*: сж сѣ ботєѕє (48), ши сѣ дєѕлєгарж (49), pe aĭurĭ pretutindenĭ: сє, сь, сж, сж, cfr. maĭ jos No. 45;

чѧє чє (66) pe aceĭa-şĭ pagină cu: чєѧ чє;

дѧ [диминєцж] (45).

7. пїєптѹ (39), фїєрѹ (47 de 2 orĭ, o dată cu ї adaos d'asupra), мїєѹ (65), пїєрдѹтѹ (61), ѧмїлѹжѹи, ѧмїаѹєѹи (32, 39 de 2 orĭ), фїєрїи (54), вїєрмїи, виєржмии (57, 58), dar şi: мєѹ (38, 69, 70), мєи (65, 71), кємє (65), фєрє=lat. *fel* (71), фєри=lat. *ferae* (51), вєрмїи (43, 53, 54).

8. reduplicarea vocalelor:

a) -ѧѧ: сльвитѧѧ (31), свжнтѧѧ (32), чинститѧѧ (65);

b) -їи-:

пїичоарєлє (51), unde numaĭ prin acest -їи- se póte explica forma poporană *kicĭórele=pĭicĭórele*, cfr. maĭ sus p. 159 No. 10;

крєщїинїи (62), unde -їи-=*ia* din *christianus*, dar şi contras крєщинїи (67), крєщиноүль (48);

вєчїиѧ (73), фїиюлѹ (64, cfr. 69: фиюл), хєрѹвїимїи (44), cfr. милѹиєщє (64);

c) -їи la pluralul nearticulat: [патрѹ сѹтє дє] жѹєрїи (57), [нєщє ѡмєни] спжнѹѹрацїи (51), [ѧра] спжнѹѹрацїи [нжрѡд мѹлтѹ] (47), [бжрбацї ши] мѹєрїи (47), нєщє фїєрїи (54), [прєѡцїи] спжнѹѹрацїи (50);

cfr. lungirea vocaleĭ finale fără reduplicare: Марїае (34), Марїеѫ (36), боеѫ (56), cfr. maĭ sus p. 293 No. 14; pentru -ее- vedĭ maĭ jos No. 29.

9. pluralul masculin *acești* saŭ *aceștia* scris tot-d'a-una cu -е: ачеще (34 de 2 orĭ, 38 de 2 orĭ, 40 de 2 orĭ, 45 de 2 orĭ, 46, 47 de 2 orĭ, 48, 49 de 2 orĭ, 50 de 2 orĭ, 52 de 2 orĭ, 55, 61), ачаще (35), afară de ачещѣ (51, 55), ceia-ce pare a proba că finalul *i* din *acești* se pronunța întreg, nu ca *ĭ*.

10. ъ trecut în *i* după *s*:
синтꙋ, синтъ, синътꙋ (34, 38, 40 de 2 orĭ, 41 de 3 orĭ, 42, 45, 47 de 2 orĭ, 48, 49 de 2 orĭ, 50, 52 de 2 orĭ, 54 de 2 orĭ, 55 de 2 orĭ, 61, 67 de 3 orĭ, 68), dar și: сънтꙋ, сьнтꙋ (34 de 2 orĭ, 42, 45, 46, 50, 52, 53, 54); синцеле (51), dar și сънцеле (49).

11. ъ trecut în *e* după ц: троице (38), фечꙋрице (71) saŭ фечюрице (58), unde este de observat tot-o-dată -чꙋ-,-чю- pentru *-cio-*, cfr. maĭ sus p. 293 No. 11.

12. ъ trecut în *e* după *z*: ѕекъндꙋ (54), амїаѕеꙁи (39, și tot acolo: амеаꙁѫꙁи).

13. *ea* pentru *ia*: меаꙁѫнопте (32), амеаꙁѫꙁи (39), lîngă амїаꙁѫꙁи (32), амїаꙁъꙁи (39), cfr. maĭ sus p. 393 No. 6.

14. ею цꙋ вою спꙋне (34, dar 41: тотꙋ ци вою спꙋне), cu ciudata metatesă a vocalelor: ею цꙋ=еꙋ ци, deși într'un mod isolat цꙋ s'ar puté explica prin *tiu* din lat. *tib-i*, ér ею prin acomodațiune vocalică, analógă cu acea din вїю (62)=*viŭ*.

15. ꙗръ=*iară* prin dissimilațiune cu finalul *i* din cuvîntul precedinte: ши ꙗръ съ легѫ лимба лѡр (50), ꙗцерїи тремꙋрѫ дinainte крꙋчїеи, ꙗръ ѡменїи ѡ цинъ (42).

16. *-e-au* se contrage prin aferesa luĭ *a-* în *-e-u*: че-ꙋ агтинїт (59), се-ꙋ скꙋлатꙋ (45, 47), че-ꙋ ѕѫкꙋтꙋ (45), че-ꙋ ѕъкратꙋ (56), че-ꙋ пꙋртатꙋ (53), че-ꙋ висꙋ (55) се-ꙋ датꙋ (55

дерептȣ ача (41), дерептȣ ачеа (35, 40, 43, 51, 52, 61), дерептȣ ачеѫ (51, 52, cfr. 51: фрика ачеѫ), дерептȣ аче (40, 42 de 2 orĭ, 43, 47, 49, 53, 54 etc.), tóte=‘pentru aceĭa,.

18. -люи pentru -лȣи: татѫлюи (63 de 2 orĭ, 70), іа-дȣлюи (70), фїюлюи (36), деспȣеторȣлюи (33), [н'ам а вѣ] ми-люи (72);

-лю pentru -лȣ: котеѕѫторȣлю (37);

fenomen curios, anormal în fonetica română — cfr. maĭ sus p. 271 — dar prin care se explică forma enclitică -ĭ pentru *luĭ* prin intermediul *ľuĭ=ĭuĭ=ĭ*.

19. distincţiunea între ѕ (=*dz*) şi ꙁ (=*z*) nu este tot-d'a-una păzită:

ꙁ pentru ѕ: креꙁȣт (35, 38, şi tot acolo de 2 orĭ: креѕȣтȣ), сѫꙁȣт (44), влаꙁѫ (31, şi tot acolo: влаѕѫ), ꙁиче (58), ꙁисерь (67), спѫнꙁȣрацїи (49), дȣмнеꙁеȣ (50), некотеꙁатȣ (48, şi tot acolo некотѣѕатȣ), котеꙁѫторȣлю (37), în cele-l'alte locurĭ pretutindenĭ se întrebuinţéză corect ѕ;

ѕ pentru ꙁ: окраѕȣ (53), пѫѕитȣ (51, 67);

întrebuinţat corect numaĭ ꙁ: ꙟдрѫꙁнире (69), иꙁбѫви (66), иꙁбѫвїю (71), слобоꙁескȣ (71), ꙁидїю (71), ꙁробескȣ (51), а-ꙁерȣ (61), деꙁлеџе (49), деꙁлегарѫ (49).

20. predilecţiune pentru џ=lat. *j*: аџȣтѫ (65), аџȣте (42), џȣдекѫторю, џȣдекѫторю (57, 58), џȣратȣ (42), џȣрѫ (42), џȣдецȣ (33), џюдечїи (56), џосȣ (51), џюдека (67), dar într'un loc: жȣдецелѡр (41).

21. metatesa licuideĭ: тѫхарїи (48, cfr. 60: тѫлѫхарїи), стѫлпȣреле, стѫпȣриле (47), крьтолсе (34), врѫтосȣ (36, 54).

22. alte particularităţĭ consonantice:

вери [бȣчина] (33), вери [дешепта (33), вери [сѫ мерџи] (38);

ꙟкѫтрȣѡ, ꙟкѫтрȣѡ (38, 44), лȣѡ (36), cfr. maĭ sus p. 59 No. 17;

сфѫнтѫм Марїѫ (60);

ночȣ (64).

23. *su*=lat. *sunt*: ачеа сѫ чеа че-ѫ цѫратѫ (42), чеа че сѫ дерепції (69), оунде сѫ пророчїи (66).

24. pentru articlul *al*: домнѫл черюлѫи ши алѫ пѫмѫнтѫлѫи (64), а ӂуцерилорѫ рѫгѫчюне (72), родитоарѣ нѫ-ай-митреце а лѫ дѫмнезеѫ (31), кѫтѫ рѫгѫчюне фѫ а сфинцїилорѫ (68), а лѫ христос маикѫ (57)...

cfr. maĭ jos No. 54.

25. ordinalele ал трейле (51), ал шаптеле (62), fără amplificativul *-a*;

de asemenea пѫрѫре (58, dar 73: поурѫра).

26. adjectivul post- şi pre-articulat în construcţiune cu substantivul post-articulat: мѫнчиле челе мариле (57, dar pe aceiaşĭ pagină la singular: мѫнка чеа маре, ér 44: мѫнчиле чале марї), фїюлѫи тѫѫ чела благословитѫл (37), фїюл меѫ чеа пре-юбитѫл (70).

27. dupla post-articulare în construcţiunea substantivuluĭ cu adjectivul: сфѫнтѫл ботезѫл (60), некрединчошїи жидовїи (64), ӂфрїкатѫлѫи скаѫнѫлоуи (50), крещинїи пѫкѫтошїи (67), cfr. maĭ sus p. 130 No. 18, p. 294 No. 20;

în дѫминека марѣ (72) şi дwамна родитоарѣ (31), finalul -ѣ ar puté să nu fie datorit articluluĭ, cfr. maĭ sus No. 6;

pentru чинститѫл синцеле лѫи (41), vedĭ p. 131 No. 18.

28. лѫ христос (31 de 2 orĭ, 32, 33 etc.), лѫ дѫмнезеѫ (31 de 2 orĭ, 32, 33 etc.), лѫ Мѫисї (66 de 2 orĭ, 67), dar şi лѫи христос (32, 51 de 2 orĭ).

29. genitivo-dativul femeesc cu *-eei*: чинститеей (66), cu unul din ceĭ doĭ *e* pus d'asupra şiruluĭ;

cu *-iei*: крѫчїей (42, 61), лѫмїей (32, 63).

30. pluralul cu *-ure*: лаптѫре (44), чинѫреле (69), юнгюреле (45), черюре (36), стѫлпѫреле (47, şi tot acolo: стѫлпѫриле), dar постѫриле (56).

31. nearticulare:

a) cu sens partitiv: сѫ мѹческѹ џинтѹ ѡменескѹ (34)=‘se muncesc mulţĭ *din* némul omenesc„, dar într'un alt loc: се мѹнческѹ рѡдѹлѫ крещинескѹ (31), се мѹнческѹ џинтѹлѫ ѡменескѹ (61);

b) după *tot*: тоатѫ време (65), cfr. maĭ sus p. 111 No. 30, p. 131 No. 21.

c) în construcţiunea substantivuluĭ cu genitivul, prin analogiă cu dativul: тѫрие черюлѹи (31), леџе лѹ Моүисї (67), морте попїлѡр (54);

d) în construcţiunea substantivuluĭ cu posesivul: ꙟвиере мѣ (72), леџе та (67), мишеи меи (65), prin analogiă cu мошѹ-ностру (37), кѹмѫтрѫ-са (60);

e) în construcţiunea genitivuluĭ cu posesivul: еваггелїе-мела (67), prin analogiă cu: ‘domnie-tale„ etc.;

să observâm însă că'n treĭ casurĭ de maĭ sus: џинтѹ, мишеи şi еваггелїе, ar puté să fie o simplă uĭtare curat materială din partea copistuluĭ de a pune un л şi un и d'asupra ulţimelor litere.

32. propaginaţiunea pronumeluĭ personal: се-ѹ датѹ пре сине (55).

33. pronume personal pleonastic: челѣ че дѹпѫ морте попїлѡр а л е с'аѹ мѫритатѹ (54), е и нѹ авѹрѫ че маи рѫспѹнде офицїи (67).

34. perfectul simplu arcaic:

a) prima pers. sing.: фечю (70), пѹш (70), дедѹ (70), дедѹ-ле (71), ꙟвиншѹ (71), мершѹ (71);

b) a doua pers. plur.: пѹсетѹ (71);

c) a treĭa pers. plur.: дедѣрѫ (70), дедерѫ (71).

35. perfectul compus arcaic: *a vis*=actualul ‘a vieţuit„: călugăriţele че-ѹ висѹ ꙟ мѫнѫстире (55), cfr. чеѩ че виѫ ꙟ чериѹ (69);

nicăirĭ perfectul compus arcaic *a fapt*, ci: аѹ фѫкѹтѹ, аѹ фѫкѹтѹ (49, 50 etc.), *fapt* fiind conservat numaĭ în participiul substantivat: фаптѹл мѫинилѡр (65, 70).

36. la imperfect se păzesce o strictă deosebire între *-iia* la verbele cu *-ire* şi *-e* din- ѣ=*-ea* la verbele cu *-ere*:

imperfectul cu *-iia*: ешїа, ашиа, ешиа (36, 39, 50 etc.), мѫнчиа (37), стрежоуиа (35, 37), сфрьрѫна (58);

imperfectul cu *-e*: пѫте (37, 49, 58 etc.), арде (39 de 2 orĭ, 50 etc.), зѫче (36, 44, dar 37: зѫчѣ), шеде (46), întocmaĭ după cum se pronunţă astădĭ în Moldova;

ambele forme faţă'n faţă: де-и арде ши мѫнчиа (46), арде ши се мѫнчиа (61).

37. imperfectul compus cu *vrut*: бине аѫ врѫт фї сѫ нѫ фїе нѫскѫтѫ ачеста wм (43), cfr. maĭ sus p. 233 No. 24.

38. infinitivul verbelor cu *-ere*, ca şi imperfectul lor, are *-e* în loc de -ѣ: нѫ поци веде (35), нѫ пѫте веде (37), а веде (60);

н'арѫ пѫте еши (45), н'арѫ аве пѫкат (46).

39. infinitivul fără *a*: нѫ кѫтеварѫ грѫи (68), еи нѫ авѫрѫ че маи рѫспѫнде (67).

40. acusativ fără *pre*: иѕгѫвию Ядам (71), чеа че Ядам ши Єва иѕгѫви (66), фечю Ядам (70), ведемѫ тине (58), ѕидїю wмѫ (71), фрацїи сѫи ши мишеи меи н'аѫ милѫитѫ (64-5).

41. organicul *sem*=actualul analogic *sîntem*: сем ѫтѫнерекѫ (59), cfr. maĭ sus p. 131 No. 30.

42. *ară*=actualul *ar*: арѫ пѫте (45), арѫ арде (45), арѫ аве (46), серѫ да (67), серѫ апрїнде (45), сѣрѫ траџе (46) etc., unde ortografia cu -ѫ nu lasă nicĭ o îndoélă asupra valoriĭ fonetice *-ă*, cfr. maĭ sus p. 132 No. 34.

43. се аиѫѫ (64)=actualul "să am".

44. *a*=lat. *ad*: воаw ши алтора а мѫлци (72), w цинѫ а мѫнѫ (42).

45. condiţionalul *să*, reflexivul *se* şi conjuncţiunea *să* "dacă", se confundă tot-d'a-una graficesce, fie-care scriindu-se în tóte

modurile posibile, astfel, de exemplu, că se vede alăturĭ: се мȣнческȣ (40, 42 etc.), съ мȣнческȣ (40, 42 etc.) și сѫ мȣнческȣ (41, 52 etc.), се рȣгѫ (33) și сь рȣгь (31) etc.

46. omisiunea dissimilativă a prepoșițiuniĭ *în* de'naintea cuvîntuluĭ începător cu *în*—: сем ꙟтȣнерекȣл (59)=‘sîntem *în* *în*tunerecul„, дерепцїи лȣ христос ꙟпъръцина лȣи (69)=‘drepțiĭ luĭ Hristos *în* *în*părăția luĭ„, мȣлте ѕакȣ ꙟтȣнерекȣл ачеста (35) =‘multe ḑac *în* *în*tunerecul acesta„.

47. pleonasticul *ḑise*: ръспȣнсе сфънта Марїѧ ши ѕисе (39), стригаръ пъкѫтошїи ши ѕисерѫ (59), стригаръ кȣ глас ши ѕисерѫ (58, ĭar 70: стригаръ кȣ глас ши гръиръ), cfr. maĭ sus p. 164 No. 51, p. 198 No. 20.

48. *să* cu sensul ‘dacă„: с'аȣ аȣѕитȣ ши н'аȣ фькȣтȣ (53), сѣȣ фѫкȣтȣ рѫȣ, рѫи сиитȣ (67), се-ȣ грешитȣ фїии лȣ дȣмнеѕеȣ (62), съ серѫ апрїнде каса (45) etc.

49. е=‘ĭară„: е вои ꙟ гроапѫ мѫ пȣсетȣ (71).

50. verbul la plural concordat cu numele colectiv la singular: се мȣнческȣ рѡдȣлъ крещинескȣ (31), съ мȣнческȣ цинтȣ ѡменескȣ (34), се мȣнческȣ цинтȣлъ ѡменескȣ (61), нȣ пȣтȣю ръбда фаптȣл мѫиниилѡр меле съ-и мȣнчаскъ дїаволȣлȣ (70).

51. *nărode* cu sensul de ‘mulțĭ„: нѫроаде пъкѫтоши (55), ньроаде бѫрбаци ши мȣери (55).

52. *mare* întrebuințat ca adverb? плънцери маре врьтоасе (34).

53. dissimilațiunea sintactică: роагѫ-те ши те ꙟналцъ (62), дерептȣ мила маичеи мѣле ши дерептȣ а ꙟцерилорȣ рȣгѫчюне (72), че ръȣ е ачеста ши чине есте ꙟтрȣ елȣ (59), cfr. maĭ sus p. 197 No. 17.

54. construcțiune eliptică: се-ȣ грешитȣ—фїии лȣ дȣмнеѕеȣ (62)=‘și dacă aŭ greșit, totușĭ sînt fiiĭ luĭ Dumneḑeŭ„ (=în contextul slavic: понеже чада нарекошаса сына моего), unde totușĭ maĭ curînd s'ar puté admite omisiunea curat materială a vre-unuĭ cuvînt la mijloc, ca și 'n frasa nu maĭ puțin ob-

scură pe aceïașï pagină: вїю дꙋмнезеꙋ христос ла лꙋмїен маре нꙋмеле лꙋи=slav. живъ господь богъ, има іего велико=gr. ζῇ κύριος ὁ Θεός, τὸ ὄνομα τὸ μέγα...

55. pentru fraseologiă:

съ серж (= dacă s'ar) апрінде каса ачелора де тꙋте патрꙋ юнгюреле ши съ ѡ ӂкꙋнџꙋре фокꙋлꙋ ши н'аръ пꙋте еши афаръ, че аръ арде ачиа, ачеіа нꙋмаи че н'аръ аве пъкат, іаръ кꙋм сѣрж (=s'ar) траџе де сꙋптꙋ фокꙋ сь іасж афарж, аша съ сж трагь ши ла бесарекъ (45—6);

кꙋ мжна ма ӡидїю ѡмꙋ, е (=Iară) вои ӂ гроапж мж пꙋсетꙋ (=puserățĭ), іаръши еꙋ мершꙋ (=merseĭ) ла іадꙋл, връжьмашꙋл кьлкаю ши алешини мен ӂвишꙋ (=am învïat), дедꙋ-ле (=le deduĭ) сь сж ботезе (71);

фѣчю (=făcuĭ) (pe) Ӑдам ӂ кипꙋл меꙋ ши-л пꙋш (=puseĭ) ӂ раю ши-и дедꙋ (=deduĭ) виіаца (70);

сѣꙋ (=dacă aĭ) фжкꙋтꙋ ржꙋ, ржи синтꙋ, нꙋ ли серж (=s'ar) да дꙋпж против (=în contra) лорꙋ, че пре дирептꙋ ле асте, къ пъкътоши синтꙋ (67);

кꙋм се авеꙋ (=am) еꙋ а-и милꙋи, кънд (pe) фрацїи сăи (=lor) ши (pe) мишеи мен н'аꙋ милꙋитꙋ? (64—5);

нꙋ асте ѡм пре пъмжнтꙋ чела че мж ва кема сь нꙋ-л еꙋ аскꙋлтꙋ (65);

вжꙋꙋю мꙋнкж де нꙋ ѡ почꙋ ръбда (64);

пасж, пре-сфънтж, де вези (55);

възꙋ пре-сфънта неџе ѡамени мънкъдꙋ-и неџе фери (51);

аꙋ н'аци кредꙋт? (38) — аꙋ дѡрж поате мънка? (41);

доаръ аꙋ фостꙋ бетеџї (45) — доаръ не ва аскꙋлта (62);

аша-ми аџꙋте дꙋмнезеꙋ ши сила крꙋчиеи! (42).

56. construcțiunea incorporativă: џюдека-се-ворꙋ (67), нъскꙋтꙋ-се-ꙋ (38).

57. composițiune lexică fórte remarcabilă: родитоарѣ нꙋ-а и-м и т р е ч е а лꙋ дꙋмнезеꙋ (31), care la prima vedere s'ar păré a fi literalmente: ‹genitrix *non-habes-matricem*›, unde митрече=lat. *matricem*=it. *matrice* ‹uterus›.

să se observe însă, că митрече presupune accentul pe prima silabă, căcĭ altfel ar fi мътриче, după cum se şi găsesce în vechile nóstre tipăriture, de exemplu în Psaltirea cea versificată a mitropolituluĭ Dosofteĭu, ps. XXI:

Дин мътриче ши дин скъдътоаре
Ши дин фаше м'аи пѹс пре пичоаре...

şi în tóte limbele romanice de asemenea, ca şi 'n prototipul latin *matricem*, accentul cade tot pe a doua silabă;

dacă dară, în adevăr, митрече este=*matricem*, atuncĭ schimbarea intonaţiuniĭ şi chĭar a vocalismuluĭ (ми=*ma*) nu s'ar puté datori decât numaĭ dóră influinţeĭ sinonimuluĭ *mitră*=gr. μήτρα, adecă митрече=мътриче+митръ.

58. *gintu*=lat. *gentem*: џинтѹ ѡменескѹ (34), џинтѹлѹи ѡменескѹ (34), џинтѹлъ ѡминескѹ (61), adecă din punct în punct "*gens humana*", în contextul slavic: родъ христіаньскій=γένος τῶν ἁμαρτωλῶν;

gintu nu ne întimpină nicăirĭ în vechile tipăriture române, şi a despărut cu desăvîrşire din graĭul poporuluĭ;

d. Cihac (Dict. p. 109) aduce *ghintă*, *gintă*, fără a ne spune de unde a scos aceste doă forme, din carĭ *ghintă* este un macedo-românism, ér *gintă* un neologism din ḑilele nóstre, datorit —pare-ni-se—reposatuluĭ Asaky, nicĭ una din amîndoă nefiind o vorbă poporană în Dacia luĭ Traian;

arcaicul *gintu*, pe care 'l vom maĭ găsi maĭ jos cu o altă nuanţă de semnificaţiune în textul No. IV, nu derivă însă direct din lat. *gentem*, de unde noĭ am avé femininul *ginte*, ci trebuĭ să-ĭ presupunem vre-un intermediŭ, bună-óră:

1°. saŭ masculinisarea latină rustică a luĭ *gentem* sub influinţa sinonimuluĭ *genus*=γένος, trecut ca masculin în tóte limbile romanice, adecă *gintu*=*gentem*+*genus*;

2°. saŭ existinţa ante-romană la Tracĭ a unuĭ sinonim masculin, prin reacţiunea căruĭa se va fi masculinisat termenul latin, ceĭa-ce convergesce, pînă la un punct, cu acea impre-

gĭurare că albanesul *ghĭind* ‹ginte› este de asemenea masculin;

3°. saŭ, în fine, înriurirea posteriórĕ specifică daco-română a sinonimilor latinĭ şi ne-latinĭ ca: *popor*, *norod*, *rod*, *ném* etc., ceĭa-ce ni se pare a fi maĭ probabil decât tóte.

59. *ĭuo*=‹unde›: кѫте мѹнчи сѫнтѹ ıѡѡ сѫ мѹческѹ џинтѹ ѡменескѹ (34), сѫ-ци арѫтѹ ıѡѡ се мѹнческѹ преѡцїи (50), веѕи ıѡѡ сѫ мѹнческѹ кѫлѹгѫрїи (52), cfr. maĭ sus p. 296 No. 50

60. *a descinde*=lat. *descendere*: сѫ дешїнгѫ кѫтрѫ мине (31), дешинсѫ архаггеле (31,) дешинџе ши веѕї (70), дешинсѫ фїюль татѫлюи (70), cfr. maĭ sus p. 198 No 29.

61. *peliţă*=‹corp›: лѹаю пелиць (71), а прїимит пелицѫ (38), cfr. maĭ sus p. 198 No. 28.

62. фечѹрице (71), фечюрице (58)=‹virgo›, cfr. p. 165 No. 64.

63. *a sfrărăi*, expresiune onomatopoetică pentru ‹zgomotul valurilor măriĭ, φλοῖσβος›: к. маре сфрьрѫна 57 ;

bătrînul Aristia care. în traducerile sale homerice, a întrebuinţat — dacă ne aducem bine a-minte — grecismul ‹marea *flisvăindă*›, ar fi spus curat românesce şi mult maĭ energic: ‹marea *sfrărăindă*›.

64. блѫмѹ (39, 57), бльмѹ (61), блѫмѹ (50)=imperativul ‹să mergem›, dar şi fără aferesa luĭ *în-*: ѫблѫмѹ (61), ѫблѫмѹ (52).

65. ши ера ачела час (31)=‹şi chĭar în acel moment›.

66. *ĭa* în loc de *ĭanĭ*: а ѫтѹнерекѹль ачеста сѫ редиче (35).

67. *despuetorĭu*=‹stăpân›: деспѹеторю (68), деспѹаторю (64), доамне деспѹатоаре (64), дѹспѹетоаре (37), деспѹеторѹлюи (33), cfr. maĭ sus p. 235 No. 45.

68. кѹчина (33)=actualul *bucĭumă*.

69. амѹ (61, 63), vedĭ maĭ sus p. 220 No. 21.

70. акмȣ (68 de 2 orĭ, 73), dar şi акȣм (58).

71. *măgură*=‘munte’: мъгȣра Ѹлеwнȣлȣи (31).

72. ѕробескȣ (51)=*sdrobescu*? cfr. Miklosich v. сѫдробити: хлѣбы сѫдробивъ, сьдробліена плъть.

73. кѫче (37)=‘pentru ce’, cfr. maĭ sus p. 199 No. 40.

74. *marhă*=actualul *marfă*: че-ȣ кȣмпъратȣ мархѫ стрѫмъбѫ (56), învederat ung. *marha* ‘vită’, ceĭa-ce probéză că comerciul de căpeteniă al Românilor consista în vite.

75. џюдечїи [ши епискȣпїи], unde în contextul slavic: кнѧѕи, епископи=gr. ἄρχοντες καὶ ἐπίσκοποι, adică *giudece*=‘principe’.

76. *judeţ*=lat. *judicium* cu sens de ‘tribunal’: ꙟнаинте домнилwр ши наинте жȣдецелwр (41), cfr. maĭ sus p. 236 No. 64.

77. *scump*=‘avar, sgărcit’: скȣмпїи ши немилостивїи (56), slav. скѫпъ (Miklosich).

78. slavisme maĭ insolite: пророчествїа (65), повеленїѧ (32), locuţiunea întrégă: wтче благослови (31)=‘părinte bine-cuvintéză’.

79. sub raportul accentuaţiuniĭ, maĭ cu sémă se observă duplul accent:

pe diftongĭ: д̏wамна (31), ̏юбиторїи (56), чер̏ю (36 de 2 orĭ), чер̏юре (69), чер̏юлȣи (32), че̏ѧ, че̏ѫ, аче̏ѫ (33, 35, 41 etc.), менч̏юношїи (48), кълкътор̏ю (33), котеѕъторȣл̏ю (37), еши̏ѫ (39), ̏аѕерȣ (61), фї̏юлюи (36), џ̏юдекътор̏ю (57), џ̏юдека (67,) съ мѫ ̏ѫ (63), кътрѫ ̏ѫ (65), деспȣрт̏оаре (64), деспȣратор̏ю (64, 68) etc.;

pe vocale graficesce lungĭ: ̏w сȣт̏ѫ (32), нȣ̏wрь (44), ̏wкїи (36, 64), пре̏wџїи (50), пре̏wтȣлȣи (47), ̏wмȣ (48), ю̏w (50), ̏wкьрѫторїи (56) etc.;

pe ꙟ: ̏ꙟџерї (32), ̏ꙟџерїи (42), ̏ꙟ черю (34), ̏ꙟ фокȣ (4[illegible] ди̏ꙟ (36), ̏ꙟкътрȣ̏w (38), ̏ꙟтребѫ (50), ̏ꙟтоарче (4[illegible]

pe vocala finală, maĭ ales neaccentată: вав̏ѫ (3[illegible]

(31 de 2 orĭ), дȣмнезе̏ȣ (31, 62, 66), дещї́нг̏ѫ (31), пѫмѫн-т̏ȣ (31), бȣкȣрѫ-т̏а, бȣкȣрь-т̏е (32, 33 de 2 orĭ), пън̏ѫ (32), ачещ̏е (45, 46, 50), ачаст̏а (35), ест̏е, аст̏е, (35, 43), лȣ-мин̏ѫ (36), мънь ꙟк̏ѫ (41), бьрбац̏и (36), мȣер̏и (36), пеми-ц̏ѫ (38), мерг̏ѫ (45), фач̏е (45), фрат̏е (49), мȣнческ̏ȣ (49), оунг̏и (49), капет̏е (51), рȣг̏ь (49), треил̏е (51), вое̏ѫ (56), дȣсьр̏ѫ (57) etc.;

căte doă accente duple pe acelaşĭ cuvînt: еле̏ѡнȣлȣ̏и (31), ̏аче̏а (35), Мар̏и̏ѫ (60);

căte doă accente duple şi unul simplu: ̏ꙟв̀ нер̏е мѣ (72);

căte un accent duplu şi unul simplu: амїлȣ̀ѫȣ̏и (32), аче́щ̏е (34), ан́ч̏е (35), т̏атѫл̀юи (63), со́арел̏е (36);

căte doă accente simple: т̀атѫлȣ̀и (31), мȣнч̀ѝа (61), а-че́ст̀а (35), ꙟтре́б̀ѫ (40), а-м̀ѫн̀ѫ (42), феч̀юр̀ице (58), кре-щ̀инилѡр (66) etc.

80. *pateric*:

după licuidă: мер’се, мер’сѣ (31, 55), мер’гь (72), ар’хан-гелѣ (31, 32, 33 etc.), бър’баци (34, 39, 44, 47, 55), ар’де (39 de 2 orĭ, 46, 50, 55), ар’дȣ (40 de 3 orĭ), кȣр’ви (40), кȣр’вие (40), вер’мїи, вїер’мїи (43, 53, 58), пїер’дȣтȣ (61), па-триꙗр’шїи (53, 56), ꙟтоар’сѫ (65), мар’хѫ (56), адȣр’мицї (57), кьл’кáю (71), кѣл’кѣторю (33), ал’те (54), ал’тора (72), ал’цїи (39 de 2 orĭ), мȣл’те (49), ꙟнал’цѫ (51), ал’треиле (51);

după nasală: син’тѣ (47), син’тȣ (34, 38, 40, 41, 45, 49, 61, 68), юн’гюреле (45), мȣн’кѫ (36, 71), мȣн’ка (57, 72), мȣн’чиа (37, 46), мȣн’ческȣ (40 de 2 orĭ, 49, 52, 61, 62), мȣн’чеще (43), мȣн’чи (64), мен’чюношїи (48), спѣн’ѯȣрацї (49), спѣн’ѕȣратѫ (43), спѣн’ѕȣрацїи (52), сѣн’џеле (49), дин’крещетȣл (50), дин’векȣ (33), дин’мȣнкѫ (37, 58), дин’ꙟтью (71), мѣн’ка (43, 51, 54, 58), мѫнкѫн’дȣ (53), дещїн’гѫ (31), дещин’ӡе (70), порѣн’ка (32, 52, 70), нестин’сѫ (33, 58), џин’тȣ (34), џин’тȣлѣ (61), плѣн’џере (36), пѣрин’те (41), пѣрин’цїи (66), пѣ-рин’цилорȣ (40), тин’сȣ (44), тын’сѫ (63), оун’ги (53), ѕекѣн’дȣ (54), арџин’тȣ (56), ꙟн’кѫ (57), стѣн’га (57), сприн’шїи (57), прїн’трȣ (59 de 2 orĭ), кредин’ца (60), оун’де (61, 66), сфѣн’та

61), пѫмѫн'тѹлѹи (64), атѹн'че (66), чин'ститѫ (67), чин'стита 42, 44, 57, 60, 62, 65, 71), дин'цїи (58), афѹн'да (58);

după *p*: шап'теле (62), дереп'тѹ (54);

după *s*: пос'тѹриле (56);

după *ş*: деш'кис (32), деш'кися (34).

81. În loc de *paĭeric*:

vocala irraţională ѫ saŭ ь: аскѹльтарѫ (68), аскѹльтатѫ (40), ѫлькѫ (70), торѫнѫ (72), врѫжьм.шѹл (71, cfr. t. 1, p. 17: рѫжимашїи), кѹрѫвїя (60), тялѫхарїи (60), альтѫ (32), альтѹ (35), алѫте (49), алѫцїи, альцїи, (39, 52), мѫнѫка (54), стрѫмѫбѫ (56), синѫтѹ (52), виерѫмии (57), деспарѫте (48), арьхаггелѹл (34), сѹсьпинѫ (39);

vocala irraţională *u*: мѹнѹчеще (43).

EXCURS

LA

„CĂLĂTORIA MAÏCEÏ DOMNULUÏ LA ÏAD“.

Crist şi Tudor Vladimirescu.

§ 1. Nu de-mult, profesorul A. Wesselofsky dela Petersburg, unul din ceï maï agerï scrutatorï contimpuranï aï credinţelor poporane, a publicat, în ‹Ḑiarul ministeriuluï Instrucţiuniï Publice› din Rusia, un şir de articolï sub titlul comun de: ‹Incercărï despre istoria desvoltăriï legendeï creştine›.

Graţiă amabilităţiï d-luï profesor A. Potebnia dela Kharkov, la care am recurs în acéstă privinţă, de vreme ce pe calea librărieï n'am reuşit de a ne procura căte-va volume isolate dintr'o colecţiune de vr'o 200 tomurï, noï avem astăḑï de'naintea ochilor o parte din acea interesantă lucrare, şi anume aceïa care se referă la ‹Legenda Duminiceï› şi la ‹Visul Maiceï Domnuluï›.

Regretâm de a nu fi avut la îndemână maï de timpuriŭ, atuncï când studiam noï înşi-ne ‹Legenda Duminiceï›, monografia d-luï Wesselofsky asupra aceluï apocrif. O regretâm, deşi d-sa n'a cunoscut — afară de Fabricius, Closener, Jerlicz ş

Ianka — pe nicĭ una din cele-l'alte fântîne ale nóstre: nicĭ redacţiunile orientale, nicĭ redacţiunea din Gerlach, nicĭ redacţiunea maghiară, nicĭ pe cea francesă etc. E şi maĭ curios, că s-a scăpat cu totul din vedere antica redacţiune slavică, care menţionéză pe Pecenegĭ; nu maĭ puţin redacţiunea cea din biblioteca Societăţiĭ Archeologice dela Moscva; ba pînă şi cântecul bulgar cel cu „doă foĭ din cer„.

Orĭ-cum ar fi însă, d. Wesselofsky completéză întru cât-va datele nóstre prin unele puncturĭ secundare, maĭ ales printr'o sémă de redacţiunĭ germane, între carĭ prin vechime ocupă primul loc cele anglo-saxone.[1])

Maĭ multe am putut învăţa din monografia d-luĭ Wesselofsky despre „Visul Maĭceĭ Domnuluĭ[2])„; o altă mistificaţiune religiósă fórte respăndită, căriĭ sîntem datorĭ cu tot dinadinsul de a-ĭ consacra aci o notiţă a parte, căcĭ:

1. Fórte scurt prin sineşĭ, acest apocrif figuréză tot-d'a-una la un loc cu alte bucăţĭ omogene, maĭ cu sémă cu „Legenda Duminiceĭ„ şi maĭ mult încă cu „Călătoria Maĭceĭ Domnuluĭ la Iad„;

2. Rare-orĭ se arată pe aĭurĭ maĭ la lumină intima legătură între cărţile poporane şi literatura cea nescrisă a poporuluĭ, o legătură une-orĭ fără nicĭ o strictă liniă de demarcaţiune, o legătură aşa ḑicênd indissolubilă, care ne-a preocupat mereŭ şi nu va înceta de a ne preocupa în cursul volumuluĭ de faţă.

Sîntem veselĭ dară de a profita, cel puţin acum, de cercetările d-luĭ Wesselofsky, completându-le la rîndul nostru prin ceea-ce le lipsesce.

§ 2. „Visul Maĭceĭ Domnuluĭ„, aşa după cum este intercalat în redacţiunea română cea modernă a „Călătorieĭ Maĭceĭ Domnuluĭ„, sună în următorul mod:

---

1) Wesselofsky, Эпистолія о недѣлѣ, în Журналъ минист. Народнаго Просвѣщенія, 1876 martiŭ, p. 50 - 116.

2) Idem. Сонъ Богородицы и сводная редакціи Эпистоліи, ibid., 1876 aprile, p. 341 - 363.

«Visul pré-curateĭ Născătóreĭ, când a adormit în muntele Maslinilor şi când veni cătră dînsa Domnul Hristos în vedenià şi ḑise:— «Oh, maĭca mea ĭubită! Dormĭ? — Şi dacă s'a deşteptat sfînta, a «respuns luĭ Isus Hristos şi a ḑis: — Adormiĭ, fiĭul meŭ ĭubite, şi «éră mĕ deşteptaĭ; şi pe tine te-am veḑut însuţĭ legat şi vîndut «şi la stîlp legat, bătut şi pe cruce ristignit, şi din pré-curat şi «sfîntul teŭ trup ca un lemn cojit, şi sângele curgênd. — Respunse «Isus Hristos şi ḑise: — Oh, maĭca mea ĭubită! Adevărat că visul, «care l'aĭ visat, voĭu să'l paţ eŭ pentru némul omenesc şi pentru «păcatele norodului acestuĭa . . . Cine o va arăta saŭ o va scrie «acéstă carte, acel om va avé milă dela Dumneḑeŭ şi privinţă dela «toţĭ ómeniĭ, şi la césul morţiĭ luĭ mĕ voĭu arăta eŭ singură şi mĕ «voĭu ruga cu toţĭ îngeriĭ cătră fiĭul meŭ, pentru sufletul aceluĭ om «care va scrie saŭ o va arăta şi altora, saŭ o va purta la sine a«céstă sfîntă carte, şi-l voĭu duce întru împărăţia ceruluĭ, amin.»

Prin «muntele Maslinilor», acest apocrif se apropiă de începutul redacţiuniĭ celeĭ scurte a Legendeĭ Duminiceĭ; prin «rugăcĭunea pentru păcătoşĭ a Sânteĭ Fecĭóre cu toţĭ îngeriĭ», se apropiă, pe de altă parte, de porţiunea finală a Călătorieĭ Maĭceĭ Domnuluĭ. Dacă Legenda Duminiceĭ este A+B; dacă Călătoria Maĭceĭ Domnuluĭ este C+D; atuncĭ Visul s'ar puté formula prin $A+x+D$. Astfel se explică de ce poporul, care nu face nemic fără a avé un pretext óre-care, un fel de raţiune a sa— obscură pentru noĭ câte o dată, căcĭ este *a sa*, ér nu *a nóstră* — a lăsat să se lege pe tóte într'un singur mănuchĭu.

§ 3. Am observat pînă acum adesea, că cărţile poporane circuléză maĭ tot-d'a-una în câte doă redacţiunĭ: una lungă şi una scurtă.

Redacţiunea de maĭ sus a Visuluĭ Maĭceĭ Domnuluĭ este cea scurtă.

Pe cea lungă o aflâm:

1°. In broşurica ce se publică chĭar sub titlul de *Visul Născătóreĭ de Dumneḑeŭ*, unde o însoţesc maĭ multe rugăcĭunĭ «găsite la sfîntul mormînt al Pré-sfinteĭ», şi din care noĭ avem doă ediţiunĭ bucurescene din 1878, una editată de L.

Alcalay, cea-l'altă fără numele editoruluĭ, ambele de pagine 64 in-32;

2°. In broşurica întitulată *Carte de închinăcĭune către Născătórea de Dumnedeŭ*, care nu este decăt o travestire de speculă a celeĭ de'ntâiŭ şi din care noĭ avem o ediţiune craiovénă tot din 1878, editată de Ph. Lazar, 44 pagine in-16.

Ambele cărtecele aŭ avut o mulţime de ediţiunĭ de căte 5000 de exemplare în cursul ultimilor ḑece anĭ, căte doă şi treĭ pe an. pe lîngă carĭ maĭ adăogându-se cele vr'o 80,000 de exemplare din *Epistolia*, ar resulta că cĭudatul apocrif, în cele doă redacţiunĭ ale sale, s'a respăndit în poporul român în nu maĭ puţin de vr'o 300,000 exemplare!

Prima ediţiune bucurescénă se făcuse la 1846; a doua la 1847 [3]; cele maĭ multe dela 1862 încóce.

Nu există şi nu va exista — póte — niciĭ o dată o carte românéscă maĭ poporană, deşi în fond este tocmaĭ cea maĭ sărăcăciósă din tóte, cea maĭ lipsită de interes şi de învăţămint, fără un grăunte de hrană pentru minte saŭ pentru imaginaţiune.

Cată să constatâm însă, că poporul nu atăt o citesce, pe căt o ţ i n e, femeile maĭ cu sémă purtând'o la sîn saŭ punênd'o sub perină.

Am fost nu puţin surprins, aflând într'o ḑi că fetiţa mea, de noă anĭ şi căte-va lune, dar deja elevă în a treia clasă gimnasială, nu se culcă fără a avé lîngă dînsa Visul Maĭceĭ Domnuluĭ, imitând în acésta pe amicele sale de aceĭaşĭ vrîstă; şi mărturisesc fără sfială, că nicĭ eŭ, nicĭ soţia mea, n'am voit a o desamăgi asupra puteriĭ pretinsuluĭ talisman, căcĭ copilul-individ, ca şi poporul-copil, are trebuinţă de a trece prin credinţă pentru a ajunge la sciinţă. Din acest punct de vedere aşa ḑicênd pegagogic, clerul nostru n'a făcut reŭ de a lăsa pe Românĭ să se desfete în pace cu o nevinovată minciună.

---

3) Iarcu, op. cit., p. 52, 55.

§ 4. Iată acum redacţiunea românéscă cea lungă:

«Dormind Pré-sfînta Fecióră Născătóre de Dumnedeŭ în muntele «Eleonuluĭ, când a fost în cetatea Vitleemuluĭ, unde ar fi venit la «sfinţia sa Domnul nostru Isus Hristos şi a întrebat'o: Maĭca mea «pré-sfîntă, dormĭ? Iară ea a dis: Fiĭul meŭ pré-dulce, pré-frumóse «Isuse, am fost adormită, şi iată că am vĕdut straşnic vis pentru «tine! Şi a dis Domnul: Spune, maĭca mea, visul ce aĭ vĕdut. «Şi ea a dis: Fiĭul meŭ pré-dulce! Am vĕdut pe Petru în Roma «şi pe Pavel în Damasc, éră pe tine te-am vĕdut în cetatea Ierusalimuluĭ, răstignit pe cruce între doĭ tâlharĭ. Cărturariĭ şi Fariseiĭ «şi necredincioşiĭ Jidovĭ defăimându-te, fórte te-aŭ batjocorit, şi cu «fiere te-aŭ hrănit, şi cu oţet te-aŭ adăpat, cu trestiă şi cu toiag «peste cap te-aŭ bătut, şi în sântul obraz te-aŭ scuĭpat, şi cunună «de spinĭ pe capul teŭ aŭ pus, şi unul din ostaşĭ cu suliţa în cóstă «te-a împuns, din care îndată a eşit sânge şi apă. Sórele s'a întunecat, luna în roşéţă s'a schimbat, catapetézma Bisericeĭ de sus până «jos în doă s'a despicat, întunerec mare s'a făcut peste tot pămîntul «dela al şaselea pînă la al noŭălea cés. Iosif şi cu Nicodim mi se «părea că te pogóră de pe cruce, şi cu gĭulgĭu curat te-aŭ înfăşurat, «şi în mormînt noŭ te-aŭ pus. Şi în Iad te-aĭ pogorît, şi uşele cele «de aramă le-aĭ sfărămat, şi zăvórele cele de fer le-aĭ zdrobit, pe «Adam şi pe Eva scoţêndu'ĭ afară. Şi înviind a treĭa di, te-aĭ înălţat «la cerurĭ şi te-aĭ pus d'a-drépta Tatăluĭ. Iar Domnul a dis: Maĭca «mea pré-sfîntă, adevărat vis aĭ vĕdut! Şi aceste tóte eŭ voĭu să le «pătimesc pentru némul omenesc. Şi de va scrie cine-va visul teŭ «şi-l va ţiné, şi la sine îl va purta, şi în casa sa îl va avé, de acea «casă dracul nu se va apropia, şi pe duhul cel necurat îl va goni, «şi îngerul luĭ Dumnedeŭ va sta tot-d'a-una lîngă dînsul d'a-drépta, «şi de năvălirile despre ómeniĭ ceĭ reĭ va fi mântuit; şi la drum de «va călători şi va avé acest vis pe lîngă sine, acel om nu se va «teme de grindină, de tunet, de fulger, şi de tótă mórtea grabnică «va fi ferit; arhanghelul Mihail va fi lîngă dînsul, îndreptând calea «luĭ orĭ în cotro va merge; la drépta judecată va afla milă, şi la «eşirea sa din viéţă mĕ voiŭ arăta luĭ om de'npreună cu tine, maĭca «mea; şi îngerul meŭ va lua sufletul luĭ, ducêndu'l întru împărăţia «cerurilor, veselindu-se acolo cu toţĭ drepţiĭ, carĭ din véc bine aŭ «plăcut mie, amin.»

§ 5. D. Wesselofsky cunósce o mulţime de redacţiunĭ rusescĭ ale Visuluĭ Maĭceĭ Domnuluĭ, în proză şi'n versurĭ: apoĭ

o redacţiune polonă în proză; o redacţiune italiană şi una portugesă, ambele versificate; în fine, o imitaţiune serbă.

Pe lîngă acestea, afară de cele doă redacţiunĭ române şi afară de o imitaţiune spaniolă, noĭ maĭ cunóscem una maghiară în proză, una rutenă tot în proză, una provenţală în versurĭ.

Să începem dela cele prozaice.

§ 6. Nu vom reproduce aci redacţiunea polonă, căcĭ ea nu diferă de cea românéscă scurtă decât numaĭ dóră prin aceĭa că adaugă «Britania» (=Bethania) pe lîngă «muntele Maslinilor» (w Brytanii na górze Oliwnéj), ceĭa ce am maĭ vedut maĭ sus — «Texturĭ măhăcene» No. I — în redacţiunea cea scurtă maghiaro-ruteno-polonă a Legendeĭ Duminiceĭ; apoĭ menţionéză ca judecătorĭ aĭ luĭ Crist pe «Anna, Caiafa, Pilat şi Erod»; în sfîrşit, maĭ anină pe icĭ pe colea câte un cuvinţel fără consecinţă.[4])

Nu este totuşĭ fără interes datul cronologic, cu care se încheiă acéstă redacţiune polonă: «S'a scris în anul 1545...».

De aceĭaşĭ natură este şi redacţiunea rutenă, pe care însă o termină următorul adaos eterogen:

«Aceste sfinte cuvinte, însuşĭ Domnul nostru Isus Hristos le a trimis în lumea acésta luĭ Leone, patriarculuĭ dela Ierusalim; ĭar Leone, sfinţindu-le, le-a trimis frateluĭ seŭ regeluĭ, care era atuncĭ în resbelu şi, cu ajutorul lor, a isbutit a birui pe duşmanĭ; căcĭ acéstă carte avea atâta putere, încât dacă se afla într'o casă, acea casă nu se temea de foc, nicĭ de fermece, nicĭ de vorbele cele rele; omul care o va purta pe sine, va dovedi pe toţĭ vrăjmaşiĭ seĭ şi va avé iertare de păcate pentru patru-decĭ de dile; ĭar femeĭa, de va fi însărcinată şi va purta acéstă carte, va avé facere uşóră, dicênd următórele cuvinte: Hristos cu mine, Hristos d'asupra mea, Hristos mĕ păzesce di şi nópte şi'n tot cĭasul de orĭ-ce reŭ. Rogu-te, Dumnedeule meŭ, prin patima ta, pe care aĭ îndurat'o pentru noĭ păcătoşiĭ, apără-mĕ de orĭ-ce năpaste şi ispită drăcéscă. Sfinte Ióne Botezătorule, apără-mĕ de tóte relele!»[5])

4) Jerlicz, op. cit., t. 2, p. 41-5.
5) Dragomanov, op. cit., p. 168.

Acest adaos, asupra căruia nu credem de trebuinţă a ne opri maĭ mult, este un fel de *mixtum-compositum* din Legenda Duminiceĭ, dintr'un descântec şi din alte motive analóge.

E maĭ originală redacţiunea maghiară, publicată, împreună cu redacţiunea cea scurtă a Legendeĭ Duminiceĭ, în: *A hét mennyei sz. zárok*, broşurică despre care noĭ am vorbit maĭ sus la No. I între «Texturĭ măhăcene».

Ea sună în următorul mod:

«A boldogságos szüz Anyának álma: Hogy a kegyetlen zsidók megfogták és megkötözték, Jeruzsálem városában utczáról utczára Annáshoz, Kaifástól Pilátushoz megkötözve kegyetlenül hurczolták szent testedet, Pilátusnál mezitelen oszlophoz kötözték, kegyetlenül megostoroztak, töviskoronát szent fejedre tevén, kezedbe nádat adtak, mint király ugy csufoltak; hogy szent testedből bőven vért vertek s folyattak ki, s iszonyu halálra itéltek; hogy szent válladra nehéz keresztfát adtak, a városból egy nagy magas hegyre kisértek; hogy a te szent testedet a keresztfán szörnyüképen kétfelé húzták, vas szegekkel hozzá szegezték, és hogy szent szádat epével, eczettel s méreggel itatták, szent oldaladat általverték, hogy abból szörnyü és iszonyu vér és viz csurgott, és terólad mind énreám cseppegett; annakutána hogy téged koporsóba tettek és az én kezeimből kivettek, a min az én szivem igen megszomorodott, és szegény lelkem, testem ellankadott. A mi Urunk Jézus Szüz Máriának igy felele, mondván: Kedves szerelmes Anyám, igazán való álmot láttál; mert valaki arról az álomról gondolkozik, vagy magával hordozza, vagy házánál tartja, megszabadul minden gonosztól, és valamire tégedet vagy engemet kér, mindenben meghallgattatik, hirtelen halállal meg nem hal, és semmi fogyatkozás házánal nem lészen, szent gyónás és áldozat nélkül meg nem hal: és én és te, szerelmes Anyám! készek leszünk a lelket halála óráján mennyországba vinni, hogy örvendezzen az angyalokkal s megdicsőült szentekkel mindörökön örökké. Amen».

Adică:

«Visul bine-cuvîntateĭ Fecĭóre Născătóre: Nemiloşiĭ Jidovĭ te-aŭ «prins şi te-aŭ legat in oraşul Ierusalim, sfîntul teŭ corp legat l'aŭ «purtat fără milă dela Ana la Caiafa şi Pilat; la Pilat te-aŭ legat gol «de stilp, te-aŭ bicĭuit fără milă, punênd pe sfîntu'ţĭ cap cunună de «spinĭ, ţĭ-aŭ dat în mână o bucată de trestiă şi te-aŭ batjocorit de

„rege; din sfintu'ţĭ corp aŭ stors prin bătaiă de a curs cu îmbelşugare sânge; osăndindu-te la mórte gróznică, pe umărul teŭ sfint aŭ pus o cruce grea, şi te-aŭ scos din oraş pe un deal mare şi înalt; sfîntul teŭ corp l'aŭ întins pe cruce în doă părţĭ, ca pe un monstru; l'aŭ pironit acolo cu piróne de fer, ĭar sfînta ta gură aŭ adăpat'o cu fiere, oţet şi venin; ţĭ-aŭ străpuns sfînta cóstă, ast-fel că din ea a curs grozav de mult sânge şi apă, care de pe tine a picurat pe mine, după ce te-aŭ aşeḑat în coşcĭug, luându-te din braţele mele, ceĭa-ce a întristat fórte inima mea, ĭar sărmanul meŭ corp şi suflet şĭ-aŭ perdut simţirea. — Domnul nostru Isus a respuns Fecĭóreĭ Maria ast-fel: Dragă şi ĭubită mamă, aĭ avut un vis adevărat, şi dacă se va găndi cine-va la acel vis, saŭ îl va purta cu sine, saŭ îl va ţiné în casa sa, va scăpa de tot rĕul, şi dacă s'ar ruga de ce-va la mine saŭ la tine, va fi ascultat întru tóte; nu va muri de mórte grabnică şi nu va suferi nicĭ o scădere în casa sa; nu va muri fără sfînta spovedaniă şi comunicare, ĭar eŭ şi tu, ĭubita mea mamă, vom sta gata în cĭasul morţiĭ a-ĭ duce sufletul în raiŭ, ca să se bucure cu îngeriĭ şi cu sfinţiĭ glorificaţĭ în veciĭ vecilor, amin“.

§ 7. Trecem la redacţiunile in versurĭ.

Din cele rusescĭ, lungĭ şi scurte, alegem pe cea următóre, pe care d. Wesselofsky o citéză numaĭ în trécăt:

Что во церкви, во соборѣ,
На правой рукѣ, на престолѣ
Стоитъ Дѣва Марія,
Молится Богу со слезами
И проситъ своего сына:
—Оже Ты, Сынъ,
Я видѣла про Тя сонъ,
Страшенъ, ужасенъ;
Поведутъ Тя къ Богу, къ императору,
Станутъ руки и ноги распинати,
Голову крестомъ убивати,
Потечетъ Твоя кровь, что быстрая рѣка,
Запечется Твое тѣло, что еловая кара.
—Оже Ты, Мать,

Iată in biserică, în catedrală,
La mâna dréptă, pe altar,
Stă Fecĭóra Maria,
Se'nchină luĭ Dumneḑeŭ cu lacrime
Şi se rógă fiĭuluĭ seŭ:
—O tu, fiĭule!
Eŭ te-am veḑut in vis,
Infricoşat, gróznic:
Te vor duce la Dumneḑeŭ, la împărat;
Îţĭ vor răstigni mânele şi picĭórele;
Cu crucea te vor ucide la cap;
Va curge sângele teŭ, ca rîul cel repede;
Se va închega corpul teŭ, ca scórţa de brad...

Я самъ про то знаю,	—O tu, mamă!
Я самъ про то вѣду,	Insumĭ o cunosc,
Что поведутъ Меня къ Богу...	Însumĭ o sciŭ,
Кто этотъ сонъ въ день три раза проговоритъ,	Că mĕ vor duce la Dumnedeŭ!
Съ тѣмъ человѣкомъ будетъ ангелъ ходить.	Cine va rosti acest vis de treĭ orĭ pe di,
О, Господи, слава Тебѣ!	Cu acel om va umbla îngerul.
Дѣва Богородица, слава Тебѣ![6])	O, Dómne! gloriă ţie!
	O, Fecióră născătóre! gloriă ţie!

Iată acum redacţiunea cea italiană, descoperită de d. Weselofsky într'un manuscris tocmaĭ din secolul XIV, şi 'n care „pétra de marmură„ amintesce „stîlpul de marmură„ din Textul nostru bogomilic No. I, p. 266, § 3.

„Questa seguente orazione è una visione che fecie la Nostra Donna del suo figliuolo Gesù Cristo, ed e di grande veitude a dirla e grande perdonanza:

Siedesi, siedesi madre Maria
In su pietra marmoria;
Il su'bel figlio di là si venia
E dicie: che fate voi qui, madre mia,
Madonna Santa Maria?
—I'ò dormito e so isvegliato
D'un forte songnio che i'ò songniato:
In sul monte Chalvano che io ti vedea a menare,
Le mani e i piedi ti vedea inchiavellare,
Corone di spine ti vedea incoronare,
D'acieto e di fiele ti vedea abeverare,
Il tuo bel fianco vedieti lanciare,
Latte e sangue vedie versare.
—Madre mia, cotesto nonn'è songnio,
Anzi è ben verità.

„Di l'oggi e di lo sempre. Che sappia tutta giente, chi per lo mio amore tre volte il die il dira, le pene dello'nferno giamai non vedrà, le sedoria del paradiso mecho le riempierà, nè in acqua chorrente, nè in fuoco arezente, nè in podestà potente non perirà. Amen, amen, amen, amen, amen.„

6) Maykov, op. cit. p. 516, No. 246.

E mult maĭ poetică următórea redacţiune portugesă de pe insulele Açore, unde Maĭca Domnuluĭ ne apare „cu pĕr de aur„ unde ea „nicĭ veghĭază, nicĭ dórmĕ, ci speră în venirea lui Crist„, după ce visase despre el un vis „cum maĭ bine nu'l fi visat„ :

Senhora Santa Maria,
Seu cabello de ouro fino!
Perguntou seu bento filho,
Se velava ou dormia?
Respondeu Nossa Senhora:
—Filho, perguntas se vélo?
Eu não velo e não durmo,
Pela vossa vinda espero!
Sonhei esta noite um sonho,
Mais valera não sonhal'o:
Que o meu filho era morto,
N'uma cruz crucificado!
Seus sagrados pés e mãos
N'uma cruz estão pregados!
A sua sagrada bocca
Cheia de fel e vinagre!
—Calae vos, oh minha mãe,
Senhora Santa Maria,
Não valera não sonhar,
Que isso verdade seria!
Quem esta oração souber,
Quando este mundo largar,
As portas de céo abertas
De par em par achará,
Pelas portas do inferno
Nunca por lá passará.

Iată, în fine, şi redacţiunea provenţală, în care conversaţiunea între Crist şi Sânta Fecĭóră se face prin intermediul arcangelului Gabriele şi unde nu sînt fără frumseţă „suspinele stelor„ şi „picăturele de sânge ale sóreluĭ„, puse în locul prozaiceĭ relaţiunĭ despre crucificarea Mântuitoruluĭ:

Au bouesc doou mount des Ouliviers
Ounte Jesus a fach soun liech,

Jesus un tant grand cris a gitat,
Que Gabriel s'est reveillat.
—Gabriel, veilletz ou dourmetz?
—Iou ni n'en douerme ni n'en veille.
—Anetz au bouesc de Jerusio
Li trouvaretz ma Mero Mario,
Li diretz: Diou vous douno lou bouen jour.
—Mero, boueno Mero, n'en siatz tristo,
Que marri pantai n'avetz vous fach?
—Ai fach un pantai que les estellos
S'en ananavoun en souspirant,
Que lou sourcou doou ciel saunavo
Et n'en degoutavo de sang.
—Ah! Mero, boueno Mero,
N'es pas un pantai qu'avetz fach,
Es la puro realita.
Qu aquest ourcsoun saura
Tous les divendres lou dira,
Jamai soun amo perira,
Diou de l'Infer la tirara . . .[7])

§ 8. Ceĭa-ce ni se pare a fi semnificativ în redacţiunea provenţală, este prescripţiunea de a se recita «Visul Maĭceĭ Domnuluĭ» nu în tóte ḑilele, ci anume «în tóte *vinerile*».

Să nu fie óre acésta, în reminiscinţa Latinilor din Provenţa, o remăşiţă a cultuluĭ paganic al *Venereĭ*, confundat cu adoraţiunea creştină a Sânteĭ Fecióre?

Pe lîngă cele ce am spus deja într'un alt loc—veḑĭ maĭ sus pag. 143 § 7—asupra persistinţeĭ Venereĭ în panteonul creştin, vom maĭ adăoga următórea observaţiune generală a unuĭ cugetător engles:

«Creştinismul a devenit în lume o putere intelectuală cen«trală nu atăt prin învingerea şi înlocuirea religiunilor rivale, «căt prin absorbirea şi transformarea lor. Vechile sisteme, ve«chile riturĭ, vechile imaginĭ s'aŭ altoit către noul creḑ, re«ţinênd mult din anticul lor caracter, dar luând alte numĭ

7) Arbaud, *Chants populaires de la Provence*, Aix, 1862 t 1, p. 13-14.

«saŭ altă nuanţă. În Sânta Feciórà se maĭ recunósce ce-va «şi din simbolismul gnosticilor, şi din Isis a Egiptenilor, şi «din Cibela . . .» [8]).

De ce nu şi din Venere?

D. Wesselofsky, căruĭa ĭ-a scăpat din vedere redacţiunea provenţală, ar fi în astă privinţă — credem noĭ — de o altă opiniune. Vinerea era o ḑi de predilecţiune a faĭmóseĭ secte a Flagellanţilor, cărora — din acéstă causă — savantul Rus le atribue intercalarea eĭ în Legenda Duminiceĭ. De aci însă ar resulta, pe acelaşĭ temeĭu, amestecul Flagellanţilor şi în redacţiunea provenţală a Visuluĭ Maĭceĭ Domnuluĭ.

Ambele ipotese sînt de o potrivă ademenitóre. E maĭ probabil totuşĭ, că Provenţaliĭ aveaŭ în vedere nu atăt pe antica Venere, dar nicĭ calendarul flagellantic, pe căt pur şi simplu acea împregĭurare că răstignirea luĭ Crist s'a întâmplat într'o ḑi de vinerĭ, de unde consecinţa naturală că nicĭ o altă ḑi nu se potrivesce maĭ bine cu aducerea a-minte a Patimeĭ Măntuitoruluĭ la creştinĭ de orĭ-ce rit şi de orĭ-ce ginte.

Acésta nu exclude însă cu desăvîrşire pe cele-l'alte doă ipotese. Tóte împreună aŭ putut concurge în casul de faţă, maĭ mult saŭ maĭ puţin, la preferinţa Provenţalilor pentru ḑiua de vinerĭ. In privinţa credinţelor poporane în genere, trebuĭ să ne ferim cu stăruinţă de a le atribui într'un mod exclusiv căte uneĭ singure cause, căcĭ studiul maĭ profund ni le arată, aprópe tot-d'a-una, desfăşurându-se dintr'o causalitate fórte multiplă, din împletecirea influinţelor celor maĭ eterogene şi adesea anacronistice.

§ 9. Tóte redacţiunile de maĭ sus se apropiă maĭ mult de redacţiunea românéscă cea scurtă, cu care unele din ele se chĭar identifică. Redacţiunea românéscă cea lungă remâne órecum singuratecă, cuprinḑênd în sine căte ce-va din alte apocrifurĭ, bună-óră menţiunea luĭ Petru la Roma şi Pavel la Damasc.

8) Lecky, *History of the rise and influence of the spirit of rationalism*, London, 1865, t. 1, p. 231.

Care din doă să fie cea maĭ veche?

Ne mărginim a pune înainte acéstă întrebare, fără să ne încercâm a o resólve.

Deşi nu avem la mână din cele doă redacţiunĭ române nicĭ un text anterior secoluluĭ XIX, totuşĭ nu ne îndoim, că străbuniĭ noştri aŭ cunoscut Visul Maĭceĭ Domnuluĭ între aniĭ 1500-1600, póte chĭar maĭ de'nainte.

Este nu maĭ puţin probabil, că Româniĭ, Slaviĭ, Unguriĭ, Italianiĭ, Portugesiĭ şi Provenţaliĭ nu sînt singurele popóre în Europa la carĭ a circulat vre-o dată saŭ maĭ circulézã acest apocrif; ba încă cine scie dacă, asemenea Legendeĭ Duminiceĭ, el nu va fi străbătut cum-va pînă şi la creştiniĭ din Asia şi din Africa.

Este curios totuşĭ, în orĭ-ce cas, că nicĭ d. Wesselofsky, nicĭ noĭ înşi-ne, n'am putut găsi o redacţiune grécă, deşi maĭ tóte cărţile poporane religióse ale Slavilor şi ale Românilor, după cum am constatat'o adesea în cursul acestuĭ volum, se datoresc fabriceĭ bizantine.

N'ar trebui óre să bănuim de aci, că Visul Maĭceĭ Domnuluĭ, printr'o excepţiune din regulă, va fi fost un ἅπαξ λεγόμενον născut în Occidinte?

Iaţă încă o întrebare, pe care érăşĭ o lăsâm fără soluţiune.

§ 10. Orĭ-care ar fi originea primitivă şi respăndirea relativă a misteriosuluĭ Vis, el a reuşit a prinde cele maĭ adâncĭ rădăcine în consciinţa poporuluĭ român; rădăcine maĭ adâncĭ — póte — decăt orĭ-unde aĭurĭ, căcĭ numaĭ la noĭ — întru cât am putut afla pînă acum — acest apocrif a isbutit din sfera «cărţilor poporane» a trece cu desăvîrşire, printr'o transfiguraţiune totală, în sfera «literatureĭ poporane nescrise».

Tóte redacţiunile, menţionate saŭ reproduse maĭ sus, cele în proză ca şi cele versificate, sînt de proveninţă c ă r t u r a r ă, saŭ maĭ bine p o p é s c ă. Tóte aŭ fost compuse pentru popor, dar nu de cătră popor, măcar-că după gustul poporuluĭ.

Unica prelucrare pe jumătate poporană a Visuluĭ, pe care o aduce d. Wesselofsky, este următorul frumos cântec serbesc:

«Pe sântul munte stă o sântă biserică, îngrădită cu mir, afumată «cu tămîe. In sânta biserecă sântul Ilie şi sântul Penteleŭ cântă li- «turgia, chĭamă pe fecĭóra Maria: —Veghezĭ tu óre, saŭ dormĭ? saŭ «pe Domnul Hristos îl ţiĭ pe braţe? — Nicĭ veghez eŭ, nicĭ dorm, «ci ţin în braţe pe Domnul Hristos. — Aŭ năvălit Jidoviĭ, ĭ-aŭ «răpit pe Hristos, l'aŭ răstignit pe cruce, sub unghĭ ĭ-aŭ bătut cuĭe, «unde aŭ bătut cuĭe — acolo a ţîşnit sângele, unde a ţîşnit sânge- «le — acolo aŭ resărit florĭ: sburaŭ îngeriĭ, culegeaŭ florile, le le- «gaŭ în mănuchĭurĭ, le împletĭaŭ în cuunne, le duceaŭ de'naintea luĭ «Dumneḑeŭ.»

Şi apoĭ adaos în proză:

«Dumneḑeŭ a ḑis: cine va ceti acéstă rugăcĭune de treĭ orĭ dimi «néţa şi séra, eŭ îĭ voĭu fi în ajutor şi-ĭ voĭu ierta păcatele.„

Acest cântec însă, după cum am spus, este abia pe jumătate poporan, nu numaĭ din causa adaosuluĭ celuĭ prozaic dela sfîrşit, dar până şi prin amăruntele sale pré-bisericescĭ, carĭ parcă nu se împacă pe deplin cu admirabila metamorfosă a sângeluĭ în florĭ.

Maĭ poporan este următorul descântec spaniol, pe care nu l'a cunoscut d. Wesselofsky:

A la puerta del Cielo
Polonia estaba;
Y la Virgen Maria
Alli pasaba:
— Diz, Polonia, que haces?
Duermes o velas?
— Señora mia, ni duermo ni velo,
Que de un dolor de muelas
Me estoy muriendo.
— Por la estrella de Venus
Y el sol poniente,
Por el santisimo sacramento
Que tuve en mi vientre,
Que no te duela mas ni muela ni diente.[9])

9) Nisard, *Hist. des livres populaires*, t. 2, p. 95.

Aci totul s'a schimbat. Crist s'a prefăcut în *Polonia*, adecă *sânta Apollonia*, care se plânge de durerea de măsele. S'aŭ păstrat numaĭ tonul general, forma dialoguluĭ şi tipica expresiune:

Duermes o velas...,

pe care noĭ am vĕḑut'o deja maĭ sus în redacţiunile portugesă şi provenţală ale Visuluĭ Maĭceĭ Domnuluĭ şi chiar în cântecul serbesc.

Nu e fără interes tot o dată de a vedé pe Sânta Fecióră jurând pe "stéua Venus", ceĭa-ce confirmă pînă la un punct observaţiunile nóstre de maĭ sus—pag. 143 şi 396—despre désa amalgamare a credinţelor creştine cu cele paganice.

Nu se póte îndoi cine-va, că descântecul spaniol procede directamente din Visul Maĭceĭ Domnuluĭ.[10]) Ca descântec, el este tot ce póte fi maĭ poporan. In privinţa estetică însă, nu s'a făcut nicĭ un pas înainte, nu s'a adaos nemic roditor cătră originalul cel arid. Este curat poporan, şi totuşĭ mult maĭ pe jos de cântecul serbesc cel pe jumătate poporan.

Numaĭ Românii aŭ isbutit a plăsmui din prozaicul Vis o creaţiune pe deplin poporană, fără nicĭ un amestec cărturar, şi fórte poetică în acelaşĭ timp, deşi ea a remas maĭ credinciósă ideeĭ prototipuluĭ decât descântecul spaniol şi decât cântecul serbesc.

Iată o baladă română din Oltenia:

— Tudor, Tudor, Tudorel,
Dragul mameĭ voĭnicel!
Decând mama ţĭ-aĭ lăsat
Şi Oltenĭ ţĭ-aĭ adunat
Pe cîocoĭ să-ĭ prinḑĭ în ghĭară
Şi s'alungĭ Grecĭĭ din ţéră,
Mult la faţă te-aĭ schimbat

---

10) Indirectamente se légă cu acelaşĭ apocrif un descântec săsesc din Transilvania, citat de d. Wesselofsky după Schuster, *Siebenbürgisch-sächsische Volkslieder*, p. 307—8, unde Crist şéde pe o "pétră de marmură", ca Maĭca Domnuluĭ în redacţiunea italiană, ér rugăcĭunea "trebuĭ citită în tóte vinerile", ca în redacţiunea provenţală; dar ideĭa visuluĭ şi dialogul aŭ despărut acolo cu desăvîrşire.

Şi mi-te-aĭ întunecat!
Spune, maĭcă, ce te dóre?
Că m'oĭu face vrăjitóre,
De alén să te descânt:
Să calcĭ vesel pe pămînt!

— Aleĭ, maĭcă! aleĭ, dragă!
Curând visul mi-l deslégă!
Că scii, maĭcă? am visat
Buzduganu-mĭ fărîmat,
Sabia-mĭ cea bună nouă
Am visat'o ruptă 'n două,
Puşca mea cea ghintuită
Am visat'o ruginită;
Maĭcă! pistólele mele
Le-am visat făr' de oţele;
Apoĭ înc'am maĭ vĕḑut
Şérpe galben prefăcut,
Ce purta córne de ţap
Şi créstă roşiă 'n cap;
El avea ochĭu vînḑător,
Avea graĭu linguşitor,
Şi mĕ tot ruga mereŭ
Să mĕ duc la cuĭbul seŭ!

— Ba, feréscă Dumneḑeŭ!
Să nu te ducĭ, fătul meŭ,
C'acel şérpe veninos
E vr'un duşman ticălos,
Vre-un hoţ volintiraş
Şi la inimă vrăjmaş.

— Maĭcă, măiculiţa mea!
Cum să scap de cursă rea?
Căcĭ un glas prevestitor
Îmĭ tot spune c'am să mor...

— D'aĭ să morĭ, drăguţul meŭ,
Facă ce-a vrea Dumneḑeŭ!
Dar să sciĭ tu dela mine,
C'un Român voĭnic ca tine,
Pîn'ce cade, pîn'ce móre
Calcă şerpiĭ în picĭóre,

Căci d'un şérpe 'nveninat
I se ïértă un păcat![11]

Crist, „mântuitorul" omeniriĭ, a devenit aci Tudor Vladimirescu, „mântuitorul" Românieĭ. Dialogul între mumă şi fiu, ideïa visuluĭ profetic, fatala luĭ realisare, tóte astea aŭ remas intacte. S'a conservat la sfîrşit pînă şi caracteristica „iertare a păcatelor". Deosebirea esenţială este numaĭ că viséză fiul, ïar nu muma. Imitaţiunea saŭ — maĭ bine — localisarea „Visuluĭ Maïceĭ Domnuluĭ" e învederată; şi totuşĭ câtă distanţă, sub raportul poetic, dela sarbedul original pînă la strălucita luĭ resfrângere!

Se scie că August Comte, părintele aşa numituluĭ Positivism, propunea introducerea unuĭ noŭ calendar, în care numile cele obscure din Menee să fie înlocuite prin illustraţiunile omeniriĭ, prin Dante, prin Shakspeare, prin Guttemberg, prin Cesar etc., remânênd însă neatinşĭ giganţiĭ creştinismuluĭ: un Paul saŭ un Augustin.[12] Românul, în acest sens, a fost maĭ de mult positivist, fără a înceta totuşĭ un singur moment de a respecta religiunea. El n'a renegat pe Crist, dar ĭ-a făcut cu propriele sale mijlóce o icónă, o imagine, o representaţiune locală, un tip maĭ familiar din răstignitul eroŭ naţional. Nu Crist s'a pogorît pînă la Tudor Vladimirescu, ci Tudor Vladimirescu s'a rădicat pînă la Crist...

11) Alexandri, *Poesiĭ populare*, ed. 2, p. 216.—*Revista Română*, 1863, p. 306, unde sînt varianturĭ.

12) Caro, *La religion positiviste*, in *Études morales sur le temps présent*, Paris, 1855, p. 83.

III.

APOCALIPSUL

APOSTOLULUI PAUL

APOCALIPSUL APOSTOLULUI PAUL.

INTRODUCERE.

§ 1. Neuitatul Ozanam, într'un studiŭ «Despre fântînele poetice ale Comedieĭ Divine», a analisat un lung şir de «călătorie la Iad», antice şi medievale, începênd dela un pasagiu din Mahâbhârata pînă la Infernul luĭ Dante.[1])

Lista, deşi fórte lungă, este totuşĭ departe de a fi fără lacune; şi nu noĭ vom lua asupră-ne sarcina de a o completa, ba nicĭ măcar de a o reproduce.

Cele maĭ celebre visiunĭ antice de acéstă natură sînt a luĭ Ulisse în Homer şi a luĭ Enea în Virgiliŭ, pe lîngă carĭ ar fi păcat de a uita parodia muşcătoruluĭ Lucian, unde ne arată pe marele rege Filip redus în Iad la modestul rol de a-şĭ cărpi nesce vechĭ papucĭ.

La Romanĭ imaginile muncelor din Infern eraŭ atât de comune, atât de respândite în popor, încât Plaut dice unde-va:

> Vidi ego multo saepe quae Acherunti fierent
> Cruciamenta.... ;

iar la Grecĭ Aristotele ne spune că, din cele patru felurĭ de tragedie, unul este anume acela în care acţiunea se petrece în Tartar.

---

1) Ozanam, *Des sources poétiques de la Divine Comédie*, in *Les poëtes franciscains*, p. 351—469. — Cfr. Alfred Maury, *Enfer*, în *Encyclopédie moderne*, t. 14 (1851), p. 76—115.

Cu tóte astea, nicĭ o dată capitala Sataneĭ n'a fost maĭ frecuentată ca în cursul véculuĭ de mijloc. In literatură cel puţin, acea epocă ne-a lăsat maĭ multe pelerinagĭurĭ la Ĭad decât la Ierusalim; şi 'n orĭ-ce cas, nesce pelerinagĭurĭ cu mult maĭ citite. Să ĭea cine-va Vieţele Sânţilor, cele grece saŭ cele latine, şi o să se sperie de mulţimea visiunilor infernale. Altele, tot pe atât de numeróse, nu s'aŭ cuprins în Hagiografiă. Cele maĭ renumite sînt: a luĭ Patrick, a luĭ Guerino Meschino, a luĭ Tindal, a luĭ Wettin, a luĭ Bernold, a luĭ Alberic, a luĭ Owen, a luĭ Winfred, a sântuluĭ Ansgar, a sânteĭ Terese, a regeluĭ Carol Pleşuvul, a marchesuluĭ Hugo de Brandeburg, a landgrafuluĭ Ludovic de Turingia etc.[2]), ĭar la Bizantinĭ: a luĭ Timarion şi a luĭ Mazari. Se găsesc printre ele pînă şi bucăţĭ comice, ca: „Jongleur qui va en enfer„ şi altele, carĭ ne amintesc, prin lipsă de respect pentru cele ne-sfinte, pogorirea în Infern a luĭ Bacchus în Aristofan.

Nu maĭ menţionâm drăciele ne-creştine, bună-óră călătoria la ĭad a poetuluĭ evreesc Immanuel ben Salomo pe la 1330, pe care'l călăuzĭa profetul Daniele, întocmaĭ ca Virgiliŭ pe Dante.[3])

§ 2. Multe şi diferite cause, unele generale, altele proprie evuluĭ mediŭ, aŭ concurs la producerea acestuĭ fenomen.

Pe de o parte, don-quichotismul era la ordinea ḑileĭ. Toţĭ, pînă şi sfinţiĭ, dorĭaŭ a fi cavalerĭ. Pe apostolul Paul — veḑĭ maĭ jos §-ful 4 — trubaduriĭ îl numĭaŭ „baronul Paul„: *Pol le ber*; ĭar pictoriĭ şi sculptoriĭ bisericescĭ îl înarmaŭ ca pe un vitéz mergênd la bătăliă.[4]) Erà spiritul timpuluĭ. Pe când uniĭ provocaŭ la duel pe falniciĭ paladinĭ, alţiĭ chiămaŭ la trîntă

2) Cfr. Delepierre, *L'Enfer, essai philosophique et historique sur les légendes de la vie future*, Londres, 1876, passim.

3) Steinschneider, *Apocalypsen mit polemischer Tendenz*, în *Zeitschr. d. d. morgenl. Gesellschaft*, t. 28 (1874), p. 628.

4) St. Laurent, *Iconographie de St. Pierre et St. Paul*, în Didron aîné, *Annales archéologiques*, t. 25, p. 217: „Or saint Paul n'était, assurément, revêtu d'aucun caractère militaire, sa mission était purement civile; et cependant, dès le Moyen-Age, l'usage avait prévalu de l'armer de pied en cap, comme un guerrier...„

pe însuşi dracul, ba încă mergeaŭ chiar la el a-casă, pentru a-i arunca mănuşa drept între córne.

Pe de altă parte, teribilul e frumos: „fair is foul and foul is fair„, după expresiunea fermecătoreselor luĭ Shakspeare. Poporul alérgă nebun după cela ce'l îngrozesce: aci, la arena gladiatorilor; dincolo, la auto-da-fè; dincóce, la lupta taurilor; pretutindenĭ, la guillotină saŭ la spînḑurătóre, negreşit nu pentru a fi victimă, dar pentru a privi în siguranţă suferinţele altora, pentru a vĕrsa o lacrimă, pentru a simţi o bătaiă de inimă. Şi ce óre póte fi maĭ teribil ca Infernul, construit ad-hoc prin fantasia omuluĭ din tot ce însuflă terórc?

Nu maĭ vorbim de alte cause maĭ secundare. Frica ĭaduluĭ înlesnia stăpînuluĭ ţinerea în frâŭ a celor stăpîniţĭ, dar şi pe ceĭ stăpîniţĭ îĭ apĕra adesea de desfrâul stăpînuluĭ; frica ĭaduluĭ umplea pînă'n vîrf punga cleruluĭ, dar împedeca în acelaşĭ timp abusurile clericale; frica ĭaduluĭ funcţiona ca un fel de lege penală preventivă în sînul superstiţióseĭ barbarie a véculuĭ de mijloc; maĭ în sfîrşit, frica ĭaduluĭ era bună atuncĭ pentru toţĭ şi pentru fie-care.

§ 3. Crist, Maĭca Domnuluĭ şi Apostoliĭ staŭ în capul religiuniĭ creştine, conducĕtorĭ vĕḑuţĭ către cele nevĕḑute, elastică trăsură de unire între om şi Divinitate.

Călătoriele lor la ĭad trebuĭaŭ să serve de model pentru excursiunile posterióre maĭ mărunte.

Cea maĭ puţin poporană a fost pogorîrea în Infern a luĭ însuşĭ Crist, descrisă, nu fără scânteĭ de adevărată poesiă, dar pré pe scurt, maĭ mult ca o apariţiune decât ca o „umblare„, în pretinsul evangeliŭ al luĭ Nicodem, de unde a trecut pe de'ntregul în Messiada luĭ Klopstock.

Dacă acest apocrif a fost saŭ n'a fost cunoscut Românilor, nu scim. Intre cărţile bogomilice, în orĭ-ce cas, el nu figuréză. Mult gustat nu era nicĭ în Occidinte. Puţinătatea amăruntelor infernale se pare a-ĭ fi stricat în opiniunea publică a ómenilor din vécul de mijloc, cărora le plăceaŭ grozăviele grămă-

dite una peste alta într'o panoramă pe cât se póte maĭ prelungită.

Să nu uĭtâm totuşĭ, că din evangeliul luĭ Nicodem epizodul luĭ Crist în Infern a fost intercalat într'un alt apocrif maĭ norocos, maĭ poporan, certamente familiar Bogomililor — vedĭ maĭ sus p. 256 —, anume în aşa numitele «Intrebărĭ ale apostoluluĭ Bartolemeŭ către Maĭca Domnuluĭ», de care există manuscrise slavice fórte vechĭ.[5])

Despre pogorîrea Maĭceĭ Domnuluĭ, de tot lungă, plină cu fel de fel de «quae Acherunti fierent cruciamenta», şi tocmaĭ de aceĭa fórte poporană în tóte ţerele creştine medievale, noĭ am vorbit pe larg în introducerea la textul precedinte.

Dintre Apostolĭ, pogorîrea în ĭad a fost reservată celuĭ maĭ de frunte, celuĭ maĭ vorbitor şi maĭ umblător tot-o-dată: Paul, a căruĭa călătoriă, în adevăr, dacă n'a întrecut în popularitate pe a Maĭceĭ Domnuluĭ, dar cel puţin n'a remas nicĭ decum în urmă.

Este remarcabil, că însuşĭ Dante o citéză într'un mod indirect în cântul II din «Infern»:

Andòvvi poi lo vas d'elezione . . .,

unde o glossă adauge: «Paolo apostolo, lo quale fu vaso d'elettione, andò al inferno».[6])

§ 4. Textul grec al acestuĭ apocrif, publicat întreg de către Tischendorf, de'mpreună cu variante dintr'o redacţiune siriacă, şi a căruĭa compunere nu este cu mult posterióră epoceĭ luĭ Teodosiŭ cel Mare, pórtă titlul de: Ἀποκάλυψις τοῦ ἁγίου Παύλου.[7])

El a fost prelucrat în evul mediŭ, în proză şi'n versurĭ, în maĭ tóte limbele europeane, începênd dela cea latină.

Reproducênd un fragment dintr'o redacţiune versificată francesă, d. Paul Meyer îl precede de următórea notiţă:

5) Tichonravov, op. cit., t. 2, p. 18—22.
6) Ozanam, op. cit. p. 375.
7) Tischendorf, *Apocalypses*, p. 34—69.

«Je ne m'étendrai pas sur ce poëme, ayant l'intention de «l'étudier, avec d'autres sur le même sujet, dans un mémoire «sur les légendes pieuses dans la littérature française, dont «je rassemble les matériaux depuis bien des années. Je me «bornerai à dire qu'il est fondé sur un apocryphe dont nous «possédons *deux rédactions latines*. . .»

Şi apoĭ adauge:

«Je connais *en français cinq rédactions rimées* de cette légende . . .»[8])

Şi acésta nu e încă tot.

O *a şesea redacţiune francesă rimată*, compusă în 334 versurĭ de către călugărul anglo-normand Adam de Ros în secolul XIII, a publicat'o întrégă Ozanam:

Seignors freres, ore ecoutez,
Vos qui estes à Deu nummez.
Et aidez-moi à translater
La visiun saint Pol le ber . . .[9])

Tot în versurĭ, maĭ este cunoscută o veche traducţiune englesă,[10]) ér în proză—una provenţală[11]) şi una italiană.[12])

N'am avut ocasiunea de a da peste redacţiunile medievale spaniólă saŭ portugesă şi peste cele germane; dar nĭ-ar fi greŭ a ne îndoui despre existinţa lor; ba încă nu ne sfiim a bănui, că fericitul apocrif va fi fost tradus óre-când pînă şi unguresce.

Din cele orientale, afară de redacţiunea siriacă, Du Pin citéză una coptică, ér Assemani una arabă.[13])

Pe noĭ însă, după ce am indicat respăndirea aşa numituluĭ Apocalips al luĭ Paul, în cursul evuluĭ mediŭ, pînă la marginile extreme ale creştinătăţiĭ spre apus şi spre resărit, ne

8) P. Meyer, *Descente de St. Paul en Enfer*, în *Romania*, t. 6 (1877), p. 11—16.
9) Ozanam, *Dante et la philosophie catholique*, Paris, 1859, p. 413—423.
10) Warton, *History of poetry*, I, 19, ap. Ozanam, *Les poëtes franciscains*, p. 375.
11) Gidel, *Apocalypsé de Marie*, în *Annuaire des études grecques*, t. 5 (1871), p. 102.
12) Villari, *Antiche legende e tradizioni che illustrano la Divina Comedia*, ap. Wesselofsky, Верта, Анастасія и Пятница, in Журналъ Мин. Нар. Просвѣщенія. 1877 februariŭ, p. 188.
13) Tischendorf, op. cit. Proleg. p. XVI.

interesă maĭ cu sémă, în casul de faţă, anume redacţiunile cele slavice.

Apostolul Ginţilor bucurându-se, de'mpreună cu arcangelul Mihail, de cea maĭ deosebită favóre din partea Bogomililor, este învederat că aceştiia, maĭ mult ca orĭ-cine altul, nu puteaŭ să nu-şĭ însuşéscă cu grabă un apocrif care, din tóte puncturile de vedere, se potrivia de minute cu propria lor doctrină.

Să observâm că Apocalipsul luĭ Paul, chiar în evul mediŭ, era considerat de către ortodoxiĭ ceĭ riguroşĭ ca o operă eretică a Paulicianilor,[14]) ĭar prin urmare ca ce-va fórte bogomilic, din causa intimeĭ legăture între ambele aceste secte de nuanţă manicheică.

Dela Bogomilĭ apoĭ, el a trecut la Românĭ.

§ 5. Apocalipsul luĭ Paul a avut sórtea tuturor cărţilor poporane: redacţiunile sale, une-orĭ chiar copiele aceleia-şi redacţiunĭ, diferă una de alta.

Un exemplu.

Biblioteca Imperială din Viena posedă treĭ redacţiunĭ latine manuscrise ale acestuĭ apocrif (NNo. Rec. 3129, Theol. 745 şi Lunael. F. 11), dintre carĭ:

cea de'ntâĭu se începe cu: „Paulus vero cum erat in carne„;

cea a doua: „Dies dominicus dies est electus„;

cea a treia: „Oportet nos timere„...[15])

Generalmente însă, lăsându-se la o parte deosebirile specifice din limbă în limbă şi din timp în timp, prototipul s'a diferenţiat într'o redacţiune lungă şi o redacţiune scurtă.

Vechia redacţiune slavică cea lungă, cu variante după doă copie, s'a reprodus de către profesorul Tichonravov dela Moscva

14) Bekker, *Anecdota graeca*, t. 3, p. 1165, ap. Tischendorf, op. cit. p. XV: „ἀλλὰ καὶ ὁμωνύμως ψευδῆ συγγράμματά εἰσιν, οἷον ἡ λεγομένη ἀποκάλυψις τοῦ ἁγίου Παύλου· οὐ γάρ ἐστι τοῦ ἁγίου Παύλου, ἀλλ' ἑτέρου, αἱρετικοῦ, τοῦ Σαμωσατέως, ὅθεν οἱ Παυλικιανοὶ κατάγονται„.

15) *Tabulae codicum MS-rum in Bibliotheca Vindobonensi asservatorum*, t. 1, p. 147, 265, t. 3, p. 110.

sub titlul de: Слово о видиньи сватаго апостола Павла (Cuvînt despre visiunea sântuluĭ apostol Paul).[16])

Ea diferă pré-puţin de textul grec publicat de Tischendorf:

Бысть слово господне ко мнѣ глагола. рчи людемъ симъ. доколѣ согрѣшаете и прилагаете грѣхы на грѣхы. и прогнѣваете господа бога створшаго небо и землю. и вы нарѣчаютеса божьıа чада. а дѣла дѣıавольскаıа дѣлающе....	Ἐγένετο λόγος κυρίου πρός με λέγων· εἰπὲ τῷ λαῷ τούτῳ. ἕως πότε ἁμαρτάνετε καὶ προστίθεσθε τῇ ἁμαρτίᾳ καὶ παροργίζετε τὸν θεὸν τὸν ποιήσαντα ὑμᾶς, λέγοντες εἶναι τέκνα τῷ Ἀβραάμ, τὰ δὲ ἔργα τοῦ σατανᾶ πράττοντες....

De aci însă nu urméză că redacţiunea slavică cea lungă este maĭ veche. Şi la Bizantinĭ putea să fi existat o redacţiune scurtă, alăturĭ cu cea lungă, dintr'o epocă medievală cât de depărtată. Slaviĭ, după tótă probabilitatea, aŭ tradus ambele din grecesce.

Redacţiunea slavică cea scurtă, reprodusă de curînd de profesorul Stoĭan Novaković dela Bielgrad, după ce fusese publicată pentru prima óră deja la 1520 în Veneţia de către Bojidar Vuković, se intituléză: Слово светаго Павла апостола ѡ исходѣ доушевнѣмь (Cuvîntul sântuluĭ apostol Paul despre eşirea sufletelor).[17])

§ 6. Deosebirea între ambele redacţiunĭ este mare.

Redacţiunea cea lungă cuprinde întréga istoriă p o s t u m ă a sufletuluĭ uman, consistând din treĭ momente:

1° Judecarea sufletuluĭ de către Dumneḑeŭ;

2° Resplătirea sufletuluĭ celuĭ bun în Paradis;

3° Pedépsa sufletuluĭ celuĭ reŭ în Infern.

Secţiunea Paradisuluĭ este maĭ mică decât a Infernuluĭ, nu numaĭ pentru că 'n raĭu nemeresc maĭ puţinĭ, dar maĭ cu sé-

16) Tichonravov, op. cit., t. 2. p 40—58.

17) Novaković, Примери књижевности и језика старога и српско-словенскога, Bielgrad, 1877, p. 437—40.

mă—raţiune retorică—pentru că fericirea se descrie maĭ cu anevoe decăt durerea.

Din cele treĭ momente, în redacţiunea cea scurtă găsim abia pe cel de'ntăiŭ. Paradisul şi maĭ ales Infernul, atăt de voluminos prin natura sa, sînt lăsate la o parte. Totul se reduce la porţiunea cea introductivă, la «judecarea sufletuluĭ de cătră Dumneḑeŭ», saŭ—după titlul puţin corect ce şi-l'a ales acéstă redacţiune—la «eşirea sufletelor».

Nu maĭ este dară o călătoriă la Iad, ci numaĭ, ca să ḑicem aşa, strîngerea geamantanuluĭ, aşeḑarea saculuĭ cu care sufletul se pregătesce a pleca în lumea cea-l'altă.

Dacă redacţiunea cea scurtă ar fi cronologicesce posterióră Călătorieĭ MaĭceĭDomnuluĭ la Iad, atuncĭ ea s'ar puté considera ca resultatul uneĭ d i s s o c i a ţ i u n ĭ d e i d e ĭ, în puterea căriĭa din Apocalipsul luĭ Paul s'a şters tot ce sémenă pré-mult cu cuprinsul celuĭ-l'alt apocrif.

§ 7. Redacţiunea cea lungă a fost cunoscută şi ea strămoşilor noştri în secolul XVI.

O traducere română nu s'a descoperit încă; dar în textul, pe care'l vom publica maĭ la vale sub No. IV, se află o indicaţiune fórte precisă în astă privinţă, şi anume:

. . . спȣсе ꙟцерȣл лȣ Павел апостолꙋ, кꙋ-ль портѫ де-и арꙋть тоате мȣнчиле, кꙋ арꙋ фи оунь воиникȣ де треи-ѕечи де ани де арꙋ прꙋвѫли ѡ пїатрь ши ѡ арѫ слобоѕи ꙟ џос сꙋ ѕбоаре ꙟ треи ани сꙋ кадѫ аколо, акóло есте мȣнка пꙋкѫтошилорȣ.

Acest pasagĭu corespunde celuĭ următor din redacţiunea slavică cea lungă:

. . . аще кто възметь камень и ввержеть в кладазь глѹбокъ ѕѣло, и по мнозѣ доидеть дна, тако есть глѹбина...	. . . dacă va lua cine-va o pétră şi o va svîrli într'un puţ fórte adînc, încăt să ajungă la fund după mult timp, aşa este acéstă adîncime...

Intre redacţiunea slavică cea lungă şi redacţiunea corespundĕtóre românéscă, pe care nĭ-o indică pasagĭul de maĭ sus, exista, prin urmare, o însemnată diferinţă în amărunte; fondul însă era identic. În redacţiunea cea scurtă, fie slavică, fie românéscă, pe care o dâm întrégă maĭ jos, nu ne întimpină nicăirĭ, din contra, «o piatră prăvălită» saŭ ce-va analog.

§ 8. Nicĭ redacţiunea românéscă cea scurtă n'a ajuns pînă la noĭ completă.

In volumul luĭ popa Grigorie din Măhacĭu, ea cuprinde paginele 21-30; dar între paginele 24-25 lipsesce o fóiă întrégă, adecă $^1/_6$ din totalitate.

Graţiă contextuluĭ slavic, pe care, după ediţiunea d-luĭ Novaković, noĭ îl reproducem în josul textuluĭ românesc, am putut completa, sub raportul sensuluĭ, acéstă regretabilă lacună.

§ 9. Textul de faţă ne procură o indicaţiune cronologică fórte preţiósă, deşi indirectă.

Ca şi contextul slavic, el cuprinde începutul luĭ Tatăl-nostru pînă la: «şi pe pămînt».

Noĭ cunóscem deja acéstă rugăcĭune — vedĭ maĭ sus pag. 118-19 — după patru exemplare dintre aniĭ 1560-1619, în carĭ pasagĭul în cestiune sună în următorul mod:

1560:	1580:	1593:	1619:
татьль ностроу че ещи ꙟ че- рю, сфинцѣскѫ- се ноумеле тъоу, съ вїе ꙟпъръ- цїе та, фїе воа та коум ꙟ че- рю аша ши пре пѫмѫнть. . .	татѫль нострȣ че ещи ꙟ че- рю, сфинцѣскѫ- се ноумеле тѫȣ, съ вїе ꙟпъръ- цїа та, фїе воа та коумь ꙟ че- ри аша ши пре пъмѫнть. . .	parintele nos- tru ce esti in ce- riu, swincaske- se numele teu, se vie inperecia ta, se fie voia ta, komu ie in ceru assa ssi pre pemintu . . .	татѫль нострȣ чел че ещи ꙟ черюре, се сфен- цѣскѫ-се нȣме- ле тѫȣ, съ вїꙟе ꙟпѫръцїа та ши се фїе воа та ка ꙟ черю ши пре пѫмѫнтȣ. .

Prin urmare, între texturile din 1560 şi 1580 nu este nicĭ o deosebire, ĭar texturile din 1593 şi 1619 se depărtéză pré-

puţin de acelaşĭ tip comun al luĭ Tatăl-nostru, tip ce se ˀ a se fi respăndit la toţĭ Românii în a doua jumătate a s lulŭĭ XVI.

Cu totul altfel, mult maĭ imperfect, maĭ rudimentar, dibuitor, maĭ primitiv, este pasagĭul corespundĕtor în textu maĭ jos, şi anume:

татьл нострȣ чела че ащи ꙟ черю, свꙟнтȣ нȣмеле тъȣ, і дȣ вери вени динтрȣ ꙟпърьцие тл, фїе волл тл кȣм ꙟ ‘ лшл прѣ пре пьмꙟнтȣ...

De aci este legitim de a conchide, că traducerea romă scă a Apocalipsuluĭ luĭ Paul s'a făcut în prima jumătate a coluluĭ XVI, pînă a nu se fi născut tipul cel cu «sfinţé se» şi «să vie», pe care'l găsim aşa ḑicĕnd stereotipat (1560 încóce.

Să se alăture cu acésta cele spuse deja de noĭ la pag. 2 despre epoca generală a «Texturilor bogomilice» din volu luĭ popa Grigorie.

Кȣвѫнтȣл свтȣлȣи Павел
апсль дѣ еширѣ сȣфлетелѡр.

фѫрѫ де старе. вѫ рȣгаци фрацилѡр кѫтрѫ хс. ꙟ тоатѣ часȣриле. ши ѕȣа ши нѡапте. ши бласвници дȣмнезеȣ. кѫ ꙟ тѡте ѕїле дека апȣне сѡареле то[ци] ꙟџерїи ѡменилѡрȣ. а бѫрбацилѡр ши а мȣерилѡр. мергȣ ла дȣмнезеȣ сѫ се ꙟкине. ши дȣкȣ лȣкрȣреле тѡате ꙟнаинтѣ лȣ хс. дела тоци ѡа-менїи. е дȣхȣл свнтȣ асе дела хс. ꙟ тѫмѫпинарѣ лорȣ. ши

Cuvântul svântului Pavel
apostolu de eşire sufletelor.

Fără de stare vă rugaţi, *fra-ţilor*, către Hs. în toaté ćasu-rile, şi ḑua şi noapte, şi bla-*goslo*viţi Dumneḑeu. Că în tote ḑile, deca apune soarele, toţi îngerii omeniloru, a bărbaţi-lor şi a muerilor, mergu la Dumneḑeu să se închine, şi ducu lucrurele toate înainté lu Hs. dela toţi oamenii; e Duhul svântu îase dela Hs.

СЛОВО СВѦТАГО ПАВЛА АПОСТОЛА Ѡ ИСХОДѢ ДОУШЕВНѢМЬ.

Сынове чловѣчьсцїи, благословите Господа безьпрѣстани на ьсе часи дьнь и нощь; на вьсе бо дьни заходещоу сльнцоу и вси аггелы людьсцїи, моужьсци же и жен'сцїи, вьсходеть кь Богȣ покланꙗють се и приносеть когождо дѣла еже сьдѣвають чловѣци ѿть ютра и до вечера, любо добраа, любо злаа. Ѥсть бо 'гель добраго чловѣка, и идеть радоуїе се кь Богȣ; есть же 'гель злаго чловѣка, и идеть плаче се кь Богȣ; и вьси сходеть

грꙟꙗціе де оунде веници̂ ꙟџе-
рїи мен де адꙋчеци ачѣле сар-
чине юшоаре ши рꙋгꙟчюни кꙋ
алте дарꙋре дꙋлчи ши чинстите
21. ꙗ|рꙟ ен рꙟспꙋндꙋ аша. нѡи
венимꙋ дела чеа че с'аꙋ льсатꙋ
де дꙋлчаца лꙋмїеи. дерептꙋ свн-
тꙋл нꙋмеле тꙟꙋ. ши сꙟ рѡагь
аша. татьл нострꙋ чела че ащи
ꙟ черю свнтꙋ нꙋмеле тꙟꙋ.
кындꙋ вери вени динтрꙋ ꙟпꙟ-
рьціе та. фїе вола та кꙋм ꙟ
черю аша прѣ пре пьмꙟнтꙋ.
де сь мꙋнческꙋ ꙟ пꙋстїе, ши
ꙟ мꙟгꙋри ши ꙟ пещери. ши сь
дꙋкꙋ ꙟ ѡрашѣ ши ꙟ четьци. де-и
гонескꙋ шї-и хꙋлескꙋ. ши-и ꙋ-
чигꙋ. ши скꙋепескꙋ спре ꙗи. еи
ꙟ тоате часꙋриле пльнгꙋ, ши
сь фльмꙟнѕескꙋ. ши сꙟ ꙟсе-
тошаꙋꙟ. ꙗрꙟ еи ꙟблꙟндꙋ ꙟ
четьци. дерѣптꙋ сфнтꙋ кꙋвын-
тꙋл тꙟꙋ. ши сꙟнтꙋ ꙋчиши, ши
ꙋꙋа ши ноапте. ꙗрь инима

în tămăpinaré loru şi grăĭaşt
De unde veniţi, îngerii m
de aduceţi acéle sarcine
şo*a*re şi rugăcĭuni c*u* alte d
rure du*l*ci şi cinstite? Ĭarâ e
răspundu aşa: Noi veni*m*
dela ceĭa ce s'au lăsatu de
du*l*éaţa lumiei dereptu sv*ă*n-
tu*l* numele tău şi să roagă
aşa: "tată*l* nos*t*ru cela ce
„ĭaşt*i* în cerĭu, sv*ă*ntu nume-
„le tău, căndu veri veni din-
„*t*ru înpărăţie ta, fie voaĭa ta
„cu*m* în cerĭu aşa pr*é* pre pă-
„măntu„, de să muncescu in
pustie şi în măguri şi în peşteri,
şi să ducu în oraş*é* şi în cetăţi,
de-i gonescu şi-i hulescu şi-i u-
cigu şi scuepescu spre ĭai; ei în
toate éasurile plă*n*gu şi să flă-
mănzescu şi să însetoşadâ; ĭarâ
ei înblându în cetăţi der*é*ptu
sf*ă*ntu cuvăntu*l* tău şi săntu

ѡтвѣть дающіе Богꙋ ѡ дѣлѣхь чловѣчьскыхь. Изыде же доухь на срѣтеніе имь ѡть Бога и рече имь: ѡть коудꙋ прїидосте, аггелы мои, носеще брѣмена благыхь дѣль и молитвы чьстныѥ? Ѡни же ѡтвѣщаше: мы ѡть ѡнѣхь прїидохѡмь ѡтрекшихъ се сластїи мир'скыхь имени ради светаго твоего и глаголющїихь: „ѡче нашь, иже ıеси на небесы, да светыть се име твоıе и да прїидѣть царьство твое, и да боудеть волꙗ твоꙗ, ꙗко на небеси и на ѕемли", скитающїихъ се вь градѣхь, иѕгонимїи и хоулимїи, биıемы и ѡпльвлемїи по вьсе часи, плачющіе се и жеждоуще,

2. лwр асте милwасѫ. нои сем | ӑџерї ӑнкѫ не мирѫмꙋ де рѫбдаре лор. ши грѫи гласꙋ кьтрь еи. ши ꙃисѣ ачеа сѫ-и щици. кѫ вои аиче сеци кꙋ мине. ıарѫ дꙋлчаца ме асте аколо кꙋ еи. кь сѫнтꙋ ачеа фїи меи чеа пре-ıѡбїцїи. стаци ӑ тоате часꙋриле де слꙋжици, лwр. нече дининwрѫ нꙋ лѫсаре пре еи. кѫ лwк де веселїе а-ича асте ачелора тꙋтꙋрорꙋ.*) ıарѫ се дꙋкꙋ ӑџерии. ши слꙋжескꙋ лwрꙋ, ши ıарь ӑџерии wменилор челwра че н'аꙋ фапте бꙋне. мергꙋ сѫ сь ӑкинѣ ла скаꙋнꙋл татѫлꙋи. еи мергꙋ тѫнгꙋиндꙋ-се кь дꙋкꙋ нꙋмаи, стрѫмбѫтѫци дела wменїи сѫи. дхꙋл свнтꙋ асе ӑ тимѫпинаре лwрꙋ. шї грѫи глас кѫтрѫ еи. ши ꙃисе

ucişi şi ḑua şi noapte, Iar*ă* inima lo*r* Iaste miloasă; noi se*m* îngeri, încă ne mirâmu de răbdare lo*r*! Şi grăi glas*u* că*tr*ă ei şi ḑisé: Acela să-i ştiţi, că voi aice seţi cu mine, Iară dulćaţa me Iaste acolo cu ei, că săntu acela fii mei cela pre-Iubiţii; staţi în toate ćasurile de sl*uji*ţi lo*r*; ne*ce* dinioră nu lăsare pre ei, că loc de ve*se*lie aicIa Iaste acelora tut*u*roru. Iară se ducu îngerii şi slujescu loru. Şi Iară îngerii omenilo*r* celora ce n'au fapte bune me*r*gu să să închiné la scaunu*l* Tatălui; ei me*r*gu tănguindu-se, că ducu numai s*tr*ă*m*bătăţi dela omenii săi. D*u*hu*l* sv*ă*ntu Iase în timăpinare loru, şi grăi glas

*) Era scris: тꙋтꙋрꙋрꙋ, apoI s'a adaus de aceIaşI mână un о d'asupra luI р.

рѣходеще из' града вь градь за слово твое светоıе и прѣпоıасани
лнь и нощь, вь роукахь имоуще милостиню; мы же, аггелы ихь,
одим' се, зреще трьпѣнїа ихь. И се бысть гласъ кь нимь гла-
ıаıе: се ıесте ıако да вѣдоуще, ıако здѣ вамъ стоещїимь моıа
лагодѣть сь ними ıесть, ıако сынь мои вьзлюблıен'ныи прѣдстоить
вьсе часи слоуже имь, никогда же wставлıаю ихь, ıако мѣсто
веселїе ихь здѣ ıесть всѣхь. И пакы идоше аггелы слоужити
ıь. И се дроугы аггелы прїидоше wть инѣхь прѣдь прѣстоль
кїи. Ты же покланıахоу се и рыдахоу, и доухь божїи изыде

де ȣнде вѣници ꙟцерїи меи
23. де адȣчеци ачеле | сарчинѣ гре-
ле. ши венници поносици. еи
ръспȣндȣ нои веним дела ѡ-
мени ботезаци ꙟ нȣмеле тъȣ.
ꙗръ еи факȣ вое трȣпȣлȣи сеȣ.
де грѫмъдескȣ пъкате пре пъ-
кате. де съ спȣркѫ кꙋ реле лȣ-
крȣре. прѣ-юбире. ши клеве-
тескȣ. ши мънтȣ оунии кътрь
альцї. кȣ фȣртȣшагȣре. ши кȣ
кȣрвїе. ши кȣ ꙁавистїи. ши-
шь варсъ сънџеле. ши-съ грь-
битори ꙟ фьръ-де-леџи. ши
калкь порȣнка та. ши тоате
лȣкрȣрела съ спȣркѫ. крȣче ѡ
цинь ꙟ мъниле сале ꙗръ дин
рѡстȣл лорȣ грьеща дїаволȣл.
ꙗръ свнтȣл ботеꙋȣл нȣ-л пъ-
ꙁескȣ. ши праꙁничеле свнте але
тале. ши а шапте ꙃї свнта дȣ-
24. минакь еи нȣ ѡ пъꙁескȣ. ши |

cătrâ ei şi ḑise: De unde vé-
niţi, îngerii mei, de aduceţi
acele sarciné grele şi veniţi
ponosiţi? Ei răspundu: Noi
venim dela omeni botezaţi în
numele tău, ĭară ei facu voe
trupului seu de grâmădescu
păcate pre păcate, de să spur-
câ cu rele lucrure: pré-ĭubi-
re, şi clevetescu, şi mântu unii
cătră alăţi, cu furtuşagure şi
cu curvie şi cu zavistii, şi-şi
varsă săngele, şi-sŭ grăbitori
în fără-de-legi, şi calcă porunca
ta, şi toate lucrurelĭa să spurcă;
cruce o ţinŭ în mănile sale,
ĭară din rostul loru grăeşte
diavolul, ĭară svăntul boteḑul
nu-l păzescu şi praznicele svin-
te ale tale, şi a şapte ḑi svănta
Duminĭacă ei nu o păzescu. Şi

на срѣтенїе имь, и бысть гласъ къ нымь глаголѥ: ѿть коудоу прїидосте, аггелы мои, носеще теш'ка брѣмена? Ѡни же глаголаше: мы прїидохомь ѿть ѡнѣхь нарицающїихь име твоѥ, пльти оугодиꙗ твореще и прикладающе грѣхь кь грѣхȣ и ниеднихе молитвы чистимь срьдцемь не сьтвор'ше; что бо потрѣба намь слоужить таковымь грѣшникомь? И рече Господь: идѣте, не прѣстающе, слоужити имь, дои'дѣже ѡбратеть се и покають се, и прїидоуть къ мнѣ, и азь тогда соуждȣ имь.

Видите оубо, сынове чловѣчьсцїи, ꙗко вьса дѣла чловѣчьскаꙗ на ꙁемли аггелы вьꙁносеть на небеса прѣдь Бога, любо добраꙗ,

[ḑise Dumneḑeŭ: Duceţi-vă, fără încetare, de le slujiţĭ lor pînă ce se vor întórce şi se vor pocăi şi vor veni la mine, şi atuncĭ eŭ îĭ voĭu judeca.—Vedeţĭ dară, fiĭ omenescĭ, că tóte faptele ómenilor de pe pămînt îngeriĭ le duc în cer de'naintea luĭ Dumneḑeŭ, fie cele bune, fie cele rele; şi sciind acésta, nu încetaţĭ de a lăuda pe Dumneḑeŭ. Căcĭ ĭată eŭ, Pavel, am fost în Duhul sfânt şi am veḑut acestea. Şi la întrebarea mea, îngerul ce mĕ purta îmĭ ḑise: Urméză după mine, Pavele, de'ţĭ voĭu arăta locaşul sfinţilor şi veĭ cunósce locaşul celor drepţĭ, unde sînt duse sufletele celor drepţĭ. Şi veḑuĭ acolo bunătăţĭ nepovestite. Şi apoĭ ne-am pogorît sub pămînt, unde este întunerecul şi ĭadul, şi aci mĭ-a arătat sufletele păcătoşilor şi locaşul unde ele sînt duse. Şi ĭarăşĭ am mers sus la tăriă, unde veḑurăm pe Satana cu îngeriĭ luĭ, cu puterile şi cu maĭ mariĭ luĭ; şi eraŭ aci lupte şi rescóle, vrênd reŭ unul altuĭa; şi eraŭ sufletele cele pizmaşe, clevetitóre, desfrînate şi mănióse; şi'n fruntea lor eraŭ sufletele cele viclene, carĭ intră în inimele puternicilor de'ĭ aţîţă la mórtea unuĭ altuĭa. Şi am întrebat eŭ pe înger: Cine sînt aceştiĭa? Şi-mĭ ḑise îngerul: Sînt stăpîniĭ pămîntescĭ şi domniĭ lumiĭ aceşteĭa; sînt ceĭ ce se trimit asupra sufletelor ómenilor necredincĭoşĭ în cĭasul morţiĭ, căcĭ n'aŭ avut credinţă în Dumneḑeŭ, n'aŭ avut nădejde în Dumneḑeŭ, nicĭ în numele luĭ. Şi căutaĭ spre cer, şi vĕḑuĭ acolo alţĭ îngerĭ, ale cărora feţe luminaŭ ca sórele, şi eraŭ încinşĭ cu brâne de aur, şi eraŭ fórte cinsteşĭ în haĭnele lor, şi era scris numele]

любо ꙁлаа; да вѣдоуще сїи вьса, беспрѣстани благословите Господа. Аꙁ' же Пав'ль, бывь вь доусѣ светѣ и сїа видѣхь. Пакы же отвѣщавь аггель водеи ме, и рече ми: послѣдоуи ми, Павле, и покажоу ти мѣсто светыхь, и поꙁнаеши мѣсто правед'ныхь, идѣже носимїи соуть доуше праведныхь. И видѣхомь тоу неиꙁ'речен'ные доброти, и пакы сьнидоховѣ вь пѡдꙁемальные, идѣже тма есть адь. И тоу покаꙁа ми доуше грѣшныхь, и вь коIе мѣсто носеть

лꙋ хс҃. пре еи. ши ера ꙟ тоа-
тѫ фрѫмсеце ши милоши. ши
ꙟтребаю ꙟџерꙋл. че ꙟџерї синтꙋ
ачещїе. ши-ми рѫспꙋнсь ꙟџе-
рꙋл ши ѕисе. ачеще синтꙋ ꙟ-
џерїи ѡаменилѡр дирепци. ши
ѕиш кѫтрь ꙟџерꙋ. тоцї дерепцїи
ши пѫкѫтошїи. щиꙋ-се кьндꙋ
морꙋ. ши-ми ѕїсе ꙟџерꙋл каꙋ-
ть пре пьмѫньтꙋ. шї кѫꙋтаю
шї вьѕꙋю тоатѫ лꙋме. ши фꙋ
ка ѡ нимика. ши ѕисе ꙟџерꙋл
чела че мь пꙋрта. аколо есте
мѫрїае. ши юбирѣ ѡменилор
чеꙗ дешарта. ши вьѕꙋю оуꙟ
нꙋѡрꙋ де фокꙋ преспрѣ тотꙋ
пьмѫнтꙋл. ши ѕїшꙋ че ѧсте
25. доамне ачела. ши| ши(*sic*)-ми
ѕисе ꙟџерꙋл. ачела нꙋѡр де
фокꙋ ѧстѣ а ѡменилѡр небꙋни.

lu Hs. pre ei, şi era în toatâ
frâ*m*seţe şi miloşi. Şi în*t*rebaĭu
îngeru*l*: ce îngeri sintu aceşte?
Şi-m*ĭ* răspunsă îngeru*l* şi ḑise:
Aceşte sintu îngeriĭ oameni-
lo*r* direpţi. Şi ḑi*ş* că*t*ră în-
geru: Toţi dereptii şi păcă-
toşii ştiu-se căndu moru? Şi-
mi ḑise îngeru*l*: Cautâ pre
pămănătu. Şi căutaĭu, şi vă-
ḑuĭu toatâ lume, şi fu ca o
nimica. Şi ḑi*se* îngeru*l* cela
ce m*ă* pu*r*ta: Acolo este mă-
riae şi ĭubiré omenilo*r* cela
deşa*r*ta. Şi văḑuĭu uîn nuoru
de focu prespr*é* totu pămân-
tu*l*, şi ḑişu: Ce ĭaste, Doam-
ne, acela? Ş*i*-mi ḑi*se* înge-
ru*l*: Acela nuo*r* de focu ĭasté

се. И пакы идоховѣ вь пѡднебеснаа на тврьдь, и тоу оуꙁрѣховѣ
сотонꙋ, и аггелы его, и власти и старѣишины его. И бѣꙗхоу браны
и ѡпльченїа, дроугь дроугꙋ ꙁавидеще, и бѣхꙋ тоу доуси ꙁавис-
тливи, клеветливїи и блоудны и напраснивїи, и тоу бѣхꙋ дрь-
жателїе лоукавїи доуси, вьлаꙁеще вь срьдца властемь, да оубиїеть
дроугь дроуга. И вьпросихь аггела: кто сїи соуть? И рече ми
аггель: се соуть властелїе ꙁемльны и кнеꙁы мира сего, сїи соуть
послаїемыи по доуше невѣрныихъ чловѣкь вь врѣме сьмрьти,
не іеше бо вѣры Богꙋ, ни оуповаше на Бога, ни на име іего.
И вьꙁрѣхь на небо, и видѣхь инїи аггелы, их' же лица свьтѣхꙋ
се ꙗко сльнце, и поꙗсани поꙗси ꙁлатими, имоуще почьсть великоу
на риꙁахь своихь, и написано бѣше име божїе на ныхь, испльни

чеа че се местекь ші сь ꙟ-преꙋнъ ꙟ рꙋгьчюнѣ періціаѡр. Еꙋ плъншꙋ ші ꙁишꙋ кътръ ꙟџерѹ. воꙗ съ възꙋ сꙋфлетеле ѡаменилѡр, дирепьцилорꙋ ші а пъкътошилорꙋ. ꙟ че кипꙋ ꙗсꙋ дин ачаста лꙋме. Ші-ми ръспꙋнсъ ꙟџерꙋл ші-ми ꙁисе. кавтъ ꙟ џосꙋ ші къꙋтаю ꙟ џосꙋ пре пьмънтꙋ. ші вьꙁꙋю ꙋ ѡмꙋ мꙋриндꙋ. ші-ми ꙁисе ꙟџерꙋл. ачела астѣ ди дерептꙋ. ші кьꙋтаю ші вꙁꙋю фаптеле лꙋи че-ꙋ фъкꙋтꙋ ꙟ нꙋмеле лꙋ дꙋмнеꙁеꙋ[*]) ꙟ тоатъ вїаца са чеа че-ꙋ висꙋ пре пъмъntꙋ.
26. шї тоате фаптеле ста ꙟнаин-те лꙋи ꙟн ачела час. ші вь-ꙁꙋю къ ꙟ фапте бꙋне кꙋ съ-вършитꙋ. ші ш'аꙋ фькꙋтꙋ ѡ-дихнале сꙋфлетꙋлꙋи сьꙋ. ші кꙋ вꙋїре ші кꙋ дꙋлчаць. ꙟнаин-

a omenilor nebuni, ceía ce se mestecă și să înpreună în rugăciune periților. Eu plânșu și dișu către îngeru: Voíu ră vădu sufletele oamenilor, direpățiloru și a păcătoșiloru. în ce chipu íasu din aćasta lume. Și-mi răspunsâ îngerul și-mi dise: Cautâ în g'osu. Și căutaíu în g'osu pre pămăntu, și vădu̯íu u omu murindu. Și-mi dise îngerul: Acela íasté di dereptu. Și căutaíu, și vădu̯íu faptele lui ce-u făcutu în numele lu Dumnedeu, în toată viața sa ceía ce-u visu pre pâmântu; și toate faptele sta inainte lui in accla ćas, și vădu̯íu câ in fapte bune cu săvrășitu, și ș'au făcutu odihníale sufletu-

[*]) Aci maî era scris o dată: фапте, și apoî șters.

сеіе красоти и милости. И въпросихъ аггела: которіи сы соуть? И отвѣщавъ рече ми: сіи соуть аггелы праведныхъ чловѣкъ. И рѣхъ емоу: вьси ли праведници и грѣшници знають се, егда оумирають? И рече ми аггелъ: зри на землю! И видѣхъ в'сь мира, и бѣаше прѣдъ мною ни въ что же. И рѣхъ аггелоу воздящемоу ме: се ли есть величьство чловѣче высоуіе метꙋще се? И оузрѣхъ ѡблакъ ѡгнънъ, распростръть надъ вьсѣмь мирομь И рѣхъ: что се есть, Господи? И рече ми: се есть безаконіе смѣшено сх молитвами грѣшныхъ чловѣкъ. Аз' же въсплакахъ се и рекохъ къ аггелꙋ: хотѣл' бихъ видѣти доуше правед'ныхъ

те-и ста ꙟџерȣл, лȣ дȣмнеѕеȣ.
ши деопреȣнѫ кȣ ꙟџерии дръ-
чещи. ши кьȣтарѫ тоате фап-
теле ѡмȣлȣи. ши де челе ре-
ле нȣ афларъ немикѫ ла елȣ.
ши вьѕȣю ѡмȣл кѫ кȣ тоа-
тѫ дȣлчаца ꙟџерїи сокотиа
ши пъзїе сȣфлетȣл лȣи пънѫ
кѫндȣ-л лȣарѫ ди трȣпȣ. ши
де трей ѡрї грѫирѫ лȣи. сȣ-
фле[те] кȣноще-цї трȣпȣл тъȣ
де аи ешит. достоникь ещї.
ши ꙗрѫ те вери ꙟторче ꙟ
трȣпȣл тьȣ ла ѕȣа де ꙟвїере.
де сь прїимещи че ци е гь-
27. титъ кȣ | тоцїи дїрепцїи. ши
лȣарѫ сȣфлетȣл дї трȣпȣ. ши-л
сърȣтарѫ ши съ кȣноскȣръ. ши
ѕїсерѫ сȣфлетȣлȣи рȣгатȣ-не-и.
дȣп'ачеа аи фькȣтȣ воа лȣ
дȣмнеѕеȣ прѣ пѫмѫнтȣ. ши
венїиа. ꙟџерȣл ши пъѕиа пре

lui săŭ; şi cu ĭubire şi cu
du*l*éaţâ inainte-i sta ingeru*l*
lu Dumneḑeu şi depreunà cu
ingerii drăceşti; şi căut*a*rà
toate faptele omului, şi de cele
relĭa nu aflară nemicâ la elu.
Şi văḑuĭu omu*l* că cu toatà
du*l*éaţ*a* ingerii socotiĭa şi pă-
zie sufletu*l* lui, pănâ căndu-*l*
luarâ di *t*rupu; şi de *t*rei ori
grâirâ lui: Suflète*e*, c*u*noşte-ţi
trupu*l* tău de ai eşi*t*, dost*o*-
nicŭ eşti şi ĭarâ te veri in-
to*r*ce în *t*rupu*l* tău la ḑua
de învicre, de să priimeşti
ce ţi e gătitŭ cu toţii direp-
ţii. Şi luarâ sufletu*l* di *t*rupu,
şi-*l* sărutarâ şi să cunoscurà,
şi ḑiserâ sufletului: Rugatu-
ne-i, dup'aceĭa ai fácutu vo*i*a
lu Dumneḑeu pré pămàntu,
şi veniiĭa îngeru*l* şi păḑiĭa pre

и грѣшнихь чловѣкь, кымь ѡбразомь исходеть ѡть мира сего?
И ѡтвѣщавь аггель, и рече ми: вьзри долоу! И вьзрѣхь долоу.
И видѣхь чловѣка оумирающа. И рече ми аггель: се праведникь
бѣ. И вьзрѣвь, и видѣхь дѣла его, еже сьтвори за име божїе
вь в'сѣмь житїи своемь, іеже пожить, и вьса прѣдсташе прѣдь
нимь вь ть часъ. И видѣхь юже скон'чав'ша се, и ѡбрѣте покои
и дрьзновенїе. И прѣдсташе блази аггелы коупно же и злы, и
видѣше и ꙗкоже и вьсе чловѣкы: злы же не ѡбрѣтоше мѣста
вь нїемь. И видѣше іе чловѣкь вьсе. Блази же аггелы вьзеше
доушоу его, и бѣхоу хранеще ю, дон'дѣже изыде ѡть тѣлесе,

ѕисе ꙟџерꙋл. бꙋкꙋрѫ-те сꙋфлете
кѫ еꙋ мъ бꙋкꙋрꙋ де тине кѫ
аи фѫкꙋт воа лꙋ дꙋмнеѕеꙋ пъ-
нѫ а[и] вис пре пъ[мъ]нтꙋ.
еꙋ амꙋ дꙋче фапте бꙋне ꙟ
тоѡте ѕіле кьтрѫ Хс. аша ꙗ-
рѫ еші дхꙋл сфитꙋ ꙟ тъмпи-
наре сꙋфлетꙋлꙋи ши ѕисе лꙋи
сꙋфлете сѫ нꙋ те чюдещи не-
че сѫ те свиещи. кѫ вері мер-
џе ꙟ локꙋль чела че н'аи маи
вѫѕꙋть нече динищарѫ аша. шї
28. фи-ци-вою еꙋ ꙟтр'аџꙋторю, | кѫ
амѫ афлат еꙋ ꙟтрꙋ тине ѡ-
дїхѫнелѫ кѫтѫ амѫ фостꙋ ꙟ-
трꙋ тине. дхꙋл сфитѫ мерџе
ꙟнаинте соуфлетꙋлꙋи. ꙟ черꙋ.
ꙗрѫ ꙟтрꙋ дхꙋл сꙋсь еи ста
драчїи де департе ши сѫ тьн-
гꙋна ши грѫна. ѡ кꙋ кѫтѫ
славѫ те-и сподобитꙋ сꙋфлете
кꙋ адевѫрꙋ кь фꙋџїаи де нои.
шї дека ꙟтрѫ сꙋфлетꙋл пре
порта черꙋлꙋи, ꙟ льꙋтрꙋ кꙋ

pămăntu în toate ḑile. Şi ḑise
îngeru*l*: Bucură-te, suflete, că
eu mă bucur*u* de tine, *că*
ai făcu*l* voĭa lu Dumneḑeu
pănă a*i* vis pre pă*mă*ntu: eu
amu duce (?) fapte bune în
toote ḑile cătră Hs. Aşa ĭară
eşi D*u*hu*l* sf*ă*ntu în tămpi-
nare sufletului şi ḑise lui:
Suflete, să nu te cĭudeşti, ne*ce*
să te svieşti, că veri merge
în loc*u*lŭ cela ce n'ai mai
văḑutŭ ne*ce* dinioară aşa, şi
fi-*ți*-voĭu eu în*tr*'ag'utorĭu, că
amŭ afla*t* eu în*t*ru tine odi-
hănelă cătŭ amŭ fostu în*t*ru
tine. D*u*hu*l* sf*ă*ntŭ me*r*ge îna-
ite sufletului în ceru, ĭară în*t*ru
D*u*hu*l* susŭ ei sta dracii de de-
parte, şi *să* tănguĭa şi grăĭa:
O, cu cătă slavă te-i spo*do*bitu,
suflete! cu adevăru că fugiĭai
de noi. Şi deca în*t*ră sufletu*l*
pre porta cerulĭui în lăutru,

и три кратїи рекоше іеи: доуше, познаи тѣло свое, ѿноудꙋ же изыде, достоить бо ти пакы вѫ тѣло твоіе вьзвратити се вь дьнь вьскрьсенїа, да вьспрїимеши оуготован'наа сѫ вьсѣми праведными. И вьсприіем'ше доушꙋ тоу ѿть тѣла, и целоваше ю ꙗко знаема соуща и рѣше еи: молим' ти се, поніеже іеси сьтворила волю божїю соущїи на земли. И прїиде аггель хранивї ю на земли по в'се дьни, и рече іеи: радоуи се, доуше, аз' бо радоую се ѡ тебѣ, ꙗко сьтворїи волю божїю, живоущїи на земли, аз' бо по вьсе дьни вьзношахь дѣла твоіа блага кь Богꙋ. Такожде же и доуххь изыде на срѣтенїе іее и глагола еи: доуше, не сьмоущаи

търіе зисе ши кꙋ глас маре
ръспꙋнсе лорꙋ ши зисе аша. де
ѡкърѫле воастре фꙋџию еꙋ. ши
кꙋ пꙋтере ши сила лꙋ х͞с мъ
ѫгръдию. аша мѫ пꙋртъ ѫџа-
рꙋл ши-ми арътъ. де съ щици
тоци къ нꙋ ласъ дꙋмнезеꙋ шер-
бии, ши слꙋџиле сале ѫ по-
нослꙋл некꙋрацилѡр. чела че
слꙋжаще лꙋ дꙋмлезеꙋ (*sic*) де-
29. ре|птꙋ сꙋфлетꙋл сеꙋ ѫ тоате
зилеле вїецїеи сале. ачеа спꙋю
воаѡ фрации меи прѣ-юбици.
аша шї вои съ арѫтацї лꙋкрꙋре
бꙋне. дестоиничи сь фици ѫ-
пѫрѫцїе черꙋлꙋи*) пꙋнеци ѫ-
тр'ънимиле воастре фрика лꙋ
дꙋмнезеꙋ. нꙋ де негъндире ши
де лене воастрѫ съ пердеци
дꙋлчаца че-ꙋ гътит воаѡ дом-

cu tărie *zise* şi cu glas mare
răspunse loru şi *dise* aşa:
De ocărâle voastre fugiĭu eu
şi cu putere şi sila lu Hs.
mă îngrădiĭu.—Aşa mâ purtâ
îngĭarul şi-mi arătă, de să
ştiţi toţi că nu lasă Dumne-
deu şerbii şi slugile sale în
ponoslul necuraţilor, cela ce
slujaşte lu Dumlezeu dereptu
sufletul seu în toate dilele
vieţiei sale. Aceĭa spuĭu voao,
fraţii mei pré-ĭubiţi; aşa şi
voi să arâtaţi lucrure bune,
destoinici să fiţi înpârăţie ce-
rului. Puneţi într'ănimile voa-
stre frica lu Dumnezeu, nu
de negăndire şi de lene voa-
strâ să perdeţi dulćaţa ce-u

*) D'asupra lui -рꙋ- scris cu aceĭaşĭ mână ю pentru a se puté citi şi: черюлꙋи.

се ни оусоумни се, нь прїиди на мѣсто, егоже не видѣ николиже, боудꙋ ти и азь помощникь, ѡбрѣтох' бо и азь вь тебѣ покои, елико врѣме быхь вь тебѣ. И доухь идѣше прѣдь нїею на небеса. Вьздоушни же бѣсы, далече стоіеще, рыдахоу глаголюще: ѡ каковѣи славѣ сподобила се іеси, доуше, по истинѣ из'бѣже ѡть нась! Іегда же бысть вьноутрь врать небесныхь крѣп'чаишимь гласомь ѡтвѣщаеи рече: кьзны ваше из'бѣгль есмь, Христа моего силою ѡграждаема.

Сїе сказа ми аггель водеи ме. Да вѣсте, іако не ѡставить Господь рабь своихь вь поношенїе нечьстивомоу, иже искрьно ра-

нȣл нострȣ іс. хс. ачелȣа е слава ши ꙟпърѫціе ши цинȣтȣлȣ кȣ татьлȣ ши кȣ дхȣл сфинтȣ де акȣм. ши пȣрȣрѣ ꙟ векȣ :— адевърȣ :—

gătit voao Domnul nostru Is. Hs., aceluĭa e slava şi *în*pâ-răţie şi ţinutulu cu Tatălu şi cu D*u*hul sf*ă*ntu de acu*m* şi pururé în vecu, adevăru.

ботающіихъ емȣ вьсе дьни живота своего. Сїа сказахь вамь, чеда моꙗ възлюбленнаа, да и вы покажете плоди достоины небеснаго царствїа, и вложить Богь страхь вь срьдца наша, да не небрѣженіемъ и лѣностїю погоубимь оуготованнаа намь благаа ѿть Господа нашего Іус. Христа, іемоуже слава и дрьжава сь ѿцемь и светымь доухѡмь и нынѧ и присно и въ вѣкы вѣкѡмь аминь.

NOTANDA

---

1. finalul *u* întreg: мȣнческȣ (22), гонескȣ (22), хȣлескȣ (22), ȣчигȣ (22), скȣіпескȣ (22), пльнгȣ (22), фъльмънѕескȣ (22), ꙟбѫжиндȣ (22), мергȣ (21, 23 de 2 orĭ), дȣкȣ (21, 22, 23 de 2 orĭ), сфънтȣ, свънтȣ, (21, 22, 23, 30), лорȣ, лѡрȣ (21, 23 de 2 orĭ, 24, 29), ръспȣндȣ (22, 24), лъсатȣ (22), дерептȣ (22, 30), кънд, кьндȣ (22, 25), мирѫмȣ (23), тотȣ (25), тȣтȣрорȣ (23), слȣжескȣ (23), грѫмъдескȣ (24), клеветескȣ (24), пъѕескȣ (24 de 2 orĭ), ꙟџерȣ (25, 26), морȣ (25), черȣ (29), мȣриндȣ (26), кипȣ (26), дерепьцилорȣ (26), пъкѫтошилорȣ (26), вьȣȣ (26), фокȣ (25, 26), нȣѡрȣ (25), сподобитȣ (29), џосȣ (26 de 2 orĭ), адевърȣ (29, 30), ѡмȣ (26), ѡменилѡрȣ (21), фькȣтȣ, фъкȣтȣ (26, 27, 28), кисȣ (26), сьвършитȣ (27), елȣ (27), ȣнѡȣ (25, 26), плѫншȣ (26), векȣ (30), трȣпȣ (27, 28), фостȣ (29), мънтȣ (24), татьлȣ (30), цинȣтȣлȣ (30), пьмънтȣ, пъмънтȣ, пѫмънтȣ, пѫмѫнтȣ, пьмъньтȣ (22, 25, 26 de 2 orĭ, 28 de 2 orĭ), асȣ (26), сънтȣ, синтȣ (22, 23, 25 de 2 orĭ);

finalul *u* scris d'asupra şiruluĭ: фак (24), фъкȣт (26), гласȣ (23), бȣкȣр (28), венимȣ (22), cfr. maĭ sus p. 369 No 1;

frasa cu *u* întreg maĭ de multe orĭ: еȣ плѫншȣ ши ȣншȣ кътрѫ ꙟџерoу вою съ вьȣȣ (26), кьȣтаю ꙟ џосȣ пре пьмънтȣ ши вьȣȣю ȣ ѡмȣ мȣриндȣ (26) etc.;

dar şi *u* jumătăţit în ъ saŭ ь: въвъть (28), локъль (28), єъсь (29), кътъ (29)=*câtŭ*, сфънтъ (29)=*sfântŭ*, амъ (29 de 2 orĭ), цинь (24), достоникь (27).

2. ꙟ întrebuinţat ca vocală nasală: оуꙟ [нъwръ] (25);
vocalisat cu desăvîrşire: ъ [wмъ] (26), ꙟаинте (29), льътръ (29), ди [тръпъ] (27, 28);
trecut în н: дин [ачаста] (26), ꙟн [ачела] (27), дин [рwстъл] (24)...

3. confusiunea între *o* şi *u*: тътъръръ şi тътърорь (23);
o pentru *oa*: динишрь (23, dar 28: динишаръ), порта (29), кънопце (27), тwте (21), wменилwръ, wменилор (21, 23, 25, 26, dar 25, 26: wameнилwр), wменїи (23), ꙟторче (27);
oa pentru *o*: воаа (22, dar 28 de 2 orĭ: воа);
oo pentru *oa*: тоwте (28).

4. есте (25, şi tot acolo: асте), фрꙛмсеце (24), челе (27), ачеле (23, dar 21: ачѣле), грьещѧ (24, dar 21: гръаще), греле (24), реле (24), рела (27), лене (30), ꙟвїере (27), мерце (28, 29), пътере (29);
wдїхънелъ (29, dar 27: wдїхнале), векъ (30), дека (21, 29);
[дъначаца] ме (23);
cfr. pentru tóte aceste maĭ sus p. 371 No. 5.

5. ꙟкинѣ (23, dar 21: ꙟкине), сарчинѣ (24, dar 21: сарчине), астѣ (26 de 2 orĭ, dar 25: асте), внсѣ (23, şi tot acolo: внсе), грьещѧ (24, dar 21: гръаще), лъкръела (24, dar 21: лъкръреле), дѣ [ешнрѣ] (21), толтѣ [часърнле] (21, dar 22, 23: толте часърнле), wрашѣ (22), прѣ [пꙛмънтъ] (28, şi tot acolo: пре пъмънтъ), рела (27, dar 24: реле), преспрѣ (25);
ащи (22), [спре] ан (22, şi tot acolo: ен);
дерѣптъ (22, pe aĭurĭ: дерептъ), дъминакь (24), вѣнинци (23, pe aĭurĭ: венинци), ꙟцаръа (29)...
cfr. maĭ sus p. 371 No. 6.

6. ъ trecut în *e* după ц: [тоатъ] фрꙛмсеце (25), cfr. p. 373 No. 11, p. 200 No. 42.

7. се-ȣ съвръшитȣ (27), че-ȣ фъкȣтȣ (26), че-ȣ гътит (30), че-ȣ висȣ (26), те-и сподобитȣ (29), рȣгатȣ-не-и (28), cfr. p. 373 No. 16.

8. alte particularităţĭ vocalice:
мънтȣ (24)=*minţesc*;
черȣлȣи şi черюлȣи (30);
пердеци (30), меи (21, 23 etc.) fără *-ie-*;
синтȣ (25 de 2 orĭ) şi сънтȣ (22, 23), cfr. p. 373 No. 10;
скȣепескȣ (22);
дирепци (25) şi дерепції (25);
мъниле (24) fără *-i-*;
нȣѡрȣ (25), нȣѡр (26), cfr. p. 374 No. 17;
ачеще (25 de 2 orĭ)=*aceşti*, cfr. p. 373 No. 9;
ши-шь [варсъ] (24);
мърїае (25)=*măria*, cfr. p. 373 No. 8;
слȣжаще (29);
ѡкържле (29);
юшоаре (21);
ѕȣа (21, 22, 27).

9. -люи pentru -лȣи: черȣлюи (29), cfr. maĭ sus p. 375 No. 18.

10. confusiune perpetuă între ѕ (=*dz*) şi ȥ (=*z*), fiind scris alăturĭ: ȥисе şi ѕисе (29), пъȥїе (27) şi пъѕина (28), котеѕȣл şi котеȥаци (24) etc., cfr. p. 375 No. 19.

11. alte particularităţĭ consonantice:
дȣмлеȥеȣ (29), probabilmente numaĭ prin eróre grafică;
џосȣ (26 de 2 orĭ), ађȣторю (28), cfr. p. 375 No. 20;
вери [вени] (22), верї [мерџе] (28), вери [ѫторче] (27):
ȣчигȣ (22).

12. *sŭ*=lat. *sunt:* ши-съ гръбитори (24).

13. articolul *al*: праȥничеле свинте але тале (24), dar numaĭ *a* pentru *aĭ*: [ѫџерїи] а бърбацилѡр ши а мȣерилѡр (21), pentru

al: н8wр де фок8 ѧстѣ а wменилwр (26), pentru *ale*: [с8флетеле] диреньцилор8 ши а пъкѫтошилор8 (26);

а шапте [ѕї] (24), fără amplificativul *-a*.

14. adjectivul post- şi pre-articulat în construcţiune cu substantivul post-articulat: юбирѣ wменилор чеѧ деширтѧ (25);

pentru фїи меи чеѧ преюбїцїи (23), cfr. maĭ jos No. 20.

15. dupla post-articulare în construcţiunea substantivuluĭ cu adjectivul: свънт8ѧ котев8ѧ (24), тоцїи дїрепцїи (28), cfr. maĭ sus p. 376 No. 27;

pentru свънт8ѧ н8меле тъ8, cfr. p. 131 No. 18, p. 376 No. 27.

16. adjectiv nearticulat de'naintea substantivuluĭ articulat: сфънт8 к8вънт8ѧ [тъ8] (22), unde însă scriitorul a putut să uĭte de a pune un ѧ d'asupra luĭ 8.

17. genitivo-dativ femeesc cu *-iei*: л8мїеи (22), вїецїеи (30).

18. л8 христос (25, 29), л8 д8мнез8 (26, 27, 28 etc).

19. pluralul cu *-ure*: ф8рт8шаг8ре (24), дар8ре (21), л8кр8ре (24, 30), л8кр8реле (21), л8кр8релѧ (24), dar: час8риле (21, 22, 23).

20. **nearticulare:**

după *tot*: тоатѫ л8ме (25), тоатъ фрѫмсеце (25), тwте ѕїле, тоwте ѕїле, тоате ѕиле (21, 28 de 2 orĭ), dar: тоате час8риле (21, 22, 23), тоате ѕилеле вїецїеи (30) etc.;

în construcţiunea substantivuluĭ cu genitivul şi cu posesivul: ръбдаре лор (23), фїи меи (23), тимъпинаре лwр8 (23), тъмпинаре с8флет8л8и (28), вое тр8п8л8и (24), ѫпърьцие тѧ (22), лене волстрѫ (30), cfr. maĭ sus p. 377 No. 31;

[дестоиничи сь фици] ѫпѫрѫцїе чер8л8и (30);

ѕ8а ши нwапте (21, 22).

21. pronume personal pleonastic: еи стѧ драчїи (29), кр8че w цинь (24), котев8ѧ н8-ѧ пъѯеск8 (24) etc.

22. perfectul simplu arcaic: є8 плѫнш8 ши ѕиш8 (26), ѕиш, ѕїш8 (25 de 2 orĭ).

23. perfectul compus arcaic: [чѣѧ че]–8 вис8 (26), ан вис (28), cfr. p. 377 No. 35.

24. imperativul negativ arcaic: н8 лъсаре [пре еи] (23).

25. *-ĭa* la imperfectul verbelor cu *-ire*: сокотиѧ (27), пъѕиѧ (28), тънг8иѧ (29), грѫиѧ (29), ф8џїан (29);
-iĭa: венїиѧ, cfr. p. 372 No. 8;
-ïe: пъѕїе (27).

26. нои сем (22), вои сеци (23), cfr. p. 378 No. 41.

27. pleonasticul *ḑise*: ръсп8нсе лор8 ши ѕисе (29), рѫсп8нсѫ ѫџерѹл ши-ми ѕисе (26), рѫсп8нсь ѫџерѹл ши ѕисе (25), cfr. p. 379 No. 47.

28. е=‹Iară›: е д8х8л свѫнт8 асе (21)=în contextul slavic: изыде же доухь, adecă е=же.

29. *nu* cu sensul lat. *ne*: н8 де негѫндире ши де лене воастрѫ сѫ пердеци (30)=în contextul slavic: да не . . .

30. *de* cu sens partitiv: де челе реле (27);
ачела асте ди (?) дерепт8 (26)=în contextul slavic: се праведникь бѣ.

31. *de*=‹ca›: де сь прїнмеџїи (27)...

32. construcţiunea incorporativă: фи–ци-вою е8 (28), р8гл-т8-не–и (28).

33. construcţiunea metatetică: џин8–се [кънд8 мор8] (25)...

34. е8 ам8 д8че (28)=?
аша прѣ пре пъмѫнт8 (22)=?

35. pentru fraseologiă: въѕ8ю ѡ м 8 л кѫ к8 тоатѫ д8лчаџа ѫџерїи сокѡтиѧ ши пъѕїе с8флет8л л 8 и (27)=veḑuiu că îngeriĭ cu tótă dulcéţa socotia şi păzia sufletul *omuluĭ*.›

36. *a se svii*=actualul *sfii* şi chĭar *sii*: сѫ те свинещи (28)= în contextul slavic: оусоумни се, cfr. t. 1, p. 303 No. 171.

37. *a se ciudi*=‘a se mira,: сѫ нѹ те чюдещи (28)= paleo-sl. чоудити-сѧ ‘mirari,, totuşĭ în contextul slavic: не смоущаи се=‘nu te turbura,.

38. преспрѣ=actualul *peste*, cfr. t. 1, p. 111 nota 2, p. 114, p. 296 No. 136.

39. *măgură*: ꙟ пѹстїе ши ꙟ мѫгѹри ши ꙟ пещіери (22), cfr. t. 1, p. 288 No. 105.

40. цинѹтѹлѹ (30)= ‘putere,=literalmente din contextul slavic дрьжава ‘*tenere*,, cfr. totuşĭ p. 166 No. 75.

41. поносници (24)=‘ruşinaţĭ,, поносълѹ (29)=‘ruşine,, paleo-sl. поносити, поносъ, ĭar pentru -л- cfr. paleo-sl. поносливъ.

42. ш е р б и и ши слѹџиле (29)=în contextul slavic numaĭ рабь.

43. ѡдїхнелѫ (29), ѡдїхнале (27), paleo-sl. отъдъхнѫти.

44. фѫрѫ де старе (21)=‘ne'ncetat,, literalmente după contextul slavic: безь прѣстани.

45. pentru accentuaţiunea, cfr. maĭ sus p. 383 No. 79, nefiind de adaus ce-va noŭ.

46. *paleric*:

după nasală: рѫспѹн'дѹ (22, 24), рѫспѹн'сѫ (26), кын'дѹ (22), дин'трѹ (22), фльмѫн'ѕескѹ (22), сѫн'тѹ, син'тѹ (22, 23, 25), ꙟн'кѫ (23), пьмѫн'тѹл (25, 26, 28), плѫн'шѹ (26), мѹрин'дѹ (26), ꙟнаин'те (27), тьн'гѹил (29), гѫн'дире (30), тѫм'пи-н.ре (28);

după licuidă: спѹр'кѫ (24), фѹр'тѹшагѹре (24), мер'џе (28), пор'та (29), пер'деци (30):

după labială: шап'те (24), диреп'ци (25), дереп'тѹ (26, 30), фап'те (26).

47. vocala irrațională ъ saŭ ь: ѡдїхънелъ (29), дерепьци-лорȣ (26), пьмъньтȣ (25), альцї (24), тъмъпинарѣ (21) și тимъпинаре (23), numaĭ într'un loc din treĭ simplul paĭeric: тъм'пинаре (28).

48. ca specimen de ortografiă, un singur cuvînt din treĭ silabe scris în cinci moduri: пьмънтȣ, пъмънтȣ, пѫмънтȣ, пѫмѫнтȣ și пьмъньтȣ (22, 25, 26, 28).

IV.

CUGETĂRĬ ÎN ÓRA MORȚIĬ.

Cugetări în óra morții.

INTRODUCERE.

§ 1. Textul, pe care'l publicâm maĭ la vale, ocupă în vo-
nul luĭ popa Grigorie paginele 73—114, terminându-se pe
gina unde se începe Rugăciunea Sântuluĭ Sisinie și începên-
-se pe pagina unde se termină Călătoria Maiceĭ Domnuluĭ
Iad.

Neavênd nicĭ un titlu separat, el pare, la prima vedere, ca
când ar fi o simplă continuare a celora ce'ĭ preced.

Acésta este cu atât maĭ semnificativ, cu cât tóte cele-l'alte
exturĭ Bogomilice, sînt intitulate.

E ce-va neisprăvit, nerevĕḑut, la care nu s'a pus *la dernière
in.*

§ 2. Unele bucățĭ din acest text pot fi copiate, altele sînt
tamente traduse; unele și altele însă, de'mpreună cu pasa-
e proprie ale autoruluĭ, formézâ o compilațiune óre-cum
ginală; originală — negreșit — nu prin tóte părțile sale
stitutive, ci prin distribuirea lor, prin combinarea elemen-
r celor disparate, a cărora grupare, dacă s'ar maĭ fi nete-
întru cât-va puncturile unde ele sînt întrecusute, ar presinta
corp compact și armonios.

Scriitorul se pare a fi cunoscut el-însuşĭ imperfecţiunea opereĭ sale. Une-orĭ el îşĭ îndreptéză stilul. Aşa la pag. 75 al manuscriptuluĭ, după ce scrisese: ка ер..., adecă începutul din: ерта, îl şterge şi pune sinonimul: миляи. La pag. 76 suprimă pe: кѹмѹ лѫ е, punênd în loc: кѹм петрек ѡаменїи кѹ рѹга лѹ дѹмнезеѹ. La pag. 78, după ce pusese: сѹрката синтѹ, a şters aceste cuvinte, înlocuindu-le d'asupra prin: трекѹрѫ ка ѹмбра, din carĭ apoĭ a şters: ка ѹмбра, remănênd numaĭ: трекѹрѫ. Şi aşa maĭ încolo. Aceste corecţiunĭ totuşĭ nu s'aŭ atins de cusutura diverselor fragmente, din carĭ se compune întregul.

Însuşĭ compilatorul indică pînă la un punct, póte numaĭ pînă la o redacţiune ulterióră definitivă, independinţa diferitelor sale materialurĭ, punênd după fie-care din ele nesce steluţe şi începênd pe fie-care cu căte o literă majusculă scrisă cu roşu. Într'un loc, la pag. 90, noua bucată pórtă chĭar un fel de titlu deosebit: Дарѹриле шй фрѫмсѣце деренцилорь лѹ ... де ѡдецѹ.

§ 3. Din cele de maĭ sus resultă, că textul nostru, în totalitatea sa, nu este o copiă după o operă anterióră a unuĭ alt autor, şi nu este ĭarăşĭ o traducere dintr'o limbă străină, ci trebuĭ considerat ca o lucrare propriă a necunoscutuluĭ cărturar român de pe la 1550, căruĭa îĭ datorim interesanta colecţiune de apocrifurĭ bogomilice din volumul luĭ popa Grigorie.

Citind mereŭ şi transcriind la cărţĭ poporane, se vede că s'a încercat o dată a croi şi el, bine-reŭ, o nouă carte poporană, tot aşa cum s'aŭ croit atâtea altele maĭ 'nainte saŭ maĭ în urmă: printr'o amalgamare, maĭ mult saŭ maĭ puţin dibace, a unor rapsodie eterogene.

Este o adevĕrată fericire pentru noĭ, că autorul n'a reuşit pe deplin în acéstă dorinţă, păcătuind nu numaĭ prin lipsa de ciment între părţile constitutive ale întreguluĭ, dar încă maĭ cu sémă prin citaţiunĭ. O carte ajunsă a fi poporană nu citéză maĭ nicĭ o dată. Tocmaĭ de aceĭa este maĭ anevoiósă descurcarea fântînelor sale. Textul nostru, din contra, ne spune

el-însuşĭ, de unde a luat cutare saŭ cutare pasagĭu, deşi nu tot-d'a-una.

§ 4. Ca şi generalitatea literatureĭ bogomilice, lucrarea ce ne preocupă are în vedere, maĭ pe sus de tóte, eternul antagonism între principiul bineluĭ şi principiul reuluĭ, între Paradis şi Infern, între Dumnedeŭ şi Satana. Dar şovăirile sufletuluĭ omenesc între aceste doă extreme nu se desfăşură aci obiectivamente, ca în Apocalipsul luĭ Paul saŭ în Călătoria Maĭceĭ Domnuluĭ, unde drama se jócă de'naintea unuĭ spectator pus în afară, ci într'un mod subiectiv: sufletul în agonie cugetă cu îngrijire la cela-ce i se póte întâmpla luĭ însuşĭ.

Literatura medievală numĕră o mulţime de opere şi opuscole analóge, ortodoxe şi eretice, în proză şi 'n versurĭ, dintre carĭ cea maĭ frumósă, póte, este o poemă francesă din secolul XIV, compusă din 60 strofe, terminate tóte prin desperatul: «Je vois morir»:

«Je vois morir. Venez avant
«Tuit cil qu'encore estez vivant.
«Et jeune et viel et feble et fort,
«Vous estez tous jugez a mort.
«S'en poves dire sanz mentir
«Chascun de vous: je vois morir . . .»[1])

Străbuniĭ nostri aŭ cunoscut doă lucrărĭ de acest fel, asupra cărora cată să ne oprim un moment.

§ 5. Homilia sântuluĭ Ciril de Alexandria «despre eşirea sufletuluĭ»: περὶ ἐξόδου ψυχῆς,[2]) a fost adesea tradusă slavonesce sub titlul de: Слово о исходѣ доуши ѿ тѣла (Cuvînt despre eşirea sufletuluĭ din corp).[3])

Grecesce, afară de ediţiunĭ separate, ea s'a intercalat în Ὡρολόγιον, publicat în Veneţia la 1535 şi 1553,[4]) unde s'a pus la sfîrşit, ca un fel de apendice la rugăciunĭ.

1) Varnhagen, in *Zeitschr. f. romanische Philologie*, t. 1 (1877), p. 519.
2) S. Cyrillus, *Opera omnia*, Lutetiae, 1638, t. 1, part. 2, p. 404.
3) Cfr. Kalaydoviez-Stroev. Опис. рукописей гр. Толстова. p. 107, 396.
4) Fabricius, *Biblioth. graeca*, ed. Harles, t. 9, p. 485.

Tot aşa noĭ o găsim romănesce în *Molitvennicul* episcopuluĭ Mitrofan dela Buzăŭ din 1701 sub lungul titlu de:

Кꙋвѫнтъ пентрꙋ еширѣ сꙋфлетꙋлꙋй ден трꙋпъ ши пентрꙋ ꙟфрикошата а доаѡа венирѣ лꙋй ХС. ал челꙋй дентрꙋ сфинцй пъринтеле нострꙋ Кѵрилъ архїепископꙋл Ѧлеѯандрїей, фоарте де фолос сꙋфлетꙋлꙋй, кареле адꙋче ла оумилинцъ ши ла покѫинцъ; скоасъ ꙟтѫй ден еллїнїе пре лимба словенѣскъ, ши ꙗръ пре лимба чѣ проастъ рꙋсѣскъ, ши акꙋм пре лимба рꙋмѫнѣскъ.[5])

Iată începutul:

«Темꙋ-мъ де моарте, къ амаръ мїе ꙟмй асте. Ꙟгроѕескꙋ-мъ «де фокꙋлъ ꙗдꙋлꙋй, къ фѫр' де сфѫршитъ асте. Спѫймѫнтезꙋ-«мъ де скѫршнирѣ динцилор, кѫчй нꙋ асте ꙟпѫртѫшитъ кълдꙋрїй. «Ꙟгроѕескꙋ-мъ де ꙟтꙋнѣрекъ, къ нꙋ аре парте кꙋ лꙋмина. Темꙋ-«мъ де вїармеле чел венинатъ», etc.

Se póte ca anonimul nostru să fi cunoscut acest opuscol al sântuluĭ Ciril; dar noĭ uniĭ nu sîntem în stare de a da vre-o probă în astă privinţă, căcĭ alăturarea ambelor texturĭ nu ne presintă nicĭ un indice sigur, nicĭ un paralelism destul de convingĕtor.

Nu se póte contesta, negreşit, o mare asemenare în următorul şir de întrebărĭ:

Anonimul:	*Ciril:*
Оунде-цї а атꙋнчи авꙋцїѧ ши богѫцїꙗ ши скꙋмпїꙗ? Оунде-цї а щинтꙋл тѫꙋ ши фрацїи тѫи ши пъринцїи тъи ши сѡщїи тъи?... Оунде ци-сь месалѣ кꙋ бѣꙋтꙋриле ши кꙋ мѫнкѫриле...?	Ꙟтрꙋ ачелъ часъ оунде ва фи лаꙋда лꙋмїй ачещїа? Оунде мърирѣ дешартъ? оунде деѕмїердъчюниле? оунде ѡбичнꙋинцеле рѣле? Оунде ѡспѣцеле чѣле ꙟдъстꙋлите? оунде нълꙋчириле? оунде ѡдихнеле? оунде подоабеле? оунде авꙋцїиле? оунде нѣмꙋл чел маре...?

5) *Euchologhionŭ adecă molitvennicŭ acum tipăritŭ al doilé rândŭ*, Buzăŭ, 1701, in-4, foile 245-262. — Regretăm de a nu cunósce prima ediţiune, care cată să fi fost din secolul XVII.

Acéstă asemĕnare însă, fie cât de isbitóre în aparinţă, póte să nu fie resultatul uneĭ cunoscinţe directe cu Homilia luĭ Ciril, de vreme ce pasage analóge ne întimpină adesea pe aiurĭ, şi maĭ ales într'o altă scriere despre «eşirea sufletuluĭ», pe care — după cum vom vede îndată — este aprópe sigur că o citise anonimul nostru.

§ 6. Nu e aci locul de a schiţà biografia luĭ Négoe Basarab, acest Marc-Aureliŭ al Ţereĭ-Românescĭ, principe artist şi filosof, care ne face a privi cu uimire, ca o epocă excepţională de pace şi de cultură în mijlocul uneĭ întunecóse furtune de maĭ mulţĭ secolĭ, scurtul interval dintre aniĭ 1512-1521.

Se ḑice, că el însuşĭ şĭ-ar fi descris viéţa; dar manuscrisul acesteĭ preţióse auto-biografie, depus în vechia mitropolià din Tirgovisce, cine maĭ scie de când nu se maĭ pomenesce.[6])

S'a conservat totuşĭ într'o copià cu mult posteriórà, iar prin urmare fórte desfigurată, o altă operă a luĭ Négoe Basarab, asupra căriĭ atrăsese óre-când atenţiunea d. Cogălnicénu, pe care o citase în trécăt reposatul Bălcescu, şi care s'a şi reprodus în Bucurescĭ la 1843 sub titlul de: *Învăţăturile bunuluĭ şi credincĭosuluĭ Domn al Ţeriĭ-Românescĭ Négoe Basarab Vv. către fiul seŭ Teodosie Vv.*, pagine II, 336 in-8, cu portretul autoruluĭ.

Acéstă ediţiune s'a executat după un manuscris din 1654, care între 1714-1716 fusese în posesiunea luĭ Stefan-vodă Cantacuzino şi pe care în ḑilele nóstre spătarul Antonie Sion l'a dăruit Biblioteceĭ Centrale din Bucurescĭ, unde l'am veḑut noĭ înşi-ne şi'n parte l'am şi utilisat la 1865.[7]) Ediţiunea s'a făcut sub îngrijirea «Sfinţieĭ sale Părintelui Ioan Eclisiarhul Curţiĭ», care se laudă în prefaţă că: «a îndreptat'o». In realitate însă, acest pretins «îndreptător» şĭ-a dat tótă silinţa posibilă de a strica ediţiunea, schimbând fără milă limba o-

6) Engel. *Gesch. d. Walachey*, p. 199.
7) Veḑĭ a mea *Archivă Istorică a Românieĭ*, t. 1 part. 2, p. 111 sqq.

riginaluluĭ; un vandalism cu atăt maĭ de regretat, cu căt manuscrisul a perit de vr'o cățĭ-va anĭ, nu se scie cum, din Biblioteca Centrală.

Ultimul capitol din aceste «Invățăture» este intitulat: *Rugăciunea luĭ Ioan Négoe Basarab care a făcut la eșirea sufletuluĭ seŭ*. In edițiunea din 1843, după care l'am consultat noĭ, el ocupă paginele 320-336.

Şi aci ĭarăşĭ ne intimpină un fel de cestionar, ca acela pe care l'am vedut maĭ sus in opuscolul sântuluĭ Ciril.

Bună-óră:

«Spune-mĭ acum, ticălóse suflete, unde este domnia nóstră? Unde «este muma nóstră? Unde sînt fecĭoriĭ şi fetele nóstre? Unde este «slava cea deşartă a lumiĭ aceştiĭa şi bucuria eĭ? etc. etc.»

Pe acéstă coincidință însă, dacă ea ar fi singură, noĭ n'am pune mult preț, nefiind ce-va caracteristic, deşi nu trebue să-ĭ refusâm o însemnătate óre-care.

După tótă probabilitatea, Négoe Basarab va fi cunoscut opuscolul περὶ ἐξόδου ψυχῆς, la care pare a face allusiune in doă pasage, unde vorbesce despre trecerea sufletuluĭ «prin vămile cele infricoşate» şi «prin vămile cele nefățarnice», cea-ce se explică din Homilia sântuluĭ Ciril:

«... цинь сȢфлетȢль сфинціи ꙟџери трекѫндь ла вѫмиле челора «че пѫзескь кѫиле ши ѡпрескь ши нȢ ласѫ сȢфлетеле сѫ сѫ сȢе. «кѫ фіеще-каре вамѫ ꙟй адȢче лȢй ꙟнаинте тоате фѣкѫриле «де пѫкате оусибите», etc.

In acest cas, cestionarul de maĭ sus, imitat de Négoe după Ciril, va fi fost imitat apoĭ după Négoe de către anonimul român de pe la 1550.

Este mult maĭ semnificativ, că însuşĭ începutul textuluĭ nostru, saŭ maĭ bine dicênd întregul întâiŭ fragment are aerul de a fi inspirat d'a-dreptul din ultima învățătură a luĭ Négoe Basarab; şi anume:

Anonimul:

eți-mâ fără glas și fă-
ḑăcăndu. Plăngeți du-
fraților și soții miei
i cunoscuții mei. (*b*) că
ră al-alta sérâ cu
, și de năprasnâ-mi
sosi ćasul de mortĭa.
niți să ne ertămu, că
e voastră. Sărutați-mâ
e apoi, că cu voi de
voĭu mai înbla. (*d*) Că
eu unde acolo fă-
ste: slugile amu și cu
preunâ stau, înpărații
, mișeii cu bogații;
mene vor sta, cine-și
e păcate vor sta: unii
slăvi, alții să vor ru-
Ce vă rugați dereptu
ați-vâ cătră Domnul
, (*f*) să nu mă jude-
va lucrului meu în lo-
le muncâ, ce se mă
este luminatâ viațâ

Négoe:

(*a*). Iată acum mi se apropie césul morțiĭ; ci păsațĭ de chemațĭ pre ĭubițiĭ meĭ coconĭ și pre dragele mele cocóne și pre dragiĭ meĭ boĭerĭ și slugĭ. Iară eĭ veniră toțĭ la mine și stătură înaintea ochilor meĭ, și le ḑiseĭ: Veniţĭ, ĭubițiĭ meĭ . . .

b). . Astăḑĭ limba mea, cu care d'a-pururé vă îndulcĭam și de'npreună cu voĭ petreceam și ne veselĭam, acum se amărî și se încuiâ, și de acum nicĭ o vorbă dulce nu vă póte respunde și să vă grăéscă...

(*c*) . . . Și de acum nu maĭ pot lungi cuvinte cătră voĭ, că s'a apropiat césul și vremea sfîrșitului meŭ, ci numaĭ venițĭ de vă iertațĭ cu iertarea cea de apoĭ...

d) . . . Merg la judecătorul cel nefățarnic, unde vor sta toțĭ într'o potrivă și întocmaĭ: împărațiĭ și domniĭ, boieriĭ și slugile, bogațiĭ și săraciĭ, toțĭ vor fi într'un chip; și saŭ se vor osîndi, saŭ se vor proslăvi, fiesce-care după lucrul seŭ...

e)... Bucurați-vă și voĭ, boieriĭ meĭ și slugile mele cele credincĭóse, carĭ mĭ-ațĭ slujit bine; bucurați-vă toțĭ și rugațĭ pre Dumnedeŭ pentru mine . . .

f)... După păcatele mele nu mě voĭu puté izbăvi, ci acum tótă nădejdea mea spre tine pun, Dumneḑeul meŭ...

cu un asemenea paralelism, maĭ ales la litera *d*, ar
n noĭ, maĭ cuteḑător de a tăgădui legătura între am-
urĭ, decăt de a recunósce că compilatorul de pe la
onsultase ‘Învățătura la eșirea sufletuluĭ, cea curat

românéscă, scrisă numaĭ cu vr'o 30 de anĭ înainte. Să nu se uĭte maĭ pe d'asupra, că opera luĭ Négoe a ajuns pînă la noĭ într'un manuscris abia de pe la 1654 şi într'o ediţiune fórte coruptă. Un text al eĭ din secolul XVI s'ar apropia şi maĭ mult de textul nostru anonim.

Vom maĭ adăoga, că fragmentul al doilea, maĭ lung decât cel de maĭ sus, aduce şi el a Négoe, dacă nu în trăsăturele isolate, cel puţin în fisionomia sa totală.

Maĭ pe scurt, cunoscinţa anonimuluĭ nostru cu «Invăţăturele» luĭ Négoe trece peste marginile uneĭ simple probabilităţĭ.

Pentru noĭ în parte, ea este maĭ pe sus de îndoélă.

§ 7. Ultima învăţătură a luĭ Négoe Basarab, ca şi cele-l'alte ale sale, ne oferă unele trăsure de cea maĭ înaltă poesiă, pe carĭ nu putem a nu le atinge aci măcar în trécăt.

Ce póte fi maĭ frumos, bună-óră, ca următórea comparaţiune:

«... astăḑĭ, fiiĭ meĭ, vă depărtaţĭ de mine şi *sărițĭ dela inima* «*mea ca o scîntee când sare pre faţa apeĭ în adîncurile cele întune*«*cate şi în valurile cele cumplite.*»

Şi maĭ remarcabil este pasagĭul:

... «ca turturéua ceĭa ce se desparte şi-ĭ pere soţia; multă jale «şi dor are pentru dînsa, şi *nicĭ o dată pre copacĭu verde nu se pune,* «*ci tot pre uscat; şi când va să bé apă, întâiŭ o turbură cu piciórele* «*şi atuncĭ bea*; şi nicĭ o dată inima eĭ nu dobândesce veseliă...»

Este învederat, că Négoe Basarab nu face aci decât a reduce în proză vechĭul nostru cântec poporan:

Amărîtă turturică,
Cât remâne singurică,
Sbóră tristă pin pustie,
Maĭ mult mórtă decât vie!
Cât trăesce, tot jelesce;
Cu alta nu se 'nsoţesce!
Trece pin pădurea verde,
Dar ea pare că n'o vede.
Sbóră, sbóră pîn' ce cade,
Şi pe lemn verde nu şéde,

Iar când stâ câte o dată,
Stâ pe ramură uscată,
Orĭ se pune pe o stîncă,
Şi nicĭ bea, nicĭ nu mănîncă!
Unde vede apă rece,
Ea o turbură şi trece!
Unde vede-un vînător,
Către el se duce 'n sbor...[8])

Acest cântec, prin urmare, cată să fi fost la noĭ fórte ĭubit pe la începutul seculuĭ XVI.

Cât despre filiaţiunile sale externe, mĕ voĭu mărgini de a reproduce ceĭa-ce'mĭ scriea neuĭtatul meŭ părinte, sînt acum 20 de anĭ, într'o epistolă din 10 februariŭ 1859:

«Bagă bine de sémă, că doĭna nóstră ţerănéscă despre «*Turturica* îşĭ are surorĭ gemene în multe alte ţerĭ. Ĭată ce «ḑice, de pildă, sărmana turturică într'o romanţă spaniólă din «vécul al XIV-lea, pe care veḑĭ-o în *Cancionero de Romances*, «Antverpia, 1550, p. 245:

Que ni poso en ramo verde,
Ni en prado que tenga flor,
Que si hallo el agua clara
Turbia la bevio yo...

«Apoĭ o baladă danesă cu acelaşĭ înţeles a pus'o vestitul «Oelenschläger în tragedia sa *Axel und Walbor*, după cum «nĭ-o spune şi Ampère în *Littérature et voyages*. In sfîrşit, «îmĭ aduc aminte că Serbiĭ aŭ şi eĭ o doĭnă fórte asemĕnată «cu a nóstră.»

In secolul trecut, pe timpul Banuluĭ Ianăchiţă Văcărescu, acest cântec poporan se cânta ce-va altfel, cu óre-carĭ variantur ce'l aprópie şi maĭ mult de romanţa spaniólă şi de textul luĭ Négoe Basarab:

Amărîta turturea
Când remâne singurea,

---

8) Alexandri, *Poesiĭ populare*, ed. 2, p 364.

Căcĭ soţia şĭ-a repus,
Jalea eĭ nu e de spus.
Căt trăesce, tot jelesce
Şi nu se maĭ însoţesce!
Trece prin florĭ, prin livede;
Nu se uĭtă, nicĭ nu vede.
Şi când şéde câte-o dată,
Tot pe ramură uscată.
Umblă prin dumbrav'adîncă;
Nicĭ nu bea, nicĭ nu mănâncă.
Unde vede apă rece,
Ea o turbură şi trece;
Unde e apa maĭ rea,
O maĭ turbură şi bea.
Trece prin pădurea verde
Şi se duce de se perde;
Sbóră pînă de tot cade,
Dar pe lemn verde nu şéde.
Unde vede vînătorul,
Acolo o duce dorul,
Ca s'o vé̦dă, s'o lovéscă,
Să nu se maĭ pedepséscă...

Remănênd văduv, Văcărescu îşĭ aplicase acest frumos tec poporan, maĭ adăogând dela sine următórele doă str

Când o biétă păsărică
Atăt inima îşĭ strică,
Incăt doresce să móră
Pentru a sa soţióră;
Dar eŭ, om de naltă fire,
Decăt ea maĭ cu simţire,
Cum póte să'mĭ fie bine?
Oh! amar şi vaĭ de mine!

Din causa acestuĭ adaus, cântecul nostru poporan, unu cele maĭ vechĭ, a ajuns maĭ tărḑiŭ a fi atribuit luĭ Văcăre deşi cele doă strofe eşite în adevăr din péna luĭ se deos

9) *Revista Română*, 1861, p. 510-11.

cu desăvîrşire prin artificialitate, prin ‹a sa soţióră›, prin ‹naltă fire›, etc., de mersul nemeşteşugit al opereĭ poporuluĭ, care la rîndul seŭ diferă érăşĭ tot pe atâta de felul celor-l'alte poesie ale nemuritoruluĭ Ban Ianăchiţă...

§ 8. Primul fragment din textul de maĭ la vale, ba şi fragmentul al doilea, se par a fi dat nascere compilaţiuniĭ întregĭ prin adaosul succesiv al unuĭ şir de alte bucăţĭ omogene.

Dacă dară acest început este imitat după Négoe Basarab, atuncĭ totalitatea póte fi privită ca un reflex prelungit al scrieriĭ nemuritoruluĭ principe român, pe care totuşĭ compilatorul nu-l citéză.

Citaţiunile sale, afară de Noul Testament şi afară de Crisostom, se reduc la doă apocrifurĭ bogomilice: Apocalipsul apostoluluĭ Paul în redacţiunea cea lungă şi Pseudo-apocalipsul evangelistuluĭ Ioan.

Iată pasagĭul în cestiune:

. . . кѫ спѹсѫ христос лѹи ιеvаггелистоу Іωанѫ богословѫ ши спѹсе ȋꙗерѹлъ лѹ Павел апостолѫ, кѫ-ль портѫ де-и арѫть тоате мѹнчиле, кѫ арѫ фи оунь воиникѹ де тревечи де ани де арѫ прѫвѫли ѿ пїатрь ши ѿ арѫ слобози ȋ џос сѫ ѕкоаре ȋ трей ани сѫ кадѫ аколо, аколо есте мѹнка . . .

Acéstă naraţiune, aşa cum este scrisă: ‹spuse îngerul lu Pavel apostolŭ că..›, se referă maĭ mult, dacă nu unicamente, la Apocalipsul luĭ Paul, în care însă, precum ne-am încredinţat maĭ sus la pag. 412 § 7, există numaĭ ‹svîrlirea petreĭ într'un puţ fórte adînc, încât să ajungă la fund după mult timp›, dar nicĭ o vorbă despre cel ‹voĭnic de treĭ-ḑecĭ de anĭ› şi despre intervalul de ‹treĭ anĭ›.

Nemic de acéstă natură, ba nicĭ măcar ‹svîrlirea petreĭ›, nu se găsesce în numerósele redacţiunĭ slavice ale Pseudo-apocalipsuluĭ luĭ Ioan, din care Tichonravov a publicat un text din secolul XV şi unul din secolul XVI, cel de'ntâiŭ întitulat: Слово сватаго Іωанна Богословца ѿ пришествїи Господни, како

хоцıетъ прїити на землю (Cuvîntul sântuluĭ Ioan Teologul despre venirea Domnuluĭ, când va veni pe pămînt).[10])

Ce se întâmplă însă? Tischendorf a dat la lumină textul grecesc al acestuĭ apocrif: Ἀποκάλυψις τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ θεολόγου după vr'o opt manuscrise, carĭ la un loc ne procură din punct în punct pasagĭul romănesc de maĭ sus, căcĭ unele din ele ḑic:

...că ară fi unŭ voinicŭ de tre-ḑeci de ani, de ară prăvâli o piatră și o ară slobоḑi în g'os...	...ὅσον δύναται ἀνὴρ τριακονταέτης κυλίσαι λίθον καὶ ἀπολῦσαι κάτω εἰς τὸν βυθόν...

Ĭar altele adaugă:

...să zboare în trei ani să caḑă...	...ἵνα τρία ἔτη φθάσει...[11])

De aci se învederéză, că Româniĭ cunosceaŭ în secolul XVI o redacțiune lungă a Apocalipsuluĭ luĭ Paul, diferită de cele slavice existințĭ, cel puțin întru atâta că se furișară în ea elemente din Pseudo-apocalipsul luĭ Ioan; și tot-o-dată, pe de altă parte, cunosceaŭ Pseudo-apocalipsul luĭ Ioan într'o redacțiune deosebită, maĭ apropiată de cele grecescĭ decât de cele slavice.

§ 9. S'ar puté nasce întrebarea: De ce óre laboriosul adunător român de ‹Texturĭ bogomilice› n'a copiat în colecțiunea sa aceste doă apocrifurĭ, alăturĭ cu Călătoria Maiceĭ Domnuluĭ și cu cele-l'alte?

La nevoe, ar fi lesne de a respunde, că manuscrisul bogomilic cel intercalat în volumul luĭ popa Grigorie póte să nu fi fost decât o mică parte dintr'o colecțiune maĭ întinsă. Noĭ preferim totușĭ de a căuta o soluțiune maĭ puțin expeditivă. Să se observe, că 'n textul de maĭ jos anonimul nostru nu citéză nicĭ unul din apocrifurile copiate de către el însușĭ; o

10) Tichonravov, op. cit. t. 2, p. 174-192.—Despre alte manuscrise ale acestuĭ apocrif, cfr. Novaković, op. cit. p 433, unde este și începutul uneĭ redacțiunĭ serbe.

11) Tischendorf, op. cit. p. 88—9.

mpregiurare, care ne-ar face deja ea singură a bănui *per contrarium*, că pe cele citate nu le copiase.

Ne mai întrebăm dară încă o dată: de ce nu le-a copiat?

Redacţiunea cea lungă a Apocalipsuluĭ luĭ Paul nu putea să figureze lîngă cea scurtă, pe care o cuprinde în sine întregă, astfel că ar fi fost o repetiţiune. Cât despre Pseudo-apocalipsul luĭ Ioan, el se depărtéză pré-mult de caracterul specific al celor-l'alte "Texturĭ bogomilice" din volumul luĭ popa Grigorie, carĭ tóte aŭ în vedere exclusivamente sufletul omenesc la eşirea din corp şi după acéstă eşire. Colectorul a voit să codifice, ca să dicem aşa, acéstă şi numaĭ acéstă preocupaţiune. In Pseudo-apocalipsul luĭ Ioan, din contra, sufletul jócă un rol de tot secundar. Evangelistul se urcă pe muntele Tabor, şi de aci apoĭ se începe între èl şi Măntuitorul un dialog asupra celor şépte peceţĭ, carĭ se vor deschide la sfîrşitul lumiĭ, ca şi 'n Apocalipsul cel admis de Biserică. Este dară ce-va cu totul în afară de programa cea psichică a colecţiuniĭ intregĭ.

§ 10. După Tischendorf,[12]) prima menţiune a Pseudo-apocalipsuluĭ luĭ Ioan ar fi din secolul IX. In cursul véculuĭ de mijloc, el se respăndise chĭar afară din Europa, precum probéză existinţa unor redacţiunĭ arabe.

La Bogomilĭ acest apocrif era atăt de poporan, încăt anume din Bulgaria, nu de aĭurĭ, l'aŭ căpătat Albigensiĭ din Occidente. Redacţiunea latină manuscrisă din archivul inquisiţiuniĭ dela Carcassone pórtă notiţa: "Hoc est secretum Haereticorum de Concorezio, *portatum de Bulgaria* Nazario suo Episcopo, plenum erroribus."[13])

§ 11. Ultimul fragment din textul de maĭ jos, în care se amesc "călugârii cela ce se-au pocâitu", fiind ameninţaţĭ totdeuna din "cinulŭ călugărescu", ceĭ "căduţĭ în păcate", pe cînd nicăirĭ nu se vorbesce despre preuţiĭ de mir, pare a ne arăta că însuşĭ autorul era călugăr.

[12]) Op. cit. *Proleg.* p. XVIII.
[13]) Schmidt, *Hist. de la secte des Cathares*, t. 2, p. 275.

Acésta resultă nu maĭ puțin din descrierea paradisuluĭ, u sînt puşĭ numaĭ "călugări plăcure alature cu îngerii înpréur fără nicĭ un alt amestec.

Să nu uĭtâm însă, că Bogomiliĭ în genere, după neme expresiune a profesoruluĭ Golubinsky, formaŭ: "o tagmă c găréscă creştină cu o doctrină dogmatică necreştină".[14]) D cum am maĭ spus'o într'un alt loc, eĭ maĭ toțĭ se îmbră călugăresce, nu beaŭ vin, nu mâncaŭ carne şi condamnaŭ dicalmente căsătoria.

In acéstă din urmă privință, maĭ este de observat, că primul fragment, unde Négoe Basarab pune "coconĭ şi cocó adecă copiĭ de ambele sexe, anonimul nostru nu are decât "fra "soțĭ", "gintul şi cunoscuțiĭ"; ĭar în fragmentul al doi mentionând de asemenea numaĭ "gintul", "frațiĭ", "părin şi "soțiĭ", vorbesce cu mustrare despre sufletul care se grijesce în viéță de "fecĭorĭ" şi de "muere"...

Maĭ pe scurt, autorul era Bogomil în tótă puterea cuv tuluĭ; Bogomil pînă şi prin aceĭa că nu-ĭ place a cita Vech Testament, pentru care acéstă sectă manifestă o pronunța aversiune.

Despre tóte astea, alătură cele spuse maĭ sus la pa 252-4 § 5.

§ 12. Terminâm.

Dacă textul nostru n'ar avé alt merit decât acela de a ne aduce indirectamente la Négoe Basarab şi de a constata că Româniĭ din secolul XVI maĭ cunosceaŭ alte apocrifurĭ afară de cele cuprinse în volumul luĭ popa Grigorie, şi tot încă ar fi mult.

Să se maĭ adauge către acésta, că el este unica composițiune bogomilică cunoscută de fabrică curat românéscă.

Cât despre însemnătatea sa linguistică, vedĭ *Notanda*.

14) Golubinsky, op. cit. p. 162.

I.

Ведеци-мѫ фѫрь глас ши
фьрь сȣфлетȣ*) ȥѫкъндȣ. пльн-
џеци дȣпѫ мине фрацилор ши
соции мїеи. ши џинтȣл ши кȣно-
скȣцїи меи. къ пънѫ а-серѫ ал-
алта сѣрѫ. кȣ вои грѫиа ши де
нъпраснѫ-ми вине ши-ми соси
часȣл де морта. че веницї се
не ертьмȣ. къ ȥакȣ ꙟнаите
воастрь. сърȣтаци-мѫ сърȣтаре
де апои. къ кȣ вои де акмȣ
нȣ воiȣ маи ꙟбла. къ мѫ дȣкȣ
3. еȣ ȣнде | аколо фьцерїе нȣ есте.
слȣџиле амȣ ши кȣ домнии ꙟ-
преȣнѫ стаȣ ꙟпърацїи кȣ во-
иничїи. мишеии кȣ богацїи. бъ-
трънїи кȣ тинерїи. ши тоци
асемене вор ста чине-ши кȣ але
сале пъкате вор ста. оунїи се
вор преславьи. алцїи сѫ вор рȣ-
шина. че вь рȣгацї дерептȣ

Vedeţi-mâ, fârâ glas şi fără sufletu ḑăcându! Plângeţi dupâ mine, fraţilor şi soţii miei, şi gintul şi cunoscuţii mei! că pânâ a-serâ al-alta sérâ cu voi grăila, şi de năprasnâ-mi vine şi-mi sosi ćasul de mortla. Ce veniţi se ne ertămu, că ḑacu înaite voastră. Săruntaţi-mâ sărutare de apoi, că cu voi de acmu nu volu mai înbla, că mâ ducu eu unde acolo fâţerie nu este: slugile amu şi cu domnii înpreunâ stau, înpâraţii cu voinicii, mişeii cu bogaţii, bătrânii cu tinerii; şi toţi asemene vor sta, cine-şi cu ale sale păcate vor sta: unii se vor preslăvi, alţii să vor ruşina. Ce vă rugaţi

*) Intâiu era scris: фьрь сȣ. . ., apoĭ s'a şters. Se vede că autorul se o-ᴂe, căutând, pentru ideia de „respiraţiune", un alt cuvint decăt *suflet*, care este ᴂbiguă; dar negăsindu-l, a scris érăşĭ: фьрь сȣфлетȣ.

минє, рȣгаци-вѫ кѣтрѣ домнȣл
дȣмнеѕеȣ. сѣ нȣ мѣ жȣдече ꙟ-
противa лȣкрȣлȣи меȣ ꙟ локȣл
чела дє мȣнкѫ. че се мѣ дȣкѫ
оунде есте лȣминатѫ вїацѫ де
векь.

dereptu mine, rugaţi-vâ c
Domnul Dumneḑeu sâ nu
judece înprotiva lucrului
în locul cela de muncâ, c
mă ducâ unde este lumi
viaţâ de vecĭ.

II.

Ѧша се роагѣ сȣфлетȣлȣ кȣ
маре рȣгьчюне. лѣсаци-мѫ ꙟџе-
74. рїи*) лȣ дȣмнеѕеȣ се покѣ|ескȣ.
милȣици-мѫ льсаци-мѫ ꙟтрȣ
анȣ. сь плѣнгȣ де пькателе меле
челе релѣле че амѫ фькȣт доарѣ
мѣ ва милȣи**) дȣмнеѕеȣ. дȣпа
аче мѫ веци лȣа кȣм в'аȣ ѯисȣ
дȣмнеѕеȣ. атȣнче грѫескȣ ꙟ-
џерїи фьрѣ милѫ. ши ѕикȣ аша
анїи тѣи сѣȣ сфрьшитȣ. ешн
дин трȣп кь не-ȣ ѕисȣ маре-
лѣ џюдецȣ. чела ꙟфрикатȣл сѣ
те мȣтѣмѣ дин ачаста лȣме.
кѣ тоци аннн тѣи аи висȣ ꙟ
негѣдире та. де желȣиаи сѣ
беи ши се мѫнѫꙟчи. ꙗрѣ де
морте нȣ те темеи. акмȣ дека
веѕи кѣ те лȣѡмѣ тȣ поме-
нещи де покѫинце. аȣѕиаи тоа-
тѫ ꙟвѫцѣтȣра скриптȣриеи.
ши кȣм ци ва фи дека вери
75. мȣри. бечисниче ѡме | кѣ ꙟ

Aşa se roagă sufletulı
mare rugăcĭune: Lăsaţi
îngerii lu Dumneḑeu, se p
escu! Miluiţi-mâ! lăsaţi
întru anu să plăngu de
catele mele cele reléle ce
făcut, doară mă va n
Dumneḑeu; dupa ace mâ
lua, cum v'au zisu Dum
ḑeu. Atunce grâescu îng
fără milâ şi ḑicu aşa: /
tăi séu sfrăşitu; eşi, su
te, din trup, că ne-u ḑ
marelé gĭudeţu, cela înfr
tul, să te mutămŭ din a
sta lume; că toţi anii tăi
visu în negădire ta, de je
ĭai să bei şi se mânânci.
ră de morte nu te ten
acmu, deca veḑi că te luo
tu pomeneşti de pocâinţe!
ḑiĭai toată învâţătura Scr
turiei şi cum ţi va fi de

---

*) Aci era scris: мен, apoĭ s'a şters.

**) Inainte scriitorul începuse: ep . . . adecă: ерта, apoĭ l'a şters şi a scr
милȣи.

тоате зиле ведеи к8м петрек
ѡаменїи к8 р8га л8. д. *) ши
бътрънїи ши тинерїи. к8м н8
те покъиши ꙟ времѣ та. ак-
м8 блъм8 кътрѫ д8мн8л **)
тъ8 ши домн8л ностр8. атѹн-
че се ва траџе с8флет8л деꙟ
тоате ꙟкеет8риле. ши-л вор8
л8а ꙟфрикацїи ꙟџери. с8флете
атѹнчи н8 вери грижи ничи
де фечори ничи де м8ере. че
н8маи че те верї теме де ꙟ-
фрикат8л8 џ8деџ8. ши те вери
к8тремѹра к8м8-ци ва плъти
Д8мнезе8 прѣ фаптелѣ тале.
оунде цї-а атѹнчи ав8цїа ши
богъцїа. ши ск8мпїа. оунде
цї-а џинт8л тъ8 ши фрацїи
тъи ши пъринцїи тъи. ши
соцїи тъи. соуфлете ѡме нимѣ
76. де чеа н8-ци пот8 аџ8та.
оунде ци-сь месалѣ к8 бѣ8-
т8риле. ши к8 мѫнкѫриле. ши
юбосте та. ши д8лчаца та ши
юбире тр8п8л8и тъ8. ачеле тоа-
те сп8ркате синт8.***) ка 8бра
а8 трек8т8. ка ф8м8л сѣ8
спарт8. ка прах8л де вънт8
а8 перит. с8флете ѡме че фо-
лос8 цї-е де д8лча[ца] тр8п8л8и.
чеа че та ꙟчиндеи ши 88а ши

veri muri, becisnice ome, că în toate ḑile vedei cu*m* pe-tre*c* oamenii cu ruga lu *Dum-neḑeu*, şi bătrânii şi tinerii; cu*m* nu te pocăişi în vremé ta? Acmu blămu că*t*ră Dum-nu*l* tău şi Domnu*l* nostru. Atunce se va trage sufletu*l* deîn toate încheeturile, şi-*l* voru lua înfricaţi*i* îngeri. Suflete! atunci nu veri griji nici de fećori, nic*i* de m*u*ere, ce numai ce te veri teme de înfricatulu g'udeţu, şi te veri cutremura cumu-ţi va plăti Dumneḑeu pr*é* faptelé tale. Unde ţi-ĭa atu*n*ci avuţia şi bogâţiĭa şi scu*m*piĭa? Unde ţi-ĭa gintu*l* tâu şi fraţii tâi şi pări*n*ţii tăi şi soţii tăi? Suflete-ome! nimé de ceĭa nu-ţi potu ag'uta! Un*d*e ţi-sŭ mesĭalé cu béuturile şi cu mâ*n*cârile, şi ĭuboste ta, şi du*l*éaţa ta, şi ĭub*i*re trupului tău? Acele toate sp*u*rcate si*n*-tu: ca ubra au trecutu, ca fumu*l* séu spa*r*tu, ca prahu*l* de vântu au peri*t*. Suflete-ome! ce folosu ţi-e de du*l*éa*ţa* tr*u*-pului, ceĭa ce tĭa încindei şi

După ведe era scris: к8м8 лѫ е, apoĭ s'a şters.

D'asupra luĭ д e pus cu acelaşĭ mână o pentru a indrepta pe д8мн8л, mai a fi şters 8.

) Cfr. maĭ sus p. 436 § 2.

нощпте. ꙟ кꙋрвїе ши ꙟ щдихнала. ши тѣ мѫниаи. ши кꙋ
лимба бадџокориаи. ши досѫдиеи, ши аскꙋлтаи. ши юбиаи
хитлаиншꙋгꙋре. кꙋ мѫниле оучидеи сѫрачии, ши сѫрачелѣ. ꙗрѫ
кꙋ пичоареле кꙋреи ши сѫриаи, ши џюкаи ꙟ гласꙋре де чин-
78*) пои | щ ваи де тине сꙋфлете. мꙋлте юбиаи ꙟ дешертꙋ акмꙋ
плѫнџи ши те кꙋтремꙋри. кь трꙋпꙋл ци-л вор мьнка вїерьмии ꙟ гроапѫ. ни амꙋ сꙋфлетѣ.
чине арѫ пꙋте спꙋне фрика ши кꙋтремꙋрꙋл ши мꙋнка часꙋлꙋи де моарте. кѫ моарте
фьрѫ де весте вине. ка ꙋн леꙋ рѫгѫндꙋ ши кꙋ тꙋате армела. кꙋ спатѫ. ши кꙋ кꙋцитꙋ. ши кꙋ
сечере. ши кꙋ пилѫ. ши кꙋ сѫкꙋре. ши кꙋ цапѫ. ши кꙋ сьџете. ши кꙋ теслѫ. ши кꙋ бардѫ ши
свредел. ши кꙋ грозѫ юте ꙟ тоате кипꙋриле. ши кꙋ тоате-ль мꙋнчеще де-лѫ џꙋнге ши-л тае.
79. че се поате спꙋ|не мꙋнка морцїеи. аша кꙋм арѫ ѳѫче голꙋ
ꙟ парѫ де фокꙋ се се фригѫ. атꙋнчї-и адꙋкь де бе пѫхарꙋл чела де моарте амарѫ. атꙋнчи-и
лсе соуфлетꙋл афарь. атꙋнчи драчїи се адꙋнѫ апроапе де тине.**) де стаꙋ ши адꙋкꙋ

ḑua și noopte, în cu*r*vie și în odi*h*nĭală? Și té mănĭĭai, și cu li*m*ba ba*dg*'ocorĭĭai, și dosădiei, ș*i* ascu*l*tai, și ĭubiĭai hitlĭa*n*șugu*r*e! Cu mânile ucidei săraci*i* ș*i* săracelé, ĭară cu pićo*a*relĭa curei și sărĭĭai și gĭucai în glasure de ci*n*poi! O, vai de tine, suflete! Mu*l*te ĭubiĭai în deșe*r*tu; acmu plă*n*gi și te cutrem*u*ri, că trupu*l* ți-*l* vo*r* mă*n*ca v*i*erămi*i* în groapă. Ni amu, sufleté, cine ará pute spune frica ș*i* cutremuru*l* și munca ćasulu*i* de moa*r*te? Că mo*a*rte fără de veste vine, ca u*n* leu răgându și cu tuate armelĭa: cu spată, și cu cuțitu, și cu secere, și cu pilă, și cu săcure, și cu țapă, și cu săgete, și cu t*e*slă, și cu ba*r*d*ă* și svrede*l*, și cu groză ĭute în toate chipurile; și cu toate-lŭ mu*n*cește de-lŭ g'unghe și-*l* tae. Ce se poate sp*u*ne mu*n*ca mo*r*ției? așa cu*m* ară ḑâce go*l*u în pară de focu se se frigă. Atunci-i aducŭ de be păharu*l* cela de moart*e* amară: atu*n*ci-i ĭase sufletu*l* afară; atu*n*ci dracii se adună aproape de tin*e* de

*) Paginațiunea pusă în manuscris din greșélă: 78 în loc de 77.
**) Scris: тина, apoĭ е pus d'asupra luĭ и.

тоате ѕиле ведеи кȣм петрек ѡаменїи кȣ рȣга лȣ. д. *) ши бътрънїи ши тинерїи. кȣм нȣ те покъиши ꙟ времѣ та. акмȣ блъмȣ кѫтрѫ дȣмнȣл **) тъȣ ши домнȣл нострȣ. атȣнче се ва траџе сȣфлетȣл деꙟ тоате ꙟкеетȣриле. ши-л ворȣ лȣа ꙟфрикации ꙟџери. сȣфлете атȣнчи нȣ вери грижи ничи де фечори ничи де мȣере. че нȣмаи че те верї теме де ꙟфрикатȣлȣ џȣдецȣ. ши те вери кȣтремȣра кȣмȣ-ци ва плъти дȣмнеѕеȣ прѣ фаптелѣ тале. оунде цї-а атȣнчи авȣцїа ши богѫцїꙗ. ши скȣмпїа. оунде цї-а џинтȣл тѫȣ ши фрацїи тѫи ши пъринцїи тъи. ши соцїи тъи. соуфлете ѡме нимѣ де чеꙗ нȣ-ци потȣ аџȣта. оунде ци-сь месалѣ кȣ бѣȣтȣриле. ши кȣ мѫнкѫриле. ши юбосте та. ши дȣлчаца та ши юбире трȣпȣлȣи тъȣ. ачеле тоате спȣркате синтȣ.***) ка ȣбра аȣ трекȣтȣ. ка фȣмȣл сѣȣ спартȣ. ка прахȣл де вънтȣ аȣ перит. сȣфлете ѡме че фолосȣ цї-е де дȣлча[ца] трȣпȣлȣи. чеа че та ꙟчиндеи ши ѕȣа ши

veri muri, becisnice ome, că în toate ḑile vedei cu*m* petrec oamenii cu ruga lu D*um*ne*ḑ*eu, şi bătrânii şi tinerii; cu*m* nu te pocăişi în vremé ta? Acmu blămu câ*t*râ Dumnu*l* tău şi Domnu*l* nostru. Atunce se va trage sufletu*l* deîn toate încheeturile, şi-*l* voru lua înfricaţi*i* îngeri. Suflete! atunci nu veri griji nici de fećori, nic*i* de m*u*ere, ce numai ce te veri teme de înfricatulu g'udeţu, şi te veri cutremura cumu-ţi va plăti Dumneḑeu pr*é* faptelé tale. Unde ţi-ĭa atu*n*ci avuţia şi bogâţiĭa şi scu*m*piĭa? Unde ţi-ĭa gintu*l* tâu şi fraţii tâi şi pări*n*ţii tăi şi soţii tăi? Suflete-ome! nimé de ceĭa nu-ţi potu ag'uta! Un*d*e ţi-sŭ mesĭalé cu béuturile şi cu mâ*n*cârile, şi ĭuboste ta, şi du*l*ćaţa ta, şi ĭub*i*re trupului tău? Acele toate sp*u*rcate sintu: ca ubra au trecutu, ca fumu*l* séu spa*r*tu, ca prahu*l* de văntu au peri*t*. Suflete-ome! ce folosu ţi-e de du*lćaţa* tr*u*pului, ceĭa ce tĭa încindei şi

*) După веде era scris: кȣмȣ лѫ е, apoĭ s'a şters.

**) D'asupra luĭ д e pus cu aceĭaşĭ mână o pentru a îndrepta pe дȣмнȣл, însă a fi şters ȣ.

***) Cfr. maĭ sus p. 436 § 2.

ноѡпте. ꙟ кȣрвїе ши ꙟ ѡдих-	ḑua și noopte, în cu*r*vie și
налъ. ши тѣ мъниаи. ши кȣ	în odi*h*nĭală? Și té mănilai,
лимба бадџокориаи. ши досъ-	și cu li*m*ba ba*d*g'ocorilai, și
диеи, ши аскȣлтаи. ши юбиаи	dosădiei, ș*i* ascu*l*tai, și ĭubi-
хитланшȣгȣре. кȣ мѫниле оучи-	ĭai hitlĭa*n*șug*u*re! Cu mânile
деи сърачии, ши съраченѣ. ꙗръ	ucidei săraci*i* ș*i* săracelé, ĭară
кȣ пичоарела кȣреи ши съриаи,	cu pićo*a*relĭa curei și sărilai
ши џюкаи ꙟ гласȣре де чин-	și gĭucai în glasure de ci*n*-
78*) пои | ѡ ваи де тине сȣфлете.	poi! O, vai de tine, suflete!
мȣлте юбиаи ꙟ дешертȣ акмȣ	Mu*l*te ĭubiĭai în deșe*r*tu; ac-
плънџи ши те кȣтремȣри. кь	mu plă*n*gi și te cutrem*u*ri,
трȣпȣл ци-л вор мьнка вїерь-	că trupu*l* ți-*l* vo*r* mă*n*ca vie-
мии ꙟ гроапъ. ни амȣ сȣфлетѣ.	rămi*i* în groapă. Ni amu,
чине аръ пȣте спȣне фрика	sufleté, cine ará pute spune
ши кȣтремȣрȣл ши мȣнка ча-	frica ș*i* cutremuru*l* și munca
сȣлȣи де моарте. къ моарте	ćasulu*i* de moa*r*te? Că moar-
фьрѫ де весте вине. ка ȣн леȣ	te fărâ de veste vine, ca
ръгъндȣ ши кȣ тȣате армела.	u*n* leu răgăndu și cu toate
кȣ спатѫ. ши кȣ кȣцитȣ. ши кȣ	armelĭa: cu spatâ, și cu cu-
сечере. ши кȣ пилѫ. ши кȣ съкȣ-	țitu, și cu secere, și cu pilâ,
ре. ши кȣ цапѫ. ши кȣ сьџете.	și cu săcure, și cu țapâ, și
ши кȣ теслѫ. ши кȣ бардъ ши	cu săgete, și cu teslâ, și cu
свредел. ши кȣ грозѫ юте ꙟ	ba*r*d*ă* și svrede*l*, și cu gro-
тоате кипȣриле. ши кȣ тоате-ль	zâ ĭute în toate chipurile:
мȣнчеще де-лъ џȣнге ши-л тае.	și cu toate-lŭ mu*n*cește de-lŭ
79. че се поате спȣ|не мȣнка мор-	g'unghe și-*l* tae. Ce se poate
цїиеи. аша кȣм аръ ꙃѫче голȣ	sp*u*ne mu*n*ca mo*r*ției? așa
ꙟ парѫ де фокȣ се се фригѫ.	cu*m* ară ḑâce golu în parâ
атȣнчї-и адȣкь де бе пъхарȣл	de focu se se frigâ. Atunci-i
чела де моарте амаръ. атȣнчи-и	aducŭ de be păharu*l* cela de
ѧсе соуфлетȣл афарь. атȣнчи	moart*e* amarâ; atu*n*ci-i lasă
драчїи се адȣнѫ апроапе де	sufletu*l* afară; atu*n*ci dracii
тине.**) де стаȣ ши адȣкȣ	se adunâ aproape de tine de

*) Paginațiunea pusă în manuscris din greșélă: 78 în loc de 77.
**) Scris: ТИНА, apoĭ Е pus d'asupra luĭ И.

скрисе тоате пъкателе тале че ай фѫкȣт. дин тинереце пънѫ ла морте. де ле пȣнь ꙟ кȣмъпьнѫ. аȣ доаръ ай ѡбидитъ вр'ȣꙟ ѡм мишель. саȣ ай оучись. саȣ ай фȣратъ. саȣ доарѫ ай вьндȣт прѣ чине-ва. саȣ н'ай лькȣитъ бине кȣ вечинȣл тъȣ. саȣ ай фѫкȣт преюбире трȣпȣлȣи. са[ȣ] доаръ ай грънтъ менчюнѫ. саȣ н'ай юбитъ пре тоцї*) ѡменїи ȣнȣл ка алтȣл | тоате кътe-и грешитъ. дє кѫндȣ ай нѫскȣт. ши вьѕиндȣ ши невьѕиндȣ. ши кȣ вое ши фьръ вое. тоате сѫнтȣ скрисе ши ле адȣкȣ де ѡ латȣри мȣлци драчи невъѕȣци. ши ѕикь аша ни сѫ-ль ръпим сь-лъ лȣѡм. де алъть латȣри ворȣ ста дои ꙟџери ай лȣ хс. де воръ аштепта дела тине. ши ворȣ адȣче тоате фаптеле бȣне де ле вор пȣне ꙟ кȣмпѫнѫ. дѣлтъ латȣри ворȣ кѫȣта ꙟџерїи лȣ хс. аȣ доаръ ай милȣить вр'ȣн серакȣ саȣ ай дат мънкаре фламънѕилѡр. саȣ ай адьпатȣ вр'ȣн сетосȣ. саȣ ай ꙟбрькат вр'ȣ ѡм мишелȣ саȣ ай милȣитȣ

stau şi aducu scris*e* toate păcatele ta*le* ce ai făcu*t* di*n* *t*inereţe pănă la mo*r*te, de le punŭ în cu*m*ăpănă: au doară ai obiditŭ vr'uĭn o*m* mişelŭ, sau ai ucisŭ, sau ai f*u*ratŭ, sau do*a*ră ai văndu*t* pr*é* cine-va, sau n'ai lăcuitŭ bine cu vecinu*l* tău, sau ai făcu*t* pre-ĭubire trupului, *sau* doară ai grăitŭ me*n*cĭună, sau n'ai ĭubitŭ pre *to*ţi omenii unu*l* ca *al*tu*l*. Toate căte-*i* greşitŭ de căndu a*i* născu*t*, şi văḑindu şi nevăḑ*in*du, şi cu voe şi fără voe, toate sănt*u* sc*r*ise, şi le aducu de o laturi mu*l*ţi draci nevăzuţi, şi ḑicŭ aşa: Ni să-lŭ răpi*m* să-lŭ luo*m*! De alătă laturi voru sta doi îngeri ai lu Hs. de vorŭ aştepta dela tine şi voru aduce toate faptele bune de le vo*r* pune în cu*m*pănă. Déltă laturi voru căuta îngerii lu Hs.: au doară ai miluitŭ vr'un seracu, sau ai da*t* mă*n*care flămănḑilo*r*, sau ai adăpatu vr'u*n* setosu, sau ai înbrăca*t* vr'u o*m* mişelu, sau ai miluitu vr'oĭn omu în priĭnsoare,

*) Scris: преѿцї, adecă scriitorul citise de'ntăiŭ in original: [н'ай юбитъ] преѡцї, şi apoĭ veḑĕnd din urmarea fraseĭ că a greşit, a adaus un т d'asupra luĭ ѡ; probă, în orĭ-ce cas, că acest pasagĭu este o copiă după un exemplar romănesc maĭ vechĭu.

81. в'оꙟ ѡмȣ ꙟ приꙟсоаре са|ȣ
вр'ȣꙟ бетегȣ. сaȣ ли датȣ съ-
лашь вр'ȣнȣи кължторȣ. саȣ
аи гръитъ бине дерептȣ вр'ȣꙟ
ѡм ѡбидить, де-и аџютатȣ кȣ
кȣвънтȣл. саȣ милостеніе. де-
рептȣ вр'ȣꙟ мишел. тоате ле
вор къȣта ꙟџеріи лȣ хс. де лѣ
ворȣ пȣне ꙟ кȣмпънж. съ-ль
ворȣ лȣа ꙟџеріи лȣ дȣмнеѕеȣ.
еи-лъ ворȣ дȣче ꙟ виꙗца ве-
кȣлȣи. ꙟнаинте лȣ дȣмнеѕеȣ.
ши наите ꙟџеріилорȣ. ꙟ веса-
ліꙗ несфръшитъ. ꙗрж съ-л
ворȣ лȣа ꙟџеріи діаволȣлȣи, еи-ль
вор дȣче ꙟ мȣнка векȣлȣи.

sau vr'u*în* betegu, sau ai datu
sălaşŭ vr'unui călâtoru, sau
ai grăitŭ b*i*ne dereptu vr'uîn
om obiditŭ de-i ag*ĭu*tatu cu
cuvăntu*l*, sau milostenie de-
reptu vr'u*în* mişe*l*. Toate le
vo*r* căuta îngerii lu Hs. de
lé voru pune în cu*m*pănâ.
Să-lŭ voru lua îngerii lu Dum-
neḑeu, ei-lŭ voru duce în viĭa-
ţa vecului, înainte lu Dum-
neḑeu şi na*i*te îngerilor*u*, în
vesĭaliĭa nesfrăşită; Ĭară să-l
voru lua îngerii diavolului,
ei-lŭ vo*r* duce în mu*n*ca ve-
cului.

III.

Ꙗрж къндȣ ворȣ бȣчина арха-
гелии спре патрȣ корнȣре а
пжмънтȣлȣи. де треи ѡри кȣ
фрикж ши бȣрж марѣ пъмън-
82. тȣл се ва| кȣтремȣра ден ꙟ
(*sic*) тоате капетелѣ. атȣнче
ворȣ ꙟвіꙗ морціи. сѣрь фи де
фіери мънкаци. саȣ де пасери
мънкатȣ. саȣ де пещи мънка-
ціи. тоци ворȣ ꙟвиꙗ дин морте
динꙟ тоате адънкȣрилꙗ пьмън-
тȣлȣи ши мичии ши маріи ши
дерепціи ши пжкжтошіи. ши
џюдечи стрьмби. ши ꙟпъраціи
ши богаціи ши мишеии. ши
воръ ста тоци асеменеле. чине

Ĭară cănd*u* voru bucina
arhaghelii spre patru cor-
nure a pâmăntului, de trei ori
cu frică şi bură maré pămăn-
tu*l* se va cutremura de*n* în
toate capetelé: atunce voru
înviĭa mo*r*ţii, séră fi de fieri
mănçaţi, sau de paseri măn-
catu, sau de peşti măncaţii,
toţi voru înviĭa din morte diin
toate adăncurilĭa pămăntului,
şi micii şi marii, şi dereptii
şi pâcâtoşii, şi gĭudeci strămbi
şi înpăraţii, şi bogaţii şi mişeii;
şi vorŭ sta toţi asemenele.
cine cu faptele salé, şi de ḑi

скрисе тоате пъкателе тале че ай фѫкꙋт. дин тинереце пънѫ ла морте. де ле пꙋнь ꙟ кꙋмъпьнѫ. аꙋ доаръ ай ѡбидитъ вр'ꙋꙟ ѡм мишель. саꙋ ай оучись. саꙋ ай фꙋратъ. саꙋ доарѫ ай вьндꙋт прѣ чине-ва. саꙋ н'ай лькꙋитъ бине кꙋ вечинꙋл тъꙋ. саꙋ ай фѫкꙋт преюбире трꙋпꙋлꙋи. са[ꙋ] доаръ ай гръитъ менчюнѫ. саꙋ н'ай юбитъ пре тоцї*) ѡменїи ꙋнꙋл ка алтꙋл | тоате кѫте-й грешитъ. де кѫндꙋ ай нѫскꙋт. ши вьѕиндꙋ ши невьѕиндꙋ. ши кꙋ вое ши фьръ вое. тоате сѫнтꙋ скрисе ши ле адꙋкꙋ де ѡ латꙋри мꙋлци драчи невъѕꙋци. ши ѕикь аша ни съ-ль ръпим сь-лъ лꙋѡм. де алъть латꙋри ворꙋ ста дои ꙟџери ай лꙋ Хс. де воръ аштепта дела тине. ши ворꙋ адꙋче тоате фаптеле бꙋне де ле вор пꙋне ꙟ кꙋмпѫнѫ. дѣлатъ латꙋри ворꙋ кѫꙋта ꙟџерїи лꙋ Хс. аꙋ доаръ ай милꙋить вр'ꙋн серакꙋ саꙋ ай дат мѫнкаре флъмѫнѕилѡр. саꙋ ай адьпатꙋ вр'ꙋн сетосꙋ. саꙋ ай ꙟбрькат вр'ꙋ ѡм мишелꙋ саꙋ ай милꙋитꙋ

stau și aducu scrise toate păcatele ta*l*e ce ai făcu*t* di*n* t*i*nereţe până la mo*r*te, de le punŭ în cu*m*ăpână: au doară ai obiditŭ vr'uĭn o*m* mișelŭ, sau ai ucisŭ, sau ai f*u*ratŭ, sau do*a*ră ai văndu*t* pr*é* cine-va, sau n'ai lăcuitŭ bine cu vecinu*l* tău, sau ai făcu*t* pre-ĭubire trupului, s*au* doară ai grăitŭ me*n*cĭună, sau n'ai ĭubitŭ pre *t*oţi omenii unu*l* ca a*l*tu*l*. Toate căte-*i* greșitŭ de căndu a*i* născu*t*, și văḑindu și nevăḑ*in*du, și cu voe și fără voe, toate săntu scrise, și le aducu de o laturi mu*l*ţi draci nevăzuţi, și ḑicŭ așa: Ni să-lŭ răpi*m* să-lŭ luo*m*! De alătă laturi voru sta doi îngeri ai lu Hs. de vorŭ aștepta delə tine și voru aduce toate faptele bune de le vo*r* pune în cu*m*pânâ. Déltă laturi voru căuta îngerii lu Hs.: au doară ai miluitŭ vr'un seracu, sau ai da*t* mă*n*care flămânḑilo*r*, sau ai adăpatu vr'u*n* setosu, sau ai înbrăca*t* vr'u o*m* mișelu, sau ai miluitu vr'oĭn omu în priinsoare,

*) Scris: преѿцї, adecă scriitorul citise de'ntăiŭ în original: [н'ай юбитъ] ѡцї, și apoĭ veḑĕnd din urmarea fraseĭ că a greșit, a adaus un т d'asupra ѡ; probă, în orĭ-ce cas, că acest pasagĭu este o copiă după un exemplar ...ânesc maĭ vechĭu.

кидє полрѫта черюлȣи деспре
рѫсѫритѫ. ши се ва иви ꙟпѫра-
тȣль хс. кȣм грѫеще пророкȣл.
ши ва боучина ши ва апрїнде
фокȣ кȣ маре боурѫ ши кȣ
маре треснетȣ. атȣнчи ворȣ
кѫȣта де-л ворȣ веде тоци
ѡаменїи ши тоате фелюриле.
атȣнче. коум грѫаще хс. кѫ
ва шедѣ спре скаȣнȣл сла-
[в]еи салѣ. атȣнчи ворь ста
десȣпра ꙟ сѫнинȣ плинь де
85. ꙟџери. ши пѫмѫнтȣл ва фи
ꙟндесатȣ де ѡмени плинȣ. а-
тȣнчи-ши ворѫ веде тоци ѡа-
менїи фаптела сале. аȣ боуне
аȣ рела. ши тоате аȣскȣнсȣриле
ꙟнаинтѣ фецеей сала. атȣнчи
ва тремите хс архаггли коу
фокȣ ши треснетȣ ши фȣлџер.
ши кȣ патрȣ вѫнтȣре. де ворȣ
алеџе тоци дерепцїи. де-и ворȣ
пȣне*) де дѣрепта лȣи хс.
ꙗрѫ стрѫмѫбїи де стѫнга.
коум алеџе оунь пѫсторю ѡ-
иле диꙟ**) капре. атȣнче пѫ-
кѫтошїи ворȣ плѫнџе ши се
вор тѫнгȣи. ши во[р] ȣиче. ѡ
кȣм нȣ не-мȣ покѫитȣ. ѡ коум
не-мѫ пїердȣт врѣме де по-
кѫинце. де-мѫ бадџо|кȣрить.
ши амѫ џȣкатȣ, ши-мѫ сьритȣ.

ritŭ, şi se va ivi înpăratulŭ
Hs., cu*m* grăeşte pro*roc*u*l*, şi
va bucina şi va aprinde fo-
c*u* cu mare bură şi cu mare
tresnetu. Atunci voru căuta
de-*l* voru vede toţi oamenii
şi toate feliurile. Atu*n*ce, cu*m*
grăiaşte Hs. că va şedé spre
scaunu*l* sla*v*ei salé. Atu*n*ci
vorŭ sta desupra în sănînu
plinŭ de îngeri, şi pămăntu*l*
va fi îndesatu de omeni pl*i*nu.
Atunci-şi vorŭ vede toţi oa-
menii faptella sale. au bune,
a*u* relé, şi toate auscu*n*su*rile*
înainté feţeei sallă. *Atunci*
va tremite Hs. arhagg*heli cu*
focu ş*i* tresnetu şi fu*l*ge*r*, şi
cu patru vănture, de voru
alege toţi dereptii, de-i voru
pune de dérepta lu*i* Hs., iar*ă*
strămăbii de stânga, cu*m* a-
lege unŭ păstoriu oile din
capre. Atu*n*ce păcătoşii voru
plânge ş*i* se vo*r* tăngui. şi
vo*r* ḑice: o, cum n*u* ne-mu
pocăitu! o, cu*m* ne-mŭ pier-
du*t* vréme de pocăinţe, de-mŭ
ba*d*g'ocuritŭ şi amŭ g'ucatu
şi-mŭ săritu în hetllan*şug*!

*) De'ntâiŭ era scris: пȣре, apoĭ s'a adaus не, scriitorul uĭtând însă a
sterge ре.

**) De'ntâiŭ s'a scris: динь, apoĭ s'a adaus d'asupra ꙟ.

«ѫлнтеле салѣ*). шн де зи
де ноапте. шн деѫ тоате
Ѕрнле шн тоате аскѕнсѕрнле
вор нвн. нече ѕѫ пърѕ днѫ
ѕа лорѕ нѕ ва фн перитѕ.
ıїн вор фн лѕминацн. алцїн
мае лѕминацн. алцїн вор
ѫтѕнекацн. атѕнче вор веде
оцн пхкжтошнн. марѣ де фокѕ
клокотинждъ. шн сфржиндѕ. шн
мжнїна лѕ дѕмнезеѕ фн-ва а-
тѕнчн. шн ва апринде лѕме
де ва арде тотѕ пжмжнтѕл. шн
тоцн мѕнцїн шн тоате мжгѕрнле.
шн тоатж спѕркжчюнѣ. че се-ѕ
фжкѕт пре пжмжнтѕ. атѕнче
марѣ де апж ва сека. шн
тоате ржѕреле. шн тоате нѕ-
воареле атѕнче. кѕм ѕиче хс
ѫ еѵгліе. стелѣле ворѕ къ-
да. шн соареле ва ѫтѕнека.
черюл л ворѕ ѫвълн архагглїн
ка ѕ сфитокѕ. шн се ва нвн
черю нoѕ ка соареле. атѕнчн
се ва нвн дин черю ржстикни-
тѕл лѕ хс. чинстита крѕче
де ва лѕмина преспрѣ тоате
капетеле пжмжнтѕлѕн. шн вор
кжнта прецюръ а чинѕре де
ѫџерн архагглы шн херовїмїн.
шн сжрафїмнн шн тоата пѕ-
териле, шн воръ гжта скаѕнѕл
де џюдецѕ. атѕнчн се ва деш-

şi de noapte, şi deĭn toate
éas*u*rile şi toate ascu*n*surile
se vo*r* ivi: ne*ce* uĭn păru diĭn
capu*l* loru nu va *fi* peritu.
Unii vo*r* fi luminaţi, alţii şi
ma*i* luminaţi, a*l*ţii vo*r* fi în-
tunecaţi. Atunce vor vede toţi
păcătoşi*i* maré de focu clo-
cotinădŭ şi sfrăindu, şi măniiĭa
lu Dumnedeu fi-va atunci, ş*i*
va apri*n*de lume de va arde
totu pământu*l* şi toţi munţii
şi toate mâgurile, şi toatâ
spu*r*căcĭuné ce se-u făcu*t* pre
pâmântu. Atunce maré de apâ
va seca, şi toate răurele, şi
toate izvo*a*rele atunce; cu*m*
zice Hs. in ev*an*ghelie: ste-
léle voru cădĭa, şi soarel*e* va
întuneca, cerĭu*l* l voru învăli
arhagghelii *ca* u sfitocu, şi se
va ivi *cerĭu* nou ca soarele.
Atu*n*ci se va ivi din cerĭu
răsticnitu*l* lu Hs. ci*n*stita cru-
ce de va lumina prespré toate
capetele pâmântului, şi vor
cănta pregĭurŭ ĭa cinure de
îngeri, arhagghelĭ şi herovimii
şi sărafimi*i* şi toatĭa puterile,
şi vor*ŭ* gâta scaunu*l* de gĭu-
deţu. Atunci se va deşchide
poarăta cerĭului despre răsâ-

*) Inainte era scris салл, apoĭ s'a îndreptat салѣ.

рȣи вешминтє лȣминатє. ши
кȣнȣни ꙟпърътещи. атȣнче ворȣ
ꙟчепе а кънта ꙟџерїи ши ар-
хаггьли. ши херовимїи ши сѫ-
рафимїи ши вор лѫȣда прѣ хс.
ши вор дешкиде порта чѫтѫ-
цїеи. ши ворȣ иви комоарѫле.
ши дарȣреле ꙟпѫрѫцїеи черюлȣи.
хс ва шеде спрѣ скаȣнȣл сла-
веи сале. ши ва кема хс тоци
сфинцїи. де ворȣ примии деꙟ
мѫна лȣ хс вешьментеле, ши
дарȣриле тоци чине-ши кȣ чин-
сте ши кȣ дарȣл сѫȣ. ши ма-
92. инте ва мерџе прѣ-чинсти та
маика лȣ хс. ши деꙟ талѫпѣ
еи парѫ де фокȣ ва лѫса. ши
динтрȣ а славѫ неспȣсь фи-ва
ши фаца еи сь ва лȣмина ка
сореле ши ва мерџе де се ва
ꙟкина домнȣлȣи хс. дȣпѫ ачеа
ши-ва плека*) хс капȣл кътрѫ
маика са. ши ва лȣа сфинта
кȣнȣнѫ де ѡ ва пȣне ꙟ чис-
титȣл капȣл еи. ши ва ѕи[че]
прїимеще маика ме ачаста сла-
вѫ. чеа че ме-ȣ дьрȣитȣ та-
тѫлѫ мїȣ. кѫ кь (*sic*) кȣ ачаста
амѫ кьлкатȣ прѣ диаволȣлȣ. кѫ
еȣ динтрȣ тине синтȣ ши м'ам
нѫскȣтѫ, ши ам лȣатѫ пелице.
шї-и ва да оуи вешѫментȣ мо-
93. хорѫтȣ ꙟпѫрѫтескȣ. | дȣпѫ а-

și cununi inpărătești. Atu*n*ce
voru incepe a cânta ingerii
și arhaggh*e*lii și herovimii și
sărafimii, și vo*r* lâuda pr*é* Hs.:
și vor deșchide porta éâtă-
ției și voru ivi como*a*râle și
darurele inp*â*răției cerĭului.
Hs. va șede spr*é* scaunu*l* sla-
vei sale, și va chema Hs. toți
sf*i*nții de voru priimi dein
mâna lu Hs. veșămentele și
daruri*le*, toți cine-și cu cin-
ste și cu daru*l* său. Și ma-
inte va me*r*ge pr*é*-cinstita
maica lu Hs.: și dein talăpé
ei pară de focu va lăsa, și
*di*ntru la slavă nespusă fi-va,
și fața ei să va lumina ca
sorele: și va me*r*ge de se
va inchina Domn*u*lui Hs.;
după aceĭa și-va pleca Hs.
capu*l* către ma*i*ca sa, și va
lua sf*â*nta cunună de o va
pune în cistitu*l* capu*l* ei, și va
ḑic*e*: priimește, ma*i*ca me, a-
ésta slavă, ceĭa ce me-u
dăruitu tatălŭ miu, că cu
aćasta amŭ călcatu pr*é* dia-
volulu, că eu din*tru* tine sin-
tu și m'a*m* născutŭ și a*m*
luatŭ pelițe. Și-i va da un
veșămentu mohorâtu inpără-
tescu. După aceĭa va grăi

*) Aci era scris de'ntâĭu: капȣл, apoĭ s'a șters cu aceĭașĭ mână.

ꙟ хеталанишȣг. ѡ кꙟче н'ам пос-
тить. ѡ кьче н'ам милȣитъ
мишеии. ѡ кьче нȣ не-м по-
кьить. де се не фие акȣм ер-
тате пъкатела. че амȣ ръсȣ
ши амь беȣтȣ. ши амь мꙟн-
катȣ фъръ де леџе. ши не-м
веселитȣ фъръ дирептȣ. ши а-
чеа време аȣ трекȣтȣ. ѡ а-
мар ноѡ ши ютѣ. атȣнче ва
еши марѣ де фокȣ ꙟнаинте
џюдецȣлȣи. ши вор веде пъ-
кꙟтошїи че-ȣ лȣкрат. ѡ фрика
ши кȣтремȣрȣл маре. ꙟџерїи
сиитȣ негрешици ꙟкъ се ворȣ
кȣтремȣра де фрика џюдецȣлȣи.
атȣнче ва кꙟȣта ꙟпꙟратȣль
џȣдецȣ хс спрѣ дирепта.
ши ва веде сфинцїи лȣминаци
ши се ва весели де ꙟи. | ши ва
грꙟи кȣ глас дȣлче. веници
блсвинцїи де татꙟл мїеȣ. де
добъндици ꙟпъръцїа ши виаца
де векȣ. веници постиичїи меи
веници фїи лȣминїеи. веницї
милостивїи меи. веници лȣми-
нацїи татꙟлȣи мїеȣ. веници
чеа че аци льсат лȣме ши
аци венит дȣпь мине. веници
чеа че аци ръбдать ꙟ нȣмеле
мїеȣ. веници де ꙟпꙟрꙟцици кȣ
мине прѣ-юбицїи мїи. атȣнче
ва къȣта ꙟпъратȣл хс къ[трꙟ]
чеа дѣ стꙟнга са. ши ва ѕиче
аша. адȣчеци-вꙟ лȣкрȣл. ши

O, câce n'a*m* postitŭ? o, câce
n'a*m* miluitŭ mișeii? o, câce
nu ne-*m* pocăitŭ, de se ne fie
acu*m* ert*a*te păcatelĭa? ce amu
răsu, și amŭ beutu, și amŭ
mâncatu fără de *le*ge, și ne-*m*
ve*se*litu fără direptu, și acеĭa
vreme au trecutu! O, ama*r*
noo și ĭuté! Atunce va eși
mar*é* de focu înainte gĭude-
țului, și vo*r* vede păcâtoșii
ce-u lucra*t*. O, frica și cutre-
muru*l* mare! Îngerii sintu
negreșiți, încă se voru cutre-
m*u*ra de frica gĭudețului! A-
tunce va câuta înpăratulŭ
gĭudețu Hs. spr*é* direpta, și
va vede s*fin*ții luminați, și
se va veseli de ĭai, și va grâi
cu gla*s* du*lce*: Veniți, bl*agos*-
*lo*viții de tatâ*l* m*i*eu, de do-
bândiți înpărăția și viața de
vecu; veni*ți*, pustn*i*cii mei:
veniți, fii luminiei; veniți,
milostivii mei; veniți, lumi-
naț*ii* tatălu*i* mieu: veniți, ceĭa
ce ați lăsa*t* lume și ați ve-
ni*t* după mine: veniți, ceĭa
ce ați răbdatŭ în numele mieu;
veniți de înpărâțiți cu mine,
pré-ĭubiții mii! Atu*n*ce va
căuta înpăratu*l* Hs. că*tră* ceĭa
dé-stânga sa, și va ḑice așa:

вѫ прїмминици прѣцꙋл. атоунчи
вл веде хс пѫкѫтошїи негри
ши спꙋркаци. ши ꙟтꙋнекаци.
88. ши ва грѫи кꙋ глас де ꙋрџїе.
фѫрѫ де мѫсꙋрѫ. дꙋчеци-вѫ
дела мине немилостивилѡр. кь
н'аци милꙋит мишеии. ниче
еꙋ вою милꙋи вои, ничи аци
аскꙋлтат. ιеѵглїе ши скриптꙋра.
нече ꙟферекаци оученичии мїеи.
нече еꙋ вою аскꙋл[та] плѫн-
џѣре ши тѫнгꙋире воастрѫ.
че аци мѫнкатꙋ ши аци беꙋт
ши в'аци веселитꙋ ꙟ дꙋлчаца
воастрѫ фѫрѫ де лѣџе. дꙋче-
ци-вѫ дела мине пѫкѫтоши-
лорꙋ. кꙋрварилѡр ши некꙋра-
цилѡр. кь ꙟтроу лꙋскꙋнс хи-
тлени аци фостꙋ. ши рѫꙋ
аци фькꙋт. дꙋчеци-вѫ*) дела
минѣ блѫстемацилор. ꙟ фокꙋл
векꙋлꙋи. оунде е гѫтит дїаво-
89. лꙋлꙋи. ши ꙟнџери лор лꙋи. кѫ
аци фькꙋт вое лꙋи. кѫ аци
бадџокꙋритѫ ши аци клеветитѫ
ши в'аци ленитꙋ де кѫтрѫ рꙋ-
гѫчюни. дꙋчеци-вѫ ꙟ іадоу ꙟ
кꙋпторꙋлю де фокꙋ. оунде вор
фи ципетеле ши плѫнџериле.
ши скрѫшькарѣ динцилорꙋ. а-
тꙋнче хс ва ѕврѫли кꙋ тоіагꙋл
де фокꙋ де-и ва ꙋчиде ши-и ва
рꙋмпе. ши ва тримитѣ ꙟџерїи

Aduceți-vâ lucrul ș
miiți préțul! Atunc
Hs. pâcâtoșii negri
cați și întunecați. ș
cu glas de urgie fâ
surâ: Duceți-vâ de
nemilostivilor, că n'
mișeii — nice eu v
voi, nici ați ascult
ghelie și scriptura,
ferecați ucenicii mi
eu voĭu asculta pl
tânguire voastrâ: c
catu și ați beut și
selitu în dulćața vo
de lége! duceți-vâ d
pâcâtoșiloru, curva
curaților, că întru
hitleni ați fostu ș
făcut! duceți-vâ de
blâstemaților, în fo
lui, unde e gătit
și îngerilor lui, că
voe lui, că ați ba
și ați clevetitŭ și v
de câtrâ rugâcĭuni!
în ĭadu în cuptorul
unde vor fi țipetele
gerile și scrâșâcare
Atunce Hs. va zvâ
ĭagul de focu de-i
și-i va rumpe, și v
îngerii de-i voru

*) Aci s'aŭ maĭ repetat ultimele doă silabe : ци-вь.

…и ворꙋ ардꙋка ꙟ клокотелѣ
марѣ де фокꙋ*). атꙋнче де-
…цїи еи ворꙋ лꙋмина ка сореле
…ро пъръцна татълꙋи. іаръ
…ъкътошїи ꙟ мꙋнка векꙋлꙋи.

clocotel*é* in mar*é* de focu. Atu*n*ce derepţii, ei se voru lumina ca sorele întro părăţïa Tat*ă*lui; Ïară păcătoşii în munca vecului.

IV-V.**)

…рꙋриле ши фръмсѣце дереп-
…цилорь ла ꙃꙋа де ꙉоде|цꙋ.

…ꙋмина-ва фаца лорꙋ ка сте-
… ꙟ черю. оунїи ворꙋ фи
…минаци, алцїи ши маи лꙋ-
…маци. кꙋм гръеще апслалꙋ
…, оунора ле ва фи фаца ка
…мина лꙋниеи, алцїи ка лꙋмина
…леи. алцїи ка фїерꙋл апрїнсꙋ
…дꙋ сар скънтеиле динтрꙋ елꙋ.
…и ка сѡрелꙋи. алцїи ворꙋ фи
… ка ѡ хъртїе. алцїи ка лъна.
…и ворꙋ фи рꙋмени, алцїи вор
… чине кꙋм ва фи фѡстꙋ
…елъ. прѣ тоци [ва] фи
…итꙋръ чине кꙋ че аꙋ слꙋ-
…ꙋ дꙋмнезеꙋ. ста-ворꙋ
… чинꙋре лꙋминате де дѣ-
…а лоу хс, мꙋлци фъръ де
…ръ. | ачелора тꙋтꙋ[ро]рь ле
…ешкиде хс комориле ꙟпъ-
…и черꙋлꙋи. ши ле ва дъ-

Darurile şi frâ*m*séţe derepţilorŭ la ꝺua de g'odeţu.

Lumina-va faţa loru ca stelele în cerïu. Unii voru fi luminaţi, altii şi ma*i* luminaţi, cu*m* grăeşte ap*osto*llul: unora le va fi faţa ca lumina luniei, alţii ca lumina ꝺ*i*leei, a*l*ţii ca fieru*l* aprinsu cãndu sa*r* scânteile dintru elu, alţii ca [raꝺele?] sorelu*i*, alţii voru fi a*l*bi ca o hârtie, alţii ca lăna, a*l*ţii voru fi rumeni, alţii vo*r* fi cine cu*m* va fi fostu şi elŭ. Pr*é* toţi *va* fi scriptur*ă*: cine cu ce au slujitŭ lu Dumneꝺeu. Sta-voru alesïa cinure luminate de dérepta lu Hs. m*u*lţi fără de numărŭ. Acelora tutu*ro*rŭ le va deşchide Hs. comorăle înpărăţiei cer*u*lui, şi le va dărui veşminte luminate

…ris de'ntâiu prin asimilaţiune grafică: фофꙋ; apoĭ observând gre…torul a adaus: кꙋ, uĭtând însă a şterge фꙋ.

…ele fragmente IV şi V, separate în manuscris prin steluţe şi prin iniţiala … strîns legate unul cu altul, n'am creḑut de cuviinţă a le isola.

рȣи вешминте лȣминате, ши
кȣнȣни ꙟпъръцещи. атȣнче ворȣ
ꙟчепе а кънта ꙟџерїи ши ар-
хагглии, ши херовимїи ши съ-
рафимїи ши вор лѫȣда прѣ хс.
ши вор дешкиде порта чъть-
цїеи, ши ворȣ иви комоарѫле.
ши дарȣреле ꙟпѫрѫцїеи черюлȣи.
хс ва шеде спрѣ скаȣнȣл сла-
веи сале, ши ва кема хс тоци
сфинцїи, де ворȣ приими деꙟ
мѫна лȣ хс вешьментеле, ши
дарȣриле тоци чине-ши кȣ чин-
сте ши кȣ дарȣл сѫȣ. ши ма-
92. ините ва мерџе прѣ-чинстита
маика лȣ хс. ши деꙟ талъпѣ
еи парѫ де фокȣ ва лъса. ши
динтрȣ а славѫ неспȣсь фи-ва
ши фаца еи сь ва лȣмина ка
сореле ши ва мерџе де се ва
ꙟкина доминȣлȣи хс. дȣпъ ачеа
ши-ва плека*) хс капȣл кьтрѫ
маика са, ши ва лȣа сфинта
кȣнȣнѫ де ѡ ва пȣне ꙟ чис-
титȣл капȣл еи, ши ва ѕи[че]
прїимеще маика ме ачаста сла-
вѫ, чеа че ме-ȣ дьрȣитȣ та-
тѫлъ мїȣ. къ кь (*sic*) кȣ ачаста
амъ кьлкатȣ прѣ диꙗволȣлȣ. къ
еȣ динтрȣ тине синтȣ ши м'ам
нъскȣтъ, ши ам лȣатъ пелице.
шї-и ва да оун вешъментȣ мо-
93. хорѫтȣ ꙟпърѫтескȣ. | дȣпѫ а-

și cununi înpărătești. A
voru incepe a cânta în
și arhagghelii și herovim
sărafimii, și vo*r* lăuda pré
și vor deșchide porta c
ției și v̊oru ivi comoarăle
darurele înp*ă*rației cerlu
Hs. va șede spr*é* scaunul
vei sale, și va chema Hs. t
sf*i*nții de voru priimi d
mâna lu Hs. veșămentele
darur*ile*, toți cine-și cu
ste și cu daru*l* său. Și
inte va mer*g*e pré-cin
maica lu Hs.: și dein tal
ei pară de focu va lăsa,
*di*ntru Ia slavă nespusă
și fața ei să va lumina
sorele: și va mer*g*e de
va inchina Dom*nu*lui
după acela și-va plera
capu*l* cătră ma*i*ca sa,
lua sf*ă*nta cunună de
pune în cistitu*l* capu*l* ei
ḑic*e*: priimește, ma*i*ca me,
ćasta slavă, ceIa ce
dăruitu tatâlŭ miu, c
aćasta amŭ călcatu pré
volulu. că eu din*tru* tine
tu și m'a*m* născutŭ
luatŭ pelițe. Și-i va da
veșămentu mohorâtu înp
tescu. După aceIa va

*) Aci era scris de'ntâiu: капȣл, apoi s'a șters cu aceiași mână.

ѧ ва грѫи аша. пасѫ сфитѫ	așa: Pasâ, sf*ă*ntâ maica me,
ика ме ꙟ бȣкȣрїа домнȣлȣи	în bucuria Do*m*nului tău, și
ȣ. ши кȣ тоцї чеа че те-ȣ	cu toți ceĭa ce te-u rugatu
гатȣ ши аȣ слȣжить цие прѣ	și au slujitŭ ție pr*é* pămân-
мѫнтȣ. ши дестоиничии лоу-	tu, și destoinici*i* luminații fe-
минации фечорїи тѫи. ѧ ва	čorii tăi. Ĭa va săruta pr*é*-
рȣта прѣ-чинстителе але лȣи	cinstitele ale lui mâini; cu
ѫини. кȣ фрѫмсаце маре ва	frâ*m*sĭaţe mare va întra în
тра ꙟ сфнта четате. ши ворȣ	sf*ă*nta cetate: și voru cânta
нта ꙟџерїи ꙟтро слава ѡ-	îngerii întro slava odi*h*néleei
хнѣлееи сале.*.*—*.* Дȣпѫ	sale.—Dupâ aceĭa va chema
еѧ ва кема хс. доиспрѫꙁѣче	Hs. doisprăzéce ap*ost*olĭ, și le
слы ши ле ва да вешѫменте	va da veșămente înpârâtești și
ѫрѫтеши. ши дѡаѡспрѫѕѣче	doaosprâḑéce scaune de auru
ȣне де аȣрȣ. кȣ пїетри скȣмпе.	cu pietri scu*m*pe, cu birosu și
биросȣ. ши кȣ мѫргѫрїтарю.	cu mărgăritarĭu: dup'aceĭa *le*
п'ачеѧ ле ва да кȣнȣни ꙟ ка|пȣл	va da cununi în capu*l* loru,
рȣ. маи лȣминате де соареле.	ma*i* luminate de so*a*rele;
па ачеѧ ва кема Дȣмнеѕеȣ.	dupa *a*ceĭa va chema Dum-
аптеѕечи де апостоли. ши про-	neḑeu șiapteḑeci de aposto-
чи. ши мѫченичи. ши прѣ-	li și pr*o*roci și măcenici și
тиціи лȣи чеѧ чеѧ (*sic*) че	pr*é*gătiții lui, ceĭa ce s'au
аȣ гѫтатȣ дела адам пѫнѫ	gătatu dela Ada*m* până la
сврѫшитȣл векȣлȣи. ши-и ва	svrăşitu*l* vecului. Și-*i* va slo-
ѕоѕи хс ꙟ пометеле раюлȣи.	boḑi Hs. în pometele raĭului,
раюлѫ плинѣ есте де родȣре	că raĭulŭ plinŭ este de rodure
де флори ꙟфрѫмсацате ꙟ	și de flori înfrâ*m*sĭaţate în
ате кипȣриле. ши четате лȣ хс	toate ch*i*purile. și cetate lu
тȣрнȣриле кȣ корнȣре ꙟпле-	Hs., și tu*r*nurile cu cornure
те кȣ мѫргѫритарю, ши кȣ би-	înpletite cu mărgăritarĭu, și
ȣре ꙟплетите. ши кȣ чинстите	cu bisorure înpletite, și cu
минате пїетри скȣмпе. богѫ-	cinstite luminat*e* pietri scu*m*-
е, ꙟпѫрѫцїеи векȣлȣи плинѫ.	pe: bogăţiie înpărâţiei vecului
корабиѧ ꙟпѫрѫтескѫ. ши	plinâ și corabi*ĭa* înpărâtescâ.
ації кѫлȣгѫрї | ꙟтрьнсѫ пла-	Și mu*l*ți călugări întră'nsâ

мар чела че ке ши мѫнѫнкѫ
кȣ чимпои ши кȣ четери, ши
кȣ алѫȣте. ѡ амар преѡтȣл
чела че нȣ е дестоиникѫ ши
кѫнтѫ летоургїе кȣм поу се
покѫеще че сѫ ласѫ фокȣлȣи
де векȣ ѡ амарȣ воаѡ кȣрва-
99. рилорȣ. ѡ амарȣ чела че хȣ-
лещїе картѣ. шї скриптȣра. ѡ
амар чела че гѫндеще кȣмȣ-ши
ва ӂгрѫша трȣпȣл сѫȣ. ѡ а-
мар чела че-ши пїерде врѣме де
по[кѫ]инце. ӂн ачаста лȣме, кѫ
ӂ чеа лȣме нȣ се ва маи покѫи.
че сѫ ва мȣнчи ӂ вечи дѣ вечи.
ѡ амар бецицилор. ѡ амарѫ чеа
че поу мѣргоу. ӂ сфнта дȣ-
минекѫ ла бесерѣкь*) ла каса
лȣ хс. ѡ амар чела че нȣ пѫ-
ӡеще праӡничеле ши постȣриле.
кȣ кȣрѫциа. кȣм грѫеще пра-
вила сфнцилор. кѫ ачеа сѫн-
100. тȣ менчюноши ботеӡȣ[лȣ]и ѡ
амар че чеа (*sic*) че сѫ сфѫдескȣ
ши морȣ неерѫтаци. ѡ амарȣ
чела че-ши подобеще троупȣл
ши сѫ лаȣдѫ ӂтрȣ сине. нȣ
нȣмаи ѡамении пїерȣ кȣ ачеа
кȣ трȣфа ши кȣ лаȣда. че ши
ӂџерїи деӂ черȣ аȣ кьȣтȣ
ши аȣ перитѫ. ѡ амар чеа че
нȣ се покѫескȣ де пѫкателе
сале кѫ ачеа тоци се дȣкȣ ӂ

torilo*r*! O, ama*r* cela ce be și mănâincă cu ci*m*poi și cu ceter*i* și cu alăute! O, ama*r* preotu*l* cela ce nu e destoinicŭ și cântă leturghie: cu*m* nu se pocăește, ce să lasă focului de vecu! O, amaru vo*ao*, curvariloru! O, *a*maru cela ce hulește ca*r*té și scriptura! O, ama*r* cela ce gândește cumu-și va îngrășa trupu*l* său! O, ama*r* cela ce-și pierde v*r*éme de poc*ă*ințe în acĕasta lume! că în ceĭa lume nu se va mai pocăi, ce să va munci în veci dé veci. O, ama*r* bețiţilo*r*! O, amarŭ ce*ĭa* ce nu mérgu în sf*â*nta dumine*că* la beseréc*ă* la casa lu Hs.! O, ama*r* cela ce nu pazește praznicele și posturile cu curâțila cu*m* grăește pravila sf*i*nțilo*r*, că aceĭa săntu menciunoși botezu*lu*i! O, ama*r* ceĭa ce să sfădescu și moru neerătați! O, amaru cela ce-și po*do*bește trupu*l* și să laudă întru sine! nu numai oamenii pieru cu aceĭa cu trufa și cu lauda, ce și îngerii deĭn ceru a*u* căḑutu ș*i* au peritŭ. O, ama*r* ceĭa ce nu se poc*ă*escu de păcatele sale, că aceĭa to*ți* se ducu în foculŭ

*) Era scris: бесерѣка, apoĭ s'a pus un ь d'asupra luĭ к.

фокȣлъ нестинсȣ. ши ꙟ вер-
мїи неадȣрмици. ши ꙟ тартарȣ.
ѡ мȣнка ши амарȣл маре. ши
ѡаменїи нȣ пречепȣ.

nestinsu şi în vermii neadu*r*-
miţi şi în ta*r*t*a*ru! O, mu*n*-
ca şi amaru*l* mare! şi oame-
nii nu precepu.

VII.

Къ спȣса хс. лȣи іеvглистоу
іѡанъ бгословъ. ши спȣсе ꙟ-
џерȣл лȣ павел апслъ къ-ль
O1. портѫ де-и аръть тоате мȣ|н-
чиле. къ аръ фи оунь воиникȣ
де тресечи де ани де аръ пръ-
вѫли ѡ пїатрь ши ѡ арѫ сло-
бозй ꙟ џос съ ѕбоаре ꙟ треи
ани съ кадѫ аколо. аколо есте
мȣнка пъкѫтошилорȣ. дерептоу
ачеа тоци крещинїи ши бъ-
трънїи, ши тинерїи съ сѫ испо-
ведескѫ де тоате пъкателе сале.
съ сѫ покѫаскѫ кȣ лакрѫмиле
сале ши кȣ постȣл. ши кȣ роу-
гѫчюне.*) поате спаръџе скри-
пътȣра пъкателорȣ сале.

Că spusla Hs. lui iev*an*-
gh*e*listu Io*a*nŭ b*o*goslovŭ, şi
spuse îngeru*l* lu Pave*l* apo*s*-
*to*lŭ, că-lŭ portâ de-i arătă
toate muncile, că ară fi unŭ
voinicu de treḑeci de ani de
ară prăvâli o piatră şi o arâ
slobodi în g'*os* să zboare în
trei ani să caḑâ a*c*olo, acolo
este m*u*nca păcâtoşiloru. De-
reptu aceĭa toţi creşt*i*nii, şi
bătrânii şi tinerii, să sâ is-
povedescâ de toate păcatele
sale, să sâ pocâĭascâ: cu la-
crâmile sale şi cu pos*tu*l şi
cu rugâcĭune poate sp*a*răge
scripătura păcateloru sale.

VIII.

Кȣм грѫеще хс ꙟ сфнта
еvглїе. ферекаци де чеа че
плѫнгоу. кь ачеа мънгьеци
102. воръ | фи. ферекаци де чеа че
плънгȣ ши съ тьнгȣескоу анче.

Cu*m* grâeşte Hs. în sf*ă*nta
ev*an*gh*e*lie: Ferecaţi de ceĭa
ce plângu, că aceĭa măngă-
eţi vorŭ fi! Ferecaţi de ceĭa
ce plăngu ş*i* să tănguescu

*) De'ntâiŭ era scris: роугѫцчюне, apoĭ s'a şters ц̆, dar cu altă cernélă.

къ аколо воръ рѫда ши съ ворȣ
веселн. ѡ ферикаци мишеии кȣ
сȣфлетȣл ши кȣ инима дѣ-
репци. *) ши плекацї. къ а-
челора асте ꙟпърѫцїа лȣ хс.
ѡ ферикаци де блѫȣїи. къ ачеа
ворȣ добънди дȣлчаца векȣлȣи.
ѡ ферикаци де чеа че съ флѫ-
мънȣескȣ ши са ꙟсетошаȣѫ. къ
ачелора се ва да сациȣлȣ ꙟ
векȣ. ѡ ферикаци де ѡменїи
милостиви къ ачеа милȣици
ворȣ фи ꙟ векȣ. къ милостенїеа
ѡ дȣкоу ꙟџерїи ꙟ черю пънъ
ла сфнтȣл прѣстолȣ ꙟнаите лȣ
хс. ѡ ферекаци де чеа че
103. поартъ гъндȣ боунȣ кътрѫ**) |
хс. къ ачеа кȣ дȣмнеȣеȣ се
въдȣ. ѡ ферикаци де ѡаменїи
чеа че факъ пачиле ши ꙟпакѫ
сфъдицїи къ ачеа соу фїии лȣ
дȣмнеȣеȣ. ѡ ферикаци де при-
дъдицїи чеа че-и скотȣ алцїи
де пре локȣреле лорȣ принтрȣ де-
рептате. къ ачелора есте ꙟпъ-
рѫцїа черюлȣи. ѡ ферикаци
де чеа че-и батȣџокȣрескȣ ал-
цїи принтрȣ мишелиа де-и
пореклескȣ. де ле гръескȣ ꙟ
бадџокȣръ. къ ачеа мари-с ꙟ-
наинте лȣ хс. ѡ ферикаци де
чеа че съ сфѫдескȣ ши кȣрȣндȣ

aice, că acolo vorŭ rădĭa și să voru veseli! O, fericați mișeii cu sufletul și cu inima dérepți și plecați, că acelora ĭaste înpărățĭa lu Hs.! O, fericați de blâḑii, că acela voru dobândi dulčața veculuĭ! O, fericați de cea ce să flămânḑescu și sĭa însetoșaḑă, că acelora se va da sațiulu în vecu! O, fericați de omenii milostivi, că acela miluiți voru fi în vecu! că milostenieĭa o ducu îngerii în cerĭu până la sfântul préstolu înaite lu Hs. O, ferecați de ceĭa ce poartă gându bunu către Hs., că aceĭa cu Dumneḑeu se vădu! O, fericați de oamenii ceĭa ce facŭ pacile și înpacă sfădiții, că aceĭa su fiii lu Dumneḑeu! O, fericați de pridădiții ceĭa ce-i scotu alții de pre locurele loru printru dereptate, că acelora este înpărățĭa cerĭuluĭ! O, fericați de ceĭa ce-i batuǵocurescu alții printru mișelĭa de-i poreclescu, de le grăescu în badǵocură, că aceĭa mari-s înainte lu Hs.! O, fericați de ceĭa ce să sfădescu

*) Inainte se scrisese: плѣкаци, de aci prin schimbarea primelor litere s'a făcut: дѣрепци.

**) După acest cuvînt era scris: дȣ..., [illegible]

се ꙟпакѫ. ши нꙋ дъ локꙋ мъ-
нїиней сале. къ ачеа калкѫ
04. пре ка|пꙋла дїаволꙋлꙋи. кꙋм грѫ-
еще павел апсль ши ѕиче аша.
съ те ве[ри] сфъди ѕꙋа съ нꙋ
шаѕѫ соареле ꙟ мънїа та нече
съ ръсае. ѡ ферикаци де пос-
ничїи ши аџꙋнъторїи кꙋ кꙋрь-
ціе. къ ачеа сꙋе ꙟ черю ка
пре ѡ скаръ. ши н'аꙋ кеа ла
поарта ра раюлꙋи (*sic*) че ꙟн-
шиши ꙟтрѫ ꙟ раю. ѡ фе-
рекаци де чеа че съ скоа-
лъ ꙟ сфита дꙋминекѫ ши ꙟ
праꙁдничеле лꙋ хс де съ скоалъ
де ноапте де се роагь лꙋ хс.
ши съ роагѫ сфвинцилорꙋ (*sic*)
съ се роаџе лꙋ хс дерептъ ель.
ши мергꙋ ла бесѣрекъ. ши съ
споведеще де тоате пъкателе
05. че-ꙋ гре|шитꙋ преспре съптѫ-
мѫнѫ. ачеа пꙋрꙋре съ спаль
де пъкателе лорꙋ ши съ лоу-
минѣѕѫ ꙟнаинте лꙋ хс ши на-
инте ꙟнџерилорꙋ. ѡ ферикаци де
чеа че-ши ласъ пъринцїи ши
фрацїи, ши сорориле ши брать-
шїи съи, ши тоатѫ дꙋлчаца де
пре пъмънтꙋ дерептꙋ дꙋмнеѕеꙋ.
къ ачеа-с фїии лоу дꙋмнеѕеꙋ
ши асамене кꙋ ꙟнџерїи. ѡ фе-
рикаци де соцїи бъръбацїи ши
крещинеле. чеа че кꙋрꙋндꙋ се
ворꙋ лъса ши съ ворꙋ ерта де
вола са де-ши ворꙋ прїими кꙋ

și curundu se înpacâ și nu
dă locu măniiei sale, că a-
ceĭa ca*l*câ pre capu*l* diavo-
lului! cum grâește Pave*l* a-
*p*os*t*olŭ și ḑice așa: să te
ve*ri* sfădi ḑua, să nu șaḑâ
soarele în mănia ta, ne*ce* să
răsae. O, fericați de posnicii
și ag'unătorii cu curăție, că
aceĭa sue în cerĭu ca pre o
scară, și n'au cheĭa la po*a*r-
ta raĭului, ce înșiși întrâ în
raĭu! O, ferecați de ceĭa ce
să scoală în sf*ă*nta dumineeâ
și în praz*d*nicele lu Hs. de
să scoală de noapte de se
roagă lu Hs. și să roagă
sfvinț*i*loru să se roage lu Hs.
dereptŭ elŭ, și me*r*gu la be-
sérecă și să spovedește de
toate păcatele ce-u greșitu
prespre săptâmână: aceĭa pu-
rure să spală de păcatele
lor*u* și să luminéḑâ înaite lu
Hs. și naite îngeriloru. O,
fericați de ceĭa ce-și lasă pă-
rinții și frații și sororile și
bratășii săi, și toatâ du*l*céața
de pre pământu dereptu Dum-
neḑeu, că aceĭa-*s* fiii lu Dum-
neḑeu și asĭamene cu î*n*gerii!
O, fericați de soții, bărăbații
și creștinele, ceĭa ce cur*un*du
se voru lăsa și să voru erta
de voaĭa sa de-și voru prii-

кȣржцїе. ши фечорїи де ꙟнтѫи
106. | кѫ ачеа дȣмнезеȣ приимескȣ
ꙟтрȣ еи. ѡ ферикаци де ѡаме-
нїи чеа че сѫ роагѫ ши ȥȣа ши
нопте. кь ачеа гонескȣ дира-
инте са дȣхȣриле ши часȣреле
релѣ. нȣ нȣмаи ꙟраинте лȣи.
че ши прѣспре елȣ ꙟтрȣ дхȣ.
ѡ ферикат де*) чела че-ши
ꙗртѫ виноватȣль сеȣ ши ни-
микѫ нȣ а дела елȣ кѫ ачела
нȣ-л ва џȣдека хс ла џюдецȣ.
кȣм грьеще павел апостол. сѫ
а фльмьндȣ вражмашȣл тьȣ
е тȣ-лѫ милȣеще шї-и дѫ
пѫине де-лѫ сатȣрѫ. дечи се
верї фаче аша кѫрбȣни априн-
107. ши де фокȣ априндї | ꙟ ка-
пȣл лȣи. ѡ ферикат де чела
че-ши портѫ трȣпȣл ꙟ кȣрьцие.
ꙗрѫ кȣ инима роагь дȣмнезеȣ.
кѫ дхȣл сфнтȣ спе ачела ѡ-
дихнеще ши скаȣнȣл лȣ хс
ꙟтр'ѫнима ачелȣе асте. кѫ а-
чела трȣпȣ кемѫ-сѫ бесерекѫ.
ѡ ферикаци де ѡменїи чеꙗ
че фрѫнгȣ воа са ꙟ тоатѫ
виаца са. ши ноапте лȣкрȣреле
сале. кѫ ачеа факȣ вое лȣ
дȣмнезеȣ. аша грѫеще хс ꙟ
сфнта еуглїе ачелора. бȣкȣра-
ци-вѫ ши вѫ веселици кѫ
мȣлтȣ прѣцȣ асте воаѡ ꙟпь-
108. рѫциеи черюлȣи. | кѫ ꙟтрȣ пь-

mi cu curâţie, şi fećorii de întâi, că aceĭa Dumneḑeu priimescu întru ei! O, fericaţi de oamenii ceĭa ce să roagă şi ḑua şi nopte, că aceĭa gonescu diraințe sa duhurile şi ćasurele relé! nu numai înrainte lui, ce şi présspre elu întru duhu. O, fericat de cela ce-şi ĭartă vinovatulŭ seu şi nimică nu la dela elu, că acela nu-l va g'udeca Hs. ĭa gĭudeţu! cum grăeşte Pavel apostol: să la flămăndu vrăjmaşul tău, e tu-lŭ milueşte şi-i dă păine de-lŭ . satură; deci, se veri face aşa, cărbuni aprinşi de focu aprinḑi în capul lui. O, fericat de cela ce-şi portă trupul în curăţie, ĭară cu inima roagă Dumneḑeu, că Duhul sfăntu spe acela odihneşte şi scaunul lu Hs. într'ânima acelue ĭaste! că acela trupu chemâ-să beserecâ. O, fericaţi de omenii ceĭa ce frângu voĭa sa în toată viaţa sa, şi noapte lucrurele sale, că aceĭa facu voe lu Dumneḑeu! Aşa grăeşte Hs. în sfănta evanghelie aceloru: Bucuraţi-vâ şi vâ veseliţi, că multu préţu ĭaste voao înpă-

*) Maĭ era scris o dată де, dar s'a şters.

рѫціе татѫлȣи міȣ маре виацѫ	răţiei cerĭului, că întru pă-
асте ши мергȣ еȣ ма[и] мȣл-	răţie tatâlui miu mare viaţâ
тоу сѫ гѫтеѕȣ. сфнтȣл павел	ĭaste, şi mergu eu ma*i* m*u*ltu
апсльлȣл *(sic)* лȣ хс аша грѫ-	să gâteḑu. Sf*â*ntu*l* Pave*l* a-
ꙵе. ѡки де ѡмоу нȣ вѫдȣ ꙟ	p*osto*lŭlu*l* lu Hs. aşa grâĭaşte:
инимѫ де ѡмȣ нȣ поате гѫн-	och*i* de omu nu vădu, în i-
ди. че гѫтеѕе дȣмнеѕеȣ ѡа-	nimâ de *o*mu nu poate găndi,
менилорȣ сеи чеа че факȣ	ce gâteḑe Dumneḑeu oameni-
вое лȣи.	loru sei ceĭa ce facu voe lui.

IX.

Ꙗрѫ ла ѕȣа де џюдецȣ дека	Ĭară la ḑua de gĭudeţu,
ва џȣдека пѫкьтошіи. ши-и	deca va g'udeca păcătoşii şi-*i*
ва арȣнка ꙟ ꙗдȣ. ши ва пȣне	va arunca în ĭadu, şi va pu-
оун мȣнте де пеатрѫ прѣ гȣ-	ne un munte de peatrâ pr*é*
ра ꙗдȣлȣи де-л ва астȣпа.	gura ĭadului de-*l* va astupa....

X.

Ѡаменіи ботеѕаци чеа че-ȣ	Oamenii boteḑaţi, ceĭa ce-u
вис ꙟ пѫкате. ши нȣ се-ȣ	vi*s* în păcate şi nu se-u spo-
9. споведитȣ | ши нȣ с'аоу покѫ-	veditu şi nu s'au pocăitu,
итȣ. скȣла-сѫ-вор ла ѕȣа де	scula-să-vo*r* la ḑua de gĭu-
џюдецȣ. голи ши негри ꙟтȣ-	deţu goli şi negr*i*, întune-
некаци. стрьмби ши гроѕави	caţi, stră*m*bi şi groḑavi, ne-
некȣраци. ши юци. ши амарѫ	curaţi şi ĭuţi, şi am*a*ră ivi-
иви-се-ва фаца лѡр. хитленѫ.	se-va faţa lo*r* hitlenâ, cu*m*
кȣм нȣ се поате спȣне спȣрь-	*nu* se poate spune spurăcâ-
кѫчюне лорȣ. оунора ле ва фи	cĭune loru. Unora le va fi
фаца ка цьрѫна пѫмьнтȣлюи.	faţa ca ţărăna pământulĭui,
алѫціи ка тина спȣркатѫ диꙟ	alăţii ca tina spu*r*catâ diĭn
оулиць. алціи ка гоунoюл. ал-	uliţă, alţii ca gunoĭu*l*, alţii
ціи ле ва фи трȣпȣл пȣ-	le va fi trupu*l* putredu ca

тредȣ. ка ȣнь кънинє мортȣ
кѫндȣ-и сарȣ вїєрмїи динтрȣ
єлȣ. алтора лє ва кȣрь диꙟтро
ѡки смрад кȣ пȣрои. ши вор
110. фи ꙟгьнфаци. ал|цїи ворȣ фи
нєгри ка ꙟсȣш дїаволȣл. алцїи
вор фи ка пєилє аспїдєєи. алцїи
ка пїєалє асєнȣлȣи. алцїи ка
фȣмȣл вєрѕи. алцїи ворь фи
сънџєраци. алцїи ка пїєилє по-
рȣчилорȣ. алцїи аспȣмаци. ал-
цїи ворȣ фи гȣноици. алцїи кȣ
тоатѫ спȣрȣкьчюнє. диꙟ тал-
пє пънѫ ꙟ капȣ. гроѕави ши
ꙟпȣцици ꙟ тоатє кипȣрилє.
ачєа тоци вор грѫи оуніи къ-
трѫ алальци. ѡ амар нoѡ ши
ютє. кѫ ачаста єстє ѕȣа дє
пои вєнирє лȣ х҃с. кȣм лȣѕиамъ
111. | пънь нȣ єрамȣ морци.

unŭ căine mortu căndu-i saru
viermii di*n*tru elu, altora le
va cură diĭntro *o*chi smra*d*
cu puroi şi vor fi îngănfaţi,
a*l*ţii voru fi negri ca în*su*ş
diavolu*l*, alţii vo*r* fi ca peile
aspid*e*ei, alţii ca pieĭale asenu-
lui, alţii ca fumu*l* verḑi, alţii
vorŭ fi săngeraţi, alţii ca pi*e*ile
p*o*ruciloru, alţii aspumaţi, alţii
voru fi gunoiţi, alţii cu toată
spurucăcĭune diĭn talpe pănă
în capu, groḑavi şi înpuţiţi
în toate chipurile. Aceĭa toţi
vo*r* grâ*i* unii cătră alalăţi:
O, ama*r* noo şi ĭute! că a-
ćasta este ḑua de poi, venire
lu Hs., cu*m* auḑiĭamŭ pănă
nu eramu mo*r*ţi.

XI.

Ꙟрѫ кълоугьрїи ла џюдєцȣ
кєма-и-ва дȣмнєѕєȣ. дє дєрѣпта
са. оу чинь дє сєборȣ марє дє
ворȣ фи кълȣгѫрїи чєа чє сѣȣ
покѫитȣ. кȣ покѫинцє адєвѫра-
тъ. ши вор ꙟтра ꙟ сфнта чє-
татє кȣ мȣлтѫ бȣкȣрїа ши кȣ
мȣлтѫ славѫ. єи ши-вор рѫдика
мѫинилє салє ши ворȣ слави ꙟ
сфнта троицє ꙟтрȣ татѫлъ
ши фїюль ши ꙟ дȣхȣл сфнтȣ.
ши ворь фи мȣлци пєрици дєꙟ

Ĭară călugării la giudeţu
chema-i-va Dumneḑeu de de-
répta sa, u cinŭ de seboru
mare, de voru fi călugării
ceĭa ce séu pocăitu cu po-
c*ă*inţe adevărată; şi vo*r* în-
tra în sf*ă*nta cetate cu mu*l*-
tă bucuriĭa şi *cu* mu*l*tă sla-
vă. Ei şi-vo*r* rădica măinile
sale şi voru slăvi în sf*ă*nta
troiţe întru Tatălŭ şi Fiĭulŭ
şi în D*u*hu*l* sf*ă*ntu. Şi vorŭ

чинȣлъ кълȣгърескȣ къзȣци ꙟ
2. пъкате ши | ворȣ ста де стън-
га лȣ хс. веде-ворȣ ши ворȣ
аскȣлта. ши кȣ маре желаніе
ворȣ стрига ши ворȣ плънџе
кȣ амарь маре. ꙟшишь съ ворȣ
оучиде прѣ сине ȣнде вор веде
слава сфнцилорȣ. ши дарȣреле
ши минȣната-ши фрѫмсаце че-
тъцией. ши дȣлчаца ши бȣнѫ-
тате лоу хс. аша ворȣ веде
к'аȣ перитȣ. ши се-ȣ ꙟпъръ-
цитȣ де віаца ꙟпъръцией че-
рюлȣи. ши кȣ амар маре ворȣ
плънџе. ши прѣ сине се ворȣ
ȣчиде. ши ворȣ ӡиче ѡ вай
де ноі коум вом фи деспе- [illegible]
13. [illegible]

fi mul*ţ*i periţi dein cinulŭ
călugărescu, cădȩuţi în păcate,
ş*i* voru sta de stănga lu Hs.
Vede-voru şi voru asculta,
şi cu mare jelanie voru stri-
ga şi voru plănge c*u* amarŭ
mare. Înşişŭ să voru ucide
pr*é* sine, unde vo*r* vede sla-
va sf*in*ţiloru şi darurele şi
minu*na*ta-şi frămsĭaţe cetă-
ţiei, şi du*l*ća*ţ*a şi bunâtate
lu Hs. Aşa voru vede c'au
peritu şi se-u înpărăţitu de
v*ī*iaţa înpărăţiei cerĭului. Şi
cu ama*r* mare voru plănge şi
pr*é* sine se voru ucide şi voru
zice: o, vai de noi, cum vom [illegible]

NOTANDA.

---

1. finalul *u* întreg fórte des: лȣрȣ (94), амȣ [ръсȣ] (87), апрїнсȣ (91), адевьрȣ (96), анȣ (75, 96), амарȣ (98 de 2 orĭ, 99 de 3 orĭ, 100, 101), адȣкȣ (80, 81), адьпатȣ (81), аџютатȣ (82), беȣтȣ (87), биросȣ (94), боунȣ (103), батȣџокȣрескȣ (104), блъмȣ (76), бетегȣ (81), кȣпторȣлю (90), кьлкатȣ (93) кȣрварилорȣ (99), кȣмȣ (76 de 2 orĭ, 100), кьȣȣтȣ (101), кȣрȣндȣ (104, 106), кипоу (96), капȣ (111), кълȣгьрескȣ (112), кȣцитȣ (79), кънде (81, 82, 91, 96), кълѫторȣ (82), черȣ (101), дирептȣ, дерептȣ (82, 87, 102, 106), динцилорȣ (90), дьрȣитȣ (93), диѩволȣлȣ (93), дȣкȣ (73, 101, 103), дȣхȣ (107), дешертȣ (79), датȣ (82), ерамȣ (112), ертьмȣ (73), елȣ (91, 107 de 2 orĭ, 110), лорȣ, лѡрȣ (83, 91, 95, 104, 106, 110), фостȣ, фѡстȣ (89, 91), фьцарничилорȣ (99), флъмънȣескȣ (103), фльмьндȣ (107), фрѫнгȣ (108), факȣ (108, 109), фолосȣ (78), фокȣ (80, 84, 85, 86, 87, 90 de 3 orĭ, 93, 107), гътатȣ (95), гътеȣȣ (109), гъндȣ (103), гръескȣ, грѫескȣ (75, 104), грешитȣ (106), гонескȣ (107), голȣ (80), џюдецȣ, џȣдецȣ (75, 85, 87, 107, 109, 110, 112), џȣкатȣ (87), ѩдȣ, ѩдоу (90, 109), ѫпърѫтескȣ (93), ıеvаггелистоу (101), ѫнџерилорȣ, ѫџерїлорȣ (82, 106), ѫпързцитȣ (113), ѫфрикатȣлȣ (76), ѫндесатȣ (86), ленитȣ (90), локȣ (104), мьнкатȣ, мънкатȣ, мѫнкатȣ (83, 87, 89), мохорѫтȣ (93), менчиношилорȣ (98), мерџȣ,

мѣргоү (100, 105, 109), морȣ (101), мȣлтȣ, мȣлтоү (108, 109), мортȣ (110), мишелȣ (81), милȣитȣ (81), невьвиндȣ (81), несбръшитȣ (96), нȣмърȣ (96), нестинсȣ (101), не-мȣ (86)= *ne am*, ѡмȣ, ѡмоү (81, 109 de 2 orĭ), ѡаменилорȣ (109), плинȣ (86), покжескȣ (75, 101), покънитȣ, покжитȣ (86, 110, 112), пъкатилорȣ (102), пъкжтошилорȣ (89, 102), пжмжнтȣ, пъмжнтȣ (84, 94, 106), пїерȣ (101), перитȣ (83, 113), пречепȣ (101), пложигоү, плънгȣ (102, 103), прѣстолȣ (103), попекдескȣ (104), прїимескȣ (107), пȣтредȣ (110), порȣчилорȣ (111), потȣ (78), пьрȣ (83), прѣцȣ (108), ржсȣ (87), рȣгатȣ (94), ръгъндȣ (79), сарȣ (110), сьритȣ (87), сфънтȣ (96, 108, 112), сфинцилорȣ (113), сънтȣ, синтȣ (78, 81, 87, 93, 100), сфждескȣ (101, 104), сацинȣлȣ (103), скотȣ (104), споведитȣ (109), соборȣ (112), сȣфлетȣлȣ (74), сȣфлетȣ (73), сфрьшитȣ (75), спартȣ (78), серакȣ (81), сетосȣ (81), сфрънндȣ (84), сфитокȣ (84), сънинȣ (85), треснетȣ (85, 86), тотȣ (84), трекȣтȣ (78, (87), трȣпȣ (97, 108), тартарȣ (101), тьнгȣескоү (103), веселитȣ (87, 89), вешъментȣ (93), воиникȣ (102), въдȣ (104, 109), вьвиндȣ (81), висȣ (75), вънтȣ (78), векȣ (88, 96 de 3 orĭ, 97, 99, 103 de 2 orĭ), ворȣ la viitor de vr'o 60 de orĭ, ѳлкȣ (73), ѳъкъндȣ (73), ѳикȣ (75), ѳисȣ, ѕисȣ (75 de 2 orĭ);

une-orĭ finalul *u* e scris d'asupra şiruluĭ, ca în фокȣ (85), сфждескȣ (101) etc.;

destul de des şi finalul *u* jumătăţit, expres prin ъ şi ь: прецюрь (85), ворь, воръ la viitor (81, 83, 45 de 2 orĭ, 86, 102, 111, 112), ѫпжратȣль (85, 87), плинь (85, 95), векъ (74), мȣтъмъ (75), лȣѡмъ (75), адȣкь (80), ѡкидить, ѡкидитъ (80, 82), мишель (80), оүчись (80), фȣратъ (80), лькȣитъ (80), гръитъ (80, 82), юкитъ (80), грешитъ (81), ѳикь (81), мииить (81, 87), сълашь (82), клокотинждь (84), ȣнь, оүнь (86, 102, 110), динь (86), амъ, амь (75, 87 de 3 orĭ, 93), поститъ (87), покьить (87), ръбдать (88), кадцокȣрить, кадцокȣритъ (87, 90), клеветитъ (90), дерепть (105), дерепцилорь (90), ель, елъ (91, 105), слȣжить (91, 94), нȣмъръ (91),

тоть (97), тȣтȣрорь (92), татжлъ, татжль (93, 112), нъскȣтъ (93), лȣатъ (93), раюлъ (95), ꙟвьцъторȣль (98), амаръ, амꙟ (98 de 5 orĭ, 100), дестонникъ (99), перитъ (101), фокȣл (101), факь (104), виноватȣль (107), лȣнамъ (111), фіюль (112), чинȣлъ (112), сѫ-лъ, сѫ-ль (81 de 2 orĭ, 82), ен-лъ, ен-ль (82 de 2 orĭ), кȣ тоате-ль (79), де-лъ (79, 107), къ-ц (101), тȣ-лъ (107), де-мъ (86)=*de am*, не-мъ (86)=*ne am*, ши-мъ (87)=*şi am*;

finalul *u* înlocuit prin paieric: вор' [ста] (74), ȣн' [серакȣ] (81), оун' [вешѫментȣ] (93), ȣн' [кипоу] (96), оун' [мȣнте] (109), [сѫ-]л' [корȣ лȣа] (82), вор' [веде] (83), [черюл] л' [вор ꙟвьли] (84), вор' [кѫнта] (85), кȣм' (86), ꙟнџерилор' (90), вор' [дешкиде] (92), вор' [весели] (97), вор' [фи] (110);

nu cunóscem nicĭ un text românesc, în care finalul *u* întreg şi finalul *u* jumătăţit saŭ chĭar supres să se contrabalanţeze atât de bine, ceĭa-ce concurge mult la eufonia stiluluĭ, de ex.: лȣ кьȣтȣ ши лȣ перитъ, фокȣлъ нестинсȣ, ȣнь кѫине мортȣ, оунь воиникȣ, лȣнамъ пѫнь нȣ ерамȣ etc.

2. -ен- pentru actualul *-in-*: вешѫментȣ (93), вешѫменте (94), вешьментеле (92, şi tot acolo: вешминте), менчюнъ (80), менчюноши (100), менчиношилорȣ (98).

3. ꙟ întrebuinţat ca vocală nasală: мѫнжꙟчи (75), мѫнѫꙟ (99), приꙟсоаре (81);

деꙟ (76, 92, 93, 112), диꙟ (83 de 2 orĭ, 110, 111), динь cu ꙟ pus d'asupra luĭ н (86), dar şi дин (75 de 2 orĭ, 83, 84), ден (83), динтрȣ (93 de 2 orĭ);

прїнтрȣ, принтрȣ (98, 104 de 2 orĭ) şi пентрȣ (99);

вр'ȣꙟ [бетегȣ] (82), вр'ȣꙟ [мишел] (82), вр'оꙟ [ѡмȣ] (81);

vocalisarea completă a nasaleĭ: ȣ [сфитокȣ] (84), оу [чин] (112), [вр']ȣ [ѡм] (81), ȣбра (78), негъдире (75), блжȣїн (103), ꙟнаите (73, 103, 106), наите (82, şi tot acolo: ꙟнаинте).

4. aprópe tot-d'a-una *-e-* în grupul *-è+* cons. *+e* saŭ *-è+* cons. +ѣ, acolo unde vechile tipăriture române pun regulat ѣ saŭ а: асемене (74, dar 106: асамене), асемenele (83),

ачеле (78), **челе** (75), **весте** (79), **сечере** (79), **сьцете** (79), **мѫнчеще** (79), **меле** (75), **тинереце** (80), **гржеще**, **грѫеще**, **грьеще** (85, 91, 98, 100, 102, 105, 107, 108, dar 85 şi 109: **гржаще**), **алеце** (86 de 2 orĭ), **леце** (87, dar 89: **лѣце**), **време** (87, 96, dar 86 şi 100: **врѣме**), **времѣ** (76, 96), **стелеле** (91), **алеса** (91), **ѫчепе** (92), **мерце** (92, 93), **прїимеще** (93), **есте** (74 de 2 orĭ, 95, 102, 104, 111, dar 103, 108, 109: **асте**), **ѡбидеще** (98), **чинстеще** (98), **клеветеще** (98), **хѫлеще** (98, 100), **теме** (76), **темѣ** (99, şi tot acolo: **таме**), **покѫеще** (99), **гьндеще** (100), **пїерде** (100), **бесерекѫ** (108, dar 105: **бесѣрекь**), **бесерѣкь** (100), **пѫѕеще** (100), **подобеще** (100), **кеа** (105), **месалѣ** (78), **релѣле** (75), **релѣ** (86, 107), **споведеще** (105), **милѫеще** (107), **ѡдихнеще** (108), **дѫрерѣ** (97), **фецеен** (86), **четери** (99), **пѫтериле** (85), **шеде** (92);

anormalul *e* pentru **ѣ** saŭ **а** în grupul *-è+*cons. *+ă*: **асерж** (73, şi tot acolo: **сѣрж**), **кемж** (108), **хитленж** (110) **ѫпѫрж-тескж** (95), **исповедескж** (102), **дека** (75 de 2 orĭ, 109 etc., **nicăirĭ** **дѣка**), **гжтебе** (109)=*gătéză*, unde tot-o-dată finalul *-e=ă* (cfr. maĭ jos No. 16);

alte casurĭ de *e* **pentru ѣ** saŭ **а**: **бекѫ**, **бекѫ**, **бекѫлѫи** (74, 82, 89 etc., **nicăirĭ** **бѣкѫ**), **мѫнгьеци** (102), **бетегѫ**, (82), **беи** (75), **бе** (80, 99), **челѫе** (98 de 2 orĭ, şi tot acolo: **челѫа**), **ачелѫе** (108), [**маика**] **ме** (93, 94);

cfr. maĭ sus p. 427 No. 4.

5. fórte des **ѣ** saŭ **а** pentru *-e*: **месалѣ** (78), **сала** saŭ **салѣ** (83, 85), **та** [**ѫчинден**] (78), **тѣ** [**мѫниаи**] (78), **сѫрачелѣ** (78), **марелѣ** (75), [**бѫрж**] **марѣ** (82), **фаптелѣ** (76), **фаптела** (86), **пичоарела** (78), **сѫфлетѣ** (79), **армела** (79), **тина** (80), **минѣ** (89), **капетелѣ** (83, dar 85: **капетеле**), **адѫнкѫрила** (83), **лѣ** [**борѫ пѫне**] (82), **преспрѣ** (85), **спрѣ** (87, 92), **релѣ** (86, 107), **тоата** (85), **пѫкателa** (87), **ютѣ** (87), **тримитѣ** (90), **клокотелѣ** (90), **алеса** (91), **темѣ** (99), [**вечи**] **дѣ** [**вечи**] (100), **спѫса** (101, şi tot acolo: **спѫсе**), [**вор**] **рѫда** (103), **са** [**ѫсетошавѫ**] (103), **а**=*e*, *este* (76 de 2·orĭ, 107), [**часѫл де**] **морта** (73), **нимѣ** (76), [**мѫлтж**] **бѫкѫрїа** (112), **прѣ** [**пѫмѫнтѫ**] (94), **прѣ**

[чине-ва] (80), прѣ диꙗволꙋлꙋ (93), прѣ [гꙋра] (109), прѣ [сине] (113 de 2 orĭ), прѣ [фаптелѣ] (76), прѣ [мишеи] (98), прѣ [алцїи] (98), прѣ [крꙋче] [98);

maĭ rar ѣ saŭ а pentru -e-: вѣꙋтꙋриле (78), весалїа (82), стелѣле (84), месалѣ (78), дѣрепта (86, 91), дѣрепци (103), прѣꙋ (108), прѣцꙋл (88), плънџѣре (89), ꙟпрѣꙋнъ (96 de 2 orĭ), мѣрџ (100), бесерѣкь (100), прѣспре (107), релѣле (75);

а pentru e- numaĭ în: [се ва весели де] ани (87);

cfr. maĭ sus p. 427 No. 5.

6. finalul ъ trecut în e după ц: пелице (93), фръмсаце, фръмсѣце, фръмсаце (90, 94, 113), тронице (112), тинереце (80), покъинце (75, 86, 100, 112), cfr. maĭ sus p. 427 No. 6;

în фьцерїе medialul -e- = -ă- póte să fie datorit acomodaţiuniĭ cu -ie.

7. oa bine păzit, afară de: морте (75, 80, 83), морта (73), моръте (97), порта (92, 105), плое (96), портъ (108), ѡмени (86), ѡменїи (80), vocativul ѡме (75, 76, 78), нопте (107), гроа (79), сореле (90, 93), сѡрелꙋи (91), коморъле (92, şi tot acolo комоарълe cu а scris d'asupra luĭ o, ca şi la 95 în соареле);

oo pentru oa: тоѡтъ (98), ноѡпте (78);

ua pentru oa: тꙋате (79);

oa pentru o: воала (106, dar 108: воа).

8. confusiunea între o şi u: ꙋꙟ (82) şi оꙟ (81), дꙋмнꙋл şi домнꙋл (76), џодецꙋ (90, pe aĭurĭ: џꙋдецꙋ şi џюдецꙋ), сороримле (106), бꙋдꙋкоримн (78) lîngă бадџокꙋрить (86, 90), портъ (101)=perfectul purtă, şi maĭ sistematic în: ꙟтро [слава] (94), диꙟтро [ѡкн] (110), ꙟтро [пържцим] (90, dar 109: ꙟтрꙋ пьрьцїе).

9. мъиниле (112), мъини (94), пъине (107), къине (110), dar o dată şi мъниле (78) fără -i-.

10. фїерꙋл (91), пїатрь (102), пїетри (94, 95), пїерде (100), пїердꙋт (86), пїерꙋ (101), пїенле (111, cu ї scris d'asupra, dar tot acolo şi: пеиле), вїермїи, вїерьмїи (79, 110, dar 101: вермїи), фїери (83, cu ї scris d'asupra), мїеꙋ (88 de 3 orĭ, a

lată cu ĭ d'asupra) şi мїен (73, 89), reduse apoĭ la мїв (93, 109) şi мїн (88), dar şi fără -*i*-: меȣ (74), мен (73, 74, 88 de 2 orĭ);

пїеале (111) pentru пїеле saŭ пїале;

пеатрѫ (109), cfr. maĭ sus p. 293 No. 6, p. 373 No. 13.

11. lungirea accentatuluĭ *i* prin reduplicare: мънїна (84) şi a genitivo-dativ: мънїнеи (104), богъцїие (95), прїимиици (88);

reduplicarea neaccentatuluĭ *i*: морцїнеи (80), вїнаца (113).

12. -їеа- pentru -їа-: пїеале (111), милостенїеа (103), cfr. maĭ sus No. 10.

13. aferesa luĭ *a* pentru a înlătura hiatul: кѫте-и [грешитъ] (81)=*câte ai*, де-и [ащютатȣ] (82)=*de ai*, не-мȣ [покѫитȣ] (86) =*ne amu*, не-м [покьить] (87)=*ne am*, нe-мъ [пїердȣт] (86), де-мъ [вадȣокȣрить] (86)=*de amŭ*, шимъ [сьритȣ] (87)=*şi amŭ*, не-ȣ [вися] (75) =*ne au*, ме-ȣ [дьрȣитȣ] (93)=*me au*, те-ȣ [рȣгатȣ] (94)=*te au*, че-ȣ [грешитȣ] (105)=*ce au*, че-ȣ [лȣкрат] (87), че-ȣ [вис] (109), се-ȣ [фъкȣт] (84)=*se au*, се-ȣ [споведитȣ] (109), се-ȣ [ѫпъръцитȣ] (113), rare-orĭ şi contracţiunea fără aferesă: сѣн [покѫитȣ] (112), сѣрь [фи] (83), сѣн [сфрьшитȣ] (75), сѣȣ [спартȣ] (78) etc., saŭ prin apocopă: с'лоу [пȣкъитȣ] (110);

de acelaşĭ natură: депои (111)=де апои (73);

маинте (92)=*mai ainte*;

w марȣ (99)=w амарȣ (ibid.).

14. [ѫтрȣ] пьръцїе (109), [ѫтро] пъръцина (90), aferesa luĭ *în*- explicată maĭ sus p. 379 No. 46, cfr. t. 1, p. 412 No. 8.

15. după *s*:

ă trecut în *e*: серакȣ (81, dar 78: сърачии), севорȣ (112);

» » » *i*: синтȣ (78, 87, 93, dar 81, 100: сънтȣ);

e » » *ă*: съкȣре (79), сънинȣ (85).

16. după *z* trecerea vocaleĭ obscure în *i*: вьзинаȣ (81), невьзинаȣ (81);

гѫтезе (109)=*gătéză*.

17. alte particularitățĭ vocalice:
лѫ e (76)=*le e*, cfr. p. 232 No. 9;
пачиле (104), алатѹре (96);
фрѫмсаце (113 etc.), ꙟфрѫмсацате, ꙟфрѫмѫсецате (95, 96);
ꙁѹа (78, 90, 105, 107, 109, 110, 111)=*ḑiua*;
ы=*i*: архаггелы (85), архаггелыи (92), апостолы (94);
ꙟнишиши (105)=ꙟшишь (113);
беѹт (89), беѹтѹ (87), бѣѹтѹриле (78), nicăirĭ cu *bă*-, cfr. t. 1 p. 418 No. 31;
деспержцици (114)=*despărțiți*;
чѫтѫцїеи (92, dar 113: четѫциеи), cfr. p. 159 No. 11;
metatesa licuideĭ: тальхарилѡр (98), бржна (98), ꙁбржли (90).

18. șovăirea între *u* și *iu* după џ: џюдецѹ (75 etc.) și џѹдецѹ (76), аџѹта (78) și аџютатѹ (82), џѹкатѹ (87) și џюкаи (78); șovăirea între *i* și *iu* după ч: менчюноши (100) și менчиношилорѹ (98).

19. -лю, -люи pentru -лѹ, -лѹи: кѹпторѹлю (90), пѫмѫнтѹлюи (110), cfr. maĭ sus p. 375 No. 18, p. 428 No. 9.

20. treĭ casurĭ de trecerea luĭ *n* în *r* întocmaĭ ca în Textурile Măhăcene: пѹре (86) îndreptat apoĭ în пѹне, și pe una și aceĭașĭ pagină: дираинте și ꙟраинте (107).

21. o predilecțiune fórte pronunțată, aprópe exclusivă, pentru џ contra luĭ ж: џюдец, џюдецѹ, џѹдецѹ, џодецѹ (75, 76, 85, 87, 90, 97, 107, 109, 110, 112), џюдецѹлѹи (87 de 2 orĭ), џѹдека (107, 109), џюдечи (83), аџѹта (78), аџютатѹ (82), џюкаи (78), џѹкатѹ (87), џѹнге (79), аџѹнѫторїи (105), џюрѫ (98), кадџокѹрь (104), батѹџокѹрескѹ (104), кадџокориле (78), кадџокѹрить (86, 90);
numaĭ în primul fragment, cel imitat după Négoe Basarab: жѹдече (74).

22. acomodațiunea:
progresivă: *t*+*c* din *t*+*g*: рѫстикнитѹл (84), cfr. maĭ sus p. 110 No 17;

regresivă: $d+g'$ din $t+g'$: вадцокѕрь (104), вадцокоріан (78), вадцокѕрить (86, 90) din вътѕцокѕреск (104).

23. nu se observă nicĭ o deosebire între ӡ (=*z*) şi ѕ (=*dz*): ӡикѕ şi pe aceiaşĭ pagină ѕикѕ (75), ӡиче (113), невъӡѕци şi tot acolo вьѕиндѕ, невьѕиндѕ (81), доисприӡѣче şi tot acolo ꙟwаwспрѫѕѣче (94) etc.

24. conservarea slavicului *h* devenit la Românĭ actualmente *f*: поχтѫ (97), поχтеле (97), праχѕл (78), cfr. p. 112 No. 50.

25. alte particularitățĭ consonantice:

o din *va*: лѕwм (81), лѕwмъ (75);

спе (108)=спре (92);

кѕчина (82), коүчина (85)=actualul *bucĭumă*;

чимпои (99) şi чинпои (78);

vără=*fără* (cfr. maĭ sus p. 240 § 5), însă póte numaĭ prin alliterațiune cu cuvintele ce-ĭ preced: ворѕ весели върѫ [де старе] (96);

сфвинцилорѕ (105), compromis între forma сфънтѕ şi forma свънтѕ, cfr. maĭ sus p. 218 No. 9.

26. întrebuințarea corectă a articluluĭ *al*: але сале пъкате (74), дои ꙟцери аи лѕ χристос (81);

a pentru *ale*: корнѕре а пѫмьнтѕлѕи (82);

алалъци (111), алалта [сѣрѫ] (73);

cfr. maĭ jos No. 27.

27. tripla ărticulare în construcțiunea adjectivuluĭ cu substantivul: пькателе [меле] челе релѣле (75);

în construcțiunea substantivuluĭ între doă adjective: мареле ꙟюдецѕ чела ꙟфрикатѕл (75);

în construcțiunea adjectivuluĭ cu genitivul: прѣ-чинстителе але лѕи [мѫини] (94).

28. dupla post-articulare în construcțiunea substantivuluĭ cu adjectivul: мареле патриарχѕл (98);

pentru чинститѕл капѕл еи (93), cfr. maĭ sus p. 429 No. 15;

дестоиничии лȣминации фечорїи тъи (94).

29. nearticularea:

a) a substantivuluĭ de'naintea genitivuluĭ: пьрьцїе тaтѫлȣи (109), пїеале лсенȣлȣи (111), венире лȣ христос (111), фръмсаце четъциеи (113), бȣнѫтате лоѵ христос (113), юбире трȣпȣлȣи (78), преюбире трȣпȣлȣи (80), фїи лȣминїеи (88), вое лȣи (90, 108, 109);

b) a substantivuluĭ de'naintea posesivuluĭ: негъдире та (75), юбосте та (78), тънгȣире воастрѫ (89);

c) după *tot*: тоѡтѫ лȣме (98), тоатѫ спȣрȣкьчюне (111), ꙟ тоате ѕиле (76);

d) калъкѫ крȣче (99), ва апринде лȣме (84), аци льсат лȣме (88);

e) ѕȣа ши нопте (107), ѕȣа ши ноѡпте (78);

f) моарте фьрѫ де весте вине (79).

30. numaĭ într'un loc: лȣи христос (86), pe aĭurĭ pretutindenĭ: лȣ дȣмнеѕеȣ (74, 76, 82 de orĭ etc.), лȣ христос (81 de 2 orĭ, 82 etc.)...

лȣи іеѵаггелистоѵ (101).

31. genitivo-dativul femeesc cu *-eei*: фецееи (86), ѕилееи (91), ѡдихнѣлееи (94), сфинтееи (96), аспидееи (111, ca un е scris d'asupra şiruluĭ);

cu *-iei*: скриптȣриеи (75), лȣминїеи (88), лȣниеи (91), четъциеи, чътъцїеи (92, 113);

cu *-iiei*: морцїиеи (80), мънїиеи (104), cfr. maĭ sus No. 11.

32. pluralul cu *-ure*: часȣреле (107, dar 83: часȣриле), хитланшȣгȣре (78, dar 97: хитленшȣгȣриле), гласȣре (78), корнȣре (82, 95), лȣкрȣреле (108), плъкȣре (96), ръкреле (84), чинȣре (85, 91), вънтȣре (86), дарȣреле (113, 92 şi tot acolo: дарȣриле), родȣре (95), локȣреле (104), бисорȣре;

cu *-ră*: коморъле (92), комоарѫле (92).

33. *ară* pentru actualul *ar*: арѫ слобоѕи (102), аръ пръвѫли (102), аръ фи (102), аръ ѕѫче (80), аръ пȣте (79) etc., cfr. maĭ sus p. 378 No. 42.

34. **вєрї фаче** (107), вєри мѹри (75), вєри грижи (76), вєри теме (76), вєри кѫтремѹра (76).

35. *su*, *sŭ*, *s'* pentru ‚sunt': ачеа соу фїии (104), ачеа-с фїии (106), мари-с ꙟаиинте лѹ (104), оунде ци-сь (78).

36. gerundiul cu *-undu*: кѹрѹидѹ (104), dela forma arcaică *a cură*=lat. *currere*: ле ва к ѹ р ь диꙟтро ωкп (110), de unde tot-o-dată a doua persónă a imperfectuluĭ *curei*: к ѹ р е и ши сѫриаи, cfr. maĭ jos No. 38.

37. de treĭ orĭ vocativul ωме (75, 76, 77), dintre carĭ de doă orĭ în composiţiune cu *suflet*: соуфлете-ωме, сѹфлете-ωме (76, 78).

38. imperfectul cu *-ĭia* dela verbele cu *-ire*: желѹиаи (75), лѹиаи (75), лѹиамѫ (111), юбиаи (78, 79), сѫриаи (78), dar şi cu *-ie*: досѫдиеи (78);

imperfectul cu *-e* dela verbele cu *-ere*: темеи (75), ведеи (76), ꙟчиндеи (78), оучидеи (78), кѹреи (78);

prima persónă a imperfectuluĭ fără *-m*: [еŭ] кѹ вои г р ѫ и а (73)=actualul *grăĭam*, cfr. maĭ sus p. 197 No. 15.

39. infinitivul cu *-e* pentru -ѣ: [ва] веде (87, 88), [ворѹ] веде (83, 86, 113 de 2 orĭ), веде[-ворѹ] (113), [ворѹ] аве (97 de 2 orĭ), [ва] шеде (92, dar 85: ва шедѣ), [арѫ] пѹте (79), [арѫ] вѫче (80);

la imperativ: [нѹ] веде (98).

40. trecerea din conjugaţiunea *-ire* în conjugaţiunea *-are*: *fericat* saŭ *ferecat* pentru *fericit*: ферикат (107, 108), ферикаци (103 de 3 orĭ, 104 de 4 orĭ, 105, 106 de 2 orĭ, 107, 108), ферекацїи (97), ферекаци (102, 103 de 3 orĭ, 105), unde să se observe tot-o-dată re'ntórcerea analogică a luĭ ч la к, cfr. maĭ sus p. 133 No. 50;

гѫтит (89) dela *a găti* alăturĭ cu гѫтатѹ (95) dela *a găta*, гата (85), fără vre-o diferenţiare semasiologică.

41. trecerea din conjugaţiunea *-ĕre* (-ере) în conjugaţiunea

-ére (-ѣре): [вор8] ꙟвїа (83 de 2 orĭ) lîngă organicul: [вор8] вїе (97), dela care perfectul compus *a vis*: ании тѫи аи вис8 (75), чеа че-8 вис ꙟ пѫкате (109).

42. din асемене (74) o formă amplificată cu *-le* prin analogiă cu *doile*, *treile* etc.: ворѫ ста тоци асеменеле, cfr. t. 1 p. 90 nota 3.

43. pronumele pleonastic: алтора ле ва к8рѫ (110), т8т8рорь ле ва дешкиде (92), оунора ле ва фи (110), тр8п8л ци-л вор мьнка (79), ании тѫи аи вис8 (75), алцїи ле ва фи тр8п8л (110), черюл л вор8 ꙟвьли (84), кѫнд8-и сар8 вїермїи динтр8 ел8 (110) etc., dar şi fără pleonasm, de ex.: пѫкателе тале че аи фѫк8т (80), ачелора есте ꙟпѫрѫцїа (104).

44. acusativ fără *pre*: вою мил8и вои (89), роагь д8мнез88 (108), д8мнез88 приимеск8 ꙟтр8 еи (107), ачела н8-л ва ц8деи христос (107).

45. metatesa sintactică: веде-вор8 (113), кемѫ-сѫ (108), фи-ва (84, 93), ста-вор8 (91);

мѫ д8к8 е8 8нде аколо (73), амарѫ иви-се-ва фаца лꙍр (110).

46. construcţiunea incorporativă, иви-се-ва (110), кема-и-ва (112), ск8ла-сѫ-вор (110).

47. specimen de ne'ngrijire stilistică: сѫ ск8лѫ ꙟ сфѫнта д8минекѫ ши ꙟ праздничеле л8 христос де сѫ ск8лѫ де ноапте де се роагь л8 христос ши сѫ роагѫ сфвинцилор8 сѫ се роаге л8 христос дерепть ель ши мерг8 ла бесѣрекь ши сѫ споведеще (105), cu doă "scólă„, treĭ "se roagă„ saŭ "să róge„, treĭ "lu Hristos„, şi confusiunea între singular şi plural;

м8лт8 прѣц8 асте воаꙍ ꙟпьрѫциеи черюл8и (108) = ?

рѫстигнит8л л8 христос (84) = ?

48. casurĭ interesante de dissimilaţiune sintactică:

forma viitoruluĭ dissimilată în directă şi metatetică: веде-вор8 ши вор8 аск8лта (113), фи-ва ат8нчи ши ва апринде (84), ва лѫса ши динтр8 а славѫ несп8сѫ фи-ва (93);

pronumele dissimilat prin post-punere şi pre-punere: бȣкȣра-ци-вѫ ши вѫ веселици (108), адȣчеци-вѫ лȣкрȣл ши вѫ прїн-мици прѣцȣл (88);

кȣ маре желанїе ворȣ стрига ши ворȣ плынџе кȣ амаръ маре (113);

сѣръ фи де фїери мынкаци, саȣ де пасери мынкатȣ, саȣ де пещи мѫнкацїи (83);

cfr. maĭ sus p. 61 No. 35, p. 133 No. 42, p. 164 No. 49, p. 197 No. 17, p. 234 No. 40, p. 379 No. 53;

acest fel de *chiasmus* este cu atăt maĭ remarcabil, cu căt în vechile texturĭ române el nu este nicĭ decum resultatul uneĭ preocupaţiunĭ stilistice, ca bună-óră la Cesar în: "pro vita hominis nisi hominis vita reddatur" (D. B. G. VI. 16), ci se produce într'un mod instinctiv, involuntar, şi lesne se póte observa pînă astădĭ în graĭul ţeranuluĭ;

cătră exemplele de dissimilaţiune sintactică din volumul luĭ popa Grigorie, ĭată—tot din secolul XVI—altele căte-va din Omiliarul luĭ Coresi: фолосѣщє-не ши не слобоꙁѣщє (VIII 6), кътрѫ дȣмнеꙁеескȣль ши фрьмсецатȣлȣи ачестȣи(=cătră frămsetatul acesta) адѫпость (XVII, 9), кътрѫ ꙟцелегѫторїи ши пречепѫторилѡр (=precepătoriĭ) (XXVI, 12), нȣ ноумаи проповедȣиѫ ши сѫ ꙟвѣце (=învăţa) домнȣль (XXIII, 14), врѣ непречепȣцїи ши пиꙁмашїи іоудеии а ѡкърѫ ши сѫ аскоунꙁѫ (=a ascunde) (XXV, 3), ѡпрескȣ-не ши не ꙟпарть (XXV, 9), арѫтѫ-не ши не споуне (XXVI, 3), топѣщє-се ши се поутредѣщє (XXIX, 4), припѣщє-се ши се невоащє (ib.), гръескь кѫ дȣлчеле е амарь ши амарȣлȣи (=că amarul e) дȣлче (XXIX, 12), сѫ се мѣстече џерепцилѡрь хитлѣнїи ши коурацїи споуркацилѡрь (=spurcaţilor curaţiĭ) (XXX, 15), слобоꙁи-не ши не милȣи (XXXV, 4), рѫстигнескȣ-се ши се скоалѫ (XXXVI, 15), де испита лоуи ши де хитлениа-и (=hitlenia luĭ) (XXXVII, 8), сѫ ва фи фость ши богать саȣ ши сѫракь, ѡаре маре ѡаре микь, варе бѫтрѫнь варе тынѫрь, сѫ е домнь сь е бѡари (XXXVIII, 11) etc.;

în Psaltirea sa, Coresi dissimiléză mereŭ, deşi originalul slavic nu-ĭ oferĭa nicĭ un fenomen sintactic analog, de ex.:

веселеск8-мѫ ши мѫ б8к8рь, unde slavonesce pronumele nu-şi schimbă niciĭ decum posiţiunea: вьзвесела-сѧ и възрадѹѭ-сѧ (Ps. IX).

49. expresiunĭ caracteristice:
н8 дъ лок8 мънїнеи (104);
фаче фацѫ ла дѡмни (99);
льсаци-мѫ ꙟтр8 ан8 (75), cfr. p. 296 No. 54;
поарть гънд8 боүн8 кътрѫ... (103);
ли грѫитъ бине дерепт8 вр'8ꙟ ѡм (82);
деи ꙟ тоате (83);
че н8маи че (76)...

50. frasa: ѡ амар преѡтѹл чела че н8 е дестоинникъ ши кънтѫ летоүргїе, кѹм ноү се покъеще, че сѫ ласъ фок8л8и де век8 (99), a fost aprópe literalmente reprodusă de popa Grigorie în Legenda Duminiceĭ: вай де де преоүтол8 чела че но-и достоинникь ши кънтѫ лет8ргїе, коүм н8 се покъаще, че съ ласъ фок8л8и де вѣк8 (13).

51. *gintu*: фрацилор ши соции мїеи ши џ и н т 8 л ши к8носк8цїи (73), џ и н т 8 л тѫ8 ши фрацїи тѫи ши пърницїи тъи ши соцїи (76), prin urmare cu o altă nuanţă de sens decât maĭ sus la p. 381 No. 58, şi anume cu o accepţiune maĭ specifică latină de *gens* "colectivitatea consângenilor": "les deux mots "*gens* et *familia*, pris au point de vue politique, sont entre eux "comme le tout est à la partie; *gens* est la souche qui con"tient ordinairement plusieures familles; *familiae* en sont les "branches..."; [1])

să ne maĭ aducem aminte, că Româniĭ aŭ conservat tot din latina şi termenul cel subordinat *fămĕiă=familia*, vedĭ în Texturĭ Măhăcene p. 61 No. 37, pe lîngă care să se alăture următórele pasage din Noul Testament tipărit în Alba-Julia la 1648:

карele де але л8и ши маи врътось де ф ъ м ѣ а са н8 поартъ грижє=si quis autem suorum et maxime *domesticorum* curam

1) Barrault, *Traité des synonymes de la langue latine*, Paris, 1853, p. 673-4.

non habet=εἰ δέ τις τῶν ἰδίων καὶ μάλιστα οἰκείων οὐ προνοεῖ (Paul. ad Timoth. I. V. 8);

дентр'ачеа сънтȣ ачещѣ че нъвълескȣ ѫ фъмеи ши дȣкь пре мȣери кȣпринсе=ex his enim sunt qui penetrant *domos* et captivas ducunt mulierculas=ἐκ τούτων γάρ εἰσιν οἱ ἐνδύνοντες εἰς τὰς οἰκίας καὶ αἰχμαλωτίζοντες γυναικάρια (Paul. ad Timoth. II, III, 6);

ботеѯат'амь деребть ачѣа ши фъмѣа Стефанеи=baptizavi autem et Stephanae *domum*=ἐβάπτισα δὲ καὶ τὸν Στεφανᾶ εἶκον (Paul. ad Corinth. I, I, 16)....

eĭ bine, ambele aceste venerabile resturĭ juridice ale Romeĭ, *gens* şi *familia*, aŭ perit astăḑĭ cu desăvîrşire din graĭul poporuluĭ român, re'ntroducêndu-se în ḑilele nóstre ca neologisme.

52. акмȣ (73, 75, 76, 79), cfr. p. 296 No. 51 etc.

53. амȣ (74, 79), cfr. p. 382 No. 69.

54. *ni*=‹étă›, prin aferesă din *ĭani* (cfr. p. 112 No. 48): ни амȣ сȣфлетѣ чине аръ пȣте (79)=‹*ĭani* dară, suflete, cine etc.›, ни съ-ль ръпим (81)=‹*ĭani* să'l răpim›.

55. хитлени (89), хитленъ (110), хетланшȣг (87), хитланшȣгȣре (78) etc., cfr. maĭ sus p. 112 No. 53.

56. *îngănfat*, care a conservat astăḑĭ numaĭ semnificaţiunea morală de ‹vaniteux›, ‹orgueilleux›, are aci literalmente sensul fisic al francesuluĭ *gonflé*=it. *gonfiato*=lat. *conflatus*: алтора ле ва кȣрь динътро шки смрад кȣ ȣрон ши вор фи ѫгънфаци (110):

cu tóte astea, o legătură etimologică între al nostru *gănfat* şi latinul *conflatus* este fórte anevoiă de stabilit, nefiind în fonetica română nicĭ un cas de *găn-*=*con-* şi *-fa-*=*fla-*;

unica ipotesă plausibilă pentru a apropia pe *gănfat* de *conflatus* ar fi o formă intermediară metatetică *clonfat* (cf. *chiag*=*clag* din *caglu*=*coagulum*), de unde *glonfat* cu *g* din *c* de'naintea licuideĭ (cfr. *gras*=*crassus*), apoĭ *ghinfat* (cfr. *ghindă*=*glandem*).

57. *a pridădi*: придъдицїи чеѧ че-и скотȣ алцїи де кȣреле лорȣ (104), vedĭ t. 1, p. 442 No. 147.

58. *spată:* кȣ спатѫ ши кȣ кȣцитȣ (79), cfr. maĭ sus No. 71.

59. *auscund*=obicĭnuitul *ascund*: тоате аȣскȣнс (86), ꙟтроу аȣскȣнс (89), adecă de doă orĭ, ceĭa-ce (s'ar puté atribui uneĭ erorĭ grafice, dar într'un loc și: сȣриле (83);

au- să nu fie óre aci=*ab-* din lat. *abscondo?*

60. *căce*=‹pentru ce› saŭ ‹de ce›: ѡ кѫче н'ам п ѡ кьче н'ам милȣитъ мишеии? ѡ кьче нȣ не-м покьить cfr. maĭ sus p. 383 No. 73, p. 199 No. 40.

61. *mișel* pretutindenĭ cu sensul de ‹sărac›, *misellu* шелȣ (81, 82), мишеи (98). мишеии (74, 83, 89, 99, мишелиѧ (104).

62. блъмȣ (76), cfr. p. 199 No. 33, p. 382 No. 64

63. пелице (93), cfr. p. 133 No. 51 etc.

64. *bisor*=‹un fel de pétră scumpă›: кȣ мъргъритарі кȣ бисорȣре (95), învederat paleo-slav. бисьръ ‹marga (Miklosich);

cu o pagină maĭ sus: *birosu*, érășĭ o ‹pétră scumpă пїетри скȣмпе кȣ биросȣ ши кȣ мъргьрїтарю (94), dacă este o metatesă din *bisoru*=бисьръ, atuncĭ cată să fie бирюза=turc. *pîruzè*=neogr. πεϱουζὲ ‹turquoise›.

65. *prinsóre*=‹temniță, închisóre›: ли милȣитȣ вр'оѫ ш прињсоаре (81).

66. *a înfereca*=? ничи аци аскȣлтат іеуаггелїе ши скрипт нече ꙟферекаци оученичии мїеи (89).

67. *asen*=lat. *asinus*: алцїи ка пїеале асенȣлȣи (1 cu conservarea română specifică a latinuluĭ *s* între vo întocmaĭ ca în *casă*=*casa*, *Rusaliĭ*=*Rosalia*, *nas*=*nasus*

unde toţĭ ceĭ-l'alţĭ Neo-latinĭ îl pronunţă ca *z*, ceĭa-ce probéză că *asen*. actualmente de tot perdut prin concurenţă cu *măgar*, nu era o vorbă împrumutată, ci adusă din Italia.

68. numirĭ de instrumente musicale: џюкаи ꙟ гласȣре де чинпои (78), кȣ чимпои ши кȣ четери ши кȣ алъȣте (99);

alăută—veḑĭ t. 1, p. 267 No. 5;

ceteră=lat. *cithara*, dar prin intermediul maghĭaruluĭ *citera*=germ. *zither*, cfr. Cihac, Dict. I, p. 52;

cimpoĭu saŭ *cinpoĭu*=it. *zampogna*=lat. *symphonia*, cfr. francesul dialectic *chinfounio* şi *sampogna* ‹cornemuse›.[1])

69. *creştină* cu sens de ‹névéstă›, ‹uxor›: ѡ ферикаци де соціи, бърьбаціи ши крещинеле (106), cfr. în t. 1, p. 125 nota, sensul pejorativ dat cuvîntuluĭ *creştin*.

70. *a încinde*=lat. *incendere*: ꙟчиндеи (78).

71. *înfricat*=actualul *înfricoşat*: ꙟфрикации ꙟџери (76), ꙟфрикатȣл џȣдецȣ (76), cfr. p. 296 No. 53.

72. бецицилор (100)=actualul *beţivilor*.

73. *a sfrăi*: [маръ] сфрънинд (84), pentru reduplicatul *a sfrărăi*, despre care veḑĭ maĭ sus p. 383 No. 63.

74. тартарȣ (101)=‹ĭad›, gr. τάρταρος lat. *tartarus*, trecut şi la Slavĭ: таръtаръ (Miklosich).

75. џюдечи стрьмби ши ꙟпъраціи (83), cfr. p. 383 No. 75.

76. *gĭudeţ* se întrebuinţéză cu doă înţelesurĭ:

a) ca ‹judecată›: ворь гъта скаȣнȣл де џюдецȣ (85), фокȣ ꙟнаинте џюдецȣлȣи (87), фрика џюдецȣлȣи (87), ва џȣдека Христос ла џюдецȣ (107), ȣȣа де џюдецȣ (90, 109, 110), ла џюдецȣ кема-и-ва (112) etc.;

b) ca ‹judecător› saŭ ‹tribunal›: „мареле џюдецȣ чела ꙟ-

[1]) *Revue des langues romanes*. t. 6 (1874), p. 478.

фрикатвл (75), ꙟпжратвль цвдецв христос (87), ꙟфрикатвлв цвдецв (76);

cfr. maĭ sus p. 236 No. 64, p. 383 No. 76.

77. *să*, *se*, cu sensul "dacă": сх-л ворв лва (82 de 2 orĭ), сѣрь фи (83), се верї фаче (107), сх а фльмьндв (107), сх те вери сфьди (105).

78. е="ïară": е тв-лх милвеще (107), cfr. p. 61 No. 36, p. 134 No. 55 etc.

79. *spre* cu sensul latinuluĭ *super*: шеде спре скавнвл (92).

80. преспрѣ (85), преспрь (106), прѣспре (107)=actualul *peste*.

81. *au*=lat *aut*: лв боуне лв релѣ (85), cfr. p. 235 No. 56 etc.

82. *bratăş*:="văr" saŭ "fărtat": фрацїи ши сороріле ши братьшїи (106), slav. братъ "frate".

83. imperativul пасж (94)="du-te" "păşesce".

84. *felĭu*="specia animală": ѡаменїи ши тоате фелюриле (85).

85. *bură*: де треи ѡри кв фрикж ши бвржмарѣ пхмьнтвл се ва кътремвра (82), кв маре боуpж ши кв маре тресиетв (85), învederat slav. боурꙗ "procella" "tempestas" (Miklosich), pe care d. Cihac (Dict. I p. 1) confundă în modul cel maĭ nemetodic cu derivatele din latinul *vapor*.

86. тоци мвнцїи ши тоате мжгвриле (84).

87. доарх (75, 80 de 3 orĭ, 81)="peut-être".

88. фоамени (97), în loc de фоамеци, plural dela фоамете; să fie óre printr'o eróre grafică? orĭ printr'o falsă analogiă cu pluralul *ómenĭ*?

89. талпе (111), талпѣ (93)=actualul *talpă*.

90. *iute* cu sensul slaviculuĭ лютъ, лютѣ: кв грозж юте ꙟ тоате кипвриле (79), амар ноѡ ши ютѣ (87), амар ноѡ ши юте (111).

91. slavisme maĭ insolite: wтци ‹parinţĭ› (98), Златаоустъ ‹Crisostom› (98), богословъ ‹teolog› (101), смрад ‹putóre› (110), сфитокꙋ ‹sul› (84), vocativul бечисниче (75)=slav. безъчьстьникъ ‹infamis›, юбосте (78)=slav. любьство ‹amor›.

92. despre accentuaţiune şi întrebuinţarea paiericuluĭ, nu avem nemic de adaus către cele spuse la texturile precedinţĭ.

93. vocala irraţională ъ saŭ ь:

după *r*: вïерьмïи (79), бърьбацïи (106), морьте (97), поартъ (85), неертаци (101), спарьце (102), спꙋрькжчюне (110), ꙟпъръцить (113)=*înpărţită*, десперъцици (114);

după *l*: талъпѣ (93), кълька (99), калъкж (99), аскꙋльтж (89), альтꙋа (98), альцïи (96), алъцïи (110), алътъ (81), алальци (111), кълъдꙋрж (96);

după nasală: кꙋмъпьнж (80), стръмъбïи (86), клокотинъдь (84);

după *ş*: скръшькарѣ (90).

94. vocala irraţională *u*: спꙋрꙋкьчюне (111), порꙋчилорꙋ (111).

POST-SCRIPTUM

LA

CĂLĂTORIA MAÏCEÏ DOMNULUÏ LA ÏAD.

SÂNTUL PETRU ŞI MUMĂ-SA.

§ 1. Ne sosesce în acest moment importanta lucrare a profesoruluĭ Miklosich: «Despre migraţiunile Românilor în Alpiĭ dalmatinĭ şi 'n Carpaţĭ», unde—între cele-l'alte—ne întimpină următórea naraţiune în dialectul istriano-român:

De la maje lu sveti Petru, che vire fara din pkè toc anj opt zile.

Sveti Petru avut a (vut a) ura (o) maje, kar a fost kativa muljère, fost avara, grumbokuvintaja, envidiosa (nenavidna), aveja toc şapte mar pekac (pekaci de morte), nav fakavejt nicur bire (nićur bur lucru); nu lj a fost za de nićur, şi n a davejt niş lu nićur. En tot sve zivljenje (pir a vijut) n a fakut ata lemozina, se nu o (ura) şbula dat a lu un pekljar. Şi ja murit a. Morta kèn (kn) a fost, gospodinu (şijoru) vo pus en pkè. Si ćestu ljej filju, kar le fost en ćer. avut a mare paşion, zać (perke) luj maje fost a en pkè, si vavik rugat a gospodinu (şijoru), si prirugat a, neka lj faće ća bire, se raevo levei din pkè, si pure vo en ur kantun de ćer, ali serae vo provejćire stije, se nu saera si rivedej en sire veri. Sijoru (gospodinu) zis a: ma kum vèr tu ke vo bavu fara ken nigdar n a fakut bur lukru

ke nav (n a) nigdar fakut lemozina, şi niş de bire en lume. Zis a sveti Petru: ma pur avut a de faće karle bur lukru? n a fakut nanka ur, jo kmoce voj turna kavta en melj libri. Si kolae (kolo) kavtat a pre ur mare libru, si vaede, ka ćastata maja lu sv. Petru en tota vraema (pir a vije fost) n a ato fakut de bire, si ke n a nićura lemozina fakut, far de kav (ke av) o şbula lu ur (un) brizè nu dat (poveretu). Zis a gospodinu sijoru: ben din casta şbula elj voj akordej, ke potè veri sus netezendo se pre ćasta şbula; ma ver vedaè, ke şi anć va avao sae invidia. Şi gospod. (sij.) kalejt a casta şbula, si ja se rempigae (potezae). Atornu de ja sa kacat kita ate suflete e ja trupae ku... tica ur, cela atu, (ura ća ata) si treile si toc zićendo: emnac tja ke voj alje nu klaema. Zis a gosp. (sijor) lu sv. Petru: vezut aj tu, aj tu vezut, ke am jo pravo raćun, ke j semprovavik isteşa, e ke ara isteşa kativeria. Si tunce gosp. (sijor) mulejt a sbula ku ja, si mes a en fundu de pkè. Pre kavtatu pak (riguardu) de svet Petru lj a lasat ke untrat de saki anj kenje zija lu sveti Petru, neka vire fara e ke steje opt (osem) zile oć si kolo si se remena pre lume. Infati vire fara toc anj, si en ceste opt zile, ke staje fara, face de tote sortile, si ne face aketa si aketa pati.[1])

Acest text a fost comunicat luĭ Miklosich de către Antonio Ive, carele la rîndul seŭ îl căpătase dela preotul Anto Micetić, Istriano-român din Valdarsa, cunoscut de-mult prin relaţiunile sale cu reposatul Ion Maiorescu[2]) şi cu Ascoli[3]).

Miklosich ne asigură, că a reprodus textul de maĭ sus întocmaĭ după original, în care însă el mărturisesce că n'a înţeles multe lucrurĭ: „Der Abdruck halt sich genau an das Original, von dem mir gar vieles dunkel ist.„

N'am fi în stare nicĭ noĭ de a traduce literalmente întréga bucată, în care, pe lîngă dificultăţile sale intrensece, s'aŭ maĭ furişat unele erorĭ de transcripţiune. Iată însă, aprópe *in extenso*, sensul naraţiuniĭ:

Sântul Petru avusese o mumă fórte rea, sgărcită, grosolană la vorbă, pizmătareţă, care avea tóte cele şépte păcate de mórte. Ea nu făcuse nicĭ un bine nimenuĭ, nu ĭ-a fost milă

1) Miklosich, *Über die Wanderungen der Rumunen*, Wien, 1879, p. 9.
2) I. Maiorescu, *Itinerar în Istria*, Iaşĭ, 1874 p. 8, 16 etc.
3) Ascoli, *Studj critici*, t. 1 (Gorizia, 1861), p. 52.

de neminĭ, n'a dat nimenuĭ nemic: singura pomană, ce făcuse în tot timpul vieţeĭ sale, a fost o cépă, pe care a dat'o unuĭ cerşitor. Murind ea, Dumneḑeŭ a pus'o în ĭad. Dar fiĭul eĭ, carele era în cer, simţĭa o mare durere că maĭcă-sa se află în ĭad, şi mereŭ se tot ruga luĭ Dumneḑeŭ: să-ĭ facă graţia de a-ĭ da şi eĭ vre-un locuşor în cer. Cum vreĭ tu – îĭ ḑicea Dumneḑeŭ—s'o scot eŭ din ĭad, când ea n'a făcut nicĭ o dată vre-un bine în lume? Decĭ · sântul Petru s'a apucat să caute într'o mare carte a sa, şi a găsit acolo că mumă-sa, căt a trăit, n'a făcut alt bine şi altă pomană, decăt numaĭ că a dat o cépă unuĭ cerşitor. Dumneḑeŭ a spus însă că o ĭértă şi pentru atâta, dându-ĭ voe să se suĭe în cer pe acea cépă; dar a adaus: veĭ vedé totuşĭ, că ea nicĭ acuma nu se va lăsa de pizmă. Apoĭ Dumneḑeŭ a întins acea cépă din cer pînă'n ĭad, şi îndată o mulţime de suflete aŭ început a se căţăra pe ea, ca să se urce şi ele în cer; însă muma sântuluĭ Petru le gonĭa pe tóte, ḑicênd că ele nu sînt chĭămate. Veḑênd acésta, Dumneḑeŭ a ḑis sântuluĭ Petru: ĭată dară că eŭ am avut dreptate, căcĭ ea tot a remas cu reutatea eĭ. Atuncĭ Dumneḑeŭ a slobozit în jos acea cépă, şi ea a mers pînă 'n fundul ĭaduluĭ. Orĭ-cum însă, pentru hatîrul luĭ Petru, Dumneḑeŭ a ĭertat pe maĭca sfântuluĭ să ĭésă din ĭad în fie-care an căte pe opt ḑile şi să petrécă atuncĭ pe icĭ pe colé în lume. Tocmaĭ în cursul acestor opt ḑile ómeniĭ sufer de reutatea eĭ...

Acest text, cel maĭ lung din căte ne sînt pînă acum cunoscute în dialectul istriano-român, nu póte a nu ne interesa sub tóte puncturile de vedere. Pe de o parte, el este de o mare însemnătate în privinţa curat linguistică; pe de alta—ceĭa-ce ne preocupă maĭ în specia în casul de faţă—el se află într'o intimă legătură cu Călătoria Maĭceĭ Domnuluĭ la Iad şi chĭar cu cele-l'alte apocrifurĭ aşa ḑicênd infernale ale Bogomililor.

§ 2. In întroducerea generală la ‹Texturĭ Măhăcene›, noĭ am arătat identitatea între rhotacismul istriano-român şi acela al luĭ popa Grigorie. Textul de maĭ sus ne dă un şir de

cuvinte cu *n*=*r*, pe carĭ le găsim întocmaĭ aşa în manuscrisul preutuluĭ dela Măhacĭu; de exemplu: *bire*=бире (17), *bur*=бърь, бъръ (127, 129, 158, 159), *pir*=пъръж (156), *cire*=чире (158, 156, 160, 234), etc. Însă ceĭa-ce'ĭ cu mult maĭ remarcabil, este că aci, ca şi'n graĭul dela Măhacĭu, *n* nu numaĭ se conservă excepţionalmente, dar încă forma cu *n* se întrebuinţéză une-orĭ alăturĭ cu forma cu *r*, bună-óră: *un* [pekljar], *gospodinu*, *paşion*, *lemozina*, *remena*, după cum şi la popa Grigorie noĭ găsim: мънїе (10), лѣнешиторъ (11), шаменилор (2), оунъл (135), лъминат (132) şi altele. Dintr'o parte ca şi din cea-l'altă, ne întimpină dară un fel de luptă între cele doă tendinţe antagoniste, o luptă în care *n* nu perde nicĭ o dată speranţa de a-şĭ recăştiga posiţiunea usurpată asupră-ĭ de către *r*.

Sub raportul morfologic, este interesant de a vedé în textul de maĭ sus doă tipurĭ aoristice: *a facaveĭt* lîngă *a facut* şi *a daveĭt* lîngă *a dat*, tipul cel lung fiind format cu acelaş element *-v-* prin care se distinge la Slavĭ verbul frecuentativ, de ex. давајж lîngă дајж, fără însă a fi acésta la Istriano-românĭ un împrumut slavic, căcĭ la Albanesĭ — coincidinţă maĭ apropiată—acest *-v-* caracterisă chĭar aoristul uneĭ clase verbale: *kerko-v-a*, *pago-v-a* etc.

Importanţa linguistică a acestuĭ text s'ar arăta şi maĭ la lumină, dacă nĭ-ar fi cu putinţă de a-l analisa într'un mod interlinear. O bună parte dintr'însul nu se póte explica prin ceĭa-ce scim noĭ despre dialectul istriano-român după cercetările luĭ Ascoli, Miklosich şi Ion Maiorescu. Orĭ că acest text representă un sub-dialect nestudiat încă, saŭ că el ne dă dialectul într'o fasă a sa maĭ arcaică, maĭ învechită,—una din doă. Reservând altora, maĭ apropiaţĭ de faţa loculuĭ, limpeḑirea acesteĭ dilemme, noĭ din parte-ne trecem la un alt punct de vedere.

§ 3. «Muma sântuluĭ Petru», ca bucată literară, se compune din acelea-şĭ doă elemente din carĭ s'a combinat balada

poporană serbă despre «Luminósa Mariă», reprodusă maĭ sus la pag. 308-9, şi anume din:

1°. Călătoria Maĭceĭ Domnuluĭ la Iad;

2°. Cântecul românesc şi sudo-slavic despre «Locul în raĭu», pe care noĭ l'am atins în trécăt la pag. 310.

Prin urmare, dacă Călătoria Maĭceĭ Domnuluĭ este A, dacă Locul în raĭu este B, Muma sântuluĭ Petru şi Luminósa Mariă, lăsându-se la o parte ingredientele lor secundare, se formuléză ambele de o potrivă prin A+B.

Şi totuşĭ între ele există, la prima vedere, o diferinţă extremă, căcĭ fie-care a luat din cele doă elemente constitutive câte un alt ce-va. Dacă vom ḑice că A cuprinde în sine *c* şi *d*, pe când B se compune din *e* şi *f*, va resulta că Muma sântuluĭ Petru este *c+e*, ïar Luminósa Mariă *d+f*, ca şi când n'ar avé a face una cu alta.

In Luminósa Mariă aŭ întrat:

1° Din Călătoria Maĭceĭ Domnuluĭ, ideïa pogorâriĭ Sânteĭ Fecĭóre în ïad;

2°. Din Locul în raĭu, tipul uneĭ femeĭ atât de pĕcătóse, încât nu vrea s'o scóţă din infern nicĭ chïar fiĭul seŭ, deşi are la disposiţiune cheile paradisuluĭ.

In Muma sântuluĭ Petru aŭ întrat:

1°. Din Călătoria Maĭceĭ Domnuluĭ, ideïa ïertăriĭ parţiale a pĕcătoşilor;

2°. Din Locul în raĭu, relaţiunile de familiă ale apostoluluĭ.

§ 4. «Locul în raĭu», cu care coincidă «Muma sântuluĭ Petru», nu este tocmaĭ colinda cea scurtă, despre care noĭ am vorbit la pag. 310, ci o baladă poporană bulgară destul de lungă, publicată în treĭ exemplare diferite de către fraţiĭ Miladinovtzi şi unde, după ce apostolul refusă maĭceĭ sale întrarea paradisuluĭ, mustrând'o pe larg—ca şi 'n acea colindă—pentru tóte câte pĕcătuise, apoĭ i se face milă de dînsa, şi ïată că 'n curs de treĭ anĭ el se rógă luĭ Dumneḑeŭ, primind în fine drept respuns:

Да си пойдиш по край море,
Да усучиш танка вѫрфца,
Да ѭ пущиш у пекол-от,
Да сѣ фати твоя майка,
Твоя майка грешна душа.
Тамо имат други грешни,
Грешни седумдесет души,
Да сѣ дѫржат от нейдзини поли,
Нейдзини поли и рѫкави,
Да излезѣт на бѣли свет....
Ми отиде свѣти Петер,
Ми отиде по край море.
Му сѣ фати за десна пола,
Му сѣ фати лен поясмо,
Го усука тѫнка вѫрфца,
Па го пущи у пекол-от.
Вѫрфца-та не достигнала;
Свѣти Петер си имаше,
Си имаше русо перче,
Па наддаде тѫнка вѫрфца.
Глас си даде свѣти Петер:
— О ти майка, грешна душо!
Те измолих от господа.
Ел' чуете седумдесет души!
Дѫржете сѣ за поли-те,
За поли-те, за рѫкави!...
А що бѣше завидлива,
Ток' що виде бѣли свѣта:
— Ай от тува свински керки,
Свински керки, песьи керки!
Я сум дойла свѣти Петра,
Я сум лулала свѣти Петра,
Вие не сте го дойле,
Ни па сте го лулале!...
Тогай господ пак си дочу.

Du-te la marginea măriĭ,
Resucesce o şvóră subţire,
Slobozesce-o în ĭad:
Ca s'o apuce maĭcă-ta,
Maĭcă-ta suflet pĕcătos.
Maĭ sînt acolo şi alţĭ pĕcătoşĭ,
Pĕcătoşĭ şépte-ḑecĭ de suflete:
Să se ţină şi dînşiĭ de pólele eĭ,
De pólele eĭ şi de mânecele,
Ca să ésă la lumea cea albă...
S'a dus sântul Petru,
S'a dus la marginea măriĭ:
Acolo s'a acăţat de póla luĭ dréptă,
S'a acăţat un mănunchĭu de in;
Resuci el dintr'însul o şvóră subţire
Şi o slobozi în ĭad;
Dar şvóra nu era de ajuns,
Şi sântul Petru a maĭ luat,
A maĭ luat şi din pĕrul seŭ bălan
De a înnădit şvóra cea subţire.
Apoĭ a strigat sântul Petru:
— O, tu maĭcă, suflet pĕcătos!
Am milostivit eŭ pentru tine pe Dumneḑeŭ!
Dar ascultaţĭ şi voĭ, 70 de suflete:
Ţineţi-vĕ de pólele eĭ,
De pólele, de mânecele!...
Ea însă, fiind pizmătareţă,
Le strigă, dacă a vĕḑut lumea cea albă:
— Fugiţĭ de aci, purcele!
Purcele, căţele!
Eŭ sînt care am dat lapte sântuluĭ Petru,
Eŭ sînt care am legănat pe sântul Petru;
Nu voĭ ĭ-aţĭ dat lapte,
Nu voĭ l'aţĭ legănat!..
Acésta Dumneḑeŭ a auḑit'o.

Стреде вкрфца ми сѣ скина,	S'aŭ desfăcut firele șvórei:
Ӹа дно пекол ми пропадна....	S'a prăvălit în fundul ïadului...

§ 5. Prin ideïa ïertăriï parțiale a pĕcătoșilor, narațiun istriano-română se înlănțuesce nu numaï cu Călătoria Mai Domnuluï, dar încă cu redacțiunea cea lungă a Apocalipsu luï Paul și cu maï multe alte apocrifurï medievale, de exe plu cu legenda luï Brendan, unde Crist dâ căte-va ḑile ïertare luï Iuda.

Asupra acesteï trăsure caracteristice, Ozanam observă:

«Rien de plus touchant que ce pardon partiel, le seul que Die «puisse accorder aux réprouvés. On y reconnaît les habitudes d «douceur que la religion introduisait dans la société moderne.»[5])

§ 6. Nu este fără interes în redacțiunea istriano-română Mumeï sântuluï Petru comicul epizod al cepeï, pe care nu-l vedem în redacțiunile cele slavice.

«A da cuï-va cépă», este la Românï o expresiune proverbială pentru a ḑice: «a nu da màï nemic». N'ar fi de mirare, ca acéstă metaforă să se găséscă și pe aïurï. Departe dela noï, în dialectul sardinez dela Logudoro, se întrebuințézà de asemenea proverbialmente: *mi faghes un azu* «îmï facï o cépă», saŭ: *mi'mportat un azu* «îmï aduce o cépă», pentru a ḑice: «mi fai niente», «m'importa un frullo».[6])

Aci însă cépa jócă un rol mitologic: ea procură ïertarea pĕcatelor și servă a scóte sufletele din ïad. Acésta ne aduce a-minte, că'n India și la Serbï: «on attribuait à l'ail une vertu particulière contre les mauvais esprits».[7])

Să nu uïtâm, că și faïmosa érbă omerică μῶλυ, care scăpase pe Ulisse, era tot un fel de cépă.[8])

---

4) Miladinovtzi, Български народни пѣсни, Zagreb, 1861, p. 47—51, cfr. ibid. p. 56.
5) Ozanam, *Poëtes franciscains*, p. 374.—Cfr. Wesselofsky în Журналъ Минист. Нар. Просвѣщенія, 1877 februariŭ, p. 188 nota.
6) Spano, *Vocabulariu sardu-italianu*, Kalaris, 1851, p. 104.
7) Pictet, *Les origines indo-européennes*, ed. 2 (1878), t. 1 p. 374
8) Dierbach, *Flora mythologica*, Frankfurt a. M., 1833, p. 192.

APENDICE

LA

„TEXTURI BOGOMILICE"

I. BALADA ‘CUCUL ȘI TURTURICA,.

II. POVESTEA NUMERELOR.

APENDICE

LA

„TEXTURI BOGOMILICE".

INTRODUCERE.

Bogomiliĭ, ca și frațiĭ lor Albigensiĭ, ca și Valdensiĭ, ca și Flagellanțiĭ, ca și cele-l'alte secte eretice din vécul de mijloc, aveaŭ o literatură poporană a lor, o literatură poporană în tótă puterea cuvîntuluĭ: cântece, poveștĭ, descântece, cimiliture etc.; parte, zămislite chĭar între sectarĭ, generalmente ómenĭ din popor, lipsițĭ de orĭ-ce cultură; parte, adoptate de către dînșiĭ dela ortodoxĭ, întru cât cele împrumutate se potrivĭaŭ cu propria lor doctrină și, prin urmare, servĭaŭ a o întări maĭ bine în memoria adepților saŭ a o respăndi printre glóte.

Pe lîngă acéstă literatură poporană directamente eretică, maĭ exista o altă așa ḑicênd indirectă, născută și crescută cu bună credință în sînul poporațiuniĭ celeĭ ortodoxe, dar avêndu-șĭ ascunsa rădăcină în vre-o ideă condamnată de biserică, în vre-un apocrif tendențios, în vre-o emanațiune de ceĭa ce—pe drept saŭ pe nedrept—era considerat ca eresiă.

A distinge în literatura poporană actuală a uneĭ națiunĭ elementul eretic direct de cel indirect, ba chĭar elementul eretic în genere, este cu atât maĭ greŭ, cu cât sectele etero-

doxe din evul-mediŭ eraŭ p o p o r a n e în totalitatea lor. Una din trăsurele comune cele maĭ caracteristice ale eresieĭ medievale era tocmaĭ cultul pentru limba cea nemeşteşugită a poporuluĭ, în locul căriĭa biserica întrebuinţa atuncĭ o limbă ne'nţelésă, străină saŭ cel puţin obsolită. In acest mod poporul, fie cât de ortodox, era tot-d'a-una cu mult maĭ aprópe de ereticiĭ din sînul seŭ, decât de clasa cea cultă, şi maĭ ales de cler.

Greutatea de a urmări eresia în literatura poporană devine şi maĭ mare prin dispariţiunea celor maĭ multe din scrierile eretice, pe carĭ biserica domnitóre le distrugea într'un mod sistematic. Dela unele secte nu nĭ-a remas nemic; dela altele, pré-puţin; despre maĭ tóte, sîntem siliţĭ a judeca maĭ cu sémă după câte ne spun adversariĭ lor, rare-orĭ nepărtenitorĭ şi cu sânge rece.

Iată de ce, faţă cu tot felul de dificultăţĭ, nu fără multă sfială întreprindem noĭ, în cele doă monografie ce urméză, a reversa o radă de lumină, în lipsa unor indicaţiunĭ positive, asupra originiĭ maĭ mult saŭ maĭ puţin eretice, probabilmente bogomilice, a uneĭ porţiunĭ din literatura poporană a Românilor.

In orĭ-ce cas, este prima încercare de acéstă natură.

I.

BALADA

„CUCUL ŞI TURTURICA"

la Românĭ, la Moravĭ, la Provenţalĭ, la Reto-romanĭ, la Perşĭ, la Turcomanĭ etc.

§ 1. Balada «Cucul şi turturica» este una din acele préuţine bucăţĭ poporane române, carĭ posedă deja un sîmbure e bibliografiă.

In cursul ultimilor treĭ anĭ, aŭ scris despre ea:

Hasdeŭ, *Cucul şi turturica la Românĭ şi la Persianĭ*, ı *Columna luĭ Traian*, 1876, pag. 40-44;

Acelaşĭ, *Balada poporană Cucul şi turturica în Roânia, în Persia şi în Francia*, tot acolo, 1877, pag. 301-03;

Dr. M. Gaster, *Cucul şi turturica*, în *Convorbirĭ litere*, 1879 septembre, pag. 229-234;

In fine, a atins'o în trécăt V. Smith, *Vieilles chansons u Velay et du Forez*, în *Romania*, 1878, p. 64 nota.

Şi totuşĭ originea, filiaţiunile, pînă şi natura acesteĭ balade, ŭ remas pînă acum obscure, căcĭ nu se adunase destul ma-

terial obiectiv, fără care nu se putea procede la deslegarea problemeĭ într'un mod metodic.

După îndelungate cercetărĭ, sperâm a face în acéstă privinţă un mare pas înainte faţă cu studiele anterióre, ale mele proprie şi ale juneluĭ meŭ amic Gaster, căruĭ i se datoresce maĭ în speciă:

1°. indicarea variantelor curat române ale acesteĭ balade;
2°. constatarea unuĭ variant morav de origine românéscă.

§ 2. Ceĭa-ce a paralisat mult pînă astădĭ studiul comparativ al literatureĭ poporane în genere, este puţina rigóre a metódeĭ. Se grupéză mereŭ tot ce se aséměnă, fără a se deosebi cu scrupulositate gradurile de asemenare. In acest mod, pe de o parte se fac maĭ tot-d'a-una salturĭ peste puncturĭ intermediare, pe de alta se confundă adesea lucrurĭ de o înrudire problematică saŭ numaĭ aparinte.

Pentru ca literatura poporană comparativă să se rădice la o adevěrată înălţime sciinţifică, se cere aplicarea aceleĭ severe metode, prin care se distinge astădĭ l i n g u i s t i c a.

Dacă varianturile interne şi externe ale uneĭ bucăţĭ poporane sînt pré-puţine, ele trebuesc d'o cam dată numaĭ adunate, întocmaĭ aşa cum se aud în popor, fără a se trage cu grabă din comparaţiunea lor o conclusiune, căriĭ îĭ va lipsi o temeliă solidă.

Dacă varianturile sînt multe, atuncĭ, maĭ 'nainte de tóte, cată să se clasifice în cele interne, corespundětóre diverginţelor dialectice în linguistică, şi 'n cele externe, datorite altor popóre.

După cum în linguistică, de exemplu, românul *nas* nu póte fi comparat d'a-dreptul cu sanscritul *nâsâ*, ci de'ntâĭu cu tipurile romanice, carĭ ne vor da drept prima conclusiune prototipul latin *nasus*, cu agĭutorul căruĭa, dacă am voi, vom puté apoĭ, alăturându-l cu sanscrita, cu gotica etc., să ne urcâm, printr'o a doua conclusiune, pînă la un prototip ario-europeau: tot aşa în literatura poporană comparativă, ultima conclusiune pe o scară fórte vastă trebuĭ să resulte din conclusiunĭ anterióre maĭ restrînse.

Prin varianturĭ, în literatura poporană ca şi 'n linguistică, se înţeleg exemplare diferite în formă, în accidente, în punturĭ secundare, dar identice în tóte elementele fonduluĭ, ĭar nu numaĭ în unele din ele.

Procedênd în acest chip, tot încă póte cine-va să greşéscă; va avé însă, cel puţin, consciinţa liniştită de a fi luat tóte mesurele, posibile saŭ accesibile, pentru a descoperi adevĕrul.

Să vedem acuma, dacă o asemenea procedură se póte aplica la «Cucul şi turturica».

I. Variantur ĭ interne.

§ 3. Dr. Gaster a grupat fórte bine tóte varianturile interne cunoscute ale baladeĭ poporane ce ne preocupă, adecă tóte varianturile românescĭ.

El le numĕră patru, din carĭ unul s'a slavisat în Moravia împreună cu Româniĭ de acolo, ceĭa-ce nu-ĭ răpesce totuşĭ însuşirea de a fi un variant intern, de vreme ce n'a trecut la un alt popor, ci numaĭ s'a tradus maĭ târḑiŭ de către aceĭ ce-l avuseseră maĭ de'nainte eĭ-înşiĭ romănesce.

Gaster n'a cunoscut un al doilea variant moravo-român, prin care numĕrul total se rădică la cincĭ.

Pentru maĭ multă claritate, vom începe prin a examina:

a) Varianturile daco-române.

§ 4. Variantul cu titlul propriŭ de «Cucul şi turturica» s'a cules în Moldova de către d. Alexandri.

După a doua ediţiune, el sună în următorul mod:

Cucul.

Dulce turturică,
Dalbă păsărică!
Haĭ să ne ĭubim,
Să ne drăgostim
La nourĭ, la sóre,
În frunḑĭ la recóre,
La stele, la lună
Cântând împreună!

Turturica.

Pentru dumné-ta
Eŭ n'aş ḑice ba,
Dar ḑic şi ḑic ba
Pentru maĭcă-ta,
Că-ĭ bănuitóre
Şi fărmecătóre:
Eă'mĭ va bănui
De te-oĭu pré-ĭubi,

Şi m'a fărmeca
De te-oĭu desmĭerda.

Cucul.

Dragă turturică,
Pasere dălbică,
Nu-mĭ fiĭ duşmănică!
Vara că ne'ndémnă
Şi frunḑa ne chĭamă
Să ne drăgostim
Şi să ne ĭubim.

Turturica.

Ba, cucule, ba,
Nu te-oĭu asculta.
Dă'mĭ tu bună pace,
Că, ḑeŭ, m'oĭu preface
Azimĭóră'n vatră
Cu lacrămĭ udată
Şi de foc uscată,
De toţĭ lepădată.

Cucul.

Orĭ-cum te'ĭ preface,
Tot nu ţĭ-oĭu da pace,
Că şi eŭ m'oĭu face
Un mic vătrărel,
Frumos, supţirel,
Şi'n foc voĭu întra
De te-oĭu săruta,
Şi te-oĭu coperi,
De foc te-oĭu feri;
Incât chĭar de silă,
Dacă nu de milă,
Tu meĭ îndrăgi
Şi ne vom ĭubi.

Turturica.

Eŭ n'aş ḑice ba
Pentru dumné-ta,
Dar cumplit mĭ-e t
De cumplita'ţĭ mam
Că-ĭ bănuitóre
Şi fărmecătóre.
Decât m'a mustra
Că te-oĭu desmĭerda
Şi mĭ-a bănui
Că te-oĭu pré-iubi,
M'oĭu face maĭ bine
Ca să scap de tine,
Trestióră'n baltă,
Subţire şi naltă.

Cucul.

Orĭ-cum te-ĭ preface
Tot nu ţĭ-oĭu da pa
Că şi eŭ m'oĭu face
Un mic cĭobănaş
Din fluer doĭnaş,
Ş'oĭu căta prin baltă
O trestiă naltă,
Şi cât te-oĭu vedé
Pe loc te-oĭu tăia,
Şi'n tine-oĭu cânta
Şi te-oĭu săruta.

Turturica.

Ba, cucule, ba!
Nu te-oĭu asculta,
Porumbacule!
Frumuşelule
Pestrişorule!
Drăguşorule!
Sciŭ că mĭ-ar fi bine
Să fiŭ tot cu tine:
Dar maĭcă-taĭ rea,
Şi decât cu ea
M'oĭu face maĭ bine,
Cu gândul la tine.
Iconiţă mică
Într'o biserică.

Cucul.

Orĭ-cum te-ĭ preface,
Tot nu ţĭ-oĭu da pace,
Că şi eŭ m'oĭu face
Un mic dăscălaş
La cel sfînt locaş,
Şi pe la icóne
Voĭu duce plocóne,
Şi m'oĭu închina,
Şi le-oĭu săruta
De lunĭ care pică
Pînă duminică;
Ĭar când te-oĭu zări,
Astfel ţĭ-oĭu grăi:
«Sfîntă iconică,
«Fă-te păserică,
«Ca să ne ĭubim,
«Să ne drăgostim
«La nourĭ, la sóre,
«In frunḑĭ la recóre,
«La stele, la lună,
«In vecĭ împreună!»[1]

La 1852 d. Alexandri publicase acéstă baladă cam altfel, egreşit după un exemplar tot poporan, dar atăt de diverginte, ncăt ambele trebuesc considerate ca doă sub-varianturĭ.

In locul versurilor 1—8 din a doua ediţiune, sînt aci nu-naĭ patru:

Mică turturică,
Dalbă păserică,
Fi-mĭ tu ibovnică
Pînă duminică!

In locul versurilor 19—25, sînt ĭarăşĭ numaĭ patru:

Dragă turturică,
Nu-mĭ fiĭ duşmănică,
Şi 'mĭ fiĭ ibovnică
Pînă duminică!

Versurile 32—33 lipsesc.

In locul versurilor 37—46, citim:

Dumic vătrăraş,
In foc arde-m'aş!
Şi te-oĭu coperi,
De foc te-oĭu feri,
Şi mi-te-oĭu sufla,
Şi te-oĭu săruta,
Şi tot nu-ĭ scăpa

1) **Alexandri**, *Poesiĭ populare*, ed. 2, p. 7-9.

D'a-mĭ fi ibovnică,
Dragă turturică!

In locul versurilor 49—56, citim:

Dar ḑic şi ḑic ba
Pentru maĭcă-ta,
Că-ĭ bănuitóre
Şi fermecătóre;
Şi mĭ-a bănui •
Că te-oĭu pré-ĭubi.
Şi m'a fermeca
Că te-oĭu desmĭerda;
Decăt m'a mustra
Şi m'a fermeca..,

adecă se repetă, cu óre-carĭ variaţiunĭ, versurile din a replică.

După versul 71 se maĭ adauge:

Şi tot nu-ĭ scăpa
D'a-mĭ fi ibovnică,
Dragă turturică...,

ĭarăşĭ printr'o repetiţiune în gustul poporan a cuvintelor deja maĭ 'nainte.

Versurile 91—105 sînt scurtate în următorul mod:

Ş'aşa m'oĭu smeri
Că voĭu tot veni
In cea biserică,
De lunĭ care pică
Pînă duminică;
Şi m'oĭu închina,
Şi te-oĭu săruta;
Şi tot nu-ĭ scăpa
D'a-mĭ fi ibovnică,
Dragă turturică!

Nu maĭ indicâm diferinţele cele micĭ de căte un cuvînt saĭ

In sub-variantul din 1852 «Cucul şi turturica» numĕr versurĭ, cu ḑece maĭ puţin decăt în cel dela 1866.[2])

2) Alexandri, *Poesiĭ populare. Balade*, Iaşĭ, 1852, t. 1, p. 35–39.

§ 5. Variantul din Bucovina, cules în satul Cîahor de către S. F. Marian, se întitulézâ: «Bărbatul urît».

Acest titlu arată deja el-însușî, că motivul poporan a luat i o altă nuanță.

Nu maî micî sînt diferințele de formă ale acestuî variant. Iată-l întreg:

— Urîte urîte!
Du-te la oî, du-te
Intr'un vîrf de munte,
Ș'acolo te-ascunde
Într'o sîlhă verde,
Ș'acolo te perde!
Du-te și-mî dă pace:
Cu tine nu-mî place
Maî mult să trăesc,
Să mě chinuesc
Și să'mî amăresc
Inimîóra mea,
Sărmana de ea,
Ș'al meŭ sufleţel,
Sărmanul de el!
Căcî traîul cu tine—
Vaî ș'amar de mine!
Eŭ am socotit,
Când m'am logodit,
Că cu mintea mea
De soț mî-oîu lua
Spicul grâuluî—
Cinstea tîrguluî;
Dar—vaî!—mě'nșelaî,
Căcî eŭ îmî luaî
Spicul secăriî—
Urîtul țeriî,
Neghina cea rea
Ce n'o pot mânca,
Nicî a arunca,
Nicî alteî a da.
Te luaî pe tine,
Urîte de lume!
Și c'urîtul teŭ
Ce să mě fac eŭ?

— Fâ-te ceî voi,
Că tot a mea'î fi!

— Urîte, urîte!
Du-te la oî, du-te
Intr'un vîrf de munte,
Ș'acolo te-ascunde
Într'o sîlhă verde,
Ș'acolo te perde!
Și'mî dă bună pace,
Că eŭ, ḑeŭ, m'oîu face,
De urîtul teŭ,
Colo'ntr'un pârîŭ
Mrénă d'apă lină
Jos la rădăcină!

—Fâ-te ce te'î face,
Că și eŭ m'oîu face
Dar' un pescărel,
Tînăr, voînicel,
Și tot mî-oîu căta
Unde mî-oîu afla
Mrénă d'apă lină
Jos la rădăcină;
Și mi-te-oîu afla,
Și 'n mânî te-oîu lua,
Și te-oîu săruta:
Tot veî fi a mea,
Nu a altuîa!

— Urîte, urîte!
Du-te la oî, du-te

Într'un vîrf de munte,
Ş'acolo te-ascunde
Într'o sîlhă verde,
Ş'acolo te perde!
Că de nu'mĭ daĭ pace,
Eŭ, ḑeŭ, că m'oĭu face
Mlădiţă de ulm
Jos pe lîngă drum!

— Fă-te ce te'ĭ face,
Tot nu ţĭ-oĭu da pace,
Că şi eŭ m'oĭu face
Un cărăuşel,
Tînăr, sprintenel,
Şi tot mĭ-oĭu căta
Unde mĭ-oĭu afla
Mlădiţă de ulm
Jos pe lîngă drum;
Şi eŭ te-oĭu afla,
Şi mi-te-oĭu tăia,
Şi mi-te-oĭu lua:
Tot veĭ fi a mea,
Nu a altuĭa!

— Urîte, urîte!
Du-te la oĭ, du-te
Într'un vîrf de munte,
Ş'acolo te-ascunde
Într'o sîlhă verde,
Ş'acolo te perde!
Du-te şi 'mĭ dă pace,
Că de nu—m'oĭu face,
De urîtul teŭ,
Lîngă un păreŭ
Mlădiţă de soc
La capăt de pod!

— Fă-te ce te'ĭ face,
Tot nu ţĭ-oĭu da pace,
Că şi eŭ m'oĭu face
Dar' un cĭobănaş
Din fluer doĭnaş,
Şi tot mĭ-oĭu căta
Unde mĭ-oĭu afla
Mlădiţă de soc
La capăt de pod;
Şi mi-te-oĭu tăia,
Fluer mĭ-oĭu forma,
Flueraş de soc
Cu rostul de foc,
Cu găurĭ de zele,
Să cânte cu jele
Inimióreĭ mele:
Şi veĭ fi a mea,
Nu a altuĭa!

—Urîte, urîte!
Du-te la oĭ, du-te,
Că decât cu tine
M'oĭu face maĭ bine
Flóre galbenă
In cea ţarină!

—Fă-te ce te'ĭ face,
Tot nu ţĭ-oĭu da pace
Că şi eŭ m'oĭu face
Dar un cosăşel,
Mîndru, voĭnicel,
Tare hărnicel;
Cósa mĭ-oĭu lua
Şi tot mĭ-oĭu căta
Unde mĭ-oĭu afla
Flóre galbenă
In cea ţarină;
Şi eŭ te-oĭu găsi
Şi mi-te-oĭu cosi,
La sór' te-oĭu usca,
In pălmĭ te-oĭu freca,
In vînt te-oĭu sufla:
Şi nu-ĭ fi a mea,
Nicĭ a altuĭa![3]

3) Marian, *Poesiĭ poporale române*, Cernăuţĭ, 1873, t. 1, p. 96-101.

§ 6. In fine, în satul Steĭu de lîngă Crişul-negru, la pólele a-asene ale Transilvanieĭ, d. Miron Pompiliŭ a cules un al eilea variant al baladeĭ în cestiune; un variant care, ca şi cel icovinén, se distinge prin originalitatea ţeseturei sale.

El pórtă titlul: «Tudoriţa şi moşnégul».

Îl dâm aci ĭarăşĭ întreg:

Pe ţermurĭ de Dunăriţă
Merge dalba Tudoriţă,
Olurele zuruind,
Cisme roşiĭ tropotind,
Cu rochiţa vînturând,
Pe norocu-şĭ blăstemând.
Blăstema şi blăstema,
Şi nime n'o audĭa,
Numaĭ un moşnég bătrîn
Ce şedea în sălcĭ pândind.

—Fetişóră, puĭul meŭ!
Ce blastemĭ norocul teŭ?
Vino, dragă, la moşŭ,
Că eŭ sînt ce blastemĭ tu!
Eŭ am casă,
Eŭ am masă,
Şi prin curte
Vite multe,
Eŭ am coşurĭ de bucate
Şi am cară ferecate...

—Decăt moş, fie găzdac,
Maĭ bine fecĭor sărac!
Că moşul îmbătrînit
Ca păcatu'ĭ de urît:
Es'afară tot tuşind,
Întră'n casă mărăind;
Ĭar fecĭorul cel sărac
E plăcut ca ş'un colac:
Es'afară fluerând,
Întră'n casă tot căntând,
Cu dragoste'n vecĭ trăind
Şi pe mine'ntinerind!
Şi omul care'ĭ bătrîn
Merge'n câmp şi strînge fîn,
Vine-a casă tot gemênd,
Făr'a dice un cuvînt;
Şi de cină vrînd a-ĭ da,
El dice că n'a cina
Pînă nu s'a maĭ culca;
Dar tînărul, săracul,
După ce-a gătat fînul,
Vine-a casă tot horind,
La mîndruţa luĭ gândind;
Şi de cină vrînd a-ĭ da,
El dice că n'a cina
Pînă nu m'a săruta!
Decât un moşnég bogat
Să'mĭ fie mie bărbat,
Maĭ bine eŭ face-m'oĭu
Batăr lîng'un moşinoĭu
Floricéua câmpilor,
Şi pe mine pasce-m'or
Bouţiĭ bouarilor.

—Ĭar eŭ, fată, face-m'aş
În fînaţe un cosaş,
Di de vară
Pînă'n séră
Tóte florile-aş cosi,
Pre tine te-aş mirosi,
Şi la sînu-mĭ te-aş lua
Şi cu drag te-aş săruta,
De mine tot n'aĭ scăpa!

—Decăt, moşule, cu tine,
Maĭ bine va fi de mine
Să mĕ fac o mîndră mrénă,
Mîndră mrénă mureşénă.

—Nicĭ aşa n'aĭ avé pace,
Că eŭ un pescar m'aş face,
Mreja'n Mureş aş întinde,
Tóte mrenele le-aş prinde,
Şi pre tine te-aş găsi:
De mine nu poţĭ fugi!

—Decăt ţie nevestuĭcă
Maĭ bine o păseruĭcă,
C'aş sbura din crêngă'n crêngă
Câtu-ĭ pădurea de largă,
Ş'aş sbura din fag în fag,
Ş'aş trăi'n frunḑiş cu drag!

—De te-ĭ face păserea,
Tot cată să fiĭ a mea,
Că m'aş face-un vînător
Ce ĭea paserea din sbor;
Şi prin codri m'aş lua
Pînă, dragă, te-aş afla,
Arcul ĭute-aş încorda,
Aripa ţĭ-aş săgeta,
Şi în braţe mĭ-aĭ cădé:
Tot cată să fiĭ a mea![4]

§ 7. Pentru a scurta, vom numi A¹ sub-variantul din Alexandri dela 1852, A² sub-variantul din a doua ediţiune, P variantul din Pompiliŭ, M variantul din Marian.

În variantul P, versurile 21-46, adecă aprópe a treĭa parte din totalitate, represintă un alt cântec poporan de tot independinte, o satiră intercalată aci într'un mod stăngacĭu, care ea-însăşĭ posedă următorul variant bucovinén:

Frunḑă verde pănuşică,
Draga mameĭ frumuşică!
Spusu-ţĭ-am ţie de mică
De bătrîn să nu te-apucĭ,
După tinăr să te ducĭ?
Că bătrînul când se scólă,
Pe obraz d'abĭa se spală,
Şi prin casă mocoşesce,
Şĭ pricinĭ iţĭ tot găsesce;
Şi de merge la lucrat,
Vine séra supărat;
Şi de-ĭ puĭ luĭ de măncat,
El ḑice că n'a mănca
La cap pîn' nu le-ĭ lega.
Ĭar cel tînăr când se scólă.
Intr'o clipă mi se spală,
Te cuprinde 'n calde braţă,
Te sărută cu dulcéţă,
Şi numaĭ d'abĭa te lasă,
Şi se duce 'n câmp la cósă.
Şi lucréză pînă 'n séră,
Şi se 'ntórce-a casă ĭară;
Şi de-ĭ puĭ ce-va pe masă,
Nu se uĭtă, nu te lasă,
Şi ḑice că n'a mănca
Pînă nu te-a săruta....[5]

4) Pompiliŭ, *Balade populare române*, Iaşĭ, 1870, p. 16-19.
5) Marian, op. cit. t. 2. p. 90-91.

Tot așa în cele-l'alte doă varianturĭ par a se fi furișat diverse ingrediente secundare de pe din afară, carĭ aŭ concurs a le diferenția unul de altul, a le desbina atăt de mult pe căte-trele. Unele din acestea aŭ putut să 'șĭ pérḑă la noĭ cu timpul existința lor individuală; dar și ele se maĭ găsesc încă în literatura poporană străină. Așa în variantul A motivul:

Și le-oĭu săruta
De lunĭ care pică
Pînă duminică...,

care în sub-variantul A[1] se maĭ repetă încă de doă orĭ, sub forma și maĭ bine caracterisată de:

Fi-mĭ tu ibovnică
Pînă ḑuminică...,

ne întimpină adesea în cântecele poporane italiane, de exemplu:

Amime, bela, per sta setimana,
Che ai do de st'altra parto e vago via.
E me ne parto un pezzo a la lontana,
Amime, bela, per sta setimana...,

saŭ:

Voglimi bene questa settimana,
Che di quest'altra me ne vo' andare...[6])

Fără a urmări maĭ departe aceste interpolațiunĭ poporane, constatate saŭ posibile, dar puțin importante în casul de față, bună-oră motivul sócreĭ în variantul A, despre care veḑĭ maĭ jos §-ful 11, să ne mărginim asupra fonduluĭ.

§ 8. Cele treĭ varianturĭ de maĭ sus ne oferă aceleașĭ peripeție de luptă între o fată și un seducĕtor. Acésta este sîmburele comun, omogen, carele însă, rodind de treĭ orĭ, a produs treĭ fructe de căte o altă nuanță:

6) Ap. Schuchardt, *Ritornell und Terzine*, Halle, 1874, p. 21.

In variantul A, seducĕtorul e tînĕr şi frumos;
In variantul P, el este bătrîn;
In variantul M, e urît.

In variantul A, femeĭa îl ĭubesce, deşi fuge de seducţiune;
In variantul P, nu l'a ĭubit, nu-l ĭubesce şi nu-l va ĭubi;
In variantul M, l'a ĭubit, dar nu-l maĭ ĭubesce.

Care óre din aceste treĭ nuanţe să fie cea maĭ veche?

Varianturile P şi M se întâlnesc în punctul: ‘nu-l ĭubesce,. Acéstă întîlnire între variantul din Crişana şi cel din Bucovina, la doă extremităţĭ ale pămîntuluĭ românesc, probéză —negreşit—că punctul în cestiune e vechĭu la noĭ; dar ea nu dovedesce că el este maĭ vechĭu decât variantul A.

Numaĭ treĭ termenĭ de comparaţiune, e pré-puţin pentru ca să ne pripim a trage din ele o consecinţă.

Din fericire maĭ avem încă doă varianturĭ interne, anume:

b) Varianturile moravo-române.

§ 9. Vom lăsa maĭ întâiŭ să vorbéscă d. Gaster:

‘Wenzig (Westslawischer Märchenschatz, Leipzig, 1857, ‘p. 220) comunică o baladă poporană din Bohemia, care mi ‘se pare a sta in relaţiune intimă cu versiunile luĭ Pompiliŭ ‘şi Marian, şi care cred că este de origine românéscă, cu tóte ‘că editorul nu specifică că ar fi cules'o din gura Românilor ‘slavisaţĭ, dela carĭ însă ne dă o grămadă însemnată de basme, ‘pe carĭ le caracteriséză ca originare românescĭ, alăturând ‘pretutindenĭ vorba: walachisch. Cu tóte acestea, dic ‘că se pare a fi de acelaşĭ origine, cum lesne se póte con‘vinge fie-care alăturând traducerea nóstră ce urméză cu cele ‘românescĭ:

—Haĭ, ĭubito, draga mea,
Că curînd ne-om cununa,
Căcĭ a mea tu tot veĭ fi,
Chĭar dacă nu meĭ ĭubi!

rumb alb m'oĭu schimba

Şi'n pădure voĭu sbura,
Căcĭ eŭ nu te voĭu iubi,
Nicĭ a ta eŭ nu voĭu fi!

—Eŭ cu puşca voĭu ţinti
Şi cu glonţ te-oĭu nemeri,

Căcĭ a mea tu tot veĭ fi,
Chĭar dacă nu me'ĭ ĭubi!

—In pesce eŭ m'oĭu schimba,
'N fundul apeĭ m'oĭu băga,
Căcĭ eŭ nu te voĭu ĭubi,
Nicĭ a ta eŭ nu voĭu fi!

—Mréjă bună voĭu întinde
Şi pe tine te voĭu prinde,
Căcĭ a mea tu tot veĭ fi,
Chĭar dacă nu me'ĭ ĭubi!

—Atuncĭ ĭepure m'oĭu face,
Ca să staŭ în crîng cu pace,
Căcĭ eŭ nu te voĭu ĭubi,
Nicĭ a ta eŭ nu voĭu fi!

—Cu ogariĭ te-oĭu goni
Şi de mine nu-ĭ fugi,
Căcĭ a mea tu tot veĭ fi,
Chĭar dacă nu me'ĭ ĭubi!

§ 10. Am spus în §-ful 3, că maĭ există un al doilea variant româno-morav.

Ni l'a comunicat profesorul Dr. U. Jarnik din Viena, aşa după cum îl auḑise óre-când căntat la Praga de către d-na Studnicka.

Ĭată'l în text şi'n traducere, prevenind însă că neajunsul tipografic ne-a împedecat de a reproduce ortografia bohemă, şi că nicĭ eŭ, nicĭ d. Jarnik, nu înţelegem exclamativul "boja boja", cu care se încep primele doă strofe şi cea din urmă:

—O boja boja	— . . . .
Musiş byt' moja,	Trebuĭ să fiĭ a mea!
Treba bys chtêla skočit' de mora,	Chĭar dacă aĭ sări în mare,
Prece ty moja musiş byt'.	Totuşĭ a mea trebuĭ să fiĭ,
Prece ty za mn'a musiş jit'.	Totuşĭ după mine trebuĭ să mergĭ!
—O boja boja	— . . . .
Nebudu tvoja.	Nu voĭu fi a ta!
Treba tych mêla skočit' de mora,	Chĭar dacă aş sări în mare,
Prece ja tvoja nebudu,	Totuşĭ a ta nu voĭu fi,
Prece ja za t'a ne pudu.	Totuşĭ după tine nu voĭu merge!
Ja sa udêlam malou rybicou,	Eŭ mĕ voĭu face mic pescişor:
Uteku ja ti chladnou vodicou.	Voĭu fugi în rîuleţul cel rece,
Prece etc.	Totuşĭ etc.
—A ja mam doma zlatou udicu,	—Iar eŭ am a-casă undiţă de aur:
A na tu chytnu tuto rybicu,	Voĭu prinde cu ea acel pescişor,

Prece etc.	Totuşĭ etc.
—Ja sa udêlam malym zajuċkem,	—Eŭ mĕ voĭu face mic ĭepuraş:
Uteċu ja ti hustym lesuċkem,	Voĭu fugi de tine în désa pădure,
Prece etc.	Totuşĭ etc.
—A ja mam doma malého psuċka,	—Iar eŭ am a-casă un mic căţel:
A ten mê chyti toho zajuċka,	Acela 'mĭ va prinde pe ĭepuraş,
Prece etc.	Totuşĭ etc.
—Ja sa udêlam hvêzdou na nebi,	—Eŭ mĕ voĭu face o stea pe cer:
A budu svitit' ludem na zemi,	Voĭu lumina ómenilor pe pămînt,
Prece etc.	Totuşĭ etc.
—Ja si vyhledam toho hvêzdarze,	—Eŭ îmĭ voĭu găsi pe cel zodiaş
A on mnê onu hvêzdu ukaze,	Şi el îmĭ va arăta acea stea,
Prece etc.	Totuşĭ etc.
—O boja boja	— . . . .
Musim byt' tvoja,	Trebuĭ să fiŭ a ta!
Treba bych mêla skoċit' do mora,	Chĭar dacă aş sări în mare,
Prece ja tvoja musim byt',	Totuşĭ eŭ a ta trebuĭ să fiŭ,
Prece ja za t'a musim jit'.	Totuşĭ eŭ după tine trebuĭ să merg!

Dialectul slavic al acestuĭ text, transcris de către Dr. Jarnik cu multă grabă într'un moment de conversaţiune, dar pe care 'l conservâm aci întocmaĭ cum ni s'a dat, era pentru noĭ fórte problematic. Credurăm dară de cuviinţă a consulta asupră-ĭ pe profesorul Miklosich. Marele slavist nĭ-a respuns, că nemic analog nu se găsesce în colecţiunea cântecelor poporane boheme a luĭ Erben, nicĭ în a celor morave a luĭ Suşil, şi că dialectul nu póte fi bohem, ci aparţine maĭ mult Moraviei orientale, adecă regiuniĭ unde locuesc aşa numiţiĭ Valahĭ din Moravia.

De-mult deja fraţiĭ Jireċek aŭ constatat originea românéscă a acestor «Valahĭ din Moravia».[7]) Ultimele cercetărĭ ale luĭ Miklosich aŭ pus faptul maĭ pe sus de orĭ-ce îndoélă.[8])

7) Vedĭ t. 1, p. 288 nota 6.
8) *Ueber die Wanderungen der Rumunen*, p. 6-7, 22-25.

Tot ce nu se scie încă d'o cam dată, este numaĭ epoca aproximativă a așe̦dăriĭ Românilor în munțiĭ resăritenĭ aĭ Moravieĭ; un punct fórte important, pe care—póte—îl va lumina întru căt-va studiul de față.

§ 11. Cele doă varianturĭ româno-morave, pe carĭ le vom formula prin V¹ și V², diferă unul de altul într'un mod destul de simțit. Ele se întâlnesc totușĭ prin acea împreĭurare, că în ambele seducĕtorul nu se metamorfoséză el-însușĭ, ci se mulțumesce de a întrebuința numaĭ mijlóce externe pentru a dejuca metamorfosele feteĭ: el nu se face undiță, ci "are undiță", nu se face câne, ci "are cățel" etc. Elementul miraculos este astfel redus, ba chĭar scă̦dut pe jumătate; însă comparațiunea tuturor celor-l'alte varianturĭ interne de maĭ sus, ca și a celor externe de maĭ la vale, lesne ne convinge, că acéstă scădere a miraculosuluĭ, acéstă n a t u r a l i s a r e a drameĭ, este o modificare posterióră a temeĭ primitive, o variațiune specifică moravo-română.

In ambele varianturĭ româno-morave fata "nu ĭubesce" și nu se vede a fi ĭubit vre-o dată pe seducĕtorul eĭ. De aci resultă, că "ĭubirea" în variantul A, carele în acest punct remâne singur-singurel contra varianturilor M, P, V¹ și V², este o nuanță maĭ nouă, necunoscută prototipuluĭ român comun.

E fórte probabil, că ura feteĭ contra aceluĭa ce o urmăresce a despărut în A numaĭ grațiă introduceriĭ acolo a motivuluĭ străin al "sócreĭ", asupra căriĭ antipatia s'a concentrat tradiționalmente, sócra fiind urîtă în literatura poporană din tóte țerele.

"Le suocere — observă Angelo de Gubernatis — hanno "nell'opinione popolare quel posto medesimo che le matrigne: "sono tristi. Quindi nel Pesarese, chiamano bacio di Giuda "quello che la suocera dà alla nuora; nell' Umbria dicono: "*suocera e nuora, tempesta e gragnuola*; nella F i e r a del "Buonarroti, un tale volendo far sacramento per qualcosa di

«spiacevole, grida: *orbè, suocera mia*! E nella novella 2
«Franco Sacchetti, il piacevole motto di una nuora d
«proverbio: *Buon per te*, *p a s s e r a*, *che non avesti suocer*

O sócră, ĭată spaĭma şi a păsăruĭceĭ nóstre din Cu turturica. Ura reversându-se asupra acestuĭ motiv introd pe aĭurĭ, seducĕtorul s'a descărcat pe neaşteptate de p şi a putut să capete cu încetul o nuanţă simpatică, pe —maĭ repetâm încă o dată—el n'o avea de loc în v prototip român al baladeĭ.

In totalitatea varianturilor interne, metamorfosele corre ale celor doă elemente sînt:

Elementul pasiv:	Elementul activ:
Azimă (A 30);	Vătrar (A 37);
Trestiă (A 59, M 97);	Cântăreţ din fluer (A 6[illegible] M 102);
Icónă (A 84);	Popă (A 89);
Pesce (M 48, P 65, V^1 13, V^2 11);	Pescar (M 52, P 68, V^1 17, V^2 14);
Arbure (M 71);	Cărăuş (M 75);
Flóre (M 122, P 51);	Cosaş (M 127, P 55);
Pasere (P 74, V^1 5);	Vînător (P 81, V^1 9);
Ĭepure (V^1 21, V^2 17);	Ogar (V^1 25, V^2 20);
Stea (V^2 23);	Zodiaş (V 26^2).

Aşa dară, varianturile daco-române şi cele moravo-român se întâlnesc numaĭ în metamorfosa p e s c e—p e s c a şi p a s e r e—v î n ă t o r. De aci s'ar puté afirma prόpe cu certitudine, că aceste doă metamorfose figurai deja în prototipul român comun. Să maĭ adaogâm că'n variantul A ambele elemente sînt p ă s e r ĭ chiar înainte de începerea metamorfoselor, adecă printr'o primă metamorfosă, luată ca punct de plecare pentru cele-l'alte.

9) Gubernatis, *Storia comparata degli usi nuziali*, Milano, 1878, p. 194.

Acésta este tot ce ne póte procura comparaţiunea varianturilor interne: un prototip represintând lupta între un persecutor şi o victimă, cu nesce metamorfose bi-laterale, puţine la numĕr şi fórte simple.

De altmintrea, orĭ-cum să fi fost acel prototip, derivatele luĭ represintă pentru noĭ cea maĭ veche baladă română poporană existinte, căcĭ ea este, cu o perfectă siguranţă, anterióră despărţiriĭ Moravo-românilor de cătră Daco-romanĭ, cela-ce cată să se fi întâmplat fórte de-mult, de vreme ce astăḑĭ ceĭ de-'ntâiŭ sînt deja pe deplin slavisaţĭ, ba încă slavisaţĭ nu se maĭ scie de când.

§ 12. Să trecem acum la:

II. Varianturĭ externe,

şi maĭ întâiŭ de tóte la:

a) Varianturile neo-latine,

dintre carĭ cele maĭ numeróse sînt:

α) Varianturile provenţale,

isbutite a se respăndi pînă şi 'n America.

§ 13. Se scie immensul succes, pe care l'a căştigat opera mareluĭ poet provenţal contimpuran Frederic Mistral: *Mirèio pouèmo prouvençáu*, ajunsă în căţĭ-va anĭ la o a şesea ediţiune.

Unul din epizódele cele maĭ admirate ale acesteĭ poeme este următorul cântec al frumóseĭ Magali:

O Magali, ma tant amado,
Mete la tèsto au fenestroun!
Escouto un pau aquesto aubado
De tambourin e de vióuloun.

Ei plen d'estello, aperamount!
L'auro es toumbado,
Mai lis estello paliran,
Quand te veiran!

O, Magali, a mea pré-ĭubită!
Scóte capul la ferésttră:
Ascultă puţin acest concert
De tambure şi de vióre.

E plin de stele colo sus,
Vîntul a trecut:
Dar stelele vor păli,
Când te vor vedé.

—Pas mai que dóu murmur di
broundo
De toun aubado ieu fau cas!
Mai iéu m'envau dins la mar
bloundo
Me faire anguielo de roucas!

—O Magali! se tu te fas
Lou pèis de l'oundo,
Iéu, lou pescaire me farai:
Te pescarai!

—Oh! mai, se tu te fas pescaire,
Ti vertoulet quand jitaras,
Iéu me farai l'aucèu voulaire,
M'envoularai dins li campas.

—O Magali! se tu te fas
L'aucèu de l'aire,
Iéu lou cassaire me farai:
Te cassarai.

—I perdigau, i bouscarido
Se vènes, tu, cala ti las,
Iéu me farai l'erbo flourido
E m'escoundrai dins li pradas.

— O Magali! se tu te fas
La margarido,
Iéu l'aigo lindo me farai:
T'arrousarai.

— Se tu te fas l'aigueto lindo,
Iéu me farai lou nivoulas,
E lèu m'enanarai ansindo
A l'Americo, perabas!

— O Magali! se tu t'envas
Alin is Indo,
L'auro de mar iéu me farai:
Te pourtarai!

— Se tu te fas la marinado,
Iéu fugirai d'un autre las:
Iéu me farai l'escandihado

—Nu maĭ mult ca de frémĕtul
crengelor,
De concertul teŭ îmĭ pasă!
Maĭ bine 'n marea cea bălană
Să mĕ fac ţipar de stîncă!

—O Magali! dacă tu te facĭ
Pesce al undeĭ,
Eŭ pescar mĕ voĭu face:
Te voĭu pescui.

—O, dar de te facĭ tu pescar,
Când veĭ arunca mrejele tale,
Mĕ voĭu face pasere sburătóre:
Voĭu sbura în câmpiă.

—O, Magali! dacă tu te facĭ
Pasere al văzduhuluĭ.
Eŭ vînător mĕ voĭu face:
Te voĭu vînà.

—Păsăruĭcelor câmpuluĭ
De veĭ tinde cursele tale,
Eŭ mĕ voĭu face ĭérbă 'nflorită
Şi mĕ voĭu ascunde în luncĭ.

— O, Magali! dacă tu te facĭ
Flóre de câmp,
Eŭ apă limpede m'oĭu face:
Te voĭu stropi.

— Dacă tu te facĭ undă limpede,
Eŭ mĕ voĭu face nor,
Şi astfel mĕ voĭu duce ĭute
In America, colo departe!

— O, Magali! dacă tu te ducĭ
Departe 'n India,
Vînt de mare m'oĭu face eŭ:
Te voĭu purta.

— Dacă tu te facĭ vînt de mare,
Eŭ voĭu fugi de cea-l'altă parte:
Mĕ voĭu face o scînteiă

Dóu grand soulèu que found lou glas!

— O Magali! se tu te fas
La souleiado,
Lou verd limbert iéu me farai,
E te béurai!

— Se tu te rèndes l'alabreno
Que se rescound dins lou bertas,
Iéu me rendrai la luno pleno
Que dins la niue fai lume i masc!

— O Magali! se tu te fas
Luno sereno,
Iéu bello nèblo me farai:
T'acatarai.

— Mai se la nèblo m'enmantello,
Tu, pèr acò, noun me tendras;
Iéu, bello roso vierginello,
M'espandirai dins l'espinas!

— O Magali! se tu te fas
La roso bello,
Lou parpaioun iéu me farai:
Te beisarai.

— Vai, calignaire, courre, courre!
Jamai, jamai m'agantaras.
Iéu, de la rusco d'un grand roure,
Me vestirai dins lou bouscas.

— O Magali! se tu te fas
L'aubre di moure,
Iéu lou clot d'èurre me farai:
T'embrasserai!

— Se me vos prene à la brasseto,
Rèn qu'un vièi chaine arraparas...
Iéu me farai blanco moungeto

Din marele sóre ce topesce ghĭaţă!

— O, Magali! dacă tu te facĭ
Raḑă de sóre,
Eŭ salamandră mĕ voĭu face:
Te voĭu bé!

— Dacă tu te facĭ salamandră
Ce se ascunde 'n desiş,
Eŭ mĕ voĭu face lună plină,
Care nóptea luminéză fermecătorilor!

— O, Magali! dacă tu te facĭ
Lună senină,
Frumósă brumă m'oĭu face eŭ:
Te voĭu acoperi!

— Dar dacă bruma mĕ 'nvălesce,
Tu totuşĭ nu mĕ veĭ avé:
Eŭ, ca trandafir fecĭoresc,
Mĕ voĭu desfăşura între spinĭ!

— O, Magali! dacă tu te facĭ
Trandafir frumos,
Fluture eŭ mĕ voĭu face:
Te voĭu săruta!

— Du-te, gonacĭule! fuga! fuga!
Nicĭ o dată, nicĭ o dată nu me'ĭ ajunge!
Eŭ cu scórţa unuĭ mare stejar
Mĕ voĭu îmbrăca în codru!

— O, Magali! dacă tu te facĭ
Arborele măgurelor,
Iederă mĕ voĭu face eŭ:
Te voĭu îmbrăţişa!

— De'ĭ vré să mĕ strîngĭ la pept,
Veĭ apuca numaĭ un bătrîn stejar!
Eŭ mĕ voĭu face albă călugăriţă

Dóu mounastié dóu grand Sant Blas!	In locașul mareluĭ Sân-Blasiŭ.
—O Magali! se tu te fas Mounjo blanqueto, Iéu, capelan, counfessarai, E t'ausirai!	— O, Magali! dacă tu te facĭ Călugăriță albă. Eŭ, ca duhovnic, te voĭu spovedi: Te voĭu auḑi!
—Se dóu couvènt passes li porto, Tóuti li mounjo trouvaras Qu'à moun entour saran pèr orto, Car en susàri me veiras!	—Dacă tu trecĭ pórta mănăstiriĭ. Veĭ găsi tóte călugărițele Umblând în gĭurul meŭ, Căcĭ mĕ veĭ vedé în gĭulgĭu!
— O Magali! se tu te fas La pauro morto, Adounc la terro me farai: Aqui t'aurai!	— O, Magali! dacă tu te facĭ Sărmană mórtă, Atuncĭ eŭ mĕ voĭu face pămînt: Acolo te voĭu avé!
— Aro coumence enfin de crèire Que noun me parles en risènt: Vaqui moun aneloun de vèire Pèr souvenènço, o bèu jouvènt!	—Acum eŭ încep dar a crede Că tu nu glumescĭ; Ĭată inelul meŭ de sticlă Pentru amintire, frumosule flăcăŭ!
— O Magali! me fas de bèn!.. Mai, tre te vèire, Ve lis estello, o Magali, Coume an pali!..	— O, Magali! tu'mĭ facĭ bine!.. Dar din dată ce te-aŭ vĕḑut, Privesce stelele, o Magali! Cum ele aŭ pălit!...[10])

Nu scim, pînă la ce punct anume d. Mistral a adaus dela sine, în fond și 'n formă, la cântecul poporan provențal. El-însușĭ mărturisesce, că poesia de maĭ sus a fost compusă de către dînsul după o arie luată din popor: «l'air populaire sur lequel a été composée la Chanson de Magali.»[11]) Orĭ-cum ar fi, ea a avut meritul, maĭ cu sémă, de a atrage atențiunea generală asupra originaluluĭ celuĭ poporan, singurul important din punctul de vedere istoric; și astfel, peste puțin, s'aŭ cules o mulțime de varianturĭ ale acesteĭ balade în tótă Francia, carĭ mult timp încă ar fi remas necunoscute, să nu le fi sgândărit în ascunseturele lor acest fericit îndemn.

10) Mistral, *Mireille, poëme provençal*, Paris, 1878, p. 116—126
11) Ibid. p. 129.

§ 14. Maĭ întâĭu, ĭată variantul audit de d. Dr. Guibaud în regiunea Narbonnesă a Provenţeĭ:

—Catarino, m'aimio,
Rebelho-te siuplèt;
Regardo à ta finestro
Lou mai et lou bouquet.
Regardo à ta finestro
Las guirlandos de flous,
Per celebrà ta festo,
Que planto l'amourous.
Per celebrà ta festo,
Mas prumièros amours,
Te jougarei d'aubados,
D'aubados de tambours.

M'enchaute pla d'aubados,
N'es pas ço que me cal:
Ço que sustout me presso,
Es de me maridà.
Ço que sustout me presso
Es de me maridà,
Car, s'aco duro gaire,
Iéu m'anirei negà.

—S'aco te duro gaire,
Que te borgues negà,
Iéu me farei nadaire
Et n'anirei pescà.

—Se tu te fas nadaire
Per me veni pescà,
Iéu me farei andialo,
Te glissarei en ma.

—Se tu te fas andialo
Per me glissa à la ma,
Me farei la floureto
Que brilho dins lou prat.

—Se tu te fas floureto
Que brilho dins lou prat,

— Caterino ĭubită!
Deşteptă-te, mĕ rog;
Privesce din ferêstră
La maĭu şi la buchet!
Privesce din ferêstră
Cununele de florĭ,
Pentru a 'ţĭ serba ḑiua
Gătite de amant!
Pentru a 'ţĭ serba ḑiua,
Întâĭul meŭ amor,
Îţĭ voĭu face concerte,
Concerte din tambure.

—Nu'mĭ pasă de concerte:
Nu'ĭ asta grija mea;
Ceĭa-ce mĕ zoresce
Este să mĕ mărit;
Ceĭa-ce mĕ zoresce,
Este să mĕ mărit,
Căcĭ d'aş maĭ sta tot astfel,
M'oĭu duce să mĕ 'nnec!

D'ar fi să staĭ tot astfel,
D'ar fi ca să te 'nnecĭ,
Eŭ notător m'oĭu face
Ca să te pescuesc.

—De te facĭ notător
Ca să mĕ pescuescĭ,
Mĕ voĭu face ţipar
Să-ţĭ alunec pintre mânĭ,

—De te facĭ ţipar
Să-mĭ alunecĭ pintre mânĭ,
Mĕ voĭu face floricea
Strălucind pe câmp.

—De te facĭ floricea
Strălucind pe câmp,

Me farei margarideto
Per estre à toun coustat.

—Se te fas margarideto
Per estre à moun coustat,
Iéu me farei rousèlo
Que mirgalho lou prat.

—Se tu te fas rousèlo
Per mergalhà lou prat,
Iéu me farei segaire,
Te prendrai am'el blat.

—Se tu te fas segaire
Per me prene am'el blat,
Iéu me farei la bicho
Que sauto su'l serrat.

—Se tu te fas la bicho
Que sauto su'l serrat,
Iéu me farei cassaire,
T'aurei am'un fialat.

—Se tu te fas cassaire
Per me prene au fialat,
Iéu me farei la roso
Del jardin de papa.

—Se tu te fas la roso
Del jardin de papa,
Iéu me farei l'aigueto
Per te plà arrousà.

—Se tu te fas l'aigueto
Per me plà arrousà,
Iéu me farei l'abelho
Per te poudè baisà.

—Se tu te fas l'abelho
Per me poudè baisà,
Iéu me farei la luno
Que brilho al cèl ta grand.

—Se tu te fas la luno
Que brilho al cèl ta grand,

M'oĭu face şi eŭ o flóre
Lîngă tine crescênd.

—De te facĭ şi tu flóre
Lîngă mine crescênd,
M'oĭu face mac selbatec
Ascuns pintre grâŭ.

—De te facĭ mac selbatec
Ascuns pintre grâŭ,
Mĕ voĭu face cosaş:
Cu grâul te-oĭu lua.

De te facĭ cosaş
Cu grâul să mĕ ĭeĭ,
M'oĭu face căprióră
Pe munte sărind.

—De te facĭ căprióră
Pe munte sărind,
M'oĭu face vînător:
Te-oĭu prinde în laţ.

—De te facĭ vînător
Să mĕ prindĭ în laţ,
M'oĭu face trandafir
In grădina tateĭ.

—De te facĭ trandafir
In grădina tateĭ,
Mĕ voĭu face rouă
Ca să te stropesc.

—De te facĭ rouă
Ca să mĕ stropescĭ.
M'oĭu face albină
Şi te-oĭu săruta.

—De te facĭ albină
Ca să mĕ săruţĭ,
Mĕ voĭu face lună
Luminând pe cer.

—De te facĭ lună
Luminând pe cer,

Iéu me farei nuage,
T'anirei al dabant.

—Se tu te fas nuage
Per m'anà al dabant.
Iéu me farei l'estèlo
Que brilho al cèl ta grand.

—Se tu te fas l'estèlo
Que brilho al cèl ta grand,
Iéu me farei l'aubeto,
T'aurei en me lebant.

—Se tu te fas l'aubeto,
Per m'abe'n te lebant,
Iéu me farei moungeto
Dins un coubant.

—Se tu te fas moungeto
Dins un coubant,
Iéu me farei lou prestre,
T'aurei en counfessan.

—Se tu te fas lou prestre
Per m'abe'n counfessan,
Iéu farei de la morto,
Las surs me plouraran.

—Se tu fas de la morto.
Las surs te plouraran;
Me farei terro santo,
De iéu te coubriran.

—Se te fas terro santo,
De que me coubriran,
Tant bol dounc que tu m'ages,
Coum'un autre galant.
Tant bol dounc que tu m'ages
Coum'un autre galant,
Beni dounc que t'embrasse,
Sarro-me tendrement!

Mě voĭu face nor
De'naintea ta.

—De te facĭ nor
De'naintea mea.
Mě voĭu face stea
Luminând pe cer.

—De te facĭ stea
Luminând pe cer,
M'oĭu face auroră:
Te-oĭu prinde în zorĭ.

—De te facĭ auroră
Să mè prindĭ în zorĭ,
Mě voĭu face maĭcă
Intr'un sfînt locaş.

—De te facĭ maĭcă
Intr'un sfînt locaş,
M'oĭu face preut
Să te spovedesc.

—De te facĭ preut
Să mě spovedescĭ,
M'oĭu preface mórtă:
Maĭcele m'or boci.

—De te prefacĭ mórtă,
Maĭcele bocind,
M'oĭu face ţărînă
Şi te-oĭu coperi.

—De te facĭ ţărînă
Ca să mě acoperĭ,
Maĭ bine ĭea-mě tu
Decât un alt voĭnic!
Maĭ bine ĭea-mě tu
Decât un alt voĭnic:
Vino de mě sărută,
Imbrăţişându-mě dulce![1])

) Montel et Lambert, *Chants populaires du Languedoc*, in *Revue des langues* *nes*, t. 4 (1877), p. 264-7.

Din tóte varianturile provenţale, am ales maĭ cu preferinţă pe cel de maĭ sus din maĭ multe puncturĭ de vedere. Pe de o parte, el se aprópiă maĭ mult de faĭmósa imitaţiune a d-luĭ Mistral; pe de alta, el este cel maĭ lung şi—tot-o-dată—cel maĭ neartificial, adecă cel maĭ poporan pînă şi prin imperfecţiunile sale, dintre carĭ ne vom mărgini de a indica aci numaĭ vr'o doă.

La versul 31 cântăreţul uĭtă, care anume din ceĭ doĭ actorĭ aĭ baladeĭ este cel persecutat şi care este persecutorul, schimbându-le de o dată rolurile, astfel că tocmaĭ pe persecutor îl vedem pe neaşteptate metamorfosându-se într'o floricică pentru că să se ascundă de cel persecutat.

La versurile 63-4, vice-versa, persecutatul este acela care se apucă a nu lăsa în pace pe persecutorul seŭ, voind cu orĭ-ce preţ să'l sărute.

Versurile 67-8 şi 75-6 caracteriséză cu acelaşĭ cuvint "luna" şi "stéua":

Que brilho al cèl ta grand...,

ceĭa-ce nu maĭ este o repetiţiune poetică, atât de ĭubită de popor, ci constitue pur şi simplu o scăpare din vedere, poporană şi ea, dar cu mult maĭ rară.

Acest variant îl vom formula prin PR[1].

§ 15. Cel maĭ apropiat de PR[1] este variantul PR[2], publicat de d. Arbaud sub nemeritul titlu de "Les transfourmatiens".

El cuprinde 80 versurĭ şi se adreséză la o "Margaretă", care înlocuesce pe "Caterina" din PR[1]:

Margarido, ma mie,
Mes premieres amours,
Te fau toucar d'aubados,
D'aubados de tambours...

Ar fi de prisos a-l reproduce aci întreg, de vreme ce el se întâlnesce cu PR[1] în tóte metamorfosele, ba pînă şi'n or-

dinea lor, începênd dela amenințarea feteĭ de a se înneca și sfîrșind cu finala hotărîre de a se împăca:

Tant vau dounc que tu m'agues
Coum'un autre galant!

O desbinare abia pe jumătate consistă numaĭ în aceĭa că vînătorul din PR[2] alérgă după ‹iepure› în locul ‹căprióreĭ› din PR[1], și că ‹albina› sărută ‹flórea›, ĭar nu — ideiă maĭ ciudată — ‹roua de pe flóre›.

D. Arbaud observă:

‹Cette chanson este fort connue dans toute la Provence, ‹aussi en existe-t-il de nombreuses variantes, mais elles portent ‹exclusivement sur la forme, le fonds et les détails restent ‹les mêmes.›

El-însușĭ citéză treĭ sub-varianturĭ provențale, afară de un al patrulea care, deși este franțusesce, dar se cântă tot în Provența.

Intr'unul din aceste sub-varianturĭ persecutorul repetă mereŭ feteĭ:

Fagues que que fagues.
Belo, iéu t'aurai...[13]),

adecă literalmente ca în varianturile române:

Fă ce-ĭ face...;

o coincidință fórte interesantă chĭar sub raportul curat linguistic.

§ 16. Vom formula prin PR[3] următorul variant, culcs numaĭ în fragment la Carcassonne:

—Sé tu té météts daillaïré, Qué m'ajés en daillan, Jéou mé mettréi escarpo An aquél riou tan gran.	—De te facĭ secerător Ca să mă aĭbĭ cosind, Mĕ voĭu face crap In cel mare rîŭ!

13) Arbaud, *Chants populaires de la Provence*, Aix, 1864, t. 2, p. 128-134.

—Sé tu té métés escarpo	—De te facĭ tu crap
An aquél riou tan gran,	In cel mare rîŭ
Jéou mé mettréi pescaïre	Mě voĭu face pescar
E t'aourei en pescan.	De te-oĭu pescui!
—Sé tu té métés pescaïre	—De te facĭ pescar
E qué m'ajés en pescan,	Să mě pescuescĭ,
Jéou mé mettréi mounjéto	Mě voĭu face maĭcă
An aquél coubén tan gran.	In cel mare schit!
—Sé tu té métés mounjéto	—De te facĭ maĭcă
An aquél coubén tan gran,	In cel mare schit,
Jéou mé mettréi érmito	M'oĭu face săhastru:
T'aourei en coufessan.	Te-oĭu avé spovedind!
—Sé tu té métés érmito	—De te facĭ săhastru
Qué m'ajés en coufessan,	Să mě aĭbĭ spovedind,
Jéou me mettréi estèlo	Eŭ m'oĭu face stea
An aquél cél tan gran.	Pe cel mare cer!
—Sé tu té métés estèlo	—De te facĭ tu stea
An aquél cél tan gran,	Pe cel mare cer,
Jéou mé mettréi bruméto,	Mě voĭu face nor
Té passarei daban.	De'naintea ta!
Sé tu té métés bruméto,	—De te facĭ tu nor
Qué mé passés daban,	De'naintea mea,
Jéou mé farei la morto,	Mě voĭu face mórtă
Atal m'enterraran.	Şi o să mě 'ngrópe!
—Sé tu fas dé la morto,	—De te facĭ mórtă
Qu'atal t'enterraran,	Ca să te'ngrópe,
Jéou mé mettréi terréto,	M'oĭu face ţărînă:
E dé iéou té coubriran.	De mine te-or coperi![14]

§ 17. Cel maĭ scurt din varianturile provenţale este cel cules de d. Dr. Cavani la Montferrier în departamentul Hérault şi care se adreséză la o «Janetă»:

— Adiu, Janetoun m'amiga,	— Iute, dragă Janetă,
Mas pus cheras amours,	Scumpul meŭ amor,

14) Gaidoz et Rolland, *Mélusine, revue de mythologie*, Paris, 1877, p. 341-2.

Beni entendre une cansouneta
Que n'es facha per bous.

— Se iéu l'entende dire
Ou l'entende cantà,
Dedins la ribieireta,
Iéu, m'anarai gità.

— Se dins la ribieireta
Bous, bous anàs gita,
Iéu me mettrai pescaire,
En pesquen bous aurai.

— Se bous mettès pescaire,
Qu'en pesquen bous m'ages,
Iéu me mettrai erbeta
Dins lou pradet tant grand.

— Se bous mettès erbeta
Dins lou pradet tant grand,
Iéu me mettrai dalhaire,
En dalhen bous aurai.

— Se bous mettès dalhaire,
Qu'en dalhen bous m'ages
Iéu me mettrai sureta
Dins lou couvent tant grand.

— Se bous mettès sureta
Dins lou couvent tant grand,
Iéu me mettrai frereta,
En counfessen bous aurai.

— Se bous mettès frereta,
Qu'en counfessen m'ages,
Iéu me mettrai esteleta
Dins lou ciel qu'es tant grand.

— Se bous mettès esteletta
Dins lou ciel qu'es tant grand,
Iéu me mettrai nibetta,
En niben bous aurai!

Vino să asculţĭ cântecul
Pentru d-ta!

— De mi'l veĭ ḑice
Saŭ mi'l veĭ cânta,
Maĭ bine 'n rîuleţ
Eŭ să m'arunc!

— Dacă 'n rîuleţ
Va fi să te aruncĭ.
Mĕ voĭu face pescar:
Te-oĭu avé pescuind!

— De te facĭ pescar
Să mĕ pescuescĭ.
Mĕ voĭu face érbă
Pe câmpul cel mare!

— De te facĭ érbă
Pe câmpul cel mare,
Secerător m'oĭu face:
Te-oĭu avé secerând!

— De'ĭ fi secerător
Să mĕ aĭbĭ secerând,
Eŭ m'oĭu face sóră
In schitul cel mare!

— De te facĭ sóră
In schitul cel mare,
Eŭ m'oĭu face popă:
Te-oĭu avé spovedind!

— De te facĭ popă
Să mĕ spovedescĭ,
Eŭ m'oĭu face steluţă
Pe cerul cel mare!

— De te facĭ steluţă
Pe cerul cel mare,
Nouraş m'oĭu face:
In negură te-oĭu avé![15])

15) *Revue des langues romanes*, 2e série t. 4, p. 263—4.

Acest variant — îl vom formula prin PR^4 — este fórte important.

Cel maĭ scurt dintre tóte, deşi complet, el se pare a fi conservat fără adaosurĭ, ba póte chĭar cu suprimerĭ, trăsurele esenţiale ale prototipuluĭ provenţal, pe care l'aŭ amplificat cele-l'alte varianturĭ.

El ne dâ numaĭ patru şirurĭ de metamorfose:

pesce—pescar;
érbă—cosaş;
călugăriţă—preut;
stea —nor.

Finalul cel sentimental din PR^1 şi PR^2 lipsesce aci, ca şi'n PR^3. Fata nu sfîrşesce prin a se îndupleca. Ea póte să cadă de nevoe, dar nu ḑice că ĭubesce.

§ 18. Publicând varianturile PR^1 şi PR^4, dd. Montel şi Lambert observă:

«Ces chants représentent le chef-d'oeuvre du genre, «la Chanson des Métamorphoses, illustrée par la *Magali* de «Mistral.» [16])

§ 19. După cum Româniĭ din Moravia, slavisându-se, şi-aŭ tradus «cântecul metamorfoselor» din'românesce în slavonesce, tot aşa parţiala franţusire a Provenţeĭ a făcut ca acéstă baladă să se cânte acolo şi franţusesce, fără a înceta totuşĭ de a fi curat provenţală.

Varianturile franceso-provenţale sînt numeróse.

La Lodève, tot în departamentul Hérault, adecă alături cu PR^3, d. Rouis a cules următorul variant, pe care'l formulăm prin F^1:

—J'ai fait une maitresse,
Trois jours, n'y a pas longtems.
J'irai la voir dimanche,
Sans plus tarder.
J'irai revoir la belle,
Par amitié.

16) Ibid. t. 1, p. 325.

—Si tu me viens voir dimanche,
Sans plus tarder,
Je me mettrai rosette
Sur un rosier,
Et tu n'auras de moi
Aucun agrément.

—Si tu te mets rosette
Sur un rosier,
Je me mettrai fleuriste,
Fleuriste jardinier:
Je cueillerai la rose,
Par amitié.

—Si tu te mets fleuriste,
Fleuriste jardinier,
Je me mettrai bichette,
Courant dans les champs,
Et tu n'auras de moi
Aucun agrément.

—Si tu te mets bichette,
Courant par les champs,
Je me mettrai chasseur,
Pour te chasser:
Je chasserai la biche
Par amitié.

—Si tu te mets chasseur
Pour me chasser,
Je me mettrai étoile
Du firmament,
Et tu n'auras de moi
Aucun agrément.

—Si tu te mets étoile
Du firmament,
Je me mettrai nuage,
Nuage blanc:
Je couvrirai l'étoile
Du firmament.

—Si tu te mets nuage,
Nuage blanc,
Je ferai la malade
Dans un lit blanc,
Et tu n'auras de moi
Aucun agrément.

—Si tu te fais malade
Dans un lit blanc,
Je me mettrai docteur
Pour te docter:
Je docterai la belle
Par amitié.

—Si tu te mets docteur
Pour me docter,
Je ferai bien la morte
Pour un moment,
Et tu n'auras de moi
Aucun agrément.

—Si tu fais bien la morte
Pour un moment,
Je me mettrai saint Pierre
Du paradis,
Et j'ouvrirai la porte
A ma bonne amie.[17])

17) Ibid. t. 4, p. 261-3.

În acest variant, dintre cele cincĭ şirurĭ de metamorfose, una: b o l n a v — m e d i c, este nouă; precum şi ingeniosul final de a se preface persecutorul în s â n-P e t r u pentru a primi pe m ó r t a în Paradis.

Prin tonul seŭ păcălitor, acest variant se deosebesce mult de cele curat provenţale, în carĭ dialogul nu se pogóră nicĭ o dată pînă la glumă.

De altmintrea, în F^1 ca şi'n PR^4, féta nu se împacă cu persecutorul seŭ.

§ 20. Vom formula prin F^2 un alt variant franceso-provenţal, cules de d. V. Smith în Velay şi pe care noĭ îl vom reproduce aci ïarăşĭ întreg, fiind-că el — prin formă şi prin unele a-mărunte — se depărtéză de F^1 şi de tóte varianturile provenţale.

Ïată-l:

—O, petite brunette que j'aime tant,
Je te donnerai le livre de mon argent,
Si tu voulais me rendre mon coeur content.

—Je ne veux point du livre de ton argent,
Je veux me mettre en dame dans un couvent:
Jamais tu en auras le coeur content.

—Si tu te mets en dame dans un couvent,
Je me mettrai en prêtre, gaillard chantant:
Confesserai les dames de ton couvent.

—Si tu te mets en prêtre, gaillard chantant,
Je me mettrai en lièvre, courant les champs:
Et jamais tu en auras le coeur content,

—Si tu te mets en lièvre, courant les champs,
Je me mettrai en forme d'un chien courant:
J'attraperai le lièvre, courant les champs.

—Si tu te mets en forme d'un chien courant,
Je me mettrai en grive, volant en l'air:
Et jamais tu en auras mes amitiés.

—Si tu te mets en grive, volant en l'air,
Je me mettrai en forme d'un bon chasseur:
Je tirerai la grive, volant en l'air.

—Si tu te mets en forme d'un bon chasseur,
Je me mettrai en caille, volant au blé:
Et jamais tu en auras mes amitiés.

—Si tu te mets en caille, volant au blé,
Je me mettrai en forme d'un moissonier:
J'attraperai la caille, volant au blé.

—Si tu te mets en forme d'un moissonnier,
Je me mettrai en truite dans la rivier:
Et jamais tu en auras mes amitiés.

—Si tu te mets en truite dans la rivier,
Je me mettrai en forme d'un esparvier:
J'attraperai la truite dans la rivier.

—Si tu te mets en forme d'un esparvier,
Je me mettrai en rose sur un rosier:
Et jamais tu en auras mes amitiés.

—Si tu te mets en rose sur un rosier,
Je me mettrai en forme d'un jardinier:
Je cueillerai la rose sur le rosier.

—Si tu te mets en forme d'un jardinier,
Je me mettrai en pomme sur le pommier:
Et jamais tu en auras mes amitiés.

– Si tu te mets en pomme sur le pommier,
Je me mettrai en forme d'un grand panier:
Je cueillerai la pomme dans le panier.

—Si tu te mets en forme d'un grand panier,
Je me mettrai étoile au firmament,
Et jamais tu en auras ton coeur content.

—Si tu te mets étoile au firmament,
Je me mettrai nuage, nuage blanc:
Je couvrirai l'étoile du firmament.

—Si tu te mets nuage, nuage blanc,
Tu m'as suivi partout jusqu'au firmament:
Prends-moi en mariage, brave galant![18])

D. Smith observă în privința colecțiunii sale întregi: ‹maintes fois nous nous bornons à revêtir d'un français aussi littéral que possible des chants provençaux de la rive droite ‹ou de la rive gauche du Rhône›.[19]) În casul de față însă, traducțiunea francesă este departe de a fi ‹literală›. Originalul provențal, ori-care ar fi fost, ne apare în F[a] slăbit cu desăvîrșire, mulat, sărbeḑit prin nesce adaosuri reŭ brodite. Unde era suc, s'a turnat apă, încât sucul a despărut, dar nu mai este nici măcar apă. Dintr'o singură ‹pasere de vînat› s'aŭ bifurcat ‹pătîrniche› și ‹sturḑ›. Pe lîngă ‹rose sur un rosier› s'a mai acățat ‹pomme sur un pommier›. ‹Vînătorul› fiind deja întrebuințat pentru ‹pătîrniche›, nevoia a silit de a pune pentru ‹sturḑ› nepotrivitul correlativ de ‹secerător›. Tot așa ‹grădinarul› fiind opus ‹trandafirului›, s'a născocit cu d'asila o ‹coșniță› pentru a se opune ‹mărului›.

§ 21. O dată întórsă franțusesce chiar în Provența, ba încă în mai multe feluri, balada metamorfoselor, trecênd mai întâiŭ în regiunile învecinate, bună-óră în Bourbonnais și'n Berry,[20]) a reușit cu timpul a se respândi în tótă Francia diferențiându-se treptat într'o grămadă de varianturi, dintre cari abia o mică parte s'aŭ putut da la lumină, tóte grațiă sgomotului produs prin norocósa Magali a lui Mistral.

Astfel departe la nord, d. Garcin a găsit'o tocmai în Picardia într'un frumos variant, din care ne pare reŭ de a cunósce numai următorul fragment:

—Je me rendrai rose
Sur un rosier:
Tu n'auras ni de moi
Ni d'amitié!

5. —Ah! si tu te rends rose
Sur un rosier,
Je me rendrai jardinier
Pour t'y cueiller:

18) *Romania*, t. 7 (1878), p. 62-3.
19) Ibid. p. 53.
20) Ib. p. 63 nota 2.

Je t'y cueillerai, la belle,
Par amitié!

—Si tu te rends jardinier
Pour m'y cueiller,
Je me rendrai carpe
Dans un vivier:
Tu n'auras ni de moi
Ni d'amitié!

—Ah! si tu te rends carpe
Dans un vivier,
Je me rendrai pêcheur
Pour t'y pêcher:
Je t'y pêcherai, la belle,
Par amitié!

—Si tu te rends pêcheur
Pour m'y pêcher,
Je me rendrai biche
Courant les champs:
Tu n'auras ni de moi
Ni d'agrément!... [21]

Acest variant, pe care'l vom formula prin F^3, cu tóte că geograficesce s'a depărtat atăt de mult de Provença, este însă fără alăturare maĭ puçin încărcat decăt F^2, maĭ aprópe de frumseçea cea nesilită a varianturilor curat provençale.

§ 22. Cu migraçiunile Francesilor în America, cântecul nostru a isbutit a trece şi el dincolo de Oceanul Pacific.

Coloniĭ francesĭ, originarĭ din Provença şi de pe aĭurĭ, îl cântă astădĭ în selbateca şi frigurósa Canadă.

D. Gagnon a publicat doă varianturĭ canadiane, dintre carĭ unul — fie F^4 — nu este decăt sub-variant la F^1, presintând totuşĭ la sfîrşit o altă întorsetură fórte interesantă, şi anume:

—Si tu te mets prêcheure pour me prêcher,
Je me mettrai soleille au firmament:
De moi tu n'auras pas de contentement.

—Si tu te mets soleille au firmament,
Je me mettrai nuage pour te cacher:
Je cacherai la belle, ma bien-aimée.

---

21) Garcin, *Les Français du Nord et du Midi.* Paris, 1868, citat de Chavée în *Revue de linguistique*, t. 1 (1868), p. 487.

—Si tu te mets nuage pour me cacher,
Je me mettrai Saint Pierre au paradis:
Je n'ouvrirai la porte qu'à mes bons amis![22])

Aci dară féta, ĭar nu persecutorul ca în F[1], se preface în Sân-Petru, ceĭa-ce este maĭ logic şi se pare a fi maĭ primitiv. In adevĕr, ne maĭ sciind încotro să scape de gónă, victima îşĭ află un adăpost sigur, un locaş bine îngrădit contra ispiteĭ, numaĭ dóră devenind portar al Paradisuluĭ, de unde:

—Je n'ouvrirai la porte qu'à mes bons amis!

§ 23. Cel-l'alt variant canadian — fie F[5] — trebuĭ reprodus întreg:

—Par derrièr chez ma tante
Il lui ya-t-un étang,
Je me mettrai anguille,
Anguille dans l'étang.

—Si tu te mets anguille
Anguille dans l'étang,
Je me mettrai pêcheur:
Je t'aurai en pêchant.

—Si tu te mets pêcheur
Pour m'avoir en pêchant
Je me mettrai allouette,
Allouette dans les champs.

—Si tu te mets allouette,
Allouette dans les champs,
Je me mettrai chasseur:
Je t'aurai en chassant.

—Si tu te mets chasseur
Pour m'avoir en chassant,
Je me mettrai nonnette,
Nonnett' dans un couvent

—Si tu te mets nonnette
Nonnett' dans un couvent
Je me mettrai prêcheur
Je t'aurai en prêchant.

—Si tu te mets prêcheur
Pour m'avoir en prêchant,
Je me donn'rai à toi
Puisque tu m'aimes tant!

D. Gagnon observă:

«Le dernier vers: *Je me donn'rai à toi puisque tu m'aimes* «*tant*! devrait être séparé des vers qui précèdent par plusi«eurs couplets. C'est simplement parce que ces couplets ont

22) Gagnon, *Chansons populaires du Canada*, Québec, 1865, p. 140.

«eté oubliés que cette chanson, și poétique d'ailleurs, se ter-«mine si sottement. Il ne fut jamais venu à l'esprit de nos «braves habitants, qui n'ont, grâce à Dieu, jamais mis le pied «au théâtre, et qui n'ont jamais, non plus, nourri leur esprit «des romans de Mms et Mme Dumas, Sue, Sand, Kock et «C-ie, de fabriquer ce dénouement *à la Favorite.*»[23])

Orĭ-ce s'ar puté ḑice despre acéstă observațiune cam ușo-ratecă, adevĕrul este că, dacă vom suprime finalul cel senti-mental prin care ballada «se termine si sottement», restul va semena, prin simplicitatea cea primitivă și puținătatea meta-morfoselor, maĭ cu sémă cu PR^4.

§ 24. Posedênd patru varianturĭ provențale și cincĭ francese, saŭ maĭ bine franceso-provențale, căcĭ tóte — direct saŭ indi-rect — îșĭ aŭ légănul tot în Provența, avem dreptul de a trage din alăturarea lor o conclusiune destul de sigură, pe care — sperâm — n'o vor desminți varianturile ce nu le-am putut cunósce.

Maĭ întâiŭ, ĭată statistica metamorfoselor:

Elementul pasiv:	Elementul activ:
1. bolnavă (F^1 44. F^4);	medic (F^1 50. F^4);
2. călugăriță (PR^1 83. PR^2. PR^3 11. PR^4 23. $F^2$5. F^4. F^5 19);	duhovnic (PR^1 87. PR^2. PR^3 15. PR^4 27. F^2 8. F^4. F^5 23):
3. căprióră (PR^1 47. F^1 21. F^3 25. F^4);	vînător (PR^1 51. [F^2]. F^1 26. F^4);
4. flóre (PR^1 55. PR^2);	rouă (PR^1 59. PR^2);
5. flóre (PR^2);	albină (PR^2);
6. flóre (PR^1 31);	flóre (PR^1 35);
7. flóre (F^1 9. F^2 35. $F^3$1);	grădinar (F^1 15. F^2 38. F^3 7);
8. flóre (PR^1 39);	cosaș (PR^1 43);
9. ĭérbă (PR^2. PR^4 15);	cosaș (PR^2. PR^4 19);

23) Gagnon, op. cit. p. 76-9.

10. ĭepure (F^{2} 11);	ogar (F^{2} 14);
11. ĭepure (PR^{2});	vînător (PR^{2});
12. lună (PR^{1} 67);	nor (PR^{1} 71);
13. mâr (F^{2} 41);	coşniţă (F^{2} 44);
14. mórtă (F^{1} 56);	St. Petru (F^{1} 62);
15. mórtă (PR^{1} 91. PR^{2}. PR^{3}. 27);	ţărînă (PR^{1} 95. PR^{2}. PR^{3} 31);
16. pasere (F^{2} 17. F^{5} 11);	vînător (F^{2} 20. F^{5} 15);
17. pasere (F^{2} 23);	cosaş (F^{2} 26);
18. pesce (PR^{1} 27. PR^{2}. PR^{3} 3. PR^{4} 7. F^{3} 13. F^{4}. F^{5} 3);	pescar (PR^{1} 23. PR^{2}. PR^{3} 7. PR^{4} 11. F^{3} 19. F^{4}. F^{5} 7);
19. pesce (F^{2} 29);	şoĭm (F^{2} 32);
20. St. Petru (F^{4});	*
21. sóre (F^{4});	nor (F^{4});
22. stea (PR^{1} 75. PR^{2});	aurora (PR^{1} 97. PR^{2});
23. stea (F^{1} 32. F^{2} 47. PR^{3} 19. PR^{4} 31);	nor (F^{1} 38. F^{2} 50. PR^{3} [illegible] PR^{4} 35);
24. *	albină (PR^{1} 63).

Din acest tabel resultă, că prototipul comun, de unde s'aŭ desfăşurat cu timpul atâtea varianturĭ, cuprindea în sine cu certitudine metamorfosele: călugăriţă — duhovnic (No. 2), pesce — pescar (No. 18) şi stea — nor (No. 12, 21, 22, 23), carĭ ne întimpină aprópe în totalitatea derivatelor provenţale şi francese.

Este nu maĭ puţin sigur, că acel prototip maĭ avea metamorfosele vînător (No. 3, 11, 16) şi cosaş (No. 8, 9, 17) pentru elementul activ, deşi correlativele acestora nu sînt tot atât de certe, varianturile desbinându-se pentru elementul pasiv între căprióră, ĭepure şi pasere de o parte, între flóre şi ĭérbă de alta.

Este maĭ mult decât probabil, în fine, că prototipul maĭ cunoscea încă metamorfosa mórtă—ţărînă (No. 14, 15), pe care aŭ căutat s'o înlăture varianturile francese, ferindu-se de imaginĭ lugubre, dar care persistă în majoritatea celor provenţale.

Maĭ pe scurt, metamorfosele cele primitive ale baladeĭ provențale sînt :

ELEMENT PASIV:		ELEMENT ACTIV:
1. călugăriță	—	duhovnic;
2. pesce	—	pescar;
3. stea	—	nor;
4. [ĭérbă?]	—	cosaș;
5. [pasere?]	—	vînător;
6. mórtă	—	țărînă.

Noĭ am bănuit deja maĭ sus în §-ful 17, că variantul PR[4] este cel maĭ vechĭu, cel maĭ apropiat de prototipul provențal comun. In adevĕr, din cele șése șirurĭ de metamorfose originare, el a conservat primele patru.

§ 25. Din varianturile provențale, în doă—PR[1] și PR[2]—féta ajunge a ĭubi pe persecutorul seŭ; în altele doă—PR[3] și PR[4]—nu'l ĭubesce. Greutatea relativă a variantuluĭ PR[4] ne face a crede că și'n prototipul provențal comun féta n ŭ ĭ u b ĭ a. Galanteria finală din PR[1] și PR[2] pare a fi un ingredient posterior, datorit—probabilmente—influințeĭ francese, după cum a ghicit'o în parte d. Gagnon.

§ 26. Orĭ pe unde a străbătut în Francia și'n coloniele francese cântecul metamorfoselor, el a devenit fórte respăndit.

«Cette douce cantilène — ḑice d. Gagnon — est connue de «tout le monde en Canada».[24])

«Cette chanson — ne spune d. Smith — est l'une des plus «populaires de la France, l'une de celles qui plaisent le plus «à l'esprit par la forme de la lutte qu'elle revêt, par l'ingé«nieuse invention de ressources que chacun des deux interlo«cuteurs est contraint de déployer. Nos dentelières ont plai«sir à la chanter aux veillées, et en juin, quand les jeunes «hommes de la montagne descendent dans nos collines ou dans

---

24) Gagnon, op cit. p. 76.

«nos plaines pour prêter leurs bras aux fauchaisons et aux «moissons, *le Jeu des transformations* est, aux heures de re«pos, l'une de ces chansons avec lesquelles ils aiment à me«surer la puissance de leur voix.»[25])

Şi totuşĭ acest cântec, în totalitatea sa, diferă radicalmente de totalitatea poesieĭ poporane francese şi chĭar provenţale. Însuşĭ d. Smith mărturesce că:

«Quand cette chanson fut envoyée de l'arrondissement d'Aix «à la section du *Comité de la langue* chargée de réunir les «chansons dignes de voir le jour dans un recueil national, «certains membres du Comité ne crurent pas à la popularité «de cet chant, ils craignirent même une supercherie...»[26])

Dd. Montel şi Lambert, în frumósa lor colecţiune de cântece languedociane, nu scieaŭ unde anume să aşeḑe acéstă baladă, care în orĭ-ce rubrică era: «un peu déplacée, à cause même «de sa forme de composition, qui est *toute particulière.*»[27])

Cu alte cuvinte, toţĭ cunoscĕtoriĭ constată în acest cântec ce-va *ne-franţusesc*: un óre-care aer a c l i m a t a t, ĭar nu i n d i g e n.

Inainte însă de a ne puté rosti într'un mod general asupra varianturilor neo-latine, se'nţelege a celor occidentale, maĭ avem de examinat:

β) Variantul reto-roman.

§ 27. In Engadin, la Reto-romaniĭ din Elveţia, o ramură neolatină atât de puţin studiată pînă astăḑĭ, d. de Flugi a descoperit următórea baladă poporană:

Chi me ais que famailg Chi's leiva usche manvailg Cun la staila dal sulailg? Chi me ho'l per marusa?	Cine să fie acel flăcăŭ Ce se scólă aşa de diminéţă De o dată cu zorile? Cine să fie a luĭ drăguţă?

25) V. Smith, loco cit., p. 62.
26) Ib. p. 61.
27) *Revue des langues romanes*, 2-e sér. t. 1, p. 325.

L'ho zuond üna bella matta; Ma da seis bap ho ella artô Bain üna pitschna dota: Sulet ün êr chi rösas ho portô.	Este o fétă pré-frumuşică; Dar dela tată-seŭ ca are O zestre cam mică: Un câmp cu trandafirĭ.
—O bella matta, voust am der Üna bella rösa da tieu êr?	—Frumósă fétă! mĭ-aĭ da tu óre Un frumos trandafir din câmpul teŭ?
—O madinà cha nu farò, Cha mieu bap m'ho scumando.	—O, nicĭ o dată n'o voĭu face, Căcĭ tatăl meŭ m'a oprit!
—Nu voust tü ma marusa gnir?	—Nu vreĭ tu dară să'mĭ fiĭ drăguţă?
—Aunt cu quella eu dvanter, In ün graunet am voelg cunvertir, Ed in la terra am voelg zuper.	—Decăt să ajung eŭ acolo, Maĭ bine m'oĭu preface în grăunte Şi m'oĭu ascunde în pămînt!
—Scha tü voust gnir ün bel graunet, Ed in la terra at voust zuper, Voelg eau gnir ün utscheet. Ed our dalla terra at voelg picler.	—De teĭ preface maĭ bine în grăunte, Ascunzêndu-te'n pămînt, Eŭ pasere mě voĭu face Şi din pămînt te-oĭu ciuguli.
—Ün utscheet scha tü voust gnir, Ed our dalla terra am voust picler, Voe'm convertir in chiamuotschet Ed in la cripla am voelg risçher.	Pasere de te veĭ face Din pămînt să mě cĭugulescĭ, Mě voĭu face căprióră, Avîntându-mě pe stâncĭ.
—Füssast tü ün chiamuotschet, Per in la cripla at risçher, Voelg esser eu ün chatschedret, Ed our dalla sassa at voelg claper.	—De veĭ fi tu căprióră, Avîntându-te pe stâncĭ, Eŭ vînător mě voĭu face De pe stâncĭ ca să te-apuc.

—In chatschedret t'voust convertir,	—Un vînător de te veĭ
Ed our d'la sassa am voust claper,	Ca de pe stâncă să m'ap
Schi voelg eu gnir üna bella rösa,	M'oĭu face eŭ trandafir
Ed in la plazza am voelg plazzer.	Scos de vînḑare în tîrg.
—Scha tü füssast üna rösa	—Deĭ fi tu trandafir min
Ed in la plazza at voust plazzer,	Scos de vînḑare în tîrg,
Ün cumpredar voelg eu gnir,	Cumpĕrător mĕ voĭu face
Gio dalla plazza t'acquister.	Şi din tîrg te-oĭu căpĕta.
—Scu cumpredar voust tü gnir	Cumpĕrător de teĭ face
Gio dalla plazza am voust cumprer,	Ca să mĕ capeţĭ din tîrg,
Voelg in aunglet am convertir	Eŭ m'oĭu preface în înger
Ed aint in tschêl am voelg retrer.	Şi m'oĭu ascunde în cer.
—In ün aunglet t'voust convertir	—In înger de teĭ preface
Ed aint in tschêl voust at plazer,	Ca în cer să te ascunḑĭ,
Schi voelg ün otr'aunglet en gnir,	Eŭ m'oĭu face un alt înger:
E svess in tschêl at voe brancler.	Chĭar în cer te-oĭu săruta![28])

Noĭ nu ne îndoim, că Reto-romaniĭ trebuĭ să fi posed maĭ multe varianturĭ ale acestuĭ cântec, a cărora culegere fi, negreşit, de cea maĭ mare importanţă în cestiunea ce preocupă.

Judecând, cu óre-care sfială, după un singur exemplar, se pare că balada metamorfoselor a străbătut în valea Eng dinuluĭ din Provenţa, póte chĭar într'o versiune francesă, începutul despre «drăguţă» amintesce pe «maîtresse» din rianturile F¹ şi F⁴.

Metamorfosele reto-romane sînt:

1. grăunte	—	pasere;
2. căprióră	—	vînător;
3. flóre	—	cumpĕrător;
4. înger	—	înger;

28) Flugi, *Die Volkslieder des Engadin*, Strassburg, 1873, p. 82-4.—Cf. Cors în *Romania*, t. 3 (1874), p. 114.

dintre carĭ părechĭa 2, 1*b* şi 3*a* se regăsesc în varianturile provenţale şi franceso-provenţale, deşi 1*b* este aci activ, ĭar nu pasiv; dar părechĭa 4 e de tot originală, măcar-că aduce a-minte pînă la un punct pe S â n-P e t r u din F[1] şi F[4]. Tot atăt de originale maĭ sînt apoĭ 1*a* şi 3*b*.

Este fórte remarcabil, în sfîrşit, că variantul reto-roman, pe care'l vom formula prin E, nu cunósce finalul cel sentimental: féta *n u* ĭ u b e s c e.

§ 28. La Slavĭ, la Grecĭ, în Germania şi'n Italia, întru căt ne este permis a ne întemeĭa pe îndelungate cercetărĭ, cântecul metamorfoselor nu există.

Pe Peninsula Pireneică, el este cunoscut numaĭ acolo unde se vorbesce limba provenţală: în Catalonia.[29])

In acest mod, în Europa intrégă acéstă frumósă baladă îşĭ are doă culburĭ sigure, de unde a putut să se respăndéscă şi'n parte s'a şi respăndit: la resărit Romănia şi la apus Provenţa.

Am constatat însă maĭ sus în §-ful 25, că Provenţa nu póte fi, în orĭ-ce cas, decăt o patriă a d o p t i v ă a acestuĭ cântec, străbătut acolo dintr'o altă ţéră.

De unde dară?

Invederat din Romănia, de vreme ce nu avem în tótă Europa vre-un al treilea punct de plecare.

§ 29. Metamorfosele comune varianturilor române şi celor provenţale, adecă tuturor varianturilor e u r o p e a n e, sînt:

Elementul pasiv:	Elementul activ:
1. pesce (M 48. P 65. V[1] 13. V[2] 11. PR[1] 27. PR[2]. PR[3] 3. PR[4] 7. F[3] 13. F[4]. F[5] 3);	pescar (M 52. P 68. V[1] 17. V[2] 14. PR[1] 23. PR[2]. PR[3] 7. PR[4] 11. F[3] 19. F[4]. F[5] 7);

29) Briz, *Cants populars catalans*, I. 125, ap. V. Smith, loco cit. p. 68, nota 2.

2 a) pasere (P 74. V[1] 5. F[3] 17. F[5] 11. cfr. F[2] 23); vînător (P 81. V[1] 9. F[3] 20. F[5] 15. cfr. PR[1] 51. F[1] 26. F[4]. PR[2]. E 29);

b) ĭepure (V[1] 21. V[2] 17. F[3] 11. cfr. PR[2]); ogar (V[1] 25. V[2] 20. F[3] 14);

3. flóre (M 122. P 51. PR[1] 39. cfr. PR[1] 55. PR[2]. PR[1] 31. F[1] 9. F[2] 35. F[3] 1. PR[4] 15. E 31); cosaş (M 127. P 55. PR[1] 43. cfr. PR[2]. PR[4] 19 F[2] 26).

4. stea (V[2] 23. PR[1] 75. PR[2]. PR[3] 19. PR[4] 31. F[1] 32. F[2] 47).

*

In fine, dacă vom ŭni i c ó n a şi c ă l u g ă r i ţ a într'o singură ideă de *sacrum*, vom maĭ avé:

5. *res sacra* (A 84. PR[1] 83. PR[2]. PR[3] 11. PR[4] 23. F[2] 5. F[4]. F[6] 19); *sacerdos* (A 89. PR[1] 87. PR[2]. PR[3] 15. PR[4] 27. F[2] 8. F[4]. F[6] 23).

Prototipul comun române-provenţal poseda, prin urmare, c e l m u l t cincĭ şirurĭ de metamorfose, consistând din imaginĭ de tot patriarcale, proprie traĭuluĭ câmpenesc, cu o nuanţă religiósă.

Nuanţa cea religiósă se maĭ resfrînge în S â n-P e t r u al unora din varianturile francese şi'n ceĭ d o ĭ î n g e r ĭ din variantul reto-roman.

§ 30. Dacă ne-am întreba acuma d'a-dreptul: în ce mod Româniĭ transmis-aŭ eĭ Provenţalilor cântecul metamorfoselor?—un respuns temeĭnic la o asemenea cestiune, pusă înainte de timp, ar fi peste putinţă.

Pentru a dobândi o soluţiune metodică, care să resulte dela sine dintr'o înlănţuire treptată a faptelor, cată să cercetăm maĭ întâĭu de tóte, dacă nu există cum-va varianturĭ ale acesteĭ balade afară din Europa, de pe unde s'o fi căpătat Româniĭ, după cum dela Românĭ aŭ luat'o Provenţaliĭ.

Numaĭ prin alăturarea tuturor varianturilor, cel puţin a tuturor celor accesibile în momentul de faţă, vom puté petrunde în adevĕrata **n a t u r ă** a cântecului nostru; ïar adevĕrata luĭ natură, o dată descoperită, ne va înlesni apoĭ înţelegerea motivuluĭ şi moduluĭ de transmisiune a acesteĭ aventuróse călătóre, care ne apare sărind din Carpaţĭ la Pireneĭ.

Să trecem dară la:

b) V a r i a n t u r ĭ   a s i a t i c e,

şi maĭ întâiŭ:

α) Variantul persian.

§ 31. D. Alexandru Chodzko, maĭ bun persianist decăt slavist, a publicat—din nefericire numaĭ în traducere—următorul cântec poporan, cules în dialectul ghilani între triburile persiane de pe ţermul sudic al Mărĭĭ-caspice:

El.

Tu te preumbli sus pe movilă,
Aruncând în mine cu petricele.
O, dacă aş fi eŭ şoĭm,
Cum te-aş maĭ prinde în ghïarele mele!

Ea.

Dacă aĭ fi tu şoĭm
Ca să mĕ prinḑĭ în ghïarele tale,
Eŭ m'aş face pesce
Şi m'aş cufunda în Mare.

El.

Dacă aĭ fi tu pesce
Ca să te cufunḑĭ în Mare,
Eŭ m'aş face pescar
Ş'aş veni să te pescuesc.

Ea.

Dacă tu aĭ fi pescar
Ca să mĕ pescuescĭ
Eŭ m'aş face nor
Şi aş sbura cătră cer.

El.

Dacă tu aĭ fi nor
Ca să sborĭ cătră cer,
Eŭ m'aş face plóiă
Şi te-aş străbate.

Ea.

Dacă tu aĭ fi plóiă
Ca să mĕ străbaţĭ,
Eŭ în pămînt
Aş încolţi ca ïérbă.

El.

Dacă tu în pămînt
Aĭ încolţi ca ïérbă,
Eŭ m'aş face oiţă
Şi te-aş mănca.

Ea.

Daca tu aĭ fi oiță
Ca să mĕ mănâncĭ,
Eŭ m'aş face ac
In prăvălia unuĭ croitor.

El.

Dacă tu aĭ fi ac
In prăvălia unuĭ croitor,
Eŭ m'aş face ață
Ş'aş întra în urechĭa aculuĭ

§ 32. Variantul persian, pe care'l vom formula prin G, e de o importanță extremă în studiul de față, nu numaĭ p tru că — serviciŭ negativ — el ne strămută d'o-dată în As împedecându-ne astfel, prin lărgirea cerculuĭ de observați de a ne pronunța fără timp asupra originiĭ posibile a prot tipuluĭ româno-provențal, dar încă — serviciŭ positiv — pentr că stabilesce într'un mod categoric tóte trăsurele fundamental ale prototipuluĭ general aşa ḑicênd asiatico-european, ş anume:

1°. Cântec, ĭar nu proză;

2°. Metamorfose bi-laterale, nu uni-laterale;

3°. Luptă între un bărbat, care ĭubesce saŭ pretinde a ĭubi, şi între o fétă;

4°. Nu ĭubire, ci maĭ mult ură din partea elementuluĭ pasiv, care în variantul persian debută prin a arunca de sus cu petre în persecutorul seŭ.

Trecênd la amărunte, ne întimpină în G pe prima linie metamorfosa pesce — pescar, de care ne-am isbit aprópe în tóte varianturile europeane; apoĭ metamorfosa ĭérbă, fórte respăndită în varianturile provențale, unde am veḑut de asemenea metamorfosa nor, care însă acolo jócă un rol activ.

Metamorfosa persecutoruluĭ în şoĭm, cu care se începe G şi care ne apare într'un mod sporadic şi'n varianturile francese, deşteptă în noĭ o bănuélă, fórte legitimă chĭar dacă ar lipsi acéstă împregĭurare.

30) Chodzko, *Specimens of the popular poetry of Persia*, London, 1842, p. 487-8.

Unul din cele maĭ frumóse cântece poporane române, pe care d. Alexandri îl aşéḑă între balade, este «Şoĭmul şi flórea fraguluĭ».

Iată-l:

Sus în vîrf de brăduleţ,
S'a oprit un şoĭmuleţ.
El se uĭtă drept în sóre,
Tot mişcând din aripĭóre.
Jos la trunchĭul braduluĭ
Cresce flórea fraguluĭ:
Ea de sóre se feresce.
Şi de umbră se lipesce.

—Floricică dela munte,
Eŭ sînt şoĭm, şoĭmuţ de munte!
Eşĭ din umbră, din tulpină,
Să'ţĭ vĕd faţa la lumină,
C'a venit pînă la mine
Miros dulce dela tine,
Cât am pus în gândul meŭ
Pe-o aripă să te ĭeŭ
Şi să mi te port prin sóre
Pîn'te'ĭ face roditóre.

—Şoĭmuleţ, duĭos la graĭu!
Fie-care cu-al seŭ traĭu.
Tu aĭ aripĭ sburătóre
Ca să te înalţĭ la sóre;
Eŭ la umbră, la recóre,
Am menire 'nfloritóre.
Tu te légănĭ sus, pe vînt;
Eŭ mĕ légăn pe pămînt.
Du-te'n cale'ţĭ, mergĭ cu bine,
Făr'a te găndi la mine,
Că e lume'ncăpătóre
Pentr'o pasere ş'o flóre.[31])

Acest admirabil cântec, unde ne întimpină acelaş vioĭu dialog între un seducĕtor şi o fétă, cu aceĭaşĭ nepregetată resistinţă din partea elementuluĭ pasiv, ni se pare a nu fi decăt un fragment amplificat dintr'un vechĭu variant românesc al baladeĭ metamorfoselor, în care persecutata se prefăcea în flóre şi persecutatul în şoĭm.

Vom formula acest semi-variant prin K.

§ 33. Cântecul ghilanĭ nu póte fi singurul variant persian al baladeĭ nóstre. E maĭ mult decăt probabil, că o posedă de asemenea, în varianturĭ maĭ mult saŭ maĭ puţin diferenţiate, cele-l'alte dialecte persiane, póte chĭar Curḑiĭ şi Afganiĭ. Probă este că, într'un alt variant, ea a trecut la triburile turce aşeḑate în Persia.

31) Alexandri, *Poesiĭ populare*, ed. 2, p. 31.

β) Variantul turco-persian.

§ 34. Textul turc al cânteculuĭ de maĭ jos nu s'a publicat. Noĭ cunóscem, prin urmare, numaĭ traducerea englesă, cam obscură, făcută de d. Chodzko sub titlul de: "Cértă între un amant şi o fétă„:

She.	*Ea.*
I am the grass on the top of a mountain.	Eŭ sînt érbă p'un vîrf de munte.
I am a sharp diamond-dagger.	Eŭ sînt un ascuţit pumnar de diamant.
Be silent, aushik, or else I'll sting you.	Tacĭ, amantule, căcĭ te voĭu străpunge.
I, turned into a snake, into a dragon.	Iată-mĕ prefăcută în şérpe! Iată-mĕ zmeŭ!
He.	*El.*
I'll walk safe on the green turf of the mountain's top.	Eŭ voĭu călca fără grijă érba de pe vîrful munteluĭ.
I can throw a spell upon a snake.	Eŭ pot fermeca pe şérpe.
I know how to get possession of you.	Sciŭ eŭ, cum să te apuc.
I, turned into a strong magic word.	Iată-mĕ prefăcut într'un descântec puternic!
She.	*Ea.*
Do not talk to me, impious aushik.	Nu 'mĭ vorbi, nelegĭuitule amant!
I become a saint; I, turned into a dragon.	Ĭată-mĕ sfîntă! Ĭată-mĕ prefăcută în zmeŭ!
Take the benedictions which I have deserved from heaven, but give me an answer.	Iea bine-cuvîntările ce le-am căştigat în cer, dar dâ-mĭ un respuns.
I, transformed into Nakir and Munkir.	Ĭată-mĕ schimbată în ceĭ doĭ îngerĭ ce judecă pe ceĭ morţĭ!
He.	*El.*
Do not talk to me, impious goat.	Nu 'mĭ vorbi, nelegĭuită capră

I become a saint; I turn myself into Khyber.	Ĭată-mĕ devenit sfînt! Mĕ prefac în cetatea Khyber!
Take the merits which I have before heaven:	Iea meritele mele de'naintea ceruluĭ,
Give me an answer.	Dar dă-mĭ un respuns.
She.	*Ea.*
I put an arrow to my bow;	Eŭ pun o săgétă la arcul meŭ:
A coward will not withstand me.	Un mişel nu va puté să'mĭ resiste.
I rejoin a group of beauties.	Eŭ mĕ 'ntorc la o cétă de frumseţĭ.
I, turned into a ruby of the purest water.	Ĭată-mĕ prefăcută în cel maĭ curat rubin!
He.	*El.*
I'll be a slave to my sweetheart's brow	Eŭ voĭu fi robul sprinceneĭ ĭubiteĭ mele
And to her auburn tresses of hair that fall gracefully on her shoulders.	Şi al pletelor blonde ce-ĭ cad graţios pe umerĭ.
I rubbed myself upon a touch-stone.	Eŭ mĕ 'ncerc însumĭ pe pétra de probă:
I became a coin of the purest gold.	Ĭată-mĕ devenit o monetă de cel maĭ curat aur!
She.	*Ea.*
The bosom of a sweetheart is the garden of paradise.	Sînul ĭubiteĭ este o grădină de paradis.
How many aushiks sigh after it!	Mulţĭ amanţĭ suspină după el;
But it is not accessible to every one.	Dar nu orĭ-cine îl póte dobăndi.
I, turned into the fortress Khyber.	Ĭată-mĕ schimbată în cetatea Khyber!
He.	*El.*
As I put my head on your path,	Când m'oĭu pune eŭ în calea ta,
I'll call the aid of my patron Heider,	Voĭu chema în ajutor pe patronul meŭ Ali
And will take the fortress of Khyber.	Şi voĭu lua cetatea Khyber.
I, turned into Allahu-akber!	Ĭată-mĕ prefăcut în strigăt de năvală!

şĭ-ar fi închipuit obîrşia baladeĭ metamorfoselor în oda luĭ Anacreonte εἰς κόρην:

> Ἡ Ταντάλου ποτ' ἔστη
> λίθος Φρυγῶν ἐν ὄχθαις...;

odă imitată în secolul trecut de cătră faĭmosul cavaler de Boufiers:

> Que ne suis-je la fougère
> Où, sur le soir d'un beau jour,
> Se repose ma bergère, etc.[36])

Tot aşa, balada metamorfoselor n'are nemic a face cu acele basmurĭ, în carĭ amantul şi amanta se metamorfoséză amîndoĭ pentru a fugi de u n a l t r e i l e.

Este mult maĭ seriósă, dar fórte depărtată, o altă analogiă.

§ 37. D. Gaster pune mare preţ, în cestiunea ce ne preocupă, pe un ciclu metamorfic, de-mult indicat de veneratul meŭ amic profesorul Benfey în clasica'ĭ întroducere la *Pančatantra*, şi anume lupta de transformaţiunĭ reciproce între un dascal şi un discipol saŭ între un persecutor şi un persecutat, luptă povestită în óre-carĭ legende de proveninţă sanscrită buddhistică.

Iată cuvintele d-luĭ Gaster, carĭ merită de a fi reproduse în întregul lor:

«Incepem cu un basm românesc din Schott No. 18 pag. 193—199: Dracul şi ucenicul seŭ. Fiĭul unuĭ ţeran, care învăţase carte, dar nu se procopsise, se duce să caute pe dracul ca să maĭ înveţe dela dînsul. Dracul se învoesce cu tată-seŭ, să nu-ĭ plătéscă nimica dacă-l va recunósce după un an de ḑile, ĭar de nu — băĭatul să rămână al draculuĭ. Băĭatul ḑise tătăluĭ că va încovoĭa degetul arătător dela mâna stângă, şi aşa o să-l recunóscă. După un an vine tatăl, îl recunósce, şi vrea să'l scóţă din şcóla draculuĭ. Dracul însă il rugâ să'l maĭ lase un an la dînsul, şi apoĭ să şi-l ĭea îndărît. Tot aşa îĭ merge şi la anul, dar în sfîrşit plécă dela dracul. Venind

36) Saint-Victor, *Odes d'Anacréon*, Paris, 1813, p. 190.

a-casă, băiatul spuse tatăluĭ seŭ că o să se facă boŭ, pe care să nu-l vîndă maĭ jos de doă banițe de banĭ, dar să nu cum-va să vîndă și frînghia de care'l ducea. După ce'l vîndu, băiatul iar se făcu om, și se întórse a-casă. Apoĭ se schimbă într'un cal, rugând însă pe tată-seŭ să nu vîndă frîul, că acum are să vină dracul singur să-l cumpere, și îndată ce are și frîul, el e perdut. Țeranul însă, vĕdênd grămada de banĭ, căcĭ căpătase șése banițe de galbenĭ, îĭ dede și frîul. Dracul plecă vesel a-casă. Odată merse fecĭorul draculuĭ cu alțĭ puĭ de dracĭ la o nuntă. Tată-seŭ îĭ dede calul fermecat și-ĭ porunci să nu-ĭ dea apă de beut, nicĭ ce-va de mâncat. Pe drum însă il indemnaŭ ceĭ-l'alțĭ tinerĭ, dicênd că are să ajungă acolo cu o mârțógă de cal, slăbănogită, de rușine. Dar cum beu calul puțină apă, se schimbă într'o svărlugă și o tuli la fugă. Dracul bătrîn o simți îndată și se apucă după dînsul, făcêndu-se știucă; dar când era să-l apuce, se făcu băiatul inel și sări în degetul feteĭ de împărat ce sta tocmaĭ la malul apeĭ, și o rugă să nu-l dea în mâna draculuĭ. Dracul, vĕdênd că nu póte să'l scóță dela dînsa, se duse la împărat de ceru inelul seŭ. Inelul dise atuncĭ feteĭ de împărat să céră dela dracul să-ĭ facă un pod de aur cu un puț în mijloc și cu pomĭ verdĭ la amîndoă părțile; și dacă va face, fata de împărat să nu-ĭ dea inelul în mână, ci să-l lase să cadă jos. Cum cădu, se și prefăcu într'o grămadă de semințe, care se împrăștĭcaŭ în tóte părțile; dracul ce să facă? se face cocoș și începe să le mănânce; una însă sări în pantoful feteĭ de împărat și se făcu nagăț, care scóse ochiĭ cocoșuluĭ și'l omorî. Apoĭ deveni iar om și se însură cu fata de împărat. Cu acésta se potrivesce întocmaĭ basmul serbesc la Vuk Karagicĭ, No. 6. Și aicĭ se învață la dracul, se face cal și se vinde fără frîŭ; apoĭ casă fără cheiă; a treia óră se face porumb, și dracul cumpărător vindereŭ. Porumbul, ca și la Schott, devine inel în degetul uneĭ fete de împărat. Dracul slujesce treĭ anĭ pentru inel; dar, rugată de inel, fata împăratuluĭ îl aruncă jos, unde se transformă într'o grămadă de meĭu; dracul, ca vrabiă, începu să'l mănânce; un grăunte însă sărind în papucul feteĭ de împărat, se face cotoĭu și omóră vrabia, scăpând astfel de dracul.

In literatura Europeĭ maĭ dâm, afară de Stroparola: Piacevoli notti VIII. 5 (6). de Grimm, Kindermärchen No. 68, și Grimm vol. III, p. 117 — 119, unde e citată tótă literatura europeă, pe care o trecem noĭ aicĭ, ne voind a ne depărta pré-mult de obiectul cercetăriĭ nóstre; carĭ basme amîndoă se asémănă fórte mult cu cele doă sus amintite, adică cu cel românesc și cu cel serbesc; maĭ dâm încă de o altă paralelă în Hahn No. 68, care ne raportă la cele orientale prin tră-

sătura caracteristică că tînărul remâne orb, după ce învinge pe dracul tot în acelaş mod ca şi în cele-l'alte basme.

«Trecênd în Orient, ni se presintă ca cea mai modernă recensiune din Cei patru-deci veziri, Nóptea XVIII, p. 195 şi următ. Un tînĕr învaţă necromanţia, este urmărit de meşterul seŭ, se transformă în baiă, apoi în porumb; meşterul într'un coroiu; el într'un trandafir, care cade la picióre le împăratului; meşterul făcêndu-se lăutar, cere pentru cântecele sale numai trandafir; dar cum se apropie, trandafirul devine grăunte de meiu; meşterul cocoş; dar un grăunte se face om şi-i rumpe capul. O formă mai antică are acéstă luptă în 1001 Nopţi (nóptea 54—55). Un fecior de împărat este transformat de către un demon într'o maimuţă, păstrându-şi însă tóte facultăţile omenesci. Condus înaintea unui Sultan, acest din urmă se miră de sagacitatea şi frumósa scrisóre a unei maimuţe, şi chiamă pe fiică-sa să-i arate o maimuţă aşa de minunată. Dar fiica era o vrăjitóre, şi îndată ce întră în odaiă, unde se afla prinţul-maimuţă, ea recunósce că e om, şi—rugată de tată-seŭ—se înduplecă a'l face iarăş om; se apucă dar la luptă cu demonul care 'l schimbase, şi transformă un fir de pĕr într'o sabiă cu care vrea să taie leul, formă sub care acest din urmă i se presintă; el se schimbă dar într'o scorpiă, pe când ea într'un şérpe; el într'un vultur, ea într'un vultur negru; el într'o pisică tărcată, ea într'un lup; el mai întâiu verme în rodiă, apoi sîmbure de rodiă, ea cocoş; el într'un pesce, ea într'o stîncă; în sfîrşit se transformă amîndoi în doă flacări. Sărind o scintee în ochiul maimuţei, o orbi de un ochiu, precum am vĕdut mai sus în basmul albanes; dar ea îl birui cu acest mod. Acéstă isbândă însă a fost fórte scumpă, căci şi ea îşi perdu viaţa, fiind arsă de focul ei intern.

«Acest din urmă mod de luptă, pe care 'l întâlnim în 1001 de Nopţi, ne este fórte cunoscut din basmele românesci, unde şi feţi frumoşi şi balauri se fac unul flacără galbenă, altul flacără roşiă, şi corbul care sbóră d'asupra lor móiă o aripă în seŭ şi stropesce pe fĕt-frumos, care-i făgăduesce trei zmei şi trei cai de mâncat, pe când aripa cea-l'altă o móiă în apă şi stropesce pe zmeŭ. De ex. «Spaima zmeilor» în basmele lui Fundescu etc.

«Ajungem în sfîrşit la forma cea mai veche, originară: forma mongolică din Ssiddi-kür, care se baséză pe indicul Vetâlapancavinçati, adică cele doă-deci şi cinci istorie ale unui Vetala (vărcolac). In Ssiddi-kür introducţiunea formézä un fel de cercevea, în care se află cele-l'alte povcştĭ. Şépte vrăjitori aveaŭ o calfă; acesta fuge şi se schimbă într'un cal; frate-seŭ, cam prost, vinde calul tocmai la aceşti

vrăjitorĭ, carĭ îndată ce simt că este cal vrăjit şi că este tocmaĭ ucenicul lor, pe care 'l caută, vréŭ să-l înjunghie; calul fuge şi se face pesce, ceĭ şapte vrăjitorĭ se fac şapte bătlanĭ; el se face apoĭ porumb, eĭ şapte coroĭ; porumbul fuge şi se ascunde în sînul luĭ Nâgasena. Vrăjitoriĭ se transformă în cerşitorĭ (adică în Bhikshus =preoţĭ cerşitorĭ) şi rógă pe Nâgasena să le dea metaniile sale; porumbul se prefăcuse într'un globuleţ de metaniĭ şi sfătui pe Nâgasena să le dea toţĭ globuleţiĭ, dar pe cel maĭ mare să-l ţină în gură. Aruncând dar metaniele, se fac vermĭ, şi vrăjitoriĭ găine, carĭ se pun de-ĭ mănâncă. Acum Nâgasena lasă să cadă globuleţul cel maĭ mare, care se face îndată om şi omóră pe cele şépte găine, carĭ murind se prefac în trupurĭ omenescĭ„.[37])

§ 38. In ciclul, urmărit de d. Gaster, ne întimpină:

1°. Un persecutor şi o victimă;

2°. Metamorfose bi-laterale active şi pasive.

Aci se mărginesce însă tótă asemĕnarea cu ciclul cela-l'alt.

Diferinţele între ambele sînt:

1°. Ciclul d-luĭ Gaster nu e cântec, ci poveste:

2°. Nu e dialog, ci acţiune;

3°. Victima nu este o fétă fugind de seducţiune;

4°. Chiar unde apare o fétă pe scenă, nu ea este victimă, ci din contra;

5°. Persecutorul nu ĭubesce şi nu pretinde a ĭubi pe victima.

Ambele ciclurĭ, să dicem x şi z, s'aŭ putut nasce dintr'un prototip comun y; dar bifurcarea aceluĭ prototip s'ar urca într'o anticitate immemorială şi, o dată bifurcându-se, fie-care din cele doă exemplare emancipate va fi apucat o cale caracteristică independinte, unul producênd x', x'', x''' etc., cel-l'alt pe z', z'', z'''..., fără a se confunda vre-o dată unul cu altul în interesantele lor migraţiunĭ prin Asia şi prin Europa, unde s'aŭ întâlnit adesea la acelea-şĭ popóre.

Dacă originile exemplaruluĭ z, adecă ale cicluluĭ d-luĭ Gaster, se perd în India, tot atât de antic póte să fie şi exemplarul x, a căruĭa străbatere în Carpaţĭ şi'n Pireneĭ trebuĭ să

37) Gaster, în *Convorbirĭ literare*, 1879, p. 232—4.

fie fórte veche, ĭar fără comparaţiune şi maĭ vechĭu cată a fi, negreşit, cuĭbul seŭ primordial în Persia.

Să nu uĭtâm totuşĭ, încă o dată, că înrudirea între ambele ciclurĭ, asemenate abia prin doă puncturĭ contra a cincĭ divergințe, nu este o resultantă, ci o simplă posibilitate, şi încă de o natură fórte ecuivocă. In adevĕr, în locul *bifurcăriĭ*, nemic nu ne-ar împedeca de a admite ipotesa *amalgamăriĭ*: doă ciclurĭ, cu totul diferite prin origine, s'aŭ putut amesteca pînă la un punct într'o epocă primordială, unul din ele primind ce-va dela cel-l'alt, saŭ chĭar împrumutându-se ambele unul pe altul. Ipotesa bifurcăriĭ ar corespunde «dubletuluĭ» în Linguistică; ipotesa amalgamăriĭ ar fi un fel de «etimologiă poporană», *Volksetymologie*; în orĭ ce cas însă, este o ipotesă, nemic maĭ mult, deşi o ipotesă instructivă.

§ 39. D. Gaster a scăpat din vedere un alt ciclu, care este mult maĭ apropiat de «Cucul şi turturica», dar tot încă afară din sfera uneĭ înrudirĭ sigure, a uneĭ filiaţiunĭ necontestabile.

Bătrînul Cantemir, descriind usurile nupţiale la Românĭ, dice că trimişiĭ mireluĭ cer dela părinţiĭ feteĭ să le dea căprióra, pe care o vînéză. Socriĭ respund că nu e la dînşiĭ, ci póte să fie la vecinĭ. Vedênd însă că cu acésta nu scapă, eĭ scot o babă. Nu-ĭ asta! — strigă peţitoriĭ: căprióra nóstră avea pĕr de aur, ochĭ de şoĭm, dinţĭ de mărgăritar, pept de gîscă, gît de lebedă etc., şi dacă nu nĭ-o veţĭ da, avem ogarĭ carĭ s'o găséscă. Lucrul ajunge astfel la cértă, la ameninţărĭ, şi numaĭ atuncĭ părinţiĭ arată de nevoe pe féta.[38])

Intocmaĭ astfel se petrece şi la căsătoria unuĭ Celt din Bretania. Intre peţitor şi aşa numitul apĕrător al feteĭ se încinge următorul viŭ dialog în versurĭ:

Ar bazvalan.	*Peţitorul.*
Enn han ann Tad holl-galloudek,	In numele Tatăluĭ pré-puternic,
Ar Mab hag ar Spered-Meulet,	Al fiĭuluĭ şi sfîntuluĭ Duh,

38) Cantemir, *Descriptio Moldaviae*, p. 131—2.

Bennoz ha joa barz ann ti-me
Muioc'h evit zo gan-i-me.

Ar breutaer.

Na petra 'teuz'ta, ma mignon,
Pa ne d-eo joauz dà galon?

Ar bazvalan.

Eur goulming em boa em c'houldri,
Hag eur gudon em boa gat hi,
Ha setu digouet ar sparfel,
Ker prim hag eur barrad avel,
Ha ma c'houlmig en deuz spontet,
Nouier doare pelec'h ma ost.

Ar breutaer.

Meurbed da gavann kempennet
Evit bea ker glac'haret;
Kribet e teuz da vleo melen,
Vel ma iefez d'ann abaden.

Ar bazvalan.

Ma mignon, n'em godiset ket;
Ma c'houlmik wenn p'euz ket gwelet?
Nem bo, a-vad, plijadur 'bed,
Ken n'em bo ma c'houlmik kavet.

Ar breutaer.

Da goulmik, n'em euz ket gwelet,
Na da gudon wenn ken-neubed.

Ar bazvalan.

Den iaouang, eur gaou a lerez,
Gwelet e bet gand re oa mez,

Fie bine-cuvîntare în astă casă
Şi maĭ multă bucuriă decât a mea!

Apĕrătorul.

Dară ce aĭ tu, amice,
De nu-ţĭ este inima voĭósă?

Peţitorul.

Aveam eŭ o porumbiţă
Trăind în coteţ cu porumbul,
Dar ĭată c'a năvălit un şoĭm,
Iute ca şi vîntul:
Mĭ-a speriat porumbiţa
De a fugit nu se maĭ scie unde!

Apĕrătorul.

Şi totuşĭ eŭ te ved prê-gătit
Pentru un om atât de întristat:
Ţĭ-aĭ peptenat pĕrul cel bălan,
Ca şi când aĭ merge la o horă.

Peţitorul.

Nu'ţĭ bate joc de mine, amice!
N'aţĭ vedut voĭ alba'mĭ porumbiţă?
Eŭ nu voĭu fi fericit în lume,
Pînă nu'mĭ voĭu găsi porumbiţa.

Apĕrătorul.

Eŭ n'am vedut porumbiţa ta,
Nicĭ albul teŭ porumbel.

Peţitorul.

Îmĭ spuĭ mincĭunĭ, tinere!
Trecĕtoriĭ din afară aŭ vedut'o

Hag o nijal trezek da bors,
Hag o tiskenn barz da liors.

Ar breutaer.

Da goulmik n'em euz ket gwelet,
Na da gudon wenn ken-neubed.

Ar bazvalan.

Ma c'hudon vo kavet maro,
Ma na zeu ked he far endro;
Mervel a rei ma c'hudon baour:
Me ia da welet dre ann nour.

Ar breutaer.

Harz! ma mignon, na iaffec'h ket,
Me ia ma unan da welet.

Sburând spre curtea ta
Şi lăsându-se în grădină.

Apĕrătorul.

Eŭ n'am veḑut porumbiţa ta
Nicĭ albul teŭ porumbel.

Peţitorul.

Albul meŭ porumbel va mur
De nu-şĭ va găsi soţia;
Va muri bĭetul porumbaş..
Las'să caut eŭ prin uşă.

Apĕrătorul.

Stâĭ, amice! Nu e voe a tre
Voĭu merge să vĕd eŭ singu

(Intră în casă, de unde apoĭ se'ntórce după o clipă).

D'am liorz, ma mignon, onn bet
Na koulmik 'bed n'em euz kavet
Nemed eur frapad boukedou,
Bleuniou lila ha rozennou,
Ha dreist-holl eur rozennik gaer,
Savet e kornig ar voger.
Me ia d'he c'hlask d'hoc'h mar keret,
Da lakat laouen ho spered.

M'am dus, amice, în grădini
Dar n'am găsit porumbiţă.
Ci o mulţime de florĭ,
Tot crinĭ şi trandafirĭ,
Şi maĭ ales un bobocel
Inflorind în colţ pintre tufe.
Mĕ duc să ţi-l găsesc,
Ca să'ţĭ fie inima voĭósă.

(Intră érăşĭ în casă, şi revine cu o mică fetiţă)

Ar bazvalan.

Braoik fe! koant hag a feson
Da lakat laouen eur galon!
Ma ve ma c'hudon ar c'hlizin,
Teufe da gouea war-n-ezhin.

Peţitorul.

Ḑeŭ, frumósă flóre,
Tocmaĭ să'nveseléscă inima!
Dacă porumbelul meŭ ar fi roi
S'ar lăsa pe dînsa...

(După o pausă)

Me ia da bignat d'ar c'hreunial;
Marse ma eet di, o nijal.

Mĕ voĭu sui eŭ în pod:
Dóră a nimerit acolo porumbiţa.

Ar breutaer.

Chomet, mignon-kaer, gortoet,
Me ia ma unan da welet.

Apĕrătorul.

Maĭ stăĭ, dragă amice,
Mĕ duc eŭ-însumĭ.

(Se re'ntórce cu sócra)

D'ar c'hreunial d'al lae onn bet,
Na koulm e-bed n'em euz kavet,
Nemed ann damoezennik-man,
Hi chomet warlec'h he unan:
Lak-hi deuz da dok mar kerez,
Da gaout frealzidigez.

Am fost în pod,
Dar n'am găsit porumbiţă,
Ci numaĭ acest s p i c:
Pune-ţi-l în pălăriă,
Ca să te maĭ mângăĭ.

Ar bazvalan.

Kemend a c'hreun zo enn da-moen,
Kelliez evn gand ma c'houlm wenn,
Dindan he eskel, enn he neiz,
Hag hi ker goustadik e kreiz.

Peţitorul.

Câte grăunţe are spicul,
Atăţia puĭ va purta porumbiţa'mĭ
Cea albă sub aripiórele'ĭ,
Stând ea în mijloc duĭósă.

(După o pausă)

Mont a rann d'ar park da welet.

Mĕ duc s'o caut la câmp.

Ar breutaer.

Harz, ma mignon, na iaffec'h ket,
Sotra refec'h ho potou ler;
Me ia ma unan enn ho lec'h.

Apĕrătorul.

Stăĭ, amice! opresce-te!
Îţĭ veĭ mănji frumoşiĭ papucĭ.
Las'să mĕ duc eŭ pentru tine.

(Se re'ntórce cu bunica)

Ne gavann koulmik mod e-bed
Nemed eunn aval 'meuz kavet,
'Nn aval-ma, krizet a bell-zo,
Dindan ar ween, 'touez ann delio.
Enn ho jakotik likit hi,

N'am găsit nicăirĭ porumbiţă,
Ci numaĭ acest m â r.
Mâr sbârcit de vechime
Sub arbore pintre frunḑe:
Pune-ţi-l în buzunar.

Da rei d'ho kudon da zibri,
Ha neuze na oelo ket mui.

Ar bazvalan.

Ma mignon, ho trugarekat:
'Vit ma krizet, eunn aval mad
Ne d-eo ket kollet he c'houez-
vad:
Met n'em euz c'hoant deuz aval'
bed,
Deuz bleun na deuz tamoen e-bed,
Ma c'houlmik renkann da gaouet,
Me ia ma unan d'he c'herc'het.

Ar breutaer.

Trou Doue! he-man zo potr fin!
Deuz'ta, ma mignon, deuz gan-in;
Da goulmik wenn ne ket kollet,
Me ma un em euz hi miret,
Em c'hambr, enn eur gaoud
olifant,
Ar biri a aour hag arc'hant.
Hag hi dreoig enn hi meurbed,
Ker probik, ker brao, ker fichet.

Dă să'l mănânce porumbul teŭ,
Şi nu va maĭ plânge.

Peţitorul.

Mulţumesc, amice!
O ródă bună, fie şi sbârcită,
Nu'şĭ perde profumul;
Dar mie nu-mĭ trebuĭ mărul
vostru,
Nicĭ flórea, nicĭ spicul.
Ci vréŭ a mea porumbiţă,
Şi voĭu găsi-o eŭ însumĭ.

Apĕrătorul.

O, Dumnedeule! Ce şiret maĭ este!
Vino dară, amice, vino cu mine:
Porumbiţa ta nu s'a perdut:
Eŭ însumĭ am păzit'o
In odaiă într'o coliviă de sedef,
Cu gratie de aur şi de argint;
Ea este acolo, fórte voĭósă,
Fórte drăgălaşă, mândră şi gă-
tită.[39])

§ 40. Identitatea între formula de peţire celtică şi între cea românescă este evidinte.

In opera mea despre *Căsătoria la Românĭ*, la care lucrez de maĭ mulţĭ anĭ, voĭu da varianturile române şi voĭu indica alte paralelurĭ europeane şi asiatice ale acesteĭ formule. Aci ne ajung cele doă specimene de maĭ sus, dela doă capete extreme ale Europeĭ, pentru a ne convinge pe deplin, că avem a face cu un ciclu separat, bine definit, cu totul independinte. care póte să se asemene cu alte ciclurĭ, dar nu să confundă cu ele.

---

39) Hersart de la Villemarqué, *Barzaz breiz, Chants populaires de la Bretagne*. Paris, 1867, p. 413-16.

În exemplarul celtic, ca să scape de persecutorul seŭ, féta se metamorfoséză succesivamente în:

copil — flóre,
sócră — spic,
bunică — mâr,

afară de prima metamorfosă: porumbiță; pe când elementul activ este porumbel, dar tot-o-dată ne apare ca rouă, și se pare că tot dînsul este șoĭm.

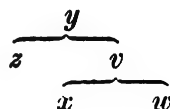
Acest ciclu, afară de antagonism, bi-lateralitatea metamorfoselor și nuanța cea religiósă, pe carĭ le aflâm de asemenea în ciclul d-luĭ Gaster, se maĭ apropiă de Cucul și turturica prin alte doă puncturĭ:

1°. Dialog în versurĭ, nu narrațiune în proză, și anume cântec, ĭar nu basm;

2°. Luptă între un bărbat și o fétă, pe care el o ĭubesce și voesce s'o prindă.

Există însă, tot-o-dată, o mare diferință. Ceĭ doĭ luptătorĭ nu sînt aci pușĭ față 'n față, ci despărțițĭ printr'un al treilea, carele nu se metamorfoséză. Féta nu apare de loc pe scenă. Nu maĭ vôrbim de deosebirĭ secundare.

Dacă am admite că ciclurile x și z s'aŭ desfășurat dintr'un singur archetip y, apoĭ ar trebui să derivâm tot de acolo ciclul w, represintat prin cântecul cel nupțial. Ba ce-va maĭ mult. Am fi condușĭ a presupune un sub-archetip v pentru cele doă tipurĭ poetice. Cu alte cuvinte, dintr'un archetip comun, caracterisat prin: «persecutor și victimă+metamorfose bi-laterale+nuanță religiósă», s'aŭ născut: 1° un tip prozaic, fără dialog, cu luptă între doĭ bărbațĭ, excepționalmente între un bărbat și o fétă maĭ tare decât dînsul; și 2° un tip poetic, în dialog, cu luptă între un bărbat și o fétă gonită de el; din acesta din urmă s'aŭ bifurcat apoĭ «Cucul și turturica» pe d'o parte, pe de alta cântecul cel nupțial. Adecă:

Maĭ repetâm însă și de astă dată: în privința înrudiriĭ directe chĭar a cânteculuĭ nupțial cu balada metamorfoselor, tot încă este numaĭ o p o s i b i l i t a t e, nu o r e s u l t a n t ă.

Pentru a asigura acea filiațiune, orĭ-cât de ademenitóre ar fi ea, se cer nesce probe maĭ decisive, pe carĭ nu le avem.

A trece sub tăcere asemenĭ interesante coincidințe, carĭ—în orĭ-ce cas—deschid un noŭ câmp cercetăriĭ, ar fi fórte nemetodic; dar nu e tocmaĭ corect de a întemeĭa pe ele cu grabă alt ce-va decât o probabilitate.

§ 41. Ciclul cel prozaic, în care d. Gaster se încércă a găsi sorgintea baladeĭ Cucul și turturica, este, după Benfey, de o natură eminamente religiósă: el represintă lupta cea originară între partisaniĭ Buddhismuluĭ și partisaniĭ Brahmanismuluĭ.[40]) Și maĭ religios este cântecul cel nupțial, prin însăși natura sa rituală, făcênd parte integrantă din ceremonialul căsătorieĭ.

Fie cele treĭ ciclurĭ înrudite saŭ nu, ceĭa-ce este indiferinte în casul de față, de ce óre n'ar fi de o natură analógă și balada metamorfoselor, unde s'a constatat la tot pasul presința unuĭ element religios?

Respunsul la acéstă întrebare noĭ nu'l vom căuta însă în Buddhism, ci într'o altă direcțiune maĭ apropiată, pe care nĭ-o indică extremul variant oriental al baladeĭ nóstre: în Persia.

§ 42. Paganismul persian a concurs, mediat saŭ immediat, la nascerea tuturor sectelor creștine dualistice.

Doă din acestea, m a n i c h e i s m u l și p a u l i c i a n i s m u l, s'aŭ născut cele de'ntâiŭ, chĭar în Persia saŭ la hotarele eĭ, în intervalul dintre seculiĭ III-VII.

Manicheismul și paulicianismul combinate aŭ produs, ce-va înainte de secolul X, secta b o g o m i l i c ă, căriĭa un popă

40) Benfey, *Pantschatantra, fünf Bücher indischer Fabeln, Märchen und Erzählungen*, Leipzig, 1859, t. 1, p. 411: „Dieser Kampf des Zauberlehrlings mit den Meistern scheint ursprünglich sich aus den vielfachen Zauberkämpfen zwischen buddhistischen und brahmanischen Heiligen, von denen die Legenden der Buddhisten berichten, gestaltet zu haben.„—Cfr. *Orient und Occident*, t 3 (1864), p. 374.

ılgăresc n'a făcut decăt a-ĭ da o formă definitivă şi care— ȥḑĭ maĭ sus p. 249 — era aprópe egalmente încuĭbată în ulgaria şi'n România.

În fine, ce-va înainte de secolul XI, bogomilismul, respăn-ındu-se spre Occidinte, a contribuit la nascerea puterniceĭ :ecte a A l b i g e n s i l o r în Provenţa, carĭ recunosceaŭ eĭ-ışiĭ de a fi o ramură a Bogomililor.

Maĭ pe scurt, cele treĭ staţiunĭ ale creştinismuluĭ dualistic ınt: Persia — Dunărea de jos—Provenţa.

Cum óre se întîmplă, că anume aceste treĭ regiunĭ sînt ɔt-o-dată cele treĭ staţiunĭ ale baladeĭ poporane Cucul şi tur-ırica, în care este atăt de manifest elementul religios şi care, ı acelaşĭ timp, ne depinge într'un mod atăt de poetic tocmaĭ ıpta între un principiŭ reŭ şi un principiŭ bun, adecă însuşĭ ɔndul doctrineĭ dualistice, însuşĭ sîmburele P a r s i s m u l u ĭ?

§ 43. Cea maĭ bine cunoscută din sectele neo-manicheice, sînt Albigensiĭ.

D. C. Schmidt, prima autoritate în acéstă materiă, după ce vorbesce despre cărţile cele favorite ale acestor ereticĭ, ıdauge:

"Outre ces livres, qui paraissent avoir été composés de pré-"férence pour les hommes plus instruits, la secte avait aussi "des écrits et même *des chants populaires dans les idiomes "nationaux* et qui n'ont dû être les moins curieuses de ses "productions. Tous ces ouvrages, qui seraient aujourd'hui pour "l'historien d'un si grand prix, l'inquisition les a détruits..." [38])

Inquisiţiunea putea să distrugă şi a şi reuşit a distruge cărţile; dar "cântecele poporane" se distrug ele óre vre-o dată prin jandarmĭ saŭ prin decrete?

Acele cântece poporane ale Albigensilor trebuĭaŭ să fi fost pline de imaginĭ poetice, judecând după puternica fantasiă

41) Schmidt, *Histoire et doctrine de la secte des Cathares ou Albigeois*, Paris 849, t. 2, p. 2. — cfr. ibid. p. 168.

care'ĭ făcea să-şĭ închipuéscă, de exemplu, că: «Le principe «mauvais est le soleil; la lune est son épouse, et par une «rencontre mensuelle ils produisent la rosée qui tombe sur la «terre»,[42])—ceĭa-ce ne amintesce, fie ḑis în trécăt, că 'n subvariantul românesc K principiul cel reŭ este legat cu s ó r e l e:

Pe-o aripă să te ïeŭ
Şi să mi *te port prin sóre...*

În sfîrşit, metamorfosele cată să fi jucat şi ele un rol însemnat în poesia poporană a Albigensilor, de vreme ce eĭ credeaŭ în metempsicosă.[43])

Tóte acestea se aplică d'o potrivă bine la cele-l'alte secte creştine dualistice. Intre Albigensĭ şi Bogomilĭ nu era aprópe nicĭ o diferinţă pronunţată. Căt pentru Paulicianĭ şi maĭ cu sémă Manicheĭ, ne ajunge a aduce a-minte imaginaţiunea orientală şi contactul lor direct cu zoroastrismul.

§ 44. Din cele de maĭ sus resultă, că'n balada metamorfoselor seducĕtorul, principiul cel reŭ, nu póte fi decăt Satan. Cine însă este victima, principiul cel bun, frumósa fétă pe care demonul, după o lungă resistinţă, reuşesce a o învinge, deşi ea'l uresce?

Mitul, pe care'l căutâm, există la sectele dualistice din vécul de mijloc; şi nemic nu ne împedică de a'l crede împrumutat, ca şi fondul doctrineĭ lor, dela anticul paganism persian.

Iată legenda în cestiune:

Satan, după ce zidise lumea cea materială, vrĕïa cu orĭ-ce preţ să facă pe om. Corpul a eşit cum a eşit, dar nu se mişca, lipsind sufletul. Atuncĭ demonul s'a decis a fura din cer un înger, pentru ca să'l bage în corpul cel ne'nsufleţit al omuluĭ. Însă cum să'l fure? Trebuĭa să'l înşele, să'l seducă pentru ca să'l prinḑă, trebuĭa să recurgă el-însuşĭ la fel de fel de travestirĭ pentru ca să nu se ghicéscă cine este...

42) Schmidt, op. cit. t. 2, p. 14.
43) Ib. p. 46-7.

Acéstă legendă trecea la dualiştĭ prin diferite variaţiunĭ, unele cărturare, altele poporane, dintre carĭ numaĭ o parte aŭ ajuns pînă la noĭ.

‘Les dualistes absolus — dice d. Schmidt— croient se tirer ‘d'embarras en attribuant la cause de la chute au Dieu ‘mauvais par le mythe suivant: le Dieu mauvais, jaloux de voir ‘le Dieu bon régner sur un peuple saint et heureux, et enviant à ‘ce peuple sa félicité inaltérable, *s'introduisit dans le ciel, prit la ‘figure d'un ange resplendissant de beauté et de lumière, et parvint ‘à se faire aimer des âmes célestes qui ne soupçonnaient pas ‘sa ruse; après les avoir, par mille séductions, attachées à ‘sa volonté, il leur persuada de le suivre sur la terre* etc.‚ [44])

Dominicanul Moneta din secolul XIII resumă acéstă doctrină în următórele cuvinte: ‘Diabolus, qui et Satanas dicitur, in‘videns Altissimo, *caute ascendit in coelum Dei sancti, et ibi* ‘*c o l l o q u i o f r a u d u l e n t o praedictas animas dece‘pit*, et ad terram istam et caliginosum aërem duxit...‚ [45])

Balada metamorfoselor nu este dară decât acel ‘colloquium fraudulentum‚, prin care demonul voesce să înşele pe înger, săl atragă la sine, pentru ca să'l închidă apoĭ în corpul luĭ Adam: ‘quemdam Angelum lucis in eo summa vi inclusisse‚, după expresiunea uneĭ alte fântîne din vécul de mijloc.[46])

Acéstă legendă circula atuncĭ pintre sectele dualistice, după cum am maĭ spus, cu diferite variaţiunĭ,[47]) carĭ însă tóte aveaŭ în vedere de a lămuri, în ce mod Satan, prin perfidiă, a isbutit a da corpuluĭ uman, fabricat de către dînsul, sufletul vieţeĭ, emanat dela Dumnedeŭ.

In variantul persian modern G, desbrăcat deja de orĭ-ce nuanţă religiósă, începutul maĭ păstréză ce-va din tendinţa cea originară: îngerul stă sus, aruncând cu petre în Satan, carele de jos îl amenință cu ghĭarele sale.

44) Schmidt, op. cit., t. 2. p. 25.
45) Ap. Hahn, *Geschichte der neu-manichæischen Ketzer*, Stuttgart, 1845, p. 68.
46) Ibid. p. 454.
47) Schmidt, t. 2, p. 68.

In variantul TP, Satan se preface şi el în "sfînt" pentru ca să pótă apuca pe "sfânta", după cum şi'n variantul E el se transfigurézā în "înger" lîngă cel-l'alt "înger"...

Odată nemerită adevĕrata natură a baladeĭ metamorfoselor, nu maĭ este greŭ de a întrevedé urmele archetipuluĭ până şi'n varianturile cele maĭ degenerate.

§ 45. Numaĭ prin legătura Albigensilor cu Bogomilismul se limpeḑesce trecerea cânteculuĭ nostru din România în Provenţa; numaĭ prin legătura Bogomilismuluĭ cu Paulicianismul şi Manicheismul, se explică, pe de altă parte, migraţiunea acestuĭ cântec din Persia în România.

Un singur fapt maĭ remâne obscur.

Cum de nu se găsesce nicĭ un variant al baladeĭ metamorfoselor tocmaĭ la Bulgarĭ, deşi acolo, maĭ mult ca orĭ-unde, prinsese rădăcină secta bogomilică?

Perdut'o-aŭ eĭ, orĭ n'aŭ avut'o nicĭ o dată?

Este maĭ probabilă perderea, de óră-ce introducerea acestuĭ cântec din Persia în România, împreună cu Bogomilismul, trebuĭa să se fi întâmplat prin Bulgaria.

Ipotesa, că Româniĭ ar fi putut să'l capete în evul mediŭ dela Pecenegĭ, dela Cumanĭ saŭ dela vre-un alt popor turanic, care'l va fi adus din Persia; ipotesă plausibilă la prima vedere şi care n'ar fi nicĭ ea cu mult în desacord cu resultatele dobândite în §-fiĭ precedinţĭ, căcĭ tot Bogomiliĭ din România ar fi comunicat apoĭ cântecul în cestiune Albigensilor;—acéstă ipotesă nu este admisibilă din causa variantuluĭ TP. In adevĕr, balada ario-europeă s'a desfigurat din dată ce a trecut la Turanĭ, ba chĭar la Turaniĭ din Persia, *à fortiori* la ceĭ maĭ de departe; şi decĭ—dacă printr'un canal turanic ea s'ar fi re'ntors maĭ târḑiŭ Ario-europeilor, am vedé-o la aceştia deja desfigurată, ceĭa-ce nu este. Varianturile române şi cele provenţale sînt fără alăturare maĭ aprópe de G decât de TP. Cum dară s'ar puté admite, ca ele să derive dintr'un prototip analog cu TP?

Dacă străbunii noştri n'aŭ primit acest cântec din Bulgaria, atuncĭ este maĭ mult decât sigur că nicĭ dela Turanĭ nu l'aŭ luat, ci vom fi siliţĭ a bănui, într'un asemenea cas, o veche propagandă pauliciană saŭ manicheică în România, anterióră Bogomilismuluĭ propriŭ ḑis. Lucrul nu e tocmaĭ cu neputinţă, maĭ ales dacă ne vom aduce a-minte cele ḑise la pag. 250-52 § 4.

§ 46. Noĭ am presupus în §-ful precedinte, că Bulgariĭ aŭ putut să pérḑă orĭ să nu fi avut de loc balada metamorfoselor.

Ar fi nu maĭ puţin legitimă o a treia presupunere, şi anume: cântecul în cestiune există la Bulgarĭ, dar nu s'a scos încă la lumină.

Colecţiunile poesielor poporane bulgare, publicate de Bezsonov, fraţiĭ Miladinovtzi, Cĭolakov, Dozon etc. sînt departe de a ne da ce-va complet.

Se ḑice că Academia croată din Agram ar avé în momentul de faţă la disposiţiune o colosală colecţiune inedită de cântece bulgare din Macedonia, consistând din vr'o 250,000 versurĭ, carĭ sînt maĭ cu sémă de un caracter mitologic.

Este adevĕrat că colectorul lor, d. Vercović, faĭmosul descoperitor al pretinseĭ "Vede a Slavilor", nu este tocmaĭ o bună garanţiă de autenticitate; să nu uĭtâm însă, în acelaşĭ timp, că până şi acolo unde el şĭ-a permis de a falsifica în formă saŭ în amărunte, totuşĭ fondul este poporan, şi critica filologică—aşa cum a ajuns ea în starea actuală a sciinţeĭ—lesne va puté să alégă neghina din grâŭ.[48])

A ḑice dară într'un mod categoric, că Bulgariĭ nu cunosc balada metamorfoselor, ar fi d'o cam dată pripit.

§ 47. Orĭ-cum ar fi, cu tóte lacunele ce maĭ sînt în argumentaţiunea de maĭ sus şi pe carĭ în parte noĭ înşi-ne ne-am şi făcut datoria de a le indica, credem a fi demonstrat că:

---

48) Cfr. Geitler, *Poetické tradice Thrákuo i Bulharuo*, Praha, 1878, passim.

1°. «Cucul și turturica» este de origine persiană, de'ntâiŭ paganică zoroastrică, apoĭ creștină manicheico-pauliciană;

2°. Din Persia, fie maĭ direct prin Manicheĭ saŭ prin Paulicianĭ, fie maĭ indirect prin Bogomilĭ, acéstă baladă a străbătut în România;

3°. Din România, tot prin proselitism religios, ea a petruns la Albigensiĭ din Provența.

Epoca acestor migrațiunĭ, circumscrisă prin aparițiunea doctrineĭ dualistice la Dunărea de jos și prin desvoltarea secteĭ Albigensilor în Occidinte, este necesarmente între seculiĭ X-XI, póte chiar IX-XI; cela-ce probéză tot-o-dată, fie ḑis între parentesĭ, că așeḑarea Românilor în Moravia este posterióră seculuiuĭ X, de vreme ce eĭ aŭ dus acolo cu sine prețiosul cântec al metamorfoselor....

II.

POVESTEA NUMERELOR

la Românĭ, la Slavĭ, la Francesĭ, la Evreĭ etc.

---

§ 1. Aceĭaşĭ metodă, care ne-a servit în studiul baladeĭ Cucul şi turturica, ne va călăuzi acum în limpeḑirea unuĭ alt monument, dacă nu tot aşa de poetic, cel puţin de o potrivă vechĭu, al literatureĭ poporane a Românilor.

Să începem dară prin a cerceta:

I. Varianturile interne,

şi maĭ întâiŭ:

α) Varianturile române.

§ 2. Intre aşa numitele «Cântece de stea şi de vicleim», cu carĭ îşĭ petrece Românul în ajunul luĭ Moş-Crăcĭun, ne întimpină următórea aritmetică poporană:

1.

— Dascăle pré învěţate
Cel ce 'nveţĭ pe şcolarĭ carte,
Spune'mĭ cine-ĭ unul?
— Unul, fiĭul Marieĭ,
Cel ce 'n Cer locuesce
Şi pre noĭ ne stăpânesce.

2.

— Dascăle pré învěţate
Cel ce'nveţĭ şcolariĭ carte,
Spune'mĭ mie ce sînt doă?
— Doă table a luĭ Moĭsi,
Unul fiĭul Marieĭ,
Cel ce'n cer locuesce
Şi pre noĭ ne stăpânesce.

3.

— Dascăle pré învĕţate
Cel ce'nveţĭ în şcólă carte,
Spune'mĭ mie ce sînt t r e ĭ?
— Treĭ feţe Dumneḑeescĭ,
Doă table a luĭ Moĭsi,
Unul fiĭul Marieĭ,
Cel ce'n cer locuesce
Şi pre noĭ ne stăpânesce.

4.

— Dascăle pré învĕţate
Cel ce'nveţĭ în şcólă carte,
Spune'mĭ mie ce sînt p a t r u?
— Patru sfinţĭ Evanghelistĭ,
Treĭ feţe Dumneḑeescĭ,
Doă table a luĭ Moĭsi,
Unul fiĭul Marieĭ,
Cel ce'n cer locuesce
Şi pre noĭ ne stăpânesce.

5.

— Dascăle pré învĕţate
Cel ce'nveţĭ în şcólă carte,
Spune'mĭ mie ce sînt c i n c ĭ?
— Cincĭ rânile Domnuluĭ,
Patru sfinţĭ Evangheliştĭ,
Treĭ feţe Dumneḑeescĭ etc.

6.

— Dascăle pré învĕţate
Cel ce'nveţĭ în şcólă carte,
Spune'mĭ mie ce sînt ş é s e?
— Şése-s criniĭ Precisteĭ,
Cincĭ rânile Domnuluĭ,
Patru sfinţĭ Evangheliştĭ etc.

7.

— Dascăle pré învĕţate
Cel ce'nveţĭ la şcólă carte,
Spune'mĭ mie ce sînt ş é p t e
— Şépte taĭnĭ Dumneḑeescĭ,
Şése-s criniĭ Precisteĭ,
Cincĭ rânile Domnuluĭ,
Patru sfinţĭ Evangheliştĭ etc.

8.

— Dascăle pré învĕţate
Cel ce'nveţĭ în şcólă carte,
Spune'mĭ mie ce sînt o p t?
— Opt sînt fericirile,
Şépte taĭnĭ Dumneḑeescĭ,
Şése-'s criniĭ Precisteĭ etc.

9.

— Dascăle pré învĕţate,
Cel ce'nveţĭ în şcólă carte,
Spune'mĭ mie ce sînt n o ă?
— Noă cete îngerescĭ,
Opt sînt fericirile,
Cincĭ rânele Domnuluĭ etc.

10.

— Dascăle pré învĕţate
Cel ce'nveţĭ la şcólă carte,
Spune'mĭ mie ce sînt ḑ e c e
— Ḑece poruncĭ Dumneḑee
Noă cete îngerescĭ,
Opt sînt fericirile,
Şépte taĭnĭ Dumneḑeescĭ,
Şése-'s criniĭ Precisteĭ etc.

11.

— Dascăle pré învĕţate
Cel ce'nveţĭ la şcólă carte.
Spune'mĭ ce sînt u n-s p r e-ḑ
— Un-spre-ḑece-'s voscresn
Ḑece poruncĭ Dumneḑeescĭ.
Noă cete îngerescĭ,
Opt sînt fericirile,
Şépte taĭnĭ Dumneḑeescĭ et

12.

— Dascăle pré învĕţate
Cel ce'nveţĭ în şcólă carte,
Spune'mĭ ce sînt doĭ-spre-ḑece?
— Doĭ-spre-ḑece-'s Apostoliĭ,
Un-spre-ḑece-'s voscresnele,
Ḑece poruncĭ Dumneḑeescĭ,
Noă cete îngerescĭ,
Opt sînt fericirile,
Şépte taĭnĭ Dumneḑeescĭ,
Şése's criniĭ Precisteĭ,
Cincĭ rânele Domnuluĭ,
Patru sfinţĭ Evanghelişti,
Treĭ feţe Dumneḑeescĭ,
Doă table a luĭ Moĭsi,
Unul fiĭul Marieĭ,
Cel ce 'n cer locuesce
Şi pre noĭ ne stăpânesce.[1])

§ 3. Un alt variant s'a cules de d. S. F. Marian în Bucovina şi s'a reprodus acum ca broşura No. 6, sub titlul de «Originea cimiliturelor», în interesanta colecţiune de «Basmele Românilor», ce se publică într'un mod periodic de către librăria Dressnandt din Braşov.

Iată-l întreg:

«Pe când umbla Dumneḑeŭ şi cu Sf. Petru pe pămînt, s'a întâlnit într'o ḑi dracul cu dînşiĭ, şi întrebându-l Dumneḑeŭ unde se duce, el îĭ rĕspunse: «Mĕ duc să cimilesc pe la casele ómenilor, şi omul acela care va deslega cimiliturele mele, va intra împărăţia ta; ĭară acela care nu le va puté deslega, va fi al meŭ!»

«Ḑicênd acestea, dracul s'a făcut nevĕḑut prin văzduh. Ĭată că înserase, şi Dumneḑeŭ cu Sf. Petru aŭ tras la o casă de mas. Gazda, bucurându-se că drumeţiĭ aŭ venit la el în sălaş, ĭ-a primit fórte bine, ĭ-a ospĕtat cu ceĭa ce a avut, şi după aceĭa le-a aşternut un pat să se culce.

«Când eraŭ să adórmă cu toţiĭ, ĭată că şi dracul în chip de om intră în casă, şi cum a întrat a şi început a cimili: «Cimel-cimel: ce e unul?»

«Gazda nu sciea ce să-ĭ respundă; Dumneḑeŭ însă, nefiind încă adormit, şi sciind pré-bine că acesta e dracul care a venit să moméscă pe om prin cimiliturele sale, iĭ respuńse:

—La un puţ bun
Mulţĭ voĭnicĭ s'adun!

«Dracul cimili maĭ departe:

—Cimel-cimel: ce e doĭ?
—Omul cu doĭ ochĭ bine vede!

[1]) Anton Pann, *Versurĭ saŭ cântece de stea şi de vicleim*, Bucurescĭ, 1877, p. 51-60.

—Cimel-cimel: ce e treĭ?
—Caseĭ cu t r e ĭ ferestre bine-ĭ şéde!
—Cimel-cimel: ce e patru?
—Carul cu p a t r u róte bine fuge!
—Cimel-cimel: ce e cincĭ?
—Mâna cu c i n c ĭ degete, bine prinde!
—Cimel-cimel: ce e şése?
—Plugul cu ş a s e boĭ, bine ară.
—Cimel-cimel: ce e şépte?
—Unde-s ş é p t e fete într'o şeḑĕtóre, şeḑĕtórea e plină.
—Cimel-cimel: ce e opt?
—Unde sînt o p t fecĭorĭ în casă,
Nu băga mâna'n ferésträ,
Că nu-ĭ scóte-o sănătósă!
—Cimel-cimel: ce e noă?
—Să crăpĭ, drace, drept în doă!
—Cimel-cimel: ce e ḑece?
—Să pieĭ, drace, 'n apă rece!

‹Vĕḑênd dracul, că tóte cimiliturele i le-a ghicit şi nesciind că era Dumneḑeŭ, a ţiuit şi s'a făcut nevĕḑut.

‹De atuncĭ încóce dracul n'a maĭ cercat să înşele pe niminea cu cimiliturele sale, şi ómeniĭ aŭ rĕmas toţĭ aĭ luĭ Dumneḑeŭ.›

§ 4. Un al treilea variant, cules de d. P. Ispirescu în Muntenia, face parte dintr'un basm destul de lung, întitulat: ‹Măzărel împărat›.

Un ştrengar, care nu avea altă stare decât ‹treĭ bóbe de mazăre›, de unde'ĭ eşise şi porecla de *Măzărel*, înşélă pe un împărat de-l face să-ĭ dea pe féta în căsătoriă, trecênd de 'naintea tuturor de un om ‹putred de bogat›. După un timp óre-care, trebuĭa să arate avuţia ce are, şi nu sciea de unde s'o ĭea. Atuncĭ intră la învoiélă cu 9 dracĭ, ‹ómenĭ roşiĭ›, cu tocmélă ca tótă bogăţia lor să fie a luĭ, dacă le va ghici 9 ghicitorĭ; ĭar de nu, să le dea lor pe cel de'ntâiŭ copil ce i se va nasce. Dumneḑeŭ însă, sub chip de ‹unchĭaş bătrîn şi neputincĭos›, de care luĭ Măzărel îĭ fusese milă, se decise a'l scăpa, şi la nópte s'a culcat în aceĭaşĭ odaiă, ca să respundă el ‹ómenilor celor roşiĭ› la ghicitórele lor.

De aci, reproducem textualmente:

«După ce se culcară şi se stinse luminarea, un sgomot surd, ca de o vijeliă ce se apropiă, se audi. Apoĭ o voce răguşită şi aspră dise:

— Măzărel împărat! Măzărel împărat!

— Ce poftescĭ? respunse unchiaşul.

— Nu te chem pe tine,—dise; pe Măzărel împărat îl strig.

— Tot una este, respunse unchiaşul; stăpânu-meŭ dórme; este obosit.

«Atuncĭ un sgomot de o mulţime de glasurĭ se audi, ca cum se gâlcevĭa cine-va. Apoĭ ĭarăşĭ se audi vocea de'ntâiŭ strigând:

— Măzărel împărat! Măzărel împărat!

— Ce este? respunse iarăşĭ unchiaşul.

— Ce a fi u n a?

— Una este luna, respunse bătrînul.

— Tu eştĭ, Dómne?

— Crăpĭ, drace!

«După aceĭa se făcu un vuet de socotĭaĭ că este ĭadul afară. Apoĭ altă voce dise:

— Ce a fi d o ă?

— Doĭ ochĭ în capul omuluĭ bine vede.

— Tu eştĭ, Dómne?

— Crăpĭ, drace!

— Ce a fi t r e ĭ?

— Unde sînt treĭ fete marĭ în casă, códa să nu-ţĭ bagĭ.

— Tu eştĭ, Dómne?

— Crăpĭ, drace!

— Ce a fi p a t r u?

— Carul cu patru róte bine umblă.

— Tu eştĭ, Dómne?

— Crăpĭ, drace!

— Ce a fi c i n c ĭ?

— Palma cu cincĭ degete bine te isbesce.

— Tu eştĭ, Dómne?

— Crăpĭ, drace!

«Atuncĭ se audi din noŭ nesce sgomote ca de tunete şi de trăsnete; se cutremuraŭ casele şi par'că sta să se cufunde pămîntul. Se audi ĭarăşĭ strigând pe Măzărel împărat, care se făcuse mititel şi nicĭ nu sufla. Tăcea mâlcă. Bătrînul respunse şi de astă dată. Apoĭ o altă voce dise:

— Ce a fi ş é s e?

— [illegible] bine resună.
— [illegible] Dómne?
— [illegible]
— [illegible]
— [illegible] și nu te amestecĭ în trebile lor.
— [illegible] Dómne?
— [illegible]
— [illegible]
— [illegible] bine resórnă [illegible]
— [illegible] Dómne?
— [illegible]
— [illegible]
— [illegible] fete marĭ, casa remâne nemăturată.
— [illegible] Dómne?
— [illegible]

«[illegible] împăratul, care audise tóte astea, nu putu să dórmă tótă noptea, măcar [illegible] se făcuse liniște de puteaĭ audi o muscă; și aștepta [illegible] ca morții [illegible].

«[illegible] se sculă [illegible] pe unchiaș de unde nu e. Eși afară [illegible] se vedi? Nouă lesurĭ crăpate de ómenĭ roșiĭ, pe carĭ le dede [illegible] de le mâncară...»[2].

§ 5. Din comparațiunea celor treĭ varianturĭ române resultă:

1°. Primul variant, pe care'l vom formula prin AR, diferă forte mult de cele-l'alte doă, BR[1] și BR[2], nu atât prin forma versificată, pe care o întrevedem de asemenea în BR[1] și chiar în BR[2]:

— Ce a fi una?
— Una este luna....

ci maĭ ales prin:

a) Natura sa eminamente religiósă dogmatică, ca și când ar fi un catechism, pus în versurĭ pentru înlesnirea memorieĭ;

b) Preocupațiunea sa didactică saŭ «dăscăléscă», care'l face să fie o adevĕrată c a r t e p o p o r a n ă, ïar nu o manifestațiune nescrisă a poporuluĭ;

2) Ispirescu, *Legende și basmele Românilor*, Bucurescĭ, 1872, part. I, p. 53-5.

c) Repetițiunea la fie-care cifră a tuturor cifrelor precedinți de jos în sus, ceia-ce dă celor doă-spre-ḑecĭ strofe următórea ciudată expresiune aritmetică:

1
2 1
3 2 1
4 3 2 1
5 4 3 2 1
6 5 4 3 2 1
7 6 5 4 3 2 1
8 7 6 5 4 3 2 1
9 8 7 6 5 4 3 2 1
10 9 8 7 6 5 4 3 2 1
11 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1
12 11 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1

2°. Varianturile BR¹ și BR² represintă unul și acelașĭ tip puțin diferențiat, trecut pe nesimțite din poesiă în proză și distins prin:

a) Caracterul seŭ de poveste, de felul acelora cărora Hahn, în clasificarea generală a basmurilor, le dâ epitetul de *Turando* saŭ «basmurĭ cu ghicitorĭ», citând, ca exemple, miturile luĭ Oenomaos, Atalante, Oedipos etc. la Grecĭ, Vafthrudnismal în Edda scandinavă și altele;[3])

b) Natura sa cel mult mitologică, dar nicĭ de cum religiósă, și cu atât maĭ puțin dogmatică;

c) Inlăturarea orĭ-căriĭ preocupațiunĭ didactice: este ce-va p o p o r a n n e s c r i s în tótă puterea cuvîntuluĭ, nu ce-va c ă r t u r ă r e s c.

Tipuluĭ B, represintat la noĭ prin BR¹ și BR², maĭ aparține un variant străin, pe care totușĭ sîntem silițĭ a'l despărți de cele externe, fiindcă s'a născut pe pămîntul românesc și ni se pare a fi tradus immediat din românesce, anume:

---

3) Hahn, *Griechische und albanesische Märchen*, Leipzig, 1864, t. 1, p. 54.

β) VARIANTUL SĂSESC.

§ 6. Nu vom reproduce textualmente şi nu avem nevoe nicĭ măcar de a traduce în întregul seŭ povestea nemţéscă din Transilvania, publicată de d. Haltrich sub titlul de: «Găsitor de mazăre», pe care o vom formula prin BRS.

In adevĕr, totalitatea acestuĭ basm, aprópe fără nicĭ o deosebire, nu este alt ce-va decât BR², dela care se depărtéză într'un mod maĭ simţit, apropiându-se saŭ chĭar identificându-se cu BR¹, numaĭ în partea finală.

In loc de «noă ómenĭ roşiĭ» este aci un singur drac, căruĭa nu-ĭ respunde Dumnedeŭ d'a-dreptul, ci prin gura luĭ Măzărel.

Urméză dialogul, după ce dracul promisese tînăruluĭ un castel şi noă porcĭ, dacă'ĭ va ghici cimiliturele:

«Ce este u n u l şi de preţ?

«Tînărul respunse: U n bun puţ în curte preţuesce mult pentru un gospodar.

«Dracul s'a mulţumit cu acest respuns şi a întrebat maĭ departe:

— Ce sînt d o ĭ şi de mare trebuinţă?

— Cine are d o ĭ ochĭ sănătoşĭ, lumea şi cerul îĭ sînt deschise: dacă'ĭ perde, totul i se 'nchide.

«Dracul, cam supĕrat că ĭarăşĭ s'a brodit respunsul, întrebă maĭ încolo:

— Ce sînt t r e ĭ şi bine se întrebuinţéză?

— Când are cine-va o furcă cu t r e ĭ crăcĭ, póte să mănânce în linişte şi fînul nu-ĭ lipsesce.

«Se potrivĭa şi respunsul acesta. Dracul, ferbênd de mânie, maĭ întrebă:

— Ce sînt p a t r u şi fórte de folos?

— Cine are p a t r u bune róte la căruţă şi p a t r u bunĭ telegarĭ, póte departe să mérgă.

— Ce sînt c i n c ĭ şi un lucru de trébă? maĭ întrebă dracul cu ĭuţélă.

— Cine are c i n c ĭ boĭ bunĭ, póte să încarce o mare povară, căcĭ de-ĭ va lipsi cum-va al patrulea, va înhăma pe al cincilea.

— Ce sînt ş é s e şi de noroc? Respunde ĭute! ĭute!

— Cine are ş é s e pogóne de câmp, are un venit bun şi nu va cerşitori.

— Ce sînt ș é p t e și de ispravă?

— Cine are ș é p t e feciorĭ voĭnicĭ, îșĭ isprăvesce orĭ-ce lucru în an și póte să se bucure.

— Ce sînt o p t și tocmaĭ cum trebuĭ?

— O p t fete, tocmaĭ o șeḑĕtóre.

«Dracul turba de furiă, veḑênd că tînerul ĭ-a ghicit așa de bine și ĭute tóte ghicitorile.

— Maĭ aștéptă! strigâ el. De nu'mĭ veĭ respunde la a noua întrebare, tot al meŭ veĭ fi! Ce este n o ă și lucru bun?

— Sînt ceĭ n o ă porcĭ în coteț. Nu-ĭ așa? Și acuma eĭ sînt aĭ meĭ!

«Atuncĭ dracul fugi blăstĕmând, ĭar tînărul puse mâna pe castel și pe ceĭ noă porcĭ, etc.»[4])

§ 7. Iată acum comparațiunea între BR[1], BR[2] și BRS în privința fie-căriĭ cifre a-parte:

1=puț (BR[1], BRS)—luna (BR[2]);

2=ochĭ (BR[1], BR[2], BRS);

3=ferestre (BR[1])—fete (BR[2])—furcă tricórnă (BRS);

4=róte (BR[1], BR[2], BRS), pe lîngă carĭ în BRS «caĭ»;

5=degete (BR[1], BR[2])—boĭ (BRS);

6=boĭ (BR[1])—fluer cu șése găurĭ (BR[2])—pogóne de câmp (BRS);

7=fete (BR[1])—frațĭ (BR[2], BRS);

8=frațĭ (BR[1])—boĭ (BR[2])—fete (BRS);

9=fete (BR[2])—porcĭ (BRS).

În BR[2] și BRS sînt de o potrivă 9 cifre; în BR[1] sînt 10, în realitate însă la întrebările a noua și a ḑecea nu se respunde acolo nemic.

Câte-trele varianturile se unesc pe deplin numaĭ asupra cifrelor 2 și 4, ceĭa-ce probéză că «doĭ ochĭ» și «patru róte» existaŭ cu o perfectă certitudine în prototipul român.

«Boĭ», «fete» și «frațĭ» se află de asemenea în tóte varianturile, dar cu nesce ecuivalințe cifrice diferite.

De tot isolate sînt: «furca=3», «pogóne de câmp=6» și

---

4) Haltrich, *Deutsche Volksmärchen aus dem Sachsenlande in Siebenbürgen*, Hermannstadt, 1877, p. 183-7.—Prima edițiune: Berlin, 1856.

«porcĭ=9» în BRS; apoĭ «ferestre=3» în BR[1]; şi 'n «luna=1» şi «fluer=6» în BR[2].

Ferindu-ne de a trage din tóte acestea de o cam dată conclusiune generală, să trecem la:

II. Varianturĭ externe,

între carĭ primul loc, cel puţin prin mulţime, ocupă:

a) Varianturile provenţale.

§ 8. Maĭ întâiŭ, ĭată variantul, publicat de d. Arbaud titlul de «Les noumbres»:

U n, fai lou pichot fiou de la viergi Mario,
  Que benid' sie la ben lausado!

D o u s, es les tauros de Mose;
Un fai lou pichot fiou de la viergi Mario,
  Que benid' sie la ben lausado!

T r e s, es la patrio;
Dous les tauros.....

Q u a t r e, es les quatre evangelistos de Diou
Que soun Jacques, Mathiou, Jean et Marc d'abriou;
Tres la patrio.......

C i n q, es les cinq plagos de Jesus-Christ;
Quatre les quatre evangelistos......

S i e i, es les siei lampis que velhoun dins Jerusalem;
Cinq les cinq plagos......

S e p t, es les sept joyos de la mero de Diou;
Siei les siei lampis.......

H u e c h, es les huech armetos
Que descendoun doou ciel en terro;
Sept les sept joyos......

N o o u, es les noou offros de sant Jause;
Huech les huech armetos .....

D e z, es les dez coumandaments de Diou,
Noou les noou offros ....

O u n z e, es les ounze rayouns de la luno,
Dez les dez coumandaments ....

D o u z e, es les douze rayouns doou soureou,
Ounze les ounze rayouns de la luno,
Dez, es les dez ....

T r e z e, es les treze millo viergis,
Douze, les douze rayouns doou soureou,
Ounze, les ounze rayouns de la luno,
Dez, les dez coumandaments de Diou,
Noou, les noou offros de sant Jause,
Huech, les huech armetos descendudos doou ciel en terro,
Sept, les sept joyos de la mero de Diou,
Siei, les siei lampis que velhoun dins Jerusalem,
Cinq, les cinq plagos de Jesus-Christ,
Quatre, les quatre evangelistos de Diou,
Tres, es la patrio,
Dous, les tauros de Mose,
Un fai lou pichat fiou de la viergi Mario
Que benid' sie la ben lausado![5])

Adecă:

1=‹filul Marieĭ›;
2=tablele luĭ Moĭse;
3=patriarchiĭ;
4=evangelistiĭ;
5=rânele luĭ Crist;
6=lâmpele ce ard în Ierusalim;
7=bucuriele Maĭceĭ Domnuluĭ;
8=‹fericirile›;
9=darurile sântuluĭ Iosif;
10=poruncele luĭ D-ḑeŭ;
11=raḑele luneĭ;
12=raḑele sóreluĭ;
13=treĭ-spre-ḑecĭ miĭ de fecĭóre.

La cifra 9, d. Arbaud aduce variantul:

Noou es, les noou freros de Sant Jause...,

ceia-ce nu ne luminéză cătușĭ de puțin, ceĭ ‹noă frațĭ› ale

5) Arbaud, op. cit. t. 2, p. 42—6.

sântuluĭ Iosif fiind o particularitate biografică tot atăt de obscură ca şi cele „noă darurĭ„ ale luĭ.

La cifra 8, noĭ am tradus pe ghicite „armetos„ prin „fericirĭ„, avênd în vedere maĭ cu sémă, că şi d. Arbaud observă aci într'o notă: „peut-être les huit *béatitudes*„.

Acest variant provenţal, pe care'l vom formula prin AP[1], se recitéză întocmaĭ ca variantul român AR: la fie-care strófă se repetă de jos în sus tóte strófele precedinţĭ, formându-se astfel curiosul treunghĭu aritmetic, semnalat maĭ sus în §-ful 5.

§ 9. Dd. Montel şi Lambert aŭ publicat un alt variant provenţal, fie AP[2], care diferă întru căt-va de AP[1] în caracterisarea cifrelor, şi anume:

1. Un, lou bon Dieu.
2. Dous, lous Testamens.
   Un, lou bon Dieu.
3. Tres, la Trinitat,
   Dous, lous Testamens,
   Un . . . .
4. Quatre, lous Evangelistas,
   Tres, la Trinitat,
   Dous . . . .
5. Cinq, las plagas de nostre Segne,
   Quatre, lous Evangelistas,
   Tres . . . .
6. Sieis, lous luns dou Temple,
   Cinq, las plagas de Nostre Segne,
   Quatre . . . . . .
7. Sept, las joias de Nostra-Dama,
   Sieis, lous luns dou Temple.
   Cinq. . . . .
8. Ioch. las Beatitudas.
   Sept . . . .
9. Nòus, lous Anges,
   Ioch . . . .
10. Dech, lous Coumandamens,
    Nòus . . . .
11. Ounze, las Estelas,
    Dech . . . .
12. Douge, lous Apôtres,
    Ounze, las Estelas,
    Dech, lous Coumandamens,
    Nòus, lous Anges,
    Ioch, las Beatitudas etc.[6])

Aci sînt numaĭ 12 cifre, dintre carĭ 4, 5, 6, 7, 8 şi 10 coincidă cu AP[1].

Cifrele diverginţĭ sînt:

6) Montel et Lambert, *Chants populaires du Languedoc*, în *Revue des langues romanes*, 2-e série, t. 3 (1877). p. 78—9.

1=„fiul Mariei" (AP[1]) — Dumnedeŭ (AP[2]);
2=tablele luĭ Moise — Testamenturile;
3=patriarchiĭ — Treimea;
9=frațiĭ luĭ Iosif — îngeriĭ;
11=radele luneĭ — stelele;
12=radele sóreluĭ — apostoliĭ;
13=13 miĭ de fecióre — O.

Dd. Lambert și Montel constată, că copiiĭ învață pe din afară acéstă enumerațiune, ca un fel de prescurtare a catechismuluĭ.

§ 10. Un al treilea variant provențal—AP[3]—este cel catalan, publicat de d. F. Pelay Briz sub titlul: „Los dotze nombres":

Una n'es una
una sols una
la que va parí à Batlem
la Verge pura.
Jo vos las diré
las dotze paraulas que Cristo
digué.

Duas son duas
las taulas de Moisés.
Una n'es una
una sols una
la que va parí etc.
Jo vos las diré
las dotze paraulas que Cristo
digué.

Tres ne son tres
la Santissima Trinitat es.
Duas son duas etc.

Quatre son quatre
los quatre Evangelistas.
Tres son tres etc.

Cinch ne son cinch
las cinch llagas de Cristo.
Quatre son quatre etc.[7])

Și așa maĭ departe pînă la 12 inclusiv, unindu-se cu AP[1] numaĭ prin cifra 2, cu AP[2] prin cifrele 3, 9 și 12, cu AP[1] și AP[2] prin 4, 5 și 10, ĭar diferind de ambele prin:

1=Sânta Fecióră;
6=„las horas de la creu"=órele pe cruce?
7=bucuriele sântuluĭ Iosif;

---

7) Briz, *Cansons de la terra*, Barcelona, 1871, t. 3, p. 5—8.

8=inimele drepte;
11=11 mii fecióre:

dintre carî înse 7 nu este decât un compromis între
din AP[1], iar 11 o modificare a luî 13 tot de acolo.

De tot original este refrenul: ‹Vĕ voîu spune cele doî
ḑecî cuvinte ḑise de Crist›, atribuind astfel Povestea
relor tocmaî Mântuitoruluî.

Este nu maî puţin interesantă particularitatea, pe car
împărtăşesce d. Briz despre modul de a recita acest
-cântec. După ce se termină ultima strófă cu cifra 12, e
raţiunea întrégă se repetă apoî în ordinea inversă, fo
adecă următorîul pătrat în locul treunghîuluî din §-ful

12	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
11	12	1	2	3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	1	2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12	1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11	12	1	2	3
4	5	6	7	8	9	10	11	12	1	2
3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	1
2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
					12					

O asemenea recitaţiune duréză, negreşit, césurî întregî,
curând Catalanilor o petrecere, pe care o póte aprecia n
dóră un pasionat matematic.

§ 11. Cea maî ingeniósă parodiă populară provenţală a
vesteî Numerelor, este următorul cântec, întitulat ‹Luna
Maiŭ›:

1. Le prumié del més de mai,
Qu'embouiarei à mai mio?
U n o perdic que bolo, que bolo,
Uno perdic que bolo.

La întâiŭ Maîu
Ce să trimit eŭ drăguţeî?
U n a pătîrniche ce sbóră, sb
Una pătîrniche ce sbóră!

2. Le segoun del més de mai, Qu'embouiarei à mai mio? D o s tourtourèlos, Uno perdic que bolo...	La doă Maĭu Ce să trimit eŭ drăguţeĭ? D o ă turturele, Una pătîrniche ce sbóră...!
3. Le tres del més de mai, Qu'embouiarei à mai mio? T r e s pijouns blancs, Dos tourtourèlos, Uno perdic que bolo...	La treĭ Maĭu Ce să trimit eŭ drăguţeĭ? T r e ĭ porumbeĭ albĭ, Doă turturele, Una pătîrniche ce sbóră etc.

Aşa urméză tot înainte, repetându-se mereŭ cifrele precedinţĭ de jos în sus, pînă la 15 Maĭu, când darnicul amant trimite drăguţeĭ sale—„c i n c ĭ-s p r e-ḑ e c ĭ buţĭ cu vin„![8])

Vom formula acéstă imitaţiune prin $A/_{1}P$.

D. Montel ne maĭ dă, ca o altă parodiă a aceluĭaşĭ cântec, un joc copilăresc, „une sorte de cheval fondu„, unde unul din jucătorĭ spune cifra, ĭar alţiĭ trebuĭ ĭute să-ĭ găséscă o rimă, de exemplu:

Un?—lou lum;
Dous?—d'amellous;
Tres?—lou bres etc.[9])

In acest joc, care mergę pînă la 12, dar probabilmente n'are a face cu Povestea Numerelor, cifrele precedinţĭ nu se maĭ repetă tóte în ordinea inversă, despărênd cu desăvîrşire trăsura d i d a c t i c ă cea maĭ caracteristică a tipuluĭ A, dusă pînă la non-plus-ultra în variantul AP^3.

§ 12. Tot ca provenţale de origine, trebuesc considerate:

β) Variantürile francese,

dintre carĭ cel maĭ depărtat geograficesce, dar diferind în fond pré-puţin de AP^2, este variantul AF^1, conservat în Canada:

8) Montel et Lambert, op. cit. p. 85—6.

9) Montel, *Contes populaires*, in *Revue des langues romanes*, 1-e série, t. 3 (1872), p. 211.

[—Dis-moi pourquoi u n ?]
— Il n'ya qu'un seul Dieu.

— Dis-moi pourquoi d e u x?
— Il y a deux Testaments,
Il n'ya qu'un seul Dieu.

— Dis-moi pourquoi t r o i s?
— Il ya trois grands patriarches,
Il y a deux Testaments,
Il n'ya qu'un seul Dieu.

— Dis-moi pourquoi q u a t r' ?
— Il y a quatre évangélistes.
Il ya trois grands patriarches etc.

Apoĭ urméză:

5=„cinq livr's de Moïse„;
6=„six urn's de vin rempli's à Cana en Galilée„;
7=„sept sacrements„;
8=„huit béatitudes„;
9=„neuf choeurs des anges„;
10=„dix commandements„;
11=„onz' cents mill' vierges„;
12=„douze apôtres„.[1])

Prin cifrele 4 şi 10 AF[1] coincidă cu AP[1], AP[2] şi tot-o-dată; prin 8 cu AP[1] şi AP[2]; prin 9 şi 12 cu AP AP[3]; prin 1 şi 2 cu AP[2]; prin 3 cu AP[1]; prin 11 cu .

Puncturile de diverginţă de căte-trele varianturile prove sînt:

5=Pentateucul;
6=cófe de vin dela Cana;
7=Sacramentele.

D. Gagnon însoţesce acest variant canadian de următ importantă notiţă:

„Je connais depuis bien longtemps cette ancienne ro „que l'on pourrait parfaitement appeler une *ronde religie* „L'exécution en est très-simple. Les danseurs se compt

«d'abord à haute voix, de façon que chacun d'eux se trouve «désigné par un nombre pair ou impair. Le chant commence «ensuite et la chaîne se met à tourner. On tourne ainsi con«stamment, tantôt à droite, tantôt à gauche; mais quand les «chanteurs en sont au sixième couplet, et chaque fois que «ce sixième couplet se répète, tout le monde s'arrête, et, «pendant que l'on chante: *Six urnes de vin remplies*, les «danseurs désignés par un nombre pair se tournent, d'abord «à droite, puis à gauche, et font à leurs voisins de profonds «saluts. Ceux que designe un nombre impair font la même «cérémonie en sens inverse: le tout avec la gravité d'une «cérémonie religieuse. Puis, lorsque l'on chante: *A Cana en* «*Galilée*, les danseurs recommencent.» [10])

Iată dară Povestea Numerelor prefăcêndu-se într'un danţ!

§ 13. Dela acel respect religios, pe care'l constată maĭ sus d. Gagnon, Francesuluĭ nu ĭ-a fost greŭ de a sări la glumă.

Parodiele francese ale cânteculuĭ ce ne preocupă sînt de o varietate extremă, dar nu sînt sigure: asemĕnarea lor cu Povestea Numerelor după tipul A ar puté să fie fictivă.

Iată una în dialectul de lîngă Metz:

1-2. Ing et dousse,	Unul şi doĭ,
Lès ôyes so boussent;	Gâscele se împing;
3-4. Treûhh et quouètte,	Treĭ şi patru,
Lès ôyes so bèttent;	Gâscele se bat;
5-6. Cinq et hhihh,	Cincĭ şi şése,
Lès ôyes so bihhent...	Gâscele se légănă, etc. [11])

Acéstă parodiă — fie $A/_1F$ — merge aşa pînă la 12, dar cifrele nu se repetă, după cum nu se repetă nicĭ în cele doă următóre.

Parodia $A/_2F$, din departamentul Yonne, este tot pe atăt de trivială, pe căt de nesărată este cea precedinte.

10) Gagnon, op. cit. p. 298—304; cfr. ib. p. 369-71.
11) *La Mélusine*, 1877, p. 171.

Iat'o:

1-3. Un, deux, trois,
La culotte en bas;
4-6. Quatre, cinq, six,
Levez la chemise;
7-9. Sept, huit, neuf,
Tapez sur le boeuf;
10-12. Dix, onze, douze,
J'ai les fesses toutes rouges."[12])

Dacă nu maĭ ingeniósă, cel puţin maĭ practică, este par
$A/_3F$, din departamentul Jura. Lucrătoriĭ dela drumul
fer, când bat pariĭ în pămînt, însoţesc loviturele în tact
următorul cântec:

1. En voilà une,
La jolie une;
Une s'en va,
Ça ira;
Deux s'en vient,
Ça va bien!

2. En voilà deux,
La jolie deux;
Deux s'en va,
Ça ira;
Trois s'en vient,
Ça va bien!

3. En voilà trois,
La jolie trois, etc.[13])

Tóte astea, maĭ repetâm încă o dată, ar puté să fie
tot străine tipuluĭ A, şi chĭar Povestiĭ Numerelor în gen
O parodiă bine asigurată, necontestabilă, nu este decât
riantul provenţal $A/_1P$.

§ 14. Părăsind pe un moment Franţa, unde ne vom
tórce maĭ la vale, să trecem acum peste Pireneĭ la:

γ) Variantur̆ĭ portugese,

carĭ, deşi fórte originale, ni se par totuşĭ a fi străbătut
Portugalia anume din Provenţa.

12) Ibid. p. 78.
13) Ib. p. 218.

Se scie că 'n evul-mediŭ, anume între secoliĭ XI-XIII, literatura provențală, cultă și poporană, cea religiósă ca și cea profană, a exercitat o influință simțită asupra mișcăriĭ intelectuale portugese.[14])

Orĭ-cum ar fi, Povestea Numerelor a reușit a se localisa în Portugalia atât de bine, încât a căpĕtat acolo un aer *sui generis*, o individualitate propriă în comparațiune cu exemplarele provențale, și chĭar cu cele-l'alte exemplare europene. Ce-va maĭ mult; varianturile portugese, după cum ne vom încredința îndată, nu pot proveni din cele provențale cunoscute, ci ne fac a bănui un variant retăcit, un variant mixt, în care se contopĭa tipul A cu tipul B, pe când actualmente noĭ n'am găsit în Provența nicĭ o urmă de tipul B, atât de respândit la Românĭ.

§ 15. D. Coelho cunósce treĭ saŭ patru varianturĭ portugese.

Variantul ABP[1] a perdut forma dialogică, devenind curat narativ:

1. U m e' nosso Senhor Jesu Christo.
2. D u a s sao as duas tabuas de Moysés,
   Um e' nosso Senhor Jesu Christo.
3. T r e s sao as tres pessoas da Santissima Trindade,
   Duas sao as duas etc.[15])

După 1=Crist, 2=tablele luĭ Moĭse și 3=Trinitatea, merge așa pînă la 12:

4=evangeliștiĭ;	8=corurĭ de îngerĭ;
5=ranele luĭ Crist;	9=templurĭ;
6=luminărĭ sănțite;	10=porunce;
7=Sacramentele;	11=11 miĭ fecĭóre;

12=apostoliĭ.

14) Braga, *Historia da litteratura portugueza*, Porto, 1875, p. 32-42.
15) Coelho, *Romances sacros*, in *Romania*, t. 3 (1874), p. 272.

Acest variant, ca şi cele-l'alte portugese, servă drept cântec, maĭ ales contra draculuĭ. La finea luĭ se adauge mătórea strofă :

Sete raios leva o sol!	Şépte radȩ are sórele;
Sete raios leva a lua!	Şépte radȩ are luna;
Arrebenta para ahi nabo,	Pieĭ de aci, drace,
Que esta alma nao é tua!	Căcĭ acest suflet nu e al

o strofă care se pare a fi luată dintr'un alt variant, «7=Sacramentele» nu se împacă cu «7=radȩle sóreluĭ».

Prin acest final, orĭ de unde ar veni el, ĭată-ne strămu pe neaşteptate în elementul anti-demoniac al tipulu element despărut cu desăvîrşire din varianturile provenţale noscute şi din cele francese.

§ 16. Variantul ABP[2] se bucură în Portugalia de o che celebritate juridică.

El se află înregistrat în următorul mod în procesul A Martins, pe care inquisiţiunea din Lisabona a condamnat'o secolul XVII a fi arsă de viuă, ca vrăjitóre şi fermecătó

— Custodio queres ser solto?
—Elle respondia:
Em graça de Deus quero.

1. —Dize-me um que, é só Deus, amen;
2. Dize-me deus, que sao as tabuinhas de Moysés;
3. Dize-me tres; as tres sao os tres patriarchos de Jacob;
4. Dize-me quatro, que sao os quatro Evangelistas Lucas M cus e Matheus;
5. Dize-me cinco, que sao as cinco chagas de N. S. I. Chri
6. Dize-me seis, que sao os seis cirios bentos,
Que a virgem accendeu
Quando seu bento filho nasceu;
7. Dize-me sete, sao os sete goivos que goivaram a Virgem Ma
8. Dize-me oito, que sao os oito corpos dos Santos ou os corpos christaos que estao em Massarelos;

9. Dize-me nove, que sao os nove anjos;
10. Dize-me dez, que sao dez mandamentos;
11. Dize-me onze, que são os onze mil virgens;
12. Dize-me doze, que sao os doze Apostolos;
13. Dize-me treze, que sao
As treze varinhas do sol
Que arrebentam ao diabo
Do pequeno até ao maior.

Acest variant, care merge pînă la 13, conservă, cel puţin în parte, forma dialogului, ḑiferind tot-o-dată de variantul cel narativ ABP[1] prin cifrele:

3=Trinitatea (ABP[1])	—	Patriarchiĭ (ABP[2]);
7=Sacramentele	—	bucuriele Maĭceĭ Domnuluĭ;
8=corurĭ de îngerĭ	—	móşte de sfinţĭ;
9=templurĭ	—	îngerĭ;

afară de 13=raḑele sóreluĭ «carĭ alungă pe toţĭ draciĭ dela mic pînă la mare.»

Trebuĭ să maĭ adaugâm, că unul dintre ceĭ doĭ vorbitorĭ este aci specificat: *Custodio*, adecă «îngerul păzitor», pe când în ABP[1] acest personagĭu se menţionéză numaĭ în titlu: «Oraçao de S. Custodio», dar nu în text.

Anna Martins—ḑice dosarul procesuluĭ—repeta de treĭ orĭ acest descântec, cu care, «sempre com bom successo», scotea pe dracĭ din bieţiĭ păcătoşĭ;[16]) nu ni se spune însă, dacă se repetaŭ la fie-care strofă tóte cifrele precedinţĭ, ca în generalitatea tipuluĭ A.

Nu este fără interes, că la cifra 4 se menţionéză numaĭ t r e ĭ evangeliştĭ, ca şi când n'ar fi fost sigur numele celuĭ de al patrulea. Asupra acestuĭ punct, indiferinte în aparinţă, noĭ vom maĭ reveni maĭ jos.

§ 17. Cel maĭ important variant portuges este ABP[3].

---

16) Coelho, op. cit. p. 274.

Aci conversaţiunea se petrece pe faţă între «Îngerul tor» şi «diavolul».

Fie-care strofă se începe prin:

D.—Custodio, amigo meu.	— Păzitorule, amicul meŭ
C.—Custodio sim, amigo nαo.	— Păzitor sînt, amic nu.
D.—Dize-me as santas palavras,	— Ḑi-mĭ cuvintele cele sfi
Dize-m'as ditas e retornadas....	Ḑi-mĭ vorbele şi respunsur

apoĭ urméză:

— Eu te digo duas etc.,

repetându-se la fie-care cifră tóte cifrele precedinţĭ.

Prima strofă, care cuprindea caracterisarea luĭ 1, sesce:

Cele-l'alte cifre sînt:

2=tablele luĭ Moïse;	6=luminările sănţite;
3=Trinitatea;	7=Sacramentele;
4=evangeliştiĭ;	8=fericirile;
5=ranele luĭ Crist;	9=lunele de sarcină ale Fecióre;

10=poruncele;
11=11 miĭ fecióre.

Cifra 12, care încheiă şirul, este caracterisată într'un ı cam analog cu finalul variantuluĭ ABP[1]:

—Eu te digo doze;	—Eŭ îţĭ ḑic doă-spre-ḑecĭ:
Doze raios tem o sol,	Doă-spre-ḑecĭ raḑe are sóre
Doze raios tem a lua;	Doă-spre-ḑecĭ raḑe are luna
Rebenta d'ahi, diabo,	Pieĭ de aci, drace,
Que esta alma nαo é tua.	Căcĭ acest suflet nu e al te

D. Coelho, constatând că descântecul de maĭ sus este f respăndit în Portugalia şi că 'n unele sub-varianturĭ «înge păzitor» e înlocuit prin «Sântul Ciprian», adaugă:

«Poporul asigură, că în acest dialog dracul se'ncércă a r «sufletul adversaruluĭ seŭ, fie Custodio, fie Ciprian, şi că

"adevĕr, dacă sântul ar greşi într'un singur respuns, "ar fi perdut."

Eĭ bine, tocmaĭ acéstă sbucĭumare a demonuluĭ contra sufletuluĭ, şi tocmaĭ acéstă consecinţă pentru suflet la cas de nedeslegarea enigmelor, elemente cu totul străine tipuluĭ A, sînt trăsurele cele maĭ caracteristice ale tipuluĭ B, după cum am veḑut'o în BR[1], BR[2], BRS, şi vom maĭ vedé maĭ jos. Variantурile portugese formézá dară pe deplin un dibacĭu compromis între tipurile A şi B, adecă un al treilea tip AB. O asemenea amalgamă însă ar fi imposibilă, dacă Portugesiĭ, saŭ cel puţin Provenţaliĭ, n'ar fi cunoscut tipul B alăturĭ cu tipul A.

§ 18. Tot din Provenţa, probabilmente însă prin intermediul frances, derivă:

δ) Variantурile celtice,

dintre carĭ unul a făcut atâta sgomot în lumea sciinţifică, a stîrnit atâtea certe, bănuelĭ, lovirĭ şi apĕrărĭ, încât posedă astăḑi o literatură întrégă, compusă din cărţĭ, broşure şi articolĭ de prin ḑiare, tóte însă străine metódeĭ comparative pe o scară întinsă, ceĭa-ce le-a împedecat de a reversa o raḑă de lumină asupra cestiuniĭ.

§ 19. Vicontele Hersart de la Villemarqué, în capul colecţiuniĭ sale de "Cânturĭ poporane ale Bretanieĭ", încoronată de Academia Francesă şi pe care noĭ o cunóscem în a şesea ediţiune, a pus—între "cânturĭ mitologice,"—o lungă bucată întitulată *Ar rannou*: "Les séries ou le druide et l'enfant".

Bucata se începe prin:

Ann drouiz.

—Daik, mab gwenn Drouiz; ore;
Daik, petra fel d'id-de?
Petra ganinn-me d'id-de.

Ar bugel.

—Kan d'in euz a eur rann,
Ken a oufenn breman . . . ,

Druidul întrébă mereŭ pe copil: ce vreĭ să-țĭ cânt? Copilul cere succesivamente «șirul numĕruluĭ»: unul câte unul dela 1 pînă la 12. Druidul caracterisă fie-care cifră pe rînd, repetând în acelașĭ timp de jos în sus pe tóte cele precedințĭ, întocmaĭ după cum am veḑut în generalitatea tipuluĭ A.

Cele maĭ multe cifre nu sînt caracterisate printr'o singură equivalență, ci printr'o aglomerațiune.

Așa:

1=mórtea «nevoĭa unică, tatăl dureriĭ»;

2=doĭ boĭ înhămațĭ la o scóĭcă și murind de obosélă;

3=treĭ părțĭ ale lumiĭ, — treĭ începuturĭ și treĭ sfîrșiturĭ «pentru om ca și pentru ștejar», — treĭ crăimĭ ale luĭ Merlin «pline de fructe de aur, de florĭ strălucite, de copilașĭ rîḑetorĭ»;

4=patru cuțĭ ale luĭ Merlin «pentru a ascuți săbiele vitejilor»;

5=cincĭ zóne pămîntescĭ, — cincĭ vécurĭ, — cincĭ stâncĭ «peste sóra nóstră»;

6=șése copilașĭ de céră «înviuațĭ prin puterea luneĭ», — șése ĭerburĭ de léc «într'un mic cazan, unde piticul amestecă beutura, ținĕnd degetul cel mic în gură»;

7=șépte sorĭ și șépte lune, — șépte planete «împreună cu Găina», — șépte elemente «cu făina aeruluĭ»;

8=opt vînturĭ, — opt focurĭ «cu Marele Foc, aprins în luna luĭ maĭu pe muntele resboĭuluĭ», — opt vacĭ albe «ale Dómneĭ» păscĕnd érbă «pe insula cea adîncă»;

9=noue mănuțe albe «pe mésa arieĭ lîngă turnul Lezarmeur», — noue mume plăngĕnd, — noue vestale «danțând cu florĭ în cosițe și cu rochiĭ de lână albă, împregiurul fântîneĭ, la lumina luneĭ pline», — scrófa cu ceĭ noue purceĭ la ușa cotețuluĭ, țipând «mic! mic! mic! iute la mâr! bătrînul gligan va să vĕ învețe!»

10=ḑece corăbiĭ dușmane venind dela Nantes, «vaĭ voue! vaĭ voue! ómenĭ dela Vannes!»

11=un-spre-ḑecĭ preuțĭ înarmațĭ «fugĕnd dela Vannes cu

săbiĭ sfărâmate, cu haĭne sângerate, cu bețe de corn, din 300 ce eraŭ„;

12=doă-spre-ḑecĭ lune şi doă-spre-ḑecĭ semne ale zodiaculuĭ, —doă-spre-ḑecĭ semne la resboĭu„ etc.[17])

D. de la Villemarqué începe prin a da următórea noțiune generală despre acéstă curiósă bucată:

"La pièce qui ouvre ce recueil est une des plus singulières "et peut-être la plus ancienne de la poésie bretonne. C'est un "dialogue pédagogique entre un Druide et un enfant. Il con-"tient une sorte de récapitulation, en douze questions et douze "réponses, des doctrines druidiques sur le destin, la cosmogo-"nie, la géographie, la chronologie, l'astronomie, la magie, la "médecine, la métempsycose...„

Unde va fi găsit tóte acestea în cântul de maĭ sus, d. de la Villemarqué nĭ-o lămuresce fórte ingenios pe cincĭ pagine îndesate de note, carĭ ne'nvață, de exemplu, că "scrófa cu ceĭ noue purceĭ„ este un simbol mitologic al Celților, represintat pe o medaliă în Montfaucon, menționat în legende şi 'n cronice locale, şi aşa maĭ încolo.

§ 20. Mulțĭ aŭ primit fără control descoperirea d-luĭ de la Villemarqué.

Unul din erudițiĭ francesĭ ceĭ maĭ distinşĭ, competinte maĭ cu sémă în studiele celtice, reposatul Roget de Belloguet, o luase de tot la serios, ḑicênd că: "elle nous révèle peut-être "la méthode particulière que les Druides, qui repoussaient tout "enseignement écrit, employaient avec les enfants.„[18])

Dar furtuna n'a zăbăvit a isbucni.

Dd. Le Men, d'Arbois de Jubainville, Luzel şi alțiĭ aŭ atacat succesivamente, în întreg saŭ în parte, colecțiunea d-luĭ de la Villemarqué.[19])

---

17) Villemarqué, op. cit. p. 1 şi urm.

18) Belloguet, *Ethnogénie gauloise*, t. 3, *Le génie gaulois*, Paris, 1868, p. 360—62.

19) Cfr. maĭ cu sémă Luzel, *De l'autenticité des chants du Barzaz-Breiz*, St. Brieuc, 1872.

Intre cele-l'alte, s'aŭ găsit în Bretania, în vr'o 50 de variantur̆ care de care maĭ ciudate, o galimatiă în limba celtică, întitulată *Gousperou ar Ranet* «Vesperele bróscelor».

Iată un specimen în traducere francesă:

«1=Demi-soleil à Marie: passe le soleil à Marie.

«2=Deux propriétaires qui parient: passe au large, tu feras bien.

«3=Trois bagues d'argent pour jouer. Passant, dis-moi, où sont «les trois fils du logis?

«4=Quatre vaches d'un noir de mûre, traversant des terres, des «terres...

«5=Cinq canards chantant *l'Exaudi*.

«6=Six frères, sept soeurs.

«7=Sept soleils, sept lunes.

«8=Huit petits batteurs sur l'aire: battant des pois, battant des «pampres; ils battent sur l'aire en se tenant par la main.

«9=Neuf prêtres armés revenant de Nantes, avec leurs épées brisées, leurs chemises sanglantes: le plus rude gars qui lève la tête «tremble en les voyant.

«10=Dix chariots tout neufs, qui ne cessent de gémir, en grand «danger de périr.

«11=Grognant et regrognant, onze truies toutes semblables allant «à l'accouplement.

«12=Douze épées amies démolissent le bout du pignon menu comme «son.»

D. de la Villemarqué nu ascundea nicĭ de cum, ba încă a spus'o — póte — el cel de'ntâiŭ, că o asemenea galimatiă există la Bretonĭ; criticiĭ seĭ însă aŭ pretins că numaĭ ea există în realitate, ĭar «cântul mitologic» nu este decât o născocire, o falsificare, o contra-facere artistică a aceleĭ galimatie.

Unul din eĭ, d. Lejean, ḑice:

«On peut se demander comment on a pu tirer de cette folie «en douze couplets le chant réellement beau des *Séries*. Rien «de plus simple: on a conservé la charpente, le rythme, «quelques vers du texte; sur le reste, on a plaqué des vers «nouveaux dont l'ensemble forme un résumé complet de la «mythologie celtique.»[20])

---

20) Lejean, *La poésie populaire en Bretagne*, în *Revue celtique*, t. 2 (1873), p. 61.

In mersul firesc al lucrurilor, parodia se nasce din serios, nu vice-versa. Nimĕnuĭ n'a venit în minte de a susţine, bună óră, că Povestea Numerelor la Provenţalĭ s'a născut din parodia provenţală $A/_1P$, aprópe tot atăt de absurdă ca şi parodia celtică de maĭ sus.

Explicaţiunile cele druidice ale d-luĭ de la Villemarqué pot fi false, fără ca totuşĭ să fie fals însuşĭ cântul, cel puţin fără a fi fals în totalitatea luĭ.

Criticiĭ nu şĭ-aŭ dat cea maĭ mică ostenélă de a studia cestiunea într'un mod comparativ pe o scară vastă.

Ne vom mărgini d'o cam dată de a atrage atenţiunea asupra unuĭ singur punct.

D. Villemarqué n'a cunoscut şi n'a putut să cunóscă variantul transilvan BRS.

Cum de se întîmplă dară, că "ceĭ 9 purceĭ" din variantul celtic se regăsesc tocmaĭ în Ardél; şi-ĭ vom maĭ revedé maĭ la vale în §-ful 28, deşi împuţinaţĭ la numĕr, într'un variant slavic tot al tipuluĭ B?

Noĭ credem, că varianturile celtice, fie cele seriόse, fie cele burlesce, provin tóte din amestecul tipuluĭ A cu tipul B; un amestec însă de o altă natură, negreşit, decât acela al varianturilor portugese.

Vom formula dară cântul cel pretins druidic al d-luĭ Villemarqué prin ABG, ĭar parodia prin $AB/_1G$.

Insă Celţiĭ din Bretania maĭ posedă şi tipul curat A, cel puţin într'un:

ε) Variant latin.

§ 21. D. Villemarqué cunósce acest variant —AGL— în doă exemplare aprópe identice: cel întâĭu, publicat de preutul Tanguy Guéguen la 1650; cel-l'alt, comunicat de abbatele Henry.

Iată începutul după ambele:

Guégen: | *Henry*:

—Dic mihi quid unus?

—Unus est Deus Qui regnat in coelis.	—Unus est Christus Qui regnat Deus.

—Dic mihi quid duo ?
—Duo sunt Testamenta,
Unus est Deus, etc.

Apoĭ respunsurile comune ambelor:

3=Patriarchiĭ;	8=fericirile;
4=Evangeliştiĭ;	9=corurĭ de îngeri;
5=Pentateucul;	10=poruncele;
6=urnele în Cana Galileeĭ;	11=stelele luĭ Iosif.

Puncturile în divergință:
7=Sacramentele — luminările;
12=apostoliĭ — articoliĭ credințeĭ.[21])

Este de observat coincidința acestuĭ variant cu cel fr din Canada sub raportul luĭ 5=«Pentateucul» şi 7=«u în Cana Galileeĭ»: doă ecuivalințe, pe carĭ nu le găsi loc în varianturile provențale.

η) Varianturĭ italiane.

§ 22. Din Italia noĭ nu cunóscem niciĭ un represent direct, saŭ cel puțin sigur, al vre-unuĭa din cele treĭ tipui B şi AB.

Se află însă o mulțime de cântece poporane enumerati fórte asemenate cu presupusele parodie provențale şi fran ale tipuluĭ A, carĭ totuşĭ, ca şi acelea maĭ tóte, ar puté si în realitate fără nicĭ o înrudire genetică cu Povestea Nu relor.

La Neapole, bună óră, se aude:

Uno, doje e tre! Lu papa nun è re, Lu re nun è papa,	Una, doă, treĭ! Papa nu e rege, Regele nu e papă,

21) De la Villemarqué, op. cit. p. 16-17.

La vespa nun è ape, **L'ape nun è vespa etc.**	Vespea nu e albină, Albina nu e vespe etc.,

şi aşa înainte pînă la infinit,[22]**) ca şi când s'ar apuca cine-va a cânta: 1 nu e 2, 2 nu e 3, 3 nu e 4, 4 nu e 5 etc.**

Nu ne este cunoscut, de asemenea, nicĭ un variant spaniol.

Înainte de a trece la cele germane şi slavice, să nu uĭtâm un variant imitat dela Germanĭ, saŭ maĭ curând dela Slavĭ, intr'o limbă orientală, dar rătăcită în Europa, astfel că nu scim cum să-ĭ găsim vre-un loc maĭ potrivit în studiul de faţă, şi anume :

ϑ) Variantul evreesc.

§ 23. In acest variant —AE— fie-care strófă se începe prin: „—Cine scie ce este [cifra cutare]?„ ; urméză respunsul : „—Eŭ sciŭ ce este [cifra cutare]...„; apoĭ se repetă mereŭ ca şi'n cele-l'alte variantur ale tipuluĭ A, tóte cifrele precedinţĭ.

Iată începutul:

1. אחד מי יודע. אחד אני יודע. אחד אלהינו שבשמים ובארץ:

2. שנים מי יודע שנים אני יודע. שני לוחות הברית. אחד אלהינו שבשמים ובארץ:

3. שלשה מי יודע. שלשה אני יודע. שלשה אבות. שני לוחות הברית. אחד אלהינו שבשמים ובארץ:

4. ארבע מי יודע. ארבע אני יודע. ארבע אמהות. שלשה אבות...

Peste tot sînt 13 cifre:

1=Dumneḑeŭ ;	8=ḑilele înainte de circumcisiune ;
2=tablele luĭ Moĭse:	9=lunele de sarcină la femeiă;
3=patriarchiĭ;	10=poruncele ;
4=nevestele patriarchilor (Sara, Rachela, Rebecca şi Lia);	11=stelele luĭ Iosif ;
5=Pentateucul ;	12=triburile ovreescĭ ;
6=cărţile Mischneĭ ;	13=atributele luĭ Dumneḑeŭ.
7=ḑilele săptămâneĭ ;	

22) Casetti e Imbriani, *Canti popolari delle provincie meridionali*, Torino, 1872, p. 189-194 şi 445, unde sînt grupate maĭ multe paralelurĭ. — Cfr. Gianandrea *Canti popolari Marchigiani*, Torino, 1875, p. 259-603.

D. Darmestetter a constatat, că Evreiĭ posedă acest cântec, care se recită împreună cu altele în primele doă ḑile ale Pascelor, numaĭ de pe la finea secoluluĭ XVI şi numaĭ în Germania şi'n ţerile slavice, nicăirĭ în Occidinte.[23])

In acest mod, fără a ne opri asupră'ĭ, putem trece la:

:) Varianturĭ germane.

§ 24. După o lungă despărţire, ĭată-ne ĭarăşĭ faţă'n faţă cu tipul B.

Intre basmurile din Schleswig-Holstein, adunate de Müllenhoff, este unul care se întituléză: "Numerele dela unul pînă la şépte".

Un ţeran, sărăcit şi ajuns la desperare, ese la câmp, unde întălnesce pe un om fórte mic la statură. Acesta îĭ propune că'l va îmbogăţi îndată, cu singura condiţiune că, după un timp óre-care, să-ĭ spună însemnarea numerelor dela 1 pînă la 7. La expirarea fatalului termen, Crist îĭ vine în ajutor, înveţându-l maĭ de'nainte deslegarea cam pré-naivă a celor şépte enigme, şi anume:

Eins ist eine Schiebkarre:	1=o róbă cu o rótă;
Zwei eine Karjole;	2=o cariolă cu doă róte:
Drei ein Dreifuss;	3=tripod;
Vier ein Wagen;	4=căruţă;
Fünf die Finger an der Hand;	5=degete;
Sechs die Werkeltage in der Woche;	6=ḑile de lucru;
Sieben das Siebengestirn.	7=Pleĭade.[24])

Müllenhoff citéză numaĭ în trécăt un alt variant german — vom formula ambele prin BH¹ şi BH² — auḑit în partea nordică a Schleswiguluĭ. Acolo dracul este înlocuit printr'un bogat "om din munte". La cas de a nu ghici cele şépte numere, ţeranul va perde pe fiĭul seŭ cel maĭ mare.[25])

Acelaşĭ tip B ne întimpină în:

23) Darmestetter, in *Romania*, t. 1 (1872), p. 223.
24) Müllenhoff, *Sagen, Märchen und Lieder*, Kiel, 1845, p. 303-5.
25) Ibid. p. 306.

x) Variantul neo-grec.

§ 25. Acest variant —BN— s'ar puté numi greco-albanes, căcĭ circulă pintre Grecií din Epir, de unde a trecut apoĭ pe insula Tinos.

Aşa cum il reproduce Hahn în doă exemplare, carĭ se completéză unul pe altul, el se deosebesce pré-puţin, aprópe prin nemic, cel puţin în intrigă, de variantul român BR[2] şi chiar de variantul BRS, afară dóră că „găsitorul mazăriĭ„ se chiamă aci *Penteklimas* în loc de *Măzărică*. In epizodul dela sfirşit, care ne interesă maĭ în specia, figuréză la Grecĭ o babă care deslégă enigmele, iar nu un moşnég, ca în basmul românesc.

Iată acum şi caracterisarea cifrelor, carĭ merg pînă la 10, dar numaĭ în aparinţă, ca şi'n BR[1], căcĭ în fapt la cifra 10 nu se constată decât victoria omuluĭ asupra draculuĭ:

1 = Dumnedeŭ;
2 = ceĭ drepţĭ (die Gerechten);
3 = tripod;
4 = ţiţele vaceĭ;
5 = degete;
6 = şése stele în Pleiade;
7 = jocul celor şépte dine;
8 = insectul octopod;
9 = lunele sarcineĭ la femeiă;
10 = enigmele draculuĭ.[26])

λ) Variantur slavice.

§ 26. Profesorul A. Wesselofsky dela Petersburg, atât de competinte în tot ce se referă la literatura poporană în genere, a bine-voit a-mĭ împărtăşi într'o epistolă, că toţĭ Slaviĭ cunosc cântece poporane analóge cu „Dic mihi quid unus„, adică după tipul A.

Iată propriele sale cuvinte:

„Il y en a en Bulgarie, chez les Russes, les Polonais et les Tchekes. „Ils commencent ordinairement par la question typique: Dis-moi; „les questions et réponses varient de 7 à 9 et 12. Je vous donne „les réponses avec les variantes:

- - - - - - - -

26) Hahn, *Griechische und albanesische Märchen*, Leipzig, 1864, t. 2, p. 210-11 cfr. ibid. t. 1, p. 148-51.

"1=le fils de Marie—Dieu;
"2=deux tables de Moïse;
"3=la Trinité—les trois patriarches;
"4=les quatre évangélistes;
"5=les cinq coupoles de l'église — les cinq plaies du Sauveur — les cinq vierges folles et les cinq vierges sages de l'Evangile.
"6=les six ailes des chérubins—les six vases à la noce de Cana;
"7=les sept Conciles—les sept hiérarchies des anges—les sept Sacrements;
"8=les huit cercles du soleil (les 8 cieux?)—les huit chants de l'Eglise;
"9=les neuf joies de l'année—les neuf hiérarchies des anges;
"10=les Dix Commandements—les dix lépreux de l'Evangile—les "dix (?) Sacrements;
"11=les onze apôtres (sans Judas?) — les onze patriarches — les onze étoiles mineures=les frères de Joseph;
"12=les douze mois—les douze apôtres.»

Acéstă interesantă notiță ne scutesce de a ne maĭ întinde asupra tipuluĭ A la Slavĭ, mulțumindu-ne a formula tóte variantele slavice prin AS*.

Vom maĭ adăuga însă, că la Rușĭ acest tip pórtă caracteristicul nume de "cântec evangelic»: евангелистая пѣснь; și că variantul, pe care'l cunóscem noĭ înși-ne, se începe acolo aprópe întocmaĭ ca AR:

Вы люди оные	Voĭ, ómeniĭ aceĭa,
Рабы поученые,	Robĭ învățațĭ,
Надъ школами выбраны!	Aleșĭ peste școle,
Повѣдайте, что есть единъ?.[27])	Spunețĭ: ce este unul?...

§ 27. E fórte interesant, că la Bulgarĭ se află o parodiă necontestabilă a acestuĭ "cântec evangelic»; necontestabilă, căcĭ în fond ea nu diferă de parodia provențală $A/_1P$, a căriĭ origine din tipul A—precum am vĕdut maĭ sus în §-ful 11—este asigurată prin repetițiunea cifrelor.

27) Kirieevskiĭ, Русскіе народные стихи, p. 131–3, in Чтенія Моск. Общества исторіи, 1848, No. 9.

Iat'o;

Първа вечер вечерафме	1-a séră am cinat [un] puĭu mă-
Ѣсно пиле гребица;	ricel de pătîrniche;
Втора вечер вечерафме	2 a séră am cinat doĭ porum-
Два гулаба пролетни;	beĭ de primăvéră;
Трети вечер вечерафме	3-a séră am cinat treĭ găine
Три кокошки менгюшки...	grecescĭ...;

apoĭ, apetitul crescênd mereŭ, ca şi'n parodia cea provenţală, după cum în tipul A sporesce mereŭ prin repetiţiune volumul strófelor, parodia bulgară se isprăvesce prin enormitatea:

Единайсета вечерафме	11-a séră am cinat un-spre-
Единайсет коньи врастави![28])	ḑecĭ caĭ răpcĭugoşĭ!

E peste putinţă, ca parodia bulgară $A/_1S$ şi cea provenţală $A/_1P$ să nu aĭbă o sorginte comună. Acea sorginte însă fost'a ea la Dunăre? fost'a în Pireneĭ? — o vom vedé maĭ departe.

§ 28. In fine, Slaviĭ cunosc şi tipul B; însă unicul luĭ variant — BS — pare a fi de o proveninţă română relativamente modernă, căcĭ s'a cules numaĭ în Podolia, la hotarul Basarabieĭ, în dialectul ruten.

Iată-l în traducere:

"Un om sărac a plecat în tîrg să cumpere pâne pentru copiĭ. Îl "întâlnesce dracul şi'l întrébă: Unde te ducĭ, omule? El respunde: "Mĕ duc în tîrg să cumpĕr pâne pentru copiĭ. Dracul îĭ ḑice: Dacă "te veĭ vinde mie, îţĭ voĭu da şése porcĭ şi te veĭ face bogat. Bie-"tul om s'a învoit, şi chĭar în acea séră dracul ĭ-a şi adus şése "porcĭ, cu tocmélă de a veni peste treĭ anĭ. Omul a tăiat un porc, "a vîndut ceĭ-l'alţĭ cincĭ şi s'a îmbogăţit. Peste treĭ anĭ el s'a pus "pe gândurĭ: veni-va dracul după mine? Atuncĭ se arată un bă-"trîn şi se rógă a fi primit pe o nópte. El întrébă apoĭ despre grija "omuluĭ, şi aflând tótă întâmplarea, îĭ ḑice: Nu te teme; numaĭ "când va veni dracul, tu să nu-ĭ respunḑĭ nemic. Pe la mieḑul nopţiĭ, "iată şi dracul în feréstră şi se apucă a intreba, respunḑêndu-ĭ bă-"trînul:

28) Miladinovtzi, op. cit., p. 419.

— Кто есть в хаті?
— Одйн так як одного нема.
— А два?
— Вдвох добре молотити.
— А три?
— Втрох добре в дорогу їхати.
— А чотирї?
— Чотирї чоловік колиcі мав, то свій віз має.
— А пъять?
— Пъять чоловік дівок мав, то своï вечерниці мав.
— А шість?
— Шість кабанів чорт мав, бідному чоловікові дав і на вічне віддание пропало.

— Cine'ĭ în casă?
— U n u l ca ne-unul.
— Iar doĭ?
— D o ĭ împreună bine îmblătesc.
— Iar treĭ?
— T r e ĭ împreună bine călătoresc.
— Iar patru?
— P a t r u róte când are omul, are o căruţă.
— Iar cincĭ?
— C i n c ĭ fete când are omul, are o şeḑĕtóre.
— Iar şése?
— Ş é s e porcĭ avea dracul. ĭ-a dat unuĭ bĭet om şi ĭ-a perdut pentru tot-d'a-una.

«S'a supĕrat dracul, a rupt acoperişul de pe casă şi a sburat; «ĭar omul a mulţumit bătrînuluĭ, că l'a scăpat de mórte.»[29])

§ 29. Ne oprim acuma în specia asupra tipuluĭ B, din care cunóscem în Europa şépte varianturĭ: BR[1], BR[2], BRS, BH[1], BH[2], BN şi BS.

Din acestea, BR[1], BR[2], BRS şi BN aŭ 9 cifre, de vreme ce respunsul la 10 în BR[1] şi BN nu caracteriséză acéstă cifră, ci numaĭ curmă lupta prin păcălirea draculuĭ.

Variantul BS are 6 cifre saŭ maĭ bine 5, respunsul la 6 fiind de aceĭa-şĭ natură ca 10 în BR[1] şi BN.

Este de creḑut totuşĭ, că acest variant, atât de scurtat în amăruntе, este scurtat tot-o-dată şi 'n numĕrul cifrelor. In varianturile BRS şi ABG sînt «9 porcĭ», şi tot 9, ĭar nu 6, cată să fi fost şi 'n BS; cu atât maĭ mult, dacă Rutenii vor fi împrumutat tipul B dela Românĭ.

Remân dară în divergință numaĭ varianturile BH[1] şi BH[2], carĭ nu se rădică maĭ sus de 7 cifre.

29) Dragomanov, op. cit., p. 56—7.

In acest mod, majoritatea varianturilor ne dâ 9 cifre, dar cu tendinţă de a le urca la 10 saŭ de a păstra pe 10. A urca, dacă în prototipul comun vor fi fost numaĭ 9; a păstra, dacă el avea 10, dintre carĭ ultima cifră începuse a se perde.

Este remarcabil că, după d. Wesselofsky — veḑĭ maĭ sus § 26 — la Slavĭ există şi varianturĭ ale tipuluĭ A numaĭ cu 9 cifre, ba chĭar cu 7.

In orĭ-ce cas, numĕrul cifrelor în tipul B nu trece nicăirĭ peste 10:

§ 30. In tóte cele şepte varianturĭ, cifrele sînt caracterisate în următorul mod:

1=puţ (BR¹, BRS) — luna (BR²) — róbă (BH¹—²) — Dumneḑeŭ (BN, BS?);

2=ochĭ (BR¹, BR², BRS) — cariólă (BH¹—²) — ceĭ dreptĭ (BN) — îmblătitorĭ (BS);

3=ferestre (BR¹) — fete (BR²) — furcă tricórnă (BRS) — tripod (BH¹—², BN) — călătorĭ (BS);

4=căruţă (BR¹, BR², BRS, BH¹—², BS) — ţiţele vaceĭ (BN);

5=degete (BR¹, BR², BH¹—², BN) — boĭ (BRS) — fete (BS);

6=boĭ (BR¹) — fluer cu şése gaure (BR²) — pogóne de câmp (BRS) — ḑile de lucru (BH¹—²) — Pleĭade (BN) — porcĭ (BS);

7=fete (BR¹) — fraţĭ (BR², BRS) — Pleĭade (BH¹—²) — ḑine (BN);

8=fraţĭ (BR¹) — boĭ (BR²) — fete (BRS)—insectul octopod (BN);

9=fete (BR²) — porcĭ (BRS) — lunele de sarcină (BN).

De aci urméză, că prototipul comun european al tipuluĭ B avea ecuivalinţele:

4=róte de căruţă,

5=degete,

carĭ se află în marea majoritate a varianturilor; probabilmente şi:

2=ochĭ,

pe care — ecuivalinţă atât de firéscă — o găsim în tóte varianturile române.

Cea maĭ curiósă ecuivalinţă este „fete", care respunde la 3 (BR¹), la 5 (BS), la 8 (BRS), ba chĭar într'unul şi acelaşĭ

variant BR² la 3 şi la 9 tot-o-dată. Este învederat, că pro totipul comun avea ‹fete› ; dar — sub care cifră anume?

La 7 în variantul român BR¹ respund ‹fete›, în variantul neo-grec — ‹dîne›, adecă tot ‹fete›. Numaĭ la cifra se întâlnesc ‹fete› în doă varianturĭ, ceia-ce ne face a crede că şi 'n prototip acéstă ecuivalinţă figura la 7, dislocându-se apoĭ în varianturile cele derivate.

Accepţiunea de ‹dîne›, ca maĭ mitologică, ni se pare a maĭ propriă în tipul B.

Vom avé dară ca primitive, cel puţin în Europa:

2=ochĭ,

4=róte de căruţă ;

5=degete ;

7=dîne.

Ecuivalinţele isolate şi pré-artificiale, ca ‹róbă›, ‹cariólă›, ‹îmblătitorĭ›, ‹furcă tricórnă›, ‹tripod›, ‹călătorĭ›, ‹octopod›, etc., trebuĭ înlăturate, ca de tot posterióre.

In privinţa celor-l'alte, orĭ-ce soluţiune ar fi pripită.

§ 31. Tóte varianturile tipuluĭ B se află în ţările române saŭ în vecinătate, afară numaĭ de cele doă varianturĭ germane, carĭ — prin lipsa deosebirilor între cifre — formézá în realitate un singur variant.

Dela Dunăre pînă la Schleswig-Holstein e departe!

Cu tóte astea, proveninţa aşa dicênd danubiană a varianturilor BH¹—² se probézá nu numaĭ prin completa lor isolare în Germania şi prin extrema asemenare în peripeţie cu BS, dar maĭ pe sus de tóte printr'o mărturiă medievală autentică, cumcă tipul B exista la Românĭ deja pe la începutul seculuĭ XIII.

In variantul român BR², dracul este represintat prin ‹ómenĭ *roşiĭ*›. In variantul german BH², demonul este un ‹om *din munte*› (Bergmann). Iar în BH¹ un om de o statură *fórte mică* (ganz kleines Männchen).

Să ascultăm acuma, ce ne spune cronicarul contimpuraŭ

Albericus Trium-Fontium, mort pe la 1246, carele călătorise el însuşĭ în Oriinte, ba trăise şi 'n Ungaria.[30])

Sub anul 1235, el dice:

Eodem anno extra sylvas juxta Kerte apparuit quaedam, ut dicitur, daemonum ludificatio, apparuerunt rubei homines, qui de montana quadam exierunt in rubeis equis, minoris tamen staturae quam sint nostri, homines fere ducenti, qui discursos varios spectante populo faciebant, illis de oppido contra illos irruentibus, caveam suam intraverunt, nec postea comparuerunt, unus tamen aliquantum ab uno de oppido retentus fecit ejus manum omnino esse rubeam, et sic effugit, qui quamdiu vixit, rubea permansit. Fere omnes illi, qui eos viderunt, aliquod infortunium eodem anno incurrerunt...[31])

In acelaşĭ an, în Transilvania lînga Kertz, s'a ivit, după cum se povestesce, un fel de *jucăriă dracéscă*: s'aŭ arătat nesce *ómenĭ roşiĭ*, eşiţĭ *dintr'un munte*, călărĭ pe caĭ tot roşiĭ, dar *maĭ micĭ decât aĭ noştri*, peste tot vr'o 200 ómenĭ, carĭ *făceaŭ vorbe* de'naintea poporuluĭ. Năvălind asupră-le o sémă de orăşenĭ, eĭ s'aŭ întors în pescera lor şi nu s'aŭ maĭ arătat; unul însă dintr'înşiĭ, fiind reţinut cât-va timp de către un orăşén, a roşit de tot mâna acestuĭa şi a scăpat, ĭar mâna a remas roşiă pentru tot-d'a-una. Aprópe toţĭ, câţĭ veduseră acea arătare, a păţit câte ce-va în cursul anuluĭ...

Fondul acesteĭ naraţiunĭ este: nesce dracĭ, sub formă de ómenĭ roşiĭ fórte micĭ, eşiţĭ dintr'un munte, vrênd să înşele pe creştinĭ prin vorbe, «discursus varii», în casul nostru enigme cifrice, aŭ fost învinşĭ şi gonițĭ.

Fie aceĭ dracĭ numaĭ unul ca în BH¹—², fie 9 ca în BR², fie 200 ca în Albericus, este o cestiune indiferinte.

Vechĭul orăşel Kertz, astădĭ un bĭet sat cu ruine, se află anume în ţéra Făgăraşuluĭ, partea altă dată cea maĭ românéscă a Transilvanieĭ, unde era renumită însă în evul mediŭ o mănăstire nemţéscă.

Fie prin Germaniĭ din Ardél, fie prin călătorĭ ca Albericus, tipul B a străbătut dară pînă la Schleswig-Holstein.

30) Despre viaţa luĭ, cfr. Hasdeu, *Originile Craiovei*, Bucurescĭ, 1877, p. 10-14.
31) Albericus, *Chronicon*, ed. Leibnitz, Lipsiae, 1698, t. 2, p. 556.

§ 32. Deci în Europa, şi anume în **România**, Povestea Nu merelor după tipul B durézâ, cu o certitudine documentală cel puţin de şépte secoli; pe când nemic, din contra, nu de vedesce o mare vechime a tipului A.

Cum-că tipul A s'a născut în adevĕr din tipul B, dând a poi ambele nascere tipului amestecat AB, o demonstră într'u mod definitiv, dacă vom trece din Europa în Asia:

μ) Variantul persian.

§ 33. De'ntâiŭ Perles,[32]) apoi mai cu sémă Reinhold Köh ler,[33]) aŭ semnalat importanţa enigmelor cifrice dintr'un vechi text persian scris în dialectul pehlevic, care datézâ din pri mii secoli ai erei creştine, înainte de urcarea pe tronul per sian a dinastiei Sassaniḑilor.[34])

Cuprinsul acelui text consistă în lupta de enigme între fer mecătorul Akht şi piosul Gôsht-i Fryânô. Acela care nu va deslega ghicitorile, trebui să péră din mâna adversarului seŭ Elementul cel bun învinge. Intre enigmele, propuse de e lementul cel reŭ, figurézâ şi cele 10 cifre: "Spune-mi ce esti 1 şi nu sînt 2? ghicî gândul meŭ!", — "Spune-mi ce sînt 2 şi nu sînt 3? etc.,

Mai pe scurt, sîntem aci chiar la sorgintea tipului B, sorginte veche de vr'o doă mii de ani, verificându-se astfe cu desăvîrşire paternitatea acestui tip în privinţa celor-l'alt doă B şi AB.

In variantul persian cifrele sînt caracterisate aşa:

1=sórele;	6=epocele lumii:
2=suflu şi resuflu:	7=îngerii;
3=gândul, cuvîntul şi fapta;	8=celebrităţile lumii;
4=apă, pămînt, plante şi animale:	9=găurele în corpul omu lui;
5=bunii regi Kaianiḑi;	10=degete.

32) Perles, *Zur rabbinischen Sprach- und Sagenkunde*, Breslau, 1873, p. [illegible]
33) Köhler, *Die Pehlevi-Erzählung von Gôsht-i Fryânô* in *Zeitschr. d. d. morgenl. Gesellschaft*, t. 29 (1875), p. 635-6.
34) Ap. Haug, *The book of Arda-Viraf*, Bombay, 1872, p. 205—6.

Respunsurile la 5. 6 şi 8 sînt specifice persiane, carĭ nu puteaŭ a nu se modifica prin trecere în orĭ-ce altă sferă etnică.

‹Degete› ne întimpină şi 'n prototipul european, dar nu la cifra 10, ci la 5, ceĭa-ce se pare a fi maĭ primitiv.

‹7 îngerĭ› coincidă de minune cu ‹7 dîne› din variantul român BR[1] şi din cel neo-grec.

In fine, ‹1=sórele› amintesce pe ‹1=luna› in variantul BR[2].

Orĭ-cum ar fi, antica origine persiană a tipuluĭ B, ĭar prin urmare a Povestiĭ Numerelor în genere, se ridică maĭ pe sus de orĭ-ce îndoélă:

1°. Acelaşĭ duel pe mórte între cele doă elemente antagoniste ale cosmogonieĭ eranice;

2°. Aceleaşĭ enigme cifrice, şi anume pînă la 10.

§ 34. Köhler constată, că din Persia Povestea Numerelor a petruns tot în Asia la Turanĭ, citând:

ν) Variantul kirghis,

cuprins într'un cântec intitulat ‹Ciocărlia›.

In acest variant caracterisarea cifrelor este:

1=Dumnedeŭ;	6=cuvintele luĭ Dumnedeŭ;
2=sórele şi luna;	7=infernurile;
3=Oturashyp (?);	8=paradisurile;
4=Kalifiĭ;	9=fiiĭ profetuluĭ Ibrahim;
5=rugăcĭunĭ;	10=lunele de sarcină la femeiă.

Ceĭa-ce distinge variantul kirghis, ca şi variantul turcoman al baladeĭ Cucul şi turturica, — vedĭ maĭ sus p. 548 — este confusiunea şi misticismul respunsurilor. Iată, de exemplu, într'o traducere germană literală, respunsul la 3:

Ich will sagen, was ich weiss, viele sind versammelt,
Wird es richtig sein, wenn ich so sage?
Was sollen es vier sein, du feindlicher Ungläubiger,
Auf das Nachtgebet folgt das Oturashyp...

Un fenomen analog în variantul ABG nu indică óre un fel de **turanism**, de-mult bănuit, în logica Celţilor?[35])

§ 35. In migraţiunea sa din Asia în Europa, Povestea Numerelor ne presintă din punct în punct acelea-şĭ treĭ staţiuni principale, pe carĭ noĭ le-am urmărit deja în călătoria baladeĭ Cucul şi turturica:

Prima staţiune: **Persia**, patria sectelor creştine dualistice a Manicheilor şi a Paulicianilor;

A doa staţiune: **România**, adăpost medieval al Bogomililor, născuţĭ în Bulgaria din Pauliciano-manicheĭ;

A treĭa staţiune: **Provenţa**, cuĭbul Albigensilor, sectă omogenă cu Bogomiliĭ şi chĭar patronată de Bogomilĭ.

§ 36. A pune doctrinele religióse în dialog, ba încă anume sub formă de enigme, une-orĭ chĭar cifrice, era în spiritul eresielor medievale în genere, dar maĭ ales la Bogomilĭ.

Astfel sînt, între apocrifurile favorite ale acesteĭ secte: Conversaţiunea Maĭceĭ Domnuluĭ cu apostolul Bartolomeŭ, a luĭ Ioan Teologul cu Mântuitorul, a aceluĭa-şĭ cu patriarcul Avram, a Mântuitoruluĭ cu Satana etc., ĭar maĭ cu sémă aşa numita «Convorbire a treĭ ierarchĭ».[36])

Povestea Numerelor, religiósă chĭar în archetipul persian, oferind cea maĭ propriă stofă pentru un asemenea catechism, Bogomiliĭ s'aŭ grăbit a transforma basmul B în exerciţiul catechetic A, urcând scara cifrelor dela 10 la 12, póte chĭar la 13, şi întroducênd, ca un mijloc mnemonic fórte dibaciu, repetiţiunea la fie-care strófă a cifrelor precedinţĭ.

Cât privesce cifrele în poesia poporană în genere, fie chĭar cu scop didactic, dar în alt fel de combinaţiunĭ, adecă nu ca enigme într'un dialog, ele pot fi înrudite cu Povestea Numerelor şi pot a nu fi, după cum am observat'o deja maĭ de multe orĭ cu ocasiunea parodielor cifrice provenţale, francese

35) Cfr. Benloew, *Aperçu général de la science comparative des langues*, Paris, 1872. p. 139—145.
36) Tichonravov, Памятники отреченной русской литературы. Moscva, 1863. t. 2, p. 435.

ţi italiane, de carĭ s'ar găsi multe alte exemple la diferite popóre. Saşiĭ din Transilvania, bună-óră, se exercită în tabla de multiplicare prin următorul cântec:

Einmal eins' ist eins —
geld habn mer keins, etc.[87])

§ 37. Ca ce fel să fi fost în amăruntele sale cestionarul cel bogomilic al tipuluĭ A, este greŭ a decide; şi acésta maĭ ales din causa grămădiriĭ modificărilor posteriόre, după cum se póte vedé din următorul tabel statistic:

1=Crist (AR, AP¹, ABP¹, AGL, AS*) — Dumnedeŭ (AP². AF¹, ABP², AGL, AE, AS*) — Sânta Fecĭóră (AP³);
2=Tablele luĭ Moĭse (AR, AP¹, AP³, ABP¹, ABP², AE, AS*)— Testamentele (AP², AF¹, AGL);
3=Trinitatea (AR, AP², AP³, ABP¹, ABP³, AS*) — patriarchiĭ (AP¹, AF¹, ABP², AGL, AE, AS*);
4=evangeliştiĭ (AR, AP¹, AP², AP³, AF¹, ABP¹, ABP², ABP³, AGL, AS*) — nevestele patriarchilor (AE);
5=ranele luĭ Crist (AR, AP¹, AP². AP³, ABP¹, ABP², ABP³. AS*)—Pentateucul (AF¹, AGL, AE)—cupólele bisericeĭ (AS*, — fetele nebune şi fetele cu minte din Evangeliŭ (AS*);
6=criniĭ S-teĭ Fecĭóre (AR) — lampele în Ierusalim (AP¹, AP²) ABP¹. ABP², ABP³), —órele ristigniriĭ (AP³) — urnele în Cana (AF¹, AGL, AS*) — cărţile Mischneĭ (AE) — aripele cherubinilor (AS*);
7=Sacramentele (AR, AF¹, ABP¹. ABP³, AGL, AS*) —bucuriele S-teĭ Fecĭóre (AP¹, AP², ABP²) — bucuriele S-tuluĭ Iosif (AP³) — radele sóreluĭ (ABP¹) — radele luneĭ (ABP¹)—luminările (AGL) — dilele septemâneĭ (AE) —Conciliele (AS*) — coruri de îngerĭ (AS*);
8=fericirile (AR, AP¹, AP², AF¹. ABP³, AGL) — inimele drepte (AP²) — corurĭ de îngerĭ (ABP¹) — moştiĭ (ABP²) — dile înainte de circumcisiune (AE) — cercurile sóreluĭ (AS*) — cânturile bisericeĭ (AS*);
9=corurĭ de îngerĭ (AR, AP², AP³, AF¹. ABP², AGL, AS*) — darurile St-luĭ Iosif (AP¹) — fraţiĭ luĭ St. Iosif (AP¹) — templurĭ (ABP¹) — lunele de sarcină (ABP³, AE) — bucuriele peste an (AS*);
10=porunce (AR, AP¹, AP², AP³, AF¹, ABP¹, ABP³, ABP³, AGL, AE, AS*) — leproşiĭ din Evangeliŭ (AS*) — Sacramentele (AS*);

87) Schuster, *Siebenbürgisch-sächsische Volkslieder*, Hermannstadt, 1865, p. 401. — Tot acolo, p. 284, este textul săsesc dialectic al enigmelor din BRS, cu care cfr. şi la p. 476 nota 103.

11—voscresnele (AR) — radele luneĭ (AP^{1}) — stelele St-luĭ Iosif (AP^{2}, AGL, AE, AS*) — miĭ de feciórе (AP^{3}, AF^{1}, ABP^{1}, ABP^{2}, ABP^{3}) — apostoliĭ (AS*) — patriarchiĭ (AS*);
12—apostoliĭ (AR, AP^{2}, AP^{3}, AF^{1}, ABP^{1}, ABP^{2}, AGL, AS*) — radele sóreluĭ (AP^{1}, ABP^{3}) — radele luneĭ (ABP^{3}) — articoliĭ credinţeĭ (AGL) — triburile evreescĭ (AE);
13—miĭ de feciórе (AP^{1}) — radele sóreluĭ (ABP^{2}) — atributele luĭ Dumnedeŭ (AE).

§ 38. A explica tóte ecuivalinţele de maĭ sus, ar fi a face un lung tractat teologico-mitologic.

Vom atrage atenţiunea numaĭ asupra „evangeliştilor" în doŭ varianturĭ de proveninţă provençală. In AP^{1}, evangeliştiĭ sînt: „I a c o b, Mateĭu, Ioan şi Marcu"; în ABP^{2}: „Marcu Luca şi Mateĭu", fără a se menţiona numele celuĭ de al patrulea. Se scie, că pretinsul evangeliŭ al luĭ Iacob este un apocrif, pe care'l recunosceaŭ numaĭ ereticiĭ, ba încă ca „proto-evangeliŭ"; şi se scie în acelaşĭ timp, că dînşiĭ aveaŭ maĭ multe alte evangelie pseudepigrafice,[38]) astfel că nu scieaŭ bine eĭ-înşiĭ numĕrul evangeliştilor.

§ 39. Povestea Numerelor este dară, ca şi balada Cucul şi turturica, un fel de c a r t e p o p o r a n ă de origine persiană, cunoscută Românilor din secolul XII şi care, póte tot de pe atuncĭ, s'a propagat din regiunea dunărénă peste maĭ întréga Europă.

In Portugalia ea a ajuns a fi un simplu descântec contra draculuĭ; în America a scădut la trépta unuĭ danţ de o monotonie superlativă; în fine, printr'o întârdiată săritură, a nemerit pînă şi 'n Talmud!

Tipul B, care este cel primitiv, s'a păstrat maĭ cu deosebire la Românĭ. E fórte ciudat, că noĭ nu-l găsim la Bulgarĭ, primiĭ adepţĭ aĭ Bogomilismuluĭ, după cum eĭ se par a nu avé nicĭ balada Cucul şi turturica. Asupra acestuĭ fenomen, vedĭ cele dise maĭ sus la pag. 564-5 § 45...

---

38) Fabricius, *Codex apocryphus Novi Testamenti*, t. 1, Hambourg, 1719. p 40 şi urm. — Cfr. Tichonravov, op. cit. t. 1, p. IV.

PARTEA III

SPECIMEN

DE

GRAMATICA COMPARATIVĂ ISTORICĂ

A

LIMBEĬ ROMÂNE.

O PAGINA

DIN

SINTAXA ROMANO-ALBANESA

REDUPLICAREA ȘI TRIPLICAREA ARTICLULUĬ DEFINIT.

§ 1. O schiță fórte pe scurt a primelor patru capitole ale studiuluĭ de față s'a publicat în Revista Linguistică Italiană.[1]) Maĭ pe larg, aceĭașĭ parte și capitolul V s'aŭ reprodus în *Românul*, 1879, februariŭ-martiŭ. Aci însă este locul cel maĭ propriŭ de a se da la lumină lucrarea întrégă, căcĭ tóte fenomenele, pe carĭ le constatâm maĭ jos în privința limbeĭ nóstre, ba tocmaĭ cele maĭ rare și maĭ instructive, se găsesc în prețiosul volum al luĭ popa Grigorie din Măhacĭu, maĭ mult decât în orĭ-ce alt text românesc, vechĭu saŭ noŭ, tipărit saŭ manuscris.

§ 2. Illustrul meŭ amic profesorul G. I. Ascoli, în ultima sa publicațiune, vorbind despre căte-va trăsure comune între limba română și limba albanesă, face—între cele-l'alte—următórea observațiune:

---

1) Hasdeu, *Le type syntactique homo-ille ille-bonus et sa parentèle*, în *Archivio glottologico italiano*, t. 3 (1879), p. 420-41.

„Pentru a exprime ceĭa-ce se dice italianesce *il bell'uomo*, „limba română póte şi obicĭnuesce a întrebuinţa o construc„ţiune străină tuturor dialectelor neo-latine, anume: *omu-l cel* „*bun*, literalmente: *homo ille ille bonus*. Eĭ bine, limba alba„nesă, la rîndul seŭ, trebuĭ să traducă pe *il bell' uomo* prin „*nyeri-u i miră*, ceĭa ce însemnéză de asemenea: *homo ille* «*ille bonus*.»[2])

Ascoli n'a făcut aci, cu cunoscuta sa petrundere, decât a atinge în trécăt, a destăinui printr'o răpede radă de lumină, un punct fórte important, care merită de a fi studiat cu tot din-adinsul; căcĭ el presintă, în diferitele sale manifestaţiuni, una din particularităţile cele maĭ caracteristice, cele maĭ respăndite, cele maĭ înrădăcinate ale limbeĭ române.

Vom examina fenomenul de'ntâiŭ la Românĭ, apoĭ la Albanesĭ, de aci la cele-l'alte popóre balcanice, şi'n fine—pe cât se va puté fără a ne abate dela metódă—în afară de acéstă sferă.

I. Limba română.

§ 3. Pentru dicerea francesă *l'homme bon=ille homo bonus*, românesce se póte dice de o potrivă corect: *omu-l bun=homo ille bonus*, şi: *omu-l cel bun=homo ille ille bonus*.

Intre ambele modurĭ de a se exprime există o diferinţă generală şi o diferinţă parţială.

Diferinţa generală consistă în maĭ marea energiă a expresiuniĭ *omu-l cel bun*, adecă a formeĭ cu duplul articol; energiă resultând din însăşĭ natura procesuluĭ de reduplicare, la care tóte limbele, maĭ mult saŭ maĭ puţin, într'un cas saŭ într'altul, recurg atuncĭ când voesc a întări saŭ a rădica la emfasă ideia cuprinsă într'o silabă considerată ca cea maĭ semnificativă.[3]) Schleicher, într'o notiţă intitulată «Curiosităţĭ linguistice», ne dâ exemple analóge de reduplicaţiune, de triplicaţiune.

2) Ascoli, *Studj critici*, t. 2, Roma, 1877, p. 67.

3) Cf. Sayce, *The principles of comparative philology*, London, 1874, p. 270. 347.

ba chïar de quadruplicaţiune şi de quintuplicaţiune în unele graiurï polinesiane şi africane; bună-óră: *lo-a* ‘lung’, *lo-lo-a* ‘maï lung’, *lo-lo-lo-a* ‘fórte lung’ etc.[4]) Maï pe scurt, *omu-l cel bun* presintă ce-va maï mult decât *omul bun*; ce-va care, după cum constată Ascoli, lipsesce celor-l'alte limbe neolatine.

Maï este o altă diferinţă, o diferinţă parţială, pe care a surprins'o deja Bucovinénul Blazewicz. In *omu-l bun* atenţiunea este atrasă asupra ideeï din prima parte a construcţiuniï: *om;* în *omu-l cel bun*, din contra, intenţiunea vorbitoruluï apasă nu asupra substanţeï, ci maï ales asupra calităţiï: *bun.*[5]) Limba română posedă în aceste doă forme un fin mijloc de nuanţare, pe care fraţiï noştri din Occidinte sînt siliţï a-l înlocui prin accent, prin inversiune saŭ prin perifrasă.

Vom vedé maï la vale, că bogăţia de colorit în acéstă privinţă merge la Românï şi maï departe, fără a se mărgini numaï cu cele doă nuanţe; dar maï 'nainte să spunem un cuvînt despre numerósele varianturï ale luï *cel*, care jócă un rol atât de interesant în studiul de faţă.

§ 4. Vistierul Ienache din gloriósa viţă a Văcărescilor, cel maï vechïu autor de gramatică tipărită din Ţéra-Românéscă, înşiră în următorul mod diversele forme ecuivalinţï luï *cel*, fie ca articol, fie ca pronume demonstrativ:

Masculin singular:

acela, cela, cel, ăla;

Masculin plural:

aceï, ceï, ăï;

Feminin singular:

acela, cela, ala, cea, a;

Feminin plural:

acele, cele, ale.[6])

---

4) Kuhn's *Beitraege*, t. 2, p. 392. — Ca explicaţiune psicologică a fenomenuluï, cf. W. Humboldt, *Gesammelte Werke*, t. 7, p 334.

5) Blazewicz. *Grammatik der romanischen Sprache*, Lemberg, 1856, p. 40.

6) *Observaţiï saŭ băgărï de sémă asupra regulelor şi orînduelelor gramaticeï româneseï*, Rimnic, 1787, p. 46.—După ediţiunea din Viena, 1787, p. 38.

ațelu bunu. Așa cel puțin am citit în tóte texturile macedo-române cunoscute, deși sub-dialectele de acolo, necercetate încă, pot înfățișa divergințe.

In fine în Transilvania, după reposatul Ion Maiorescu, ar exista și forma *célă* în loc de *cela*, pe care el o audise de asemenea la Românii din Istria.[17]) Ori-cum ar fi, la plural Istriano-românii dic *celi*, judecând mai cu sémă după prețiósele texturi adunate de Miklosich: "celi vii și celi morți".[18])

Resultă dară că, după provincia saŭ localități, Românul dice: *omu-l acel bun*, *cel bun*, *ăl bun*, *cela bun*, *ăla bun* etc., la plural: *ómeni-i acei buni*, *cei buni*, *ăi buni* etc.; după cum la feminin se dice: *muiere-a aceia frumósă*, *acea frumósă*, *ceia frumósă*, *aia frumósă*, *a frumósă*, la plural: *muierile acele frumóse*, *cele frumóse* și așa mai încolo; divergind unii de alții prin forme, dar posedênd toți fără excepțiune pe *cel* cu funcțiune de a r t i c o l.

Aci este locul de a stabili o distincțiune.

§ 5. Pe când femininul *a* pentru *cea* cu pluralul seŭ *ale* pentru *cele* póte fi pus de o potrivă de 'naintea a tot felul de adjectivi, cel puțin în graiul din Țéra-Românéscă, care preferă de asemenea pe *ăl* lui *cel* și pe *ăi* în loc de *cei*, — corespondintele seŭ masculin *al* și *ai*, adecă forma cea bărbătéscă cu *a* clar, nu cu obscurul *ă*, se întrebuințézã la toți Românii din Dacia lui Traian exclusivamente de 'naintea numerelor ordinale, a pronumelui posesiv și a genitivului, nici o dată de 'naintea adjectivului în sensul strict al cuvîntului.

Așa se dice:

al doile, lîngă *a doua*, cu care compară pe *a frumósă* = *cea frumósă*;

17) *Itinerar în Istria*, Iași, 1874, p. 91.

18) *Die slavischen Elemente im Rumunischen*, Wien. 1861, p. 58.—După specimenele publicate de Ascoli, *Studj critici* t. 1, Gorizia, 1861, p. 55, s'ar pute crede că Istro-Românii întrebuințézã fórte rar articolul *cel*. — Cfr. și texturile în Miklosich, *Ueber die Wanderungen der Rumunen*, Wien, 1879, p. 8—10.

al meŭ, *aĭ meĭ*, lîngă *a mea*, *ale mele*, cu carĭ compară pe *ale frumóse*=*cele frumóse*;

aĭ omuluĭ, *aĭ ómenilor*, *a mueriĭ*, *ale muerilor*, etc.

Dacă ne aducem bine a-minte, numaĭ în *al-alt* lîngă *ăl-alt*, *cel-alt* şi bănăţénul *hăl-alt*, formele *al*, *ăl* şi *cel* alterneză fără deosebire.

Afară de *al-alt*, Macedo-româniĭ nu cunosc pe *al*, *aĭ*, *ale*, decât sub unica formă redusă *a*; adecă aplică pe femininul singular *a* către tóte genurile şi numerele: *a doileĭ*, *a mieŭ*, *a steaoliĭ*, *a domnuluĭ*, *a calĭilor* etc.

Aceiaşĭ reducere a tuturor formelor la femininul singular *a* ne întîmpină în unele regiunĭ ale Transilvanieĭ, de exemplu în préjma Blajuluĭ.

In gramatica de Klain şi Şincaĭ noĭ citim: *a doillea*, *a treillea*, *fărtaţĭ a luĭ*, *a meŭ tată*, *a meĭ părinţĭ* etc.[19])

La Moldovenĭ aceiaşĭ formă redusă *a* pentru *al*, *a*, *aĭ*, *ale* este aprópe tot aşa de predomnitóre în graiul poporan, maĭ cu deosebire în privinţa genitivuluĭ, de 'naintea căruia se pune numaĭ *a*, fie el concordat cu un feminin saŭ cu un masculin, cu un singular saŭ cu un plural.

Se scie că poeţiĭ noştri utiliseză une-orĭ pentru metru, póte şi pentru armonie, pe acest *a*, maĭ comod decât formele cele lungĭ: bună-óră Bolliac în „Schitul„:

„E verde ca tulpina *a cărĭi crăcĭ părlite*
„Se 'ncarcă 'n miedul iernei...„,

în loc de: „ale căriĭ crăcĭ„.

Intrebuinţarea cea corectă a luĭ *al*, după gen şi numĕr, deosebesce maĭ cu preferinţă pe Muntenĭ.

Ca model póte servi următórea bucată din poesia luĭ Bolintinénu „La o rîndunică„:

Iară noĭ prin ţerĭ străine
Plângem ţéra ta cu dor.

---

19) Ed. din 1780, p. 28—9, 34.

**Triştĭ de *ale eĭ suspine*,
Insetaţĭ *d'al eĭ amor*.
Când în ţéra 'nstrăinată
Încă te veĭ înturna,
Vino, dragă, înc'o dată
Pe *aĭ teĭ* a-ĭ cerceta.
Insă la *a ta privire* etc.**

Dintre texturile publicate de noĭ în colecţiunea de faţă, vedem:

Intr'un scurt zapis mehedinţén, scris la 1599: ‹*a* nóstră scriptură›, ‹*al* lor cuvînt›, ‹părinţi *ai* noştri›.[20])

In interesanta cronică olténă a luĭ Moxa de la 1620 concordarea luĭ *al* este fórte corectă în: ‹réle lucrure *ale* lui›, ‹fećor *alŭ* mieu›, ‹*a* lui maică›, ‹nepoţii lui Iacov şi *ai* Iudei›, etc., dar totuşĭ în maĭ multe alte pasage femininul singular *a* usurpă locul tuturor celor-l'alte forme.[21])

In volumul luĭ popa Grigorie:

1° Flexiunea regulată a luĭ *al*:

T e x t u r ĭ M ă h ă c e n e: ‹**Legenda Duminiceĭ**› 4: o dĭsă de-*ale* méle; ‹**Încercărĭ de traducere**› 130: *ai* doii, 128, 159: *al* treile etc.; ‹**Intrebarea creştinéscă**› 205: *alŭ* doile, 201: *a* zécé, 205: făcătorĭul cerĭului şi *alŭ* pământului, 201: cuvinte *ale* lui, 211: faptele bune *ale* lui, 212: *al* cui nume etc.: ‹**Predica I**› 239: numele sfântu *al* tău, 234: cuvente *ale* loru, 238: *ale* noastré bure lucrure etc.; ‹**Legenda sânteĭ Vinerĭ**› 193: foc *al* lor, 185: slugi *ale* lui etc.; ‹**Predica II**› 225: *ale* méle năravure;

T e x t u r ĭ B o g o m i l i c e: ‹**Rugăcĭunea de scóterea draculuĭ**› 114: *ai* doii, *ai* treii, 115: *alŭ* şasele, 123: fećori *ai* Melintiei, 122: fećori *ai* surori-me etc.; ‹**Călătoria Maiceĭ Domnuluĭ**› 72: *a* îngeriloru rugâcĭune, 68: rugâcĭune fu *a* sfinţiiloru, 57: *a* lu Hristos maică etc.; ‹**Apocalipsul luĭ Paul**›

20) T. 1, p. 88.
21) Ibid. p. 424, No. 60.

24: praznicele svinte *ale* tale; "Cugetări în óra morții" 74: *ale* sale păcate, 81: îngeri *ai* lu Hristos...

2° Flexiunea luĭ *al* redusă numaĭ la *a*:

Texturĭ Bogomilice: "Apocalipsul luĭ Paul" 21: îngerii *a* bărbaților și *a* muerilor, 26: nuor de focu ĭaste *a* omenilor, 26: sufletele direpățiloru și *a* păcătoșiloru; "Cugetărĭ în óra morțiĭ" 82: cornure *a* pămăntului.

§ 6. Numaĭ într'un singur idiotism, masculinul *al* s'a petrificat, remănênd neschimbat, orĭ-care ar fi genul saŭ numerul în concordanță, și nereducêndu-se nicĭ o dată la *a*; anume atuncĭ când este legat cu prepos̡iţiunea *de*, formând ḑicerea *al-de*, bună-óră în "Sburătorul" luĭ Heliade:

"Or alde l'*al-de* baba Comana...

apoĭ maĭ departe:

"Tot smeŭ a fost, surato. Veḑușĭ împelițatul!
"Că țintă l'*al-de* Flórea în clipă străbătu...",

saŭ în "Ocna" luĭ Bolliac:

"Ajung cu ea a-casă ș'o bag la *al-de* tata....",

pasage în carĭ *al-de* se rapórtă la o ființă cunoscută, bine determinată, fie bărbat saŭ femeiă; de unde însă, întocmaĭ ca în francesul *certain*, s'a putut desvolta în urmă accepțiunea, astăḑĭ aprópe unicamente admisă, de "óre-cine" în expresiunea poporană *al-de voĭ*, *al-de eĭ*, adecă "óre-cine de felul cutare".

Tot cu sensul de "cine-va bine cunoscut", deși cu o nuanță propriă, figuréză *al-de* în gramatica basarabiană a luĭ Doncev, care ne spune: "Pentru a arăta numirile familice în numĕrul "plural, se întrebuințéză preposiția *al-de* saŭ finalele -escĭĭ, "-ulescĭĭ: *al-de* Cazimir=Cazimirescĭĭ, *al-de* Catargi=Catargi-"escĭĭ, *al-de* Ghica=Ghiculescĭĭ etc. De ex: Pre *al-de* Cazimir "și *al-de* Alexandri, ca și pre Donicescĭĭ și Bălșescĭĭ...." [22])

---

22) Doncev, *Cursul primitic de limba română*, Kișineŭ, 1865, part. 2, p. 23.

E ciudat că nicĭ într'o gramatică românéscă, afară de a luĭ Doncev, nu se vorbesce nemic despre nefericitul *al-de*; şi este şi maĭ ciudat, că el nu se găsesce nicăirĭ în vechile monumente ale limbeĭ române.

Limbile romanice occidentale, de nu mĕ amăgesc, nu ne presintă nicĭ o analogiă în astă privinţă, afară numaĭ dacă va privi cine-va pe *al-de* ca o metatesă a articluluĭ partitiv frances şi italian, compus în ordinea inversă din aceleaşĭ părţĭ constitutive *de* şi *ille*, însă cu un înţeles de tot depărtat. Francesul "j'ai trouvé *des* amis„ saŭ italianul "parlare a *degli* sciocchi„ nu s'ar puté exprime românesce nicĭ într'un cas cu ajutorul luĭ *al-de*. Noĭ preferim, prin urmare, de a-l considera, pînă la probă contrariă, ca un ce specific românesc.

Ceĭa-ce ne confirmă în acéstă opiniune, este existinţa în limba română a idiotismuluĭ: săracu-*l de* mine, păcătosu-*l de* el, amărîtu-*l de* om[23]) etc., unde -*l de* corespunde luĭ *al-de*, astfel că *al* ni se pare a înlocui un adjectiv articulat órecare, ce-va cum s'ar dice: "cunoscutu-*l de* cutare„. Dar de ce atuncĭ noĭ nu avem şi *a-de*, care să corespundă cu: "cunoscut-*a de* cutare„?

De astă dată, orĭ-cum ar fi, nŭ este în cestiune idiotismul *al-de*, fie cât de interesant, ci elementul *al* în genere.

§ 7. Alăturĭ cu articlul *cel* există dară în limba română, după tóte dialectele, articlul *al*, care se declină de asemenea după gen şi numĕr. putĕnd însă a fi înlocuit la tóte genurile şi numerele, maĭ mult saŭ maĭ puţin, prin femininul singular *a*, pe când femininul *cea*, din contra, nu póte înlocui nicĭ o dată pe *cel*, *ceĭ*, *cele*.

Sub raportul etimologic, *al* se referă către *cel* din punct în punct ca *ast* către *cest*.

Să examinâm acuma maĭ de aprópe, în ce anume consistă

23) Cf. Coresi, *Evangheliě cu învĕţătură*, Braşov, 1580, quatern. II, p. 2: "amărătulŭ de omŭ să se sature„ = "amăritul om„.

între ambele diferința cea funcțională, adecă în modul de întrebuințare al fie-căruia.

§ 8. Natura adjectivală a numerelor ordinale și a pronumilor posesivĭ n'a fost nicĭ o dată și nu póte fi contestată. *Doile*, *doua*, *meŭ*, *mea*, sînt rude fórte de aprópe cu *bun*, *bună*, formând cel mult o varietate din clasa adjectivilor qualificativĭ, dar nicĭ de cum o rubrică separată. Nemic maĭ corect ca ḑicerea „adjectiv ordinal„ saŭ „adjectiv posesiv„. De aci resultă că funcțiunea luĭ *al* în *al meŭ* este aceĭașĭ cu funcțiunea luĭ *cel* în *cel bun*. In ambele casurĭ de o potrivă este un articol pus de 'naintea unuĭ adjectiv. De asemenea în privința luĭ *al doile*, deși acéstă construcțiune se póte explica maĭ bine într'un alt mod, după cum vom vedé maĭ jos, când vom avé a vorbi despre limba arménă.

O maĭ mare dificultate se pare a presinta la prima vedere rolul luĭ *al* în *al omuluĭ*, *al ómenilor*. *Omuluĭ*, *ómenilor*, să fie óre adjectivĭ? Indoĭéla în acéstă privință ar fi fost legitimă numaĭ dóră înainte de frumósele cercetărĭ ale luĭ Garnett, carele a demonstrat definitivamente, că orĭ-ce genitiv în orĭ-ce limbă nu este decât un adjectiv, *patris* în *domus patris* fiind tot una cu *paternus* în *domus paterna*.[24]) Chĭar înainte de Garnett însă, adjectivitatea genitivuluĭ fusese preveḑută fórte bine de către Schlegel, Becker și alțiĭ, deși nu ajunsese încă a deveni o dogmă linguistică.[25])

Decĭ: limba română are un articol pre-positiv a d j e c t i v a l, diferențiat în doă forme primare: *cel* și *al*, lăsându-se la o parte varianturile cele secundare ale fie-căriĭa.

---

24) Garnett, *On the origin and import of the genitive case*, în *Proceedings of the Philological society*, t. 2 (1846), p. 165, reprodus apoĭ cu alte studie ale luĭ Garnett în *The philological essays*, London, 1859, p. 214. Este o eróre de a atribui paternitatea acesteĭ demonstrațiunĭ luĭ Höfer, a căruĭ excelintea lucrare *Zur Lautlehre*, Berlin, 1839, p. 90—97, abia atinge cestiunea adjectivitățiĭ genitivuluĭ.—Cf. Max Müller, *Lectures* ed. 5, p. 114, și Hübschmann, *Zur Casuslehre*, München, 1875, p. 104.

25) Cf. Charma, *Essai sur le langage*, Paris, 1846, p. 217.

§ 9. In *omu-l cel bun*, după cum constatase deja Văcăr[escu], construcțiunea substantivuluĭ cu adjectivul este de doă ori articulată: *homo ille ille bonus.*

In *al doi-le*, este de doă orĭ articulat un singur adjectiv din cele numite circumstanțiale.[24]

Tot de doă orĭ este articulat un singur adjectiv în genitivul *al omu-lu-ĭ*, céla-ce franțusesce ar trebui să se dică: ‘*l*'homme-*le*-de„.

In fine, iarăși articulat de doă orĭ și iarăși un singur adjectiv, ne întimpină în *cel-al-alt*, literalmente: *ille-ille-alter.*

De aci urméză că în *omu-l al doi-le* construcțiunea substantivuluĭ cu adjectivul este de treĭ orĭ articulată: *homo-ille ille-duo-ille.*

De asemenea în *omu-l cel-al-alt*, care nu este decât: *homo-ille ille-ille-alter.*

Nu maĭ puțin la Macedo-românĭ în *fratile a[l] vițin-lui*, céla-ce ar fi franțusesce: ‘frère-*le le*-voisin-*le*-de„.

In expresiunea *omu-l cel al doi-le*, care nu presintă nemic anormal în limba română, avem chiar p a t r u articolĭ în construcțiunea unuĭ singur substantiv cu un singur adjectiv: *homo-ille ille ille-duo-ille*! Dar poporul obicĭnuesce a întrepune într'o asemenea construcțiune preposițiunea *de*: ‘omu-l cel *de* al doi-le„.

Să se maĭ observe că la noĭ, ca și la Macedo-românĭ, ordinalele *al doile*, *al treile* etc. se pronunță generalmente *al doi-le-a*, *al trei-le-a*, primind la códă acelașĭ apendice pe careĭ găsim în *acest-a*, *acel-a*, *acum-a*, *atuncĭ-a*, *ăl-a*, *aĭ-a*, *ăle-a*, și care, orĭ-cum ar voi cine-va să-l boteze saŭ să-l comenteze, servă a întări sensul cuvîntuluĭ, a-l maĭ afirma, ce-va ca la Elinĭ -*ι* în οὑτοσ-ί, αὑτη-ί, τουτον-ί, ἐκεινοσ-ί, saŭ ca la Francesĭ -*là*, astfel că *omu-l cel al doi-le-a* ar suna franțusesce: ‘homme-le le le deuxième-le-là„!!

---

24) Termin introdus de Silvestre de Sacy, *Principes de Grammaire générale*, part. I, ch. 7.

Să adăugâm însă, că amplificativul *-a* în códa ordinalelor e fórte rar în texturile române din secolul XVI. In volumul luĭ popa Grigorie, maĭ în speciă, noĭ vedem: "al doi-le" (202, 205), "al trei-le" (51, 128, 159, 207), "al şase-le" (115, 128), "al şapte-le" (62) etc., pretutindenĭ fără *-a*.

§ 10. Dacă Ascoli credea cu tot dreptul a fi atăt de importantă dupla articulare română în *omu-l cel bun*, cu căt şi maĭ important ĭ-ar fi apărut acest fenomen, să fi voit a împinge analisa ce-va maĭ adînc, constatând că el face abia o mică parte dintr'o sistemă întrégă, fórte complicată, depărtată cu desăvîrşire de mecanismul limbelor neo-latine occidentale şi—după cum ne vom încredinţa maĭ jos—coincidând în tóte particularităţile sale, pînă şi 'n cele maĭ mărunte, numaĭ cu sistema albanesă.

Dar de o cam dată maĭ avem de urmărit încă o construcţiune analógă, pe care n'am atins'o în desvoltările de maĭ sus, reservându-ĭ un loc a-parte.

§ 11. Pe lîngă formele *omu-l bun* şi *omu-l cel bun*, maĭ există construcţiunea *omu-l cel bunu-l*.

Poporul din unele regiunĭ ale Munteniei şi de peste Olt o întrebuinţéză pînă astă-ḑĭ, deşi în cărţĭ noĭ am vĕḑut'o de o cam dată numaĭ într'o mică comediă, represintată óre-când pe scena din Bucurescĭ şi unde un ţeran din Ilfov ḑice: "vorbe-le ale dulci-le".[27])

Acest tip, care ne dă un al treilea grad de intensitate, de energiă, de emfasă, în comparaţiune cu primul grad *omu-l bun*, este fórte familiar Macedo-românilor, după cum ne-a încredinţat d. Apostol Margarit şi alţiĭ. Cu tóte astea, în renumita gramatică a luĭ Boiadji, resfoind'o cu destulă atenţiune, noĭ am dat peste un singur specimen de acest fel, anume: *fiţor-lĭi aţelĭi nĭiţ-lĭi*, adecă "feciori-ĭ ceĭ mici-ĭ", alăturĭ cu: *fiţor-lĭi aţelĭi nĭiţi*="feciori-ĭ ceĭ micĭ".[28])

---

27) Dumitrescu, *Zmărăndiţa saŭ fata pândarului*, Bucurescĭ, 1855, p. 28.
28) Boiadji, *Macedowlachische Sprachlehre*, Bucurescĭ, 1863, p. 166 şi 208.— După prima ediţiune, Viena, 1813, p. 166 şi 228.

Maĭ pe scurt, de 'ncóce şi de 'ncolo de Dunăre, este de o potrivă cunoscută graĭuluĭ român, măcar-că de o potrivă nesocotită în gramatică şi 'n literatură, construcţiunea *omu-l cel bunu-l*.

Nicăirĭ însă ea nu ni se presintă pe o scară maĭ întinsă şi cu nesce trăsure maĭ pronunţate, ca în cel maĭ voluminos monument al limbeĭ române din secolul XVI, asupra căruia ne vom opri aci un moment maĭ cu din-adinsul.

§ 12. In anul 1580—1581, sub îngrijirea diaconuluĭ Coresi şi a doĭ popĭ din Braşov, s'a tipărit românesce un Omiliar in folio, cuprinḑend 320 foĭ în 39 ½ quaternionurĭ.

In acéstă carte noĭ am găsit peste treĭ-sute de casurĭ ale formuleĭ *omu-l cel bunu-l*, pe carĭ le vom clasifica în următórele patru-spre-ḑecĭ modalităţĭ de aplicaţiune:

a) Masculin singular: omu-l cela rău-l (X. 11), locu-l cela frumosu-l (XII, 15), soare-le cela dereptu-l (XIV. 9), omu-l cela vechĭu-l (VIII. 1, XIV. 13, XXXVI. 14), glasu-l cela dulce-le (XVIII. 3), lucru-l cela bunu-l (I. 6, III. 7, IV. 14, XII. 14, XXIX. 5) etc.

b) Feminin singular: mân-a céĭa tare-a (VIII. 7), ţar-a céĭa făgăduit-a (X. 12), gur-a céĭa mincinoas-a (XII. 2. 3), viaţ-a céĭa bun-a (XIV. 3), parte-a céĭa stâng-a (III. 5, XXXVII. 13), cale-a céĭa larg-a (VIII. 3, XXVI. 15) etc.

c) Masculin plural: sfiinţi-ĭ ceĭa aleşi-ĭ (II. 5), oameni-ĭ ceĭa buni-ĭ (III. 16), muguri-ĭ ceĭa mari-ĭ (VII. 16) etc.

d) Feminin plural: păcate-le célé réle-le (II. 2, III. 11), cugete-le célé bune-le (IX. 4), cuvinte-le célé mincinoase-le (XIV. 5), fieri-le célé sălbateci-le (XXIV. 10) etc.

e) Casul de sub *a* şi *b*, când însă maĭ urméză un alt adjectiv numaĭ post-articulat: viaţ-a céĭa dulce-a şi înfrămseţat-a (IX. 5), inem-a céĭa bun-a şi deşchis-a (XVI. 8), vântu-l cela neopritu-l şi greu-l (III. 7) etc.

f) Casul de sub *b*, când însă maĭ urméză un alt adjectiv post-articulat şi pre-articulat: munc-a céĭa ĭute-a şi céĭa amar-a (XI. 1), viaţ-a céĭa nesfrăşit-a şi céĭa bun-a (V. 12) etc.

g) **Casul de sub** *c* **şi** *d*, **când însă maĭ urméză un alt adjectiv numaĭ post-articulat:** preuţi-i ceĭa derepţi-i şi buni-i (VIII. 4), slugi-le célé bune-le şi înţelepte-le (VIII. 4), lucrure-le célé bune-le şi dulci-le (X. 5) etc.

h) **Casul de sub** *g* **cu doĭ adjectivĭ numaĭ post-articulaţĭ:** paşti-le célé cinstite-le şi ĭubite-le (IX. 4).

i) **Substantivul la genitivo-dativ, articlul prepositiv şi adjectivul la nominativ:** măndri-ei céĭa bun-a (I. 16), vieţi-ei céĭa dulce-a (XII. 3), dumnezeu-lui cela viu-l (XII. 16), păcate-lor célé marile (XIV. 4) etc.

j) **Substantivul şi articolul prepositiv la genitivo-dativ, adjectivul la nominativ:** sufletu-lui celuĭa necuviosu-l (V. 8), lucrurilor celora bune-le (XXVI. 15) etc., **ba chĭar cu un adjectiv suplementar numaĭ post-articulat:** oameni-lor celora dulci-i şi blânzi-i (XX. 11).

k) **Substantivul şi adjectivul la genitivo-dativ, articlul prepositiv la nominativ:** lucruri-lor célé nevăzute-lor (IX. 15).

l) **Tóte la genitivo-dativ:** vracĭu-lui celuĭa mare-lui (X. 11), mielu-lui celuĭa nevinovatu-lui (XXXII. 8), oameni-lor celora răi-lor (XIII. 10) etc.

m) **Casul de sub** *l*, **cu un alt adjectiv numaĭ post-articulat la nominativ:** vracĭu-lui celuĭa milostivu-lui şi dulce-le (V. 15).

n) **Când substantivul este separat de adjectiv printr'o altă parte a cuvîntuluĭ:** draci-i noştri ceïa neadormiţi-i (XIII. 13), trupuri-le păcătoşilor célé întunecate-le (VII, 8), frămséţe-a lui céĭa neputred-a (XII. 14) etc.

Ceĭa ce e de observat în exemplele din Coresi, este că articlul pre-positiv al adjectivuluĭ post-articolat e tot-d'a-una amplificat cu *a*: *cel-a, ceĭ-a, celor-a,* pe când acéstă emfatică anexă lipsesce acolo unde adjectivul nu este post-articulat, de exemplu: *vrăjmaşu-l cel ĭute* (XVII. 2), *minte-a cé bună* (XXXI. 12), *răbdare-a cé lungă* (XXXIV. 10), *coconi-lor ceĭ nezlobivĭ* (XVII. 4). Pe aceĭa-şĭ pagină figuréză: *tărie-a céĭa mare-a* alăturĭ cu: *tărie-a cé multă* (XXX. 4). Cu alte cuvinte, *omu-l*

cel-a bunu-l ‹homme-le le-là bon-le› se distinge în Coresi și prin amplificativul *-a* de *omu-l cel bun* ‹homme-le le bon›.

§ 13. Afară de Omiliarul dela 1580, formula *omu-l cel bunu-l* ne întimpină maĭ cu deosebire des în prețiósele texturĭ dintre 1550—1600, cuprinse în volumul luĭ popa Grigorie, și anume:

T e x t u r ĭ M ă h ă c e n e: ‹Legenda Duminiceĭ› 2: fapte-le voastre celé multe-lé, 3: greșale-le voastre cĭalé multe-le, fapte-le voastre cĭalé rĭale-le, fărădelégĭ-a voastră éaĭa mult-a, 6: viermi-i ceĭa neadormiți-i, mâr-a mé cĭaĭa înralt-a, scaunu-l mieu cela sfăntu-l, 7: sfinți-i miei ceĭa mari-i, 8: cuĭnrur-a éaĭa sfănt-a, capu-l miu cela précuratu-l, 13: omu-l cela nemilostivu-l, 15: maic-a mĭa ceâ précurat-a, 16: tată-lŭ mieu cela nevădutu-l, focu-l cela nestinsu-l; ‹Predica II› 231: eresuri-le céllĭa réle-le, 224, 225: focu-lŭ cela mare-le, 224: bunâtate-a ei céĭa deșart-a, 227: veselii-le céllĭa mari-le, soți-a ta céĭa ĭubit-a, 229, 230: chinu-lŭ cela mare-le, 230: nâravuri-le trupului céllĭa réle-le.

T e x t u r ĭ B o g o m i l i c e: ‹Călătoria Maĭceĭ Domnuluĭ› 57: munci-le cele mari-le, 37: fiĭu-lui tău cela blagoslovitu-l, 70: fiĭu-l meu cela preĭubitul; ‹Apocalipsul luĭ Paul› 25: iubire-a omenilor ceĭa deșart-a, 23: fii[i] mei ceĭa preĭubiți-i: ‹Cugetărĭ în óra morțiĭ› 75: păcate-le mele cele relé-le, mare-lé gĭudețu cela înfricatu-l.

In aceste exemple, ca și 'n cele din Coresi, articlul prepositiv *cel*, afară de vr'o doă excepțiunĭ, este tot-d'a-una amplificat cu *-a*.

§ 14. Articlul *cel* saŭ *al* aparține, în modul cel maĭ necontestabil, adjectivuluĭ și numaĭ adjectivuluĭ.

El este atăt de adjectival, încât Germanul Clemens nu s'a sfiit de a îndesa într'un dicționar româno-german toțĭ adjectiviĭ nostri supt singura rubrică *cel*:

cel ascuns, der heimliche,
cel bătrîn, der alte,

cel credincios, der treue,

cel legat, der gebundene etc.[29])

Acéstă excentricitate se justifică pînă la un punct printr'o particularitate a limbeĭ române. La noĭ aprópe toțĭ adjectiviĭ sînt în acelașĭ timp adverbĭ; astfel *frumos* însemnéză de o potrivă ‹pulcher› și ‹pulchre›, *reŭ*—‹malus› și ‹male›, *drept* —‹rectus› și ‹recte›, *credincios* ‹fidelis› și ‹fideliter› etc.; dar numaĭ adjectivul póte să priméscă articlul *cel*. Un adverb, ba chiar o prepozițiune, devine adjectiv din dată ce i se prepune acest articol; de exemplu: *cei dela țéră*, *cei din oraș*, *obiceiele cele de atuncĭ* etc., întocmaĭ ca grecesce în: οἱ ἐν τοῖς ἀγροῖς, οἱ ἐν τῇ πόλει, τὰ τότε ἤθη....

In Omiliarul din 1580 ne întimpină la tot pasul adjectivĭ pre-articulațĭ, întrebuințațĭ fără nicĭ un substantiv, deși sînt și post-articulațĭ tot-o-dată, precum: *cela bunu-l* (II. 1), *celora buni-lor* (V. 2), *celora dragi-lor* (XIV. 4), *cela dragi-i* (X. 6), *cela setoși-i* (XV. 3), *célé mici-le* (XVI. 11, XIX. 8), *célé bune-le* (II. 1) etc.

De asemenea în volumul luĭ popa Grigorie: *cela înturecați-i* (235), *cela fățarnici-i* (234) etc.

De acelașĭ natură este locuțiunea poporană, care ocurge nu o dată în basmele muntene adunate de d. P. Ispirescu, precum: ‹o nuntă d'*ale împărătesci-le*›, ‹o masă d'*alea înfricoșate-le* li se pregăti în pripă și luară câte nițel vin d'*alea nemuritóre-le*› etc.,[30]) unde adjectivul pre- și post-articulat urméză după un substantiv nearticulat.

Nu maĭ puțin adjectival este acelașĭ articol sub forma *al* în *al doile* saŭ *al meŭ*; ĭar cu atât maĭ mult în *cel-al-alt*, pronunțat generalmente *cela-l'alt*, unde tóte elementele sînt legate, unite, cimentate în modul cel maĭ intim.

Este evidinte că articlul *cel* saŭ *al* se concórdă la gen și numĕr cu adjectivul seŭ, carele și el se concórdă de aseme-

---

29) Clemens, *Kleines walachisch-deutsch Woerterbuch*, Ofen, 1823, p. 157—169.
30) Ispirescu, *Legende și basmele Românilor*, part. 1, p. 50, 53, 59 etc.

nea cu substantivul ce 'l însoţesce saŭ carele se presupune. Ar fi de prisos de a maĭ ḑice chiar acésta, dacă n'am avé a face decât cu *cel bun*, *cea bună*, *ceĭ bunĭ*, *cele bune*, saŭ cu *al doile*, *a doua*, *aĭ meĭ*, *ale mele* etc. Sîntem datorĭ însă a o spune, fiindcă există o excepţiune din acéstă regulă generală: o excepţiune fundamentală, fórte remarcabilă, prin care limba română se separă iarăşĭ cu totul de suratele sale din Occidinte.

Este un fenomen, care merită pe deplin de a fi studiat maĭ de aprópe.

§ 15. Deşi articlul *al*, construit cu genitivul, aparţine acestuĭa din urmă, adecă adjectivuluĭ, ca şi 'n *al meŭ*, *a mea* etc., totuşĭ el se pune în acord la gen şi la numĕr cu substantivul ce-ĭ precede. Se ḑice, de exemplu: *acéstă casă a boeruluĭ*, literalmente: ‹cette maison *la*-boyard-le-de›, dar: *acel cal al cocóneĭ*=‹ce cheval *le*-dame-la-de›.

Dacă vom înlocui pe *al* printr'un simplu pronume demonstrativ, saŭ fie şi relativ, adecă prin accepţiunea cea primitivă a orĭ-căruĭ articol definit, fenomenul va înceta de a fi curios, ni se va explica de sine, ba încă va apare ca singurul logic. In adevĕr: ‹acéstă casă *acéstă* boieruluĭ› saŭ: ‹acel cal *acel* cocóneĭ› cuprind un pleonasm, dar sînt fórte naturale. Nelogică ar fi numaĭ dóră construcţiunea contrariă: ‹acéstă casă *acest* boieruluĭ› saŭ ‹acel cal *acea* cocóneĭ›.

Şi totuşĭ un asemenea mod de a articula pe genitiv, fie cât de firesc, distinge numaĭ pe Românĭ între tóte popórele neo-latine. Din acest punct de vedere, chiar dacă n'ar fi altele — ceia ce vom cerceta maĭ departe — construcţiunea nóstră genitivală merită deja o deosebită atenţiune, căcĭ altmintrelea—adecă de 'naintea ordinalelor şi posesivilor, când aceştiia nu sînt însoţiţĭ de substantiv—întrebuinţarea luĭ *al* coincidă cu cea neo-latină: *al meŭ*=‹le mien›, *a mea* =‹la mienne›, *al doile*=‹le deuxième› etc.

§ 16. Articlul prepositiv al genitivuluĭ se perde la noĭ în aparinţă, când urméză după un substantiv articulat, de exemplu:

casa boierului saŭ *calul cocónei*, nu *casa a boierului* saŭ *calul al cocónei*; după cum el se perde, de asemenea, în *fratele meŭ* în loc de *fratele al meŭ*. Acéstă dispariţiune însă nu este în realitate decăt o contracţiune a doă elemente omofone: *cas'-a boierului* pentru *casa-a...*, *calu'l cocónei* pentru *calul-al...* Şi probe despre acésta, étă-le:

1°. La Macedo-românĭ, după cum am vĕḑut'o maĭ sus, o asemenea contracţiune nu s'a întrodus. Eĭ ḑic: „fratile *a* niŭ„, „jocurele *a* mele„, „casa *a* viţinuluĭ„, „óra *a* morţilli *a* mei„ etc. Fiind învederat, că forma cea necontrasă e maĭ veche decât cea contrasă, resultă că trebuĭa s'o fi avut óre-când şi Româniĭ din Dacia luĭ Traian. Acésta se confirmă, între altele, prin următórele fapte:

2°. In Omiliarul din 1580 ne întimpină de multe orĭ articlul genitival *al* după un substantiv post-articulat, precum: „milosrădie-*a a* dulcelui„ (XI, 9), „locu-*l al* muncilor„ (XVI, 13), „tărie-*a a* domnului„ (XVII, 4), „mărăcini-*i ai* ĭubircei„ (XXI, 1), „înţelepţie-*a a* lor„ (XXXII, 13), „cuvinte-*le ale* ceştii evanghelii„ (I, 4) etc.

3°. Tot acolo pronumele posesiv se vede pre-articolat în urma unuĭ substantiv post-articulat, precum: „mil-*a a* sa„ (VII, 13), „dulce-*lui al* tău părinte„ (XI, 9) etc.

4°. In Texturĭ Bogomilice noĭ citim: „précinstite-*le ale* lui măini„ (94); în Texturĭ Măhăcene: „nume-*le al* lui„ (210).

5°. In Transilvania acéstă construcţiune necontrasă pare a se conserva în popor pînă astăḑĭ, cel puţin în unele localităţĭ, de vreme ce Klain şi Şincai o menţionéză anume ca maĭ puţin elegantă decât cea contrasă: „loco *cauallul a domnului* elegantius dicitur *cauallul domnului*, quod idem significat.„[31])

6°. In Texturĭ Măhăcene şi'n Texturĭ Bogomilice ne întimpină fórte des o contracţiune identică cu cea în cestiune, dar în nesce casurĭ unde limbagĭul obicĭnuit n'a consacrat'o, de

31) Ed. din 1780, p. 15.—Acest pasagiŭ este însă modificat in ed. din 1805 p. 24.

ex: ‹zéce cuvinte-*le* sale› (198, 201, 202)=‹ḑece cuvinte *ale* sale›, ‹sfânta peliţ-'*a* lui şi curatul sânge-*le* lui› (241) =‹sfânta peliţ*ă* *a* luĭ şi curatul sânge *al* luĭ›, ‹slăvitul nume-*le* tău› (238)=‹slăvitul nume *al* tău›, ‹cinstitul capu-*l* lui› (125)=‹cinstitul cap*u* *al* luĭ› etc., ceïa ce ne explică facilitatea cu care, prin acelaşĭ procedură, s'aŭ contopit articlul prepositiv al genitivuluĭ cu articlul postpositiv al substantivuluĭ.

Maĭ pe scurt, tripla articulare în construcţiunea substantivuluĭ cu adjectivul genitival: ‹equus-*ille* *ille* dominae-*illius*›, un fenomen sintactic atât de interesant sub tóte raporturile, nu este propriŭ dialectuluĭ macedo-român, după cum se credé generalmente, ci aparţine limbeĭ române întregĭ. Numaĭ de dincóce de Dunăre a remas totuşĭ intactă, dar nu pretutindenea, fina luĭ concordare cu substantivul ce precede, pe când acolo unde cele patru forme: *al*, *a*, *aĭ*, *ale* s'aŭ redus tóte la singurul feminin *a*, s'a sters cu desăvîrşire elementul logic al construcţiuniĭ.

§ 17. Din cele de maĭ sus resultă, că articlul prepositiv este trăsura cea maĭ caracteristică a adjectivuluĭ român.

Substantivul póte fi numaĭ post-articulat: *omu-l*, *părinte-le*, *femee-a*, *fecĭori-ĭ*, *fete-le*.

Un *cel*, un *ăl*, un *a* de 'naintea substantivuluĭ nu sînt nicĭ o dată articolĭ, ci tot-d'a-una pronumĭ demonstrativĭ netocițĭ. Ḑic ‹netocițĭ›, căcĭ tocmaĭ tocirea ideologică a unuĭ pronume, generalmente demonstrativ, une-orĭ relativ, este ceïa-ce'l schimbă în articol, făcêndu-l să înceteze de a maĭ servi la indicaţiunea realistă a lucruluĭ saŭ a posiţiuniĭ între lucrurĭ. Articlul nu este decăt un pronume tocit, micşurat, deslipit de elementul seŭ material; un pronume ‹attenuated›, după expresiunea luĭ Whitney.[32])

---

32) *Language and the study of language*, ed. 3. p. 274.—Definiţiunea articlului în Heyse, *System der Sprachwissenschaft*, Berlin, 1856, p. 407-8, este obscură pe de o parte, unilaterală pe de alta.

Astfel *cel* saŭ *ăl* este numaĭ articol în *casa cea mare* — ‹la grande maison›; dar e numaĭ pronume demonstrativ în *cea casă mare*—‹cette grande maison-là›. Din dată ce ar vré cine-va să indice un edificiŭ materialmente, pe lîngă *casa cea mare* trebuĭ a se maĭ adăoga: ‹pe care o veḑĭ, o sciĭ etc.›, pe când un asemenea corolar este deja implicat în: *cea casă mare*. Negreşit că şi aci el se póte adăoga după placul vorbitoruluĭ; însă nu ca o necesitate, ci ca un fel de gest însoţind într'un mod suplementar o indicaţiune orală destul de clară.

D. Cipariŭ ne asigură, că poporul—probabilmente în Transilvania—ḑice une-orĭ *cel domn bun* în loc de *domnul cel bun*, întrebuinţând pe *cel* ca articol prepositiv al substantivuluĭ.[33])

Venerabilul canonic, mişcat prin cunoscuta sa antipatiă pentru articlul postpositiv, fiindcă ar dori ca Românif să nu aibă nemic afară de ceĭa-ce se găsesce deja în cele-l'alte limbe neo-latine, lesne a putut să fie indus într'o eróre óre-cum sentimentală asupra adevĕrateĭ accepţiunĭ a construcţiunĭ *cel domn bun* în gura poporuluĭ, luând pe *cel* drept articol acolo unde el nu este decât un demonstrativ.

In vechile monumente literare române ni s'a întâmplat a da noĭ înşi-ne peste tipul sintactic *cel domn bun* într'un sens aprópe de articol.

In Omiliarul din 1580 găsim următórele şése casurĭ:

a) ‹Şarpele când trécе prentru o gaură strimtă şi se despoae de *cé piéle véche*› (XIV, 13);

b) ‹Să purcédem spre lucraré *celor lucrure bune*› (XVIII, 3);

c) ‹*Cé léne multă* să o lepădâm› (XVIII, 12);

d) ‹*Céle cuvintele* cu nebunie cine le-ară spune› (XX, 14);

e) ‹Să-şĭ ude *cel déget mai mic* al lui în apă› (XXVI, 9);

f) ‹Să răsipim *céle păcate* ce-s băgate întru suflete-ne› (XXIX 5).

Apoĭ în Cronica luĭ Moxa alte patru:

---

33) Cipariŭ, *Principia de limba*, p. 71.

g) ‹Gonila pre *cei creştini derepţi*;[34])
h) ‹Tăe atunci 35 de mii de *cei vrăjmaşi hitléni*›;[35])
i) ‹Se ivi atunci *cé sté* comit ca o sabie›;[36])
j) ‹*Cei boĭari buni*...›[37])

In volumul luĭ popă Grigorie:

Dintre Texturĭ Măhăcene, un singur cas sigur ne întimpină numaĭ în Legenda Duminiceĭ 4: ‹spuse *ceii* féte précurate›, căcĭ în Legenda sânteĭ Vinerĭ—veḑĭ maĭ sus p. 161 No. 20 — întrebuinţarea analógă a luĭ *cel* pare a se datori influinţeĭ originaluluĭ grec.

In Texturĭ Bogomiliçe—nu găsim nicĭ un cas, unde *cel* de'naintea substantivuluĭ să nu fie pronume demonstrativ în tótă puterea cuvîntuluĭ.

La un număr de vr'o 1500 de casurĭ de întrebuinţarea luĭ *cel* ca articol prepositiv adjectival, carĭ se află în Omiliar, în Moxa şi'n volumul luĭ popa Grigorie, étă dară peste tot 10, să ḑicem chĭar 15 saŭ 20 de excepţiunĭ de o funcţiune quasi-substantivală. Dar nicĭ acestea nu sînt decât *quasi*.

Dacă articlul *cel* ar puté în adevĕr să fie substantival, noĭ l'am găsi unde-va de 'naintea unuĭ substantiv neconstruit cu adjectivul. Să luăm frasa: ‹*câne-le* nu se 'mpacă cu *pisic'-a*›. Se póte óre ḑice, fără a se trece pe dată în sfera demonstrativuluĭ pur: ‹*cel câne* nu se 'mpacă cu *cea pisică*›?

D. Cipar ne aduce exemplul: ‹cel domn bun›. In Coresi şi 'n Moxa citim: ‹cea piéle véche›, ‹celor lucrure bune›, ‹cea léne multă› ‹ceĭ creştinĭ derepţĭ›, ‹ceĭ vrăjmaşĭ hitlenĭ›, ‹ceĭ boĭarĭ bunĭ›, adecă pretutindenĭ construcţiunea substantivuluĭ cu adjectivul, ĭar nu un substantiv isolat.

In ‹cele cuvinte-le› *cel* este un demonstrativ întocmaĭ ca grecesce în οὗτοι οἱ λόγοι.

34) T. 1, p. 369.
35) Ibid. p. 371.
36) Ib. p. 374.
37) Ib. p. 388.

De asemenea în adjectivii *cei doi*, *cele trei*.[42]) In *cel-al-alt* sînt doi articolî prepositivî şi nicî unul postpositiv. Numaî adjectivul înzestrat deja cu articlul prepositiv póte să maî fie şi post-articulat; pe când adjectivul pre-articulat, din contra, nu are nicî o trebuinţă neapĕrată de a fi post-articulat. Resultă dară că articlul prepositiv este cel adjectival *per excellentiam*, articlul postpositiv funcţionând numaî într'un mod suplementar.

Un adjectiv care nu este decât post-articulat încetéză prin însăşî acésta de a fi adjectiv, trecĕnd în categoria substantivilor. *Bunu-l*, *reu-l*, *frumosu-l*, sînt tot aşa de substantivî ca grecesce τὸ καλόν saŭ τὸ κακόν.

Ḑicĕnd acésta, noî facem abstracţiune, negreşit, de tipul sintactic *bunu-l om*, unde adjectivul usurpă óre-cum locul substantivuluî. O asemenea construcţiune, patronată din ce în ce maî mult de către scriitoriî noştri şi pe care Alexandri a împins'o pînă la ultima margine în :

Latina gintă e regină....,

este fórte poetică a-nume prin aceîa că.... nu e obicînuită în graîul poporuluî. La singular ea este de tot rară, astfel că Românul nu întrebuinţéză maî nicî o dată, de exemplu, *dulce le pom, alb'a pănură*, locuţiunî citate totuşî ca poporane de către romaniştiî străinî.[43]) La plural, acésta este şi maî rar, şi maî n e r o m ă n e s c. In cântecele poporane române, adunate de către însuşî Alexandri, eŭ n'am găsit, pe patrusute de pagine, un singur adjectiv articolat de'naintea unuî substantiv; şi dacă mî-a scăpat chîar ce-va din vedere, apoî numaî dóră vr'un cas saŭ doă, nu maî mult. O întorsetură ca în poesia poporană italiană :

Vaghe *le montanine pastorelle*,
Donde venite etc.

---

42) Forma macedo-română *doi-lii*, *trei-lii*, nu este o excepţiune, adjectivul fiind aci substantivat. Ca adjectiv, Macedo-româniî ḑic şi eî: *aţelii doi*, *aţele trei* etc.
43) Diez, *Grammatik*, ed. 3, t. 3, p. 39.

ar fi pré-artificială în limba română cea vorbită, ba şi 'n cea cântată. Pînă şi adjectiviĭ nearticulaţĭ de 'naintea substantivuluĭ formézâ în literatura nóstră poporană abia o treime, în comparaţiune cu numĕrul adjectivilor puşĭ după substantiv, ceĭa-ce este construcţiunea cea n o r m a l ă.

Ce-va maĭ mult. Aversiunea limbeĭ române adevĕrat poporane pentru tipul *bunu-l om* e atăt de pronunţată, încăt la eventuala punere a adjectivuluĭ de'naintea substantivuluĭ Românul resimte tentaţiunea diametralmente opusă de a articulà pe substantivul cel din códă, lăsând nearticulat pe adjectivul cel din frunte, ceĭa-ce—dacă n'ar fi un cas fórte rar—s'ar puté formula prin *bun omu-l.*

Iată vr'o doă exemple din volumul luĭ popă Grigorie:

Legenda sânteĭ Vinerĭ 195: *curată sufletu-l*;

Fragment liturgic 220: *mare mil'-a, milostivă domnu-l...*

§ 20. Să recapitulâm principalele puncturĭ de maĭ sus:

1. Românesce substantivul se pune generalmente înainte de adjectiv: *om bun, femee frumósă.*

2. Substantivul póte fi numaĭ post-articulat: *omu-l, femee-a.*

3. Adjectivul, când urmézâ după substantivul articulat, se póte construi în următórele cincĭ modurĭ:

a) adjectiv nearticulat: *omu-l bun*;

b) cu un singur articol prepositiv: *omu-l cel bun*;

c) cu doĭ articolĭ prepositivĭ: *omu-l cel al-alt*;

d) cu un articol prepositiv şi un articol postpositiv: *omu-l cel bunu-l, omu-l al-doi-le*;

e) cu doĭ articolĭ prepositivĭ şi un articol postpositiv: *omu-l cel al-doi-le.*

4. Complementul genitival face parte din tipul 3*d*.

Să trecem la:

II. L i m b a a l b a n e s ă.

§ 21. Ca şi românesce, limba albanesă posedă doĭ articolĭ definiţĭ, maĭ puţin diferenţiaţĭ în formă, dar tot aşa de deose-

biţĭ prin funcţiune: un articol postpositiv şi un articol prepositiv.

Ca şi romănesce, substantivul albanes póte fi numaĭ postarticulat, anume:

La masculin singular: *-u* saŭ *-i*;

La feminin singular şi la plural pentru ambele genurĭ: *-tă*.

Ca şi romănesce, adjectivul albanes póte să aibă doĭ articolĭ: un articol postpositiv, care nu se deosebesce prin formă de cel substantival, şi un articol prepositiv anume:

La masculin singular: *i-*, nicĭ o dată *u-*;

La feminin singular: *e-*, nicĭ o dată *a-*;

La neutru singular[44]) şi la plural pentru tóte genurile: *tă-*.

Ca şi romănesce, articlul prepositiv albanes caracterisézā esenţialmente pe adjectiv. După cum Clemens—am spus'o maĭ sus—începea toţĭ adjectiviĭ românĭ prin *cel-*, în acelaşĭ mod Lecce, autorul celeĭ maĭ vechĭ gramatice albanese, începe toţĭ adjectiviĭ prin articliĭ prepositivĭ *i-* şi *e-*. El nu ḑice nicĭ o dată *math* (mare) saŭ *mir* (bun), ci numaĭ *imath=i-math* ‹le grand›, saŭ *emath=e-math* ‹la grande›, *imir=i-mir* ‹le bon› saŭ *emir=e-mir* ‹la bonne› etc. [45]) Articliĭ prepositivĭ *i-* şi *e-*, sînt atât de strîns legaţĭ cu adjectiviĭ lor, încât mulţĭ în trecut nu-ĭ considerau ca nesce elemente separate, creḑêndu-le că fac o parte integrantă a cuvîntuluĭ.[46]) Reposatul lord Strangford, cunoscĕtor adînc al tuturor limbilor balcanice, îşĭ închipuĭa că a făcut o adevĕrată descoperire, când a cuteḑat a descompune pe *imiră* şi *emiră* în *i-miră* şi *e-miră*![47])

---

44) Generalmente se contestă genul neutru la Albanesĭ. Studiul texturilor ne-a convins însă, că el există în realitate. Cfr. între ceĭ-l'alţĭ: De Rada, *Grammatica della lingua albanese*, Firenze, 1871, p. 27.

45) Lecce, *Osservazioni sulla lingua albanese*, Roma, 1716, după ediţiunea luĭ Rossi, Roma, 1866, p. 20 etc.

46) Aşa Blanchus, *Dictionarium latino-epiroticum*, Romae, 1635, — Pouqueville, *Voyage dans la Grèce*, Paris, 1820, t. 2, p. 617, — Kaballiotes, *Prôtopeiria*, Venetia, 1770, etc. obicĭnuesc a scrie *éberde* (alb), *iri* saŭ *iry* (noŭ), *ibegate* (bogat), *ekukie* (roşu) etc. Cfr. Vater, *Vergleichungstafeln d. europ. Stamm-Sprachen*, Halle, 1822, p. 176 etc.

47) *Original letters and papers*, London, 1878, p. 145.

Să observâm că la Albanesĭ, întocmaĭ ca la Românĭ, ba şi maĭ mult decăt la noĭ, adjectivul nearticulat se póte lua drept adverb. *Bucură=frumos* însemnéză „pulcher” şi „pulchre”, *dreĭtă=drept* însemnéză „rectus” şi „recte”, etc.; fenomen care ne întîmpină comparativamente fórte rar în limbile neo-latine.[48])

Ca şi romănesce, posiţiunea normală a adjectivuluĭ la Albanesĭ este după substantiv, de 'naintea căruĭa el nu se pune decăt numaĭ în unele casurĭ excepţionale, maĭ ales atuncĭ când vorbitorul vrea să atragă atenţiunea într'un mod emfatic asupra calităţiĭ lucruluĭ, ca la noĭ, bună óră, în *frumósă femeiă* în loc de *femeiă frumósă*.[49])

In fine, articlul prepositiv *i*, ca şi *cel* la Românĭ, presintă o pronunţată nuanţă relativală, astfel că De Rada îl traduce prin „qui est”, „quae est” „quod est”.[50])

§ 22. După aceste consideraţiunĭ generale, să dăm acum între limbile română şi albanesă un şir de corespondinţe morfologice, carĭ convergesc tóte către tipul „homo-ille ille-bonus”.

1. Românuluĭ *omu-l* „homme-le” corespunde albanesul *nieri-u* „homme-le”.

2. Românul *omu-l bun* „homme-le bon” diferă de albanesul *nieri i-miră* „homme le-bon” numaĭ prin alipirea articluluĭ către substantiv, ceĭa-ce ar puté să fie un simplu efect de atracţiune în loc de: *om îl-bun*, de vreme ce se scie că elementul relatival, după cum e şi articlul nostru prepositiv, este expus în genere de a fi atras prin cuvîntul ce precede.[51]) O confirmaţiune a acesteĭ bănuelĭ ni se va presinta maĭ jos, când vom avé a vorbi de limbile eranice.

---

48) Diez, t. 3, p. 9.

49) Cfr. Dozon, *Grammaire albanaise*, în *Revue de philologie et d'ethnographie*, t. 3 (1878), p. 231.

50) Op. cit. p. 42.

51) Cfr. Steinthal, *Assimilation und Attraction*, în *Zeitschr. f. Voelkerpsychologie*, t. 1, p. 94 etc.

3. Românuluĭ *omu-l cel bun* ‹homme-le le-bon› corespunde perfectamente albanesul *nieri-u i-miră* ‹homme-le le-bon›.

4. Românuluĭ *al-doi-le* ‹le-deux-le› corespunde albanesul *i-dit'-i* ‹le deuxième-le›, cu acea diferinţă însă, că forma nóstră derivă d'a-dreptul din cardinalul *doĭ*, pe când cea albanesă nu vine din *di* ‹deux›, ci din ordinalul nearticulat *dită* ‹deuxième›.

5. Românuluĭ *cel-al-alt* ‹le-l'autre› corespunde albanesul *tiatără*, contras din *tă-i-atără*, care însemnéză de asemenea literalmente ‹le-l'autre›.[52]) Asupra acesteĭ corespondinţe, care este fórte remarcabilă, noĭ vom maĭ reveni maĭ la vale.

6. Românuluĭ *omu-l al-doi-le* ‹homme-le le-deux-le› corespunde albanesul *nieri-u i-dit'-i* ‹homme-le le-deuxième-le›, negreşit cu reserva făcută la punctul 4.

7. Românuluĭ *al omu-luĭ* ‹le-homme-du› corespunde genitivo-dativul albanes *i-nieri-ut* ‹le-homme du›.

8. In sfîrşit, articlul genitival se concórdă albanesce, întocmaĭ ca românesce, cu substantivul ce precede: *vaiz'-a e-baba-it=fat'-a a-tată-luĭ* ‹filia-illa illa-pater-illius›, dar: *baba-i i-vaiză-să* saŭ *baba-i i-vaiz'-et=tată-l al-fet'-eĭ* ‹pater-ille ille-filia-illius›.

Acéstă din urmă particularitate, Lecce o resumă în privinţa limbeĭ albanese în următorul mod:

‹Quando due nomi sostantivi s'incontrano assieme, il secondo ‹sarà sempre genitivo; e se il primo sarà di genere masco‹lino, al genitivo precederà la vocale *i*; se poi sarà di genere ‹femminino, al genitivo precederà la vocale *e* etc.›[53])

Să pună cine-va în acest pasagiŭ pe *al* în loc de *i* şi pe

52) Cfr. explicaţiunea cam analógă a luĭ Camarda, *Saggio di grammatologia sulla lingua albanese*, Livorno, 1864, t. 1, p. 215.—Teoria luĭ Bopp, *Ueber das Albanesische*, Berlin, 1855, p. 31-2, e cu totul inadmisibilă.

53) Lecce, op. cit. p. 300.—Cf. Xylander, *Die Sprache der Albanesen*, Frankfurt, 1835, p. 74.—Hahn, *Albanesische Studien*, Gramm. p. 42 etc.

a în loc de *e*, nemic maĭ mult decăt atâta, şi étă că vom avé o regulă specifică a limbeĭ române.

§ 23. Recurgênd la formule algebraice, dacă vom exprime pe substantiv prin S şi articlul substantival prin *s*, pe adjectiv prin A şi articlul adjectival prin *a*, apoĭ prin *x* articlul genitival şi prin *d* desininţa genitivuluĭ, adecă *-ĭ* la Românĭ şi *-t* la Albanesĭ, atuncĭ vom căpĕta următórele tipurĭ:

1. S+*s*: homo-ille;
2. S+*s* A: homo-ille bonus;
3. S *a*+A: homo ille-bonus;
4. S+*s* *a*+A: homo-ille ille-bonus, homo-ille ille-alter;
5. S+*s* *a*+A+*a*: homo-ille ille-bonus-ille, homo-ille ille-secundus [duo]-ille;
6. S+*s* *a*+*a*+A: homo-ille ille-ille-alter;
7. S+*s* *x*+S+*s*+*d*: filia-illa illa+pater-ill-ius.

Casurile 2 şi 3 putênd a se reduce în ultima analisă la unul singur, avem dară, pe terenul strict al articluluĭ definit, şése formule morfologice, saŭ maĭ bine sintactice dintre cele maĭ caracteristice, carĭ tóte se aplică întocmaĭ, se adaptéză aşa ḑicênd geometricesce numaĭ şi numaĭ către limbele română şi albanesă, fiind cu desăvîrşire străine şi chĭar contrare familieĭ linguistice neo-latine, nu maĭ puţin celeĭ germane, şi maĭ cu sémă celeĭ slavice.

Dar formulele exprimă regule generale, pe când Albanesiĭ şi Româniĭ se întâlnesc pînă şi 'n neregularităţĭ, pînă şi 'n acele excepţiunĭ, acele fenomene anormale, carĭ nu se pot formula şi dintre carĭ vom arăta aci pe cele maĭ interesante.

§ 24. Pronumele neo-latin *luĭ*, frances şi italian *lui*, a fost comentat în multe felurĭ, fără totuşĭ a se fi ajuns pînă acum la vre-o soluţiune definitivă. Se admite generalmente, că el se compune din doă elemente constitutive, dintre carĭ în cel de 'ntâiŭ intră *l-*, adecă *ill-*, ĭar în cel-alt *-i*; dar remâne cestiunea deschisă, dacă descompunerea trebuĭ să fie *ill-ui* saŭ *illu-i*.

Un resultat serios, credem noĭ, se póte dobândi numaĭ atuncĭ, dacă vom studia pe *lui* în legătură cu corespondintele seŭ feminin: italian, provenţal şi vechĭu frances *lei*, macedo-român *lĭei*. Nicĭ *lui* fără *lei*, nicĭ *lei* fără *lui*, nu se pot explica.

In *lei* se află *-i* ca şi 'n *lui*, dar lipsesce *u-*. Prin urmare, ambele forme se descompun în *lu-i*, *le-i*, nicĭ o dată în *l-ui* faţă cu *le-i*, de vreme ce finalul *-i* în ambele forme fiind un element identic, nu póte fi tractat în fie-care din ele într'un alt mod.

Ilustrul Pott a bănuit o dată, că femininul *lei* se urcă la un prototip *illa-i*.[54]) Atuncĭ masculinul *lui* revine necesarmente la *illu-i*. Dacă vom alătura acéstă descompunere cu francesul *autru-i*, italianul *altru-i*, românul *altu-ĭ*, în carĭ tema represintă acusativul latin *alterum*, precum şi *unu-* din *unum* în al nostru *unu-ĭ*, va trebui să conchidem că *illu-* în *illu-i* este de asemenea pentru *illum*, ĭar *illa-* în *illa-i* pentru *illam*; cu alte cuvinte, singurul *-i* represintă aci pe dativ saŭ pe genitiv. In *nimenu-ĭ* din *nimene*, în *căru-ĭ* din *care*, *cutăru-ĭ* din *cutare* etc. tematicul *-e-* a trecut la noĭ în *-u-* prin analogiă cu cele-l'alte masculine. La Macedo-românĭ acţiunea analogieĭ s'a întins şi maĭ departe, prefăcênd nu numaĭ pe *al teu* ‹ille-tuus› în *a tu-i*, dar şi pe *al meŭ*=‹ille-meus› în *a nĭu-i*.

Limba română, pe care linguistiĭ străinĭ aŭ pré lăsat'o la o parte în cercetările lor pe terenul filologieĭ romanice, posedă aci un avantagiŭ immens asupra surorilor sale din Occidinte. Pe când acolo numaĭ *lei*, *costei* şi *colei* înfăţişézâ—anume la Italianĭ—o formă feminină, ĭar pentru *altrui* ea nu se găsesce, la noĭ lîngă *altu-ĭ* avem *alte-ĭ*, lîngă *unu-ĭ*—*une-ĭ*, lîngă *cutăru-ĭ*—*cutăre-ĭ*, lîngă *căru-ĭ*—*căre-ĭ*, lîngă *cestu-ĭ*—*ceste-ĭ* etc. Şi maĭ remarcabile sînt formele macedo-române: *nostru-i*=‹nostrum-i›, *vostru-i*=‹vestrum-i›, şi altele, lîngă *vostre-i*=‹vestram-i›, *nostre-i*=‹nostram-i› etc.

---

54) Pott, *Romanische Elemente in den langobardischen Gesetzen*, în Kuhn, *Zeitschr.*, t. 12, p. 196.

După modelul numeróselor forme nearticulate în *-ui*, d. Alexandri nu s'a sfiit de a introduce, cu mult gust, un genitivo-dativ nearticulat *întregu-ĭ* în "Oda ostaşilor românĭ":

Sînt bătăile de inimĭ a *întreguĭ* ném al nostru....

Originea curat etimologică a finaluluĭ *-i* e cu totul indiferinte în cestiunea de faţă. Ceĭa-ce ne preocupă, este numaĭ rolul seŭ de desininţă casuală, anume genitivo-dativă la Românĭ, dativă şi une-orĭ genitivă la ceĭ-l'alţĭ Neo-latinĭ, de exemplu în textul lombard din secolul XI citat de Pott: "filia "quondam *lui*, que profitetur se ex nacione sua lege vivere "Romana, et ille filius *lui*."[55]) Natura genitivală a luĭ *lei* şi *lui* se maĭ demonstră, între altele, prin corespondintele lor plural *loro*, care este genitivul şi numaĭ genitivul *illorum*.[56])

Lui este dar *illu-i*, nicĭ decum *ill-ui*.

Dacă ar puté să maĭ persiste vre-o îndoélă în acéstă privinţă, ea dispare prin alăturarea declinaţiuniĭ articulate române cu cea albanesă. Albanesce nominativul articulat dela *nĭeri* "om" este *nĭeri-u*=românesce *omu-l*, în cărţile nóstre vechĭ *omu-lu* saŭ la Macedo-românĭ *om-lu*. Genitivo-dativul albanes este *nĭeri-u-t*=românesce *omu-lu-ĭ*. Decĭ românesce *-lu-* în *-lui*, ca şi albanesce *-u-* în *-ut*, este articlul definit la nominativ, pe care'l strămută în genitivo-dativ numaĭ finalul *-i* la Românĭ şi finalul *-t* la Albanesĭ. Intocmaĭ aşa se petrece în limbele scandinave, carĭ aŭ şi ele un artícol definit postpositiv. Nearticulatul "om" în svediana, bună-óră, se dice *man*, danesce *mand*; articulatul "omu-lu" se dice *man-en* saŭ *mand-en*; genitivul "omu-lu-ĭ" se dice *man-en-s* saŭ *mand-en-s*, unde numaĭ *-s* represintă pe genitiv, *-en-* fiind articlul definit la nominativ. Comparaţiunea între *omu-lu-ĭ*=*nĭeri-u-t*=*man-en-s*, tóte însemnând literalmente "homme-le-de", demonstră pînă la ultima evidinţă composiţiunea neo-latinuluĭ *lui* din *illu-i* cu sens de

55) Ibid. p. 195.

56) Cumcă *autrui* este anume genitiv, cfr. Brachet, *Grammaire historique de la langue française*, ed. 4, p. 181.

‹le-de›, maĭ remânênd numaĭ de a se urmări etimologia separată a luĭ -*i*, ceĭa-ce lăsâm pe altă dată.[57])

De aci însă decurge o consecinţă. Dacă genitivul masculin este *omu-lu-ĭ*, adecă -*i* adaus către nominativul articulat, atuncĭ şi genitivul feminin *cununeĭ* trebuĭ să resulte de asemenea din adausul luĭ -*i* către nominativul *cunun'a* din *cunună-a*, astfel că prototipul *cununeĭ* nu póte fi decât *cunună-a-i*. In acelaşĭ mod la Albanesĭ genitivul masculin *nĭeri-u-t* necesitéză, prin adausul luĭ -*t* către nominativul articulat, pe un genitiv feminin *curonă-a-t*. Aşa la Scandinavĭ — ca să ne'ntórcem la analogia de maĭ sus—masculinuluĭ *man-en-s* ‹homme-le-de› îĭ corespunde fórte regulat femininul *kron-an-s* contras din *krona-an-s* ‹couronne-la-de›.

In limba română cea veche, aşa după cum o găsim în tipăriturele din secolul XVI şi de pe la începutul secoluluĭ XVII, genitivul feminin este *cununeei*, adecă *cunune-e-i*. In texturile din volumul luĭ popa Grigorie din Măhacĭu un asemenea genitivo-dativ singular feminin -*eei* nu e de loc rar: *slaveei* (6,238, 239), *rugăcĭuneei* (184), *sfinteei* (96,185,195), *svinteei* (190), *înpărăţieei* (187), *Marieei* (182), *ḑileei* (91,152), *caseei* (157), *Sareei* (156), *sfinţieei* (218), *cinstiteei* (66), *feţeei* (86), *aspideei* (111) etc. Nu puţine exemple se află şi 'n texturile din totul I al publicaţiuniĭ de faţă.

Aşa dar prototipul *cunună-a-i* a suferit scăderea luĭ -*ă-a*- la -*e-e*-, de unde apoĭ, printr'o contragere ulterióră, s'a născut forma actuală *cununei*, în care un singur -*e*- maĭ represintă pe -*ă-a*-. Nu maĭ vorbim despre formele poporane *cununiĭ* şi chiar *cununi*, datorite acţiuniĭ asimilative a finaluluĭ *i*.

Acelaşĭ fenomen ni-l înfăţişéză limba albanesă. Desininţa arcaică a genitivo-datіvuluĭ feminin este aci -*e-t* pentru -*e-e-t* din primitivul -*ă-a-t*. Aşa dela *dită* ‹ḑi›, articulat *dit'-a*=*dită-a*,

57) Vom observa numaĭ că Meunier şi Havet, *Mémoires de la Société de Linguistique*, t. 1 p. 56 şi t. 3 p. 187, cred că şi latinul *illius* este compus cu un genitiv suplementar -*ius*. Acest *ius* nu ne-ar explica óre pe romanicul -*i*?

în traducerea Bibliei figurézǎ genitivul *dittet* pentru *diteet* (Matth. XI. 23)=*ditǎ-a-t*.

In acest mod, românul *omu-lu-ĭ* ne oferǎ nu numaĭ o construcţiune sintacticǎ identicǎ cu albanesul *nieri-u-t*, ambele ‹homme-le-de›, dar încǎ în forma femininǎ corespundinte, printr'o procedurǎ anormalǎ, s'a fǎcut la Românĭ şi la Albanesĭ aceĭa-şĭ trecere foneticǎ succesivǎ a luĭ *-ǎ-a-* în *-e-* : *cunun-e-ĭ* =*cununǎ-a-ĭ*, *dit-e-t*=*ditǎ-a-t*, literalmente: ‹couronne-la-de›, ‹journée-la-de›.

Coincidinţa e cu atât maĭ instructivǎ, cu cât între articlul definit feminin *-a* la Românĭ şi între acelaşĭ articol *-a* la Albanesĭ nu este nicĭ o înrudire etimologicǎ, cel de'ntâiu urcându-se la prototipul *-la*, corespundĕtor articluluĭ masculin *-lu*, pe când cel-l'alt derivǎ din radicala pronominalǎ *va*, pe care o indicǎ articlul masculin *u*. Formele primitive ale articluluĭ definit substantival catǎ sǎ fi fost:

la Românĭ { *lu* > *l* ; *la* > *a*

la Albanesĭ { *va* > *u* ; *râ* > *a*.

Dar étǎ un alt ce-va nu maĭ puţin interesant.

§ 25. Am vĕḑut maĭ sus, cǎ Macedo-românii, Moldovenii şi în parte Ardelenii obicĭnuesc a înlocui pe cele patru forme bine caracterisate: *al*, *a*, *aĭ*, *ale*, prin singura formǎ *a*, care nu este decât femininul singular. Aşa se ḑice *a-meŭ*, literalmente: ‹*la*-mien›; *a-mele*=‹*la*-miennes›; *a-doi-le*=‹*la*-deux-le›; *acest cal a boieru-lu-ĭ*=‹ce cheval *la*-boyard-le-de›, etc.

Eĭ bine, limba albanesǎ ne presintǎ un fenomen fórte analog cu acéstǎ remarcabilǎ neregularitate.

In construcţiunea substantivuluĭ cu genitivul, Albanesiĭ întrebuinţézǎ articlul prepositiv feminin la singular, adecǎ *e*, dupǎ tot felul de pluralurĭ, fie feminin, fie masculin, fie neutru. De exemplu: *kuaĭ-tǎ e-buĭar-i-t* ‹les chevaux du boyard›, literalmente: ‹chevaux-les *la*-seigneur-le-de›, curat ca în limba

nóstră din secolul XVI saŭ după modul macedo-român: *caĭ-ĭ a boĭaru-lu-ĭ* în loc de: *caĭ-ĭ aĭ*... Alt exemplu: *ămpretăr-et e-de-u-t* „les rois de la terre„, literalmente: „rois-les *la*-pays-le-de„, ca românesce în: *împărăţi-ĭ a pămîntu-lu-ĭ* în loc de: *împăraţi-ĭ aĭ*...

Propaginaţiunea femininuluĭ *e-* pe socotéla tuturor celor-l'alte forme ale articluluĭ prepositiv, fie ca acusativ singular şi plural, fie ca nominativ plural pentru tóte genurile, este la Albanesĭ atăt de pronunţată, încăt d. Dozon, neînţelegênd natura lucruluĭ, s'a credut dator a imagina pentru acest *e-* o paradigmă a-parte, separată de paradigma articluluĭ prepositiv şi pe care o califică, numaĭ dóră ca să scape de încurcătură: „un petit mot que j'appellerai, *faute de mieux*, le conjonctif.„ [58])

Dacă ar fi consultat limba română, d. Dozon lesne s'ar fi convins, că albanesul *e-* nu este decăt femininul singular al articluluĭ prepositiv, propaginat într'un mod anormal, din punct în punct ca al nostru *a-*.

Ĭată în fine, un al treilea specimen, nu maĭ puţin instructiv, de asemenĭ întălnirĭ pînă şi între anomaliele articluluĭ definit la Românĭ şi la Albanesĭ.

§ 26. Romănesce pluralul dela *cel-al-alt* este *ceĭ-l'alţĭ* contras din *ceĭ-al-alţĭ*, ceĭa-ce însemnéză literalmente: „les-le-autres„ printr'o cĭudată asociaţiune între articlul la singular cu articlul la plural. Apoĭ la feminin se dice: *cea-l'altă*, contras din *cea-al-altă*, adecă „la-le-autre„, printr'o asociaţiune tot atăt de cĭudată între masculin şi feminin.

Albanesce „cel-al-alt„ este *tă-i-atără*, pronunţat *t'-ĭ-atără*. Acéstă construcţiune póte fi privită în doă modurĭ din causa dupleĭ funcţiunĭ a luĭ *tă*.

De'ntăiŭ, *tă* fiind articol prepositiv neutru la singular, *tă-i-atără* póte fi tradus prin „illud-ille-alter„, însoţindu-se doă

58) Dozon, op. cit. p. 355.– Cf. Hahn, *Alb. Stud.* Gramm. p. 28.

genurĭ diferite, tot aşa ca romănesce în *cea-al-altă*=‹illa-ille-alter›. Maĭ mult decăt atăta. Femininul la Românĭ represintă nu numaĭ pe feminin, dar tot-o-dată şi pe neutru din cele-l'alte limbe; de exemplu: *o sciŭ acésta*= ‹scio hoc ipsum›, *acésta este*= ‹hoc est›, *aceĭa ţĭ-am spus'o*= ‹illud dixi tibi›, etc. In acest chip albanesul *tă-i-atără* şi românul *cea-al-altă* se pot traduce ambele de o potrivă prin ‹illud-ille-alter›.

Insă *tă* este în acelaşĭ tinp pluralul articluluĭ prepositiv pentru tóte genurile, ast-fel că *tă-i-atără* ar maĭ puté să fie şi ‹les-le-autre›, prin însoţirea pluraluluĭ cu singularul, tot aşa ca romănesce în *ceĭ-al-alţĭ*=‹les-le-autres›.

Maĭ pe scurt, orĭ-cum ar fi să ne dâm sémă de anomalia tipuluĭ albanes, ne vom isbi vrênd-nevrênd de o analogiă română.

La adecă, este o analogiă pînă şi 'n acea împregĭurare, că locuţiunea albanesă *tă-i-atără* întrunesce ambele forme ale articluluĭ prepositiv: *tă-* şi *i-*, după cum românul *cel-al-alt* întrunesce de asemenea pe *cel* şi *al-*!

§ 27. Scăderea luĭ *-ăa-* la *-e-* în genitivo-dativul feminin singular; respăndirea neregulată a feminineluĭ singular *a-* şi *e-* în locul formelor eterogene la singular şi la plural; în sfîrşit, construcţiunea luĭ ‹alter› cu cele doă varianturĭ întrunite ale articluluĭ prepositiv, discordate la gen şi la numĕr; tóte acestea sînt nesce coincidinţe cu totul de o altă natură, decăt cele şése formule normale, aşa ḑicênd algebraice, comune Românilor şi Albanesilor în întrebuinţarea articluluĭ definit.

In Linguistică însă, dacă nu şi 'n cele-l'alte, anomalia este tot atăt de importantă ca şi regula; ba póte chĭar şi maĭ importantă une-orĭ, atuncĭ anume când este vorba de a constata filiaţiunea limbelor.

‹Vom stabili ca un principiŭ general,—ḑice marele Pott in ‹studiul seŭ despre criteriele înrudiriĭ linguistice,—vom stabili ‹ca un principiŭ general, că constatarea puncturilor normale ‹saŭ regulate, în carĭ se întălnesc unele limbĭ, capĕtă o tăriă şi maĭ demonstrativă în favórea originiĭ comune, dacă

„aceste limbĭ se maĭ întâlnesc pînă şi 'n anomaliele lor, pînă „şi 'n abaterile lor specifice dela normă şi dela regulă.„[59])

§ 28. N'am credut necesar de a semnala maĭ sus într'un mod expres coincidinţa formală perpetuă a genitivuluĭ cu dativul la Românĭ şi la Albanesĭ.

Omu-lu-ĭ=nĭeri-u-t însemnéză d'o potrivă „hominis„ şi „homini„.

In ambele limbe, după tóte dialectele saŭ sub-dialectele lor, nu există o singură excepţiune dela acéstă coincidinţă.

Terminând însă aci despre limbele română şi albanesă în parte, sîntem datorĭ a indica măcar în trécăt acest fenomen, asupra căruĭa vom maĭ reveni maĭ jos pe larg cu ocasiunea limbeĭ armene. Pe d'o parte, el se află, prin *-lu-ĭ=-u-t*, într'o strînsă legătură cu cestiunea articluluĭ postpositiv; pe de alta, noĭ îl găsim de asemenea în a treĭa limbă balcanică, la care vom trece acuma, şi anume:

III. Limba bulgară.

§ 29. Cel întâiŭ Thunmann în secolul trecut,[60]) apoĭ în dilele nóstre Kopitar,[61]) Miklosich[62]) şi Schuchardt,[63]) aŭ indicat succesivamente modul cel adevĕrat sciinţific de a urmări în limbele actuale de pe peninsula balcanică resturile graĭuluĭ autocton, primordial, anterior cuceririĭ romane şi invasiuniĭ slavice, fără a maĭ vorbi despre dominaţiunea cu mult maĭ tărdiă a Otomanilor.

Punêndu-se pe acelaşĭ tărîm, ĭată ce dice Ascoli în ultima sa publicaţiune:

59) Pott, *Die Kennzeichen der Sprachverwandtschaft*, în *Zeitschr. d. deutschen morgenländ. Gesellschaft*, t. 9, p. 443.

60) Thunmann, *Untersuchungen ueber die Geschichte d. oestlichen europ. Voelker*, Leipzig, 1774, p. 175, 246.

61) *Wiener Jahrb. d. Litteratur*, t. 46, p. 85 etc.—Kopitar, *Kleinere Schriften*, Wien, 1857, p. 238.

62) *Die slavischen Elemente im Rumunischen*, p. 5 etc.

63) *Der Vocalismus des Vulgärlateins*, t. 3, p. 49 etc.

«Fenomenele cele caracteristice ale limbeĭ albanese trebuĭ «alăturate cu multă fineţă cu fenomenele analóge, prin carĭ «cele-l'alte doă limbĭ învecinate manifestă, la rîndul lor, reac«ţiunea unuĭ graiŭ aborigen contra juguluĭ invasorilor poste«riorĭ şi represintă óre-cum pe acel graiu; adecă trebuĭ ală«turate cu acele fenomene, prin carĭ limba română se separă «de cele-l'alte dialecte neo-latine şi limba bulgară se separă «de cele-l'alte dialecte slavice.»[64])

Noĭ din parte-ne ne-am unit de-mult cu acéstă programă, dar cu o reservă óre-care fórte substanţială. Recunóscem pe deplin necesitatea uneĭ comparaţiunĭ metodice între cele treĭ limbĭ balcanice învecinate: româna, albanesa şi bulgara; mergem chïar maĭ departe, cerênd întinderea speculaţiuniĭ comparative, pe un plan secundar, asupra limbeĭ grece — vechĭ şi noue —, ba încă asupra celeĭ serbe şi celeĭ slovene. Şi totuşĭ credem că este o mare retăcire, o eróre capitală, de a pune pe aceĭaşĭ linïă legătura între Românĭ şi Albanesĭ pe de o parte, şi raportul Bulgarilor către Românĭ şi Albanesĭ pe de alta. Româniĭ şi Albanesiĭ sînt rude între eĭ, dar nu sînt nicĭ decum rude cu Bulgariĭ.

Pe când morfologia română şi cea albanesă sînt aprópe identice în tóte puncturile, pînă şi 'n trăsurele lor cele maĭ ascunse şi maĭ complicate; limba bulgară, din contra, nu este decât o *caricatură* a morfologieĭ comune daco-epirote, maimuţând nesce plecărĭ asemenate, exprimênd nesce veleităţĭ pe cale de a se manifesta, nesce tendinţe pe jumătate realisate, adesea greşite chïar în acéstă jumătăţire.

Asemĕnarea între româna şi albanesa este o asemĕnare congenitală, o asemĕnare din nascere, din tulpină. Divergintele între ele se datoresc unor aginţĭ posteriorĭ, unor condiţiunĭ mesologice diferite, unor împregĭurărĭ carĭ aŭ reuşit să modifice exteriorul, dar n'aŭ putut să schimbe fondul, esenţa, scheletul. Cu totul alt ce-va e limba bulgară. Ea este cu desă-

64) Ascoli, *Studj critici*, II, p. 64.

rîrşire de un alt nóm. Fenomenele, carĭ îĭ sînt comune cu română şi cu albanesa, nu sînt nicĭ o dată, dar nicĭ o dată organice, ci ĭ-aŭ fost numaĭ altoite pe din afară într'un mod stîngacĭu într'o epocă nu pré-depărtată, şi acésta maĭ cu sémă sub influinţa elementuluĭ român.

Să le examinâm maĭ de aprópe, negreşit însă întru cât se atinge numaĭ de articlul definit, singurul punct ce ne interesă în studiul de faţă.

§ 30. Bulgariĭ posedă şi eĭ formula româno-albanesă S+s, adecă post-articularea substantivuluĭ: *celeak-ăt*=rom. *omu-l*=alb. *nieri-u*; *mama-tă*=rom. *mum'-a*=alb. *mămm'-a*; *sito-to*=rom. *ciuru-l*=alb. *sit'-a* etc. Acest articol postpositiv sună la masculin singular *-ăt* saŭ *-ot*, la feminin singular *-tă*, la neutru singular *-to*, la plural pentru tóte genurile *-te*. Să nu-şĭ închipuéscă însă cine-va, judecând după aparinţe, precum s'a făcut pînă acum de către toţĭ linguistiĭ, cumcă post-articularea substantivuluĭ este tot atât de esenţială în limba bulgară ca în cea română saŭ ca în cea albanesă.

Bulgarul lesne póte să suprime articlul seŭ postpositiv; póte să'l înlăture, după bunul seŭ plac, în modul cel maĭ arbitrar, fără ca acésta să aĭbă vre-o consecinţă pentru sensul fraseĭ. Articulat saŭ nearticulat, substantivul conservă acelaşĭ nuanţă de semnificaţiune. Şi ca probă despre acésta, o probă fórte elocinte, să luâm din cele treĭ limbĭ, puse aci în comparaţiune, câte o bucată analógă din literaturele lor poporane respective.

Inţeleptul Salomon, în órele sale de ne'nţelepcĭune, celebrând în «Cântarea cântărilor» pe frumósa Sulamită, ḑice că pĕrul eĭ este ca o turmă de capre şi dinţiĭ ca o turmă de berbecĭ, gîtul ca un stîlp de marmură şi sînul ca doĭ puĭ de căprióră etc., la carĭ tóte—lucrurĭ fórte graţióse după epocă—mândra Evreĭcă îĭ respunde la rîndul seŭ, că corpul luĭ este ca osul de elefant împodobit cu sapfir, şi maĭ câte altele. Cam tot în felul acesta, un cântec albanes compară talia copileĭ cu o vĕrguţă, peliţa eĭ cu chihlibar, pĕrul eĭ cu córdele uneĭ ghitare,

suflarea cu profumurile de munte şi buzele cu garófă; cântec bulgar ne spune că féta este "subţire-naltă", eĭ sînt ca brînză próspătă, sprâncenele ca găitan de Ţa gura ca o céşcă de argint, ochiĭ ca cereşe negre, li o smochină dulce. In fine, se scie lungul şir de imagi mult maĭ poetice, prin carĭ se depinge cĭobanul român în nóstră poporană "Mieóra". Ĭată acuma textualmente p român, pasagĭul albanes şi pasagĭul bulgar, în carĭ articlu positiv este indicat pretutindenĭ cu litere italice:

Mîndru-*l* cĭobănel
Tras printr'un inel,
Feţişór'-*a* luĭ
Spum'-*a* lapte-*lu*-ĭ,
Mustecĭór'-*a* luĭ
Spicu-*l* grâu-*lu*-ĭ,
Perişoru-*l* luĭ
Pén'-*a* corbu-*lu*-ĭ,
Ochişori-ĭ luĭ
Mur'-*a* câmpu-*lu*-ĭ..[65])

Textul albanes:

Moĭ, e hol'*a* si lĭastar-*i*
E bar*ḑ*'-*a* si kĭehribar-*i*,
Lĭeştă tată si telĭ-ĭongar-*i*,
Er'-*a* trăndălină-mallĭ-*i*,
Buz'-*a* karafilĭă-dukĭan-*i*...[66])

Textul bulgar:

Na snagâ—tenko-visoko,
Liţe mu—présno sirene,
Véjdi mu—stambol-gaĭtani,

---

65) Alexandri. *Poesiĭ populare*. ed. 2, p. 3.

66) Camarda, op. cit. t. 2, p. 24.—Să se observe, că noĭ considerăm ca post-articulate casurile de aşa numitul genitivo-dativ albanes nedetermina pra căruĭa vom reveni cu o altă ocasiune. Albanesce genitivo-dativul "de se exprimă prin nominativul "omu-l": *nĭeri-u*. Cfr. vechĭul român: "*lu* Pet "*de* Pierre".

Usta mu—ceşka srebărna
Oci mu—cerni cereşi,
Ĭazik mu—sladka smokina...[67])

In pasagĭul român, articlŭl postpositiv se găsesce de treĭ-spre-ḍecĭ orĭ; în pasagĭul albanes, cel maĭ scurt din tóte, de noue orĭ, fără a se maĭ numĕra articlul prepositiv; în pasagĭul bulgar—nicĭ una singură dată!

Nu ne-ar fi a-nevoe de a înmulţi pînă la infinit asemenĭ exemple, carĭ demonstră pînă la ultima evidinţă, că articlul postpositiv n'a întrat, ca să ḍicem aşa, în însuşĭ sucul limbeĭ bulgare, ci abia plutesce şovăitor pe d'asupra. Bulgarul se servesce de acest articol în modul cel maĭ capricios, cel maĭ fantastic, une-orĭ omiţêndu-l unde ar trebui să fie, alte orĭ grămădindu-l r o c o c o după adjectivĭ, după pronumĭ, pînă şi după adverbĭ!

§ 31. Acest articol postpositiv bulgar, atăt de nestatornic sub raportul funcţiuniĭ, se bucură el cel puţin de vre-o formă fixă, precisă, după cum este *-l* şi *-a* la Românĭ, *-i*, *-u*, *-a* la Albanesĭ?

Nu. Nicĭ măcar atăta. Sînt unele graĭurĭ bulgare, unde în loc de *-tŭ* figuréză articlul postpositiv *-nŭ*. Astfel în districtul Akhi-celebi, de exemplu, se ḍice *vĭera-na* pentru *vĭera-tă* ‹credinţ'-a›, *kandili-ne* pentru *kandili-te* ‹ĭampe-le›, *kalpaka-nŭ* pentru *kalpak-ăt* ‹căcĭul'-a› etc. Rare-orĭ se maĭ întrebuinţéză acolo *-tŭ* alăturĭ cu *-nŭ*, ĭar d. Cĭolakov ne asigură că a maĭ auḍit şi a treĭa formă: *-sŭ*.[68])

Acésta nu este tot. Bulgariĭ din Macedonia maĭ cunosc o a patra formă a articluluĭ postpositiv: *-vŭ*. Eĭ ḍic, bună-óră: *srţe-vo* ‹inim'-a›, *voda-va* ‹ap'-a› etc.[69])

Maĭ pe scurt, un articol postpositiv sigur şi uniform nu există în limba bulgară.

---

67) **Bezsonov**, *Bolgarskĭja pĭesni*, Moscva, 1855. t. 2. p. 71.
68) **Cĭolakov**, *Bălgarskăĭ narodĕn sbornik*, Bolgrad, 1872. p. 323 nota 5.
69) **Miklosich**, *Vergleichende Grammatik*, t. 3 (1876), p. 185.

Forma *-să* este învederat paleo-slavicul *sĭ* ‘hic‚; forma *-na* pare a fi paleo-slavicul *onă* ‘ille‚; forma *-vă* cată a fi paleo-slavicul *ovă* ‘hic‚, cu acelaşĭ aferesă a luĭ *o-* ca în *-nă=onă*,[70]) deşi n'ar fi peste putinţă de a vedé în ea prototipul *va* al articluluĭ postpositiv albanes, despre care maĭ sus în §-ful 24; în fine, forma *-tă*, articlul definit cel maĭ respăndit la Bulgarĭ, este fără îndoiélă paleo-slavicul *tă* ‘ille‚ saŭ ‘ipse‚.

§ 32. Articlul postpositiv fiind dară în limba bulgară o adevĕrată superfetaţiune, un element fără consistinţă şi fără rădăcină, o evidinte importaţiune de puţină durată, este maĭ mult decât probabil că el s'a format anume după modelul articluluĭ postpositiv român, căcĭ relaţiunile Bulgarilor cu Albanesiĭ aŭ fost tot-d'a-una maĭ restrînse şi maĭ unilaterale. Traducênd literalmente pe al nostru *-l=ille* prin *-ăt=tă* ‘ille‚, Slaviĭ din Balcanĭ n'aŭ făcut alt ce-va decât cela-ce făcură Sloveniĭ din Resia lîngă Udine, carĭ, împrumutând dela veciniĭ lor Italianĭ articlul definit *il*, l'aŭ tradus şi eĭ de asemenea tot prin demonstrativul paleo-slavic *tă*,[71]) cu acea numaĭ firéscă deosebire că articlul resian este prepositiv ca şi cel italian, pe când articlul bulgar a trebuit să fie postpositiv ca cel român.

Pentru a demonstra şi maĭ limpede, dacă se póte, natura eminamente exotică a articluluĭ postpositiv la Bulgarĭ, să maĭ adăogâm că el n'are casurĭ oblice. In tesă generală, cu nesce excepţiunĭ cam equivóce şi de tot sporadice, acest articol se întrebuinţéză numaĭ la nominativ. Formele daco-epirote *omu-lu-ĭ=nieri-u-t* saŭ *ţer'-e-ĭ=dit'-e-t*, adecă ‘homo-ill-ius‚ saŭ ‘terra-ill-ius‚, sînt absolutamente necunoscute limbeĭ bulgare, care le înlocuesce prin *na celeak-ăt* saŭ *na zemie-tă*, cela-ce însemnéză literalmente: ‘sur homme-le‚ saŭ ‘sur terre-la‚.

Este fórte semnificativ, negreşit, că Bulgariĭ, ca şi Româniĭ saŭ Albanesiĭ, contra totalităţiĭ limbelor slavice, aŭ identificat

70) Acéstă explicaţiune, noĭ am dat'o pentru prima óră în epistola către Ascoli din 5 aprile 1878, publicată în *Archivio glottologico*, t. 3. Deja în urma nóstră, tot aşa s'a pronunţat *Archiv fuer slavische Philologie*, t. 3, p. 522.

71) Baudouin de Courtenay, *Rezianskiĭ katihizis*, Leipzig, 1875, p. 25.

în formă genitivul cu dativul. La dînşiĭ *na celeak-ăt* însemnéză de o potrivă: „hominis„ şi „homini„. Nicĭ aci însă coincidinţa cu morfologia daco-epirotă nu e perfectă. Pe de o parte, s'aŭ conservat urmele unuĭ dativ separat, după cum vom vedé chĭar îndată în §-ful 34; pe de alta, genitivo-dativul bulgar nu se formézǎ prin sufixaţiune, ca cel româno-albanes, ci prin preposiţiune....

§ 33. Articlul prepositiv, atăt de esenţial în graĭul român şi în cel albanes, atăt de caracteristic în aceste doă limbe prin legătura sa exclusivă cu adjectivul, lipsesce cu desăvîrşire Bulgarilor, la carĭ—maĭ pe d'asupra—relaţiunea între substantiv şi adjectiv este inversă de ceĭa ce se petrece în sfera daco-epirotă.

Pe când la noĭ şi la Albanesĭ adjectivul, în regula generală, urméză după substantiv; bulgăresce, din contra, adjectivul, érăşĭ în regula generală, precede substantivuluĭ. Bulgarul nu dice *celeak-ăt dobăr* „homo-ille bonus„, ci numaĭ *dobriĭ-ăt celeak* „bonus-ille homo„.[72])

Chĭar atuncĭ când, printr'o rară excepţiune, un adjectiv articulat se pune după substantiv, construcţiunea bulgară sună: ***Petăr** părviĭ-ăt*, literalmente „Pierre premier-le„, adecă o formulă S A+*s*, radicalmente străină sintaxeĭ româno-albanese, care cere formula S *a*+A.

Românul *cel-bun* saŭ albanesul *i-miră* fiind imposibile la Bulgarĭ, în deşert am cauta la dînşiĭ formula completă S+*s* *a*+A, ca la noĭ în *omu-l cel-bun*, la Albanesĭ în *nĭeri-u i-miră*.

§ 34. Şi totuşĭ reduplicarea articluluĭ definit este cunoscută pînă la un punct Bulgarilor.

De'ntăiŭ, în locul formuleĭ româno-albanese S+*s* *a*+A, Bulgariĭ şĭ-aŭ închipuit o formulă S+*s* A+*s*; de exemplu: *bulkă-tă hubavă-tă* „frumósă femeiă„,[73]) literalmente: „femme-la

72) Cankof, *Grammatik der bulgarischen Sprache*, Wien, 1852, p. 46.
73) Bezsonov, op. cit. t. 2, p 78.

belle-la„, saŭ: *drehi-te samodivski-te* ‘haĭnele de ḑînă„, liter mente: ‘habits-les fééeriques-les„.[74]) Acéstă construcţiune f mézá una din licenţele poesieĭ poporane bulgare.

Al doilea, în districtul Akhĭ-celebi se maĭ aude, tot în p esia poporană, o alt-fel de reduplicaţiune nu maĭ puţin in lită a articluluĭ definit, anume după formula A+*s*+*s*; bună-óra

Utide maĭka ta nabra
Ut *devetĭ-tu-nu* gradină
Pilinĭ....[75]).

unde *devetĭ-tu-nu*, numĕrul ‘noue„, se traduce literalmente prin: ‘neuf-le-le„.

In fine, în acelaşĭ district, după d. Cĭolakov, cătră dativul articolat se acaţă dativul de a treĭa persónă, de exemplu *konĭu-tu-mu*. Iată ce ’mĭ scrie în acéstă privinţă într’o epistolă profesorul Miklosich: ‘*Konĭu-tu-mu* est difficile à expliquer. ‘Je crois que les Bulgares peuvent dire: *dadoh oves konĭu*‘*-tu-mu*, littéralement: dedi avenam equo-τῷ-ei, phrase dans ‘laquelle au datif konĭu-tu τῷ ἵππῳ este ajouté le datif ‘αὐτῷ. La langue bulgare contient encore beaucoup d’énigmes„.

§ 35. Formula reduplicativă S+*s* A+*s*, pe care şi-a apropriat’o articlul definit în poesia poporană bulgară, nu e de tot străină limbeĭ române, şi póte că s’ar afla unde-va şi la Albanesĭ.

Dar relaţiunea fenomenelor, precum ne vom încredinţa îndată, este diametralmente opusă.

In volumul luĭ popa Grigorie ne întimpină următórele remarcabile specimene de acéstă formulă:

Texturĭ Măhăcene: ‘Predica I„ 244: hicléno-lu vrajmaşu-lu, 245: hiclénu-l vrăjmaşu-lu, 240: pâînre-a noastră săţioas’-a.

---

74) Dozon, *Chansons populaires bulgares*, Paris, 1875, p. 7, 17 etc.
75) Cĭolakov, op. cit. p. 323, No. 66.

T e x t u r ĭ B o g o m i l i c e: „Rugăcĭunea de scóterea dracilor„ 117: dracu-l înşelătorĭu-l, 125: înfriicatu-lu-i scaunu-l, cinstitu-l veşămăntu-l; „Călătoria Maĭceĭ Domnuluĭ„ 60: sfântu-l botedu-l, 64: necredinéoşi-i Jidovi-i, 50: înfricatu-lu-i scaunu-lu-i, 67: creştini-i păcătoşi-i; „Apocalipsul luĭ Paul„ 24: svântu-l botedu-l, 28: toţi-i direpţi-i; „Cugetărĭ în óra morţiĭ„ 98: mare-le patriarhu-l.

Din aceste 13 specimene, numaĭ în 3 adjectivul e pus după substantiv: „păînre-a noastră *săţioas'-a*„, „dracu-l *înşelătorĭu-l*„ şi „creştini-i *păcătoşi-i*„. În cele-l'alte 11 specimene, adjectivul precede, usurpând astfel locul stereotip al substantivuluĭ, ĭar prin acésta căpĕtând şi post-articularea cea substantivală. A duoa post-articulare ni se presintă dară ca un fel de revendicare din partea substantivuluĭ celuĭ gonit; o revendicare analógă cu cea constatată în §-ful 19. Acolo, în exemplele „curat sufletu-l„, „mare mil'-a„, „milostivŭ domnu-l„, substantivul, perḑĕndu-şĭ posiţiunea, a reuşit totuşĭ a împedeca cel puţin articularea usurpatoruluĭ adjectiv: acĭ, neputĕnd să desarticuleze pe rivalul seŭ, el se mulţumesce cu o a doua articulare. Ambele fenomene provin de o potrivă din aversiunea limbeĭ române pentru formula A S în locul formuleĭ normale daco-epirote S A.

O tendinţă contrariă aŭ produs la Bulgarĭ un resultat aprópe identic: dupla post-articulare în construcţiunea substantivuluĭ cu adjectivul: însă nu A+*s* S+*s*, ca în volumul luĭ popa Grigorie, ci S+*s* A+*s*, adecă cu inversiunea celor doĭ membri aĭ formuleĭ. La dînşiĭ posiţiunea n o r m a l ă a adjectivuluĭ este de'naintea substantivuluĭ. De acĭ decurge consecinţa că, în construcţiunea adjectivuluĭ cu substantivul, post-articularea aparţine de drept celuĭ de'ntâiŭ. Când se'ntîmplă însă, în stilul cel p o e t i c, ca substantivul să împresóre locul adjectivuluĭ, acesta din urmă, perḑĕndu-şĭ posiţiunea, nu vrea totuşĭ a perde şi articlul, de unde apoĭ, prin rivalitatea ambelor elemente, se nasce o duplă post-articulare. Iată de ce exemplele de maĭ sus de reduplicarea articluluĭ la Bulgarĭ, exemple

de altmintrea fórte rare, aparţinênd numaĭ poesieĭ poporane, ne presintă tóte construcţiunea: substantiv+adjectiv, nicĭ o dată adjectiv+substantiv.

Diferinţa esenţială între fenomenul român cel excepţional şi fenomenul cel bulgar nu maĭ puţin excepţional consistă dară în diferinţa formulelor: S+*s* A+*s* şi A+*s* S+*s*. Dacă un asemenea fenomen excepţional s'ar găsi cumva şi la Albanesĭ, se póte predice cu o deplină certitudine, că el va presinta formula română, nu pe cea bulgară.

§ 36. Conchidem:

Particularităţile cele ne-slavice ale morfologieĭ şi sintaxeĭ bulgare se explică tóte, cel puţin în sfera immediată şi mediată a articluluĭ definit, prin vecinătatea cu Albanesiĭ şi maĭ ales cu Româniĭ; dar prin v e c i n ă t a t e, nu prin î n r u d i r e.

La Bulgarĭ sînt multe lucrurĭ dela Românĭ, unele dela Albanesĭ, nemic însă dela Daco-epiroţĭ, dela substratul autocton, din care s'aŭ desfăşurat pe câĭ diverse Româniĭ şi Albanesiĭ, individualisându-se uniĭ şi alţiĭ cu secolĭ înainte de prima aşedare a elementuluĭ bulgar în Balcanĭ.

Să trecem la:

IV. Limba grécă.

§ 37. Vorba fiind despre Elenĭ, nu despre Neo-grecĭ, nu póte fi cestiune de un împrumut posterior dela Românĭ saŭ dela Albanesĭ, după cum am vedut maĭ sus în casul Bulgarilor.

Grecul ὁ ἀνὴρ ὁ ἀγαθός = ‹l'homme le bon› corespunde prin dupla articulare albanesuluĭ *nĭeri-u i-miră* şi românuluĭ *omu-l cel-bun;* dar numaĭ ca principiŭ, nu ca tip sintactic, căcĭ formula daco-epirotă este S+*s a*+A, pe când cea grécă e: *s*+S *a*+A, saŭ maĭ bine: *s*+S *s*+A.

O articulare triplă într'o construcţiune fără genitiv, ca românesce în *omu-l cel-bunu-l* saŭ albanesce în *nĭeri-u i-mir'-i* = ‹homme-le le-bon-le›, este necunoscută Grecilor chiar ca prin-

cipiŭ, fiind-că în ὁ ἀνὴρ ὁ ἀρχαῖος ὁ ἀγαθός, de exemplu, ceĭ treĭ articolĭ nu se aplică la doĭ, ci la treĭ membri aĭ propositiuniĭ.

O corespundință perfectă, pe care o indică Camarda, ar fi grecul ὁ ἀγαθὸς ἀνήρ față cu albanesul *i-mirë nieri* saŭ cu românul *cel-bun om*;[76]) dar pe de o parte aci articlul nu e reduplicat, ĭar pe de alta—cela-ce'ĭ și maĭ important—o asemenea construcțiune este o simplă metatesă sintactică, fórte rară la Românĭ și la Albanesĭ.

Camarda comite o scăpare din vedere, comparând tipul specific albanes *șpi'-a e-të-ĭat-i-t*= ‹cas'-a a-lu-tată-lu-ĭ›, cu grecul: ὁ οἶκος ὁ τοῦ πατρός,[77]) căcĭ în construcțiunea albanesă, rare-orĭ întrebuințată, sînt patru articolĭ, pe când în cea grécă numaĭ treĭ. O corespundință maĭ corectă légă pe ὁ οἶκος ὁ τοῦ πατρός cu tipul comun româno-albanes *șpi'-a e-ĭat-i-t*=*cas'-a a-tată-lu-ĭ*= ‹maison-la la-père-le-de›. Dar și aci trebuesc stabilite unele reserve. De 'ntâĭu *șpi'-a*, *cas'-a*, representă formula S+*s*, nu *s*+S ca în ὁ οἶκος. Al doilea, *ĭat-i-t*, *tată-lu-ĭ*, după cum am constatat'o maĭ sus, se analiséză în ‹père-le-de›, pe când sufixul genitival *as* în πατρός nu se descompune în doă elemente.[78]) Orĭ-cum ar fi, este în adevĕr o coincidință fórte remarcabilă, că în tipul genitival grec ὁ οἶκος ὁ τοῦ- sînt treĭ articolĭ pentru doĭ membri aĭ propositiuniĭ, întocmaĭ ca în tipul genitival daco-epirot; o coincidință însă nu morfologică, ci ĭarășĭ numaĭ de principiŭ, de vreme ce formula româno-albanesă este: S+*s* α+S+*s*+*d*, cea grécă: *s*+S α+*s*+S+*d*.

Limba grécă nu cunósce un articol adjectival special ca cel româno-albanes, diferit prin posițiune și diferențiat prin formă. In ὁ ἀνὴρ ὁ ἀγαθός, ca și 'n ὁ οἶκος ὁ τοῦ πατρός, articlul de 'naintea adjectivuluĭ este absolutamente unul și acelașĭ articol ca și cel de'naintea substantivuluĭ, șovăind numaĭ sub raportul funcțiuniĭ între natură demonstrativă și natură relativală.

---

76) Camarda, op. cit. I, p. 207-8.
77) Ibid. p. 209.
78) Cf. Schleicher, *Compendium*, ed. 3, p. 537

Adjectivul elen nu avea vre-o trebuință deosebită de a fi articulat, de óră ce el nu se confundă nicĭ o dată cu adverbul, după cum se confundă la Românĭ și la Albanesĭ. Adjectivul καλός (=rom. *frumos*=alb. *bukurĕ*) și adverbul καλῶς (=rom. *frumos*=alb. *bukurĕ*), κακός (=rom. *reŭ*=alb. *keikĭ*) și κακῶς (=rom. *reŭ*=alb. *keikĭ*) se pot lua unul drept altul numaĭ dóră la Neo-grecĭ.

In fine, articlul elen este fără comparațiune maĭ liber, maĭ independinte decât ceĭ doĭ articolĭ definițĭ la Românĭ și la Albanesĭ, lăsând departe în urmă, în acéstă privință, nu numaĭ articlul româno-albanes postpositiv, desbrăcat de orĭ-ce individualitate proprie prin strînsa 'ĭ alipire cu substantivul seŭ, dar pînă și pe cel prepositiv. Un paralelism ca ὁ τῆς τοῦ πάππου μου ἀδελφῆς υἱός, unde articliĭ și numile corespundințĭ formézǎ doă tabere separate, este ce-va cu totul peste putință în sintaxa daco-epirotă.

La Grecĭ singurele desinințe casuale, fără ajutorul articlului, de exemplu: πάππου μου ἀδελφῆς υἱός, sînt de ajuns pentru sensul fraseĭ, ceĭa-ce permitea luĭ Omer de a întrebuința de o potrivă ὁ γέρων și γέρων, οἱ ἄλλοι și ἄλλοι, τὰ πρῶτα și πρῶτα, „ca cel maĭ comod mijloc metric„, după expresiunea luĭ Düntzer.[79])

Cu tóte aceste clătinărĭ formale și funcționale, ar fi a merge cine-va pré-departe, dacă s'ar apuca a contesta natura o r g a n i c ă a articluluĭ definit în limba grécă, unde el ne apare în tóte dialectele, fie cât de corupte, pînă și 'n dialectul așa numitelor inscripțiunĭ cipriote.

§ 38. Nu este fără interes, că confusiunea formală, dacă nu o coincidință perfectă, între genitiv și dativ, pe care o găsim la Greciĭ modernĭ, se întrevede deja la Elenĭ,[80]) ceĭa-ce înlătură ipotesa unuĭ împrumut medieval dela Albanesĭ saŭ dela Românĭ.

---

79) *Homerische Abhandlungen*, Leipzig, 1872. p. 530.
80) Mullach, *Grammatik der griechischen Vulgärsprache*. Berlin, 1856. p. 28.

Ce-va mai mult. La numĕrul dual, limba grécă, începênd din timpiĭ ceĭ maĭ vechĭ, n'a cunoscut nicĭ o dată decât o singură desinință pentru genitiv și dativ. Să nu uĭtâm tot-o-dată, că genitivo-dativul dual elen, cel puțin omericul -φιν saŭ -φι=*bh*-, indică un dativ primitiv, întocmaĭ ca genitivo-dativul plural albanes -*ve*=*bh*-; pe când genitivo-dativul român, abătêndu-se dela acéstă particularitate greco-albanesă, denótă, din contra, prioritatea genitivuluĭ: -*lor*=*illorum*.

§ 39. Conformitatea de principiŭ în reduplicarea și triplicarea articluluĭ, dacă nu și întâlnirea parțială în coincidința genitivuluĭ cu dativul, stabilesce o ne'ndoĭósă legătură între sfera grécă și sfera daco-epirotă.

Articlul genitival maĭ cu sémă ni se pare a fi de o extremă importanță, căcĭ româno-albanesa și gréca sînt singurele limbe ariane din Europa, carĭ — prin formula α+S+*d* —aŭ reușit a indica lămurit natura adjectivală a genitivuluĭ, fără a-l identifica totușĭ cu adjectivul ordinar, după cum îl identifică, bună-óră, limbele ariane moderne din India. In ὁ οἶκος ὁ πατρός, în *șpi'-a e-tatit*, în *cas'-a a-tătaluĭ*, πατρός—*tatit*—*tatăluĭ* sînt genitivĭ în tótă puterea cuvîntuluĭ, tot așa de specialisațĭ ca latinul *patris*; dar în construcțiunea *domus patris* genitivul masculin *patris* este în divorțiŭ cu femininul *domus*, și ambele nu se pot concorda decât numaĭ înlocuindu-se *patris* printr'un adjectiv ordinar: "domus *paterna*"; pe când al doilea ὁ în gréca, *e*- în albanesa și *a*- în româna concórdă pe genitiv cu numele rector la gen și la numĕr, reconciliând caracterul special al genitivuluĭ cu caracterul general al adjectivuluĭ.

Inrudirea de aprópe între gréca și albanesa, susținută cu atâta căldură de către Camarda maĭ cu deosebire, este dară un fapt necontestabil. Acéstă înrudire însă, resultând din corespondința p r i n c i p i e l o r, este cu mult maĭ depărtată decât înrudirea între albanesa și româna, care se manifestă printr'o corespondință nu numaĭ principială, dar și a a p l i c a ț i u n i l o r.

Erórea cea capitală a luĭ Camarda, păcatul seŭ c tódeĭ celeĭ riguróse, prin care se distinge Linguistica este de a fi comparat d'a-dreptul albanesa cu gréca raţiunea sciinţifică cere de a se restabili maĭ întâĭu daco-epirot, alăturându-se apoĭ gréca — adecă elen albanesa în deosebĭ şi nicĭ cu româna, ci cu româno Numaĭ elementul comun româno-albanes este adevĕr ca element balcanic, vechĭu maĭ pe sus de orĭ-ce in numaĭ acest element vechĭu póte fi pus într'un mod alăturĭ cu limba cea veche a Eladeĭ.

§ 40. Nu putem termina acéstă lungă şi stăruitóre a reduplicăriĭ articluluĭ definit pe peninsula balcanică atinge, măcar în trécăt, încă una din manifestaţiunile fenomen, anume în:

V. Limba ţigană.

După cum Bulgariĭ aŭ împrumutat articlul dela R tot aşa Ţiganiĭ l'aŭ luat dela Grecĭ; şi s'aŭ încurcat şi aşa ca Bulgariĭ, nesciind cum să-l întrebuinţeze, căci străin—cel puţin în gramatică—încurcă, pe semne, pină Ţigan.

Luminósele cercetărĭ ale luĭ Miklosich aŭ demonstr Ţiganiĭ, într'o periódă óre-care din evul-mediŭ, aŭ pet maĭ mult timp în provinciele imperiuluĭ bizantin, maĭ 'n de a se fi respăndit spre Occidinte.[81])

Comparând graĭul Ţiganilor din Europa cu al celor re în Asia, eminentul ţiganist Paspati constată că: «Les N «des aussi bien que les Sédentaires ont emprunté leur a «des Grecs; parmi les Tchinghianés de l'Asie l'article i «ste pas.»[82])

Acest articol ţigănesc este *o* la masculin singular, *i* la feminin, *o* la plural pentru ambele genurĭ, *e* la tót

81) Miklosich, *Ueber die Wanderungen der Zigeuner*, III, Wien. 187..

82) Paspati, *Etudes sur les Tchinghianés*, Constantinople, 1870, p. 39.

surile oblice. Ca şi la Bulgarĭ însă, el n'are o formă statornică. In România Ţiganiĭ pun la tóte casurile oblice masculine *le*, la cele feminine din singular *la*, la nominativ plural *ol* saŭ *il*, cu un *l* imitat—probabilmente—după articlul român. Alţiĭ érăşĭ întrebuinţéză un articol *do* saŭ *dol*, de exemplu în următorul căntec :

Pe kou plai *do* zeleno,
Kerdol abeau romano;
Te kidean-pe *dol* ceaya,
Dol ceaya *dol* tiknorea....

adecă : «pe acéstă movilă verde se jócă nunta ţigănéscă; să alerge într'acolo fetele, fetele cele micĭ».[83])

In acest cântec ne întimpină o reduplicare a articluluĭ definit întocmaĭ după tipul grec ὁ ἀνὴρ ὁ ἀγαθός, anume *dol ceaya dol tiknorea*, literalmente «les filles les petites»=αἱ κόραι αἱ μικραὶ.

Alt exemplu:

Ta si lake pheneaki,
Le pheneaki le bareaki...[84])

adecă: «dar este a surorii sale, a surorii sale maĭ marĭ», unde genitivul *le pheneaki le bareaki* însemnéză literalmente: «de la soeur de la grande»=τῆς ἀδελφῆς τῆς μεγάλης.

Tot aşa în: *e piri e sastruni*=«la marmite la ferrée»,[85]) *il raya il barea*=«les dames les grandes»,[86]) *o Dumitr' o balamo* =«le Démètre le marchand»[87]) etc.

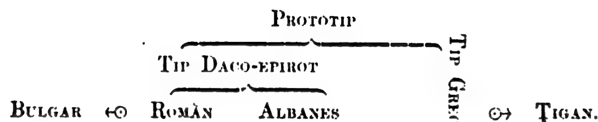
Ţiganiĭ n'aŭ împrumutat dela Grecĭ articlul genitival, fiind-că aŭ adus din India sistemul fórte apropiat, comun tuturor dia-

83) Barbu Constantinescu, *Poesia poporană a Ţiganilor*, in *Columna luĭ Traian* 1877, p. 616.
84) Ibid. p. 618.
85) Ibid. p. 620.
86) Ib. p. 612.
87) Ib. p. 609.

lectelor neo-sanscrite [88]) şi pe care eĭ aŭ început a-l perde numaĭ în Italia;[89]) anume sistemul de a întrebuinţa în loc de genitiv pe adjectivul ordinar. Astfel grecul ὁ τοῦ κρέως, ἡ τοῦ κρέως, τὸ τοῦ κρέως etc. saŭ al nostru *al cărniĭ*, *a cărniĭ*, *aĭ cărniĭ*, *ale cărniĭ*, se traduc ţigănesce prin: *maseskoro*, *maseskeri*, *maseskere*, carĭ sînt nesce curaţĭ adjectivĭ, ca şi când noĭ am ḑice: *cărnesc, cărnéscă, cărnescĭ.* Tipul genitival grec şi daco-epirot diferă cu totul sub raportul morfologic de acest tip genitival indian modern, căcĭ *i dadeskeri cei*, de exemplu, nu este ἡ κόρη τοῦ πατρός, nicĭ *fét'-a a tatăluĭ*, ci numaĭ dóră: ἡ πάτρια κόρη=*tătésc'-a fétă*; dar ambele sisteme ajung la acelaşĭ resultat de a concorda pe genitiv la gen şi la număr cu numele cel rector. In acest mod, Ţiganiĭ sînt în stare de a imita fórte bine dupla articulare grécă într'o construcţiune genitivală, fără a se depărta totuşĭ dela propriul lor sistem. Aşa, bună-óră, în locuţiunea citată de Paspati: *i khan i mortiangheri* „la puanteur des cuirs„,[90]) eĭ nu fac decât a pune ἡ ὀσμή ἡ δερμάτινη în loc de ἡ ὀσμή ἡ δερμάτων.

VI. Prima conclusiune.

§ 41. Din cele 5 capitole de maĭ sus, resultă următórea genealogiă pe peninsula balcanică pentru tipul sintactic „homo-ille ille-bonus„ şi formele înrudite:

Intre Românĭ şi Albanesĭ este o relaţiune g e n e t i c ă immediată; între eĭ şi Grecĭ relaţiunea e de asemenea genetică, dar mediată; între dînşiĭ toţĭ şi între Bulgarĭ de o parte, iar Ţiganĭ de cea-l'altă, este o relaţiune de î m p r u m u t, şi a-

88) Beames, *Comparative grammar of the modern aryan languages of India*, t. 2, London, 1875, p. 174.—Fr. Mueller, *Reise der Fregatte Novara*, Linguist. Th. p. 141—3.

89) Ascoli, *Zigeunerisches*, Halle, 1865, p. 141.

90) Paspati, op. cit. p. 53—4.

nume raportul Bulgarilor către Românĭ corespunde raportuluĭ Ţiganilor către Grecĭ.

Tipul daco-epirot, substratul comun ante-latin al limbelor română şi albanesă, cată să fi avut, pe lîngă alte particularităţĭ linguistice, următórele şépte trăsure sintactice, relative — maĭ mult saŭ maĭ puţin—la întrebuinţarea articluluĭ definit:

1°. Substantivul pus generalmente de'naintea adjectivuluĭ, după formula S A;

2°. Un articol definit post-positiv substantival: S+*s*;

3°. Un articol definit pre-positiv adjectival: *a*+A;

4°. Posibilitatea unuĭ articol post-positiv pentru adjectivul deja pre-articulat: *a*+A+*a*;

5°. Posibilitatea dupleĭ şi chĭar tripleĭ articulaţiunĭ în construcţiunea substantivuluĭ cu adjectivul: S+*s* *a*+A saŭ S+*s* *a*+A+*a*;

6°. Un articol prepositiv genitival, concordat la gen şi la numĕr cu substantivul ce'ĭ precede: α+S saŭ α+*s*+S;

7°. Formarea genitivo-dativuluĭ prin adausul uneĭ desininţe speciale către nominativul post-articulat: S+*s*+*d*;

8°. Coincidinţa formală permaninte a genitivuluĭ cu dativul;

9°. Coincidinţa formală predomnitóre a adjectivuluĭ cu adverbul.

Tóte aceste particularităţĭ, maĭ ales primele opt, sînt radicalmente contrare sintaxeĭ romanice, celtice, letto-slavice şi germane.

O unică excepţiune dintre graĭurile ariane ne-balcanice ale Europeĭ presintă, pînă la un punct:

VII. Limbile scandinave.

§ 42. Grupul linguistic scandinav, compus din vechĭa islandesă, svedĭană, norvegiană şi danesă, dintre carĭ noĭ din parte-ne cunóscem maĭ bine primele doă, posedă în tóte dialectele sale un articol substantival post-positiv după formula S+*s*, oprit de a se acăţa vre-o dată la adjectiv.

In limba svedianā, de exemplu, unde acest articol este -en saū -n la masculin şi feminin, -et saū -t la neutru, frasa: "var-*en* kommen, fugl-*en* quittrar, skog-*en* lōfvas, sol-*en* ler„ este sintacticesce identică cu românul: "vér'-*a* vine, pasere-*a* cântă, pădure-*a* înfrundesce, sóre-*le* lucesce„, saū cu albanesul: "ver'-*a* vĭăn, zog-*u* kăndon, pĭul'-*i* ĭeşilon, diel-*i* kĭeş„, ceĭa-ce franţusesce ar fi literalmente: "printemps-*le* vient, oiseau-*le* gazouille, bois-*le* verdit, soleil-*le* sourit„.

Limbile scandinave ne oferă în acelaşĭ timp un articol prepositiv adjectival după formula *a*+A, care în formă póte să fie maĭ mult saū maĭ puţin diferenţiat de cel substantival, ba chĭar identic, ca bună óră în vechĭa islandesă, dar nu se confundă cu el nicĭ o dată în funcţiune.

In svediana acest articol adjectival sună *den* la masculin şi feminin, *det* la neutru, fiind prin urmare, ca şi la Românĭ, maĭ plin saū maĭ lung decât cel substantival.

Am vedut deja maĭ sus, în §-ful 24 pag. 642, că 'n limbele scandinave, întocmaĭ ca românesce şi albanesce, genitivul se formézā prin adausul uneĭ desininţe la nominativul cel articulat: *man-en-s=omu-lu-ĭ=nĭeri-u-t.*

In fine—ce-va şi maĭ semnificativ — acest grup linguistic cunósce reduplicarea articluluĭ în construcţiunea adjectivului cu substantivul, punênd S+*s* lîngă *a*+A, după cum fac Românii şi Albanesiĭ.

In vechĭa islandesă fenomenul este maĭ rar, dar nu insolit. Wimmer observă: "Hie und da steht der Artikel sowol vor dem Adjectiv als *nach* dem Substantiv„, şi aduce ca exemplu: "*en* yngri kona-'*n*„, literalmente: "illa-junior foemina-illa„.[91])

In svediana acéstă construcţiune este de tot normală: "*den* gamle konung-*en*„="*cel*-bătrîn rege-*le*„, *den* rōda blomma-'*n*„= "*cea*-roşiă flóre-*a*„, "*det* lilla brefv-*et*„="*cea*-mică scrisóre-*a*„, etc.

---

91) Wimmer, *Altnordische Grammatik*, Halle, 1871, p. 78.

Singura diferinţă este, că reduplicarea scandinavă se formuléză prin *a*+A S+*s*, ïar cea daco-epirotă prin S+*s* *a*+A; o diferinţă de principiŭ, resultând din aceïa că la Românï şi la Albanesï substantivul, în regulă generală, precede adjectivuluï, pe când la Scandinavï, ïarăşï în regulă generală, îï succede.

Limbele scandinave se întâlnesc dară cu grupul daco-epirot în patru formule fórte caracteristice:

S+*s*: «homo-ille»;

a+A: «ille-bonus»;

S+*s*+*d*: «homo-ill-ius»;

a+A S+*s*=S+*s* *a*+A: «ille-bonus homo-ille»=«homo-ille ille-bonus».

§ 43. In deşert se încércă uniï a contesta vechimea acestor particularităţï morfologice saŭ maï bine sintactice, ïar maï ales a post-articulăriï, în limbele scandinave.[92])

Impregïurarea, că sub-dialectul din Schleswig întrebuinţéză *æ man* în loc de *mand-en* se datoresce învederat acţiuniï teutonice saŭ germane propriŭ ḑise.

Raritatea articluluï post-positiv în Edda însemnéză întocmaï atâta ca raritatea articluluï pre-positiv în Omer. Scandinaviï şi Greciï posedênd o declinaţiune nearticulată pe lîngă cea articulată, antica poesiă, în Islandia ca şi 'n Elada, preferïa pe cea de'ntâiŭ din causa maï multeï energie şi maï puţineï vulgarităţï, dacă nu chïar din consideraţiunï curat metrice. Este însă maï mult decât sigur, că nu tot aşa vorbïa pe atuncï poporul.

In secolul IX, mult înainte de compunerea Edde?, influinţa scandinavă, prin cuceritoriï Varegï, se reversase asupra Rusieï nordice, ducênd acolo cu sine articlul substantival post-positiv, ale căruï urme s'aŭ conservat pînă astăḑï, într'un mod sporadic şi reŭ altoit, exclusivamente în poesia poporană, în unele sub-dialecte ruse. Astfel lîngă Olonetz, de exemplu, se

92) Latham, *A hand-book of the english language*, London, 1868. p. 176.

póte audi *kresto-tă*=‹croix-la, *tzerkvi-ty*=‹églises-les›, etc. Ruşiĭ dela nord aŭ împrumutat dela Scandinavĭ, într'o dosă maĭ mică, ceĭa-ce Bulgariĭ aŭ împrumutat dela Românĭ pe o scară maĭ întinsă, datorită uneĭ acţiunĭ maĭ îndelungate şi maĭ compacte. Profesorul Leskien în zădar caută o înrudire între post-articularea dialectică ruso-nordică şi între cea bulgară.[93]) Filiaţiunea între ambele fenomene este maĭ slabă, în orĭ-ce cas, decât înrudirea între Daco-epiroţĭ şi Scandinavĭ.

§ 44. Particularităţile de maĭ sus ale grupuluĭ linguistic scandinav sînt cu atât maĭ fenomenale, cu cât pe d'o parte el este fórte depărtat geograficesce de sfera cea compactă a limbelor balcanice, ĭar pe de alta, deşi german prin totalitatea *materialuluĭ* seŭ, diferă astfel radicalmente prin *formă* de întréga familiă germanică,[94]) şi de întréga familiă letto-slavică, pe care linguistiĭ—bine saŭ reŭ—s'aŭ deprins a o considera ca cea maĭ înrudită cu Germaniĭ, ca un element constitutiv al aşa numiteĭ ‹unităţĭ slavo-letto-germane›.

Slaviĭ, Litvaniĭ şi Germaniĭ posedă şi eĭ un articol postpositiv, dar care nicĭ într'un cas nu póte fi substantival, ci aparţine numaĭ adjectivuluĭ. Prin post-articulare, germanul *gut* devine *gut-er*, slavicul *dobrŭ*—*dobrŭ-i*, litvanul *gìvas*—*gîvas-is*, acăţându-se la adjectiv un articol format dintr'un pronume personal de a treĭa persónă.[95]) In grupul daco-epirot, cu totul din contra, numaĭ articlul prepositiv, nu cel postpositiv, este propriŭ adjectivuluĭ; şi tot aşa se petrece la Scandinavĭ. Scandinaviĭ însă, ca şi ceĭ-l'alţĭ Germanĭ, ca Litvaniĭ şi ca Slaviĭ, obicĭnuesc în acelaşĭ timp a pune adjectivul de 'naintea substantivuluĭ, pe când norma daco-epirotă cere ordi-

93) Leskien, *Ueber den Dialekt der russischen Volkslieder*, in Kuhn's *Beiträge*, t. 6, p. 157. — Cfr. Miklosich, *Vergleich. Gramm. d. slavischen Sprachen*, t. 3 (1876), p. 305.

94) Cfr. Garnett, *Philological essays*, p. 49.

95) Leo Meyer, *Ueber die Flexion der Adjectiva im Deutschen*, Berlin, 1863. şi Miklosich, *Ueber die zusammengesetzte Deklination in den slavischen Sprachen*, in *Sitzungsb. d. Wien. Akad.*, phil.-hist. Cl., t. 68, p. 133 etc.

nea inversă. De unde óre acéstă curiósă amalgamă de sintaxa specifică slavo-letto-germanică cu sintaxa specifică daco-epirotă?

In starea actuală a sciinţeĭ, din nenorocire, maĭ sînt încă multe cestiunĭ, în carĭ Linguistica invócă cu stăruinţă ajutorul Istorieĭ, dar nu-l capĕtă. Grupul scandinav—s'ar puté întreba Linguistica—nu este cum-va produsul unuĭ amestec etnic, saŭ cel puţin al unuĭ îndelungat contact într'o epocă óre-care, între o ramură germanică şi între substratul autocton al popórelor de pe peninsula balcanică? La acéstă întrebare, Istoria stă pe gândurĭ.

Orĭ-cum ar fi, articlul postpositiv substantival al Scandinavilor este ce-va atăt de ne-germanic, fără ca să maĭ vorbim de Slavĭ şi de Litvanĭ, încăt marele Grimm, nesciind cum să-l înlăture, a imaginat a-l trage din articlul prepositiv adjectival; o teoriă fórte asemĕnată cu faĭmosul *lucus à non lucendo*. Scandinaviĭ—ḑice el—întrebuinţaŭ de'ntâiŭ *madhr hinn gôdhi* ‹homo ille-bonus›, de unde apoĭ *madhr-inn gôdhi* ‹homo-ille bonus›, şi 'n fine simplul *madhr-inn* ‹homo-ille›.[96])

Genesea, propusă de Grimm, este imposibilă, căcĭ:

1°. Ea ar implica perderea la Scandinavĭ a articluluĭ prepositiv adjectival, de vreme ce *madhrinn* resultă din uĭtarea luĭ *hinn-gôdhi*, pe când noĭ am constatat, din contra, că articlul prepositiv adjectival este tot atăt de scandinav ca şi articlul postpositiv substantival, ba încă ambiĭ concuréză în tipul reduplicat *hinn-gôdhi madhr-inn*.

2°. *Madhrinn* din *madhr hinn gôdhi* ar fi cu putinţă, în casul cel maĭ favorabil, numaĭ într'o limbă cu formula sintactică normală S a+A, de unde S+a A, redus la S+a=S+s; pe când limbele scandinave, ca şi întréga familiă linguistică slavo-letto-germanică, se caracteriséză prin tipul invers a+A S, de unde nicĭ o dată nu vom ajunge la S+s.

Să maĭ adaugâm, că presupusa formaţiune a luĭ *madhrinn*

96) Grimm, *Geschichte der deutschen Sprache*, Leipzig. 1848, p. 755.

prin ultare, cu greŭ putea să se întâmple în tóte dialectele scandinave, tóte fără excepţiune.

Să maĭ observâm, în sfîrşit, că articlul postpositiv substantival cată a fi fórte vechĭu la Scandinavĭ, de óră-ce este anterior separaţiunii lor în dialecte.

Ar fi de preferit, sub orĭ-ce punct de vedere, explicaţiunea printr'un antic amestec etnic între un trib germanic şi óre-carĭ elemente balcanice; şi acésta însă, în lipsă de demonstraţiune, remâne de o cam dată o pură ipotesă.

§ 45. Afară de Scandinavĭ, familia linguistică ario-europeă nu ne oferă nemic analog cu tipul daco-epirot «homo-ille ille-bonus» decât numaĭ dóră trecênd în Asia la:

VIII. Limbele eranice.

Sub limbele eranice noĭ înţelegem, împreună cu Frideric Müller, patru grupurĭ de dialecte: armén, osetic, persian şi afgan saŭ puştu, fără a intra în cercetare, dacă grupul armén este saŭ nu intermediar între familia eranică şi limbele resăritene ale Europeĭ, după cum susţine Hübschmann, şi dacă grupul puştu este saŭ nu intermediar între familia eranică şi graĭurile moderne ale Indieĭ, după cum pretinde Trumpp. In orĭ-ce cas, aceste patru grupurĭ sînt fórte înrudite unul cu altul, maĭ înrudite între ele decât cu orĭ-care grup din afară, şi atâta ne ajunge, cu atât maĭ mult că despre dialectul afgan nicĭ nu vom avé a vorbi.

Maĭ adaog, că limbele eranice îmĭ sînt cunoscute personalmente într'un mod fórte neperfect. De aci nu resultă că voĭu greşi în ceĭa-ce voĭu avé a spune, căcĭ am avut grijă de a consulta numaĭ fântînele cele maĭ sigure, cele maĭ autorisate; resultă însă, că multe lucrurĭ aŭ putut să'mĭ scape din vedere şi că, prin urmare, filiaţiunile eranice ale grupuluĭ daco-epirot fiind o dată indicate, un eranist special, mergênd în aceeaşi direcţiune, lesne va puté înmulţi numĕrul trăsurelor comune traco-eranice, ba va maĭ intra şi 'n dialectul afgan, în care eŭ-unul n'am cutedat a străbate.

§ 46. Maĭ întâiŭ:

α) Limba arménă,

pe care deja Erodot o înrudĭa cu limbile tracice din Asia-mică şi maĭ ales cu frigiana.[97])

Armeniĭ posedă un articol postpositiv curat substantival: nearticulatul *mart*=rom. *om*=alb. *nĭeri* devine prin post-articulare: *mart-n*=*omu-l*=*nĭeri-u*.[98])

Acest articol substantival postpositiv, care sună *-s*, *-d*, *-n*, dialecticesce *-ă*, gramaticiĭ armenĭ îl numesc ‹pronume determinativ›, fără a sci să-ĭ preciseze bine funcţiunea. Astfel d. Patkanoff ne spune, că din nearticulatul *têr* ‹domn› se face *têr-ĕs*, pe care'l traduce apoĭ în treĭ modurĭ: ‹*moi* seigneur›, ‹*mon* seigneur› şi ‹*ce* seigneur-ci›,[99]) deşi ar fi fost maĭ propriŭ — credem noĭ — de a-l fi tradus pur şi simplu prin ‹*le* seigneur›. Românul *domnu-l* saŭ albanesul *zot-i* însemnéză de asemenea, după împregĭurărĭ: ‹*moi* seigneur›, ‹*mon* seigneur›, şi ‹*ce* seigneur-ci›, cea-ce nu răpesce totuşĭ luĭ *-l* saŭ luĭ *-i* caracterul lor general, permaninte, singurul precis, de a fi articolĭ postpositivĭ.

Să mărturim însă, în adevĕr, că fixitatea fonetică şi cea ideologică a articluluĭ postpositiv armén este mult maĭ slabă, şovăind cam în felul articluluĭ postpositiv bulgar.

Dacă există la Armenĭ vre-o urmă de articol prepositiv adjectival şi de reduplicarea articluluĭ în genere, nu scim. Este

97) Gosche, *De ariana linguae armeniacae indole*, Berolini, 1846, p. 19 etc.— cfr. De Lagarde, *Gesammelte Abhandlungen*, Leipzig, 1866, p. 276—95.

98) Pott, *Etymol. Forschungen*, ed. 2, t. 1, p. 69, 301.—Cf. Petermann, *Ueber den Dialect der Armenier von Tiflis*, Berlin, 1867, p. 67: "Zwar pflegt man ihm (dem Accusativ) ein Pronominalaffix *s*, *t* oder *n*, oder noch häufiger *ă*, welches in der Vulgärsprache die Stelle derselben vertritt, anzufügen; allein dies ist kein Erkennungszeichen dieses Casus, sondern *steht einfach für den bestimmten Artikel—wie etwa im Dänischen—und wird auf dieselbe Weise an alle Casus obliqui gesetzt. Manche Armenier missbrauchen auch dieses ă so sehr, dass sie kein Substantiv ohne dasselbe aussprechen.*›

99) Patkanoff et Dulaurier, *Recherches sur la formation de la langue arménienne*, Paris, 1871, p. 117.

fórte interesant însă că limba arménă servă a ne explica tipul *al-doi-le*='ille-duo-ille', saŭ *a-doă-a*='illa-duo-illa', prin care Românii diferă de albanesul *i-dit'-i*='ille-*secundus*-ille', saŭ *e-dit'-a* 'illa-*secunda*-illa'.

Al-, *a-*, fiind articol prepositiv genitival, concordat cu numele rector, pe acesta din urmă îl represintă în casul de faţă postpositivul *-le*, *-a*, astfel că *al-trei-le*, *a-treĭ-a*, sînt literalmente: τοῦ-τρεῖς-ὁ, τῆς-τρεῖς-ἡ. Substantivul presupus prin *-le*, *-a*, nu póte însemna alt ce-va decât 'născut', 'produs', 'copil', căcĭ ordinalul d e r i v ă din cardinal. *Al-trei-le*, *a-treĭ-a* sînt dară: 'fiĭu *al* treĭ', 'fiĭcă *a* treĭ'.

Eĭ bine, întocmaĭ aşa—sub raportul ideologic—se formézä ordinalul din cardinal în limba arménă: *erkr-ord* 'al-doi-le'= literalmente '2+fiĭu', *err-ord* 'al-trei-le'='3+fiĭu', adecă: 'fiĭu al doĭ', 'fiĭu al treĭ' etc.[100])

Maĭ adăugâm că la Armenĭ, ca şi la Daco-epiroţĭ, de unde prin împrumut şi la Bulgarĭ, ĭar la Grecĭ numaĭ în parte, genitivul se identifică tot-d'a-una în formă cu dativul; dar acest punct merită de a i se consacra maĭ jos un capitol separat.

Trecem la:

β) Limba ossetă.

§ 47. Acéstă ramură atât de independinte şi atât de interesantă a familieĭ eranice posedă şi ea un articol postpositiv substantival: din nearticulatul *fiid* 'tată' saŭ *t'isg* 'fétă' se face prin post-articulare: *fiid-äi* 'père-le'=rom. *tată-l*=alb. *ĭat-i*, saŭ *t'isg-äi* 'fille-la'=rom. *fét'-a*=alb. *bii'-a*.[101])

Dar coincidinţele cele maĭ numeróse ne oferă diferitele

γ) Graiurĭ persiane.

§ 48. D. Lerch a constatat în dialectul kurmangi al limbeĭ curdice un articol postpositiv substantival, care sună *a*, *e*, *i*.

100) Petermann, *Grammatica linguae armeniacae*, Berolini, 1837, p. 162.—Cfr. diferitele ipotese ale luĭ Bopp, *Grammaire comparée*, trad. Bréal, t. 2, p. 250.
101) Sjögren, *Ossetische Sprachlehre*, Petersb. 1844, p. 46, 50.

la singular, *de*, *di* saŭ *tă* la plural. adecă aprópe ca articlul albanes.

In acelaşĭ dialect există un articol adjectival prepositiv de 'naintea numerelor ordinale: *e-yek*=rom. *cel-întâĭu*=*i-pară*, *e-duduàn*=alb. *i-dită* etc.[102])

Următórele exemple din excelintele dicţionar curdic al luĭ Jaba, saŭ maĭ bine al luĭ Justi, probéză că acel articol adjectival prepositiv este tot-o-dată genitival, întrebuinţându-se întocmaĭ ca *cel-* şi *al-* la Românĭ:

ia-min=*al*-meŭ;
ia-te=*al*-teŭ;
ia-vi=*al*-seŭ;
ia-me=*al*-nostru;
ia-ve=*al*-vostru;
ia-van=*al*-lor;
ia-mezin=*cea* maĭ mare;
ia-bićuk=*cea* maĭ mică;
ia-qodé=*cel*-dumneḑeesc;
ia-bab=*al*-tătăluĭ;
yâ hva bîna=*a*-ta ad'o;
byrq ia-bruské=strălucire *a*-fulgeruluĭ;
hyqqe ia-mrişk=‹oŭ *al* găineĭ›...

In frasa: *bâb-ê ma ya b'asmâ-ê*,[103]) cu care se începe Oraţiunea Dominicală, este un articol post-positiv şi un articol pre-positiv tot-o-dată: *bâb-ê*=‹tată-l› şi *ya be asmâ*=‹*cel* în cerurĭ›; în *bâb-ê* însă, adecă *bâb-ê ma*, póte să fie numaĭ un cas de atracţiune regresivă, ca la noĭ în *tată-l nostru* pentru *tată al-nostru*, revenind astfel tot la articol pre-positiv.

§ 49. Orĭ-unde substantivul nu este isolat, ciʼĭ urméză vre-un adjectiv, articlul dela mijloc, deşi legat post-positiv în pronunciaţiune saŭ graficesce cu substantivul, aparţine totuşĭ în re-

---

102) Lerch, *Ueber das Plural-suffix im Ossetischen*, in *Mélanges asiatiques de l'Acad. de Petersbourg*. t. 5, p. 207 etc.

103) Jaba-Justi, *Dictionnaire kurde-français*, Petersb. 1879, p. 459.

alitate maĭ mult adjectivuluĭ, ca pre-positiv. Este aşa numitul ‹*i* izâfet›, comun tuturor dialectelor persice, ba şi limbeĭ ossete, dacă nu şi celeĭ armene. Deja Bopp a ḑis: ‹Limba ‹persiană pune tot-d'a-una un *i* de 'naintea adjectivilor şi ge‹nitivilor seĭ, care însă în scrisóre se acaţă la substantivul ce ‹precede›.[104])

D. Leon Feer, într'o lucrare ‹asupra raportuluĭ genitivuluĭ şi adjectivuluĭ cu substantivul›, vorbesce pe larg despre construcţiunea persiană S+*s* A=S *a*(α)+A, pe care n'o înţelege deplin numaĭ din causa necunósceriĭ construcţiunilor analóge română şi albanesă.

Reproducem aci textualmente următoriul pasagiu din acel studiŭ:

‹Le persan est une des langues qui offrent le plus d'inté‹rêt pour l'expression du rapport que le substantif soutient ‹avec son génitif ou son adjectif. Comme en anglais, l'adjec‹tif y est invariable; il se place à côté du substantif, mais ‹ordinairement après lui. Lorsqu'il le précède, c'est pour for‹mer un composé dont nous n'avons pas à nous occuper ici: ‹il y a cependaut des exemples d'adjectifs épithètes précédant ‹le substantif; mais on peut considérer ces cas comme des ‹exceptions. Actuellement *nous n'avons à considérer que la règle ‹générale: or elle veut que l'adjectif suive immédiatement le ‹substantif.* Toutefois, l'expression du rapport ne consiste pas ‹dans cette seule règle de position; entre les deux mots on ‹intercale un *i* qui s'attache au premier des deux. Ainsi pour ‹joindre l'adjectif *buzurg* ‹grand› au substantif *şâh* ‹roi› ou ‹*pîl* ‹éléphant›, on dira:

‹*Şâh-i buzurg*, rex magnus;

‹*Pîl-i buzurg*, elephas magnus.

‹Or cet *i*, qu'on place ainsi entre le substantif et l'adjec‹tif, est également le signe du génitif. Lorsqu'un nom est

104) Bopp, *Vergleich. Grammatik*, ed. 2, t. 1, p. 476.—Cfr. Chodzko, *Grammaire persane*, Paris, 1852, p. 155.

«compléinent d'un autre, il le suit tout comme l'adjectif, et «l'*i* appelé izâfet sépare les deux en s'attachant au premier «des deux, et l'on dit:

«*Pîl-i şâh*, elephas regis;

«*Pîl-i buzurg*, elephas magnus.

«Ainsi le persan assimile de la manière la plus complète le «génitif ou l'adjectif au génitif; il a une seule et même con«struction, une seule et même forme grammaticale pour expri«mer le rapport du substantif avec un autre substantif ou un «adjectif lui servant de déterminatif.»[105])

Caracterul relatival al izâfetuluĭ persian este tot atăt de pronunțat ca și al articluluĭ adjectival româno-albanes. Prin acésta, maĭ mult chĭar decăt prin etimologiă propriŭ ḑisă, el se urcă directamente la pronumele relativ zendic *ya* și la pronumele relativ *hya* saŭ *tya* de pe inscripțiunile persiane cuneiforme ale Achemeniḑilor, carĭ pronumĭ aveaŭ și ele—după cum s'a observat deja nu o dată—funcțiunea de articolĭ prepositivĭ adjectivalĭ.[106])

Iată vr'o doă specimene zendice, însoțite de traducțiunea nóstră și de modul cum le traduce Bopp pe de o parte, ĭar d. Feer pe de alta:

Ahmi nmânê *yaḍ* Mâzdayaçnôis = { dans cette maison *la* mazdayasnienne (B.) / dans cette maison *qui* mazdayasnienne (F.) / în acéstă casă *cea* mazdayasniană (H.) }

Rathavô aşahê *yaḍ* vahistahê = { domini puritatis τῆς sanctissimae (B.) / domini puritatis *quod* sanctissimae (F.) / domnuluĭ purităţiĭ *celeĭ* maĭ sânte (H.) }

Haća avanhâḍ tanvaḍ *yaḍ* daivôg'atayâo = { de ce corps *le* frappé (B.) / de ce corps *qui* frappé (F.) / acestuĭ corp *celuĭ* lovit (H.) }

105) Feer, *Du rapport de l'adjectif et du génitif avec le substantif*, în *Revue de linguistique*, t. 2 (1868), p. 140-1.

106) Vullers, *Institutiones linguae persicae*, ed. 2, p. 165.

Iată şi specimene achemenidice:

Gaumâta *hya* maghuş =	Gomates ὁ Magus (B.) Gomates ὅς Magus (F.) Gomata *cel* popă (H.)
Gaumâtam *tyam* maghum	Gomatem τὸν Magum (B.) Gomatem ὅν Magum (F.) pe Gomata *cel* popă (H.).
Kâra *hya* Nadhitabirahyâ	Exercitus ὁ Nadhitabiri (B.) Exercitus ὅς Nadhitabiri (F.) Oaste *a* Nadhitabiruluĭ (H.)

Bopp şi d. Feer aŭ amîndoĭ dreptate, dar nu de o potrivă. Zendicul *ya*, achemenidicul *hya* saŭ *tya*, sînt ὁ şi sînt ὅς tot o dată, dar nu în acelaşĭ grad. Natura articluluĭ predomnesce asupra natureĭ pronumeluĭ. Nesocotind acéstă predomnire, d. Feer ar puté traduce pe albanesul *ştăpi c-bardh* ‹maison *la*-blanche›, prin: ‹maison *qui* blanche›, întocmaĭ precum traduce pe zendicul *ahmi nmânê yaḍ Mâzdayaçnôis* prin: ‹dans cette maison *qui* mazdayasnienne›.

§ 50. Limbele eranice, lŭate în totalitatea lor, posedă darĭ doĭ articolĭ definiţĭ:

1°. Un articol substantival postpositiv, după formula S+s;[107])

2°. Un articol adjectival prepositiv, după formula *a*+*A*, carele funcţionéză în acelaşĭ timp ca:

3°. Articol genitival după formula α+S saŭ α+S+*d*.

Posiţiunea normală a substantivuluĭ în aceste limbe, ca şi la Daco-epiroţĭ, este de'naintea adjectivuluĭ, după formula S A.

Maĭ remâne cestiunea: Eraniĭ cunosc eĭ óre reduplicarea articluluĭ definit?

§ 51. Cu tótă insuficiinţa mea personală mărturisită, mi se pare a fi surprins formula daco-epirotă *homo-ille ille-bonus* în renumita retorică persiană ‹Heft Qolzum›, unde se ḑice:

107) Trumpp, *Die Stammbildung des Sindhi*, în *Zeitschr. d. d. morgenl. Ges.*, t. 16, p. 163, crede a recunósce un fel de articol postpositiv şi'n limba sindhi, dialectul neo-indian cel maĭ apropiat de limbile eranice, ĭar maĭ ales de cea afgană.

„**La Perşĭ** nu există nicĭ o diferinţă formală între construc-
„**ţiunea** substantivuluĭ cu genitivul şi între acea cu adjectivul.
„ *Ghulam-i g'uvân* însemnéză d'o potrivă „robu-l tînăr" şi „rob
„**al-tînăruluĭ**". La c e ĭ v e c h ĭ însă, în construcţiunea cu ad-
„**jectivul** se scriea un *î*, pe când în acea cu genitivul un simplu
„*i*, **de** exemplu *ghulam-î g'uvân* „robu-l tînăr", lîngă *ghulam-i*
„*g'uvan* „rob al-tînăruluĭ".[108])

Lungul *î* represintând doĭ *i*, v e c h ĭ u l persian *gulam-î g'u-vân*=*gulam-i i-g'uvân* revine literalmente la românul *robu-l cel-tînăr*, şi maĭ bine încă la albanesul *sklav-i i-ri*, unde între **ambiĭ articolĭ** nefiind nicĭ o deosebire fonetică, nemic n'ar îm-**pedeca** contracţiunea lor în *sklav-î ri* saŭ *sklav î-ri*.

Căt privesce întrebuinţarea luĭ *i* la Persianĭ ca articol sub-**stantival** post-positiv, ea se învederéză maĭ cu sémă în aşa **numitul** „izâfet de respect". O frasă ca: „G'anâb-*i* Mohammed **khân-*i*** emir nizam-*i* etc.", nu s'ar puté traduce literalmente decât **prin**: „excellence-*la* Mohammed prince-*le* généralissime-*le*".[109]) ***Mard-i***=„omu-l", fără nicĭ un adjectiv, însemnéză: „homme **par** excellence"...[110])

§ 52. O reduplicare necontestabilă a articluluĭ în construc-**ţiunea** substantivuluĭ cu adjectivul, după formula S+*s* *a*+A **saŭ** S+*s* *a*+S, ni se presintă în dialectul curdic.

Exemple din texturile luĭ Justi:
djil-*i* *di*-khou=haĭne-*le* *ale*-sale;
dijmin-*i* *d*-khou=duşmani-*ĭ* *aĭ*-seĭ;
ach-*i* *d*-vé=mór'-*a* *a*-vóstră;
brâ-*ê* *t*-wân=fraţi-*ĭ* *aĭ*-lor;
pôz-*ê* *d*-jăzmâna=vîrfuri-*le* *ale*-papucilor;
kôn-*ê* *d*-mêrâna=cortu-*l* *al*-vitejilor;
lyng-*e* *de*-myn=picĭóre-*le* *ale*-mele;
ling-*e* *d*-hasba=picĭóre-*le* *ale*-cailor...[111])

---

108) Rückert, *Grammatik. Poetik und Rhetorik der Perser*, Gotha, 1874, p. 44.
109) Chodzko. *Grammaire persane*, p. 160.
110) Cfr. *Rückert*, op. cit. p. 37
111) Jaba-Justi, op. cit. p. 163.

Tot aşa în citaţiunile luĭ Lerch: *gund-i-d khuda, tâ'ife-i-d Izid-i-d Vân-i* etc., unde el post-pune ambiĭ articolĭ primuluĭ membru al construcţiuniĭ, noĭ vedem:

gund-*i* *d*-khuda=sate-*le* *ale*-sale;

tâ'ife-*i* *d*-Izid-*i* *d*-Vân-*i*=triburi-*le* *ale*-Izidi-*lor* *al*-Vanu-*luĭ* etc.[112])

In *tâ'ife-i d-Izid-i*=«triburi-*le* *ale* Izidi-*lor*» ne întimpină chĭar o triplicare a articluluĭ în construcţiunea bi-membrală a substantivuluĭ cu genitivul, întocmaĭ ca în sintaxa daco-epirotă.

Tóte acestea însă ar trebui studiate maĭ de aprópe şi urmărite maĭ departe, ceĭa-ce trece peste competinţa nóstră personală.

Inainte de a termina, ne maĭ aştéptă capitolul cel promis maĭ sus despre:

IX. Genitivo-dativ.

§ 53. Să declinâm pronumele personal «eŭ» la dativ şi la genitiv din ambiĭ numerĭ în limbele sanscrită, elenă, latină, germană modernă, litvană şi paleo-slavică pe de o parte, iar pe de alta în limbele română şi albanesă.

Să observâm însă maĭ de'nainte, că românesce genitivul singular al primelor doă persóne s'a înlocuit în us prin pronumiĭ posesivĭ *meŭ* (meus) şi *teŭ* (tuus), la plural prin *nostru* (noster) şi *vostru* (vester), ast-feĭ că formele genitivo-dative s'aŭ păstrat numaĭ în genitiviĭ encliticĭ: din parte'*mĭ*, din parte'*ţĭ*, din parte-*ne*, din parte-*vĕ*, carĭ sînt fórte dese maĭ cu sémă în cărţile vechĭ, fie după substantiv articulat, fie după cel nearticulat: bunătatea-*le*, brâulu-*ţĭ*, toĭagulu-*ţĭ*, frăţioru-*vă*, frate-*vă*, muĭerĭloru-*vă*, părinţiloru-*şĭ* etc.;[113]) în volumul luĭ popa Grigorie: morţi-*vă* (12), părinţi-*vă* (13), lémneloru-*vă* (3), voĭa-*ne* (242)...

Iată acum declinaţiunea în cestiune:

---

112) Lerch, loco cit. p. 212-3.
113) Cipariŭ, *Principia*, p. 136.

Singular:

Sanscrit.	Elen.	Latin.	Gotic.	Germ. mod.	Litvan.	Slavic.	Român.	Alb.
Gen. mama	ἐμεῖο	mei	meina	meiner	manęs	mene		
mê	ἐμοῦ			mein				
	μοῦ						'mĭ	mua
Dat. mahyam	ἐμίν	mihi	mis	mir	man	mŭnê		
mê								

Plural:

Sanscrit.	Elen.	Latin.	Gotic.	Germ. mod.	Litvan.	Slavic.	Român.	Alb.
G. asmâkam	ἀμμέων	nostri	unsara	unser	musu	nasŭ		
nas	ἡμείων	nostrum						
	ἡμέων						ne	neve
	ἡμῶν							
D. asmabhyam	ἄμμιν	nobis	unsis	uns	mums	namŭ		
nas	ἡμῖν							

Acest tabel ne spune că:

1-o. Grupul daco-epirot diferă în astă privinţă de tóte limbele greco-italice, germanice şi letto-slavice;

2-o. În limba sanscrită se póte însă întrevedé rudimentul fenomenuluĭ în cestiune, căcĭ alăturĭ cu nesce terminaţiunĭ distinse, *mama* şi *asmâkam* pentru genitiv, *mahyam* şi *asmabhyam* pentru dativ, ni apare pentru genitiv şi dativ la singular o formă comună *mê*, pentru genitiv şi dativ la plural o formă comună *nas*.

Tot aşa pentru persóna a doua a pronumeluĭ personal limba sanscrită are pe *tê* pentru genitiv şi dativ la singular, ĭar pe *vas* la plural; şi Bopp profită de acéstă ocasiune spre a observa, că dativul în sintaxa sanscrită se întrebuinţéză adesea în loc de genitiv chĭar în declinaţiunea nominală.[114])

Să se maĭ noteze că 'n dialectele pracrite şi 'n limba pâli, tóte derivate din aceĭaşĭ tulpină cu sanscrita chĭar pe teritoriul Indieĭ printr'o desvoltare ulterióră, genitivul şi dativul formézā

---

114) Bopp, *Vergl. Gramm.*, § 329, nota.—Cfr. Kuhn, *Zeitschrift f. vergl. Sprachforschung*, t. 15, p. 420 şi urm.

regularmente unul și același cas, adecă în loc de dativ se întrebuințéză genitivul.[115]

Iată deja un început de lumină.

§ 54. In tabelul de mai sus ni-a fost peste putință a declina pronumele personal la Celți, de óră-ce ei aŭ perdut desinințele casuale pronominale; cum-că însă la dînșii genitivul nici o dată nu se confunda cu dativul, probă este declinațiunea celtică a substantivilor, bună-óră:

Athir—tată:

Singular:	Plural:
Gen. ath*ar*	athre
Dat. ath*ir*	athr*aib*.[116]

Dul—creatură:

Gen. dul*o*, dui*le*	dul*a*, du*le*, dai*l*
Dat. dul*i*, dui*l*,	dul*ib*.[117]

§ 55. Pînă aci, sub raportul identității genitivului cu dativul în grupul daco-epirot, noi am constatat o asemĕnare numai în limba sanscrită, și mai cu sémă în dialectele pracrit și pâli, mai importante decât chiar sanscrita prin acea de a fi fost adevĕratele limbe p o p o r a n e, iar nu numai l i t e r a r e, ale Indiei antice.

Fenomenul devine și mai pronunțat la Erani.

In vechia limbă persică, descifrată de pe lespeḑile dela Murghâb, Behistân, Alvend, Susa și Persepolea, nu există decât un singur cas dativ-genitiv, o singură terminațiune, și acésta în tóte părțile declinabile ale cuvîntului și 'n toți numerii, la singular ca și la plural, în numi ca și 'n pronumi.

Acea desinință genitivo-dativă la singular variază după teme, și anume:

115) Burnouf et Lassen, *Essai sur le Pali*, Paris, 1826, p. 168. — cfr. *Lassen*, *Institutiones linguae pracriticae*, Bonn, 1837, p. 299.
116) Ebel, *Die celtische Declination*, în Kuhn, *Beiträge*, t. 1, p. 155—87.
117) Stokes, *Die irische Declination*, ibid. p. 333—55.

1. In temele bărbătescĭ finite cu *a*, terminaţiunea casuală este *hya*, precum: *Khsayârsa-hyâ* (*Xerxis* şi *Xerxi*) saŭ *Dârayavusa-hyâ* (*Darii* şi *Dario*);

2. In temele bărbătescĭ finite cu *i* saŭ *u*, acestea din urmă cresc la *ai* saŭ *au*, adăugându-se *s*, precum: din *Kur-u*—*Kur-au-s* (*Cyri* şi *Cyro*), din *Fravart-i*—*Fravart-ai-s* (*Phraortis* şi *Phraorti*);

3. In temele femeiescĭ finite cu *i*, terminaţiunea dativo-genitivă este *yâ*, precum: din *d'ipi*—*d'ipi-yâ* (*scripti* şi *scripto*), din *bum'i*—*bum'i-yâ* (*telluris* şi *telluri*).

La plural desininţa dativo-genitivă este *âm* şi *nâm*.

Pronumele personal de prima persónă *adam* are la genitiv şi la dativ singular *manâ*, în forma enclitică *maiy* (*mei* şi *mihi*), la plural *amâkham* (*nostrum* şi *nobis*).[118]

Intr'un cuvînt, antica declinaţiune persică prin identitatea dativuluĭ cu genitivul nu diferă întru nemic de declinaţiunea tipică daco-epirotă.

Graĭul neo-persian, deşi derivă maĭ directamente decât de aĭurĭ din persica inscripţiunilor cuneiforme, totuşĭ a perdut identitatea genitivuluĭ cu dativul.

De assemenea limba ossetă.

In ambele aceste dialecte eranice desininţele casuale sînt însă de o origine relativament modernă.[119]

In aşa numitele dialecte medio-persice, ca huzvareş şi pehlevi, confusiunea între dativ şi genitiv este încă fórte obicĭnuită.[120]

§ 56. Identitatea genitivuluĭ cu dativul reapare pe deplin în limba arménă.

---

118) Spiegel, *Die altpersische Keilinschriften, Uebersetzung, Grammatik und Glossar*, Leipzig, 1862, p. 153—161.

119) Fr. Müller, *Die Declination des Neupersischen und Ossetischen*, in Kuhn's *Beiträge*, t. 5, p. 99: "Die Flexions-elemente, sowohl Zahl- als Casuszeichen, sind als solche späteren Ursprungs.,

120) Hübschmann, *Zur Casuslehre*, p. 329—30.

Ast-fel armenesce:

Air—bărbat:

Singular:	Plural:
Gen. arr*n*	ar*ăn*ƫ
Dat. arr*n*	ar*an*ƫ

Khoir—soră:

Gen. khêr*r*	khêrƫ
Dat. khêr*r*	khêrƫ

Mair—mumă:

Gen. maur	maurƫ
Dat. maur	maurƫ

In pronumĭ, limba arménă are un dativ separat de genitiv; nu însă într'un mod sistematic, ci numaĭ la singular, pe când la plural ambele casurĭ se identifică ca şi 'n declinaţiunea nominală, afară de primiĭ doĭ din pronumiĭ personalĭ.[121])

Vorbind despre acest fenomen, d. Fr. Müller observă cu drept cuvînt că: «prin coincidinţa absolută a genitivuluĭ cu «dativul limba arménă se întâlnesce întocmaĭ cu persica a«chemenidică, terenul pentru ambele fiind pregătit în acéstă «privinţă de către sanscrita».[122])

§ 57. In limba zendică genitivul nu se confundă cu dativul.

Totuşĭ declinaţiunea pronominală ni oferă chĭar aci următórele exemple de identitatea ambelor casurĭ:

Azĕm—eŭ:

Singular:	Plural:
Gen. *mê* şi *môi*	
Dat. *mê* şi *môi*	

121) Petermann, *Gramm.*, p. 166 şi urm.

122) Fr. Müller, *Beiträge zur Declination des armenischen Nomens*, Wien, 1864, p. 4.

Tûm—tu:

Gen.	*tôi*, *tê*	*vô* şi *ve*
Dat.	*tôi*, *tê*	*vô* şi *ve*

Pronumele reflexiv:

Gen.	*hê*, *hôi*
Dat.	*hê*, *hôi*.

Aceste exemple din limba zendică sînt cu atăt maĭ remarcabile, cu căt în aceĭaşĭ pronumĭ—fără a maĭ vorbi de Celţĭ—Elenit, Latinit, Germanit, Slavit şi Litvanit separă pe genitiv de dativ, şi anume:

Eŭ:

	Singular:		Plural:	
	Dativ:	Genitiv:	Dativ:	Genitiv:
Grec.	ἐμίν	μοῦ		
Lat.	mihi	mei		
Got.	mis	meina		
Slav.	mŭnê	mene		
Litv.	manεs			

Tu:

Grec.	τείν	τεοῖο	ὕμῖν	ὑμμέων
Lat.	tibi	tui	vobis	vestri, vestrum
Got.	thus	theina	izvis	izvara
Slav.	tebê	tebe	vamŭ	vasŭ
Litv.	taw	tawεs	jums	jusu

Pronumele reflexiv:

Grec.	ἑίν	εἷο οὗ
Lat.	sibi	sui
Got.	sis	seina
Slav.	sebê	sebe
Litv.	saw	sawεs

Să maĭ adăugâm, că 'n zendica nu rare-orĭ se confundă genitivul cu dativul chĭar în declinaţiunea nominală, deşi există ambele casurĭ.[123])

§ 57. Cu modul acesta, numaĭ în limbele indo-eranice noĭ am putut regăsi, maĭ mult saŭ maĭ puţin, caracteristica identitate a genitivuluĭ cu dativul la singular şi la plural.

O singură excepţiune seriósă în astă privinţă, dar parţială, ne presintă identitatea genitivuluĭ cu dativul la dual în limba elenă, despre care vedĭ maĭ sus §-ful 38 ; excepţiune cu atât maĭ interesantă, cu cât ea coincidă cu alte particularităţĭ comune aşa dicênd traco-greco-eranice.

La prima vedere, tot într'un mod parţial, s'ar păré că fenomenul va fi existat şi 'n limba paleo-slavică.

Dobrowsky dice fórte categoric: ‹Dativo utuntur f r e‹q u e n t i s s i m e Slavi veteres pro Genitivis, qui a ‹Substantivo reguntur», şi aduce câte-va exemple ca: свѣтъ человѣкwмъ, млеко стадꙋ, верси горамъ etc., unde ar fi trebuit: человѣкъ, стада, горъ.[124]) Deja maĭ de'nainte, Alter adunase sute de specimene analóge, din carĭ însă resultă, că paleoslavica împărtăşĭa acéstă întrebuinţare a dativuluĭ pentru genitiv cu gréca,[125]) ĭar prin urmare—lipsind ce-va asemenea in tóte dialectele slavice fără deosebire—o datorĭa anume influinţeĭ l i t e r a r e saŭ, maĭ bine, imitaţiuniĭ b i s e r i c e s c ĭ a modelurilor grece. Ş'apoĭ, ca limbă balcanică, ea nu putea să nu îndure, pe lîngă acţiunea grécă, pe acea română şi albanesă.

§ 58. Pentru a completa observaţiunile de maĭ sus, sîntem datorĭ a stabili aci o distincţiune fórte oportună între coincidinţa s i n t a c t i c ă a genitivuluĭ cu dativul şi între coincidinţa m o r f o l o g i c ă propriŭ disă.

123) Hübschmann, op. cit. p. 220, 273—4.

124) Dobrowsky. *Institutiones linguae slavicae*, Vindobonae, 1822, p. 629.

125) Alter, *Philologisch-kritische Miscellaneen*, Wien, 1799, p. 35—69: "Ueber den Gebrauch des Dativs anstatt Genitivs in der Griechischen und Slawischen Sprache."

In coincidința sintactică, ambele casurĭ există în același timp, dar se confundă une-orĭ în us, întrebuințându-se unul în loc de cel-l'alt.

In coincidința morfologică, unul din cele doă casurĭ reușesce a înghiți pe cel-l'alt, devenind ambele în formă un singur cas, dacă nu în totalitatea declinațiuniĭ, cel puțin într'o sferă declinativă óre-care.

Coincidința morfologică presupune neapĕrat o fasă anterióră sintactică, dar nu este tot una cu dînsa, de vreme ce coincidința sintactică póte să se oprescă pe loc, să remână într'o stare așa ḑicĕnd fluidă, fără a se consolida într'o formă gramaticală precisă.

Din acest punct de vedere, coincidința morfologică perfectă totală există în grupul daco-epirot, armén, vechĭu persian și'n limbele pracrită și pâli; coincidința morfologică perfectă parțială, pe lîngă cea sintactică, se observă în sanscrita, în zendica și 'n gréca; în paleo-slavica, chĭar dacă n'am admite influință grécă, totușĭ nu este decât o coincidință curat sintactică.

§ 59. In limba sanscrită, deși în pronumiĭ personalĭ genitivo-dativiĭ *nas* și *vas* pot să fi fost originarmente nu dativĭ, ci genitivĭ, de óră ce aŭ trecut numaĭ ca genitivĭ la Slavĭ, în genere însă dativul este acela care se ĭea drept genitiv.

Din contra, în limbele pracrită, pâli, persică antică și arménă, ca și 'n casurile citate maĭ sus din declinațiunea pronominală zendică, genitivul este acela care se ĭea drept dativ.

Cum óre să fi fost în prototipul daco-epirot: așa ca în sanscrita? orĭ așa ca în cele-l'alte dialecte indo-persice?

Un indice de lumină s'ar părĕ a ni da limba română, al căriĭa genitivo-dativ plural *-or* este evidamente genitivul latin *-orum*; din nenorocire însă, valórea acestuĭ indice se paralisă prin terminațiunea genitivo-dativă plurală *-ve* al Albanesilor, care este un învederat dativ, după cum am veḑut maĭ sus în §-ful 38.

Cestiunea se complică şi maĭ mult din causa unuĭ text fórte preţios, chĭar în limba cea autoctonă a peninsuleĭ balcanice, aceĭa pe care noĭ—pentru a ne feri de controversă nominală —am numit'o daco-epirotă, dar al căriĭa numele maĭ propriŭ este t r a c i c ă.

Actele sântuluĭ Filip, episcopuluĭ de Eraclea în secolul IV, ne spun că un sat în Tracia, aprópe de Adrianopole, se numĭa *Gestistyrum*, ceĭa-ce în limba locuitorilor însemna *locus possessorum*: ‹villa quae s e r m o n e p a t r i o *Gestistyrum*, interpretatione vero latinae linguae *locus possessorum* vocatur.› [126])

Fiind-că latinesce se putea ḑice d'o potrivă bine ‹locus possessorum› şi ‹possessorum locus›, traducĕtorul latin nu era împedecat de a întrebuinţa inversiunea cea maĭ corespunḑĕtóre vorbeĭ compuse tracice, ast-fel că 'n cuvîntul ‹gestistyrum› prima jumătate se referă la ‹locus›, ĭar a doua la ‹possessorum›.

Noĭ descompunem totalitatea în *gest-i-styrum*.

Pe *gest-i-* îl lăsâm pentru §-ful următor.

Styrum=‹possessorum› ni se presintă ca genitiv la plural în limba tracică de lîngă Adrianopole.

Cuvîntul trebuĭ descompus în *styr-um*.

Finalul *um* este desininţa genitivuluĭ plural, în limba samscrită *âm*, în zendica *am*, în elena ων, în latina *um*, în litvana *û* din *um*, în persica inscripţiunilor cuneiforme *âm*.

Scăderea luĭ *â* la *u* din *âm* în *um* s'a operat la Tracĭ, ca şi la Latinĭ şi la Litvanĭ, prin asimilaţiune de labialism sub influinţa luĭ *m*.

Aşa dară în declinaţiunea tracică de lîngă Adrianopole, ca şi la Perşĭ, la Armenĭ şi 'n limbele zendică, pâli şi pracrită, pentru casul genitivo-dativ, cel puţin la plural, va fi servit desininţa propriă genitivuluĭ, precum este pînă astăḑĭ în declinaţiunea română.

---

126) *Acta SS. Bolland.* ad XXII Oct. IX, p. 551, ap. Tomaschek, *Ueber Brumalia und Rosalia*, in *Sitzungsber. d. Wien. Akad.*, phil.-hist. Cl., t. II (1868), p. 382.

Dar ce să facem atuncĭ cu albanesul -*ve*=gr. -φι?

Plecând dela coincidinţa sintactică, constatată maĭ sus în §-ful 58 ca fasă anterióră coincidinţeĭ morfologice propriŭ ḑise, noĭ ajungem la conclusiunea că 'n diversele dialecte ale aceleĭa-şĭ limbe a putut să se 'ntâmple o fixare diversă a ecuivocităţiĭ primitive comune, astfel că 'n unele genitivo-dativul s'a format din genitiv, în altele din dativ. Ce-va maĭ mult. Nu e cu neputinţă chĭar o diversitate între singular şi plural, saŭ între plural şi dual. Pe când genitivo-dativul plural albanes -*ve* indică prioritatea dativuluĭ, genitivo-dativul albanes singular -*ig* pare a fi, din contra, un genitiv.

§ 60. Locuţiunea tracică *gestistyrum*=‹locus possessorum›, un adevĕrat tesaur prin aceĭa că ne oferă u n i c u l rest gramatical, ĭar nu numaĭ lexic, al limbeĭ autoctone a peninsuleĭ balcanice, noĭ l'am descompus în §-ful precedinte în *gest-i-styrum*.

‹Locus possessorum› ar fi albanesce ‹vĕnd *i*-zotărinĭevet›, romănesce: ‹loc *al*-stăpânilor›. In ‹gest-*i*-styrum›, adecă ‹gest *i*-styrum›, ne întimpină dară articlul prepositiv genitival al grupuluĭ daco-epirot, şi anume albanesul *i*-, perfectamente identic cu eranicul *i*-.

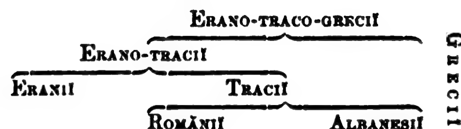
X. A doua conclusiune.

§ 61. Lupta între teoria linguistico-genealogică a luĭ Fick şi teoria linguistico-geografică a luĭ Johannes Schmidt nu s'a terminat încă.[127]) Relaţiunile diferitelor grupurĭ ale familieĭ ario-europee unul cătră altul maĭ remân d'o cam dată tot în stare de problemă. Aşa numitele ‹unitate indo-eranică›, ‹unitate greco-italică›, ‹unitate slavo-letto-germanică›, ĭar cu atât maĭ mult încă ‹unitatea ariană asiatică› şi ‹unitatea ariană europeă›, carĭ se păreaŭ aşeḑate pe o temeliă de granit, aŭ primit succesivamente atâtea lovirĭ, şi nesce lovirĭ atât de seriόse, încât o sentinţă între ceĭ doĭ antagonişti trebuĭ suspensă pînă la o revisiune prealabilă fόrte scrupulόsă

127) Cfr. Pezzi, *Glottologia aria recentissima*, Roma, 1877, p. 172-186.

a procesuluï întreg. In aşteptare, fie-care linguist este dator a completa dosarul; şi cine scie, dacă nu cum-va resultatul cel definitiv va fi un fel de compromis între ambele teorie.

Studiul de faţă ar face a se bănui existinţa unuï grup linguistic primar eranico-traco-grec, din care Erano-tracii şi Grecii s'ar fi desfăşurat ca doă grupurï secundare, de unde apoï Erano-tracii s'aŭ maï împărţit în alte doă grupurï terţiare; adecă:

Acéstă genealogiă *à-la-Fick* n'ar respinge însă întâlnirï maï mult saŭ maï puţin caracteristice între Eranï şi Indï, între Grecï şi Italï, între Tracï şi Slavï, din consideraţiunï geografice *à-la-Schmidt*. Maï mult decât atâta. Grupul primar eranico-traco-grec întreg a putut, prin vecinătate, să sufere dintr'o epocă immemorială o influinţă fórte pronunţată a familieï linguistice semitice, în care noï găsim, de asemenea, şi post-ariculare substantivală, şi pre-articulare adjectivală, şi reduplicarea articluluï, şi articlul genitival, ba pînă şi construcţiunea normală «substantiv+adjectiv», afară numaï de coincidinţa formală între genitiv şi dativ, născută—probabilmente—în India. Dic: «pînă şi construcţiunea normală substantiv+adjectiv», căcï acest fenomen ar căpĕta o mare însemnătate în casul ce ne preocupă, dacă s'ar admite definitivamente argumentaţiunea d-luï Bergaigne, cumcă spiritul general al limbelor ario-europee cere construcţiunea contrariă: «adjectiv+substantiv»: «le terme qualifiant précède le terme qualifié».[128])

Pe cât timp linguistiï n'aŭ studiat într'un mod comparativ grupurile daco-epirot, eranic şi grec, ïar maï cu sémă primele

128) Bergaigne, *Essai sur la construction grammaticale*, în *Mémoires de la Société de linguistique*, t. 3 (1875), p. 24.

doă, Ewald căuta la Semiţĭ originea articluluĭ postpositiv armén,[129]) Steinthal urmărĭa tot acolo articlul prepositiv zendic saŭ izâfetul persian,[130]) după cum o maĭ face chĭar astăḑĭ d. Sayce,[131]) pe când d. Justi explică éră̦şĭ prin semitism articlul genitival curdic.[132]) In adevĕr, tóte aceste fenomene sînt semitice din tulpină, căcĭ ele se regăsesc pînă la un punct şi'n familia linguistică hamitică, cea-l'altă ramură a proto-familieĭ semitico-hamitice.[133]) Remâne însă constatat, că nu Eraniĭ în parte, nicĭ Traciĭ saŭ Greciĭ, ci numaĭ dóră grupul primar eranico-traco-grec este acela care, printr'un primordial contact geografic, a putut să priméscă acest altoĭu semitic.

Orĭ-cum ar fi, în sînul familieĭ linguistice ario-europee, Daco-epiroţiĭ, Greciĭ şi Eraniĭ, maĭ ales însă Eraniĭ şi Daco-epiroţiĭ, ni se înfăţişéză într'o legătură reciprocă atăt de strînsă, atăt de intimă, încăt trăsurele lor comune, studiate cu tot din-adinsul, parte pe terenul morfologic şi sintactic, parte pe cel fonetic şi lexic, pe care noĭ l'am înlăturat din cercetările de maĭ sus, după ce ĭ-am consacrat altă dată un studiŭ separat,[134]) ar arunca o viuă lumină tocmaĭ asupra punctuluĭ aşa ḑicĕnd asiatico-europeau, unde—în regiunile Pontuluĭ—Ariĭ din Asia se cĭocnesc cu Ariĭ din Europa.

---

129) Ewald, *Sprachwissenschaftliche Abhandlungen*, Göttingen, 1861, part. 1 p. 2, part. 2 p. 66.

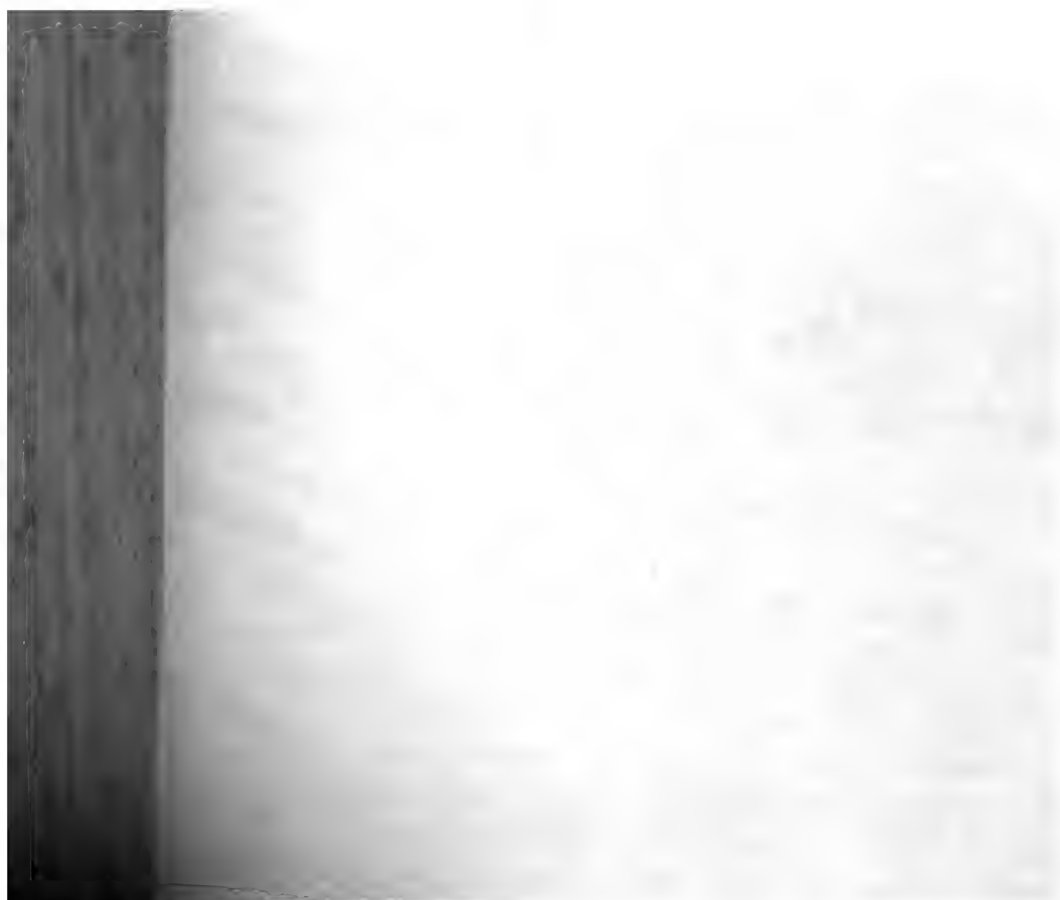
130) Steinthal, *De pronomine relativo*, Berlin, 1847, p. 66, 67, 81.

131) Sayce, *Principles*, ed. 1, p. 175, 180.

132) Jaba-Justi, op. cit. p. 168.

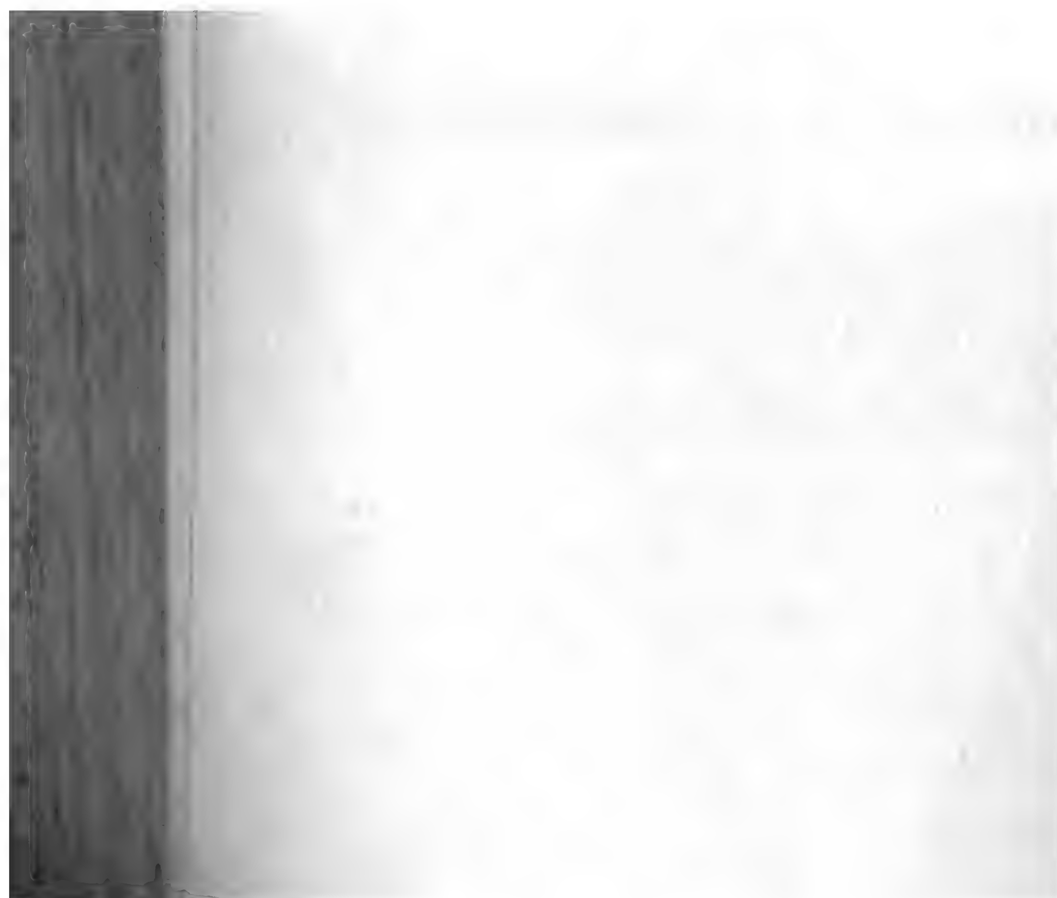
133) Cfr. Halévy în *Revue de linguistique*, t. 3 (1869), p. 178-80.

134) Hasdeŭ, *Fragmente pentru istoria limbeĭ române*, I-II, Bucurescĭ, 1876. Vorbind despre primul din acele Fragmente, d. N. Caix, în *Giornale di filologia romanza*, t. 1, p. 55, observă: "Ogni romanista leggerà con grande interesse le "sue dimostrazioni com'è per questa di *ghĭuj* che, anche prescindendo dall'origine "tracia, può dirsi una dotta ed acuta illustrazione basata sopra dati e testimo-"nianze di cui il lessicologo dovrà in ogni modo tener conto.„

POST-SCRIPTA

I. Specimene paleografice.
II. Variantúrile slavice și italiane ale baladeĭ „Cucul și turturica".
III. Variantul catalan al aceleĭașĭ balade.
IV. Migrațiunile postume ale sufletuluĭ după credința poporuluĭ român din Banat.
V. Descântecul sântuluĭ Iosif.
VI. Călătoriele „Visuluĭ luĭ Tudor Vladimirescu".
VII. Incă un catechism românesc necunoscut.
VIII. Cântecul „Sărmana turturică" in Italia.

I

SPECIMENE PALEOGRAFICE

§ 1. Vom da primul loc pagineĭ pe jumătate române și pe jumătate slavóne, în care popa Grigorie, terminând Legenda Duminiceĭ, vorbesce despre mórtea luĭ Michaĭu Vitézul:

NB. Vedĭ maĭ sus, între Texturĭ Măhăcene, pag. 54 și 65. Cernélă fórte négră. Hârtiă grósă gălbuiă.

§ 2. Urméză pagina numaĭ slavonesce, fórte importantă prin data precisă ‘1583,:

КСЖ. ХС И ИСТИННЫ БЬ НАШЬ МЛЗ·
МИ ПРЧТЫЖЕ ЕГО МТРА · СТЫ СЛАВ
НЫ И ВЪСЕХВАЛНЫ АПЛЬ · ПРПБ
НЫ И БГОНОСНЫ ѾЦЬ НШИ · И ВЬ
СЕ СТЫ ПОМЛВЕТЬ И СПСТЬ НАС:
БЛГЬ БЬ ЧЛКОЛЮБЕЦЬ:
ѾПОУ. И НАПОНО · И НАПАВЬ ...
И НАЧАВЬ · Х И ИСТИННЫИ
БЬ НШЬ · МЛТВАМИ ПРЧТЫ
ЕГО МТРА · И ПРПБНЫ · И БГО
НОСНЫ ѾЦЬ НШИ · И ВЪСЕ СТЫ
ПОМЛВЕТЬ И СПСТЬ НАС ЯКО БЛГЬ БЬ
ЧЛКОЛЮБЕЦЬ:
ПИ ПС · ГРИГОРІЕ · ѾМЖХАЧЮ · МЦА
· ГІ · КД · ДНЬ · ЛТО · ЗЧА · ѾРО
ХВА · А · Ф · ПГ · БЬ ДАН ПРОСТ...

NB. Vedĭ maĭ sus pag. 1 § 2. Hârtiă nu pré-grósă, dar fórte afumată. Cernélă maĭ mult négră. In rîndul 1 вс.жг. χ, în rîndul 7 wтпоуст. и și al doilea и, în rîndul 8 inițialul и și apoi χ, sînt scrise cu roșu.

§ 3. Terminâm, ca specimen paleografic din Texturĭ Bogomilice, prin pagina, unde se încheiă ‹Călătoria Maĭceĭ Domnuluĭ la Iad, și se începe ‹Cugetărĭ în óra morțiĭ,:

NB. Veḑĭ maĭ sus p. 366 și 449. Hârtiă gălbuiă nu pré să; cernélă rădăciniă. In rîndul 5 6 e scris cu roșu.

II.

VARIANTURILE SLAVICE ȘI ITALIANE ALE BALADEI

‹CUCUL ȘI TURTURICA›

---

§ 1. Orĭ-căt de bogată s'ar păré colecțiunea varianturilor ł ladeĭ ‹Cucul și turturica›, pe carĭ le-am utilisat—p. 501-566 în studiul meŭ asupra acestuĭ admirabil altoĭu eretic al literatu nóstre poporane: vr'o 16 exemplare europeane și 2 asiati totușĭ mĭ-a maĭ scăpat din vedere vr'o cincĭ: 3 slavice și italiane; cele de'ntâiŭ, prin uĭtare, căcĭ sînt cuprinse în ne cărțĭ pe carĭ le-am citit și citat de ḑecimĭ de orĭ; cele-l'al cată s'o mărturisesc, prin curată nescire.

Nouele varianturĭ nu schimbă întru nemic conclusiunile me trase cu multă pază dintr'un material atăt de avut. Din c tra, ele le maĭ întăresc, probând încă o dată, cumcă légă european al baladeĭ în cestiune este anume în regiunea d nărénă și nu póte fi decăt bogomilic.

Să reproducem maĭ întâĭu:

1. Variantutile italiane.

§ 2. Dd. Casetti și Imbriani aŭ cules în regatul neapolitan următorul cântec, pe care'l vom formula prin I[1]:

—Dimmi, palomma, dove ai lu niro?	—Spune'mĭ, turturică, unde'țĭ facĭ cuĭbul?
Dimmi, palomma, se ssi po' pigliare?	Spune'mĭ, turturică, dacă s'ar puté lua?
—Si tu ti fai auciello pe' volare,	—De te'ĭ face pasere ca să sborĭ,
I'mmi fazzo valente cacciatore;	Eŭ m'oĭu face voĭnic vînător;
Si ti fai pesce, e ti jetti a lu mare,	De te'ĭ face pesce să te-aruncĭ în Mare,
I'mmi fazzo valente pescatore;	Eŭ m'oĭu face voĭnic pescar;
Si tu pigl' 'na lanza pe'mmi ferire,	De te'ĭ face lance ca să mĕ lovescĭ,
I'mmi fazzo 'nu marmoro duro...[1])	Eŭ m'oĭu face marmură tare!

Elementul pasiv este aci Turturică, întocmaĭ ca în variantul român A, cela-ce nu se găsesce nicĭ într'un alt variant. Ce-va maĭ mult. Din prima întrebare: „unde'țĭ facĭ cuĭbul?„ resultă că elementul activ este anume Cucul, ĭarăşĭ întocmaĭ ca în variantul român A, căcĭ se scie credința poporană universală: „préservez votre nid du coucou„.[2])

Cântecul de maĭ sus a străbătut dară în Italia d'a-dreptul de pe peninsula balcanică, ĭar nu din Provența; póte anume prin coloniele albanese, stabilite de secolĭ în regatul neapolitan. Acéstа ipotesă e cu atât maĭ legitimă, cu cât tot pe acolo s'a cules un al doilea variant italian — I[2] — publicat de asemenea de dd. Casetti și Imbriani, carĭ — atât de cunoscĕtorĭ — nu ĭ-aŭ găsit totușĭ nicĭ o paralelă în restul Italieĭ.

1) Casetti e Imbriani, *Canti popolari delle provincie meridionali*, Torino, 1871, p. 187.
2) Cfr. Gubernatis, *Zoological Mythology*, London, 1872, t. 2, p. 231-2.

Iată'l:

Surge mme fici pe'scappà'la vita,	Mĕ făcuĭ şórece ca să'mĭ scap viéţa,
Lu mmiu amore sse fice gattarella;	Amorul meŭ s'a făcut pisicuţă;
E iu mme finsi aucellu de partita,	Eŭ mĕ prefăcuĭ pasere de trecere,
Lu mmiu amore sse finse rendinella;	Amorul meŭ s'a prefăcut rândunică;
E iu farcone e idda calamita;	Eŭ fer, şi dînsa magnet;
Jeu cacciatore e issa cacciuttella:	Eŭ vînător, şi ea vînat...
Cchiù de'n annu la ficemu'sta vita.	Maĭ bine d'un an am dus acest traiu.
Aimè quantu sse pate pe'na bella!...[3])	O! câte se pat pentru o frumósă!

Gentilă imitaţiune, mult maĭ modernă! Dialogul s'a perdut; a despărut ostilitatea între cele doă elemente; ba s'aŭ schimbat chîar rolurile, bărbatul devenind el victima feteĭ.

Proveninţa albanesă a celor doă varianturĭ italiane devine şi maĭ probabilă, aprópe sigură, prin acea împregîurare că tocmaĭ în provincia Basilicata, pe unde se cântă I[1], sînt peste 10,000 de Albanesĭ; îar în provincia de Otranto, de unde s'a cules I[2], sînt vr'o 7,000 Albanesĭ, aşedaţĭ acolo încă din secolul XIV.[4])

Varianturile slavice.

§ 3. In Galiţia nord-vestică, acolo unde se vorbesce numaĭ polonesce, nu şi rutenesce, s'a cules următorul variant al baladeĭ Metamorfoselor, în reproducerea căruĭa — din nevoiă tipografică — unele caractere polone specifice le vom înlocui prin cursive:

3) Casetti e Imbriani, p. 187-8.
4) Biondelli, *Studii linguistici*, Milano, 1856, p. 60 — cfr. Ascoli, *Studj critici* I, p. 81.

—Choćbym ja jezdził we dnie
i w nocy,
choćbym wyjezdził koniowi oczy,
przeciez ty musisz moja być
moje wole wypełnić.

—A ja sie stane drobna ptaszyna,
bede latała gesta krzewina;
przeciez ja nie chce twoja być,
twoje wole wypełnić.

—Maja tu ciesle takie topory,
co wycinaja lasy i bory;
przeciez ty musisz etc.

—A ja sie stane mała rybeczka,
bede pływała bystra wódeczka;
przeciez ja nie chce etc.

—Maja rybacy takie siateczki,
co wyłapuja małe rybeczki;
przeciez ty musisz etc.

—A ja sie stane dzikim kaczorem;
bede pływała wielkiém jeziorem;
przeciez ja nie chce etc.

— Maja tu strzelcy takowe
strzelby,
co wypalaja kaczorom we łby;
preciez ty musisz etc.

— A ja sie stane gwiazda na
niebie,
bede świeciła ludziom w potrzebie;
przeciez ja nie chce etc.

— A ja mam litość nad ubogiemi,

sprosze ja gwiazde z nieba ku
ziemi;
przeciez ty musisz etc.

— Juz teraz widze boskie urzedy,

— D'ar fi să călăresc ḑi şi nópte,
D'ar fi să'mĭ orbéscă calul de
drumurĭ,
Totuşĭ tu trebuĭ să fiĭ a mea,
Voĭa-mĭ s'o împlinescĭ.

—Dar eŭ m'oĭu face pasere mică
Sburând prin désă pădurice;
Totuşĭ nu vréŭ să fiŭ a ta,
Voĭa-ţĭ s'o împlinesc.

—Dulgheriĭ aŭ nesce securĭ,
Cu carĭ se taiă pădurile şi codriĭ;
Totuşĭ tu trebuĭ etc.

—Dar eŭ m'oĭu face mic pescişor
Înnotând în rîuleţul cel repede;
Totuşĭ nu vréŭ etc.

—Pescariĭ noştri aŭ nesce mrejĭ,
Cu carĭ prind pescişoriĭ ceĭ micĭ;
Totuşĭ tu trebuĭ etc.

—Dar eŭ m'oĭu face raţă selbatecă
Înnotând pe lacul cel mare;
Totuşĭ nu vréŭ etc.

— Vînătoriĭ noştri aŭ nesce
pusce,
Cu carĭ împuşcă reţele în cap;
Totuşĭ tu trebuĭ etc.

— Dar eŭ m'oĭu face o stea
pe cer,
Luminând ómenilor la nevoiă;
Totuşĭ nu vréŭ etc.

— Iar eŭ sînt milos pentru ceĭ
săracĭ,
Voĭu ademeni steluţa pe pă-
mînt;
Totuşĭ tu trebuĭ etc.

—Acum veḑ şi eŭ ursita d-ḑeéscă:

gdzie sie obróce znajdziesz mie wszedy:
juz teraz musze twoja byé,
wole twoje wypelnié...[5])

Orĭ-unde m'aş întórce, tot
găsescĭ!
Trebuĭ dară să fiŭ a ta,
Voĭa-ţĭ s'o împlinesc!

Acest variant polones — S^1 — este aprópe identic cu
români-morav V^2.

Dacă ne vom aduce a-minte că:

1°. La Români-moravĭ balada Metamorfoselor nu este is-
lată, ci există în varianturĭ diverse, carĭ sînt o ramificaţiu
a celor române propriŭ ḑise;

2°. In Galiţia ea se află numaĭ la Polonĭ, ĭar nicĭ dec
în regiunea de jos a ţereĭ, unde se vorbesce rutenesce;

3°. Nord-vestul Galiţieĭ se învecinéză tocmaĭ cu partea o-
rientală a Moravieĭ, unde s'a adăpostit de secolĭ, slavisându-se
elementul românesc;

Conclusiunea fírescă, ba chĭar necesară, va fi, că la
Polonĭ acest cântec a străbătut d'a-dreptul dela Români-mo-
ravĭ, cu trăsura specifică posterióră a metamorfoselor unila-
rale, semnalată maĭ sus pe pag. 515 § 11.

§ 4. Junele meŭ amic Dr. Gaster, într'o notiţă în *Con-
birĭ literare* pe Novembre 1879, publicată ca suplement la
studiul seŭ anterior, despre carĭ veḑĭ maĭ sus pag. 550, adus
un variant serbesc din Karadzić, după traducerea germană
Talvj, *Volkslieder der Serben*, ed. 1835 t. 2 p. 7—8, ed.
1853 t. 2 p. 100—101.

In colecţiunea luĭ Karadzić se află însă nu un singur va-
riant serbesc, ci doă, din carĭ tocmaĭ cel maĭ preţios nu s'a
tradus nemţesce.

Variantul S^2, cel citat de d. Gaster, ĭată'l textualmente:

—Oj девојко, душо моја!
Оћеш ли ми љуба бити?

—O, fetică, sufletul meŭ!
Vreĭ tu să'mĭ fiĭ drăguţă?

5) W. z Oleska, *Piesni polskie i ruskie ludu galicyjskiego*, Lwów, 1833, p.
417—8.

—Не будали, млад јуначе!
Од тог не тје ништа бити;
Волим итји ја у крчму,
Па се створит' златном чашом,
Него твоја љуба бити.

—А ја јунак млади крчмар,
Па тјеш опет моја бити.

—Не будали, млад јуначе!
Од тог не тје ништа бити;
Волим итји у кавану,
Па се створит' златан филџан,
Него твоја љуба бити.

—А ја јунак каведжија,
Па тјеш опет моја бити.

—Не будали, млад јуначе!
Од тог не тје ништа бити;
Волим итји ја у поље,
Па се створит' препелицом,
Него твоја љуба бити.

—А ја јунак итри ловац,
Па тјеш опет моја бити.

—Не будали, млад јуначе!
Од тог не тје ништа бити;
Волим итји ја у море,
Па се створит' белом рибом,
Него твоја љуба бити.

—А ја јунак танка предја,
Па тјеш опет моја бити.
Ил' ти тако, ил' овако,
Ти си моја свакојако;
Ил' ти тамо, ил' овамо,
Ти си моја, од' овамо...[6])

—Nu te prosti, tînărule voinic,
Una ca asta n'are să fie!
Maĭ bine mĕ voĭu duce la cârcîmă
Şi m'oĭu face păhar de aur,
Decât să fiŭ a ta drăguță!

—Iar eŭ, voĭnicul, tînăr cârcîmar,
Şi totuşĭ veĭ fi a mea!

—Nu te prosti, tînărule voĭnic,
Una ca asta n'are să fie!
Maĭ bine m'oĭu duce la cafenea
Şi m'oĭu face cêşcă de aur,
Decât să fiŭ a ta drăguță!

—Iar eŭ, voĭnicul, cafegiŭ,
Şi totuşĭ veĭ fi a mea!

—Nu te prosti, tînărule voĭnic,
Una ca asta n'are să fie!
Maĭ bine m'oĭu duce la câmp
Şi m'oĭu face pătîrniche,
Decât să fiŭ a ta drăguță!

—Iar eŭ, voĭnicul, ager vînător,
Şi totuşĭ veĭ fi a mea!

—Nu te prosti, tînărule voĭnic,
Una ca asta n'are să fie!
Maĭ bine m'oĭu duce la Mare
Şi m'oĭu face pesce alb,
Decât să fiŭ a ta drăguță!

—Iar eŭ, voĭnicul, mrêjă subțire,
Şi totuşĭ veĭ fi a mea;
Orĭ aşa, orĭ altfel,
Tu eştĭ a mea în tot chipul!
Orĭ încotro te veĭ duce,
Tot eştĭ a mea, vino'ncóce!

Ca formă, acest variant e de tot modern: ‹cârcîumă›, şi maĭ ales ‹cafenea›, ba nicĭ ‹păhar› cu ‹cêşcă›, n'aŭ figu-

6) Karadzić, Српске народне пјесме, Viena, 1841, t. 1, p. 434—5.

rat, de sigur, în forma cea veche, care — dintre varianturile române — se apropiă maĭ mult de A.

Este fără comparaţiune maĭ important variantul serbesc S[3]:

Стари сједи на орање,
Погледује на дјевојку:

—О дјевојко, битјеш моја.

—Мајде не тјеш, стари дједе!
Провртј'тју се јагњичицом.

—А ја старац мрки вуче,
Па тју дотји у ливаду,
Уфатитју јагњичицу,
Просутју јој јарињицу.

—Мајде не тјеш, стари дједе!
Провртј'тју се препелицом.

—А ја старац сурли орле,
Уфатитју препелицу,
Сломитју јој кобилицу.

—Мајде не тјеш, стари дједе!
Провртј'тју се ружичицом.

—А ја старац роми јарац,
Кудецатју уз улицу,
Тер тју огрист' ружичицу...[7])

Moşul şéde pe arătură
Şi se uĭtă la o fetică.

—O, fetico, aĭ să fiĭ a mea!

—Ba ḑeŭ nu va fi, moşnégule,
Căcĭ mĕ voĭu face mĭeluşea!

—Iar eŭ, moşul, lup cenuşiŭ,
Voĭu merge la livede,
Voĭu prinde mĭeluşéua
De'ĭ voĭu sfărmîna lâna!

—Ba ḑeŭ nu va fi, moşnégule,
Căcĭ mĕ voĭu face pătîrniche!

—Iar eŭ, moşul, vultur sur,
Voĭu prinde pătîrnichea,
I-oĭu sfâşia peptuşorul!

—Ba ḑeŭ nu va fi, moşnégule,
Căcĭ me voĭu face trandafir!

—Iar eŭ, moşul, un ţap schĭop,
Voĭu behăi pe uliţă
Şi voĭu róde trandafirul!...

Din cele vr'o 20 de varianturĭ cunoscute ale baladeĭ Metamorfoselor, acesta se întâlnesce pe deplin cu variantul român P, pînă la un punct şi cu variantul de asemenea român M, dar cu n i c ĭ u n u l din cele-l'alte varianturĭ, atât de numeróse şi atât de ramificate în sfera provenţală.

Urîcĭunea şi reutatea elementuluĭ activ=demon, extrema resistinţă a celuĭ pasiv=înger, nicăirĭ nu sînt atât de pronunţate ca în aceste treĭ varianturĭ P, M şi S[3], păstrate tocmaĭ pe peninsula balcanică, în légănul Bogomilismuluĭ, a căruĭ ten-

7) Karadzić, op. cit. p. 435—6.

dinţă dualistică este aci maĭ bine caracterisată decât în tóte cele-l'alte varianturĭ. In S³ elementul activ nicĭ că-şĭ dă măcar ostenéla de a-şĭ ascunde natura-ĭ cea diabolică: el este *lup*, este *vultur*, este *ţap schĭop*; el *scarmină*, el *sfăşiă*, el *róde* . . .

E de observat, că 'n ambele varianturĭ serbescĭ resistinţa elementuluĭ pasiv nu se desminte un singur moment, persistând pînă la sfîrşit.

Karadzić ne spune, că S³ este dela Râgusa. Ultimele cercetărĭ ale d-luĭ C. Jirećek constată definitivamente existinţa în vécul de mijloc a unor colonie curat române în regiunea ragusană.[8]) In poesia poporană serbă de acolo, pe de altă parte, ne întimpină fórte des alusiunĭ directe, chĭar topografice, la Ţéra-Românescă; de exemplu:

Када ми се Радосаве војевода одилјаше
Од својега града дивнога С е в е р и н а.
Често ми се Радосав на С е в е р и н обзираше,
Тере то ми овако белу граду бесидјаше:
—Ово ми те оставлјам, бели граде С е в е р и н е,
Мој дивни граде,
Не знам ветје видју ли те, etc.

(Când Radu-vodă se depărta — dela minunatul seŭ oraş *Severin*, — adesea Radu-vodă îşĭ întorcea ochiĭ cătră *Severin* — vorbind aceste cuvinte oraşuluĭ celuĭ alb: — Iată că te las, oraşule cel alb *Severine*, — minunatul meŭ oraş! — Nu sciŭ, dacă te voĭu maĭ vedé etc.[9])

Este permis dară de a crede, că Serbiĭ, pînă şi ceĭ dela Ragusa, vor fi împrumutat ambele varianturĭ S² şi S³ dela Românĭ, la carĭ acéstă baladă este maĭ a-casă, maĭ în familiă decât orĭ-unde, tipul S² fiind represintat prin doă sub-tipurĭ A şi V, precum şi tipul S³ ĭarăşĭ prin doă: P şi M, pe când V şi M nu se constată în poesia poporană serbă.

Fântîna comună, directă saŭ indirectă, a tuturor variantu-

8) Jirećek, *Die Wlachen und Mauro-wlachen in den Denkmälern von Ragusa*, Prag, 1879.
9) Bogişić, Народне пјесме из старијих записа, Biograd, 1878, p. 126—9.

rilor europeane, o dată constatat bogomilismul lor, ar
să fie în Bulgaria; pe cât timp însă nicĭ un exempla
gar nu s'a descoperit saŭ nu se va descoperi, după c
s'a găsit de asemenea nicĭ un exemplar bulgar al P
Numerelor după tipul B, sîntem siliţĭ a admite, cel pu
tr'un mod provisoriŭ, că Povestea Numerelor, ca şi
Metamorfoselor, sînt o operă a Bogomilismuluĭ anume
mănia, de unde, în orĭ-ce cas, chĭar dacă de'ntâiŭ
vor fi dat Bulgariĭ, ele s'aŭ revĕrsat apoĭ asupra Eur
tregĭ....

III.

VARIANTUL CATALAN

AL

BALADEI «CUCUL ŞI TURTURICA».

La pag. 541 în notă noĭ am citat acest variant după V. Smith, care el-însuşĭ abia'l menţionéză.

Acuma îl putem reproduce textualmente după ediţiunea d-luĭ F. Pelay Briz:

—Per mes que'm cantes aubadas
La griva, griva!
casada ab tu no 'm veurán,
La griva ban!
abans me 'n farè una truyta
La griva, griva!
que pèl aiga irá nadant
La griva ban!

—Si tu te 'n fas una truyta
que pèl aiga irá nadant,
jo me 'n farè pescador
que te n' anirá pescant.

—Si tu te fas pescador
que me 'n anirá pescant,
jo me 'n tornarè una griva,
ginestrons irè menjant.

—Si tu te 'n fas una griva
y ginestrons vas menjant,
jo me 'n farè un astor
que te n' anirá cassant.

—Si tu te fas un astor
que me 'n anirá cassant,
jo me 'n tornarè una llebre
d' aquell bosch que n' es tan gran.

II.

MIGRATIUNILE POSTUME ALE SUFLET[...]

DUPĂ CREDINȚA

POPORULUI ROMÂN DIN BANAT

Așa numitele *bocete*, grația mai cu sémă d-luĭ Teo[...] rada,[1]) aŭ început a'șĭ căpĕta un loc, de de-mult mer[...] studiul literatureĭ poporane române.

Prin varietate și energiă, în tótă Europa, cel puțin l[...] latină, numaĭ dóră «i voceri» aĭ Corsicanilor, carĭ însi[...] puté ḑice că nu posedă o altfel de poesiă poporană, riv[...] cu «bocetele» române. Să observâm că'n restul Itali[...] câte-va excepțiunĭ sporadice, obiceĭul de a b o c i pe ce[...] a despărut deja aprópe cu desăvîrșire.[2])

Din punctul nostru de vedere, bocetele sînt importan[...] cu deosebire prin elementul lor m i t o l o g i c.

Ca descriere a viețeĭ postume, ele jócă în literatura pop[...] cea nescrisă acelașĭ rol, pe care, între cărțile poporane[...]

---

1) *Bocetele populare la Românĭ*, în *Convorbirĭ literare*, 1879, p. 35[...] 414-16.

2) Cfr. Rubieri, *Storia della poesia popolare italiana*, Firenze, 1877, p. 1[...]

apocrifurile ca *Apocalipsul apostolului Paul* saŭ *Călătoria Maicei Domnului la Iad.*

Intr'un bocet din Moldova, de exemplu, se ḑice mortuluĭ:

Tu te ducĭ în ceĭa lume,
Unde nu cunoscĭ pe nime;
Dar ĭea sèma tare bine
Şi m'ascultă şi pe mine,
Că sînt doă drumurele:
Unu-ĭ tot cu floricele,
Florĭ negrite şi de jele;
Cel-al-alt cu busuĭoc,
Par'că-ĭ un pârîŭ de foc...

Nicĭ un bocet însă, din cele publicate de d. Burada, nu oferă interesul mitologic la un grad aşa de înalt ca bocetul cel inedit din Banat, pe care ni-l comunică d. avocat Simeon Mangĭucă dela Oraviţa.

Il publicâm dară ca un post-scriptum la Texturĭ Bogomilice, de'mpreună cu câte-va note, pline de eruditiune, de carĭ îl însoţesce d. Mangĭucă.

In principiŭ, noĭ diferim radicalmente de vederile d-luĭ Mangĭucă. Pe când d-sa explică tóte prin mitologia clasică, noĭ—din contra—vedem tocmaĭ în partea cea esenţială a acestuĭ bocet bănăţén resfrângerea uneĭ cărţĭ poporane fórte respândite peste tótă Europa, unde aŭ patronat'o de o potrivă ereticiĭ şi biserica ortodoxă.

Fondul mitologic al bocetuluĭ în cestiune este cel următor. Lumea nóstră şi lumea cea-l'altă, către care mórtea mînă pe om, sînt despărţite prin "sorbul pămîntuluĭ", adecă printr'o adîncime care sórbe sufletele. In acea adîncime cresce un colosal arbore, care servă de trecĕtóre între ambele lumĭ. In acel arbore s'aŭ încuĭbat treĭ fĭare duşmane: un şoĭm saŭ vultur, o vidră şi un şérpe, carĭ pândesc şi ameninţă bĭetul suflet.

Eĭ bine, acest fond se află aprópe literalmente în faĭmósa carte poporană *Varlam şi Iosaf*, atribuită generalmente sân-

tuluĭ Ioan Damascen din secolul VIII,[3]) de unde ĭată cum a tradus'o Négoe Basarab pe la începutul secoluluĭ XVI, într'un text negreşit fórte modernisat prin multiplicitatea copielor ul-terióre:

«Aceştiĭa se asémĕnă unuĭ om ce fugĭa de un inorog (=unicorn) «şi nu putea nicĭ cum să rabde şi să tărpéscă (=sufere) striga[rea] «şi zbieretul glasuluĭ luĭ cel gróznic şi înfricoşat, ci fugĭa tare, ca «nu cum-va să'l ajungă şi să'l mănînce. Aşa fugĕnd el, *cădu într'o* «*grópă mare*, şi dacă cădu într'însa, *află acolo un copacĭu* şi se a-«pucă de se urcă într'însul, şi stătu cu picĭórele pre nisce ramur[i] «şi găndĭa că va fi în pace şi fără de nicĭ o grijă. Iar dacă se u[ită] «că el, *căută la rădăcina aceluĭ copacĭu şi vedu doĭ şórecĭ, unul a[lb]* «*şi altul negru, carĭ rodeaŭ tot-d'a-una acel copacĭu* în care sta el: «şi atâta'l rosese, cât puţintel era să cadă jos. Decĭ *căută în fun-*«*dul aceĭ grópe şi vedu un şérpe mare şi gróznic*, ce sufla şi es[ia] «din gura luĭ pară de foc, şi venĭa cu gura căscată şi cu dinţi[i] «rînjiţĭ numaĭ să'l înghiţă. Decĭ ĭar *căută spre partea încătro sta el* «*cu picĭórele, şi vedu patru capete de aspidă, unde se ivĭaŭ din zi-*«*dul acela ce era aprópe...*»[4])

Aceĭaşĭ parabolă se află la Arabĭ în renumita colecţiune *Kalilah va Dimnah*, cunoscută maĭ mult sub numele de «Fa-bulele luĭ Bidpai», unde unicornul e înlocuit prin elefant, câte o dată prin leŭ, ĭar grópa prin puţ. Ea este nu maĭ puţin populară în India şi'n Persia.[5]) Maĭ pe scurt, sub tóte punc-turile de vedere, sîntem fórte departe de mitologia grécă şi romană.

«Arborele în grópă cu cele treĭ fĭare, ne este cunoscut şi'ntr'o redacţiune curat b o g o m i l i c ă, conservată într'un manuscript de pe la începutul secoluluĭ XVI, sub titlul: Прит-[ча] w богатыхъ wт болгарьскыхъ книгъ (Parabola despre ceĭ bogaţi din cărţile bulgărescĭ). Aci însă în loc de un singur arbore sînt deja doĭ: unul cu ramure de argint şi cel-l'alt cu ramu-re de aur. De asemenea în loc de un singur unicorn sînt

---

3) Dunlop-Liebrecht, *Geschichte der Prosadichtungen*, Berlin, 1851, p. 29-32.
4) Négoe Basarab, *Invăţăturele*, p. 131-2. — Cfr. maĭ sus p. XXXVI § 2[8].
5) Benfey, *Pantschatantra*, Leipzig, 1859, t. 1, p. 80-3.

doă animale: camilă şi leŭ.[6]) Cu alte cuvinte, bocetul bănăţén e maĭ aprópe de ‹Varlam şi Iosaf›.

Maĭ este ce-va.

Atragem atenţiunea asupra sublimeĭ atitudinĭ, atribuite în acest bocet Maĭceĭ Domnuluĭ în versurile 238-43:

Acolo-ĭ Sânta Mariă,
Cu noĭ mila eĭ să fie!
Călătorĭ căţĭ maĭ trecea,
Ea spre toţĭ se îndura,
Ea pre toţĭ îĭ adăpa,
Drumurile le-arăta...;

atitudine, pe care Sânta Fecióră o are nu maĭ puţin în maĭ tóte cărţile poporane religióse din vécul de mijloc, ĭar maĭ cu sémă, dintre cele publicate de noĭ, în ‹Legenda Duminiceĭ› şi'n ‹Călătoria la Iad›.

Observaţiunile d-luĭ Mangĭucă nu perd totuşĭ valórea lor. Dacă fondul bocetuluĭ bănăţén se datoresce romanţuluĭ indian buddhistic ‹Varlam şi Iosaf›; dacă particularitatea mitologică cutare saŭ cutare denótă influinţa unor alte cărţĭ poporane din evul-mediŭ; de aci însă nu resultă lipsa totală a urmelor clasice saŭ — maĭ bine ḑicênd — a moştenirĭĭ antice europeane, fie în întregul ţeseturel, fie în óre-carĭ amărunte, fie chĭar în nuanţarea împrumutuluĭ celuĭ posterior. ‹Arborele la grópă›, de exemplu, nu e vechĭu; dar póte fi fórte veche la noĭ adoraţiunea ‹Braduluĭ Ḑînelor›, care a venit să se confunde cu acel arbore. Sub raportul credinţelor poporane în genere, orĭ-ce unilateralitate e periculósă. Ḑecimĭ de secolĭ şi ḑecimĭ de némurĭ concurg adesea, maĭ mult saŭ maĭ puţin, la formaţiunea uneĭ singure asemenĭ credinţe. In acest mod, o explicaţiune este metodică numaĭ atuncĭ, când lasă cu reservă câte o portiţă deschisă pentru alte explicaţiunĭ ulteriόre subordonate.

---

6) Gorski şi Nevostrulev, Описаніе славянскихъ рукописей, Moscva, 1862, No. 230, p. 68.

PETRECEREA MORTULUI.

Trandafire,[1]) fire,
Reŭ maĭ eştĭ la fire!
Ce te-aĭ zebovit
De n'aĭ înflorit
De ĭerĭ diminéţă
Pîn'adĭ-diminéţă?
Lasă cîndeĭ c'am privit
Pînă ce s'a despărţit
Suflet dela ósă
Din lume frumósă,
Din lume cu sóre,
Din vînt cu recóre
Ş'apă curgĕtóre!
Trandafire, fire,
Reŭ maĭ eştĭ la fire!
Ce mi te-aĭ grăbit
De aĭ înflorit?

—M'am grăbit
De-am înflorit,
Căcĭ vremea mĭ-a venit,
Ca şi ţie de pornit.
De pornit către apus,[2])
Unde sórele-ĭ ascuns,
Unde-s tóte florile
Cu tóte surorile,
Ş'unde Flórea-sóreluĭ
Şede'n pórta raĭuluĭ
Să judece florile
Unde li-s mirósele:
Cu de séră a ploĭat,
Cu de nópte-a'nseninat,
In ḑorĭ bruma a căḑut,
Mirósele s'or perdut!

Suflet despărţit,
De multe măhnit,
Plécă şi se duce,
Marea o ajunge.[3])
Vine Marea mare,
Vine'n tulburare,
Greŭ urlând
Şi urducând,
Tótă lumea spăimîntând
Unda sa aduce,
Lumea s'o îmbuce,
Tot mălinĭ,
Călinĭ,
Braḑĭ din rădăcinĭ.
Ĭar în rîpa Mărilor,
Unde'ĭ Bradul Ḑinelor.[4])
Trecĕtórea apelor,
Sufletul stătea
Şi mi-se ruga:
Brade, brade!
Să'mĭ fiĭ frate:
Intinde'ţĭ, intinde
Eŭ să le pot prinde
Vîrfurile tele,
Să trec preste ele
Marea în cea parte
Ce lumea-mĭ desparte

—Eŭ nu pot întinde,
Tu să le poţĭ prinde,
Vîrfurile mele
Să trecĭ preste ele,
Că'n mine-a puĭat
D'inimă spurcat
Roşul şoĭmuleţ
Cu ochĭul semeţ.
Când nicĭ veĭ gândi,
Puiĭ te-or simţi
Şi vor şuera
De te-ĭ speria,
În Mare'ĭ cădè
Şi te'ĭ înneca!
—Las'să fie ş'aşa!

Vine Marea mare,

Vine'n tulburare,
Greŭ urlând
Și urducând
Tótă lumea spăimîntând:
Unda sa aduce,
Lumea s'o îmbuce,
Tot mălinĭ,
Călinĭ,
Bradĭ din rădăcinĭ!
Iar în rîpa Mărilor,
Unde-ĭ Bradul Ḑinelor,
Trecĕtórea apelor,
Sufletul stătea
Și mi se ruga:
—Brade, brade!
Să'mĭ fiĭ frate:
Intinde'mĭ întinde
Să le pot eŭ prinde
Trupinele tele,
Să trec preste ele
Marea în cea parte
Ce lumea'mĭ desparte!
—Eŭ nu'ţĭ pot întinde
Să le poţĭ cuprinde
Trupinele mele,
Să trecĭ preste ele,
Că'n mine-a puĭat
Vidra lătrătóre
De-ómenĭ pânditóre;
Nicĭ nu veĭ gândi,
Puiĭ te-or simţi:
Eĭ mi-te-or lătra
De te'ĭ spăĭmînta,
In Mare'ĭ cădé
Și te'ĭ înneca!
—Las'să fie ș'așa!

Vine Marea mare,
Vine'n tulburare,
Greŭ urlând
Și urducând.
Tótă lumea spăimîntând:
Unda sa aduce,
Lumea s'o îmbuce,
Tot mălinĭ,
Călinĭ,
Bradĭ din rădăcinĭ!
Iar în rîpa Mărilor,
Unde'ĭ Bradul Ḑinelor,
Trecĕtórea apelor,
Sufletul stătea
Și mi-se ruga:
Brade, brade!
Să'mĭ fiĭ frate:
Intinde-mĭ întinde
Ca să le pot prinde
Rădăcinĭ a tele.
Să trec preste ele
Marea în cea parte
Ce lumea'mĭ desparte!
—Eŭ nu pot întinde
Ca să le poţĭ prinde
Rădăcinĭ a mele,
Să trecĭ preste ele;
Că'n mine-a'ncuĭbat
Ș'apoĭ a puĭat
Galbena șerpóne
Ce piere de fóme:
Nicĭ nu veĭ gândi,
Puiĭ te-or simţi
Și or șuera,
Tu te'ĭ spăimînta,
In Mare'ĭ cădé
Și te'ĭ înneca!

—Las' să fie ș'așa!
Haĭ, brade, haĭ,
Mult te maĭ rugaĭ
O rugare mare
Cu multă răbdare!
Brade, brade!
Am și eŭ un frate,
Un frumos pĕcurărel,
Și are un toporel,

Ş'are verişorĭ
Doĭ voĭnicĭ fecĭorĭ;
Eĭ te vor tăia
Şi te-or resturna;
Maĭstorĭ vor veni
Şi te vor cĭopli;
Din tine vor face
Ca să fie pace
Punte preste Mare:
S'aĭbă trecĕtóre
Suflete-ostenite
Cătră raĭu pornite!

Bradul atuncĭ se găndĭa
Şi trupinele 'ntindea,
Iară mortul îmĭ trecea
Unde dorul îl ducea:
Marea fără nume
L'aĭa-l'altă lume.
Pas, suflete, pas!
Du-te făr' năcaz,
Pîn' veĭ trece tu cu dare
Cele grele şepte vame.[6])
Ţine, dragă suflete,
Drumul 'nainte
Pînă veĭ ajunge
Unde se înfrânge
Drumul jumătate
Ce locurĭ desparte.
Acolo să staĭ
Şi sémă să ĭeaĭ;
Că 'ĭ vedé o salcă[6])
Mare şi înaltă,
Salcă aplecată
Şi cu frunḑa lată.
Sémă aci ĭar să ĭeaĭ
Şi spre stânga să nu-mĭ daĭ,
Căcĭ în partea stângă
E calea cea strâmbă,
Strâmbă ş'astupată,
Cu lacrimĭ udată.
Apoĭ tot în aĭa parte
Sint câmpurĭ urît arate
Şi cu spinĭ reĭ semenate,
Acolo'ĭ Ḑina bătrînă,
Şi'ţĭ ĭea pasoşul din mână;
Ci să daĭ în partea dréptă,
Precum firea îţĭ arată,
C'acolo tu veĭ afla
Spre îndestulirea ta
Câmpurĭ frumóse
Cu florĭ alese,
Câmpurĭ d'ale-arate
Cu florĭ semenate.[7])
Florĭ tu veĭ culege
Şi doru'ţĭ va trece.

Ş'apoĭ ĭar să staĭ
Şi sémă să ĭeaĭ;
Că 'n doă răzóre
Va fi căte-o flóre,
Flóre la pămint
N'ajunsă de vînt,
Flóre
La recóre
N'ajunsă de sóre.
Tu să mi le ĭeaĭ,
Că sint florĭ din raĭu.

Apoĭ ĭar să mi-te ducĭ
Pînă când veĭ să ajungĭ
L'al măr mare de Sân-
Petru[8])
Cu-ajutorul luĭ Sân-Medru
Măru-ĭ mare şi rotat
Şi de póle aplecat,
Cu vîrful ajunge 'n cerĭu
Cu pólele pîn' la Mărĭ;
Şi spre vîrf e înflorit,
Iar pre póle înpupit;
Jos la rădăcină
E lină
Fântînă:[9])
Acolo-ĭ Sânta-Mariă,

Cu noĭ mila eĭ să fie!
Călătorĭ câțĭ maĭ trecea,
Ea spre toțĭ se îndura,
Ea pre toțĭ îĭ adăpa,
Drumurile le-arăta:
Sufletul din apă bea,
Și el lumea o uĭta!
Iarășĭ calea să'țĭ apucĭ
Pînă când veĭ să ajungĭ
La mândră răchită,
Răchită 'npupită.
Nu-ĭ mândră răchită,
Răchită 'npupită,
Ci — milă să-ĭ fie! —
Tot Sânta Mariă,
In haĭnă alésă,
Haĭnă de mătasă.
La mésă chitită,
Mésă înflorită,
Șede și scrie
Maĭca Mariă
Pre ceĭ viĭ și pre ceĭ morțĭ
Și-șĭ însémnă a lor sorțĭ.
Rógă-mi-te tu de ea
Cóla viilor s'o ĭea,
Dóră că s'a îndura
Și 'ntre viĭ te-o însemna;
Dar ea nu se va 'ndura
Intre viĭ a te scriá,
Căcĭ cóla i s'a împlut,
Condeĭul și-l'a perdut;
Dar tu rógă-mi-te bine
Să te ĭea în raĭu cu sine,
Décă nu mi-te-aĭ rugat
Când a 'ntrat
Scrisórea 'n sat.
Apoĭ ĭar du-mi-te du-te
Pre cărărĭ bătute
Pînă veĭ petrunde
Și tu veĭ ajunge
Tocma 'n pórta raĭuluĭ,
Unde-ĭ Florea-sóreluĭ.
Acolo să te oprescĭ,
Acolo s'adăpostescĭ,
Și aștéptă cu răbdare
Cĭasul de reînturnare,
Că el va sosi,
Și tu veĭ veni:
Décă cerbiĭ vor ara,
Cĭutele vor semena!

Pămînte, pămînte!
De adĭ înainte
Ĭan să 'mĭ fiĭ părinte!
Să nu te grăbescĭ
Să mě putredescĭ,
Că acum îțĭ daŭ
Și nu le maĭ ĭeaŭ
Spatele mele
In brațele tele,
Și'țĭ daŭ fața mea
Sub pajiștea ta![10])

NOTELE D-LUI S. MANGĬUCĂ.

1) Trandafirul în mitologiă (Nork, Mythologisches Wörterbuch, t. V, p. 185) însémnă: *a*) un simbol de amóre, consacrat Venereĭ, reineĭ natureĭ, care este urditórea vieţeĭ înfloritóre; *b*) un simbol tot-dată al morțiĭ, de aceĭa se și află săpat pe crucile de pétră ale iormintelor (Winkelmann, II, p. 561). Cântecul nostru poporan întrebuințéză aci invocațiunea la trandafir în ambele sale accepțiunĭ mbolice.

2) Semnificativă este călătoria sufletului spre apus. După credința vechilor Greci și Romani, la apus peste Ocean spre Cadix saŭ Γάδειρα sînt «Grădinele Hesperidice», acolo este Elisiul saŭ raiul, lîngă Elisiŭ apoi Hades saŭ iadul, precum și Tartarul înainte de ce a devenit pus sub pămînt (Hahn, Mythologische Paralellen p. 54). Spre apus, în părțile Spaniei, după credința celor vechi, este capĕtul lumii acesteia, și tot acolo face și sórele în cursul seŭ capĕtul anului (Nork, Biblische Mythologie I, p. 287). Acolo sînt titanii (=smei, uriași) cu titanidele lor cele mândre (=dine), a cărora putere o rĕnise însuși Jupiter (Hartung, Rel. und. Mythol. d. Griechen, t. II p. 42). Acolo trăesce Uran saŭ Saturn în câmpul fericiților. Acolo este etatea de aur, unde ómenii fără a lucra și fără pĕcat trăesc în fericire. Și 'n poveștile nóstre românesci, smeii și uriașii, cari locuesc în lumea cea-l'altă și răpesc din acéstă lume pe fetele cele mândre de împĕrați, le duc la apus; pe de altă parte, fecîorii de împĕrați călătoresc spre apus pentru a elibera din lumea cea-l'altă pe fiicele de împĕrați răpite și duse acolo.[1])

3) Marea, la care ajunge sufletul mortului călătorind spre apus și peste care trebui să trécă în lumea cea-l'altă, este Oceanul Grecilor. După Greci, Oceanul încungiură pămîntul ca un rîŭ, de dincolo de care dace lumea cea-l'altă (Hahn, Mythol. Paralellen p. 54). In poveștile nóstre poporale, acea Mare se chiamă Sorbul-pămîntului, care formézǎ hotar între cele doă lumi, cele doă tărîmuri după cum le dice poporul, peste care hotar trebui să trécă omul de pre un tărîm pe cel-l'alt tărîm. *Sorbul-pămîntului* la noi, ca și *Oceanul* la Greci, este și personificat. Arghir, fĕtul-frumos din poveste, când trece peste muntele de sticlă din acéstă lume în cea-l'altă, ducêndu-se după Iléna Cosângêna, și când se întórce înapoi cu dînsa, sburând cu calul în aer, Sorbul-pămîntului strigă, amenințându-i și vrênd să-i oprésca, căci trec fără voia lui dintr'o lume în cea-l'altă. Sorbul pămîntului, ca și Oceanul Grecilor și ca Stix, fiica cea mai bătrînă a Oceanului, se absórbe sub pămînt, de unde 'i vine și numele. D. Marienescu a greșit în studiul seŭ despre Argir și Elena, publicat în „Albina“,[2]) când confundă Sorbul pămîntului cu arborele „sorb“=lat. *sorbus*, precum o constată și d. I. M. Moldovan în polemica sa contra d-lui Marienescu, în «Albina»

---

1) Despre posițiunea Paradisului la apus în credința poporului român, vedi mai sus p. 201—10 — *B. P. H.*

2) Despre acéstă nenorocită lucrare a d-lui Dr. At. Marienescu, v. mai sus p. XL. — *B. P. H.*

din 1871. Despre absórberea Oceanuluĭ la Grecĭ, veḑĭ Hartung, Rel. und Mythol. d. Griechen, II p. 152-3; despre Stix, v. Nork Biblische Myth. I p. 325.

4) «Bradul-ḑînelor», cel mare, care stă pe «rîpa Mărilor», formând «trecĕtórea apelor», este asemenea cu «Buștĕnul-ḑînelor» în poveștile românescĭ. Veḑĭ pe «Dafin și Afin» în colecțiunea luĭ Fundescu și «Omul de pĕtră» în a luĭ P. Ispirescu. Acest brad de trecere în lumea cea-l'altă corespunde luntriĭ luĭ Charon din mitologia clasică. Bradul, pe de altă parte, este congener cu «cipresul», cunoscut în mitologiă ca simbol al luĭ Pluto, ḑeul lumiĭ celeĭ-l'alte, ceĭa-ce face și maĭ potrivită așeḑarea braduluĭ la marginea aceleĭ lumĭ. In acest brad aŭ puĭat, după cântecul de fațĕ, treĭ fiare vrăjmașe ale omuluĭ: *a*) în vîrf—un *roșu șoim*[3]), după unele varianturĭ un *vultur negru; b*) în trupine — o *vidră lătrătóre* (fiber, castor); *c)* la rădăcine — o *galbenă șerpóne.*

5) La Grecĭ și Romanĭ eraŭ de asemenea maĭ multe v a m e prin carĭ trebuĭa să trécă mortul în călătoria sa spre lumea cea-l'altă. Prima vamă, peste rîul Stix saŭ Acheron, se plătĭa cu obolul dat luĭ Charon; altă vamă, pe care a dat'o Orfeŭ când s'a dus la Iad, se plătĭa câneluĭ Cerberus.[4])

6) Salca saŭ salcea, la care ajunge sufletul în lumea cea-l'altă, este simbolul Junoneĭ, regineĭ natureĭ, pe care o înlocuesce Sânta Mariă în creștinătate; dar tot-o-dată este și simbolul întristăriĭ,[5]) apoĭ al curățenieĭ sufletescĭ (Dierbach, Flora mythologica p. 32). În tóte țerile unde nu cresce fenicele, îl substituesce salca. La Floriile nóstre se întrebuințézĕ ramure de salcă în loc de fenice. Fenicele este simbolul victorieĭ, al dreptățiĭ, al libertățiĭ, precum și al călătorieĭ fericite (Dierbach, op. cit. p. 87).

7) Sufletul ajunge pe tărîmul cela-l'alt la doă câmpurĭ arate, semenate unul cu spinĭ, altul cu florĭ. Câmpul cu florĭ din cea-l'altă lume este ἀσφόδελος al luĭ Omer, Odyss. 24. 13; veḑĭ și Richter, Phantasien des Alterthums oder Sammlung mythologischer Sagen t. II. p. 329. Cele doă câmpurĭ sînt raĭul=elisiŭ și ĭadul=hades, carĭ la ceĭ vechĭ eraŭ învecinate, pînă când maĭ tărḑiŭ ĭadul s'a despărțit în *hades*

---

3) Despre *roșu* ca culóre diabolică, v. maĭ sus p. 603; ĭar p. 544-5 despre *șoim* ca representațiune a elementuluĭ celuĭ reŭ.—*B. P. H.*
4) Despre *vame postume*, v. maĭ sus p. 440.—*B. P. H.*
5) Despre salce ca simbol diabolic, v. maĭ sus p. 275, 287. *B. P. H.*

și *tartarus*, acest din urmă punêndu-se sub pămînt. «Ḑina bătrînă, din câmpul cel cu spiuï este tot Sânta Mariă, dar cea n é g r ă, a căriï icónă și astăḑï se află pe'n multe monăstirï. Înlocuind la popor pe antica Juno în diferitele eï fețe, Sânta Mariă domnesce și'n raïu și'n ïad, numaï în raïu însă sub propriul seŭ nume.

8) «Mărul mare de sân-Petru» e de o însemnătate extremă în acest cântec. Este a r b o r e l e l u m i ï, *der Weltbaum* al mitologieï. Tot așa sint: 1°. gârnița saŭ gorunița luï Jupiter dela Dodona în Epir; 2°. gorunul ḑeuluï Ares dela resărit din Colchis, pe care sta întinsă pelea de berbece cea cu mițurï de aur, păzit la rădăcină de un balaur; 3° frasinul «Iggdrasil» din mitologia scandinavă, care légă la o-l'altă prin rădăcinele sale cerul, pămîntul și ïadul, întinḑêndu-șï crengele peste tótă lumea (Grimm, Deutsche Myth. ed. 4. t. 2. p. 664); și 4° pomul cu mere de aur din Grădina Hesperidică, la a căruï trupină ïarășï veghïa un balaur, după uniï cu 100 de capete. Creștiniï din evul de mijloc aŭ aplicat ideïa «arboreluï lumiï» către c r u c e: «Nam ipsa crux magnum in se mysterium continet, cujus «positio talis est, ut superior pars coelos petat, inferior terrae in«haereat, fixa infernorum ima contingat, latitudo autem ejus partes «mundi appetat.» (Grimm loco cit.). Dar să revenim la «mărul» Hesperidelor. Grădina Hesperidică, după credința celor vechï, se afla spre apus peste rîul «Ocean», adecă peste S o r b u l-p ă m î n t u l u ï chïar în acele părțï unde cântecul nostru pune «câmpurile frumóse». Pomul cel cu m e r e de aur din Grădina Hesperidică corespunde dară pe deplin «M ă r u l u ï mare de sân-Petru».

9) «Lină fântînă», — rîul Lethe, adecă «al uïtăriï», din mitologia antică.

10) Acéstă «petrecere a mortuluï» mi s'a comunicat din maï multe părțï: de *Antonie Mustef*, docinte în Făget; de *Paul Cimponeriu* notar cercual din Cacova; de *Stefan Paulovicïu*, paroc din Gherboveț; de *Marița Șerpe* din Bozovicïu și de *Opra Cicelu* din Broșteni. Varianturile sint maï lungï orï maï scurte, dar fondul este identic.

IV

DESCÂNTECUL SÂNTULUĬ IOSIF.

In întroducerea nóstră la ‹Rugăcĭunea de scóterea draculuĭ›, sub No. I din ‹Texturĭ Bogomilice›, noĭ n'am sciut să ne dumerim asupra împregĭurăriĭ, care va fi îndemnat pe ereticul Bogomil să-şĭ alégă din atăţĭa sfinţĭ, ce-ĭ steteaŭ la disposiţiune, tocmaĭ pe ‹sf. Sisinie›, unul din ceĭ maĭ puţin cunoscuţĭ în Hagiografiă, pentru a face din el un fel de zid contra Infernuluĭ.

Acea împregĭurare se explică prin originea secteĭ bogomilice din secta manicheică. Manicheismul fusese fundat în secolul III de către Manes, după mórtea căruĭa a urmat cel întâiŭ în capul secteĭ un óre-cine numit S i s i n i e: Σισίνιος ὁ τούτου διάδοχος, după expresiunea luĭ Petru Siculus.[1]) In vechĭa anatemă ortodoxă contra Manicheilor, acest *Sisinie* figurézǎ pe primul loc, ca moştenitor direct al ‹nebunieĭ› luĭ Manes: Σ ι σ ί ν ν ι ο ν τὸν διάδοχον τῆς τούτου μανίας, Θωμᾶν τὸν συνταξάμενον τὸ κατ' αὐτὸν λεγόμενον Εὐαγγέλιον, Βουδᾶν, Ἑρμᾶν, Ἄδαν etc [2])

---

1) Petrus Siculus, *Historia de vana et stolida Manichaeorum haeresi*, ed. Rader, Ingolstadt, 1604, p. 30.

2) Ap. Fabricius, *Codex apocryphus N. Testamenti*, t. 1, Hamburg. 1719, p. 354.

In acest chip, invocaţiunea la „sf. Sisinie" în unica operă personală recunoscută a luĭ Bogomil este ca un fel de profe-siune de credinţă m a n i c h e i c ă.

Imprumutând rugăciunea cea bogomilică, creştiniĭ ceĭ-l'alţĭ nu aveaŭ nicĭ o raţiune de a conserva pe *Sisinie*. Prin ase-menare fonică, eĭ l'aŭ transformat în „sf. Sisoe", şi tot prin aceĭaşĭ asemenare, din causa caracteristiceĭ silabe *-si-*, l'aŭ prefăcut apoĭ în „sf. Iosif".

Sub acéstă din urmă formă, opera luĭ Bogomil figurézâ în-tr'o cărtecică poporană de 32 pagine in-64, întitulată: *Tre-petnicu celu mare pentru tóte semnele ce se facŭ la om, şi care suntŭ date dela natură. Tîlmăcit din limba francesă de un ĭubitor de némul săŭ, şi cu adaos la finit de Avestiţa a-ripa Satanei.* Craĭova, tip. Ph. Lasar, 1878.

„Trepetnicu" este acelaşĭ, despre care noĭ am vorbit maĭ sus la pag. XXXI-II. Cât despre „adaos la fine", el nu e alt ce-va decât rugăciunea luĭ Bogomil, ajunsă însă în urmă-tórea formă:

„AVESTIŢA ARIPA SATANEI.

„Eŭ sfîntul Iosif pogorîndu-mĕ din muntele Sionuluĭ, întîmpinaĭ „pe Avestiţa aripa Sataneĭ, care avea pĕrul capuluĭ eĭ pînă în că-„câie şi ochiĭ ca de foc, şi din gura eĭ eşĭa pară de foc, şi unghiile „eĭ era ca secerile şi fórte grozavă la chip, şi depărtându-mĕ dela „dînsa vĕḑuĭ unde o întîlni Arhanghelul Mihail, ḑicêndu'ĭ: stăĭ, Dia-„vole! şi îndată stătu; şi ĭarăşĭ îĭ ḑise acela: de unde viĭ, necu-„rato? şi unde mergĭ? şi cum îţĭ este numele teŭ? iar ea respunse „ḑicênd: eŭ sînt Avestiţa aripa Sataneĭ, am auḑit de pré-curata „Fecióră, care e fata luĭ Achim şi Aneĭ, cumcă nasce pre Hristos „Mesia, şi merg cu ale mele meşteşugurĭ marĭ ca să smintesc na-„scerea eĭ; iar Arhangelul auḑind, o apucă de pĕrul capuluĭ şi o bătu „peste tot trupul eĭ cu bătae de foc şi o împunse cu paloşul în „cóstă, şi iară îĭ ḑise: Spune, Diavole, cum te facĭ tu şi intri în „casele ómenilor de le smintescĭ femeile şi le omorĭ copiiĭ? iar ea „respunse cu glas mare ca să maĭ înceteze d'a o maĭ bate, că le va „spune tóte anume, şi începu să ḑică: Eŭ mĕ fac pitună, muscă, „pisică, ogar, găină, capră, femeiă, grăunte de meiŭ, şi întru în ca-„sele ómenilor de le smintesc femeile şi le omor copiiĭ; şi maĭ tare

„mĕ apropiŭ de care este fată de căpeteniă din cele-l'alte femeĭ, — „şi am nouĕ-spre-ḑece numĭ: cel d'întâiŭ Avestiţa, al 2-lé Avaruḑa, „al 3-lé Brano, al 4-lea Pabirano, al 5-lea Zaea, al 6-lea Liba, al „7-lea Muza, al 8-lea Dezano, al 9-lea Nazarana, al 10-lé Petia, al „11-lé Grobina, al 12-lé Frango, al 13-lé Labra, al 14-lé Cadachia, „al 15-lé Năfruţa, al 16-lé Necorînda, al 17-lé Grăbina, al 18-lé „Zuza, al 19-lé Zira de Zano; şi iată 'ţĭ daŭ acest zapis, muncito- „rule, carele muncescĭ numele meŭ, ca să fiŭ lepădată de treĭ mile „de loc şi să nu mĕ pociŭ apropia de puterea acestuĭ zapis. Şi'l „dete în mâna mareluĭ Arhanghel Mihail. Arhanghelul ḑise: îţĭ po- „runcesc ca de acum înainte să nu te maĭ apropiĭ de robul luĭ Dum- „neḑeŭ în vécul véculuĭ, ci să te ducĭ în ghena foculuĭ nestins, că „acolo e locul teŭ în vecĭ, Amin.„

Diferinţa cea maĭ de observat între acéstă redacţiune şi între acea din „Minunile sfîntuluĭ Sisoe„, ba şi între descântecul cel bucovinén, despre care am vorbit la pag. 279-80, afară de *Iosif*=*Sisoe*=*Sisinie*, consistă în cele 19 numĭ ale draculuĭ, şi adecă:

Sisoe:	Iosif:	Descântec:
Avestiţa	Avestiţa	Vestiţa
Aveziha	Avaruza	Avezuha
Salomnia	Brano	Valnomia
Năvodar	Pabirano	Navadaria
Scarbola	Liba	Scorcoila
Miha	Muza	Miha
Puha	Grobina	Tiha
Cripa	Zaĭa	Grompa
Zlia	Necorînda	Slaló
Nicara	Frango	Nicozda
Zurina	Labra	Sina
Nevaţa	Nazarana	Necauza
Eosfor	Cadachia	Hatav
Luţifer	Năfruţa	Hulila
Berzebuti	Dezano	Ghiana
Avie	Zuza	Huva
Cilipina	Grobina	Gluviana
Igra	Zira de Zano	Prava
Pesia	Petia	Samca.

Lăsâm să le comenteze d. Collin de Plancy în marele seŭ "Dicționar infernal", unde ne spune, bună-óră, că Iadul se compune: "d'un empereur, qui est *Belsébuth*; de 7 rois, qui "règnent aux 4 points cardinaux, et qui sont: *Baël*, *Pursan*, "*Byleth*, *Paymon*, *Belial*, *Asmoday*, *Zapan*; de 23 ducs, "savoir: *Agarès*, *Busas*, *Gusoyn*, *Bathym*, *Eligor*, *Valefar*, "*Zepar*, *Sytry*, *Bune*, *Berith*, *Astaroth*, *Vepar*, *Chax*, *Pricel*, "*Murmur*, *Focalor*, *Gomory*, *Amduscias*, *Aym*, *Orobas*, *Ve*-"*pula*, *Hauros*, *Alocer*; de 13 marquis: *Aamon*, *Loray*, *Ne*-"*berus*, *Forneus*, *Ronève*, *Marchocias*, *Sabnac*, *Gamigyn*, *A*-"*rias*, *Andras*, *Androalphus*, *Cimeries*, *Phoenix*; de 10 com-"tes: *Barbatos*, *Botis*, *Morax*, *Ipès*, *Furfur*, *Raym*, *Halphas*, "*Vine*, *Decarabia*, *Zalcos*; de 10 présidents: *Marbas*, *Buer*, "*Glasialabolas*, *Forcas*, *Malphas*, *Gaap*, *Caym*, *Volac*, *Ose*, "*Amy*, *Haagenti*, et de plusieurs chevaliers, comme *Furcas*, "*Bifrons* etc.," [3])

Atragem speciala atențiune a d-luĭ Collin de Plancy asupra fenomenuluĭ, că unul dintre draciĭ românĭ din catastihul sătuluĭ Iosif pare a se fi bucurat de o nobleță feudală occidentală: Zira *de* Zano!

3) Collin de Plancy, *Dictionnaire infernal*, 6-e éd., Paris, 1863, p. 471.

V.

CALATORIELE

‹VISULUĬ LUĬ TUDOR VLADIMIRESCU›

POST-SCRIPTUM LA PAG. 402.

§ 11. După ce cartea poporană ‹Visul Maĭceĭ Domnuluĭ› s'a transformat la Oltenĭ în balada poporană nescrisă ‹Visul luĭ Tudor Vladimirescu›, acéstă din urmă s'a supus apoĭ în gura poporuluĭ la transformaţiunĭ ulteriore fórte interesante, dintre carĭ vom constata aci doă.

In Bucovina, dela o Ţigancă din satul Stupca, d. S. F. Marian a cules o baladă, care se începe aşa:

Frunḑă verde păr uscat!
Astă nópte mĭ-am visat
Busduganul sfîrticat
D'asupra mea spînḑurat;
Puşca mea cea bună nouă,
Am visat'o ruptă'n două;
Puşca mea cea ţintuită
Mĭ-am visat'o ruginită;
Pistólele spĕlăţele,
Cele lungĭ şi supţirele,
Le-am visat făr'de oţele:
Sfîrşirea vieţeĭ mele!
Petrea astfel cuvînta,
Nicĭ cuvîntul nu sfîrşĭa,
Şépte poterĭ că sosĭa,
Poterile'l coprindea,
Petrea din graĭu că grăĭa:
—Căpitane potiraş,

Căpitane Tudoraş,
Fă-te'ndărît la oraş
Şi'ţî maî adă potiraşî,
Că nu's femee de cârpă
Să port de poteră frică,
Ci's voînic cu comănac:
Sciŭ poterii ce să-ĭ fac;
Şi's voînic de peste Olt:
Cu opt poterĭ staŭ la şold, etc.

In acest mod, scena se petrece tot în Oltenia, dar nu mai viséză Tudor Vladimirescu, ci viséză un bandit Petrea, pe când însuşî Tudor se metamorfoséză pe neaşteptate într'un capitan de poteră. Sub acéstă nouă formă, balada străbat tocmaĭ în Bucovina.

§ 12. Maĭ aprópe de ţéra Oltuluĭ, la Româniĭ din Crişiana 'Visul luĭ Tudor Vladimirescu' a primit o transformaţiune şi maĭ originală. Dialogul nu maĭ este aci între mumă şi fiu, ci între amant şi amantă. Iată bucata întrégă, după un variant cules de d. M. Pompiliŭ:

La fântîna luĭ Bujor
Pasce calul luĭ Tudor;
Calul pasce şi renchéză,
Tudor dórme şi viséză.
Ce folos de visul luĭ,
Dacă nu-ĭ cu dumnéluĭ
Mitutica luĭ Catiţă,
Cu sîn alb de porumbiţă
Şi cu mĭere pe guriţă!
—Catiţă, póle cĭurate,
Reŭ te-am visat astă nópte!
—Spune'mĭ, bade, spune'mĭ bine,
Cum m'aĭ visat tu pe mine?
—Că eŭ dragă, te-am visat
Cu marama ta din cap,
Cu marama mândră nouă,
Ruptă ruptă chĭar în două!
—Tudore, fecĭor frumos!
Lasă visu-ĭ mincinos!
Nu mi-ĭ ruptă marama,
Ci mi-ĭ ruptă irima!
Reŭ te temĭ că te-oîu lăsa,
De ce te temĭ nu-ĭ scăpa,
Că fu calul poîvănit,
Tu la umbr'aĭ adormit,
Eŭ m'am dat la drăgostit...
Tudor din gură grăia:
—Iubesce-te, mândra mea!
Veĭ ĭubi cât veĭ ĭubi,
La mine ĭară-ĭ veni![2])

§ 13. Şi ambele aceste transformaţiunĭ, atât de diverginte, atât de caracteristice, atât de îndrăzneţe, născendu-se şi respândindu-se în curs abia de vr'o câte-va decennie, dela 1821 încóce!

1) Marian, *Poesiĭ poporale române*, Cernăuţĭ, 1873, t. 1, p. 47-52.
2) M. Pompiliŭ, în Hasdeŭ, *Traian*, t. 1 (1869), p. 119. —*Balade populare române*, Iaşĭ, 1870, p. 74-5.

E peste putință a nu admira geniul poetic creator al unuĭ popor care, în secolul nostru cel eminamente prozaic chĭar pentru țĕrănime, scie a varia un singur motiv cu atâta vervă într'un interval de timp atât de scurt!

§ 14. Dacă variantul bucovinén, cel maĭ depărtat dela Olt, n'ar conserva indicele precis, ba chĭar nominal, al originiĭ sale o l t e n e, ar puté cine-va să se îndoéscă despre prioritatea «Visuluĭ luĭ Tudor Vladimirescu».

Dacă «Visul luĭ Tudor Vladimirescu» s'ar fi perdut, remănênd numaĭ cele-l'alte doă varianturĭ, ar fi aprópe cu neputință de a recunósce treptata lor desfășurare din cartea cea poporană a «Visuluĭ Maĭceĭ Domnuluĭ».

Nicăirĭ nu se arată maĭ la lumină: pe de o parte, împletecirea cea migălósă a literatureĭ poporane scrise cu cea nescrisă; pe de alta, imposibilitatea de a le despleteci pe fie-care în speciă și pe ambele în genere, dacă nu recurgem la metóda așa ḑicênd n a t u r a l i s t ă de a culege mereŭ, a alătura și a grupa varianturile...

VI.

INCĂ UN CATECHISM ROMÂNESC NECUNOSCUT

POST-SCRIPTUM LA PAG. 97 § 9.

Catechismul românesc aşa numit rakotzian s'a regăsit, în fine, dacă nu tocmaĭ în prima'ĭ ediţiune din 1642, cel puţin în acea din 1657, şi — după însărcinarea Academieĭ Române — d. G. Bariţ l'a şi reprodus, din nefericire numaĭ într'o transcripţiune latină, sub titlul de: *Catechismulu calvinescu impusu clerului si poporului romanescu sub domni'a principiloru Georgiu Rákoczy I. şi II.* Sibiĭu, 1879.

Intre notiţele, de carĭ d. Bariţ însoţesce textul, este maĭ de sensaţiune, la pag. 98, particularitatea comunicată de d. E. von Trauschenfels după registrele municipale de comptabilitate ale Braşovuluĭ, cumcă: "în anul 1569 s'a cumpĕrat pentru solul moldovén un Calendar cu 6 denarĭ". La prima vedere, ar resulta că era un calendar românesc. Maĭ cugetând însă puţin, vine întrebarea cea dubitativă: de ce óre să nu fi fost slavonesce, adecă în limba cea obicĭnuită de pe atuncĭ a boerimiĭ şi a cleruluĭ din întrégа Românià? A afirma fără nicĭ o probă, că acel "Calendar" era în limba română, ar fi a se expune la greşéla comisă de d. Dr. G. D. Teutsch, care

a luat drept románéscă din anul 1562 ediţiunea braşovénă cea slavică a Evangeliarului de Johann Benkner. Despre acéstă ediţiune noi am vorbit deja mai sus la pag. 93, şi aflâm acum dela însuşi d. Bariţ — căci nu avem la mână "Disertaţia despre tipografiele româneschi„ a lui V. Popp (Sibiu, 1838), citată de d-sa în astă privinţă — că ea se află într'un exemplar, cu data precisă de *1562*, "la biserica sf. Nicolae din Braşov„. Este óre probabil, ca Johann Benkner să fi tipărit în acelaşi an un Evangeliar slavic şi un Evangeliar românesc? E cam greŭ de credut, chiar în vederea condiţiunilor tipografice curat materiale ale Braşovului în secolul XVI.

Ce-va mai positiv decât "Calendarul„ românesc dela 1569 este neaşteptata descoperire, făcută de curând de d. N. Densuşianu şi pe care d-sa a bine-voit a ni-o comunica.

Iată-o cu propriele sale cuvinte:

"In biblioteca Colegiului Reformat din Tîrgul Murăşului în Tran-
"silvania, sub No. 6811, se află cea mai veche carte românéscă ti-
"părită cu litere, cu totul necunoscută pînă astădi, şi anume un
"catechism de Heidelberga, tradus de Stefan Fogarasi, preotul din
"Lugoş în Banat, la anul 1647, şi tipărit în Alba-Julia la 1648, in-8,
"48 feţe.

"Catechismul are trei titluri: unguresc, românesc şi lătinesc.

"Numai în titlul unguresc este indicat locul şi anul tiparului:
"*Feiervarat Nyomtattatott Brassai Major Márton áltat 1648 eszten-*
"*döben.*

"Titlul latinesc sună:

"*Catechismus Latino-Ungarico-Walachicus translatus operâ ac stu-*
"*dio Stephani Fogarusi Symistae Oppidi Lugas, Anno 1647 die 18*
"*Decembri.*

"Titlul românesc:

CATECHISMUS

Atsaja ej atsaja

"*Summa szau Meduha à uluitej si a kredinciej christinaszkæ, ku-*
"*prinsze en entreberj, si reszpunszurj szkurtæ; si ku adeveretury den*
"*szkriptura szventæ enterite.*

«Cartea este dedicată luĭ Bartsai Akos, Banul Lugoşuluĭ, Cara-
«sebeşuluĭ şi comiteluĭ Severinuluĭ.

«In prefaţă, Stefan Fogarasi declară, că a inceput a traduce în
«limba românéscă şi Psaltirea luĭ David, dar n'a terminat'o încă.

«Catechismul conţine treĭ părţĭ:

«*Parte de prima. De prœ Nevoja szav Doszada à Omului* (pag. 1);

«*A dovœ Parte. Deprœ szlobozitura omului* (pag. 11);

«*A Trea Parte. Dedetura de har ketre Dumnedzeu á omuluj szlo-
«bodzit den nevoja* (pag. 31).

«Ca specimen de limbă şi ortografiă, am copiat simbolul credinţeĭ:

«*Cred entrun Dumnedzeu, en Tatel á tot Putcrnik, roditorul ce-
«ruluj si à pœmentuluj, si en Iesus Christus, entrunul Fiul naszkut
«al seu, Domnul nosztru, kare sze prinsze de Duhul szvent, naszku
«den Maria Vergure, pœci szupt Pontius Pilatus, resztignisze, a
«mori engrupesze, pogori prœ pekurœ, a treja dzi de la morcz ...
«szkulœ, szuji szusz en tser, sede de a derapta Tateluj á tot Puter-
«nik, Dumnedzeuluj, de akolova si vinyetor á dsudeka viji si morţi.
«Cred si en Duhul szvent; cred Beszereka kjuzd Christinaszke; a
«netsune szvencilor, iertatsune pekatelor, szkuletura trupurilor, á
«viacza devetsie Amen.*»

Nu scim, cine să fi fost *Stefan Fogarasi*. E fórte curios totuşĭ, că 'n acelaşĭ timp, în aceleaşĭ locurĭ, în acelaşĭ calitate, se ocupa cu acelaşĭ trébă a traduceriĭ catechismurilor un alt Fogarasi, nu Stefan, ci Francisc, despre care ĭată ce dice Benkö:

«Franciscus Fagarasi, Pastor Káránsebesensis, deinde Vi-
«aknensis, Catechismum mole exiguum è Lingua Anglica in
«Hungaricam transtulit, et edidit inscriptum: *Kis-Keresztyén*,
«Fejérvár, 1654, in-8.»[1])

Ambiĭ Fogarasi eraŭ dară din Banat: unul din Lugos, cel-l'alt din Caransebeş; ambiĭ eraŭ preuţĭ calvinĭ; ambiĭ aŭ tradus catechismul, tipărind ambiĭ în Alba-Julia, unul la 1648, cel-l'alt cu şése anĭ maĭ târdiŭ . . .

Din micul specimen linguistic, adus de d. Densuşianu, este de observat întrebuinţarea luĭ *dz* în *Dumnedzeu* şi *dzi*, dar o

1) Benkö, *Transilvania*, Vindobonae, 1778, t. 2, p. 389.

confusiune în *szlobodzit* lîngă *szlobozitura*, fenomen despre care vedĭ maĭ sus pag. 9, 85 No. 11 etc.

Pentru "iad" saŭ "infern" se pune cuvîntul *păcură*, pe care d. Cihac îl trăgea înainte din lat. *pix* prin deminutivul *picula*,[2]) de unde ar fi eşit la Românĭ *peche*, ca *ureche* din *auricula*, nicĭ o dată *păcură*; acuma însă îl apropie[3]) cam cu sfială de slavicul пекло, ḑicĕnd: "la dérivation du latin ne nous paraît plus aussi probable." Aci nu încape probabilitatea. *Păcură* nu este şi nu póte fi decăt slavicul пекло, care însemnéză "păcură" şi "iad" tot-o-dată, de unde пѫкѹрѫ din punct în punct prin acelaşĭ transiţiune fonetică ca românul мѫтѹрѫ din slavicul метла.[4]) In proporţiunea пѫкѹрѫ : пекло :: мѫтѹрѫ : метла este fórte remarcabilă excrescenţa luĭ *u* între consóna tenue şi sufixalul -*ră*=-ѫ.

2) Cihac, *Dict.* I. p. 188.
3) Ib. II. p. 236.
4) Ibid. p. 190.

VII.

„AMARITA TURTURICA" IN ITAL

POST-SCRIPTUM LA PAG. 442-444.

Vechĭul nostru cântec poporan «Amărîta turturică» est tăt de respăndit în tóte regiunile Italieĭ, încăt s'a pub deja pînă acum în treĭ varianturĭ toscane, treĭ siciliane, neapolitane, unul marchigian, unul veneţian şi unul istr dintre carĭ vom reproduce aci numaĭ vr'o treĭ-patru maĭ racteristice, fără ca să avem trebuinţă de a le maĭ traduce, tóte aprópe identice cu varianturile române.

Un admirabil variant toscan:

La tortora che ha perso la compagna
Dice che non la sa più ritrovare;
E se trova dell'acqua lei si bagna,
E se l'è chiara la fa intorbidare;
E poi con l'ale si batte nel petto,
E va dicendo: «Amor sia maledetto!»

E poi con l'ale si batte nel core,
Dicendo: "Maledetto sia l'amore!"[1])

Maĭ puţin patetic, dar maĭ complet, este următorul variant toscan:

La tortora che ha perso la compagna
Fa una vita molto dolorosa;
Va in un fiumicello e vi si bagna,
E beve di quell'acqua torbidosa.
Con gli altri uccelli non ci s'accompagna,
Negli alberi fioriti non si posa,
Si bagna l'ale e si percuote il petto:
Ha perso la compagna, oh che tormento!
Si bagna l'ale e si percuote il core:
Ha perso la compagna, oh che dolore![2])

Acuma, luând dela doă extremităţĭ ale Italieĭ, ĭată maĭ întâĭu un variant sicilian, care sémĕnă într'un mod adevĕrat surprindĕtor cu cel românesc:

Quannu la turturidda si scumpagna,
Si parti, e si ni va a ddu virdi locu;
Passa di l'acqua, e lu pizzu s'abbagna,
Prima lu sguazza, e poi ni vivi un pocu;
Va chiancennu pri tutta la campagna,
Comu si stassi 'mmenzu di lu focu:
'Maru cu' perdi la prima cumpagna,
Ca perdi spassu, piaciri e jocu![3])

Ĭată apoĭ variantul istrian:

La tuortura ch'à pierso la cunpagna,
La mischiniela è doûta dulurusa;
La va per aqua ciara a la funtana,
E la la bivo doûta turbidusa.
La va curendo soun per la muntagna,
La va çercando el sul che nu'la broûsa.

1) Tommaseo, *Canti popolari toscani*, Venezia, 1841, t. I, p. 193.
2) Tigri, *Canti popolari toscani*, ap. d'Ancona, *La poesia popolare italiana*, Livorno, 1878, p. 191—2.
3) Vigo, *Raccolta di canti popolari siciliani*, ap. d'Ancona, p. 192.

E cu'li ale la se bato el core,
Puovera meĭ chi iè pierso lu me'Amore![4])

Este interesant de a regăsi în variantul istrian pînă şi epitetul de „amărîtă”: „la mischiniela”, „puovera meĭ”.

Dar ceĭa-ce 'ĭ maĭ cĭudat decât tóte, este că 'n Italia, ca şi 'n România, scriitorĭ culţĭ s'aŭ încercat a pune mâna pe acest mic diamant poporan, a şi-l atribui, a lăsa să se crédă de către posteritate că poporul l'a scamotat dela dînşiĭ. La noĭ, Négoiă Basarab şi Ienăchiţă Văcărescu; în Italia — Olimpo da Sassoferrato, tocmaĭ din secolul XV, avênd la disposiţiune unul din cele maĭ vechĭ varianturĭ poporane italiane, maĭ-maĭ ca cele românescĭ, pune într'un sonet la o „Leontia”:

Se tu sarai qual questa tortorella...
Se perde la compagna meschinella
Al viver solitario s'abbandona;
Non d'acqua chiara alla sua bocca dona,
Torbida, fosca, verminosa e fella;
Nè mai posar si vuole in arbor verde,
In qualche tronco secco piange e fugge;
Et così a poco la sua vita perde...[5])

Un variant maĭ modern a fost intercalat într'o poesiă a unuĭ Panfilo Sasso:

La tortorella dolorosa e trista
Dopo ch' ha perso la dolce compagna,
Soletta va per boschi e per campagna,
Fuggendo quanto può l'umana vista;
Nè mai si annida ove fiorisce arista,
Nè d'acqua chiara mai si lava o bagna,
Ma sempre amando più, si duole e lagna etc.[6])

„Amărîtă turturică!” De doă orĭ *amărîtă!* După ce mórtea ţĭ-a furat soţióra, apoĭ pe tine însă-ţĭ s'aŭ apucat să te fure poeţiĭ....

---

4) Ive, *Canti popolari istriani*, Torino, 1877, p. 117.
5) Casetti e Imbriani, *Canti popolari delle provincie meridionali*, Torino, 1872, p. 288.
6) Ap. D'Ancona, op. cit. p. 192 nota 3.

ADDENDA ET CORRIGENDA

Pag. XVI, după rîndul 16. Publicaţiunea cea maĭ apropiată de scoţianul «John Cheap» este ediţiunea cea codificată a cărţilor poporane germane de renumitul Simrock: *Die deutschen Volksbücher, gesammelt und in ihrer ursprünglichen Echtheit wiederhergestellt*, Frankfurt, 1844-67, în 13 tomurĭ in-16, fie-care de peste 400 de pagine. O a doua ediţiune, tot la Frankfurt, s'a început la 1876.

Pag. 11, rînd 16. Dialectul român din Moravia, de demult slavisat, cată să fi fost şi el rhotacistic, judecând după *putyra=putină*; v. Miklosich, *Ueber die Wanderungen der Rumunen* p. 24. Acelaşĭ cuvînt, tot cu *r* pentru *n* între vocale, a străbătut la Rutenĭ şi la Polonĭ, cfr. ibid. p. 18 şi 22. Este şi maĭ remarcabil că, după Miklosich (ib. p. 11), latinul *juniperus* a trecut la Rutenĭ prin Românĭ sub forma *jurep =junep*, adecă ĭarăşĭ cu *r=n*.

Pag. 16, rînd 28. Am fost profeţĭ! Tomul II din Dicţionarul d-luĭ Cihac a apărut în fine, şi — *raţa* înnótă acolo între elemente slavice. Acésta însă este abia o imperceptibilă picătură în noĭanul celor-l'alte monstruosităţĭ contra sciinţeĭ, contra metódeĭ şi contra bunuluĭ simţ, furmicând pe fie-care

pagină din cele 800 ale nouei opere a d-luĭ Cihac. Este curios că ea ese la lumină aprópe în același timp cu monografia luĭ Miklosich *Ueber die Wanderungen der Rumunen*, unde primul slavist al secoluluĭ nostru recunósce că Slaviĭ aŭ luat dela Românĭ màĭ tóte câte d-luĭ Cihac i se pare că Românii vor fi primit dela Slavĭ. Să maĭ vorbim óre despre atâtea și mai atâtea pretinse turcisme și maghiarisme ale d-luĭ Cihac, din causa cărora devin îndoióse pînă și turcismele saŭ maghiarismele cele fórte adevĕrate?... Nu ne putem stăpîni de a nu aduce în astă privință un singur exemplu, care s'ar putè considera ca microcosm al opereĭ întregĭ. Românesce la un om ‘voinic’, și maĭ ales ‘violent’, se ḑice *leŭ-paraleŭ*. Se scie că la Neo-grecĭ, ba deja la Bizantinĭ (Du Cange, *Gloss. mediae graecit.* p. 1102), prepozițiunea παρά a căpĕtat sensul de ‘pré-’, ‘extra-’. Astfel *paraleŭ*=παραλέων insemnéză literalmente ‘maĭ mult decât leŭ’. Alexandri, în ‘Păcală și Tîndală’, (Teatru, t. 1. p. 162 ed. Socec), ḑice:

Cine ți-a turburat firea? Spune mie, dragul meŭ,
Cine din mĭel cu blândețe te-a făcut l e ŭ-p a r a l e ŭ?

Antitesa luĭ *leŭ-paraleŭ* este dară ‘mĭel cu blândețe’. Ei bine, isolând pe *leŭ* și lăsând numaĭ *paraleŭ*, d. Cihac (*Dict.* II p. 603) ne spune că *paraleŭ* vine din *paraliŭ* ‘qui a de l'argent, richard’, dela *parà* ‘petite monnaie turque’. O dată pornit pe acéstă cale, d-sa se isbesce de cuvîntul *ortoman*, care în poesia nóstră poporană însemnéză ‘fruntaș’, ‘om mare’, de ex. în balada ‘Balaurul’:

Un vitéz de o r t o m a n
Pe-un cal negru dobrogén...

și maĭ departe tot acolo:

O r t o m a n e,
Hoțomane!

de unde se vede că partea radicală în *orto-man* este *ort*, ca în *hoțo-man* — *hoț*.[1]) Acest *ort* nu póte fi decât vechiul e-

1) Să observăm în trécăt, că pe *hoț* d. Cihac (t. II p. 141) il derivă din slavicul *zălă* ‘reŭ’, adecă *z* a trecut în *h* și *l* în *ț*.

ranic *arta* ‘fruntaş‚: ἀρταῖοι· οἱ ἥρωες παρὰ Πέρσαις (Hesychius), cu scăderea luĭ *a* deja la Albanesĭ în *urt* ‘prudente, savio‚ (Rossi, *Vocabolario epirotico* 1875, p. 1300). Aş! D. Cihac (*Dict.* II p. 230) ne asigură că *ortoman* însemnéză ‘qui a beaucoup d'argent, riche, richard‚ dela *ort* ‘le quart d'une monnaie‚, aducênd ca unică probă pe *paraleŭ* dela *pară*. De cum-va s'ar apuca de etimologia germană, d. Cihac ar trage de sigur pe *Held* ‘eroŭ‚ din *Geld* ‘monetă‚!

Pag. 35, rînd 15. La Ruşĭ, în adevĕr, Legenda Duminiceĭ, deşi n'a trecut în poesia poporană propriŭ ḑisă ca la Bulgarĭ, totuşĭ s'a versificat în gustul poporuluĭ. D. A. Wesselofsky, Эпистолія о недѣлѣ p. 112—15, citéză maĭ multe specimene după Bezsonov, Калѣки перехожіе, fasc. VI NNo. 564-571. In tóte ‘pétra cu scrisórea‚ cade din cer în Ierusalim, ïar într'una din ele patriarcul se chiamă ‘Ioan‚. Regretăm de a nu cunósce noĭ-înşine cartea luĭ Bezsonov, din care d. Wesselofsky nu reproduce nicĭ o bucată întrégă.

Pag. 168, rînd 1-7. D. A. Wesselofsky, Епистолія о недѣлѣ p. 111, aduce după Pypin, Памятники старой русской литературы, t. 3, p. 150-3, o redacţiune ruséscă destul de modernă a Legendeĭ Duminiceĭ, unde pétra cade în Ierusalim şi unde figuréză de asemenea:

... въ пятокъ сотвори Богъ перваго человѣка Адама на земли..	... vinerĭ a creat D-ḑeŭ pe primul om Adam pe pămînt ...

Acésta nu înlătură însă probabilitatea, că redacţiunile de acéstă natură, orĭ-câte ar fi, aŭ fost influenţate în speciă de Legenda Sânteĭ Vinerĭ, de vreme ce în cele doă redacţiunĭ flagellantice nu se află pasage corespunḑĕtóre, şi de vreme ce — în redacţiunea luĭ popa Grigorie maĭ cu sémă — Legenda Duminiceĭ şi Legenda Sânteĭ Vinerĭ se întâlnesc, precum am veḑut, pînă şi'n alegerea expresiunilor.

Despre Sânta Vinerĭ în parte, a se consulta cu tot din-adinsul remarcabila monografiă a d-luĭ Wesselofsky: Недѣля-

Анастасія и Пятница-Параскева, în Журналъ Минист. Народнаго Просвѣщенія, 1877, t. 189, secţ. 2, p. 186-247.

Pag. 184, rînd 24—27. In limba rutenă actuală s'a constatat *kotiuha* ‹câne› la Huţulĭ, veciniĭ carpatinĭ immediaţĭ aĭ Românilor: ‹*kotiuha* to jest p i e s›, în Witwicki, *O Huculach*, Lwów, 1873, p. 93.

Pag. 185, rînd 3—23. Acéstă caracteristică zoomorfică a popórelor există într'o mulţime de varianturĭ paleo-slavice. In momentul când îl publicam, nu aveam a-casă cartea luĭ Tichonravov, Памятники отреченной русской литературы, Moscva, 1863, t. 2, p. 440, 447, unde sînt doă varianturĭ, unul din secolul XV, cel-l'alt din secolul XVI, acesta din urmă cu: ‹Волохъ кошка›. Apoĭ într'un manuscript slavic din secolul XVIII, descris de d. Slaveykov în Българскы книжици, Constantinopole, 1859, p. 266, un alt variant, plin de erorĭ tipografice, astfel că porţiunea finală presintă o perfectă galimatiă. In fine, d. Stoyan Novaković, eminentul meŭ coleg din Societatea Academică Serbă, îmĭ comunică că d. Daničić a publicat variantul cel maĭ corect în *Starine*, t. IV, p. 81, pe care, din nefericire, noĭ nu avem la disposiţiune în momentul de faţă.

Pag. 187, rînd 31. In Tichonravov, op. cit. t. 2 p. 79-80, s'a reprodus, după un manuscript din secolul XVI, o legendă paleo-slavică despre mórtea luĭ Avram: Ѡıавленїи иже ıавившеса wтцꙋ нашемꙋ Аврамꙋ Михаилwмъ архистратигwмъ w завѣтѣ его и w смьрти (Revelaţiunea ce s'a revelat părintelui nostru Avram prin arcangelul Mihail despre testamentul luĭ şi mórtea). Fondul este acelaşĭ, dar redacţiunea diferă cu desăvîrşire.

Pag. 204, rînd 26—8. Forma *ascultoĭ=ascultătorĭ* figurézǎ la mitropolitul Varlam de treĭ orĭ pe acelaşĭ fóiă 311 retro, tot-d'a-una însă după verbul ‹a sta›: пре ꙁиса ...

гѫтѹрѫ л с к ѹ л т о н... сѫ стѫм л с к ѹ л т о н... пре ӡиса доминѹ-лѹ стѫтѹрѫ л с к ѹ л т о н.

Pag. 298, la fine. Un blăstem şerbesc al Maĭceĭ Domnuluĭ ontra plopuluĭ, vedĭ în Karadzić, Живот и обичаји народа рпскога, Viena, 1867, p. 230—1.

Pag. 387, rînd 1—2. D. Wesselofsky a menţionat redacţi-nile orientale ale Legendeĭ Duminiceĭ maĭ tărdiŭ, în Эѳіопская пистолія о недѣлѣ, Ж. М. Н. Пр. t. 191, secţ. 2, p. 121-3; n articol care mĭ-a fost necunoscut, pînă ce a bine-voit a ni-l comunica însuşĭ d. Wesselofsky, când volumul de faţă era eja aprópe de sfîrşit.

Pag. 407, rînd 28. Despre Evangeliul luĭ Nicodem, vedĭ lfred Maury : *Histoire d'un Evangile apocryphe*, în *Croyances t légendes de l'antiquité*, Paris, 1863, p. 289-332, şi maĭ des p. 297-323.

INDICE BIBLIOGRAFIC

FĂNTÎNE ȘI AJUTORINȚE CITATE ÎN VOLUMUL DE FAȚĂ.

NB. Cifrele dela margine indică paginele.

I. Manuscripte.

II. Communicațiunĭ.

III. Tipăriture.

IV. Texturile poporane străine reproduse.

INDICE METODIC

ANALISA ȘI CONCORDANȚA

NB. Cifrele între ( ) indică paginele.

Prefața (VII-X).

Planul opereĭ (VII). — Ce este filologia comparativă? (VIII-IX). — Presa străină despre tomul I (IX). — D. Cihac (X, cfr. p. 731).

Ochire asupra cărților poporane: Insemnătatea lor. — Raportul către literatura poporană în genere. — Cărțile poporane ale Românilor. — Codex Sturdzanus (XI-XLVI).

Görres (XIII). — Nisard (XIV). — *The Chapman's Library* (XVI, cfr. p. 731). — Colecțiunĭ speciale de cărțĭ poporane și lucrărĭ monografice (XVI). — Diferința între literatura poporană scrisă și între cea nescrisă (XVII). — Transformațiunile literatureĭ poporane scrise și nescrise prin trecere din țéră în țéră, din epocă în epocă și din om în om (XVIII). — Natura lirică a literatureĭ poporane nescrise și natura didactică a cărților poporane (XIX). — Anonimitatea literatureĭ poporane în genere (XX). — Amalgamarea ambelor ramure ale literatureĭ poporane după formula $A(k+l+m)+B(r+s+t)$ (XXI, cfr. maĭ ales p. 387-402 și 721-3). — Raportul cărților poporane către literatura cea cultă (XXI). — Importanța lor socială după epoca națională și după vrîsta individuală (XXII). — Interesul lor linguistic (XXIII). — Cum se editéză ele prin tipar saŭ fără tipar (XXIII). — Specimene române de cărțĭ poporane manuscripte (XXIV). — *Istoria tutunuluĭ* (XXIV). — Legende poporane nescrise despre

marea luĭ Traĭan la Oltenĭ în «Domnul-de-rouă» (305). — Homonymia şi polysemasia în mitologia comparativă (306). — Redacţiunea românéscă cea modernă, amalgamată cu *Epistolia* şi *Visul Maĭceĭ Domnuluĭ* (307, cfr. p. 388).—Diferinţele eĭ de redacţiunea cea veche din popa Grigorie (307). — Trecerea la Serbĭ a Călătorieĭ Maĭceĭ Domnuluĭ în poesiă poporană (308). — Amalgamarea eĭ cu colinda română şi sudo-slavică despre «Muma sântuluĭ Petru» (310, cfr. p. 495). — Caracteristica unor asemenĭ amalgame poporane (311).

Textul (312-367).

Notanda (368-385).

Vocalism (368). — Consonantism (375). — Morfologia (376). — Sintaxa (379). — Lexiologia : *gintu*=lat. *gens*, *gĭudecĭ*=lat. *judices*, *judeţ*=lat. *judicium* etc. (381) — Accentuaţiunea (383). — Vocala irraţională (384).

Excurs la «Călătoria Maĭceĭ Domnuluĭ la Iad» : Crist şi Tudor Vladimirescu (386-402, cfr. p. 721-23).

Importanţa lucrărilor etno-psicologice ale d-luĭ A. Wesselofsky (386). — Monografia sa despre «Visul Maĭceĭ Domnuluĭ» (387). — Redacţiunea românéscă cea scurtá a acestuĭ apocrif (388). — Amalgamarea luĭ cu «Legenda Duminiceĭ» şi cu «Călătoria Maĭceĭ Domnuluĭ la Iad» după formula A+x+D (388, cfr. p. 307).—Redacţiunea românéscă cea lungă (388). — Existinţa maĭ multor redacţiunĭ străine în proză şi 'n versurĭ (389). — Redacţiunea polónă (391). — Redacţiunea rutenă (391). — Amalgamarea lor din maĭ multe apocrifurĭ eterogene (392). — Redacţiunea maghiară (392). — Redacţiunea rusă (393). — Redacţiunea italiană din secolul XIV (394). — Redacţiunea portugesă (395).—Redacţiunea provenţală (395).—Amestecul ideelor creştine cu cele păgâne (396, cfr. p. 143).— Furişarea «vineriĭ» în redacţiunea provenţală (397).—Originalitatea redacţiuniĭ româneșcĭ celeĭ lungĭ (397). — Proveninţa probabilă occidentală a tuturor redacţiunilor, ĭar nu dela Grecĭ (398). — Trecerea «Visuluĭ Maĭceĭ Domnuluĭ» în literatura poporană cea nescrisă (399). — Ea devine cântec la Serbĭ (399), — descântec la Spaniolĭ (399) — şi la Saşĭ (400). — La Românĭ se preface în «Visul luĭ Tudor Vladimirescu» (400).

III. Apocalipsul apostoluluĭ Paul, ante 1550 (403-432).

Introducere (405-414).

Lungimea listeĭ călătorielor antice şi medievale la Iad (405). —

II. Povestea Numerelor la Românĭ, la Slavĭ, la Francesĭ, la Evreĭ etc. (567-608).

Necesitatea aceleĭa-șĭ metóde, care s'a aplicat la balada „Cucul și turturica” (567, cfr. p. 502 și 723).— I. Varianturĭ interne: α) Cele române (567). — Cântecul de stea cu Povestea Numerelor (567). — Aceĭașĭ Poveste în basmul „Originea cimiliturelor” (569).—In basmul „Măzărel-împărat” (570).—Constatarea a doă tipurĭ divergințĭ ale Povestiĭ Numerelor: tipul A și tipul B (572).—Caracteristica tipuluĭ A (572)—și a tipuluĭ B (573).—β) Variantul săsesc al tipuluĭ B (574, cfr. p. 607 nota).—Sintesa tipuluĭ B la Românĭ (575). —II. Varianturĭ externe: α) Cele provențale (576).— Cele din Arbaud (576). — Cel languedocian (578). — Cel catalan (579). — Tóte varianturile provențale sînt după tipul A (580). — Originalitatea aritmetică a celuĭ catalan (580, cfr. p. 573).—Parodiele provențale ale tipuluĭ A (580, cfr. p. 599).—β) Varianturĭ francese (581). —Derivă din cele provențale (581).—Cel din Canada (582).—Transformațiunea luĭ într'un danț religios (582). — Parodiele francese (583). — γ) Varianturĭ portugese (584). — Originea lor provențală (585). — Ele constituă o importantă amalgamă a tipuluĭ A cu tipul B (585, cfr. p. 589). — Primul variant portuges, cu un final anti-demoniac (585). — Al doilea variant, întrebuințat la gonirea draculuĭ (586). — Al treilea variant, cu dialog între „diavol” și „îngerul-păzitor” (588). — δ) Varianturĭ celtice (589). — „Le druide et l'enfant” (589). — Pretinsa anticitate a acestuĭ cânt (591). — El provócă o sgomotósă polemică (591). — Parodia „Vesperele bróscelor” (592). — Adevĕrul asupra varianturilor celtice, în carĭ s'aŭ amalgamat într'un mod original tipurile A și B (593). — ε) Variant latin (593). — Coincidința luĭ cu cel frances din Canada (594). — η) Varianturĭ italiane (594). — Sînt numaĭ parodie dubióse ale tipuluĭ A (595). — θ) Variant evreesc (595). — Este după tipul A (595). — Modernitatea luĭ la Evreĭ (596). — ι) Varianturĭ germane (596). — Doă după tipul B (596). — κ). Variant neo-grec (597) — saŭ maĭ curînd greco-albanes (597) — Marea luĭ asemenare cu tipul român B (597). — λ) Varianturĭ slavice (597). — Sintesa tipuluĭ A la Slavĭ (597). — „Cântec evangelic” la Rușĭ (598). — Parodia bulgară a tipuluĭ A (599). — Identitatea eĭ cu o parodiă provențală (599). — Tipul B la Rutenĭ, probabilmente prin împrumut dela Românĭ (599). — Sintesa generală a tipuluĭ B în Europa (600). — Prototipul european B (601). — România ca punctul de respăndire al tipuluĭ B în Europa (602). — Existința acestuĭ tip la Românĭ în secolul XII (603). — Paternita-

II. Varianturile slavice și italiane ale baladeĭ «Cucul și turturica» (694-702, cfr. p. 501-566).

Incă 5 varianturĭ, carĭ s'aŭ scăpat din vedere (694, cfr. p. 541). — Ele confirmă conclusiunile precedințĭ ale autoruluĭ (694, cfr. p. 566). — I. Varianturile italiane (695). — Unul este identic în fond cu variantul român A, diferind de tóte cele-l'alte (695). — Cel-l'alt este maĭ mult o imitațiune (696). — Ambele sînt din regatul neapolitan, datorindu-se probabilmente introducerea lor coloniełor albanese de acolo (696, cfr. p. 695). — II. Varianturile slavice (696). — Cel polon din Galiția nord-vestică (697). — S'a imprumutat dela Români-moravĭ (698). — Doă varianturĭ serbe de o importanță diferită (698). — Unul e maĭ modern și maĭ incolor (699). — Cel-l'alt coincidă cu varianturile române P și M, deosebindu-se de tóte cele-l'alte (700). — El conservă maĭ bine ideia prototipuluĭ bogomilic (700). — Ambele varianturĭ serbe par a fi de proveninţă română (701). — Urmele influințeĭ române în poesia poporană serbă dela Ragusa (701). — Conclusiunea (702).

III. Variantul catalan al baladeĭ «Cucul și turturica» (703-705, cfr. p. 541).

IV. Migrațiunile postume ale sufletuluĭ după credința poporuluĭ român din Banat (706-716)

Importanța *bocetelor* române (706).—In Italia bocetul s'a maĭ conservat numaĭ la Corsicanĭ (706).—Interesul mitologic al bocetelor (706). — Maĭ cu sémă al bocetuluĭ bănățén, cules de d. Mangĭucă (707). — Fondul e luat din cartea poporană *Varlam și Iosaf* (707, cfr. p. XXXVI).—Extract de acolo după Négoe Basarab (708, cfr. p. 439). —Acelașĭ pasagiŭ într'o redacțiune slavică bogomilică (708).—Sânta Fecĭóră în cărțile poporane din evul-mediŭ (709). — Valórea notelor d-luĭ Mangĭucă la bocetul bănățén (709). — Pericolul unilateralitățiĭ în etno-psicologiă (709).

Textul (710-713).

Notele d-luĭ S. Mangĭucă (713-716).

Trandafirul în mitologiă (713). — Călătoria sufletuluĭ la apus (714, cfr. p. 201-210). — *Sorbul-pămîntuluĭ* și cele doă *tărîmurĭ* (714). — *Bradul-Ținelor* (715). — Vamele postume (715, cfr. p. 440). — Salcea în mitologiă (715, cfr. p. 275, 287). — Duplicitatea sânteĭ Maria în credințele poporane creștine (715). — *Mărul mare de sân-Petru* la Românĭ și Grădina Hesperidică la ceĭ vechĭ

(716). — *Lină fântînă*=rîul Lethe (716). — Varianturile textuluĭ de față (716).

V. Descântecul sântuluĭ Iosif (717-720, cfr. p. 276-283).

Cine a fost «sântul Sisinie» la Bogomilĭ (717). -- Manicheismul recunoscut al secteĭ bogomilice (718, cfr. p. 248) —*Sisinie*=*Sisoe*=*Iosif* din causa silabeĭ *-si-* (718). — *Trepetnic* (718, cfr. p. XXX-XXXII). — *Avestița aripa Sataneĭ* (718). — Nomenclatura drăcéscă la Românĭ (719, cfr. p. 281) — și 'n Occidinte (720, cfr. p. 282).

VI. Călătoriele «Visuluĭ luĭ Tudor Vladimirescu» (721-723, cfr. p. 400-402).

Variantul din Bucovina (721). — Cel din Crișiana (722). — Geniul poetic creator al poporuluĭ român (722). — Necesitatea unuĭ studiŭ metodic riguros în etno-psicologiă (723, cfr. p. 502).

VII. Incă un Catechism românesc necunoscut (724-727, cfr. p. 99-107).

Catechismul românesc calvinian (724, cfr. p. 97). — Un pretins *Calendar* românesc dela 1569 (724). — Un pretins Evangeliar în limba română dela 1562 (725, cfr. p. 93). — O descoperire a d-luĭ N. Densușianu: Psaltire tipărită românesce cu litere latine la 1648 (725). — Descrierea uniculuĭ exemplar (725). — Un specimen de limbă și de ortografiă (726). — Stefan Fogarasi și Francisc Fogarasi (726). — Sunetul *dz* (726, cfr. p. 8-9). — *Păcură*=пекло (727). — Vocala irrațională e x c r e s c u t ă (727).

VIII. «Amărîta turturică în Italia» (728-730, cfr. p. 442-444).

11 varianturĭ italiane (728). — Doă varianturĭ toscane (728). — Variant sicilian (729). — Variant istrian (729). — Scamotarea acestuĭ cântec poporan de către poețĭ culțĭ în Italia ca și 'n România (730, cfr. p. 442-444). — Olimpo da Sassoferrato (730). — Panfilo Sasso (730).

Addenda et corrigenda.

Colecțiunea cărților poporane germane de Simrock (731, cfr. p. XVI). — Trecerea luĭ *n* în *r* la Moravo-românĭ și 'n cuvinte polone saŭ rutene luate dela Românĭ (731, cfr. p. 11). — Ce fel de linguistică face d. Cihac (731, cfr. p. X). — *Paraleŭ* dela *para**) și

*) Tocmaĭ acuma observâm o altă curiositate. La pag. 682, d. Cihac traduce bine pe *leŭ-paraleŭ* prin „lion-très grand lion=vrai lion„. Dar atuncĭ cum remâne cu *paraleul* dela pag. 603 și cu analogia dela pag. 230, și cum de nu figuréză în Indicele dela finea voluminuluĭ decât un singur *paraleŭ*?

ortoman dela *ort* (732). — La d. Cihac *z* trece in *h* şi *l* trece în *ł* (732 nota). — Legenda Duminiceĭ versificată la Ruşĭ (733, cfr. p. 35). — Legătura cea intimă între Legenda Duminiceĭ şi Legenda Sânteĭ Vinerĭ (733, cfr. p. 168). — O monografiă a d-luĭ Wesselofsky despre Sânta Vinerĭ (733). — Caracteristica zoomorfică a poporelor (734, cfr. p. 185). — Un variant paleo-slavic al Legendeĭ luĭ Avram (734, cfr. p. 187). — Contracţiunea *ascultoĭ* din *ascultătorĭ* (734, cfr. p. 204).*) — Arborĭ blăstemaţĭ (735, cfr. p. 298). — Redacţiunile orientale ale Legendeĭ Duminiceĭ (735, cfr. p. 387). — Evangeliul apocrif al luĭ Nicodem (735, cfr. p. 407).

Indice bibliografic: Făntîne şi ajutorinţe citate în volumul de faţă (737-746).

I. Manuscripte (737). — II. Comunicaţiuni (737). — III. Tipărituri (737). — IV. Texturi poporane străine (745).

*) Maĭ cfr. în mitropolitul Dosofteĭu. Parimiar 1672, f. 14: "fiĭu am fost şi eù tatăluĭ a s c u l t o ĭ u„, la singular şi fără verbul *a sta*.

FINE.

ERRATA

Pag.	Rînd.	Tipărit:	Citesce:
XXXII	Nota 10	Iarcu, *Biblioteca*	Iarca, *Bibliografia*
XXXVII	27	XVII.	XVIII.
36	27	m p r ă ş t i a t	î m p r ă ş t i a t
59	32	рлѣџа	лѣџа
—	33	ѵ	ра
95	9	‹liberos	‹libros
128	29	*a* şi *u*:	*o* şi *u*:
142	19	*stenchişóră*	*stă 'n chiclóre*
—	27	*împarcă*	*îm'par'că*
156	24	răstignitu-s'aŭ	răstignitu-s'au
174	28	felĭurite	felĭurile
189	11	попȣрѣ	порȣрѣ
204	19	nu	cu
—	27	Домнȣлȣи	Домнȣ–сѫȣ
208	4	nombreures	nombreuses
235	18	ꙟни	ѫни
239	9	No. IX.	No. VIII.
282	8	Fosfor	Eosfor
285	28	d*r*cau*l*	d*r*acu*l*
373	22	393	293
389	31	pegagogic	pedagogic
—	nota	Iarcu	Iarca
427	24	dar	dar
545	25	persecutatul	persecutorul
593	14	BRS.	BRS, căcĭ îşĭ publicase cartea în prima ediţiune la 1839, cu 17 anĭ înainte de colecţiunea basmurilor săsescĭ de Haltrich.
597	9	*Măzărică.*	*Măzărel.*
622	16	*viţi-nu lu-ĭ,*	*viţinu-lu-ĭ,*
640	15	x+S+s+*d*:	α+S+s+*d*:

